

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

ברוקלין, נ.י.

סניף אה"ק כפר חב"ד

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אך חשוב להניחן מיד בבוקר

היום, על לבבך. וּשְׁנַנְתָּם לְבָבְךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּקְשַׁרְתָּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. וְהָיָה אִם שָׁמַעַתְּ תִּשְׁמָעוּ אֶל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לֹאֲהַבְתָּ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, בְּכָל לְבַבְכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטָּר אֲרָצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה וּמִלְקוֹשׁ, וְאֶסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהָרְךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשֹׁדְךָ לְבַהֲמֹתֶיךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וְעַבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטָּר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֶבַדְתֶּם מִהֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַפְּכָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטֹטְפֹת בֵּין עֵינֵיכֶם. וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת גְּבוּיָם לְדָבָר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי גְבוּיָם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵּאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמְרַתְּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנוּ עַל צִיצֵת הַכֶּנֶף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרֵאיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מְצוֹת יְיָ, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מְצוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדוֹשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיּוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אֵמֶת.

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלִי מְצוֹת עֲשֵׂה שָׁל וְאַהֲבַת לְרַעַךְ כְּמוֹךָ מְצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תַּפִּילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תַּהֲלִים כְּפִי שִׁמְחָלֵק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.
יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שְׂיִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פְּנֶיךָ.

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחַיּוּת בִּי נִשְׁמָתִי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:
וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו לֵאמֹר פֶּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אָמֹר לָהֶם:
יִבְרַךְ יְהוָה וְיִשְׁמְרֵךְ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַדְךָ: יִשְׂאֵל יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם:
וְשָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של־יד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מְצוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:
בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
וְאַהֲבַת אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קמני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלחוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבנו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתיות "לה'") בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

ק

בו יסופר היאך ששאלו לאליעזר עבד אברהם ויספר היאך הרג אברהם מלכים גדולים וחילותם, עיין בפנים ותמצא שכל המזמור הולך על אברהם בשביל שהכיר את בוראו בילדותו לכך זכה לשם:

א לְדוֹד מְזֻמּוֹר נָאִם יְהוָה | לְאֶדְנִי שֶׁב לִימִינִי עַד־אֲשִׁית אִיכָיֶה הָדָם לְרִגְלֶיךָ: ב מִטָּה עֲזָרְךָ יִשְׁלַח יְהוָה מִצִּיּוֹן רִדָּה בְּקֶרֶב אִיכָיֶה: ג עִמָּךְ נִדְבַתְּ בַּיּוֹם חֵילְךָ בַּהֲדַר־יְקֹדֶשׁ מִרְחֹם מִשְׁחָר לָךְ טַל יִלְדְּתֶךָ: ד נִשְׁבַּע יְהוָה | וְלֹא יִנָּחֵם אֶת־הַכֹּהֵן לְעוֹלָם עַל־דְּבָרְתִּי מִלְּפִי־צֶדֶק: ה אֶדְנִי עַל־יְמִינֶךָ מִחֵץ בַּיּוֹם־אֲפֹ מְלָכִים: ו יָדִין בַּגּוֹיִם מָלֵא גִּוִּיּוֹת מִחֵץ רֹאשׁ עַל־אֶרֶץ רַבָּה: ז מִנַּחַל בְּדֶרֶךְ יִשְׁתָּה עַל־פֶּן יָרִים רֹאשׁ:

קיא

זה המזמור נאמר בא"ב ובכל פסוק שני אותיות ובב' פסוקים אחרונים ג' אותיות, והמזמור קצר ונכבד ידבר במעשה הקדוש ברוך הוא וגדולים מעשי ה':

א הַלְלוּיָהּ | אֹדָה יְהוָה בְּכָל־לֵבב בְּסוֹד יִשְׁרָיִם וְעֵדָה: ב גְּדֹלִים מַעֲשֵׂי יְהוָה יְרוּשָׁיִם לְכָל־חַפְצֵיהֶם: ג הוֹדִיָּהֲרָר פָּעֲלוּ וְצִדְקָתוֹ עֲמַדַּת לְעַד: ד זָכַר עָשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם יְהוָה: ה טָרַף נָתַן לִירֵאָיו יִזְכָּר לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ: ו כַּח מַעֲשָׂיו הַגִּיד לְעַמּוֹ לָתֵת לָהֶם נִחְלַת גּוֹיִם: ז מַעֲשֵׂי יָדָיו אֲמַת וּמִשְׁפַּט נְאֻמָּנִים כָּל־פְּקוּדָיו: ח סְמוּכִים לְעַד לְעוֹלָם עֲשׂוּיִם בְּאֲמַת וַיִּשָּׂר: ט פְּדוּת | שָׁלַח לְעַמּוֹ צִוָּה לְעוֹלָם בְּרִיתוֹ קְדוּשׁ וְנוֹרָא שְׁמוֹ: י רֹאשִׁית חֲכָמָה | יֵרָאֵת יְהוָה שֶׁכֵּל טוֹב לְכָל־עֲשִׂיהֶם תַּהַלְתּוֹ עֲמַדַּת לְעַד:

"דבר מלכות"

מודפס בדפוס ידיעות תקשורת (2000) בע"מ בכ – 47,000 עותקים

כל המעוניין להשתתף בהדפסת ה"דבר מלכות" מכמות של 5000 חוברות ומעלה יכול לכתוב לפאקס: 03-9606108 או למייל: Israel@DvarMalchus.Org או USA @DvarMalchus.Org

מפתח כללי

א) סדר הנחת תפילין	ב	כ) מסכת בכורות עם ביאורים	כ
ב) מזמורי תהלים ק"י קי"א	ג	מדף מח עד דף נד	קב
ג) מאמר ד"ה יהודה אתה יודוך אחיך ג' שבת		מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:	
ה) פרשת ויחי, ה'תשמ"ו	ה	כא) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וציורים	
ד) משיחות יום ה' פרשת ויחי, עשרה בטבת		אדמו"ר הזקן	קל
ה'תנש"א	י	כב) שולחן ערוך הלכות שבת	
ה) משיחות שבת פרשת ויחי, עשרה בטבת		אדמו"ר הזקן	קלא
ה'תנש"א	יד	כג) תורה אור	
ו) לקוטי שיחות – פרשת ויחי		אדמו"ר הזקן	קלא
(בלה"ק) כרך טו	יז	כד) שערי אורה	
ז) ליקוטים מתורת לוי יצחק לכ"ק הרה"ג הרה"ח		אדמו"ר האמצעי	קלג
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל	כב	כה) מאמרי הצ"צ – תרי"ד-תרט"ו	
ח) זכרונות אם המלכות הרבנית הצדקנית מרת		אדמו"ר ה"צמח צדק"	קלג
חנה ע"ה ז"ל שניאורסאהן	כג	כו) תורת שמואל תרל"ב	
ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויחי	כד	אדמו"ר מוהר"ש	קלד
י) שיעור יומי חומש לשבוע פרשת ויחי	כו	כז) קונטרס עץ החיים	
יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת ויחי	מז	אדמו"ר מוהרש"ב	קלד
יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)		כח) ספר המאמרים ה'תרפ"ו	
לשבוע פרשת ויחי	מח	אדמו"ר מוהרי"צ	קלה
יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויחי	נט	כט) לקוטי דיבורים	
יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם	סא	אדמו"ר מוהרי"צ	קלה
שיעורי רמב"ם – מהדורת וגשל:		ל) רשימת תרנ"ב	
טו) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ויחי	סד	אדמו"ר מוהרי"צ	קלו
טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויחי	צג	לא) אגרות קודש	
יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת ויחי	צח	אדמו"ר מוהרי"צ	קלו
יח) נביאים וכתובים		לב) חומש לקריאה בציבור	קלו
שמואל-ב פרק יז-יח, תהלים פרק לט	צט	לג) לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי	קמב
יט) עין יעקב מסכת יומא	קא	לד) סדר הדלקת נרות לערב שבת קודש	קמג

ביאור בדרך אפשר

ההתבוננות בענייני אלוות יכולה להיות באופנים שונים – להתבונן בגדולת
ה' עד כמה הוא מרום ונשגב מהעולם ועד כמה כל העולמות לא תופסים
מקום ולא נחשבים כלל לגביו או להתבוננות בגדולת ה' כפי שהיא נראית
וניכרת מתוך העולם עצמו, כמו שכתוב⁷ שאו מרום עיניכם והביטו
בשמים הגשמיים וכן בארץ
הגשמית וכל שאר הנבראים
שבעולם הזה וראו מתוך
ההתבוננות בעולם מי ברא
אלה, דעל-ידי
ההתבוננות בהבנה
והשגה בגדולת הוי', מה
גדלו מעשיך⁸ ומה רבו
מעשיך⁹ היינו הכרה בגדולת
ה' על ידי התבוננות בענייני
העולם שהקדוש-ברוך-הוא עשה
("מעשיך") ומתוך התבוננות
בכך שמעשי ה' הם רבים
וגדולים, באים לידי הכרה
בגדולת ה'. בהתבוננות זו יש
פרטים רבים ובכללות באופן
כללי הכוונה להתבוננות איך
שהוא יתברך ממלא כל
עלמין את כל העולמות
וכו'¹⁰ כמבואר בחסידות
שהקב"ה מחיה ומהווה ומקיים
את העולם (גם) באמצעות אור
אלוקי הממלא את העולמות,
כלומר, בשונה מאור ה"סובב כל עלמין" שהוא אור שלמעלה מהעולמות
ואיננו מתלבש בתוך העולמות אלא "סובב" ו'מקיף' עליהם מלמעלה, אור
ה"ממלא כל עלמין" מתלבש בתוך הנבראים, בכל אחד ואחד מהם לפי ערכו,
הנה התבוננות זו בענייני העולם כדי להגיע מתוך כך להכרה בגדולת ה'
שהיא בדרך ראיה שהרי ענייני העולם נראים לעינינו וקרובים והם
קרובים ומוחשיים לנו ולכן התבוננות זו מביאה לענין אהבת ה',
שעל מעלתה וחשיבותה נאמר בזהר לית פולחנא כפולחנא
דרחימותא אין עבודה כעבודת האהבה¹¹, דאהבה היא על-ידי
הקרוב¹² מהותה של האהבה היא דבקות והתקרבות וכאשר האדם אוהב
את ה' הוא מתקרב אליו ודבק בו וגם ההתבוננות שמעוררת את רגש האהבה
היא התבוננות בקירוב של האלוות לעולם ולאדם ולכן התבוננות באור
ה"ממלא כל עלמין" ובכך שהקדוש-ברוך-הוא תלכש בתוך הנבראים, מביאה
לידי אהבה. ושמעון הוא על שם¹³ פי שמע ה' גו' כמסופר בתורה

ביאור בדרך אפשר

1 בין ברכותיו של יעקב אבינו לבניו, הוא מברך את בנו יהודה ואומר:
2 יהודה אתה יודוך אחיך גו'¹ האחים שלך יודו לך ומבאר בזה
3 כ"ק אדמו"ר הנקן ב'תורה אור'² מספרי היסוד של חסידות חב"ד
4 ובו מאמרי חסידות על הספרים בראשית ושמות (ועל-דרך-זה מבואר גם
5 בדרושים של אחריו-זה³
6 מאמרי החסידות של רבותינו
7 נשיאי חב"ד בדורות הבאים,
8 אחרי אדמו"ר הזקן, על פסוק
9 הן בדרושים מאמרי
10 החסידות הנדפסים והן
11 באלה שעדיין בכתב-יד),
12 דיהודה הוא על שם
13 הפעם אודה את ה'⁴
14 כמסופר בתורה בפרשת ויצא:
15 "... ותלד (לאה אשת יעקב) בן
16 ותאמר הפעם אודה את ה', על
17 כן קראה שמו יהודה...", והודאה
18 היא ענין הביטול כי בשונה
19 מהבנה והשגה שבה יש מקום
20 לתת ביטוי לישות ולמצאות של
21 האדם, הודאה, היינו כאשר
22 האדם מודה ומסכים לדעה
23 מסוימת, גם אם היא שונה
24 מדעתו, היא ביטוי להתבטלות
25 הישות והמצאות וכך גם
26 בעבודת ה' – כאשר האדם מודה
27 ומסכים לקדוש-ברוך-הוא
28 למרות שאינו יודע ומבין אותו, יש כאן התבטלות של המציאות האישית.
29 אלא שתתחלה מבאר אדמו"ר הזקן בספר 'תורה אור' הנ"ל ענין
30 עבודת השבטים שלפניו שלפני יהודה, ראובן שמעון ולוי.
31 ומבאר בזה, דענין ראובן הוא על שם⁵ כי ראה ה' גו'
32 כמסופר בתורה בפרשת ויצא "ותקרא שמו ראובן כי אמרה כי ראה ה' בעיני",
33 דענינו של ראובן בעבודת ה' היא הראיה באלקות (וענינו ודרכו
34 בעבודת ה' רמוזים בשמו, כמבואר בחסידות שהשם של כל דבר ושל כל אדם
35 איננו דבר מקרי וסתמי אלא קשור בתכנו ומהותו). דהנה⁶ ראיה היא
36 מקרוב אחד ההבדלים המרכזיים בין ראה ושמיצה הוא שראה היא מקרוב
37 וכאשר אדם רואה דבר נוצר קשר קרוב ומוחשי בין האדם לדבר שהוא רואה
38 בעוד ששמיצה היא מרחוק וכאשר אדם שומע על אודות דבר מסויים ולא
39 רואה אותו הקשר שלו לדבר הוא רחוק. ולעניינו, הראיה באלוות בה מדובר
40 כאן היינו שהעבודה היא בענייני אלקות שבקרוב לעולם שכן

בס"ד. שבת פרשת ויחי ה'תשמ"ו.

בלתי מוגה

יהודה אתה יודוך אחיך גו'¹ ומבאר בזה כ"ק אדמו"ר
הנקן ב'תורה אור'² (ועל-דרך-זה בדרושים
של אחריו-זה³, הן בדרושים הנדפסים והן באלה שעדיין
בכתב-יד), דיהודה הוא על שם הפעם אודה את ה',
ענין הבטול. אלא שתתחלה מבאר ענין עבודת השבטים
שלפניו, ראובן שמעון ולוי. ומבאר בזה, דענין ראובן
הוא על שם⁵ כי ראה ה' גו', דענינו בעבודת ה' היא
הראיה באלקות. דהנה⁶ ראיה היא מקרוב, היינו
שהעבודה היא בענייני אלקות שבקרוב לעולם, כמו
שכתוב⁷ שאו מרום עיניכם וראו מי ברא אלה, דעל-ידי
ההתבוננות בהבנה והשגה בגדולת הוי', מה גדלו
מעשיך⁸ ומה רבו מעשיך⁹ ובכללות איך שהוא יתברך
ממלא כל עלמין וכו'¹⁰, הנה התבוננות זו שהיא בדרך
ראיה וקרוב ולכן מביאה לענין אהבת ה', לית פולחנא
כפולחנא דרחימותא¹¹, דאהבה היא על-ידי הקרוב¹².
ושמעון הוא על שם¹³ כי שמע ה' גו', וענינו בעבודת

(1 ויחי מט, ח. 2) מה, א ואילך. (3) ראה אוה"ת ויחי שסא, ב ואילך. תתשלח, ב. ואילך. ד"ה יהודה אתה תרס"ו.
תרפ"ח, תשל"ח (לקו"ש ח"ב ע' 347 ואילך) ועוד. (4) ויצא כט, לה. (5) שם כט, לב. (6) ראה בכ"ז גם לקו"ת שמע"צ צא, ג. המשך
תער"ב ח"ב ע' תדש ואילך. ובכ"מ. (7) ישעי' מ, כו. (8) תהלים צב, ו. (9) שם קד, כד. (10) ראה תניא פ"ג. (11) זח"ג רסז, א. (12) ראה
ס' הערכים-חב"ד כרך א' ע' רעג. רפו. וש"נ. (13) ויצא שם, לג.

ביאור בדרך אפשר

1 על הולדת שמעון: "ותלד (לאה) בן ותאמר כי שמע ה'... ויתן לי גם את זה
2 ותקרא את שמו שמעון", וְעֵנִינוּ בַעֲבוּדַת ה' הוּא בַּחֲנִינָה הַשְּׁמִיעָה
3 בַּאֲלָקוֹת הֵינּוּ הַתְּבוֹנוֹת וְהַשְׁגָּה בַּאֲלֻקוֹת שְׂדוּמָה לְשִׁמְיעָה וְלֹא לְרֵאִיָּה.
4 דְּהִנֵּה הַשְּׁמִיעָה בְּנִיגוּד לְרֵאִיָּה שֶׁהִיא מְקֻרֵב, הִיא מְרַחֵק דְּוָקָא,
5 הֵינּוּ שְׁעִבּוּדָתוֹ הִיא
6 בְּעֵינֵינוּ אֲלָקוֹת הַמְּבַדְלִים
7 וּמְרַחֲקִים מִהָעוֹלָם כֹּאשֶׁר
8 האדם מתבונן בכך שהקדוש-
9 ברוך-הוא נעלה ומרומם ונשגב
10 מהעולם ומהנבראים,
11 שְׁהַעֲבוּדָה וְהַתְּבוֹנוֹת
12 וְהַשְׁגָּה בְּזֶה הִיא רַק מֶה
13 שְׁשׁוּמָע וּמִבִּין שְׁשִׁישׁ
14 דְּבָרִים הַמְּרַחֲקִים
15 מִהִבְנָתוֹ וְהַשְׁגָּתוֹ אֲבָל אֵין
16 לוֹ בְּכֹךְ הַבְּנָה וְהַשְׁגָּה קְרוֹבָה
17 וּמוֹחֲשִׁית הַדּוּמָה לְרֵאִיָּת דְּבַר
18 בְּעֵינֵי אֵלָּא מְדוּבָר בַּהֲבָנָה
19 וְהַשְׁגָּה מוֹפְשֶׁט וְרַחֲקָה,
20 דְּהַתְּבוֹנוֹת זֶה בַּחֲנִינָה
21 הַרְחֹק עַד כְּמֵה הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ
22 הוּא נִעְלָה וּמְרומֶם וְרַחֲקָה
23 מִבִּיָּאָה לְיִרְאָתָה ה'14 כִּי
24 מֵהוּת הִירָאָה וְהַפְּחָד הִיא רְתִיעָה
25 וְהַתְּרַחֲקוֹת וְלֹכֵן הַתְּבוֹנוֹת
26 בְּרִיחֻק מִהַאֲלֻקוֹת גּוֹרֶמֶת
27 וּמַעוֹרֶרֶת יִרְאָה. וְאַחֲרֵי-כֵן
28 בָּא לֵוִי כֶּשֶׁם שֶׁבְּהוֹלֶדֶת בְּנֵי יַעֲקֹב נוֹלַד רְאוּבֵן רֹאשׁוֹן, אַחֲרָיו בֹּא שִׁמְעוֹן
29 וְאַחֲרָיו בֹּא לֵוִי, כֹּךְ גַּם בַּעֲבוּדַת ה' – בְּתַחֲלִילָה מִתְּבוֹנֵן הָאָדָם בְּגִדּוֹלַת ה' כְּפִי
30 שֶׁהִיא נִיכְרַת מִתּוֹךְ עֵינֵי הָעוֹלָם, בַּחֲנִינָה רֵאִיָּה (רְאוּבֵן) שֶׁהִיא בְּקִירֹב, אַחֲרָי
31 מִכֵּן הוּא מִבִּין וּמִשִּׁיג אֶת גְּדוֹלַת ה' בְּדִרְגוֹת שֶׁלֹּמַעֲלָה מִהַתְּלַבְּשׁוֹת בְּעוֹלָם,
32 בַּחֲנִינָה שִׁמְיעָה (שִׁמְעוֹן) שֶׁהִיא בְּרִיחֻק וְאַחֲרָי מִכֵּן הוּא עוֹלָה לְדִרְגָּה עֲלִיָּת
33 יוֹתֵר – בַּחֲנִינָה לֵוִי שֶׁנִּקְרָא בְּשֵׁם זֶה עַל שֵׁם15 הַפֶּעַם יִלְוֶה אִישִׁי אֱלֹהִי,
34 שְׁהוּא עֵינֵי הַלִּיּוּי מִלְּשׁוֹן חֲבוּר וְהַתְּאַחֲדוֹת, דְּעֵינֵינוּ בַּעֲבוּדַת
35 ה' הוּא מֶה שְׁעַל-יָדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת, מִצְוֹת מִלְּשׁוֹן צְוֹתָא
36 יָחַד וְחֲבוּרָא16, נַעֲשֶׂה הָאָדָם 'חֵד' אֶחָד, כְּלוּמַר מִחוּבֵר וּמֵאוּחָד עִם
37 עֲצָמוֹתָיו וּמֵהוּתוֹ יִתְבַּרֵּךְ הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא בַּעֲצָמוֹ.
38 וַיֵּשׁ לְבָאָר קֶשֶׁר הָעֵינֵינִים, מֶה שְׁעֵינֵנוּ זֶה שֶׁל הַתְּאַחֲדוֹת עִם
39 הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא עַל יָדֵי מַעֲשֵׂה הַמִּצְוֹת בָּא דְּוָקָא לְאַחֲרֵי הָעֲבוּדָה
40 הָאֵמֻרָה לְעִיל בְּקֹו הָאֵהָבָה וְקֹו הִירָאָה, כִּי מִפִּיֹן שְׁהָאֵהָבָה הִיא
41 שְׂרָשׁ וְיִסוּד כָּל רַמ"ח מִצְוֹת-עֲשֵׂה, וְהִירָאָה הִיא שְׂרָשׁ וְיִסוּד
42 כָּל שִׁס"ה מִצְוֹת לֹא-תַעֲשֶׂה17 וְכֵלְשׁוֹן רַבּוֹ הוֹקֵן בִּסְפֵר הַתִּנְיָא: "...

ביאור בדרך אפשר

43 האהבה היא שרש כל רמ"ח מצוות עשה וממנה גם נמשכות ובלעדה אין להן
44 קיום אמיתי כי המקיימן באמת הוא האהבה את שם ה' וחפץ לדבקה בו באמת
45 ואי אפשר לדבקה בו באמת כי אם בקיום רמ"ח פקודין שהם רמ"ח אברין
46 דמלכא כביכול... והיראה היא שרש לשס"ה לא תעשה כי ירא למרוד במלך
47 מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא.
48 או יראה פנימית מזו שמתבושש
49 מגדולתו למרות עיני כבודו...".
50 וקיום מצוות עשה ושמירת
51 מצוות לא תעשה הוא כְּלָלוֹת
52 עֵינֵן סוּר מִרַע וְעֲשֵׂה
53 טוֹב, שְׁהוּא כּוֹלֵל כְּלָלוֹת
54 כָּל הַמִּצְוֹת, לְפִיכֵךְ
55 בָּאִים עַל-יָדֵי הַקְּדָמָת
56 אֵהָבָה (שְׂבָאָה עַל יָדֵי
57 הַתְּבוֹנוֹת מִתּוֹךְ קִירֹב) וְיִרְאָה
58 (שְׂבָאָה עַל יָדֵי הַתְּבוֹנוֹת מִתּוֹךְ
59 רִיחֻק) לְבַחֲנִינָה יִלְוֶה אִישִׁי
60 אֱלֹהִי הַתְּחַבְּרוֹת וְהַתְּאַחֲדוֹת עִם
61 הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא עַל יָדֵי, קִיּוֹם
62 הַמִּצְוֹת בְּפוֹעֵל, מִצְוֹת
63 מִלְּשׁוֹן צְוֹתָא וְחֲבוּרָא.
64 עַד כָּאֵן מִבּוּאָר מְדוּעַ סוּר
65 הַדְּרָכִים הוּא אֵהָבָה (רְאוּבֵן),
66 אַחֲרָי כִּי יִרְאָה (שִׁמְעוֹן) וְאַחֲרָי כִּי
67 הַתְּחַבְּרוֹת (לֵוִי) – כִּי בְּתַחֲלִיל
68 הָעֲבוּדָה הַתְּבוֹנוֹת הִיא
69 בַּאֲלֻקוֹת כְּפִי שֶׁהִיא בְּקִירֹב
70 לְעוֹלָם, אַחֲרָי כִּי מִתְּבוֹנֵן בַּאֲלֻקוֹת כְּפִי שֶׁהִיא לְמַעֲלָה וּמִרְחֹק מִהָעוֹלָם וּמִזֶּה
71 בָּאִים לְיָדֵי אֵהָבָה וִירְאָה שֶׁהֵם שׁוֹרֵשׁ קִיּוֹם הַמִּצְוֹת. וְכַעַת מוֹסִיף וּמִבָּאָר שֶׁגַּם
72 בְּתוֹכֵן וּמֵהוּת הָעֵינִין, הַתְּחַבְּרוֹת וְהַתְּאַחֲדוֹת עַל יָדֵי קִיּוֹם הַמִּצְוֹת בָּאָה
73 כְּהַמְשָׁךְ לֵאחֲבָה וִירְאָה וְכַתּוּצָאָה מֵהֶם. וְהִיא הַתְּחַבְּרוֹת וְהַתְּאַחֲדוֹת
74 הַמְּדָה הַג' הַבָּאָה עַל-יָדֵי הַתְּפִלָּלוֹת ב' הַמְּדוֹת שֶׁלְּפָנֶיהָ
75 כְּמִבּוּאָר בַּחֲסִידוֹת וְקִבְלָה שְׂמִידַת הַתְּפִאָרַת (רַחֲמִים) הִיא שִׁילּוּב וְחִיבּוּר
76 ("הַתְּכַלּוֹת") שֶׁל מִידַת הַחֶסֶד וְהָאֵהָבָה וּמִידַת הַגְּבוּרָה וְהִירְאָה (בְּדוּמָה
77 לְשִׁילּוּב שֶׁל שְׁנֵי צְבָעִים הַיּוֹצֵרִים צְבַע שְׁלִישִׁי וְלֹכֵן מִידָה זֹו נִקְרָאת תְּפִאָרַת,
78 לְשׁוֹן יוֹפִי, כִּי יוֹפִי נּוֹצֵר מִשִּׁילּוּב שֶׁל כְּמֵה צְבָעִים). וְזֶהוּ מֶה שְׂכַתּוּב יִלְוֶה
79 אִישִׁי אֱלֹהִי וְהַפְּסוֹק מְדִיִּיק וְאוֹמֵר אֶת הַבִּיטוּי "אִישִׁי" דְּוָקָא, דְּאִישִׁי18
80 פְּרוּשׁ אֵשׁ שְׁלִי, דְּקָאִי עַל אֵשׁ שְׁלִמְטָה וְאֵשׁ שְׁלִמְעָלָה חֲכָמִינוּ
81 ז"ל אוֹמְרִים שֶׁבְּהַקְרָבָה הַקְּרִיבּוֹת עַל גְּבִי הַמִּזְבֵּחַ הִיא חִיבּוּר שֶׁל אֵשׁ שֶׁלֹּמָטָה,
82 אֵשׁ שֶׁהִדְלִיקוּ בְּנֵי אָדָם לְמַטָּה, עִם אֵשׁ שֶׁלֹּמָטָה, אֵשׁ שִׁירָה מִן הַשָּׁמַיִם בְּדֶרֶךְ
83 ס. וְכֵן גַּם בַּעֲבוּדַת ה' יֵשֵׁן שִׁילּוּב שֶׁל הַתְּעוֹרֵרוֹת מִלְּמַטָּה וְהָאֵרָה מִלְּמַעֲלָה,
84 הֵינּוּ שִׁילּוּב וְחִיבּוּר שֶׁל ב' הַמְּדוֹת דְּאֵהָבָה (בְּדֶרֶךְ קִירֹב, מִלְּמַטָּה)

(14) ראה ס' הערכים שם. וראה גם גור ארי' עקב י', ב. (15) ויצא שם, לר. (16) ראה לקו"ת בחוקותי מה, ג. ובכ"מ. (17) תניא פ"ד. (18) ראה גם תו"א שם מה, ב. ועוד.

ביאור בדרך אפשר

1 וַיִּרְאֶה (בדרך ריחוק, מלמעלה), וּמִשְׁנֵיהֶם יָחַד בָּא עֲנָן יְלֹהֵי אִישִׁי
2 אֲלֵי הַתַּחֲבֹּרוֹת וְהַתַּחֲבֹּרוֹת מְלָאָה שֶׁל הָאָדָם עִם הַקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא,
3 וּכְפִשְׁטוֹת הָעֲנָנִים, דְּפִסּוּק זֶה "יְלֹהֵי אִישִׁי אֲלֵי" קָאֵי מִתִּיחַס עַל
4 יַעֲקֹב אֲבִינוּ, שְׁמִדָּתוֹ הִיא מִידַת הַתַּפְאֶרֶת הַמְּדָה הַפּוֹלָלֶת ב'
5 הַמִּדּוֹת דָּאֵהָבָה (מִידָתוֹ שֶׁל
6 אַבְרָהָם) וַיִּרְאֶה¹⁹ (מִידָתוֹ שֶׁל
7 יִצְחָק).
8 וְזֶהוּ מָה שְׁאַחֲרֶיָּךְ לֵאחֹר
9 רְאוּבֵן, שֶׁמֶעֶן וְלֹי בָּא נֹלֵד
10 יְהוּדָה, מִלְשׁוֹן הַפֶּעַם
11 אוֹדָה אֶת ה'וֹי', דְּעֲנָן
12 הַהוּדָא הוּא בְּחִינַת
13 הַבְּטוּל כִּמְבוּאָר לְעִיל בְּתַחֲלִית
14 הַמֵּאמֶר, כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב אַחֲרֵי-
15 כָּךְ⁴ בַּחֲמִשָּׁה הַפְּסוּק וּתְעַמּוֹד
16 מְלָדָת כִּי עֲנִינֵי שֶׁל הַבְּטוּל
17 הוּא שְׂאִין שׁוֹם בִּיטוּי לְמִצִּיאוֹתוֹ
18 שֶׁל הָאָדָם הַבְּטֹל, וְהִיא בְּחִינַת
19 יְהוּדָה שֶׁהִיא בְּחִינַת הַבְּטוּל
20 לְמַעְלָה מִג', אוֹפְנֵי
21 הָעֲבוֹדוֹת הַנִּלְשָׁל שֶׁל אַהֲבָה,
22 יִרְאָה וְהַתַּחֲבֹּרוֹת (כְּדִבְרֵי יַעֲקֹב
23 שֶׁאֵחָיו שֶׁל יְהוּדָה יוֹדוּ לוֹ וְהוּא
24 יֵהִי בְּדִרְגָּה גְבוּהָה מֵהֶם). כִּי
25 ג' הָעֲבוֹדוֹת הַנִּלְשָׁל אַהֲבָה
26 (חֶסֶד) וִירְאָה (גְּבוּרָה) וְהַתַּחֲבֹּרוֹת
27 (תַּפְאֶרֶת) הֵם עֲנִינֵים שֶׁל
28 תְּנוּעָה וְכוּ', פְּעוּלַת הַמִּידָת
29 הִיא בְּצוּרָה כּוֹז שֶׁכֹּאשֶׁר אָדָם
30 אוֹהֵב, לְמַשֵּׁל, הוּא נִמְצָא
31 ב'תְּנוּעָה' שֶׁל אַהֲבָה, כְּלוּמֹר
32 שְׂבֹאוֹתָהּ שְׁעָה כָּל הַמִּצִּיאוֹת שֶׁלו
33 הִיא בְּנוֹתָה שֶׁל אַהֲבָה וְקִירּוֹב
34 וְכֵן גַּם לְגַבִּי מִידוֹת אַחֲרוֹת, וְהַעֲבֹדָה שֶׁהוּא מִצִּי ב'תְּנוּעָה' מְסוּיֶמֶת הִיא בִּיטוּי
35 לְמִצִּיאוֹת הָעֲצָמִית שֶׁלוּ וְלִכְּנֵן הַתְּעוּרָרוֹת וְהַתְּגַלּוֹת שֶׁל הַמִּידוֹת קְשׁוּרָה בְּמוֹכֵן
36 מְסוּיִים בְּבִיטוּי שֶׁל יִשׁוֹת וּמִצִּיאוֹת מִה-שְׂאִינֵי-פֶן יְהוּדָה עֲנִינֵי הוּא
37 הַעֲבֹדָה הָרוּחָנִית בְּאוֹפֶן שֶׁל הוּדָא מִתּוֹךְ בְּטוּל בְּתַכְלִית וּמִבְּלִי כָּל בִּיטוּי
38 לְמִצִּיאוֹת הָעֲצָמִית.
39 וְהִנֵּה²⁰ לְכַאוּרָה הָאִמּוֹר לְעִיל שֶׁהַעֲבֹדָה בְּדֶרֶךְ הוּדָא וּבִיטוּל הִיא עֲבֹדָה
40 נְעִלִית מֵאֵד (לְמַעְלָה מִהַעֲבֹדָה בְּאַהֲבָה וּבִירְאָה וּלְמַעְלָה מִהַתַּחֲבֹּרוֹת לְאַלּוּקוֹת
41 עַל יְדֵי הַמִּצְוּוֹת, סוֹתֵר לְמִבּוּאָר בְּמִקּוֹם אַחֵר²¹ בְּסִפֵּר 'תּוֹרָה אוּר' לְרַבְּנוּ
42 הוֹקֵן שֶׁם מִשְׁמַע, שֶׁבְּטוּל הָאָדָם אֵינָה הִדְרָגָה הַכִּי נְעִלִית

ביאור בדרך אפשר

43 בְּעֲבֹדָה, אֲלֵא לְהַפֵּךְ שֶׁהוּא הַתַּחֲלַת הָעֲבֹדָה וַיִּסּוֹד
44 הָעֲבֹדָה²² וְהוּדָא נֹכַחַת דּוּקָא מִהִרְחֹק מְאַלּוּקוֹת, כִּי תַחוּשֶׁת הִרְחֹק
45 גּוֹרֶמֶת אֶת הַבִּיטוּל וְהַכִּיפּוֹף שֶׁל הַמִּצִּיאוֹת הָאִישִׁית, וְרַק לֵאחֹר בִּיטוּל שֶׁל
46 הִישׁוֹת וְהַמִּצִּיאוֹת נִתֵּן לְכוֹא לְדִרְגּוֹת גְּבוּהוֹת יוֹתֵר. וְאִיךְ עוֹלָם הַדְּבָרִים בְּקִנָּה
47 אֶחָד עִם הָאִמּוֹר כִּאֵן שֶׁהַבִּיטוּל
48 הוּא דִּרְגָא גְבוּהָה בִּיטוּר?
49 אִךְ הָעֲנָן הוּא (כְּמִבְּאָר
50 שָׁם²⁰) דְּבְּכִטוּל יֵשׁ ב' דְּרָגוֹת²³. דִּישְׁנֵי בִיטוּל
51 בְּדִרְגָּה נִמּוּכָה וְהוּא עֲנָן
52 הַבְּטוּל וְהוּדָא שְׂצִירָה
53 לְהִיּוֹת בְּתַחֲלַת הָעֲבֹדָה
54 כֹּאשֶׁר הָאָדָם הוּא עֲדִיין בְּרִיחֹק
55 מְאַלּוּקוֹת, לְפָנֵי שְׁמַתְחִילִים
56 בְּעֲבֹדָת אַהֲבָה וִירְאָה
57 וְכוּ', וַיִּשְׁנֵי הַבְּטוּל
58 שְׂבִשְׁלִימוֹת הָעֲבֹדָה,
59 הַכָּא אַחֲרֵי הָעֲבֹדָה
60 דָּאֵהָבָה, לִית פּוֹלְחָנָא
61 כְּפּוֹלְחָנָא דְּרַחֲמִימוֹתָא אֵין
62 עֲבֹדָה כְּעֲבֹדָת הָאֲהָבָה,
63 וְהָעֲבֹדָה דִּירְאָה
64 בְּשְׁלֵמוֹת, וְהָעֲבֹדָה
65 דְּמִדָּה הִג' מִידַת הַתַּפְאֶרֶת
66 הַכּוֹלֵל מֵאַהֲבָה וִירְאָה (כְּמִבּוּאָר
67 לְעִיל) בְּשְׁלֵמוֹת. דָּאֵחֲרֵי זֶה
68 אַחֲרֵי אַהֲבָה בְּשְׁלֵמוֹת וִירְאָה
69 בְּשְׁלֵמוֹת וְהַשִּׁילּוּב בֵּין אַהֲבָה
70 וִירְאָה בְּשְׁלֵמוֹת, גַּם הַבִּיטוּל הוּא
71 בְּשְׁלֵמוֹת וּבְדִרְגָּה גְבוּהָה כִּי אוֹ
72 כָּאֵה שְׁלֵמוֹת הָעֲבֹדָה
73 דִּיהוּדָה אֵתָה יוֹדוּךְ אַחֲרֵי
74 עֲבֹדָת הוּדָא וְהַבִּיטוּל בְּדִרְגָּה
75 גְבוּהָה, שְׂדוּקָא עַל-יְדֵי-זֶה יָכוֹל לְהִיּוֹת יָדָךְ בְּעֶרְךָ אוֹיְבֶיךָ גו'¹
76 לֵאחֹר שֶׁהָאָדָם הִגִּיעַ לְבִיטוּל וְהוּדָא לְקְדוּשָׁה בְּרוּךְ-הוּא בְּדִרְגָּה גְבוּהָה, הִיחַס
77 שֶׁלוּ לְעִנְיָנֵי הָעוֹלָם זֶה הַגִּשְׁמִי שֶׁהֵם "אוֹיֵב" שֶׁל הָעֲנִינִים הָרוּחָנִיִּים, הוּא
78 יַחַס שֶׁל "עוֹרֵף" וְרִיחֹק, בְּנִיגוּד לִיחַס שֶׁל "פָּנִים" שֶׁהוּא יַחַס שֶׁל קִירּוֹב
79 וְחִשְׁבֻּת כְּמִבְּאָר הָעֲנָן בְּדִרְשׁוּשִׁים מֵאִמְרֵי הַחֲסִידוֹת²⁴.
80
81 וְהִנֵּה מְעַנֵּן זֶה עֲבוֹדָתָם שֶׁל רְאוּבֵן שֶׁמֶעֶן וְלֹי וּמַעֲלַת הַבִּיטוּל וְהוּדָא,
82 עֲבוֹדָתוֹ שֶׁל יְהוּדָה צְרִיכִים לְלַמֵּד הוֹרָאָה בְּמַעֲשֶׂה בְּעֲבֹדָת
83 כָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. כִּי הֵגֵם שְׂדִידוּעָה²⁵ הַהִפְרָשׁ הַהִבְדֵּל
84 בֵּין אֲבוֹת לְשִׁבְטִים, שְׂבִיחַת הָאֲבוֹת הִיא יְרוּשָׁה לְבִנְיָהֶם

(19) ראה גם תניא פמ"ה. (20) ראה תו"א שם, סע"ג. (21) תו"א שם מז, א. (22) ראה גם תניא פמ"א. (23) ראה גם ד"ה ויגש ש.ו. ובכ"מ. (24) תו"א שם, מה, ד. ועוד. (25) תו"א ר"פ וזרע.

ביאור בדרך אפשר

1 אַחֲרֵיהֶם בְּכָל דּוֹר וָדוֹר, וּלְכֵן כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים בְּכָל הַתְּפִילּוֹת
2 שֶׁהָקֵדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא הוּא "אלוקי אברהם, אלוקי יצחק ואלוקי יעקב" אֲבָל
3 בְּחִינַת הַשִּׁבְטִים רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֹא יֵשׁ לָהֶם אָדָם שְׂאִין בּוֹ
4 בְּחִינּוֹת וּמִדְּרָגוֹת אֵלּוּ כִּי רַק הָאֲבוֹת הֵם שׁוֹרֵשׁ וּמִקּוֹר לְכָל הַנִּשְׁמוֹת וְאֵילּוּ
5 הַשִּׁבְטִים וְכַךְ גַּם צְדִיקִים אַחֲרֵיהֶם,

6 לֹא בַּהֲכָרָה שֶׁהָעֲנִינִים הָרוּחָנִים
7 שֶׁלֹּהֶם נִמְשָׁכִים לְכָל אֶחָד וְאֶחָד
8 מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל, מִכָּל-מָקוֹם אֵין
9 זֶה סוֹתֵר לְאִמּוֹר לַעֲלֵל שִׁישׁ
10 לַלְמוֹד הוֹרָאָה בְּפֹעֵל מִעֲנִינּוֹ
11 שֶׁל יְהוּדָה שֶׁהוּא מִהַשִּׁבְטִים וְלֹא
12 מִהָאֲבוֹת, כִּי הַפְּנוּגָה שָׁם
13 בַּמִּבְּוֹאָר שְׁדוּקָא עֲנִיין הָאֲבוֹת
14 (וְלֹא הַשִּׁבְטִים) בֹּא בִירוּשָׁה לְכָל
15 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל הִיא לְעֵקֶר
16 עֲבוֹדָתוֹ הָרוּחָנִית שֶׁל כָּל אֶחָד
17 וְאֶחָד, שֶׁעֲבוֹדַת הָאֲבוֹת
18 הִיא עֲבוֹדָה עֲקָרִית
19 וּמִרְכִּיזִית בְּכָל אֶחָד
20 מִיִּשְׂרָאֵל, מִהַ-שְּׂאִין-בֶּן
21 עֲבוֹדָת כָּל אֶחָד
22 מִהַשִּׁבְטִים אֵינָה עֲבוֹדָה
23 עֲקָרִית בְּכָל אֶחָד
24 מִיִּשְׂרָאֵל. אֲבָל עִם זֹאת
25 בְּקָלְלוֹת בְּאוֹפֶן כִּלְלִי וְלֹא
26 בְּתוֹר הָעֲבוֹדָה הָעִיקָרִית מוֹבֵן
27 שִׁישְׁנָה עֲבוֹדָת כָּל
28 הַשִּׁבְטִים וְלֹא רַק עֲבוֹדַת
29 הָאֲבוֹת גַּם בְּכָל אֶחָד
30 מִיִּשְׂרָאֵל, וְעַל-דִּרְגוֹתֶיהָ
31 הָעֲבוֹדוֹת הַנִּלְדָּרְאוּבֵן
32 שְׁמֵעוֹן לֹא וְיְהוּדָה וְלֵכֵן
33 עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לַלְמוֹד מִכֵּן
34 הוֹרָאָה לַמַּעֲשֶׂה. וְכַמּוֹכֵן גַּם
35 מִמָּה שֶׁכָּתוּב בַּפָּרָשָׁתָנוּ
36 בְּסִימָן הַבְּרִכּוֹת שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ
37 לְכָל בְּנוֹי אִישׁ אֲשֶׁר

38 כְּבָרְכָתוֹ בְּרַךְ אוֹתָם, וּפָרַשׁ רַשִׁי יִכּוֹל הֵייתֵכֵן שְׁלֹא קָלָלֵן כָּלָם
39 בְּכָל הַבְּרִכּוֹת וְכָל אֶחָד מִהַשִּׁבְטִים קִיבֵל רַק אֶת הַבְּרִכָּה הַמִּיּוּחָדֶת לּוֹ?
40 תִּלְמוּד לֹא מִרַךְ בְּרַךְ אוֹתָם, הֵיינוּ שֶׁכָּל אֶחָד מִהַשִּׁבְטִים קִיבֵל
41 גַּם בְּרַכַּת שְׁאָר הַשִּׁבְטִים, וְאִם כֵּן מוֹבֵן שֶׁעֲבוֹדַת כָּל אֶחָד
42 מִהַשִּׁבְטִים וְלֹא רַק עֲבוֹדַת הָאֲבוֹת וְלֹא רַק עֲבוֹדַת הַשִּׁבְטִים הַמְּסוּיִים שְׁאֵלּוּ
43 שִׁיךְ הָאָדָם שִׁיכָת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל מִבְּלִי הַבְּדֵל לֵאמֹר שִׁבְט
44 הוּא שִׁיךְ. וּבִפְרָט שֶׁכָּל הַשִּׁבְטִים הֵם בְּנֵי יַעֲקֹב (וְקָבְלוּ בְּרַכַּת

ביאור בדרך אפשר

45 יַעֲקֹב), אֲשֶׁר כָּל יִשְׂרָאֵל נִכְלָלוּ בְּנִשְׁמָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, כַּמִּבְּאָר
46 בַּ'אֲגָרָת הַקֵּדֶשׁ²⁷ שֶׁבִּסְפָּר הַתַּנְיָא שֶׁנִּשְׁמָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ הִיְתָה
47 נִשְׁמָה כְּלָלִית שֶׁהִיְתָה כְּלוּלָה מִכָּל הַנִּשְׁמוֹת שֶׁבִּישְׂרָאֵל בְּכָל
48 הָדוֹרוֹת.

49 וַיֵּשׁ לֹאמֹר דָּזָה הַקֶּשֶׁר
50 הַמִּיּוּחָד שֶׁל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַיעֲקֹב
51 אֲבִינוּ נִרְמָז גַּם בְּמָה שֶׁכָּל
52 עַם יִשְׂרָאֵל נִקְרָאִים בְּשֵׁם
53 יִשְׂרָאֵל, שְׁמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב,
54 וּבִפְרָט עַל-פִּי רַמְזוֹ
55 הַיְדוּעֵ²⁸ דִּישְׂרָאֵל רֹאשִׁי-
56 תְּבוֹת יֵשׁ שְׁשִׁים רְבּוּא
57 אוֹתִיּוֹת לַתּוֹרָה, הֵיינוּ
58 שְׁשֵׁם זֶה "יִשְׂרָאֵל" מִרְמָז
59 עַל כָּל שְׁשִׁים רְבּוּא וּרְבּוּתוֹ,
60 הֵיינוּ שֶׁשׁ מֵאוֹת אֵלֶּף נִשְׁמוֹת
61 יִשְׂרָאֵל הֵיינוּ כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
62 מִבְּלִי יוֹצֵא מִן הַכֹּל (שְׁבֹאפוֹן)
63 כִּלְלִי מִתַּחֲלָקִים לְשֵׁשׁ מֵאוֹת אֵלֶּף
64 נִשְׁמוֹת שֶׁמִּתַּחֲלָקוֹת לְנִיּוּצוֹת
65 רְבִים כַּךְ שֶׁבְּפֹעֵל יֵשׁ יוֹתֵר מִשֵּׁשׁ
66 מֵאוֹת אֵלֶּף יְהוּדִים, כֵּן יִרְבּוּ
67 שִׁישׁ כְּנֻגָּדֵן כְּנֻגֵּד שִׁישִׁים
68 רִיבּוּא הַנִּשְׁמוֹת שְׁשִׁים רְבּוּא
69 אוֹתִיּוֹת לַתּוֹרָה וְדִבְרֵי זֶה
70 מְדַגִּישׁ עוֹד יוֹתֵר אֶת הָאִמּוֹר לַעֲלֵל
71 שֶׁ"יִּשְׂרָאֵל", שְׁמוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אֲבִינוּ,
72 קֶשֶׁר לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל
73 וְלֵכֵן גַּם עֲנִינִים שֶׁל כָּל הַשִּׁבְטִים,
74 וְלֹא רַק שֶׁל יַעֲקֹב עֲצֻמוֹ, שִׁיךְ
75 לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל. וּמִכָּל
76 זֶה מוֹבֵן כְּנֻגָּע לַעֲבוֹדוֹת
77 הַנִּלְדָּרְאוּבֵן שֶׁל רְאוּבֵן, שְׁמֵעוֹן, לֹא
78 וְיְהוּדָה שְׁצִירֵךְ לַלְמוֹד מֵהֶם
79 הוֹרָאָה לַמַּעֲשֶׂה (אֵף שֶׁלֹּא מְדוּבָר
80 בַּעֲבוֹדַת הָאֲבוֹת אֲלֵא בַּעֲבוֹדַת
81 הַשִּׁבְטִים).

82 וְהִנֵּה עַל-יְדֵי עֲבוֹדָה זֹאת וּשְׁלֵמוֹתָהּ, הַבְּטוּל דְּבַחֲינַת
83 בְּאוֹפֶן כִּלְלִי וּבִפְרָט עַל יְדֵי עֲבוֹדַת הַבְּטוּל בְּדִרְגָּה הַנְּעִלִית וְהַמְּשֻׁלְמָת, הַבְּטוּל דְּבַחֲינַת הַפַּעֵם אוֹדָה אֶת ה', כַּמִּבְּוֹאָר לַעֲלֵל, בְּאִים
84 לְהַמְשִׁיךְ בְּרַכַּת יַעֲקֹב לַיהוּדָה, שֶׁהַמְּלוּכָה תְּהִיָּה שֶׁלּוֹ לַעֲלֹם עַד כִּי
85 יָבֹא שִׁילָה וְלֹא יִקְהָת עַמִּים²⁹ וְהַעֲמִים יִתְּאֲסֹפוּ אֵלָיו, שִׁילָה הוּא
86 מִלֶּךְ הַמַּשִּׁיחַ, כְּפִירוּשׁ רַשִׁי מִלֶּךְ הַמַּשִּׁיחַ שֶׁהַמְּלוּכָה שְׁלֹו,
87 וְכַמִּשְׁחָן דְּבִרֵי רַשִׁי בְּפִירוּשׁוֹ עַל הַפֶּסוּק - וּמִדְּרָשׁ אֲגָדָה שִׁילֹו שִׁי לֹו

ביאור בדרך אפשר

21 הרבה יותר מזו שבזמן הגלות, וכמבאר בכמה מקומות³⁵ שמשית
22 ילמד תורה גם את משה רבנו והאבות וכל-שכן השבטים
23 שדרגתם פחותה מדרגת משה
24 והאבות, כאמור שהשבטים לא
25 הורישו את ענייניהם הרוחניים
26 לכל הדורות הבאים, כי הגלוי
27 דלעתיד לבא שיהיה
28 באמצעות מלך המשיח יהיה
29 למעלה ממה שהיה בזמן
30 האבות וכו' ולכן האבות
31 ואפילו משה רבינו ילמדו תורה
32 ממשיח, והגלויים הנעלים הללו
33 לעתיד לבוא, בימות המשיח יהיו
34 על-ידי מעשינו
35 ועבודתינו במשך שית
36 אלפי שנים דהנה עלמא
37 וכו'³⁶ ששת אלפי השנים
38 שבהם העולם קיים, היינו בזמן
39 הגלות, וכל זה יהיה במהרה בימינו ממש ובעגלא בידן
40 שלנו, כלומר במהרה לפי המושגים שלנו.

ביאור בדרך אפשר

1 שונאמר³⁰ יובילו שי למורא, ועל-זה על מלכות בית דוד (שהוא
2 משבט יהודה נאמר ולו יקנת עמים) בימות המשיח שהעמים יתאספו
3 אליו ויהיו תחתיו, והמשמעות
4 הרוחנית הפנימית של הדברים
5 היא - כי בזמן המשיח
6 יהיה גלוי אלקות גם
7 באומות העולם, כמו
8 שכתב הרמב"ם³¹ שאז
9 לא רק בני ישראל יזכו לגלוי
10 אלקות וידעו את ה' אלא בימות
11 המשיח יתקן כל העולם
12 כלו גם אומות העולם לעבד
13 את ה' כמו שכתוב³² כי
14 אז אהפך אל עמים שפה
15 ברוך לקרא כלם כל
16 העמים בלי יוצא מן הכלל
17 בשם ה' לעבדו שם
18 אחד ("צד אחד ודעה אחת" -
19 מצודת ציון), וכמו שכתוב והיתה לה' המלוכה³³, ועד שתהיה
20 עליה גם בישראל³⁴ שיזכו לגלוי אלקות וידעת ה' בדרגה גבוהה

(30) תהלים עו, יב. (31) הלי' מלכים ספ"א. (32) צפני' ג, ט. (33) עובדי' א, כא. (34) ראה רמב"ם שם ספ"ב. (35) ראה לקו"ת צו יז, א ואילך. שער האמונה פנ"ו. סה"מ תש"ט ע' 128 ואילך. לקו"ש ח"ו ע' 254 ואילך. (36) ראה תניא רפ"ז.

אגרות קודש

ב"ה, ז' טבת, תשי"ט

ברוקלין.

הרה"ח אי"א נו"כ וכו' מו"ה גרשון מענדל שי

וזוגתו הרבנית תחי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבם, בו כתוב ר"פ מפעולותיהם במשך ימים שעברו, ובטח במכתבם הבא תהייה גם הנקודות של השקו"ט בינם ובין הבע"ב שי, ובהמשכה שלהן מהכח לפועל ואופן פעולתם בקהלתם עתה.

ויהי רצון שיהי' כל זה בהצלחה גדולה ובעבודה מסודרה בהנוגע לאנשים נשים וטף, והרי זכות הרבים מסייעתם, וברכות רבותינו נשיאנו - זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

בודאי מתעניינים ג"כ ע"ד האפשריות לפרסם במכ"ע הנקראים מאחב"י, איזה סיפורים בעניני יהדות וחסידות וכו' - מובן שצריכים להיות בהעתקה מתאימה לאופי הקוראים של כל עתון ועתון בפרט.

בברכה לבשו"ט מתוך שמחה וטוב לבב,

מ. שניאורסאהן

בס"ד. משיחת* יום ה' פרשת ויחי, עשרה בטבת – יהפך לשמחה – ה'תנש"א. – לאחר תפלת מנחה –

להם"2 (כמו שכתוב בסיום וחותרם הקריאה)⁵ "וסלחת לעוננו ולחטאתנו ונחלתנו".

וכיון שעל-ידי התגלות י"ג מדות הרחמים – בטלים החטאים, סיבת הגלות ("מפני חטאינו גלינו מארצנו") – באה תיכף ומיד הגאולה האמיתית והשלמה, כפי ש"הבטיחה תורה שסוף ישראל לעשות תשובה בסוף גלותן ומיד הן נגאלין".⁶

ובפרט לאחר שכבר "כלו כל הקיצין",⁷ וכבר עשו תשובה [נחל מהרהור תשובה],⁸ שעל-ידי-זה נעשה צדיק גמור, כה'פסק דין' בנוגע להמקדש את האשה על מנת שאני צדיק גמור⁹ – פסק-דין שנוגע (לא רק לדיני ממונות, אלא גם) לדיני נפשות, ובדיני נפשות גופא – לכל הדורות שעתידיים להוולד משידוך זה] – הרי בודאי ובודאי ש"מיד הן נגאלין".

ג. ויש להוסיף, שענין הרחמים ("ג מדות הרחמים) קשור (לא רק לביטול סיבת הגלות, שעל-ידי-זה באה הגאולה, אלא) גם עם הגאולה עצמה – שהגאולה עצמה היא באופן של רחמים, כמו שכתוב¹⁰ "ברחמים גדולים אקבצך".

וענין זה מודגש ביותר בהפטרות שהיא המשך וסיום הקריאה:

סיום וחותרם ההפטרות (ש"הכל הולך אחר החיתום"¹¹) – "נאום אד' ה' מקבץ נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו"¹².

א. יום התענית הוא "יום רצון לה'"¹ – יום שקבעו הקב"ה לגלות ביתר שאת וביתר עוז רצונו ותשומת-לבו לכל אחד ואחד מישראל ועל-אחת-כמה-וכמה לכלל ישראל בכל עניניהם, ובמיוחד בנוגע לענין הכללי שנוגע לכלל ישראל בכל הדורות, הן הדורות שכבר עברו, והן הדורות העתידיים לבוא, ועל-אחת-כמה-וכמה דורנו זה, נשמות בגופים – הגאולה האמיתית והשלמה דכל בני ישראל, שתבוא בפועל ממש, ותיכף ומיד ממש.

ובהתאם לכך, יש לבאר הדגשת ענין הגאולה בתוכנו של היום – שיש בו כמה פרטים: (א) כללות הענין דיום התענית, שתוכנו מובן מהקריאה בתורה וההפטרות, (ב) ענינו הפרטי של התענית דעשרה בטבת, שתוכנו מובן מהמאורע שבגללו נקבע תענית זה, (ג) פרשת השבוע, כדלקמן.

ב. יום התענית:

ביום התענית קורין בתורה בציבור י"ג מדות הרחמים, ש"אינן חוזרות ריקן"², היינו, שכאשר הקב"ה שומע הקריאה ד"ג מדות הרחמים שקורין בכל מקום שבעולם שבו נמצאים ציבור מישראל, מתעוררים רחמיו של הקב"ה, "אב הרחמים", מקור הרחמים³, על כל אחד ואחד מישראל, על הציבור⁴ ועל כלל ישראל, למחול ולסלוח להם – "אני מוחל

(* חלק עיקרי משיחה זו נכלל בקונטרס משיחות ש"פ ויחי ועשרה בטבת שהוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, וכאן באו הענינים שלא נכללו בקונטרס הנ"ל (המול).)

(1) ישע"י נח, ה. וראה אגה"ת ספ"ב.

(2) ר"ה יז, ב. פרש"י תשא לג, יט.

(3) ולהעיר, שמ"מקור הרחמים" נמשכת הרחמנות גם על זה שמדת הדין שבתורה אומרת שאסור לרחם עליו ("כל מי שאין בו דעה אסור לרחם עליו" (ברכות לג, א)) – כידוע פתגם רבותינו נשיאנו שעל זה "אסור לרחם עליו" גדולה הרחמנות עוד יותר, היינו, שמבארים שכוונת חז"ל באמנם ש"אסור לרחם עליו", היא (לא שישאר במעמד ומצב כזה, ח"ו, אלא) כדי לעורר את גודל הרחמנות עליו – ע"י הגילוי וההמשכה ממקור הרחמים.

(4) להעיר מהר"ת ד"צבור" (ככר לאדן (להחיד"א) אבות פ"ב מ"ד) – צדיקים בינונים, והסוג השלישי (שהר"ת שלו הוא האות ר') שמחברים אותו לבינונים וצדיקים ע"י הוא"ו (צבור), ובצירוף ג' הסוגים נעשית מציאות של ציבור*, שיש בה כח מיוחד – כמאד"ל (ברכות ח, רע"א) "אין הקב"ה מואס בתפלתם של רבים, שנאמר הן אל-כביר ולא ימאס".

(* ומודגש ביותר בנוגע לתענית – "כל תענית שאין בה מופשעי ישראל אינה תענית, שהרי חלבנה ריחה רע ומנאה הכתוב עם סממני קטורת" (כריתות ו, ב).

(5) תשא לד, ט.

(6) רמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ה.

(7) סנהדרין צז, ב.

(8) ואף שבכמה ענינים של תשובה יש תנאים נוספים מלבד ההרהור תשובה, ולדוגמא: בגזילת ממון (אפילו שזה פרוטה בלבד), לא מספיקה התשובה, אלא צ"ל גם "והשיב את הגזילה אשר גזל" (ויקרא ה, כג) – אין זה מעכב ח"ו את הגאולה, היינו, שבשביל הגאולה מספיק ההרהור תשובה בלבד (ואח"כ תהי' שלימות התשובה ע"י השבת הגזילה וכיו"ב). ויתירה מזה – שאפילו ההרהור תשובה כשלעצמו אינו צריך לעכב את הגאולה, כפי שמבקשים "פדה אלקים את ישראל מכל צרותיו", ואח"כ* "והוא יפדה את ישראל מכל עוונותיו".

(* לאחר מאה וחמש מזמורי תהלים (כסדר הכתובים בספר תהלים: כ"ה – ק"ל). ובהדגשה יתירה בסדר אמירתם בסמיכות זל"ז – בהתחלת הסליחות דעשרה בטבת, ובנפילת אפים בכל יום שאומרים תחנון (ראה בארוכה קונטרס הנ"ל ס"ט).

(9) קידושין מט, ב (ע"פ גירסת האו"ז). רמב"ם הל' אישות פ"ח ה"ה.

(10) ישע"י נד, ז.

(11) ברכות יב, א.

(12) ישע"י נו, ח.

ירושלים" – "סמך" דייקא, מלשון סמיכה וחזוק, כמו "סומך ה' לכל הנפלים"²⁶, שבוה מרומז שהתוכן (הפנימי) שבוה הוא חזוק וסמיכה לירושלים²⁷.

נועל-פיזה יומתק גם הקשר והשייכות לתוכנו של הזמן שבו "סמך מלך בבל אל ירושלים" – "בחדש העשירי בעשור לחודש" – "העשירי יהיה קודש"²⁸.

וההסברה בזה:

גם כשנמצאים במעמד ומצב של "נפלים", עד כדי כך, שנבוכדנאצר הרשע עושה מצור על ירושלים, שזה מורה שיש חסרון בעבודתם של ישראל בקשר ובשייכות לחומת ירושלים, על שם יראה ועל שם שלם²⁹, שלימות היראה³⁰ – אזי "סומך ה' לכל הנפלים", שעוזר ומסייע לכל אחד ואחד מישראל שסוף-כל-סוף תהיה ירושלים (יראת ה') שלו בשלימות, ועד שגם חומת ירושלים, ה"סייגים" שבתורה ("עשו סייג לתורה"³¹) שהם בדוגמת החומה המקיפה את העיר, היא בשלימות,

ועוד לפני-זה³² – מבטל את המצור דמלך בבל, שאינו אלא "כגרזן ביד החוצב בו", שמצד עצמו אין בו רוח חיים, ובנוסף הפיט שאומרים בהתחלת יום הכיפורים: "כגרזן ביד החרש ברצותו דבק לאור וברצותו פרש", היינו, שהקב"ה מבטל ענינו של הגרזן (מלך בבל),

ויתירה מזה, שמנצל הגרזן (מלך בבל) כדי לבקע ("אֶפְהָקֶנָּה") ולבטל כל עניני מצור וגלות – ועד אשר אתהפכא חשוכא לנהורא³³ – שגם כשנמצאים עדיין בגלות, נעשה מלך בבל (ה"מושל בכיפה"³⁴) לסומך לעוזר ומסייע לבני ישראל, "סומך מלך בבל אל ירושלים", כמודגש במעמד ומצב דסוף זמן הגלות שנמצאים במלכות של חסד שעוזרת ומסייעת לבני ישראל בהמצטרך להם.

(26) תהלים קמה, יד.

(27) ראה גם קונטרס הגיל' ס"ח.

(28) בחוקתי כז, לב.

(29) תורה' הר – תענית טז, א (מב"ר פנ"ו, י"ד).

(30) לקו"ת ראה כט, ד. דרושי ר"ה ס, ב. שה"ש ו, ג. ובכ"מ.

(31) אבות פ"א מ"א.

(32) כהסדר "פדה אלקים את ישראל מכל צרותיו", ואח"כ "והוא יפדה את ישראל מכל עוונותיו" (כנ"ל הערה 8), היינו, שלאחרי שמבטל כל הצרות דבני", "פונה מכל עסקיו" * לפדותם מהעונות, ולהביאם למעמד ומצב ש"ירושלים" שלהם תהי' בשלימות.

(*) ובלשון רבינו הזקן (תניא רפמ"א): "מניח העליונים והתחתונים" – אשר "איהו ממכ"ע וסוכ"ע, וכמ"ש הלא את השמים ואת הארץ אני מלא" – "ומיחד מלכותו על עמו ישראל כו".

(33) ראה זח"א ד, א.

(34) מגילה יא, סע"א.

והשייכות להקריאה (י"ג מדות הרחמים) – שגילוי י"ג מדות הרחמים פועל הקיבוץ דבני ישראל מן הגלות, "ברחמים גדולים אקבצך", ולא עוד אלא שמצד גודל מעלת הרחמים, רחמים על כל אחד ואחד באיזה מעמד ומצב שיהיה, נעשה הקיבוץ דבני ישראל באופן ש"אקבץ עליו לנקבציו", ש"אוחז בידיו ממש איש איש ממקומו, כמו שנאמר¹³ ואתם תלוקטו לאחד אחד בני ישראל"¹⁴,

ולוקחים עמהם גם אלה שהם בבחינת "ערב רב", על-דרך מה שכתוב ביציאת מצרים "וגם ערב רב עלה אתם"¹⁵, שנקראים "עמך"¹⁶ (עם שלך) של משה רבינו, ועד כדי כך, שגם בהיותם במעמד ומצב בלתי-רצוי ("שחת"¹⁶), מייחד הקב"ה עליהם שמו של משה רבינו, "עמך", ובודאי שגם הם באים ביחד עם משה רבינו ודור המדבר¹⁷, "דור דעה"¹⁸, ועל-דרך-זה בנוגע לכל בני ישראל שבכל הדורות, שהם בודאי "עמך" של משה רבינו, "גואל"¹⁹ ראשון הוא גואל אחרון²⁰,

ובצירוף כולם יחד, "בנערינו ובזקנינו גו' בבנינו ובבנותינו"²¹, נעשית מציאות אחת של "קהל (לשון יחיד) גדול"²², ובאופן כזה "ישובו"²² הנה²³, לארצנו הקדושה, לירושלים עיר הקודש ולהר הקודש ולבית המקדש.

ד. התענית דעשרה בטבת:

בנוגע למאורע והתחלת המצור על ירושלים שבגללו נקבע התענית דעשרה בטבת²⁴ נאמר²⁵ "בחדש העשירי בעשור לחודש.. סומך מלך בבל אל

(13) שם כז, ב.

(14) פרש"י נצבים ל, ג.

(15) בא יב, לח.

(16) תשא לב, ז.

(17) ראה במדבר פ"ט, יג. וש"נ.

(18) ראה במדבר שם, ג. וש"נ.

(19) ראה שמור"ר פ"ב, ו. זח"א רנג, א. שער הפסוקים פ' ויחי.

(20) ראה אוה"ח פרשתנו מט, יא: "ולא יקשה בעיניך דבר זה באומרך הלא מלך המשיח משבט יהודה מזרעו של דוד המלך ע"ה, וי"א דוד עצמו מלך המשיח, דכתיב ועבדי דוד מלך עליהם כמשמעו*", וא"כ היאך אנו אומרים שהוא משה הבא משבט לוי, יש לך לדעת כי בחינת נשמת משה ע"ה היא כלולה מיי"ב שבטי ישראל .. וענף שבטו של דוד במשה היא .. ולעתידי לבוא תתגלה בעולם שרש המלכות שבמשה שהוא עצמו מלך המשיח, והוא דוד והוא ינון וסילה".

(*) ראה בארוכה לקו"ש חל"ה ע' 206 ואילך.

(21) בא יו"ד, ט.

(22) ירמ' לא, ז.

(23) להעיר ממאד"ל (ספרי ופרש"י קרח יח, ח) "הנה לשון שמחה".

(24) רמב"ם ה' תעניות פ"ה ה"ב.

(25) יחזקאל כז, א"ב.

כולו יהיה נראה בגלוי ש"והיתה⁴⁷ לה' המלוכה"⁴⁸.

ו. פרשת השבוע – פרשת ויחי, "ויחי יעקב"⁴⁹:

חיותו (מציאותו) של יעקב, "ויחי יעקב" – קשורה עם כל אחד ואחד מישראל (שנקרא על שמו של יעקב), כידוע⁵⁰ ש"נשמתו (של יעקב).. כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם", היינו, שכל נשמה היא ניצוץ מנשמת יעקב⁵¹.

וענין זה (שכל יהודי הוא ניצוץ מנשמת יעקב) מודגש ביותר בנוגע להגאולה:

בנבואת הגאולה המפורשת בתורה כתיב⁵² "דרך כוכב מיעקב", שקאי על מלך המשיח⁵³. וביחד עם זה, למדו חכמינו ז"ל⁵⁴ מפסוק זה שכל יהודי נמשל ל"כוכב"⁵⁵.

והתיוון בזה – על-פי המבואר בספרים⁵⁶ שבנשמת כל אחד ואחד מישראל יש ניצוץ מנשמת מלך המשיח⁵⁷.

ומזה מובן גם לאידך – שנשמתו של מלך המשיח מיוסדת ובנויה על נשמותיהם של כל אחד ואחד מישראל,

ה. ומזה באים להעזר והסיוע דמלך בבל (מושל בכיפה) – "סמך מלך בבל אל ירושלים" – בענין הגאולה:

בנוגע לקיבוץ גלויות בגאולה האמיתית והשלמה ("אקבץ עליו לנקבציו") מצינו שאומות העולם (ש"פזרן (הקב"ה לישראל) בין האומות"³⁵) יסייעו בקיבוץ בני ישראל מבין האומות – כמו שכתוב³⁶ "והביאו (הגוים) שישראל הם בתוכם"³⁷ את כל אחיכם מכל הגוים³⁸ מנחה לה' בסוסים וברכב גו' בית ה'".

ולא עוד אלא שאומות העולם עצמם יצטרפו לבני ישראל בהביאם אותם³⁹ – כמו שכתוב⁴⁰ "והיה כל הנותר מכל הגוים הבאים על ירושלים [שעליהם נאמר⁴¹ "ושמתי בהם אות ושלחתי מהם פליטים אל הגוים גו' והביאו את כל אחיכם מכל הגוים"] ועלו מדי שנה בשנה להשתחוות למלך ה' צבאות ולחוג את חג הסוכות".

ובלשון הכתוב בסיום ההפטרה דיום התענית – "כי ביתי בית תפלה יקרא לכל העמים"⁴².

ויש לומר, שענין זה מרומז גם בכתוב "עוד אקבץ עליו לנקבציו" (שבסיום וחותרם ההפטרה ממש) – שרומז גם על קיבוץ ניצוצות הקדושה שבכל העולם⁴³ (בבל), שבזה נכללים גם הפעולות דאומות העולם ב"מצוות דידהו"⁴⁴, שביניהם מצות הצדקה⁴⁵ [כולל ובמיוחד – העזר והסיוע לבני ישראל בהמצטרף להם בענינים גשמיים כדי שיהיו פנויים לעסוק בקיום התורה ומצוות]⁴⁶, ועד להשלימות בזה שבכל העולם

(35) פסחים פז, ב.

(36) ישעי' סו, כ.

(37) ר"ק ומצו"ד עה"פ.

(38) כמ"ש לפנ"ז (שם, יט) "תרשיש פול ולוד גו' (ועד ל)האיים הרחוקים".

(39) להעיר מ"ש בפסוק שלאח"ז (שם, כא) "וגם מהם אקח לכהנים ללוים", "מן העמים המביאים אותם ומן המובאים אקח לכהנים ולוים, שמוטמעים עתה בעכו"ם מחמת אונסין, ולפני גלוי וידוע הכהנים והלוים שבהם, ואברור אותן מתוכן ויהיו משמשים לפני" (פרש"י עה"פ). ובפי' הרד"ק: "וא"א ז"ל פירש וגם מהם אקח לכהנים ללוים – לצורך הכהנים .. כי מגדולי הגוים יהיו עובדים לכהנים".

(40) זכרי' יד, טז.

(41) ישעי' שם, יט"ב.

(42) שם נו, ז.

(43) שבשביל זה "פזרן לבין האומות" (ראה תו"א בראשית ו, א. ובכ"מ).

(44) סנהדרין נט, א.

(45) ראה לקו"ש ח"ה ע' 157 ואילך. וש"נ.

(46) כמ"ש הרמב"ם (הל' תשובה פ"ט ה"א) בנוגע ליעודים הגשמיים שבתורה, "כל אותן הדברים בעולם הזה* .. כגון שובע שלום וריבוי כסף וזהב".

(* שנברא "בשביל ישראל" (פרש"י עה"ת בתחלתו. ובכ"מ),

בשביל כל אחד מישראל, כמארז"ל (סנהדרין לו, סע"א) "כל אחד ואחד חייב לומר בשבילי נברא העולם".

(47) עובדי' בסופו.

(48) לאחר ש"ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו", "לפרוע מהר עשו (מלכות אדום) אשר עשו לישראל" (פרש"י עה"פ), ועד"ז בנוגע לשאר הממלכות שהרעו לישראל במשך הדורות, ובלשון הכתוב "כי דם עבדיו יקום" (האזינו לב, מג), "יודע בגוים לעניינו נקמת דם עבדיך השפוך" (תהלים עט, יו"ד) – בדרכי חסד ודרכי שלום, ופשיטא, ללא פגיעה באף אחד מישראל, ובאף אחד מאוה"ע שסייעו וממשיכים לסייע לבני".

(49) להעיר גם מפרש"י ריש פרשתנו: "ביקש יעקב לגלות את הקץ", כמ"ש בהמשך הפרשה (בשיעור דערב עשרה בטבת) "האספו ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים", "ביקש לגלות את הקץ" (מט, א ובפרש"י), ובהמשך הענין (בברכתו של שבט יהודה) – "עד כי יבוא שילה", "מלך המשיח שהמלוכה שלו" (שם, יו"ד ובפרש"י).

(50) אגה"ק ס"ז.

(51) ראה גם זח"א רמט, א: "יעקב אתכניש לגבי סיהרא ועביד בה פירין (נשמות) לעלמא, ולית לך דרא בעלמא דלא אית ב"י איבא דיעקב".

(52) בלק כד, יז.

(53) ירושלמי תענית פ"ד ה"ה.

(54) ירושלמי מעשר שני פ"ד ה"ו.

(55) ולהעיר, שלימד זה הוא בנוגע לפתרון חלום, ששייך ורומז לפתרון חגלות שנמשל לחלום, כמ"ש (תהלים קכו, א) "בשוב ה' את שיבת ציון היינו כחולמים" (ראה תו"א וישב כח, ג ואילך. ובכ"מ).

(56) מאור עינים ס"פ פינחס.

(57) ולהעיר, ש"נשיא" (תוארו של מלך המשיח, כמ"ש "ודוד עבדי נשיא להם לעולם") ר"ת ניצוצו של יעקב אבינו (קה"י מע' רבי), שבזה מודגשת השייכות ד"נשיא" (ומשיח) לכאו"א מישראל, כיון שנשמתו של כאו"א מישראל היא ניצוץ מנשמת יעקב.

(* יחזקאל לו, כה. – הפטרת ש"פ ויגש שממנה מתברך עשרה בטבת זה (וראה לקמן ס"ז).

הגאולה תהיה התפילה⁶⁸ באופן ד"תהלתך" – לא תפילה ובקשה על הגאולה (כיון שהגאולה כבר באה בפועל), אלא שבח והודיה להקב"ה ("תהלתך"⁶⁹) על הנסים והנפלאות דהגאולה האמיתית והשלימה, "כימי צאתך מארץ מצרים"⁷⁰ אראנו נפלאות⁷¹.

ועוד וגם זה עיקר, שלאחרי הגאולה יאמרו (בהתחלת התפילה) "הא-ל הגדול הגבור והנורא" באותו אופן שאמר משה⁷² – לפני ש"אתא⁷³ ירמיה ואמר נכרים מקרקרין בהיכלו איה נוראותיו, לא אמר נורא, אתא דניאל אמר נכרים משתעבדים בבניו איה גבורותיו, לא אמר גבור. מתוך שיודעין בהקב"ה שאמיתי הוא לא כיזבו בו"⁷⁴ – בתכלית השלימות⁷⁵.

ח. כדי לזרז ולמהר עוד יותר את הגאולה – ישייסיים בענין הצדקה, ה"שקולה"⁷⁶ כנגד כל המצוות⁷⁷, ו"מקרכת את הגאולה"⁷⁸.

ויתנו לכל אחד ואחד שליחות-מצוה ליתן לצדקה, ובהוספה מדיליה, וכל המוסף מוסיפין לו – כנהוג

מאיזה שבט שהוא, ויתירה מזה, מבלי הבט על מעמדו ומצבו בקיום התורה ומצוות נשהרי, בכל מעמד ומצב "ישראל הוא"⁵⁸, ומתייחס לה"אבות", בנו של אברהם יצחק ויעקב, כולל ובמיוחד ליעקב, "בחור שבאבות"⁵⁹, ש"מטתו שלמה"⁶⁰, ו"מה"⁶¹ זרעו בחיים אף הוא בחיים⁶², כך, שעצם מציאותו של יהודי ("ויחי יעקב") קשורה עם מלך המשיח – ענין הגאולה.

ז. ויש להוסיף, שענין הגאולה מודגש גם בפרשת השבוע שממנה מתברך עשרה בטבת – פרשת ויגש: בפירוש הכתוב "ויגש אליו יהודה" – איתא בזהר⁶³ שהגשת יהודה ליוסף הוא ענין סמיכת גאולה (יוסף) לתפילה (יהודה).

ויש לומר הענין בזה:

סמיכת גאולה לתפילה, פירושה, שברכת "גאל ישראל" צריכה להיות סמוכה לתפילה, החל מ"אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך"⁶⁴, ש"כתפילה אריכתא דמיא"⁶⁵.

ומזה מובן גם בנוגע לתפילה על הגאולה, שהגאולה צריכה להיות בסמיכות ממש לתפילה על הגאולה – שכאשר מבקשים בתפילה על הגאולה, בברכת "גואל ישראל" (ביום חול), ועל-דרך-זה בברכת "המחזיר שכינתו לציון" (- גם בשבת ויו"ט), וכיוצא בזה בשאר ריבוי התפילות ובקשות על הגאולה, באה הגאולה בפועל בסמיכות לתפילה, ללא הפסק כלל, לא רק שלילת הפסק כדי הילוך מיל⁶⁶ (כפי שמצינו בכמה דינים), אלא אפילו לא הפסק דאמירת תיבה או אות אחת, כבדין סמיכת גאולה לתפילה.

ויתירה מזה – שעוד לפני⁶⁷ תפילה ובקשה (נוספת) על הגאולה, באה כבר הגאולה בפועל, ולאחרי

(68) כהסדר דסמיכת גאולה לתפילה: "גאל ישראל" (לשון עבר), ואח"כ "אדני שפתי תפתח ופי יגיד תהלתך".

(69) כמ"ש בסיום וחותם ספר תהלים – תהלות ותשבחות שאמר דוד מלך ישראל (דוד מלכא משיחא), "נעים זמירות ישראל", בשם כאורא מישאל* – "כל הנשמה תהלל י"ה הללויה".

(*) ויתירה מזה – ש"נחשבת לנו אמירת מזמורי תהלים .. כאילו אמרם דוד מלך ישראל בעצמו" (שאומר כאורא ב"יהי רצון" שלאחרי אמירת תהלים).

(70) להעיר, שתוכנה של ברכת "גאל ישראל" (שצריכים לסמכה לתפילה) הוא "תשבחות וקילוסין של יציאת מצרים" (ירושלמי ברכות פ"א – הובא בפרש"י ד"ה זה הסומך ברכות שם).

(71) מיכה ז, טו.

(72) "אתא משה אמר (עקב יו"ד, יז) הא-ל הגדול הגבור והנורא" (יומא טז, ב).

(73) יומא שם.

(74) וגם לאחר ש"אנשי כנסת הגדולה החזירו עטרה ליושנה .. אתו אינהו ואמרו אדרבה זו היא גבורתו .. ואלו הן נוראותיו" (יומא שם) – הרי החזרת העטרה ליושנה אינה אלא בנוגע לאמירה ד"הגבור והנורא", ולא בנוגע להכוונה (שבזמן משה היתה הכוונה ד"הגבור והנורא" בנוגע לענינים של טוב הנראה והנגלה*, משא"כ בזמן החורבן והגלות), ולאחרי הגאולה תהי' החזרת העטרה ליושנה בשלימות, גם בנוגע להכוונה.

(*) כהמשך הברכה: "גומל חסדים טובים", שאז יכולים לקרותו (גם) בתואר "חסיד", ע"ש התגלות האהבה, משא"כ באב המכה את בנו, שאף שההכאה עצמה היא מאהבה ("כמשל מלך גדול ונורא הרוחץ בכבודו ובעצמו צואת בנו יחידו מרוב אהבתו"), לא נופל עליו (בשעה זו) התואר "חסיד", כי אם, "אב רחמן חכם וצדיק" (תניא – אגה"ק סכ"ב. וראה סה"ש תש"ד ע' 15).

(75) ויש לומר גם באופן נעלה יותר – שהרי לעתיד לבוא יאמרו "אודך ה' כי אנפת בי" (ישעי' יב, א), שידור להקב"ה גם על החורבן והגלות, כיון שאז יתגלה הטוב שבדבר.

(76) ב"ב ט, א. ירושלמי פאה פ"א ה"א. וראה תניא פל"ז.

(77) כולל גם מצות התשובה שעל ידה באה הגאולה.

(78) ב"ב י"ד, א. וראה תניא שם.

(58) סנהדרין מד, רע"א.

(59) ב"ר רפ"ו.

(60) פרש"י ויחי מז, לא.

(61) תענית ה, ב.

(62) ראה בארוכה קונטרס הנ"ל בתחלתו.

(63) ר"פ ויגש. וראה קונטרס משיחות ש"פ ויגש שנה זו. וש"נ.

(64) תהלים נא, יז.

(65) ברכות ד, ב.

(66) להעיר מפרטי הדעות בשיעור מיל – ח"י רגעים או (עד) כ"ד

רגעים (ראה שו"ע אדה"ז או"ח סתנ"ט ס"י).

(67) ע"ד מ"ש "טרם יקראו ואני אענה" (ישעי' סה, כד), כמ"ש בברכת עננו ביום התענית. – ולהעיר מרמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ז: "צועק ונענה מיד, שנאמר והי' טרם יקראו ואני אענה". ומזה מובן שגם ה"מיד" שכותב לפנ"ו (בה"ה) בנוגע לגאולה, "מיד הן נגאלין", הוא באופן ד"טרם יקראו ואני אענה".

"ראה כל זכורך את פני ה' אלקיך" (81) השלישי⁸², "מקדש אדני כוננו ידיך" (83), ותיכף ומיד ממש.

[כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן לכל אחד ואחד מהנוכחים שיחיו שתי שטרות של דולר, לתת אותם (או חילופם) לצדקה].

(81) פ' ראה טז, טז.

(82) שבו תהי' גם השלימות דהמשכן, דבית ראשון ודבית שני (ראה זח"ג רכא, א).

(83) בשלח טו, יז.

בכגון-דא, ובהדגשה יתירה ביום התענית, כמנהג ישראל להוסיף אז בצדקה⁷⁹.

ויהי-רצון והוא העיקר – קירוב וזירוז הגאולה בפועל ממש, באופן של סמיכת גאולה לתפילה, שמהתפילה על הגאולה זה-עתה, באים תיכף להגאולה בפועל, ש"תחזינה עינינו בשוכך לציון ברחמים", ו"ישבו ישרים את פניך" (80) – בבית המקדש (שבו

(79) ראה כף החיים סתקס"ו סקט"ו. וש"נ.

(80) תהלים קמ, יד.

בס"ד. משיחות שבת פרשת ויחי (ועשרה בטבת יהפך לשמחה) ה'תנש"א.

נאמרה בו"ה⁹ – מובן, שהענין ד"ויחי יעקב" ("יעקב אבינו לא מת") תלוי ב"זרעו", שעל-ידי-זה ש"זרעו בחיים" "אף הוא בחיים".

ויש לומר שזהו הטעם שענין זה נאמר ביעקב ("יעקב אבינו לא מת"), ולא באברהם ויצחק – כי, "זרעו בחיים" שייך ביעקב שזרעו בשלימות ("מטתו שלימה"¹⁰), מה-שאינ-כן אברהם ויצחק שיצאו מהם ישמעאל ועשו¹¹, ולכן, גם הענין ד"הוא בחיים" (שנעשה על-ידי-זה ש"זרעו בחיים") שייך ביעקב דוקא¹².

וההסברה בזה¹³ – מדתו של יעקב היא מדת האמת, כמו שכתוב¹⁴ "תתן אמת ליעקב"¹⁵, ותכונת האמת שנמשכת וחודרת בכל הדרגות (מלמעלה מעלה עד למטה מטה) בכל התוקף והשלימות, ולכן "זרעו" (שכולל זרעו וזרע זרעו עד סוף כל הדורות¹⁶) בחיים,

א. סיום וחזרתם ספר בראשית, ספר ראשון¹ שבתורה – שלאחר-יזה מכריזים "חזק חזק ונתחזק" (כמנהג ישראל² בסיום וחזרתם כל הספרים, החל מספר הראשון, ספר בראשית), שרומז על החיזוק וההתחזקות³ דבני ישראל בכל עניניהם – הוא בפרשת ויחי, "ויחי יעקב"⁴. והענין בזה:

בנוגע ל"ויחי יעקב" מצינו עילוי גם לגבי אברהם ויצחק – כדאיתא בגמרא⁵ "יעקב אבינו לא מת... וכי בכדי ספדו ספדנייא וחנטו חנטייא וקברו קברייא.. מקרא אני דורש, שנאמר⁶ ואתה אל תירא עבדי יעקב נאום ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים" – "ויחי יעקב", "חי הוא לעולם"⁷.

וכיון שחכמינו ז"ל למדו ש"יעקב אבינו לא מת" ("ויחי יעקב") מזה שהכתוב "מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים" (ולא מהכתוב בפרשתנו⁸ בנוגע ליעקב עצמו "ויגוע ויאסף אל עמיו", "ומיתה לא

(9) כפירוש רש"י על הפסוק (פשוטו של מקרא) "ויגוע ויאסף, ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו חז"ל יעקב אבינו לא מת" – שכוונתו למאד"ל בתענית שם, אלא, שבתענית למדו זה מהפסוק ("מקרא אני דורש") ש"מקיש הוא לזרעו". וראה גם תוד"ה יעקב תענית שם: "וכן משמע מדכתיב ויגוע ולא כתיב וימת".

(10) פרש"י פרשתנו מז, לא.

(11) פסחים נו, א.

(12) ראה חדא"ג מהרש"א לתענית שם: "מש"ה נקט יעקב (טפי מאברהם ויצחק) כמו שהוזכר בקרא בהקישא, דלא שייך אלא ביעקב להקיש לזרעו, משא"כ באברהם ויצחק משום זרעו ישמעאל ועשו".

(13) ראה גם לקר"ש חכ"ו ע' 8. וש"נ.

(14) מיכה בסופו.

(15) ראה תורת לוי"צ לתענית שם (ס"ע ז') ש"אמ"ת ליעקב"ב הוא תיבות יעקב"ב ל"א מ"ת".

(16) ובזה גופא – כל אחד ואחד מישראל, שהרי, אם חסר ח"ו אצל אחד מישראל (בדור אחד), אין זה אמת.

(1) כמרומז בשמו – "בראשית" – מלשון ראשית (ראשון).

(2) ראה שו"ע או"ח סו"ס קלט ובנ"כ. הנסמן בלקו"ש חכ"ה ע' 474.

(3) וג"פ ("חזק חזק ונתחזק") – שהחיזוק גופא הוא באופן של חזקה, "בתלת יומי הוי חזקה" (ב"מ קו, רע"ב. וש"נ).

(4) להעיר שבכ"מ נקראת הפרשה בשם "ויחי יעקב" (רמב"ם בסדר תפלות כל השנה בסוף ספר אהבה).

(5) תענית ה, ב.

(6) ירמ' ל, יו"ד.

(7) פרש"י תענית שם.

(8) מט, לג.

ומזה מובן גם בנוגע ל"זרעו בחיים" – שכיין שמפורש בקרא²⁶ שהמעמד ומצב דבני ישראל בכל הדורות (עד לדור האחרון של הגלות שבהם תקויים ההבטחה "כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים") הוא באופן ש"זרעו בחיים", בודאי כן הוא האמת, ואם ישנם כאלה שטוענים שיש כמה מבני ישראל שאינם מתנהגים על-פי תורה ומצוות בחיי היום-יום – אין זה אלא ש"נדמה להם" שחסר חס-ושלום בענין ד"זרעו בחיים", אבל האמת היא ש"זרעו בחיים".

זאת ועוד: כיון ש"מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", הרי, הטענה שיש חלישות וחסרון בענין ד"זרעו בחיים" (ויש לומר – אפילו באחד מזרעו²⁵), היא פגיעה, רחמנא-ליצלן, בענין ד"הוא בחיים", בחיים דיעקב!

וההסברה בזה (שבכל מעמד ומצב "זרעו בחיים" ועל-ידי-זה "אף הוא בחיים") – על-פי מאמר רבותינו ז"ל²⁷ "אף-על-פי שחטא ישראל²⁸ הוא", וכפסד-דין הרמב"ם²⁹ "מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה.. הוא רוצה להיות מישראל ורוצה הוא לעשות כל המצוות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו", היינו, שהנהגתו בפועל היפך התורה אינה אלא ענין חיצוני מפני ש"תקפו יצרו הרע", ואילו רצונו הוא "להיות מישראל.. לעשות כל המצוות כו'", ולכן, מבלי הבט על מעמדו ומצבו בפועל ובגלוי, "ישראל הוא", ויש לו שייכות לכל התורה כולה³⁰, כמו שכתוב³¹ "תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב" – "יורשה" אינה תלויה בהנהגתו של היורש, כי אם, במציאותו בתור יורש, להיותו מזרעו של יעקב³² ("קהלת יעקב").

(26) ולא רק באופן של דרש ("מקרא אני דורש") – שהרי, הדרש הוא "מקיש הוא לזרעו", היינו, שהדרש מלמדנו ש"אף הוא בחיים" כמו ש"זרעו בחיים", אבל בנוגע ל"זרעו" אין צורך בדרש, כיון שמפורש בקרא.

(27) סנהדרין מד, רע"א.
(28) "ישראל" דייקא – שם המעלה דיעקב, ע"ש "כי שרית עם אלקים ועם אנשים ותוכל" (וישלה לב, כט), נוסף לכך שגם השם "יעקב" הוא אותיות יו"ד עקב, שרומז שגם במעמד ומצב של "עקב" (ועד ש"ידו אוזחת בעקב עשו") נמשך וחודר היו"ד – אות ראשונה (ראש התיבה) דשם הוי', "חלק הוי' עמו יעקב חבל נחלתו" (האזינו לב, ט), ועד שזוהי מציאותו של יהודי – יו"ד.

(29) הל' גירושין ספ"ב.
(30) ומרומז גם ב"ישראל (הוא)" – ר"ת יש ששים ריבוא אותיות לתורה (מגלה עמוקות אופן קפו).
(31) ברכה לג, ד.

(32) להעיר, שיעקב ענינו תורה, כמ"ש "ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל" (תהלים עח, ה).

ועל-ידי-זה מתגלה הנצחיות דחיי יעקב (גם בעולם הזה¹⁷), "אף הוא בחיים".

ועל-פי-זה מובן תוכן החיזוק וההתחזקות ("חזק חזק ונתחזק") דבני ישראל שבסיום וחותם ספר בראשית, ספר ראשון (ובמילא גם החיזוק הראשון והעיקרי) שבתורה – הסך-הכל (סיום וחותם) דספר בראשית שבו מסופר תולדות חייהם של האבות¹⁸, אשר, "מעשה אבות סימן (ונתינת-כח) לבנים"¹⁹ – "ויחי יעקב", "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים" – שבה מרומז ש"זרעו של יעקב, כל אחד ואחד מבני ישראל, האנשים והנשים והטף, עד סוף כל הדורות²⁰, בכל הזמנים והמצבים ובכל המקומות, הוא "בחיים", חיים אמיתיים, כמו שכתוב²¹ "ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים"²², על-ידי תורתו, "תורת חיים"²³, ומצוותיה עליהם נאמר²⁴ "וחי בהם".

ב. לכאורה יש מקום לשאלה: הרי מצינו בדברי ימי ישראל בכל הדורות (וגם בדורנו זה) שיש כמה מבני ישראל שלא רואים אצלם בגלוי ההנהגה על-פי התורה ומצוות בחיי היום-יום, ואם כן, איך אומרים ש"זרעו (כל זרעו²⁵) בחיים"? והמענה לזה – מפורש בדברי הגמרא:

לאחרי שהגמרא אומרת ש"יעקב אבינו לא מת" – באה שאלה: "וכי בכדי ספדו ספדניי כו'", כלומר, איך אפשר לומר ש"יעקב אבינו לא מת", הרי בפועל ובגלוי "ספדו ספדניי וחנטו חנטיי וקברו קברייא". והתירוץ על זה – "מקרא אני דורש, שנאמר ואתה אל תירא עבדי יעקב נאום ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים, מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", כלומר, כיון ש"מקרא אני דורש", כן הוא האמת (ש"הוא בחיים"), וזה ש"חנטו חנטיי כו'" – "נדמה להם שמת, אבל חי הוא"⁷.

(17) שהרי בנוגע לעוה"ב אין חידוש בדבר. וראה חדא"ג מהרש"א שם: "אם שלא מת בנפש .. אמאי נקט יעקב טפי מאברהם ויצחק".
(18) "ספר הישר", "ספר אברהם יצחק ויעקב שנקראו ישרים" (ע"ז כה, א).

(19) ראה תנחומא לך לך ט. ב"ר פ"מ, ו.
(20) ראה אגה"ק ס"ז: "נשמתו (של יעקב) .. כלולה מכל הנשמות שבישראל מעולם ועד עולם".
(21) ואתחנן ד, ד.

(22) ראה זהר פרשתנו (רטז, א): "ויחי יעקב .. ועמך כולם צדיקים .. מ"ט בגין דמתדבקין בגופא דמלאכ דכ' ואתם הדבקים גו' חיים" (הובא באוה"ת פרשתנו ע' שנד).
(23) ראה אבות דר"י ספ"ד.

(24) אחרי יח, ה.
(25) ראה לעיל הערה 16.

הוא ארון הברית, שבו נמצאים הספר-תורה והלוחות, "חרות על הלוחות"⁴⁰, אותיות החקיקה, ש"הם מיניה וביה, והן דבר אחד ממש עם האבן שנחקקו בו", עד שאי-אפשר להפריד ביניהם⁴¹, היינו, שהקשר של יהודי עם התורה הוא באופן שהתורה חקוקה בו ומתאחדת עמו למציאות אחת, ומבלי הבט על מעמדו ומצבו בגלוי (גם כאשר שייכותו לארון הברית היא בהעלם⁴²) לא שייך להפריד חס-ושלום בין יהודי לתורה, כיון שזוהי מציאותו האמיתית, ובלשון הזהר⁴³ "ישראל אורייתא וקודשא-בריך-הוא כולא חד".

ד. ומזה למדים הוראה בנוגע לאופן שבו נעשה החיזוק דבני ישראל ("חזק") במצרים, בזמן הגלות, "כל המלכיות (גליות) נקראו על שם מצרים"³⁸, עד לגלות זה האחרון, שמצד קושי ואריכות הגלות שלא בערך לשאר הגליות, יש צורך בחיזוק גדול יותר: החיזוק דבני ישראל בזמן הגלות נעשה על-ידי ההכרזה "ויחי יעקב", ש"יעקב אבינו לא מת.. מה זרעו בחיים אף הוא בחיים", כלומר, הדגשת מעלתו האמיתית של כל אחד ואחד מישראל (זרעו של יעקב) מצד מציאותו ש"ישראל הוא", שלכן, מבלי הבט על מעמדו ומצבו בגלוי, יכול וצריך לגלות את מעלתו האמיתית (על-ידי-זה שישוּב בתשובה, ויקיים התורה ומצוותיה במעשה בפועל) – שעל-ידי-זה מחזקים ומעודדים את רוחו לבוא למעמד ומצב של חיים ("זרעו בחיים") אמיתיים גם בפועל ובגלוי.

(40) תשא לב, טז.

(41) לקו"ת ר"פ בחוקותי ור"פ חוקת. ובכ"מ.

(42) להעיר מהענין דגניזת הארון (רמב"ם הל' ביהב"ח רפ"ד. וראה לקו"ש חכ"א ע' 156 ואילך).

ג. ויש לומר, שענין זה מרמז בסיום וחותם פרשת "ויחי יעקב" – "ויישם בארון במצרים"³³: "בארון במצרים" – היו "עצמות יוסף" כל זמן שהיו בני ישראל במצרים, ובצאתם ממצרים כתיב³⁴ "ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע את בני ישראל לאמר פקד יפקוד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם", כמו שכתוב בסוף פרשתנו³⁵ "וישבע יוסף את בני ישראל לאמר פקד יפקוד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה".

ויש לומר על דרך הרמז – ש"עצמות יוסף" רומז על העצמיות (עצמות מלשון עצם הדבר³⁶) דבני ישראל (כל ישראל נקראים על שם יוסף, כמו שכתוב "נוהג כצאן יוסף"³⁷), והפירוש ד"ויישם בארון במצרים", הוא, שגם במעמד ומצב ד"מצרים", שיש "מצרים לישראל"³⁸ (החל וכולל המיצר ד"תקפו יצרו הרע"), נמצא ה'עצם' דבני ישראל ("עצמות יוסף") בשלימות – "בארון", כמו דבר שמונה בתוך ארון סגור מכל הצדדים ששום דבר אינו יכול לפגוע בו.

ועוד:

ארונו של יוסף קשור עם ארון הברית, כמאמר רבותינו ז"ל³⁹ "כל אותן שנים שהיו ישראל במדבר היו שני ארונות הללו.. מהלכין זה עם זה", ויש לומר הרמז בזה – שהארון המגין על ה'עצם' דבני ישראל

(33) ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 476 ואילך. חכ"ו ע' 85 ואילך.

(34) בשלח יג, יט.

(35) נ, כה.

(36) כמו בגוף האדם – שעצם מבנה הגוף הוא (לא הבשר והגידים

כו') ע"י העצמות.

(37) תהלים פ, ב ובפרש"י.

(38) ב"ר פט"ז, ה.

(39) סוטה יג, סע"א.

לקוטי שיחות פרשת ויחי כרך טו

מתורגם ללשון הקודש

של יוסף שמעלתו של מנשה, שבגללה הוא "זה הבכור" (כפי שנתבאר בסעיף א') מכריעה יותר ממעלת אפרים.

מן הדברים דלעיל ברור, ששני הענינים גם יחד, הן סברתו של יוסף שמנשה חשוב מאפרים, והן שיטת יעקב שאפרים חשוב יותר, הם אמת: מנקודת מבטו ועבודתו של יוסף – מנשה חשוב יותר⁷, ומנקודת מבטו ועבודתו של יעקב – אפרים נעלה יותר,

ולכן אנו רואים, שבקשר לעובדה ש"וליוסף יולד שני בנים" נאמר ש"הבכור מנשה", ובידו של הבכור כח רב יותר משאר הבנים⁸.

אך לא כן ביחסם ליעקב, שלגביו נאמר: "שני בניך... לי הם... אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו ל⁹" – אפרים¹⁰ קודם למנשה, והוא כ"ראובן" – בכור יעקב¹¹.

ג.

השמות "מנשה" ו"אפרים" מבטאים רגשות הפוכים של יוסף במצרים

ההבדל בין מנשה לאפרים, וכן העובדה שלגבי יוסף – מנשה חשוב יותר, ולגבי יעקב – אפרים הוא החשוב, יובנו מן המשמעות הפנימית המסתתרת בשוני שבין שמותיהם.

שני השמות – "מנשה" על שם "כי נשני אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי¹²" ו"אפרים" על שם "כי הפרני אלקים בארץ עניי¹³" – מבטאים את הרגשות שעוררה אצל יוסף ירידתו למצרים, אלא שהם מבטאים קצוות מנוגדים בענין זה:

השם "מנשה" מזכיר ליוסף ש"נשני... בית אבי", שהוא נמצא במקום ש"מזיז" אותו מלשכוח¹⁴ את "בית אבי", ומבטא את תשוקתו¹⁵ של יוסף שלא לשכוח, אלא להתקשר ל"בית אבי". לעומת זאת "אפרים" – הפרני

א.

מנשה - בכור יוסף, אך לגבי ברכת יעקב ישנה חשיבות לאפרים

1 בפרשתנו¹ מסופר כיצד העמיד יוסף את שני בניו, אפרים ומנשה, לפני יעקב כדי שיברכם, ויעקב הניח יד ימינו על אפרים ויד שמאלו על מנשה. כאשר ראה זאת יוסף, מסופר ש"וירע בעיניו... ויאמר יוסף אל אביו לא כן אבי כי זה (מנשה) הבכור שים ימינך על ראשו", ויעקב ענה "ידעתי בני ידעתי גם הוא... ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו... וישם את אפרים לפני מנשה".

8 יש להבין: בכור מקבל ברכה גדולה יותר משאר הילדים מפני שהוא חשוב ונעלה על פני השאר². אם כך, כיון שאפרים חשוב יותר ממנשה³ ("אחיו הקטן יגדל ממנו"), מדוע, איפוא, נקבע מלמעלה שמנשה יהיה בכור לגבי אפרים?

13 יוצא מכך, שיחד עם זאת ש"אחיו הקטן יגדל ממנו", יש גם למנשה מעלה על-פני אפרים, שבזכותה הוא בכור יוסף. אך בקשר לברכת יעקב חשוב יותר הענין שבו נעלה אפרים על מנשה, ולפיכך "וישם את אפרים לפני מנשה".

ב.

טענת יוסף ליעקב איננה נובעת מטעות

17 כבר דובר פעמים רבות על כך, שעל צדיקים, ובמיוחד על האבות והשבטים, אין לומר שטעו ח"ו, ובמיוחד בענינים הכתובים בתורת אמות, שהם בודאי אמיתיים⁴ ונצחיים⁵, וכיוון ש"תורה" היא (מלשון) הוראה⁶, מהווים הדברים גם הוראה נצחית לכל יהודי בכל הדורות.

22 מכך מובן, שטענת יוסף "כי זה הבכור שים ימינך על ראשו" (של מנשה), לא נבעה מטעות שהיתה לו ח"ו, ומחוסר ידיעתו ש"אחיו הקטן יגדל ממנו", אלא מסברתו

(1) פרשתנו מח, יג"כ.

(2) ראה פרשתנו מט, ג: ראובן בכורי אתה גוי יתר שאת ויתר עז. ובדרוז"ל עה"פ.

(3) עד שיעקב לא הי' יכול לברך את מנשה שיגדל מאפרים, כי בשרש, אפרים קודם למנשה (לקו"ת ראה יט, א. ד"ה כה תברכו הב' תרכ"ו. ובכ"מ).

(4) וצ"ע מוציא (לא, לב) ובפרש"י שם.

(5) בלשון התניא (רפ"ז): והתורה היא נצחית. וראה לקו"ש [המתורגם] ח"ה ע' 240 ואילך, וש"נ.

(6) זח"ג נג, ב.

(7) ועפ"ז יומתק שבברכת יעקב ליוסף "המלאך גוי יברך את הנערים גוי" (מח, טרפז) (בלשון רש"י שם. וראה משכיל לדוד שם) – מנשה קודם לאפרים – אף שזה הי' לאחר ש"שכל את ידי" (שם, יד).

(8) ראה שער המצות (להאריז"ל) פ' יתרו. ל"ת פ' וירא.

(9) פרשתנו מח, ה.

(10) להעיר מרש"י פרשתנו (מח, א), דאפרים הי' רגיל לפני יעקב בתלמוד.

וראה ויק"ר פ"ב, ג.

(11) ראה אלשיך עה"פ. מדרש הגדול. וראה ב"ר פ"ו, ד. פס"ר רפ"ג.

(12) מקץ מא, נא.

(13) שם, נב.

(14) רש"י וישלח לב, לג. – עפ"ז מתורץ העדר פרש"י ב"נשני" (משא"כ הראב"ע, הרשב"ם וכו'). וכן לא ב"הפרני" שמובן מפרש"י תולדות כו, כב.

(15) עפ"ז מובן הטעם לנתינת שם "מנשה" – על שם שנשחר כל בית אביו (כקושיית האלשיך עה"פ).

ה.

שלשה אופנים בהתעלות היהודי ע"י עבודתו בגלות

לעומקו של ענין:

1 אלקים בארץ עניי – מהווה שבת והודיה על היתרון
2 וההתעלות ("הפרני") שנגרמו ליוסף במצרים.

3 שני הענינים המבוטאים בשמות "מנשה ואפרים"
4 קשורים בשתי דרכים¹⁶ שונות הקיימות בעבודת בני-
5 ישראל ב"ארץ עניי" – בגלות:

6 דרך אחת היא: היזהרות מהשפעת הסביבה ע"י שמירה
7 על הקשר עם "בית אבי", (דהיינו, המצב שבו נמצאו לפני
8 הירידה לגלות). היהודי מזכיר לעצמו תמיד שהוא נמצא
9 במצב שמשכיח אותו את "בית אבי", ועל ידי כך הוא איננו
10 שוכח זאת.

11 דרך אחרת היא: הוא נמצא ופועל בתוך ארץ עניי,
12 בתוך חושך הגלות – עד למצב שהזכרון של "בית אבי"
13 אינו קיים אצלו כל-כך – ושם, בתוך הגלות, הוא יגע
14 ועובד להאיר את חושך הגלות באור הקדושה, ועל ידי כך
15 נגרמת התעלות גם לאדם העובד, עד כדי כך ש"הפרני
16 אלקים בארץ עניי" (דוקא שם).

ד.

מטרת הגלות: ירידה לצורך עליה - "אפרים"

17 זוהי הסיבה לכך ש"אפרים יגדל ממנו (ממנשה)", כי
18 תכליתה של הירידה למצרים, ותכליתה של גלות בכלל,
19 היא: ירידה צורך עליה, התעלות לדרגה הגבוהה מן
20 הדרגה שבה היו לפני הירידה, אין די בכך שאין שוכחים
21 את "בית אבי", אלא יש גם, ובעיקר, להביא לתוספת
22 ויתרון בתוך הגלות, כך שעל ידי הירידה תיגרם התעלות:
23 "הפרני אלקים בארץ עניי".

24 מצד שני, מנשה הוא הבכור, כיוון שב"לידה"¹⁷
25 ובהתגלות, כלומר בעבודה בגלוי ולמעשה, קודם מנשה
26 לאפרים. כדי שיהא אפשר לפעול ולעבוד ב"ארץ עניי", כדי
27 להגיע לדרגה של "הפרני אלקים", "עשה טוב"¹⁸, יש
28 תחילה לדאוג ולהבטיח את אי-השפעתו של חושך הגלות,
29 "סור מרע"¹⁷, ע"י זכירה תמידית והתקשרות עם "בית אבי".
30 אך כיוון שהכוונה היא העליה, "אפרים", לכן בברכת
31 יעקב¹⁹, בברכה ונתינת כח מלמעלה²⁰ לעבודת הגלות,
32 חשוב יותר אפרים: "וישם את אפרים לפני מנשה".

ו.

שתי דרגות ב"יוסף ה' לי בן אחר"

לפי הנ"ל יובן ההבדל בין מנשה לאפרים:

16 להעיר מנועם אלימלך פרשתנו מח, יג.

17 להעיר מרשי תולדות כה, כו.

18 ראה במקומות שציינו בהערה 11, דאפרים הוא כראובן ומנשה כשמעון, ובתו"א (ריש פרשתנו) דראובן – חסד, ושמעון – גבורה.

19 היינו כמו שהוא ברש"י – ראה בהוספת לעיל הערה 3.

20 וכן מצד האדם. דאף שבהעבודה בפועל מנשה קודם (כנ"ל) – הנה בההנחה להעבודה אפרים קודם. כי קודם שיורד בגלות צ"ל הידיעה שהירידה היא צורך עלי, ורק ע"י גם התחלת העבודה (סו"מ – שלא ישכח "בית אבי") תהי' כדבעי.

21 ראה תורת חיים שמות ד"ה צדקת פרונו (שכג, א ואילך). המשך

באתי לגני השי"ת פ"א.

22 תהלים סג, ב. תורת הבעש"ט – כש"ט הוספות סי' נב. וש"נ.

23 ודוגמתו בכל אדם: נרוצה ובכל מאדך שנעשה בנפ"א ע"י נפ"ב (תו"א לט, ג"ד. וראה בארוכה סי' הערכים חב"ד ע' אהבת ה' – ההוספה שבה ע"י נה"ב, וש"נ).

24 ויצא ל, כד.

25 אוה"ת עה"פ. פרשתנו שפ, א"ב. ובכ"מ.

26 להעיר מהמשך תרס"ו (ע' שפד) שביוסף יש ב' ענינים: כמו שהי' אצל יעקב כו', וכאשר נתרחק מאביו כו' שאז דוקא הצליח ביותר.

ח.

ענין זה מבטא אפרים יותר ממנשה

לפי זה נבין מדוע הקדים יעקב בענין זה את אפרים
למנשה (כפי שצויין בסעיף ב'): ³⁴

מנשה רומז לכך שהקשר עם "בית אבי" לא נפסק, כפי
שהוסבר לעיל בהרחבה. לפיכך, בגלל אופן זה של עבודה
איננו קיים המצב האמיתי של "עד בואי אליך מצרימה",
שהרי תמיד קיים הזכרון של "בית אבי". ³⁸

המצב האמיתי של "עד בואי אליך מצרימה" מתבטא
יותר באופן עבודתו של אפרים, המראה על הימצאות
ב"ארץ עניי", כלפי חוץ איננו נראה הקשר עם יעקב ("בית
אבי"), ולמרות כל זאת הוא עובד את עבודתו, כך שניכר
בו, שהוא נכדו של יעקב. ⁴³

ט.

מידתו של יעקב - "מבריה מן הקצה אל הקצה" -

מתגלית ע"י יוסף

מוסבר בחסידות³⁰, שיעקב הוא מידת האמת,
ה"מבריה מן הקצה אל הקצה"³¹, מקשרת מן הקצה
העליון ביותר ועד לקצה התחתון ביותר. בפועל מתקיימת
מידה זו על-ידי יוסף, כי יעקב הוא בדרגת עולם האצילות,
הנעלה מכל העולמות ויוסף מוריד ומביא את דרגת יעקב
– "אצילות" – אל תוך עולמות ה"נמוכים" יותר, ועד
לעולם הזה – הקצה התחתון ביותר. ⁵⁰

(זוהי הסיבה הפנימית לכך שירידתו של יעקב למצרים
– מיצרים וגבולות – המסמלים את העולמות הנמוכים –
נגרמה באמצעות יוסף). ⁵³

וכך גם בקשר לקצה העליון: דוקא על-ידי "אתהפכא
חשוכא (של העולמות הנמוכים) לנהורא" – "יוסף ה' לי
בן אחר" – דוקא על-ידי זאת נעשה יתרון האור מן החושך
נעלה יותר מאצילות (שהיא דרגתו של יעקב)³². ⁵⁷

לפי זה מוסבר³³ מדוע שבע עשרה השנים, שבהם היה
יעקב במצרים, היו הטובות ביותר בין שנות חייו, כפי
שנאמר "יוחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה"³⁴.
וזאת מפני שדוקא על-ידי הירידה למצרים הגיע יעקב ⁶¹

1 "מנשה" – חיזוק הזכרון של "בית אבי", כפי שהוסבר
2 לעיל, התגלות תוקפה של הנשמה ע"י יוסף באמצעות
3 עבודתו במצרים. ולעומת זאת "אפרים" המורה על יתרון
4 האור הנוצר "מן החושך" עצמו – "הפרני אלקים (דוקא)
5 בארץ עניי".

6 וכיון שההתעלות הנשגבה ביותר היא התעלות זו
7 הנוצרת מן החושך עצמו, לפיכך נעלה אפרים ממנשה.

ז.

דוקא אפרים ומנשה מביעים את שלימותו של יעקב

8 לפי ההסבר דלעיל קשה יותר להבין מדוע קשור מנשה
9 דוקא ליוסף ואפרים ליעקב, שהרי, לכאורה, היה צריך
10 להיות, לפי הסבר זה, ההיפך:

11 "מנשה", שמזכיר את "בית אבי" (כפי שנתבאר), צריך
12 להיות קשור יותר ליעקב, ואילו אפרים – "הפרני אלקים
13 בארץ עניי" – צריך להיות קשור ליוסף, לתוספת הנוצרת
14 באמצעות העבודה של "יוסף ה' לי בן אחר"²⁷?

15 כדי להבין את זה, עלינו להבין תחילה את פירושו של
16 הפסוק⁸ "ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד
17 בואי אליך מצרימה לי הם אפרים ומנשה כראובן ושמעון
18 יהיו לי" – וכאן אינו מובן²⁸:

19 בפסוק זה היה מספיק, לכאורה, לומר בקיצור "ועתה
20 שני בניך אפרים ומנשה לי הם כראובן ושמעון יהיו לי".
21 לשם מה הפירוט "הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך
22 מצרימה"?

23 יש לומר, כתשובה על כך, שפירוט זה איננו רק סימן
24 המציין אלו מבני יוסף ייכנסו למנין השבטים, אלא הוא
25 מהווה גם סיבה והסבר לכך שדוקא הם שייכים ליעקב
26 ("לי הם"): כיוון שהם נולדו ליוסף "בארץ מצרים",
27 ובנוסף לכך "עד בואי אליך מצרימה", ולפיכך: "לי הם".

28 כלומר, ע"י העובדה שהם נולדו במצרים, וגודלו
29 בסביבה שבה לא נמצא יעקב, ולמרות זאת הם התנהגו
30 כנכדי יעקב, ע"י כך "לי הם" – דוקא בהם מתבטאת
31 שלימותו האמיתית של יעקב²⁹, (שעליו נאמר "מטתו
32 שלימה").

(31) זח"ב קעה, ריש ע"ב. תניא ספ"ג.

(32) ראה בארוכה אוה"ת ד"ה בן פורת שם. ולהעיר ג"כ מאוה"ת שם שנד,
סע"א. כרך ו' תתשכג, סע"א.

(33) ביאור"ז שם. אוה"ת (כרך ה' ו' כרך ו') שם.

(34) ריש פרשתנו. בעה"ט (ועוד) עה"פ. תורת אדה"ז (היום יום ע' יב. נת'
בארוכה בלקו"ש ח"י ע' 160 ואילך). וראה גם זה פרשתנו רטז, ב.

(27) וראה אוה"ת ירמ' ע' שעה"שפא.

(28) ראה גם אלשיך ועוד עה"פ. רמב"ן מח, טו.

(29) דיעקב (דוקא) מטתו שלימה (ויק"ר פל"ו, ה. פרש"י פרשתנו מח, לא.
וראה פסחים נו, א. ועוד).

(30) ביאור"ז (לאדהאמ"צ) כט, ג ואילך. להצ"צ ע' קסח ואילך. אוה"ת
פרשתנו ד"ה בן פורת וביאורו (שפה), ב ואילך. כרך ו' – תתשמו, ב ואילך).
שם (כרך ה') תתקצג, ב ואילך. (כרך ו') תתשכב, ב ואילך.

יא.

יעקב, יוסף ובני יוסף - מתאימים לשלושת הענינים שביתרון העבודה בגלות

שלושת אופני העבודה המנויים לעיל: (א) עבודת
יעקב, הנעלה ממצרים לפי דרגתו העצמית. (ב) יוסף,
המאיר את מצרים באור השפעתו של יעקב (ג) בני יוסף
– היורדים אל תוך חושך מצרים כמות שהוא – מתאימים,
באופן כללי, לשלושת הענינים הנכללים בהתעלות
שנגרמת באמצעות הירידה לגלות, כפי שנמנו בסעיף ה':
בענין הראשון, שמפני תוקף הנשמה איננה יכולה
הגלות לגרום לירידה בדרגתה של הנשמה, (אך חושך
הגלות עצמו איננו משתנה), יוצא, שנשארים כאילו
בריוח מה, למעלה מן הגלות, כמו יעקב³⁹, הנעלה
מירידה למצרים⁴⁰.
הענין השני, שלתוקף הנשמה אין הגבלות והתנגדויות,
כך שבכוחה להפוך את חושך הגלות לאור, דומה לעבודת
יוסף⁴¹, המורידה ומביאה את דרגתו של יעקב אל תוך
מצרים, וגורמת, באמצעות גילוייה של דרגת האצילות
(דרגתו של יעקב)⁴² בתוך העולמות שלמטה (מצרים)
ל"אתהפכא חשוכא לנהורא".
ויתרון האור המתהווה מן החושך עצמו, מתהווה
(בעיקר⁴³) באמצעות עבודה בתוך חושך מצרים, במקום
שהשפעתו של יעקב³⁹ איננה נגלית – "בניך הנולדים לך
בארץ מצרים עד בואי אליך..."

יב.

מנשה קשור ליוסף, ואפרים ליעקב

לפי האמור לעיל יובן השייכות של מנשה ליוסף (ולכן
הוא בכור יוסף), ואפרים ליעקב⁴⁴:
כיוון שענינו של מנשה הוא לגלות את הזכרון של

1 לשלימותו, "מבריה מן הקצה (העליון ביותר) אל הקצה
2 (התחתון ביותר)".

י.

עבודת יעקב מתבצעת באופן מושלם יותר ע"י בני יוסף, אפרים ומנשה

3 כיוון שאפרים ומנשה באים במקומו של יוסף במנין
4 השבטים, ברור, שהם כמו יוסף, הם "מעין" של "תולדות
5 יעקב – יוסף"³⁵, כדי להוריד ולהביא את השפעתו של
6 יעקב אל תוך ארץ מצרים – בעבודה זו יש להם יתרון על
7 פני יוסף:
8 אצל יוסף, גם כאשר הוא יורד ל"מצרים" (עולמות
9 בי"ע) עדיין מאירה בגלוי מדרגתו של יעקב, האצילות,
10 הנעלית מ"מצרים" (בי"ע)³⁶, וכיוון שכך, אין מקום,
11 מלכתחילה, להשפעת ההעלם וההסתרה של מצרים עליו,
12 ואדרבה – הוא שולט על מצרים.
13 יוצא, שעל-ידי עבודת יוסף עדיין לא התהוותה הירידה
14 האמיתית לחושך של מצרים ממש (הקצה התחתון ביותר),
15 שם מתנגד החושך לאור הקדושה.
16 [בדומה לכך אנו רואים גם בפשטותם של הענינים. כל
17 עוד היה יוסף בחיים, לא היתה אפשרות של גזירות על
18 בני-ישראל, כאילו עדיין לא ירדו למצרים, ורק כאשר "מת
19 יוסף" – אז "כאילו אותו היום נכנסו למצרים"³⁷].
20 שלמותו של יעקב, ה"מבריה מן הקצה (העליון ביותר)
21 אל הקצה (התחתון ביותר)"³⁸ מתהווה דוקא באמצעות
22 "שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד בואי אליך
23 מצרימה" – על-ידי העבודה במקום שבו איננו נמצא
24 יעקב, ודרגתו איננה מתגלית, דוקא בתוך חשכה של
25 מצרים, המסתיר את הקדושה ומתנגד לה.

(35) וישב לו, ב. ראה בארוכה במקומות שצוינו בהערה 30. וראה אוה"ת
ירמ' שם (סק"א) בנוגע לאפרים.

(36) ראה בארוכה בביתא"ו ואוה"ת שצוינו בהערה 30 (ועוד) – שהבירור
דיוסף הוא "להעלות מבריא לאצילות להיות בבחי' אצילות ממש".

(37) שמו"ר פ"א, ד. תנחומא שמות ג. וראה בארוכה בכ"ז – לקו"ש
[המתורגם] ח"ו ע' 33 ואילך.

(38) ראה עו"ד לקו"ש ח"י (ע' 164 הערה 32) – במעלת השבטים [שהם
בבי"ע, ועבודתם בירור מעולם הפירוד כו' – ראה בהנסמן בהערה 34] לגבי
יוסף, עיי"ש. ולהעיר ג"כ מפלח הרמון פרשתנו (קכא, סע"א), (דגם) זה
שהשבטים מאירים בבירא הוא מצד שרשם מבחי' יעקב שבכחו להבירה מן
הקצה אל הקצה כו'.

(39) ראה אוה"ת ביאור לד"ה בן פורת (שפה, ב ואילך. (כרך ו') תתשמו,
ב ואילך), שיעקב הוא ראשית הקו, למעלה מבירורים דבי"ע (ראה שם
תתשמה, א).

(40) ולכן (גם) בירידתו למצרים נשאר למעלה מן החושך דמצרים.
אלא שמ"מ יש בזה יתרון לגבי מדרגתו קודם שירד למצרים – כי דוקא
ע"ז שגם במקום החושך נשאר האור בתקפו, ניכר בזה יתרון האור (שביכולתו
להאיר גם במקום החושך) – ראה בארוכה לקו"ש שם ע' 163.

(41) ראה אוה"ת שבהערה 39, שיוסף הוא סיום הקו, שעי"הם הבירורים
דבי"ע (יוסף גו' בן אחר).

(42) כהחילוק דהפיכת החושך מצד אור והפיכת החושך מצד עצמו
(המשך תער"ב ח"ג ע' א'שכה ואילך). וראה גם לקו"ש [המתורגם] ח"ט ע'
64 ואילך).

(43) גם כשהפיכת החושך היא מצד אור, נעשה יתרון בהאור מן החושך
עצמו – אבל אמיתית יתרון זה (מצד אמיתית שורש החושך) הוא כאשר
הפיכת החושך היא מצד עצמו, כמובן מהמבואר בהמשך תער"ב שם (בענין
אין הגבורות נמתקין אלא בשרשן דוקא, עיי"ש).

(44) להעיר ג"כ מנועם אלימלך [ציוץ לעיל הערה 16].

להעלם ולהסתיר של העולם (כדי לזכך את הגלות) צריכה
להיות מפני שהוא "אנוס על פי הדיבור"⁴⁹. ולפיכך, מיד
כאשר הוא משלים את שליחותו במקום הגלות, שאליו
שלחה אותו ההשגחה העליונה, הריהו "בורח" למקום
שיוכל בו להתמסר לחלוטין לעניני קדושה, תורה
ועבודה⁵⁰.

אך מצד שני יש לדעת, שכל עוד נמצא היהודי
בשליחותו בגלות, אסור לו להסתפק בעבודתו של מנשה,
לדאוג לכך שרק הוא לא ישכח את "בית אבי", ולא יושפע
מן הסביבה.

עבודה זו היא הכנה לתכלית, היווצרות המצב של
"הפרני אלקים בארץ עניי"⁵¹ – הארת חושך הגלות בנר
מצוה ותורה אור, עד להפיכת חושך הגלות לאור, ו"לילה
כיום יאיר"⁵².

(משיחת ש"פ ויחי תש"ל)

1 "בית אבי", ובאמצעות זאת להפוך את חשכה של מצרים,
2 הריהו כעבודת יוסף⁴⁵, המורידה בגלוי את עניני יעקב ואת
3 השפעתו אל העולמות שלמטה, וכך גורם ל"אתהפכא".
4 אך שלימותו של יעקב היא יתרון האור הבא מן החושך
5 עצמו, דבר המתבצע על-ידי אפרים⁴⁶, שעבודתו היא
6 "הפרני אלקים בארץ עניי".

יג.

כל יהודי צריך לעבוד בשני אופני העבודה הללו
7 עם ישראל נקרא על שמו של יוסף – "נוהג כצאן
8 יוסף"⁴⁷. מכך ברור, שאצל כל יהודי צריכות להיות קיימות
9 שתי העבודות, הן עבודתו של מנשה והן עבודתו של
10 אפרים⁴⁸:
11 לכל לראש צריך יהודי לאחל לעצמו ולהשתוקק
12 להימצא ב"בית אבי" – במצב הנעלה מגלות. ירידתו

דאפרים (דלקמן בפנים) צ"ל מתוך שמחה, כמשנ"ת בשיחת ל"ג בעומר
תשל"ח. ועוד.

(50) ראה בארוכה שיחת מוצאי ש"פ שמיני תשל"ח, שזוהי ההוראה
ממרכזי שעלה לא"י (עזרא ב, ב) אף שהי' משנה למלך כו', ע"ש באורך.
(51) להעיר דבני נק' ע"ש אפרים (ירמי' לא, יט. ועוד) ולא ע"ש מנשה
(רמב"ן פרשתנו מח, טז).

(52) תהלים קלט, יב – והיינו שהחושך יאיר מצד עצמו (ראה ס'
הערכים-חב"ד ערך אור ביחס לחושך ע' תקצו, וש"נ. המשך תער"ב ח"ג ע'
א"שמו).

(45) אבל לא ממש, כי ביוסף האיר בחי' יעקב בגלוי, משא"כ במנשה
שהי' רק זכרון כו' של "בית אבי" (כפשטות הענינים, שנולד "עד בואי אליך
מצרימה").

(46) וצע"ק (וכן בהמבואר לעיל סעיף ח' ובהערה 38) מהאזה"ת ירמי' שם
(ס"א, ח) – שאפרים הוא מאצילות כמו יוסף, למעלה מן השבטים (שהם
בבי"ע).

(47) תהלים פ, ב. רש"י ומצו"ד שם.
(48) ולהעיר מברכת יעקב – "בך יברך (כא"א מ) ישראל גו' ישימך אלקים
כאפרים וכמנשה" (פרשתנו מח, כ).

(49) הגדה של פסח. וראה שבת פט, ב. – ואין מזה סתירה לזה שהעבודה

אגרות קודש

ב"ה, ח' טבת, תשי"ט

ברוקלין.

הרה"צ הרה"ח בנש"ק וכו' מו"ה משה שליט"א הלוי

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מיום הראשון, וכמדומה שימים אלו נשלח לכת"ר מענה מהנהלת ישיבת
תומכי תמימים.

בהזדמנות זו, אאשר קבלת ספרו אש דת חלק ו', ויהי רצון אשר עוד רבות בשנים ירבה חיילים
לאורייתא ויהי רצון שיוסיף בזה בהנקודה התיכונה ע"ד גודל ההכרח על כאו"א מבניי ללמוד פנימיות
התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, וההדגשה בזה על הענין דלימוד באופן דהשגה והבנה, וכדין
לימוד תורה שבע"פ שנחשב ללימוד דוקא באם מבינים ומשיגים, יעוין מג"א שו"ע או"ח סי' נו"ן, הובא
בלקו"ת לרבנו הזקן בויקרא ד"ה לא תשבית (ה, ב), וכבר מפורסמים דברים חוצבים להבות אש מהרח"ו
בהקדמתו לשער ההקדמות, ומבוארים הענינים בארוכה לאדמו"ר מוהרש"ב בקונטרס עץ חיים שלו,
ובודאי שלדכוותי אין הענין דורש אריכות כלל וכלל.

בכבוד וברכה.

ליקוטים מתורת לוי יצחק

רבי אליעזר, חכמים, רבן גמליאל

מאימתי קורין את שמע בערבית, משעה שהכהנים נכנסין לאכול בתרומתן עד סוף האשמורה הראשונה, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים, עד חצות. רבן גמליאל אומר, עד שיעלה עמוד השחר.¹

רבי אליעזר — שמותי הוא,² מתלמידי בית שמאי, גבורה. ודעתו להחמיר, שהשיעור הוא זמן קצר. והוא כנגד קו השמאל, גבורה, חד קציר.³

(ותנן דברי רבי אליעזר, דברי דייקא, כי דיבור הוא קשה,⁴ בחינת גבורה. דבר"י - מספר גבור"ה).

רבן גמליאל — יצא מהלל,⁵ חסד. ודעתו להקל, שהשיעור הוא ארוך. והוא כנגד קו הימין, חסד, חד אריך.

חכמים — הם כמו מכריעים בין רבי אליעזר ורבן גמליאל, ושיעורם הוא בינוני. והוא כנגד קו האמצעי, תפארת, חד בינוני.

ותפארת נוטה יותר לחסד מאשר לגבורה,⁶ לכן בעצם הדין סבורים גם הם עד עמוד השחר, ורק כדי להרחיק מעבירה סבירה להו עד חצות.

(ליקוטים ואגרות עמ' קט, הערות לזהר א עמ' סה)

וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך,⁷ אמר רבי אליעזר הגדול, אלו תפילין שבראש.⁸

ש"ם הוי"ה — מספר אליעזר"ה הגדול.

(הערות לזהר א עמ' סח)

רבי אליעזר הגדול אומר, מי ימלל גבורות ה' כו'.⁹ רבי אליעזר - בחינתו גבורות ודינים, כי היה מתלמידי שמאי,¹⁰ גבורות.

ונקרא הגדול, כי גדול הוא בבחינה,¹¹ כדכתיב¹² הבו גודל לאלקיננו. וגם, גדול הוא על דרך אתון וברבן,

שהן בבחינה¹³.

והיינו בחינת הגבורות והדינים של בינה, על דרך מה שכתוב¹⁴ אני בינה לי גבורה.

אליעזר"ר — מספרו אלקינ"ו גבור"ה.

זהו שתחלת דרשותיו בפרקי דרבי אליעזר היא בפסוק¹⁵ מי ימלל גבורות ה'.

(הערות לזהר א עמ' סה)

רבי אליעזר בן יעקב

מאן תנא מדות, רבי אליעזר בן יעקב היא¹⁶.

אליעזר"ר ב"ן יעקב — הוא מספר ק"ב מדו"ת. והוא מה שמשתנו ק"ב ונקי¹⁷, והוא תני מדו"ת.

(תורת לוי יצחק עמ' רפב)

מה קול בעזרה, קול בן לוי לוקה ובגדיו נשרפין, שישן לו על משמרו. רבי אליעזר בן יעקב אומר, פעם אחת מצאו את אחי אמא ישן, ושרפו את כסותו¹⁸.

אליעזר"ר ב"ן יעקב עם משנתו, ק"ב¹⁹ — הוא מספר קו"ל בעזר"ה קו"ל ב"ן לוי.

(תורת לוי יצחק עמ' רפב)

רבי אלכסנדראי

אמר רבי אלכסנדראי, כל אדם שמתה אשתו בימיו עולם חשך בעדו, שנאמר²⁰ אור חשך באהלו ונרו עליו ידעך²¹.

אלכסנדראי"י - מספרו שלו"ם.

שלום הוא גם בחינת אור, כי כשיש אור בבית יש שלום בית, כידוע בענין נר שבת, שהוא מצד שלום בית.²² וכשמתה אשתו של אדם, ר"ל, אז אור חשך באהלו ונרו ידעך.

(תורת לוי יצחק עמ' קפח)

(1) ברכות פ"א מ"א.

(2) שבת קל, ב.

(3) הקדמת תיקוני זהר (פתח אליהו).

(4) רש"י תשא לב, ז.

(5) שבת טו, א.

(6) פרי עץ חיים שער הלולב פ"א.

(7) תבוא כח, י.

(8) מנחות לה, ב.

(9) פרקי דרבי אליעזר ריש פ"ג.

(10) שבת קל, ב.

(11) מאורי אור מערכת גדל.

(12) האזינו לב, ג.

(13) זח"א ג, א (אותיות גדולת - בינה. אותיות בינוניות - ז"א. אותיות קטנות - מלכות).

(14) משלי ח, יד.

(15) תהלים קו, ב.

(16) יומא טז, א.

(17) גיטין סז, א.

(18) מדות פ"א מ"ב.

(19) גיטין שם.

(20) איוב יח, ו.

(21) סנהדרין כב, א.

(22) שבת כג, ב.

הרבנית נחקרת

כשבועיים לאחר שהובא בעלי בחזרה לדנייפרופטרובסק¹, בעצם יום השבת, הגיעו לביתנו שלושה אנשי נ.ק.וו.ד. כדי לערוך חיפוש נוסף, והפעם ביתר שאת. את כל ספריו וכתביו של בעלי, עליהם שמר תמיד יותר מאשר על חייו שלו², הם כבר העלו עמם למכוניתם. לאחר בקשותיי הנמרצות אליהם להשאיר את הספרים בבית, הם התייעצו טלפונית עם האחראים עליהם, ובסופו של דבר החזירו את הספרים לידי. רק מידיו של היטלר³ לא יכולתי להצילם...⁴

מיד לאחר שלקחו את בעלי מן הבית לפני פסח - בבוקר שלמחרת - העבירוהו לקייב²³, אל בית-הכלא "נארקומוסקי"⁵, והושיבוהו שם יחד עם הפושעים הגדולים ביותר. יהודי אחד ראה כיצד מובילים אותו אל הרכבת, במחלקה השנייה, בליווי שני שומרים. הוא התרגש לראותו והתקרב מעט לעברו. אמר לו אחד השומרים לאותו יהודי: "כשהכנהים נושאים את כפיהם על הדוכן - אסור להסתכל... איש אל יתקרב אל הקרון ואל יספר מאומה!"

ככל שהיה רצונו של אותו יהודי עז למסור לי דרישת-שלום זו, בתקופה שבלבי קיננו ספקות אם בעלי נמצא בין החיים - הפחד מנע ממנו לעשות זאת, והוא סיפר לי על כך רק לאחר שבעלי היה כבר בגלות, בזמן שאני עצמי כבר ראיתי אותו.

מטרת החיפוש השני היתה מתוך תקווה למצוא ברשותי חומר נוסף כלשהו, כדי שניתן יהיה להרבות עוד יותר בחומרת חטאיו של בעלי. איזה חומר בדיוק - אינני יודעת.

לאחר החיפוש זומנתי למטה הנ.ק.וו.ד., ושם ניסו במשך מספר שעות לשכנע אותי לספר להם מה דיבר בעלי בימים-טובים, כשאנשים היו באים להיוועד אתו, וכן על קשרי המכתבים שלו עם חוץ-לארץ וכדומה, ומה כותבים הילדים, בעיקר הבן⁶ מאמריקה⁷. למעשה, על-אף כל הנסיונות להפחיד אותי - תשובותיי לא הוסיפו להם דבר, והמצב נותר כפי שהיה.

5 בפברואר 1948, כ"ה שבט תש"ח

דרישות שלום מבית-הכלא

במשך כל תקופה זו לא ניתנה לי ההזדמנות לראות את בעלי אישית, אולם דרישת-שלום כתובה קיבלתי. היה זה מכתב ממפרץ נאגאייב⁸, מאדם ששהה בחג הפסח בתא אחד עם בעלי בבית-הכלא בקייב. כפי שבעלי סיפר לאחר-מכן, היה זה פרופסור נוצרי, שעמד לאבד את עצמו לדעת, ובעלי הוריד אותו מחבל התלייה המוכן.

(1) ראה ברשימה שבערה 2: "ישבתי... בתחלה בדנייפראפטרובסק ואח"כ בקיוב ואח"כ עוד הפעם בדנייפראפטרובסק".

(2) להעיר ממכתב כ"ק אדמו"ר מתחילת חודש תמוז ה'תשל"ד למו"ה איסר קליובגאנט (אגרות-קודש חכ"ט ע' קצא): "אמי זצ"ל הפקידה אצל אחיו ז"ל במוסקבה ס' מדרש רבה (פורמט גדול) ב' כרכים שעל הגליון שלהם היו הערות רבות של אאמו"ר זצ"ל, היש אופן לברר הנעשה אתם וכו'? מובן עד כמה שהנ"ל נוגע וכו' וכו'". וראה שיחת וא"ו תשרי תשי"ג ס"ב; ס"ד (תורת מנחם התוועדויות תשי"ג ח"א ע' 61 ואילך; ע' 64 ואילך).

(3) הכוונה היא כנראה לכך שהכתבים שנשארו בדנייפרופטרובסק אבדו לאחר הכיבוש הנאצי של העיר.

(4) ראה שיחת ש"פ עקב, כ"ף מנחם-אב תשי"ג (התוועדויות תשי"ג ח"ד ע' 150) הערה 51: "ולהעיר על דבר פלא - שספריו הנדפסים הם (בעיקר) מהכתבים שכתב בהיותו בגלות, שדוקא הם נתפרסמו לרבים (בהשגחה פרטית), ואילו רוב הכתבים (אלפי גליונות!) שכתב בשבתו על כסא הרבנות בעירו, לא הגיעו לידינו (לעת-עתה)".

(5) בית-הכלא המסונף לקומיסר העממי.

(6) הכוונה לכ"ק אדמו"ר זי"ע.

(7) "אמריקה" - כנראה הכוונה לארצות המערב בכלל.

(8) מפרץ ליד העיר מאגאדאן שבמזרח רוסיה, לחופו הצפוני של ים אוchoצק. במהלך הרדיפות בתקופת סטאלין שימש מפרץ זה כנקודת מעבר לאסירים בדרכם למחנות קולימה ומאגאדאן.

דרישת־שלום זו נעמה לי מאוד. כותב המכתב דיווח על מצב בריאותו של בעלי, וכתב שלעולם לא ישכח את "ל.ז." – את ראשו החריף ואת הידע הנרחב שלו. הם היו ארבעה אנשים בתא אחד, וכל שלושת האחרים חיו רק בכוח השפעתו של בעלי, שעודד אותם לבל יפלו ברוחם מכל העובר עליהם.

האיש התפעל גם מעוז־רוחו של בעלי: כמו על כל העצירים, נצטווה גם בעלי להסיר את זקנו. בין האסירים היו רבנים ויהודים מבוגרים יראי־שמים שניסו למנוע את גילוח הזקן, אך מאום לא עזר להם – הפקודה הוצאה אל הפועל וכולם יצאו כשהם מגולחים. אולם כשהגיע תורו של "ש." ¹⁰ – הכריז בתוקף רב: "את זקני לא תטלו ממני!", והללו נבהלו מפניו ולא נגעו בו. ואכן, כפי שראיתי בעצמי לאחר־מכן, היה בעלי האסיר המזוקן היחיד. מטבע הדברים, רבים היו היהודים החסידיים ויראי־השמים שקינאו בו על כך...

בסוף אוגוסט 1939 הוחזר בעלי לדנייפרופטרובסק²³, וניתנה לי האפשרות להעביר אליו חבילת מזון פעם בעשרה ימים, אך מלבד זאת לא היתה לי כל אפשרות לדעת מה נעשה עמו. היו בבית־הכלא רופאים ממכרינו שראו אותו, וכן בעלי־תפקידים אחרים שראו אותו בכל יום, אולם לי הם לא אמרו אף לא מלה אחת. ומשנמצאו אי־אלו מעובדי המקום שאכן היו מוסרים דרישות־שלום ממנו – התברר לאחר־מכן שהן לא היו אמינות.

אולם דרישת־שלום אחת אכן קיבלתי מבעלי, באחד מימי השבת. היה זה כשבעלי הובא אל העיר, והורד מן הרכבת במרחק מספר קילומטרים מן העיר¹¹. נכח שם אחד ממכרינו, שסימן לבעלי באמצעות שיעול מעושה כי הוא מזהה אותו, וקיבל על כך מענה – גם הוא באמצעות שיעול. לפי דרישת־שלום זו, שנמסרה לי מיד, בעלי נראה היטב, ונראה היה כי הוא עומד איתן.

כפי שסיפר לי אחר כך, הוא סבר באותה עת שבודאי הוא עומד להשתחרר, ולכן היה מצב־רוחו טוב בהרבה. אולם לאחר־מכן הכל השתנה ונעשה גרוע יותר.

(9) לויק זלמנוביץ.

(10) שניאורסאהן.

(11) ברשימה הנ"ל קרוב לסופה: "בדניפראָפּטראָוסק ישבתי בב' בתי אסורים שונים, שבתוך העיר ומחוץ לעיר".

מתוך הספר ילקוט גאולה ומשיח – פרשת ויחי

במנחת שבת פרשת ויחי (ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה", והמשכו בהתחלת שעבוד מצרים לאחר ש"וימת יוסף . . ויישם בארון במצרים"²) – יש צורך בחיזוק על כל זמן משך הגלות, עד לעלי מן הגלות אל הגאולה [ובלשון

מוז, כח – ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה

א. כיון שסיום וחזרתם ספר ראשון שבתורה הוא במעמדו ומצבם של בני ישראל בארץ מצרים ("ויחי יעקב בארץ מצרים", "ויישם בארון במצרים"), שמזה נעשה התחלת הגלות [כמודגש בהמשך בהתחלת ספר שמות] (שקורין

(2) כי "כל זמן שיוסף הי' קיים לא הי' להם משוי של מצריים, מות יוסף נתנו עליהם משוי, לפיכך כתיב הבאים (לאחרי ובהמשך למיתת יוסף), כאילו אותו יום נכנסו למצרים" (שמו"ר פ"א, ד).

(1) "מתכפין התחלה להשלמה" (נוסח מרשות לחתן בראשית).

"ונסתלקה ממנו" (מה שהוא באותה שעה – מבקש לגלות הקץ לבניו)⁹ **שכינה**: היכולת להשכיך בענין זה – גילוי הקץ – למטה (שזהו פירוש לשון "שכינה", "ששוכנת ומתלבשת"¹⁰). כלומר: יעקב עצמו שרתה עליו שכינתו ית' (הגילוי דאור אין סוף ברוך הוא) גם לאחריו כן, שהרי אמר להם דברי נבואה, כנ"ל; וגם ה"קץ" עצמו לא נתכסה ממנו¹¹ – אלא שנסתלקה ה"שכינה" (ענין הגילוי למטה) של בחי' הקץ.

וזהו הדיוק בלשון הגמרא "ונסתלקה ממנו **שכינה**" (ולא נסתם ממנו הקץ), כי רק הכח **להשכיך** ולהמשיך גילוי הקץ (למטה) נסתלק ממנו.

וזהו גם הוראה בעבודתנו אנו:

ישנם כאלו החושבים חשבוננו של עולם בירידת הדורות ואומרים: איך אפשרי כי דורנו דור יתום זה יהי' שייך להגילויים של הגאולה העתידה, גילויים שלא זכו להם בדורות הנעלים הקודמים? ואכשר דרא, בתמי?

ועל זה באה ההוראה, כי ע"י שיעקב ביקש לגלות לבניו קץ הימין נתן כח לכל בני ישראל בכל הזמנים, להזמן ש"נסתלקה ממנו שכינה", ועד לסילוק והעלם היותר גדול שבדורנו זה, כאשר החושך הוא כפול ומכופל – אשר גם עכשיו ישנו הכח התמידי לפעול, בשעתא חדא וברגעא חדא, שיוכלו "לגלות את הקץ" בגאולה האמיתית והשלימה¹².

ובאמת, הנה זה שטוענים שאין הדור ראוי וכו', זה גופא הוכחה כי עכשיו הוא זמן גילוי המשיח, וכמאמר רז"ל¹³ שמישיח בא בהיסח הדעת: כאשר נמצאים במצב כזה שאין הדעת והשכל הגלוי רואה שום מקום איך תבא הגאולה, הרי "היסח הדעת" זה סימן מובהק הוא לגאולה הקרובה.

כי אין הכוונה – שאין לחשוב ולחכות ח"ו ע"ד הגאולה בכדי שיהי' "היסח הדעת". אדרבה, עיקר גדול באמונת ישראל – "אחכה לו בכל יום שיבא", כ"א הכוונה אשר מבלי הבט על זה שהדעת והשכל הגלוי אין רואה מקום לזה, מאמינים אנו בתוקף האמונה של **שלמעלה** מטעם ודעת – וזהו העבודה של "היסח הדעת"¹⁴. וע"י אמונה זו – בן דוד בא בקרוב ממש.

לקוטי שיחות חלק י' ויחי (ב) עמוד 167 ואילך

חז"ל¹⁵ "ראובן ושמעון נחתין ראובן ושמעון **סלקין**", שהירידה דהגלות היא בשביל **העלי'** דהגאולה, כמ"ש בסיום וחזרתם (כל כ"ד ספרי קודש) **דברי הימים** "ה' אלקי השמים... פקד עלי לבנות לו בית בירושלים גו' מי בכם מכל עמו ה' אלקיו עמו ויעל", העלי' מן הגלות אל הגאולה לבנות בית המקדש נעלה יותר, כמ"ש "גדול יהי' כבוד הבית הזה האחרון מן הראשון", שקאי (גם ו) בעיקר על בית המקדש השלישי.

ותוכן החיזוק על כל זמן משך הגלות הוא – **"ויחי יעקב"**: יעקב, שענינו תורה, הוא קו האמצעי, בריח התיכון שמבריח מן הקצה אל הקצה, מרום המעלות ומדרגות עד סוף כל דרגין, היינו, שנמשך ויורד למטה כמו שהוא למעלה ללא שינויים, ועי"ז מתגלה תוקף מציאותו, מציאות **אמיתית** ("תתן אמת ליעקב"¹⁶) **ונצחית** ("יעקב אבינו לא מת"), ולכן, ממנו ועל ידו נמשך החיזוק לכל בני ישראל על כל זמן משך הגלות, שגם בירידתם בגלות נעשה אצלם מעמד ומצב ד"ויחי יעקב", חיים אמיתיים ע"פ התורה, שבזה מודגש **התוקף האמיתי והנצחיות** דבני ישראל, כפי שמתגלה בהעילוי והשלימות דגאולה האמיתית והשלימה, גאולה נצחית ובית המקדש נצחי, גאולה שלישית ובית המקדש השלישי, הקשורים עם (השלישי שבאבות) יעקב.

מט, א – ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו

ואגידה לכם את אשר יקרא אתכם באחרית הימים

צריך להבין דיוק לשון חז"ל "ונסתלקה ממנו **שכינה**": הלא המכוון בזה הוא לתת טעם למה לא גילה יעקב את "קץ הימין" והו"ל לכאורה לומר: "ונתכסה (הקץ) ממנו" או כיו"ב – ומהי הנתינת טעם בזה ש"נסתלקה השכינה"? גם צ"ל הרי אמר להם תומ"י כו"כ עניני נבואה, הרי ששרתה עליו השכינה.

והענין הוא:

יעקב ביקש "לגלות לבניו" (היינו – את הידוע לו) את הקץ, כי כפי ראות עיניו (שהוא ראה אותם כפי "שעמדו בעולמו" הוא) חשב שהם ראויים (אחרי שיהיו במצב ד"האספו" – הכנה מסויימת) שיגלה להם את הקץ¹⁷.

ולכן אמר "האספו ואגידה לכם": כאשר תתאספו ותתאחדו – "ואגידה (ואגלה) לכם וגו' באחרית הימים", את קץ הימין.

(3) ויק"ר פל"ב, ה. ושי"ג.

(4) תניא סוף פרק יג. שם אגרת הקודש סימן ו. ובכמה מקומות.

(5) מיכה בסופו. וראה אגרת הקודש שם.

(6) להעיר ממי"ש **בפרשתנו** בברכת יעקב ליוסף: "ברכות אביך גברו על ברכות הורי עד תאות גבעות עולם" (מט, כז), "ברכה פרוצה בלי מצרים מגעת עד ד' קצות העולם, שנאמר ופרצת ימה וקדמה וגו', מה שלא אמר לאברהם אבינו וליצחק... זהו שאמר ישע"י והאכלתיך נחלת יעקב אביך" (פירוש רש"י על הפסוק).

(7) וכבראשית רבה רפ"ז צח.

(8) ובמכ"ש מזה שיעקב חשב אפילו בהנוגע לעשו שכבר נתברר (תורה אור ריש פרשת וישלח), ולכן כבר אפשר להיות הגאולה, שלכן אמר "ויהי לי גו' וחמור" – וחמור זה מלך המשיח (ב"ר פעה"ה, ו. וראה לקוטי שיחות חלק א עמוד 70 ואילך).

(9) עד"ז פירש בתורה תמימה על הפסוק.

(10) תניא פרק מא.

(11) ומודגש זה על ידי השינוי מלשון המדרש ב"ר רפצ"ח: הקץ ונתכסה ממנו.

(12) ראה בארוכה לקוטי שיחות חלק י' בשיחה ב' לפרשת תולדות ובשיחה א' לפרשת ויצא, שבעל תשובה – שעבודתו היא "בחילא סגיא" – הוא עבודת יעקב (ובניו), והיא המביאה בנין בית המקדש השלישי – "כיעקב שקראו בית" (פסחים פח, א. חדא"ג מהרש"א שם).

(13) סנהדרין צז, א.

(14) ראה אגרת הקודש סימן ד. – אין סתירה למ"ש בפנים ממ"ש באגה"ק שם שבח' זו היא מתנה מלמעלה, כי (א) תוקף אמונה זו באה לא מצד עבודת האדם כ"א מלמעלה, והעבודה בזה היא לעורר את האמונה: (ב) באגה"ק שם גופא: אתעדל"ע (של היסח הדעת) היא באתעדל"ת דוקא.

♦ יום ראשון ו' טבת ♦

כח ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשר שנים והיו יומי יעקב שני חייו מאה וארבעין ושבע שנים:

מז (כח) ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימ־יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה:

כח"י ויחי יעקב. למה פרשה זו סתומה? לפי שפיון שגפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד, שהתחילו לשעבדם. דבר אחר: שבקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו (כח"י).

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 423)

למה פרשה זו סתומה (רש"י מז, כח) במדרש מובא פרוש נוסף: "שסתם ממנו כל צרות שבעולם" (היינו, שמעת ביאתו למצרים לא סבל עוד צרות וסורים). אבל רש"י מאן בפרוש זה, שכן הדעת נותנת ש'פרשה סתומה' רומזת לדבר הקשור לתכן הכללי של הפרשה, שהוא - פטירתו של יעקב והמארכות הקשורים בה. ואלו פרוש זה קשור לפסוקים הראשונים של הפרשה בלבד. רמב"ן

כט ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא ליוסף ליוסף ואמר לה אם כען אשכחית רחמין בעיניך שני כען ידך תחות ירכי ותעבד עמי טיבו וקשוט לא כען תקברני במצרים:

(כט) ויקרבו ימי־ישראל למות ויקרא. לבנו ליוסף ויאמר לו אם־נא מצאתי חן בעיניך שים־נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל־נא תקברני במצרים:

כט"י ויקרבו ימי־ישראל למות. (כ"ה) כל מי שנאמר בו: 'קריבה למות', לא הגיע לימי אבותיו. (דחק סי ק"פ ויעקב קמ"ז. בדר נאמר: 'קריבה', אביו חי' (ס"א פ') שנים והוא חי ע'). ויקרא לבנו ליוסף. למי שהיה יכלת בידו לעשות. שים־נא ידך. והשבע. חסד ואמת. חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו מצפה לתשלום גמול. אל־נא תקברני במצרים. סופה להיות עברה בנים (ומרחשין תחת גופי). ושאין מתי חוצה לארץ חיים, אלא בצער לגלול מחלות. ושללא יעשוני מצרים עבודת אלילים (כ"ה). רמב"ן

לואשכוב עם אבהתי ותשלני ממצרים ותקברני בקברתהון ואמר אנא אעבד בפתגמך:

(ל) וישכבתי עם־אבתי ונשאאתני ממצרים וקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך:

כט"י וישכבתי עם־אבתי. וי"ו זו מחבר למעלה לתחלת המקרא: "שים נא ידך תחת ירכי" והשבע לי, ואני סופי לשכב עם אבותי ואתה תשאני ממצרים. ואין לומר: "ושכבתי עם אבתי", השכיבני עם אבותי במערה, שהרי כתיב אחריו: "ונשאאתני ממצרים וקברתני בקברתם". ועוד, מצינו בכל מקום לשון 'שכיבה עם אבותיו', היא הגויצה ולא הקבורה, כמו: (מלכים א' ב') 'וישכב דוד עם אבותיו', ואחר כך: 'ויקבר בעיר דוד'.

לא ואמר קים לי וקיים לה וסגיד ישראל על ריש ערסא:

(לא) ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על־ראש המטה:

כט"י וישתחו ישראל. תעלא בעידניה סגיד ליה. על־ראש המטה. הפך עצמו לצד השכינה, מכאן אמרו

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עצמותינו נגזרנו לנו, ויעלו אותנו מכל העמים מנחה לה', ויהיה להם אבל כבוד בראותם כבודנו. ואנחנו נראה בנקמת ה', וקיימנו ונחיה לפניו:

(כט) ויקרבו ימי ישראל למות. פתרונו, כאשר קרבו ימי ישראל למות קרא לבנו ליוסף, והוא בשנה האחרונה לימיו. וענינו, כי הרגיש בעצמו אפסות הכחות ויתרון החלשה, ואינו חולה, אבל ידע כי לא יאריך ימים, ולכן קרא לבנו ליוסף.

אשר לעבדיך כי כבוד הרעב בארץ כנען. והנה לא עלו, אבל ארץ עליהם הגלות, ומת שם ועלו עצמותיו, וזקני פרעה ושירי העליוהו, ועשו עמו אבל כבוד:

וכן אנחנו עם רומי ואדום. אחינו הסיבנו ביאתנו בידם, כי פרתו ברית עם הרומיים. ואגריפס המלך האחרון לבית שני ברח אליהם לעזרה, ומפני הרעב נלכדו אנשי ירושלים, והגלות ארץ עלינו מאד, לא נודע קצו כשאר הגליות. ואנחנו בו כמתים אומרים יבשו

(כח) ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה. כבר הזכרתי (לעיל מ"ג י"ד) כי רדת יעקב למצרים היא גלותנו היום ביד החיה הרביעית (דניאל ז' ד') רומי הרשעה, כי בני יעקב הם עצמם סבבו ודתם שם במקירת יוסף אחיהם, ויעקב יד שם מפני הרעב, והשב להנצל עם בנו בבית אוהב לו, כי פרעה אוהב את יוסף וכן לו, והיו סבורים לעלות משם בקלות הרעב מארץ כנען, כמו שאמרו (לעיל מ"ד ד') לגור בארץ כנען כי אין מרעה לצאן

שיעור יומי ליום ראשון ו' טבת ושנים מקרא ואחד תרגום – מח – פרשת ויחי
כז
שהשכינה למעלה מראשתי של חולה (שבת י נדרים ב). דבר אחר: "על ראש המטה", על שהיתה מטתו שלמה ולא
היה בה רשע, שהרי יוסף מלך הוא. ועוד, שנשבה לבין הגוים והרי הוא עומד בצדקו ומבין.

מח (א) ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה
אביך חלה ויקח את שני בניו עמו את מנשה ואת
אפרים:
א ויהנה בטר פתגמצי האלין ואמר ליוסף
הא אבוי שכיב מרע ודבר ית תרין בנוחי
עמה ית מנשה וית אפרים:

כז"א ויאמר ליוסף. אחד מן המגידים, והרי זה מקרא קצר. ויש אומרים: אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד,
וכשחלה יעקב בארץ גשן, הלך אפרים אצל אביו למצרים להגיד לו. ויקח את שני בניו עמו. כדי שיברכם
יעקב לפני מותו.

(ב) ויגד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק
ישראל וישב על המטה:
ב ויחיי ליעקב ואמר הא בך יוסף אתא
לומד ואתקף ישראל ויחייב על ערסא:

כז"א ויגד. המגיד ליעקב, ולא פרש מי, והרבה מקראות קצרי לשון. ויתחזק ישראל. אמר: 'אף על פי שהוא
בני מלך הוא, אחלק לו כבוד, מכאן שחולקים כבוד למלכות. וכן משה חלק כבוד למלכות: "וירדו כל עבדיך
אלה אלי" (שמות יא), וכן אליהו: "וישגם מתניו וגו'" (מלכים א יח).

(ג) ויאמר יעקב אליוסף אל שדי נראה אלי בלוי בארץ
בנען ויברך אתי:
ג ואמר יעקב ליוסף אל שדי אתגלי לי
בלוי בארעא דבנען וברך יתי:

(ד) ויאמר אלי הנני מפרך והרביתך ונתתיך לקהל עמים
ונתתי את הארץ הזאת לזרעך אחריך אחוזת עולם:
ד ואמר לי הא אנא מפיש לך ואסגנך
ואתגנך לכנשת שבטין ואמן ית ארעא הדא
לבניך בתרך אחסנת עלם:

כז"א ונתתיך לקהל עמים. בשרני שעתידים לצאת ממני עוד קהל ועמים, ואף על פי שאמר לי: "גוי וקהל
גוים", אמר לי על בנען, "קהל גוים", הרי שנים לבד מבנען, ושוב לא נולד לי בן. למדני, שעתיד
אחד משבטי ליחלק, ועתה, אותה מתנה אני נותן לך.

(ה) ועתה שני בנך הנולדים לך בארץ מצרים עד-באי
אליך מצרימה ליהם אפרים ומנשה בראובן ושמעון
יהווי-לי:
ה ויבצע תרין בניו דאתילידו לך בארעא
דמצרים עד מימי לותך למצרים דילי אנון
אפרים ומנשה בראובן ושמעון יהון קדמי:

כז"א הנולדים לך וגו' עד-באי אליך. לפני בואי אליך, כלומר שנולדו משפרשת ממני עד שבאתי אצלך.
ליהם. בחשבון שאר בני הם, לטל חלק בארץ איש בנגדו.

(ו) ומולדתך אשר-הולדת אחריהם לך יהיו על שם
אחיהם יקראו בנחלתם:
ו ויבניך די תוליד בתריהון דילך יהון על
שום אחיהון יתקרון באחסנתהון:

כז"א ומולדתך וגו'. אם תוליד עוד לא יהיו במנען בני, אלא בתוך שבטי אפרים ומנשה יהיו נכללים, ולא יהא

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

ואחרי שוב יוסף למצרים חלה, והגד ליוסף,
ובא לפניו עם שני בניו כדי שיברכם. וכן
ויקראו ימי דוד למות (מ"א ב' א'), ושם
(שם פסוק ב') נאמר אנכי הלך בדרך כל
הארץ, כי ידע בנפשו בן:
(לא) השבעה לי וישבע לו. לא היה
יעקב חושד בבנו הצדיק האהוב לו שימרה
על מצות אביו ועל הדבר אשר הבטיחו
ואמר אנכי אעשה כדברך, אבל עשה בן
לחזק הענין בעיני פרעה, אולי יתן לו
רשות להפרד ממנו ויאמר לו שלח את
אחיד ואת עבדיך ובעלוהו שם, או שיחפץ
פרעה שיקבר הנביא בארצו לכבוד להם
ולזכות, ולכן השביעו, כי לא יהיה נכון
להעבירו על שבעתו, וגם יוסף יצטרך
יותר להשתדל בענין מפני השבעה, וכן
היה הדבר כמו שאמר (להלן ג' ו') עלה
וקבר את אביך כאשר השביעך:

לָהֶם שֵׁם בְּשִׁבְעִים לְעֹנֵן הַנִּחֲלָה, וְאַף עַל פִּי שֶׁנִּחְלָקָה הָאָרֶץ לְמִנִּין גְּלוּלוֹתָם, כְּדָבָרְכִיב: "לָרֹב תִּרְבוּ נַחֲלֹתוֹ", וְכָל אִישׁ וְאִישׁ נִטֵּל בַּשָּׂדֶה חוּץ מִן הַבְּכוּרוֹת, מִכָּל מְקוֹם לֹא נִקְרָאוּ שִׁבְעִים אֲלֹא אֵלּוּ (לְהַטִּיל גּוֹרֵל הָאָרֶץ לְמִנִּין שְׁמוֹת הַשִּׁבְעִים, וְנִשְׂאִי לְכָל שִׁבְט וְשִׁבְט, וְיִדְגְּלִים לָזֶה וְלָזֶה). **רמב"ן**

(1) וְאֵנִי בְּבֹאִי מִפֶּדֶן מִתָּהּ עָלִי רַחֵל בְּאֶרֶץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ
בְּעוֹד בְּכֶרֶת-אֶרֶץ לֵבָא אֶפְרָתָה וְאֶקְבְּרָה שָׁם בְּדֶרֶךְ
אֶפְרָת הוּא בֵּית לָחֶם:

יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי כְּבֹאִי מִפְּדֹן וְגו' • וְאִף עַל פִּי שְׁאֵנִי מִטְרִיחַ עֲלֶיךָ הַלְוִיכְנִי לְהִקְבֵּר בְּאַרְץ כְּנָעַן וְלֹא כֹךְ עֲשִׂיתִי לְאִמְךָ, שְׁהָרִי מִתָּה סְמוּךְ לְבֵית לְחֶם. כְּבֹרֶת־אֶרֶץ • מִדַּת אֶרֶץ, וְהֵם אֲלֵפִים אֹמֶה, כְּמִדַּת תַּחֲוִים שְׁבַת, כְּדִבְרֵי רַבִּי מִשֶּׁה הִדְרָשׁן. וְלֹא תֹאמַר שֶׁעֲכָבוּ עָלַי גִּשְׁמִים מִלְּהוֹלִיכָה וּלְקַבְרָהּ בְּחִבְרוֹן. עַתָּה הִגִּיד הֵיחָד, שֶׁהָאֶרֶץ חִלּוּלָה וּמִנְקָבָת כְּכַבְרָה. וְאִקְבְּרָהּ שָׁם • וְלֹא הוֹלֵכְתִּיהָ אֶפְלוּ לְבֵית לְחֶם לְהַכְנִיסָהּ לְאֶרֶץ, וְיִדְעָתִי שֶׁיֵּשׁ בָּלְכָךְ עָלַי, אֲכַל דַּע לָךְ שֶׁעַל פִּי הִדְבּוּר קִבְּרִיתָהּ שָׁם, שֶׁתֵּהָא לַעֲזָרָה לְכַנְיָה כִּשְׂיִגְלָהּ אוֹתָם נְכוּזָרְאָדָן, וְהָיוּ עוֹבְרִים דְּרָךְ שָׁם, יֵצֵאת רַחֵל עַל קִבְרָהּ וּבּוֹכָה וּמִבְקָשֶׁת עֲלֵיהֶם רַחֲמִים, שְׁנֹאֲמַר: (יִמִּיחָה לֹא) "קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע וְגו'", וְהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשִׁיבָה: "יֵשׁ שֶׁכֶּר לַפְּעֻלָתָךְ נֶאֱמַר ה' וְגו' וְשָׁבוּ בָנִים לְגְבוּלָם". וְאוֹנְקְלוֹס תִּרְגֵּם: 'כְּרוּב אֶרְעָא', כְּדִי שֶׁעוֹר חֲרִישֶׁת יוֹם (סְפָרִים אֲחֵרִים: אֶרֶץ), וְאוֹמַר אֲנִי, שֶׁהִיָּה לָהֶם קֶצֶב שֶׁהָיוּ קוֹרִין אוֹתוֹ כְּדִי מִתְרַשָּׁה אַחַת, קוֹרִיאֵד־יֹא בְּלַע"ו, כְּדֹאֲמִרִינָן: 'כְּרִיב יִתְנִי' 'כְּמָה דְּמִסִּיק תַּעֲלֵא מִבֵּי כְּרִבָּא'. רַמְבַּן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

נִקְבְּרָה, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר כָּאן בַּפָּרָשָׁה, מִתָּה עָלִי
וְחָל בְּאַרְצְךָ נִנְעֵן, וְשֶׁם כָּתוּב עוֹד מִפְּרָשׁ (לְעִיל
לִ"ה ו') וְיָבֵא יַעֲקֹב לִזְוָה אֲשֶׁר בְּאַרְצְךָ נִנְעֵן
הָיָא בֵּית אֵל, וְכַתִּיב (שָׁם פְּסוּק ט"ז) וַיִּסְעוּ
מִבֵּית אֵל וַיְהִי עוֹד כְּבֶרֶת הָאָרֶץ לְבֹא אֶפְרָתָה,
וּמִתָּה בְּדֶרֶךְ בֵּין בֵּית אֵל וּבֵין בֵּית לָחֶם
אֶפְרָתָה בְּאַרְצְךָ יִשְׂרָאֵל:

וְאֶקְבְּרָהָ שָׁם. וְנִדְעֵתִי שֶׁיֵּשׁ בְּלִבְךָ עֲלִי, אֲבָל
דַּע לִּךְ שֶׁעַל פִּי הַדְּבוּר קִבְּרִיתָהּ שָׁם
שֶׁתֵּהָא לַעֲזֹרָה לְבִנְיָה כְּשֶׁיִּגְלֹם בְּנִינְךָ אֲדָן וְהִיו
עוֹבְרִים דֶּרֶךְ שָׁם יֵצֵאתָ עַל קִבְּרָהּ וּבִקְשָׁה
רַחֲמִים עֲלֶיהֶם, שְׁנֵאֲמַר (יִרְמְיָה ל"א ד"ט"ז)
קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע רַחֵל מְכַבֶּה עַל בְּנֵיהָ, וְהַקְדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא מוֹשִׁיבָה יֵשׁ שָׂכָר לַפְּעֻלָּתָךְ וְגו'.

וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלָם, לִשְׁוֹן רִשְׁי:

וְצִדִּיק עַל כָּל פְּנִים שִׁיחִיהָ רָמָז בַּמֶּקְרָא לְטַעַם
הַזֶּה שֶׁאָמַר בְּאַגְדָּה זוֹ. וְשָׂמָּה זֶהוּ מֵה
שֶׁאָמַר הַחֲסִיד מֵתָה עָלֶי רַחֵל בְּדֶרֶךְ, וְאַקְבְּרָהּ
שָׁם בְּדֶרֶךְ, כְּלוֹמַר בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר יַעֲבֹדוּ בָּהּ בְּנֵיהָ
מֵתָה וְשָׁם קִבְּרָתֶיהָ לְטוֹבָתָהּ, כִּי הִיא לֹא מֵתָה
בְּדֶרֶךְ וְכַּמֶּדֶה בְּקִרְבָּהּ שֶׁהִיא עִיר בְּאֶרֶץ בְּנֵימִין וְשָׁם
נִקְבְּרָה, אֲבָל בְּדֶרֶךְ שֶׁל עֲתִיד מֵתָה, וְהַחֲסִיד
לֹא יִפְרֹשׁ בְּעִתִּידוֹת רַק יִרְמֹז בָּהֶם:

ועל דרך הפשט גם כן אמר לו כן מתנצל,
שלא יחר ליוסף בראות חפצו בקבורת
המערה על שלא קבר אמו שם, וכאשר קבר
שם את לאה, ולכך אמר לו כי ממה בארץ
נבנו ולא נקברה בחוצה לארץ כאשר תהיה
קבורת מצרים ליעקב, וממה בדרך בפתע
פתאם ולא יכול לקברה שם, כי איך יעזוב
את בניו ואת מקנהו בדרך וילך מהרה עמה
למערת המכפלה, ואיה הרופאים והרפואות

הַמִּמְעוּט שֶׁבָּהֶם כִּשְׁבֵּט יְהוּדָה שְׁמֵרְבָּה
בְּאַבְרָהָמָה, וְנִטְלוּ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרֹאבוֹן
וְשִׁמְעוֹן בְּשׂוּהָ. וְכָךְ הִעֲלֹה בְּגִמְרָא פֶּרֶק יֵשׁ
נוֹחֲלִין (שָׁם). וְכָתוּב (יְחֻזְקָא ל"ז י"ג)
תַּתְּחִלּוּ בְּאַרְץ לְשָׁנִי עֶשֶׂר שָׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל יוֹסֵף
חֻבִּלִּים. וְכָךְ אָמַר אֲנֶלּוֹס (לַחֲלוֹן מ"ט כ"ב)
תֵּרִין שְׁבִטִין יִפְקוֹן מִבְּנוּיָה יִקְבְּלוּן חוּלְקָא
וְאַחֲסִנְתָּא, שִׁיְהִי שׁוֹיִם בְּקִבְלַת הַנְּחֻלָּה, וְטַעַם
חֻלְקָא, חֶלֶק בְּכוֹר, וְאַחֲסִנְתָּא, יְרֵשֶׁת הַפְּשׁוּט:
וְיֻמָּה שְׁאֵמַר הַכְּתוּב (בַּמִּדְבָּר כ"ו ג"ד) לָרֶב
תִּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ וְלַמִּעוּט תִּמְעִיט, לַעֲנֹן בְּתִי
אֲבוֹת הַנְּזָכָרִים בַּפְּרָשָׁה דְּבַר הַכְּתוּב, שֶׁהִשְׁבֵּט
מִחֶלֶק חֲלָקוֹ לְבִתִּי אֲבוֹת שֶׁל יוֹצְאֵי מִצְרַיִם,
וּבֵית אָב מִרְבֶּה נֹתְנִין לוֹ חֶלֶק גָּדוֹל וּבֵית אָב
מִמְעוּט נֹתְנִין לוֹ חֶלֶק קָטָן, וּמֵתִים יוֹרְשִׁים
הַחַיִּים בְּמִפְרָשׁ בְּסִפְרֵי (פִּנְחָס קל"ב), וְרַשִּׁי
הַזְכִּירוּ בַּפְּרָשָׁת פִּנְחָס (בַּמִּדְבָּר כ"ו ג"ה):

וַיִּהְיֶה כַּעֲשָׂרִים יוֹם וַיִּסָּפֶר יוֹסֵף לְפָנָיו וַיֹּאמֶר
 חֲלֹמוֹתַי וְיָשָׁרָא הָאֵרֶץ לְשִׁבְעִים שָׁנָה
 בְּמִקְרָא (כ"ב קכ"א): וַתָּנוּ לוֹ כִּרְאוּבֵן וּשְׁמֵעוֹן
 בְּשֵׁהוּ. וְאֵם אוֹלִי נֹאמַר שְׁחַלְקוּהוּ לְגִלְדוּתָם,
 בְּנִיגְלָה מִן הַתְּתוּב. וַתָּנוּ לָהֶם כְּפָלִים בְּמִסְפָּרָם.
 חֲלֹק פְּשׁוּט בְּדִין שְׂאֵר הָאֲנָשִׁים, וְחֲלֹק שְׁנֵי
 בְּכוֹרָה. וַיְהִי טַעַם כִּרְאוּבֵן וּשְׁמֵעוֹן, כְּפָלִים
 בְּמִסְפָּרָם, אֲבָל שְׁהִיָּה יוֹסֵף כְּשֵׂאֵר הַשְּׁבִיעִים
 בְּנִיגְלָה, וַתְּהִי הַבְּכוֹרָה לְהִקְרָא שְׁנֵי שְׁבִיעִים,
 כְּכֹאמְרוֹ הֵרֵב, זֶה דָּבָר שְׂאֵי אֲפָשָׁר בְּשׁוּם
 פָּנִים:

(ז) וַאֲקַבְרָה שָׁם. כתוב בפרוש רש"י ולא הולכתיה אִפְלוּ לבית לחם להקניסה לְאֶרֶץ. ולא ידעתי מהו, וכי בחוצה לְאֶרֶץ נקברה חס ושלום, שהרי בארץ מתה ושם

(ו) וּמִלֶּדֶתָּךְ אֲשֶׁר הוֹלֵלְתָּ אֲחֵיהֶם. אִם תּוֹלִיד עוֹד בְּנִים לֹא יִהְיוּ בְּמִנְּךָ בְּנֵי אֵלָא בַּחוּץ שְׂבִטֵי אֲפָרִים וּמִנְּשָׁה יִהְיוּ נִכְלָלִין, וְלֹא יִהְיוּ לָהֶם שֵׁם כְּשֶׁאֵר הַשְּׂבִטִים לַעֲנֵן הַנִּחְלָה. וְאִךְ עַל פִּי שְׁנַתְחַלְקָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לַמִּנְּךָ גּוֹלְגֻלּוֹתָם, כְּדֹכָתִיב לָרֹב תִּרְבֶּה נִחְלָתוֹ (בַּמִּדְבָּר כ"ו ג'), וְכֹל אִישׁ נָטַל בְּשָׁנָה, חוּץ מִן הַבְּכוֹרוֹת, מִכֹּל מְקוֹם לֹא נִקְרָאוּ שְׂבִטִים אֵלָא אֵלֶּה, לִשּׁוֹן רִשִּׁי:

וְזֶה אֵינָנוּ נֹכַח, שָׁאֵם כֵּן אֵין הַבְּכוּרָה לְיוֹסֵף
אֶלָּא לְעִנֵּין הַכְּבוֹד בְּלִבָּד שֶׁיִּקְרָאוּ בְּנֵי
שְׁבָטִים, וְהַחֲתוּב אֹמֵר בְּנֵהֶלֶם. וּבְגִמְרָא
אָמְרוּ לְנִחְלָה הַקְּשָׁתִים לְרֵאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן וְלֹא
לְדָבָר אַחֵר וְכו', כְּדֹאֵתָא בְּהוֹרִי' (ו').
וְהַזְכִּירוּ רַבּוֹתֵינוּ בְּכָל מָקוֹם (ב"ב קכ"א).
שֶׁהָיָה יוֹסֵף כְּבוֹד לְנִחְלָה וְנִרְשָׁה פִי שְׁנַיִם כְּאַחַד
כְּמִשְׁפֵּט כָּל כְּבוֹד, וְלֹא הָיְתָה כְּבוֹדוֹ לְהִקְרָא
שְׁבָטִים בְּלִבָּד כְּדַבְּרֵי הַרֵב.

וּמִזֶּה נִלְמַד עוֹד שֶׁלֹא חִלְקוּ הָאֲרָץ לְכָל שְׁבֵטִי
הָאֲרָץ לְגִלְגָּלוֹתָם, שָׁאֵם בֶּן מֵה הַבְּכוֹרָה
הַזֹּאת בִּירוּשָׁה. וְאֵם נֹאמֵר שֶׁנִּתְּנוּ לְכָל אֶחָד
וְאֶחָד מִבְּנֵי יוֹסֵף פִּי שְׁנַיִם כֶּאֱחָד מִכָּל אִישִׁי
שָׂאֵר הַשְּׁבָטִים, לֹא הִזְכִּיר זֶה בְּתוֹכָם כָּלָל, וְלֹא
מִצִּינוּ בַּיִצְעָק שִׁיתָן בְּכוֹרָה לְיוֹסֵף אֲלֵא שֶׁאִמֵּר
בְּכָאֵן כְּרֹאבוֹן וְשִׁמְעוֹן יְהִי לִי, וּמִזֶּה אָמַר
הַתּוֹכַח (דְּהִי"א ה' א') נִתְּנָה בְּכֻרָתוֹ לְבְנֵי יוֹסֵף
בֶּן יִשְׂרָאֵל, אֵם בֶּן הָיוּ לְגִמְרֵי מִשְׁנֵי שְׁבָטִים
וְהָיוּ בְּכוֹרֹת, וְכֵן הָיוּ דְּבָרֵי חֲקִימִים בְּכָל
מָקוֹם (כ"ב ט"ז):

אָבֶל הֶעֱנִין אֵינּוּ כָּלִל כְּמוֹ שָׁאָמַר הָרֵב, שְׁאָרִץ
יִשְׂרָאֵל לִשְׁבָּטִים נִתְחַלְקָה, שְׁנַיִם עֶשֶׂר
חֻלְקִים שׁוּיִם עָשׂוּ מִמֶּנָּה, וְנִטַּל שִׁבְט שְׁמֹעוֹן

(ח) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִי־אַלֶּה: ח וַיַּחֲזֹא יִשְׂרָאֵל יֵת בְּנֵי יוֹסֵף וַיֹּאמֶר מִן אֵלֶּיךָ: כס"א וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף • בָּקַשׁ לְבָרְכָם, וְנִסְתַּלְקָה שְׂכִינָה מִמֶּנּוּ, לְפִי שֶׁעֲתִיד יִרְבְּעָם וְאֶחָאָב לְצֹאֵת מֵאֶפְרַיִם, וַיְהִי וַיָּבִיאוּ מִמֶּנֶּשֶׁה. וַיֹּאמֶר מִי־אַלֶּה • מֵהֵיכָן יֵצְאוּ אֵלָיו שְׁאֵינָן רְאוּיִין לְבָרְכָהּ?.

(ט) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אֶבְרָהָם הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בְּזֶה וַיֹּאמֶר קַח־סָנָא אֵלַי וְאֶבְרָכֶם: ט וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאֶבְרָהָם בְּנֵי אֲנֹכִי דִּיחָב לִי זֵי הָכָא וַיֹּאמֶר קִרְבָּנִין כְּעֵן לְוֹתִי וְאֶבְרָכֶנּוּ:

כס"ב בְּזֶה • הָרָאָה לוֹ שֶׁטֶר אֲרוֹסִין וְשֶׁטֶר כְּתֻבָּה, וּבָקַשׁ יוֹסֵף רַחֲמִים עַל הַדָּבָר, וְנָחָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ. וַיֹּאמֶר קַח־סָנָא אֵלַי וְאֶבְרָכֶם • זֶהוּ שֶׁאֲמַר הַפֶּתוּחַ (דוּשֵׁעַ יא): "וְאֶנְכִי תִרְגְּלִיתִי לְאֶפְרַיִם, קָחֶם עַל זְרוּעֹתַי", אֲנֹכִי תִרְגְּלִיתִי רוּחִי בְּיַעֲקֹב בְּשִׁבִּיל אֶפְרַיִם, עַד שֶׁלְקָחֶם עַל זְרוּעֹתָיו. רמב"ן

♦ יום שני ז' טבת ♦

(י) וַעֲיִנֵּי יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזֶּקֶן לֹא יוֹכֵל לְרֹאֹת וַיֵּגֶשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשָּׁק לָהֶם וַיַּחֲבֹק לָהֶם: י וַעֲיִנֵּי יִשְׂרָאֵל כָּבְדוּ מִזֶּקֶן לֹא יוֹכֵל לְרֹאֹת וַיֵּגֶשׁ אֹתָם אֵלָיו וַיִּשָּׁק לָהֶם וַיַּחֲבֹק לָהֶם:

(יא) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף רְאֵה פָנֶיךָ לֹא פָלַלְתִּי וְהִנֵּה הִרָאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת־זֶרְעֶךָ: יא וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף לְמַחְזִי אֶפְיָךְ לֹא סָבִירָת וְהָא אֲחִיזִי יֵתִי זֵי אַף יֵת בְּנֶיךָ:

כס"ג לֹא פָלַלְתִּי • לֹא מְלֹאֲנִי לְפִי לְחַשֵּׁב מִחֲשָׁבָה שֶׁאֲרָאָה פָנֶיךָ עוֹד. פָּלַלְתִּי • לְשׁוֹן מִחֲשָׁבָה, כְּמוֹ: (ישעיה טו) "הִבִּי־אִי עֲצָה, עֲשֵׂי פְלִילָה".

(יב) וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרַכְיוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאֶפְיֹ אֲרָצָה: יב וַיֹּאפִיק יוֹסֵף יְתֻחֹן מִן קִדְמוּתִי וּסְגִיד עַל אֶפְיֹהִי עַל אֲרָעָא:

כס"ד וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם • לְאַחֵר שֶׁנִּשְׁקָם הוֹצִיָּאם יוֹסֵף מֵעַם בְּרַכְיוֹ, כְּדִי לִישָׁבָם זֶה לְיָמִין וְזֶה לְשְׂמָאל, לְסִמּוֹן יָדָיו עֲלֵיהֶם וּלְבָרְכָם. וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאֶפְיֹ • כְּשֶׁחֲזַר לְאַחֲרָיו מִלִּפְנֵי אָבִיו.

(יג) וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה בְּשְׂמָאלוֹ מִיָּמִין יִשְׂרָאֵל וַיֵּגֶשׁ אֵלָיו: יג וַיִּדְבֵּר יוֹסֵף יֵת תְּרוּיָהוּן יֵת אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ מִשְׁמָאלָא דְיִשְׂרָאֵל וְיֵת מְנַשֶּׁה בְּשְׂמָאלָה מִיָּמֵינוּ דְיִשְׂרָאֵל וְקָרִיב לְוֹתָהּ:

כס"ה אֶת־אֶפְרַיִם בְּיָמֵינוּ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל • הָכָא לְקִרְאָת חֲבֵרוֹ, יָמֵינוּ כְּנֶגֶד שְׂמָאל חֲבֵרוֹ, וְכֵן שֶׁיְהִי הַכְּבוֹר, מִיָּמִין לְבָרְכָהּ.

(יד) וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יָמֵינוּ וַיֵּשֶׁת עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהָא הִצְעִיר וְאֶת־שְׂמָאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שֶׁכָּל אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַכְּבוֹר: יד וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יָמֵינוּ וַיֵּשֶׁת עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם וְהָא הִצְעִיר וְאֶת־שְׂמָאלוֹ עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה שֶׁכָּל אֶת־יָדָיו כִּי מְנַשֶּׁה הַכְּבוֹר:

כס"ו שֶׁכָּל אֶת־יָדָיו • כְּתִרְגוּמוֹ: 'אֲחִיכִימִנּוֹן', בְּהִשָּׁכַל וְחִכְמָה, הַשְׁכִּיל אֶת יָדָיו לְכָף וּמִדַּעַת, כִּי יוֹדֵעַ הָיָה כִּי מְנַשֶּׁה הַכְּבוֹר, וְאָף עַל פִּי כֵן לֹא שֶׁת יָמֵינוּ עָלָיו.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

לו ראשונה בהתרה, ורחל באהבתו אותה בנדר אשר נדר לה לקחה:

(ט) אשר נתן לי אלהים בזה. לא היה יוסף צריך להודיע לאביו כי במצרים נולדו לו, שהרי כשפרש ממנו לא היה לו אשה ובנים, והוא אמר לו כבר שני בנים:

ולא של נשים לעולם מפני הכבוד: ואני סבור שהיו אלו דברי התנצלות, וגם יוסף יודע שמתה בדרך ונקברה בארץ, וכבוד עשה לה במותה, אבל הפונה לעצקב שלא הוליד אותה למערה כדי שלא יקבר שם שתי אחיות, כי בוש מאבותיו, ולא היא הנשאת

לחנט אותה. וזה טעם עלי. ואף על פי שמערת המכפלה אינה רחוקה משם רק כחצי יום, היה יעקב כבד מאד במקנה הגדול ובני בית ולא יגיעו שם רק ביםים רבים, וכן עשה בדרך ההוא ימים רבים עד בואו אל אביו. ושנו חכמים (מו"ק כ"ז).

טו וַיִּכְרֹךְ יִתְיָסָף וַאֲמַר יֵד דִּי פִלְחָא אֲבָהִיתִי
קְדָמוּהִי אֲבָרְהָם וַיִּצְחָק יֵד דְּזֵן יִתִּי מִדְּאִיתְנִי
עַד יוֹמָא הַדִּין:

טז מִלְאָכָא דִּי פִרְק יִתִּי מִכָּל בִּישָׁא יִכְרֹךְ יִת
עוֹלָמָיָא וַיִּתְקַרֵּי בְּהוֹן שְׁמִי וְשׁוּם אֲבָהִיתִי
אֲבָרְהָם וַיִּצְחָק וּבְנִינִי יִמָּא יִסְגוֹן בְּגוֹ בְּנֵי
אֲנָשָׁא עַל אֲרֻעָא:

כז "הַמְּלָאךְ הַגָּאֵל אֶתִּי • מִלְאָךְ הַרְגִּיל לְהַשְׁתַּלַּח אֵלַי בְּצַרְתִּי, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיֹּאמֶר אֵלַי מִלְאָךְ הָאֱלֹהִים בְּחִלּוֹם:
יַעֲקֹב וְגו' אֲנֹכִי הָאֵל בֵּית אֵל". יִכְרֹךְ אֶת־הַנְּעָרִים • מִנְּשָׂה וְאִפְרִים. וַיִּדְּגוּ • כַּדְּגִים הֵלְלוּ שְׁפָרִים וְרִבִּים, וְאִין
עֵין הָרַע שׁוֹלֵטֶת בָּהֶם.

~ נקודות משיחות קודש ~ (תורת מנחם לח עמ' 152)

וַיִּדְּגוּ לְרֵב בְּקֶרֶב הָאֲרִץ (טו, מח) אֲרִץ – הֵינִינוּ 'עֲלֵמָא דְאַתְגְּלִיא'. יָם – הֵינִינוּ 'עֲלֵמָא דְאַתְפְּסִיא'. וּמִבְּאֵר בְּחִסְדִּיּוֹת, שֶׁהַבְּרָכָה הִיא
שֹׁגֵם בְּ'עֲלֵמָא דְאַתְגְּלִיא' יִתְגַּלוּ אוֹתָם אוֹרוֹת הַמַּאֲוִרִים בְּ'עֲלֵמָא דְאַתְפְּסִיא'. וְהוּא עֵינָן הַמְּשַׁכֵּת 'יְחֻדָּא עִילָאָה' בְּ'יְחֻדָּא
תַּתְּאָה'. רמב"ן

• יום שלישי ח' טבת •

יז וַיַּחֲזֵא יוֹסֵף אֶרֶי שְׁוִי אֲבוּהִי יֵד יְמִינָה עַל
רִישָׁא דְאַפְרִים וּבִאִישׁ בְּעִינֵהוּי וְסַעַד יִדָּא
דְּאֲבוּהִי לְאַעֲדָאָה יִתָּה מַעַל רִישָׁא דְאַפְרִים
לְאַנְחוּתָהּ עַל רִישָׁא דְמִנְשָׂה:

יח וַיֵּרָא יוֹסֵף כִּי־יָשִׁית אָבִיו יַד־יְמִינוֹ עַל־רֹאשׁ אֶפְרַיִם
וַיֵּרַע בְּעֵינָיו וַיִּתְמַךְ יַד־אָבִיו לְהַסִּיר אֹתָהּ מֵעַל רֹאשׁ־
אֶפְרַיִם עַל־רֹאשׁ מְנַשֶּׁה:

כז "וַיִּתְמַךְ יַד־אָבִיו • הִרְמִיָּה מַעַל רֹאשׁ בְּנוֹ וַתִּמְכָּה בִּידּוֹ. רמב"ן

יח וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאֲבוּהִי לֹא כֵן אָבָא אֶרֶי דִּין
בוֹכְרָא שׁוֹ יְמִינָךְ עַל רִישָׁה:

יח) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו לֹא־כֵן אָבִי כִי־זֶה הַבְּכֹר שֵׁם
יְמִינָךְ עַל־רֹאשׁוֹ:

רמב"ן על התורה – מחדושי בלום, אברמוביץ

נֹאֵל יִקְשָׁה עָלָיו מַעוּדֵי עַד הַיּוֹם הַזֶּה, עִם
מֵה שֶׁפִּתְכְּנוּ בַּפִּסּוּק וַיִּזְבַּח זִבְחִים לֵאלֹהֵי
אָבִיו יִצְחָק (לְעִיל מ"ו א'), כִּי מַעוּדוֹ נִנְחָהוּ
בְּדֶרֶךְ אֱמֶת, אָבֵל לֹא נִתְיַחַד לוֹ הַמִּדָּה עַד
שׁוּבוֹ לְאֶרֶץ אֲבוֹתָיו מִפְּנֵי הַיּוֹתוֹ בְּחוּצָה לְאֶרֶץ,
גַּם בְּעִבּוֹר שֶׁהִצְרִיךְ לְהִתְנַחֵג עִם לָבָן בְּדֶרֶךְ
פְּתִלָּל וְאִינְגוֹ דֶּרֶךְ הָאֱמֶת:

טז) וְשָׁעַם וַיִּקְרָא בָהֶם שְׁמֵי. אִמֵּר רַבִּי אֲבָרְהָם
שֶׁנֶּקְרָאוּ יִשְׂרָאֵל עַל שֵׁם אֶפְרַיִם כֹּאֲשֶׁר הֵם
נִקְרָאִים וַיֵּרַע אֲבָרְהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב. וְאִינְגוֹ נִכּוֹן
כִּי הַכְּתוּב אָמַר בָּהֶם וְהִנֵּה לֹא נִקְרָאוּ עַל שֵׁם
מְנַשֶּׁה, וְאוּלַּי בְּעִבּוֹר שֶׁיִּקְרָאוּ בֵּית יוֹסֵף. וְהַנִּכּוֹן
שֶׁיַּעֲמֹד וְרַעַם וְשָׁמַם וְיִהְיֶה שֵׁם אֲבָרְהָם יִצְחָק
וַיַּעֲקֹב נִזְכָּר בָּהֶם לְעוֹלָם:

יז) וַיֵּרַע בְּעֵינָיו. אוּלַּי יוֹסֵף הִנֵּה אוֹהֵב אֶת
מְנַשֶּׁה יוֹתֵר בְּעִבּוֹר הַיּוֹתוֹ כְּבוֹר לָבָן תָּרַח
לוֹ. וְהַנִּכּוֹן בְּעֵינָיו כִּי חֲשַׁב שֶׁשָּׂעָה אָבִיו בָּהֶם,
וְאֵם הִתֵּה בְּרַכְתּוֹ בְּכָלִי דַעַת לֹא תִבָּא בְּרַכְתּוֹ
עָלֵיהֶם כִּי אִינְגָּה בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ נִקְרָא, וְכֹאֲשֶׁר
אָמַר לוֹ יַעֲקֹב בְּנֵי יַדְעִיתִי בְּנֵי יַדְעִיתִי (פְּסוּק י"ט), נִתְפָּסִים:

לו בָּנִים שֶׁהוּלִיד אַחֲרֵי בּוֹאוֹ אֵלָיו מִצְרֵימָה
מִמֵּה שֶׁהִצְרִיךְ לְהִצְרִיךְ, וְלֹא אָמַר "וַעֲתָה שְׁנֵי
בָנֶיךָ הַנּוֹלִידִים לָךְ אֶפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה כְּרֹאבוֹן
וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ לִי וּמִוֹלְדֵתָךְ אֲשֶׁר תוֹלִיד לָךְ
יִהְיוּ". וְזֶה טַעַם מֵה שֶׁאָמַר (לְעִיל מ"א ג')
וַיִּלּוֹסֶף יָלַד שְׁנֵי בָנִים בְּטָרֵם תְּבוֹא שְׁנַת הָרָעָב,
כִּי אַחֲרֵי הָרָעָב נוֹלְדוּ לוֹ עוֹד בָּנִים אַחֲרִים,
וְהַכְּתוּב לֹא נִזְכֵּר אוֹתָם כִּי אֵין בָּהֶם צִדֵּק:
הָאֱלֹהִים אֲשֶׁר הִתְהַלְכּוּ אֲבֹתִי לְפָנָיו אֲבָרְהָם
וַיִּצְחָק. יִקְרָא הַנְּבִיא אֵל אֱלֹהֵי
אֲבוֹתָיו אֲשֶׁר לוֹ הִגְדִּילָה וְהַגְבִּירָה וַעֲשֶׂה עִמָּהֶם
אֶת הַגְּדוּלוֹת וְאֶת הַנּוֹרְאוֹת, וַיִּקְרָא לֵאלֹהֵי
הָאֱמֶת אֲשֶׁר הוּא רוּעָה אוֹתוֹ מַעוּדוֹ. וַיִּתְכַּן
שִׁיחָהּ הָרוּעָה אוֹתִי, מִגְּבוּרַת רִעַף וַיֵּרַע אָבִיךָ
אֵל תַּעֲזֹב (מִשְׁלִי כ"ז י') כִּי בַּמִּדָּה הִיא
שְׁלוֹם וְרַעוּת, וְהַמְּלָאךְ הַגּוֹאֵל הוּא הַעוֹנָה
אוֹתוֹ בַּעַת צָרָתוֹ, וְשֶׁאִמֵּר לוֹ אֲנֹכִי הָאֵל בֵּית
אֵל (לְעִיל ל"א י"ג), וְהוּא שֶׁנֶּאֱמַר עָלָיו (שְׁמוֹת
כ"ג כ"א) כִּי שְׁמִי בְּקָרְבוֹ. וְלִכְךָ אָמַר בְּקָרֵב
הָאֲרִץ, וְהָרִי זֶה מִבְּאֵר לַמְּשִׁכִּיל:

הַנּוֹלִידִים לָךְ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. וְנִרְאָה לִי כִּי פְרוּשׁ
בְּזֶה, כְּעִנְיָן הַזֶּה שֶׁאִמֵּרְתָּ, שֶׁנֶּתַנָּם לִי הַשֵּׁם
קֹדֶם בּוֹאֲךָ אֵלַי מִצְרֵימָה, וְהֵם אֲשֶׁר אִמֵּרְתָּ
עָלֵיהֶם שֶׁהֵם לָךְ, וְכֵן יִבְזֶה הַנְּעָרָה בָּאָה אֶל
הַמֶּלֶךְ (אֶסְתֵּר ב' י"ג). וְאָמַר נָתַן לִי אֱלֹהִים.
שֶׁשָּׂעָה לִי הַשֵּׁם נָסִים עַד שֶׁנָּתַן לִי הַמֶּלֶךְ
הָאִשָּׁה וְהָיוּ לִי הַבָּנִים הָאֵלֶּה מִמֶּנָּה:

טז) וַיִּכְרֹךְ אֶת יוֹסֵף וַיֹּאמֶר. הַשָּׁעַם, כִּי
לְבָרֶךְ אֶת יוֹסֵף בְּאַהֲבָתוֹ אוֹתוֹ בְּרֹךְ אֶת
בְּנָיו. וְנִגִּיד כִּי לֹא הִנֵּה לְיוֹסֵף וַיֵּרַע אַחֵר, וְהִתֵּה
כָּל בְּרַכְתּוֹ בְּבִרְכַּת אֱלֹהֵי הַנְּעָרִים. אוֹ שֶׁיִּקְרָאוּ
שָׂאֵר בְּנָיו עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם וּמִבְּרַכְתָּם וְיִכְרְכוּ
גַּם הֵם:

וְהוּא הַנִּכּוֹן בְּעֵינָיו, כִּי הַנְּבִיא אֹמַר וּמוֹלְדֵתָךְ
אֲשֶׁר הוּלִידְתָּ אַחֲרֵיהֶם לָךְ יִהְיוּ, וְיִכְרְוּ
לֹא יִהְיֶה לָרִיק, אָבֵל הוּלִיד אַחֲרֵי כֵן בָּנִים
כְּדַעַת אֲנָקְלוּס שֶׁאָמַר וּבְנֵי תוֹלִיד בְּתִרְיָהוֹן,
וְיִהְיֶה אֲשֶׁר הוּלִידְתָּ עֶבֶר בְּמִקּוֹם עֲתִיד, כְּמוֹ
אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמֹרִי (פְּסוּק כ"ב), וְרִבִּים
מִלְּבָדוֹ. כִּי עַל דֶּרֶךְ הַפֶּשֶׁט יִרְאֶה שֶׁכְּבָר הָיוּ

יט וְיִמָּאן אָבִיו וַיֹּאמֶר יִדְעָתִי בְנִי יִדְעָנָא כְּרִי יִדְעָנָא אָף
הוא יהי לעמא ואף הוא יסגי וברם אחוהי
זעירא יסגי מנה ובנהי יהון שליטין
בעממא:

(יט) וַיִּמָּאן אָבִיו וַיֹּאמֶר יִדְעָתִי בְנִי יִדְעָתִי גַם־הוּא
וְהָיָה־לָּעָם וְגַם־הוּא יִגְדֹּל וְאוֹלָם אָחִיו הִקְטָן יִגְדֹּל מִמֶּנּוּ
וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם:

כז"י יִדְעָתִי בְנִי יִדְעָתִי • שהוּא הַבְּכוֹר. גַּם־הוּא יִהְיֶה־לָּעָם וְגו' • שְׁעֵתִיד גִּדְעוֹן לְצֹאת מִמֶּנּוּ, שְׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
הוא עוֹשֶׂה גַם עַל יָדוֹ. וְאוֹלָם אָחִיו הִקְטָן יִגְדֹּל מִמֶּנּוּ • שְׁעֵתִיד יְהוֹשֻׁעַ לְצֹאת מִמֶּנּוּ, שְׁיִנְחִיל אֶת הָאָרֶץ וּלְלַמַּד
תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל. וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא־הַגּוֹיִם • כָּל הָעוֹלָם יִתְמַלֵּא בְּצֹאת שְׁמֵעוֹ וּשְׁמוֹ, כְּשִׁיעֵמִיד חֲמָה בְּגִבְעוֹן וְיִרְחַ
בְּעֵמֶק אֵילָוִן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (22 קטוי שיחות י עמ' 38)

וְאוֹלָם אָחִיו הִקְטָן יִגְדֹּל מִמֶּנּוּ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֹא הַגּוֹיִם (מח, יט) יֵשׁ לְשָׂאֵל: מִדּוּעַ לֹא בָרַךְ יַעֲקֹב אֶת מְנַשֶּׁה, הַבְּכוֹר, בְּבִרְכָּה זוֹ
עֲצֻמָּה – שִׁיגְדֹל מֵאָחִיו הִקְטָן. וְהַעֲנִינוּ, דְּהֵנָּה בְּרִכָּה' פְּרוּשָׁה 'הַמְשָׁכָה' (כמו "הַמְבָרִיךְ אֶת הַגֶּפֶן בְּאַרְצָה"), הֵינּוּ שְׁעֵינָהּ לְהַמְשִׁיךְ
דָּבָר מִמֶּקוּרָו, וְלֹא לְחַדֵּשׁ דָּבָר שְׁאִינוּ קִיָּם בְּמִקּוּר. לָכֵן לֹא הָיָה יָכוֹל יַעֲקֹב לִפְעַל בְּבִרְכָּתוֹ שְׁמֵנֶשָׁה יִגְדֹל מֵאֶפְרַיִם, מִכִּיּוֹן שֶׁלֹּא כָּף
הוּא הַמְצָב בְּמִקּוּר.

כ וּבִרְכָּנוֹן בְּיוֹמָא הַהוּא לְמִימַר בֶּךְ יִבְרַךְ
יִשְׂרָאֵל לְמִימַר יִשְׁוִינָךְ וְיִ פְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשָּׁה
וְשׁוֹי יֵת אֶפְרַיִם קָדָם מְנַשָּׁה:

(כ) וּבִרְכָּם בְּיוֹם הַהוּא לְאִמּוֹר בֶּךְ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל לְאִמּוֹר
יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים בְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשָּׁה וַיֵּשֶׁם אֶת־אֶפְרַיִם לִפְנֵי
מְנַשָּׁה:

כז"י בֶּךְ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל • הָבָא לְבָרַךְ אֶת בְּנָיו, יִבְרַכֶּם בְּבִרְכָתָם וַיֹּאמֶר אִישׁ לְבָנוֹ: "יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים בְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשָּׁה".
וַיֵּשֶׁם אֶת־אֶפְרַיִם • בְּבִרְכָתוֹ, לִפְנֵי מְנַשָּׁה, לְהַקְדִּימוֹ בְּדִגְלִים וּבְחֻנְכַת הַנְּשִׂאִים. רמב"ן

כא וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף הֵא אָנָּה מֵאִית וְהִי
מִימָרָא דִּי בְּסַעֲדָכוֹן וְזִמְבִּי יִתְכוֹן לְאַרְעָא
דְּאַבְהֵתְכוֹן:

(כא) וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף הִנֵּה אֲנִי מֵת וְהָיָה אֱלֹהִים
עִמָּכֶם וְהֵשִׁיב אֹתָכֶם אֶל־אֶרֶץ אֲבֹתֵיכֶם:

כב וַיֹּאנָא יְהִבִּית לָךְ חוֹלֶק חַד יִתִּיר עַל אַחִיךָ
דִּי נְסִיבִית מִיָּדָא דְאַמּוֹרָאָה בְּצִלוֹתִי
וּבְכַעְוֹתִי:

(כב) וַיֹּאנִי נָתַתִּי לָךְ שְׂכָם אֶחָד עַל־אֲחִיךָ אֲשֶׁר לְקַחְתִּי
מִיַּד הָאֱמֹרִי בְּחִרְבִי וּבְקִשְׁתִּי:

כז"י וַיֹּאנִי נָתַתִּי לָךְ • לִפִּי שְׂאֵתָה טוֹרַח לְהַתְעַסֵּק בְּקִבוּרָתִי, וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָךְ נַחֲלָה שְׁתַּקְבֵּר בָּהּ, וְאִי זֶה? זֶה שְׂכָם,
שְׁנָאֵמַר: (יְהוֹשֻׁעַ כד) "וְאֵת עֲצֻמוֹת יוֹסֵף אֲשֶׁר הֶעֱלֹוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם קָבְרוּ בְּשֶׁכֶם". שְׂכָם אֶחָד עַל־אֲחִיךָ • שְׂכָם
מִמֶּשׁ, הִיא תְּהִיָּה לָךְ חֶלֶק אֶחָד יְתֵרָה עַל אַחִיךָ. בְּחִרְבִּי וּבְקִשְׁתִּי • כְּשֶׁהֲרֹגוֹ שְׁמֵעוֹן וְלֹא אֶת אֲנָשֵׁי שְׂכָם, נִתְכַּנְסוּ
כָּל סְבִיבוֹתֵיהֶם לְהַזְדַּוֵּג לָהֶם, וְחָגַר יַעֲקֹב כָּלִי מִלְחָמָה כְּנָגְדָן. דָּבָר אַחֵר: "שְׂכָם אֶחָד", הִיא הַבְּכוֹרָה, שְׁיִטְלוּ בְּנָיו
שְׁנֵי חֲלָקִים, וְשְׂכָם, לְשׁוֹן חֶלֶק הוּא, כְּתִרְגוּמוֹ, וְהִרְבָּה יֵשׁ לוֹ דּוּמִים בְּמִקְרָא: (תְּהִלִּים כא) "כִּי תִשְׁיָתְמוּ שְׂכָם", תִּשְׁתִּי
שׁוֹנָאִי לִפְנֵי לְחָלָקִים. (שם ט) "אֲחָלָקָה שְׂכָם", (דְּרֹךְ יִרְצָחוּ־שְׂכָמָה", אִישׁ חֲלָקוֹ, (צִפְנִיָה ג) "לְעַבְדוֹ שְׂכָם אֶחָד".
אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאֱמֹרִי • מִיַּד עֲשׂוֹ, שְׁעֵשָׂה מַעֲשֵׂה אֱמֹרִי. דָּבָר אַחֵר: שְׁהִיָּה צָד אָבִיו בְּאֶמְרֵי פִי. בְּחִרְבִּי
וּבְקִשְׁתִּי • הִיא חֲכֻמָּתִי וְתַפְלָתִי (וְעַן בְּרָא"ם שְׁכַתְבִּי דְאִי אֶפְשֵׁר לְפָרֵשׁ עַל חֲרָם שֶׁל שְׁמֵעוֹן וְלֹא, דְּהָא לֹא עֲשׂוֹ מַדְעָתוֹ, שְׁחָרִי כַּעַם עֲלֵיהֶם עַל זֶה. וְלַעֲנִיָּת
דַּעֲתִי, בְּלֹא חֲכִי אֶפְשֵׁר לְפָרֵשׁ עֲלֵיהֶם, דְּמָה נִתְּנִית טַעַם יִהְיֶה עַל שְׁתַּנּוּ לְיוֹסֵף מִפְּנֵי שְׁלָחָהוּ שְׁמֵעוֹן וְלֹא בְּחִרְבִּי וּבְקִשְׁתִּי, וְהָלֹא אֲדַרְבָּא, מָנָה הַטַּעַם רָאוּי שְׁתַּנּוּ לְשְׁמֵעוֹן
וְלֹא, וְלֹא לְיוֹסֵף, וְדוּק). רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וַיֹּאנִי כָּבֵד נָתַתִּי לָךְ בְּאַרְצָה הַהִיא חֶלֶק הָאֶחָד
אֲשֶׁר בְּיָדִי לְתֵת, וְהוּא חֶלֶק הַבְּכוֹרָה, לְהִיּוֹתָךְ
בּו יֵתֵר עַל אַחִיךָ מִיּוֹם שְׁלָחְתִּי אוֹתוֹ מִיַּד
הָאֱמֹרִי בְּחִרְבִּי וּבְקִשְׁתִּי:
וְזֶה כָּל פִּיּוֹס לְיוֹסֵף וְאַהֲבָתוֹ אוֹתוֹ, כִּי הוֹדִיעוּ
שְׁתַּנּוּ לוֹ הַבְּכוֹרָה לְהִיּוֹת בְּנָיו מַעֲתָה
מִתְבָּרְכִים לְהַעֲשׂוֹת שְׁנֵי שְׂבָטִים גַּם בְּדִגְלֵי
הַמִּדְבָּר וְחֻנְכַת הַנְּשִׂאִים, וְגַם הַחֶלֶק אֲשֶׁר לוֹ

כִּי בִּירְצָךְ יִבְרַךְ עַם יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמֶר לְמַתְבָּרַךְ
יִשְׁמַךְ אֱלֹהִים בְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשָּׁה:
(כב) וַיֹּאנִי נָתַתִּי לָךְ שְׂכָם אֶחָד עַל אַחִיךָ.
אַחֲרֵי שֶׁבָרַךְ אֶת בְּנֵי יוֹסֵף וַעֲשָׂאֵם שְׁנֵי
שְׂבָטִים, חֲזוֹר עַל יוֹסֵף וַיֹּאמֶר לוֹ (פְּסוּק כ"א),
הִנֵּה אֲנִי מֵת, וְהָיָה אֱלֹהִים עִמָּכֶם בְּגִלוֹת
לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִכָּל צָרָה, וְתִפְרוּ וְתִרְבוּ מְאֹד,
וְיָשִׁיב אֶתְכֶם אֶל אֶרֶץ אֲבוֹתֵיכֶם לְנַחֵל אוֹתָהּ,

(כ) וּבִבְרָכָם בְּיוֹם הַהוּא. טַעַם בְּיוֹם הַהוּא,
בְּעִבּוּר שְׁיִוִּסְךָ יִפְצֹר בּוֹ לְשׁוֹם מְנַשָּׁה
רִאשׁוֹן, הַגִּיד כִּי לֹא רָצָה לְהִסִּיר יָד מִיָּמִינוּ
מֵרֹאשׁ אֶפְרַיִם עַל רֹאשׁ מְנַשָּׁה, וְלֹא עוֹד אֵלָּא
שְׁחֹזַר וַיֹּאמֶר בְּפִרוּשׁ בְּמַעֲמַד הַהוּא בְּפָנֵי יוֹסֵף
בְּבָרְכוֹ אוֹתָם בְּאֶפְרַיִם וְכִמְנַשָּׁה:
וַיֵּשֶׁם אֶת אֶפְרַיִם לִפְנֵי מְנַשָּׁה. כָּל בְּרִכּוֹתָיו.
וְטַעַם בֶּךְ יִבְרַךְ יִשְׂרָאֵל. אֵל יוֹסֵף יְדִבֵּר,

♦ יום רביעי ט' טבת ♦

א ויקרא יעקב לבנוהי ואמר אתפנשו ואחוי
לכון ית די יערע יתכון בסוף יומיא :

מט (א) ויקרא יעקב אל-בניו ויאמר האספול ואגידה לכם
את אשר-יקרא אתכם באחרית הימים:

כז"י ◀ ואגידה לכם • (ב"ר) בקש לגלות את הקץ, ונסתלקה ממנו שכינה, והתחיל לומר דברים אחרים. רמב"ן

ב אתפנשו ושמעו בני יעקב וקבילו אולפן
מן ישראל אבוכון :

(ב) הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו אל-ישראל אביכם:

ג ראובן בכרי את חילי וריש תקפי לך הנה
חזי למסב תלתא חולקין בכיריותא כהנתא
ומלכותא :

(ג) ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני יתר שאת ויתר

עז:

כז"י ◀ וראשית אוני • היא טפה ראשונה שלו, שלא ראה קרי מימיו (ב"ר). אוני • כחי, כמו: (הושע יב) "מצאתי און לי", (ישעיה כ) "מרב אונים", "ולאין אונים". יתר שאת • ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהנה, לשון נשיאות כפים. ויתר עז • במלכות, כמו: (שמואל א ב) "ויתן עז למלכו", ומי גרם לך להפסיד כל אלה? • רמב"ן

ד על דאזלתא לקבל אפיך הא כמא ברם
לא אהנתא חולק יתיר לא תסב ארי
סלקתא בית משכבי אבוך בכן אהלתא
לשוויי ברי סלקתא :

(ד) פחו בפנים אל-תותר כי עלית משכבי אביך אז חללת
יצועי עליה:

כז"י ◀ פחו בפנים • הפחו והבהלה אשר מהרת להראות כעסך, כמים
הללו הממקרים למרוצתם, לכך. אל-תותר • אל תרבה לטל כל היתרות הללו שהיו ראויות לך, ומהו הפחו
אשר פחזת? • כי עלית משכבי אביך אז חללת • אותו שם שעלה על יצועי, והיא השכינה, שהיה דרכה להיות
עולה על יצועי. פחו • שם דבר הוא, לפיכך טעמו למעלה וכלו נקוד פת"ח, ואלו היה לשון עבר, היה נקוד
חציו קמ"ץ וחציו פת"ח וטעמו למטה. יצועי • לשון משכב, על שום שמציעים אותו על ידי לבדין וסדינין,
והרבה דומים לו: (תהלים סג) "אם-זכרתיך על-יצועי", (שם קלב) "אם-אעלה על-ערש יצועי". רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

(א) באחרית הימים. הם זמות המשית, כי
יעקב ירמו אליו בדבריו, כמו שאמר עד
פי יבא שילה ולו יקהת עצמים (בפסוק י').
ורבותינו אמרו (פסחים ג"ו). שבקש לגלות את
הקץ ונסתלקה ממנו שכינה, כי לדברי הכל
אחרית הימים זמות המשית הם:

(ג) ראובן בכרי אתה. שיעור הפסוק הזה
ראובן אתה בכורי וכחי וראשית אוני
יתר שאתי ויתר עזי. וענינו אתה בכור כחי
וראשית אוני בהיותי ביתרון שאת ומעלה,
פלשון הלא שאתו תבעת אתכם (איוב י"ג
י"א), משאתו גגורו אלים (שם מ"א י"ז),
רוממות וגדלה, ובהיותי יתרון עז למלחמה,
כמו ויתן עז למלכו (ש"א ב' י'), ועזו
מלחמה (ישעיה מ"ב כ"ה):

(ד) פחו בפנים אל תותר. פחו שם דבר,
מן אנשים ריקים ופחזים (שופטים ט'
ד'), ריקים ונמקרים, קלי הדעת, ורבותינו
משתמשים בו תדיר (נדרים ט'): נסתלקתי
בבבואה שלי ופחו יצרי עלי, כלומר קפץ
יצרי עלי ואמרו עוד (סנהדרין ג"ז). אפיזוהיה
הוא דקא מגלי, כלומר קלות דעתם. עמא
פחזא דאקדמיה פומיה לאודניה עדין

וטעם בחרבי ובקשתי. כי הארץ לא תכבש
להם רק בהרב ובקשת. ירמו למה
שאמר הכותב (יהושע י"א ט"ז) לא היתה
עיר אשר השלימה אל בני ישראל בלתי החוי
ישבי גבעון את הכל לקחו במלחמה כי מאת
ה' היתה לחזק לבם לקראת המלחמה את
ישראל למען העריקים:

ויחס ההרב והקשת אליו, כי זכותו היא
העושה עמם מלחמה והיא הנלחם
להם, לא הם עצמם, וכענין שאמר הכותב
(תהלים מ"ד ד') כי לא בהרבם ירשו ארץ
וירועם לא הושיעה למו כי ימינה וירועה
ואור פניה כי רציתם, וזהו בזכות האבות, כי
על דרך האמת ימינה לאברהם, וירועה ליצחק,
ואור פניה ליעקב:

וקרוב אלי עוד שעשה יעקב בדרך שיעשו
הנביאים. נטה ידו בהרב כנגד ארץ
האמורי וזרק שם חצים להייתה נקבשת לבניו,
כענין שעשה אלישע וזשם ידיו על ידי המלך
ויאמר אלישע ירה ויור (מ"ב י"ג ט"ז-י"ז),
ואף על פי שלא ספר הכותב כן, ירמונו
בפסוק הזה. ויתכן שהו טעם אמרו לקחתי,
כי מאז לקחה הארץ לבניו:

בנחלה נתן לו שיוקה בו כאשר יכבשו הארץ
בהרב ובקשת ובמלחמה. והנה אמר לו,
עשיתי עמך כל הטובה שזכלתי לעשות לך,
לעת שהייתי יכול לעשותה, כי אין ברשות
יעקב בארץ רק שכם אחד, שאין בידו לגזל
מאחד מבניו את נחלתו, רק הבכורה היתה
לו לתת אותה לטוב בעיניו, והנה נתן אותה
אליו:

וטעם מיד האמרי. כי ישראל לקחו הארץ
תחלה מיד האמורי, כי סיוחן ועוג שני
מלכי האמורי היו, והמלחמה הראשונה
והגדולה שהיתה להם כבכוש הארץ היתה
לבניו של יוסף עם האמורי, היא מלחמת
יהושע עמם, ובם נעשה הנס הגדול, בדכתיב
(יהושע י' י"ב) אז ידבר יהושע לה' ביום תת
ה' את האמרי לפני בני ישראל וגו', ומיד
האמורי היה חלק ונחלה לבני יוסף, כמו
שכתוב (במדבר ל"ב ל"ט) וזלכו בני מכיר בן
מנשה גלעדה וזלכדוה וירשו את האמרי אשר
בה. וגם בני אפרים נחלו בגבול האמורי, כמו
שכתוב (שופטים א' ל"ה) ויאל האמרי לשכת
בהר חרס באילון ובשעלבים ותכבד יד בית
יוסף ויהיה למס:

(ה) שִׁמְעוֹן וְלֹא אֲחִים כָּלִי חָמֶם מִכְרֵתֵיהֶם:

ה שִׁמְעוֹן וְלֹא אֲחִים גְּבִרִין גְּבִרִין בְּאֶרֶץ
תוֹתְבוֹתָהוֹן עֲבָדוּ גְבוּרָא:

רש"י שִׁמְעוֹן וְלֹא אֲחִים • בַּעֲצָה אַחַת עַל שְׂכָם וְעַל יוֹסֵף: "וַיֹּאמְרוּ

אִישׁ אֶל אָחִיו וְגו' וַעֲתָה לָכֹו וְנִהְרְגָהוּ", מִי הֵם? אִם תֹּאמַר: רְאוּבֵן אוֹ יְהוּדָה, הֲרִי לֹא הִסְפִּימוּ בְּהִרְגָתוֹ. אִם תֹּאמַר: בְּנֵי הַשְּׂפָחוֹת, הֲרִי לֹא הִיָּתָה שְׁנֵאתָן שְׁלֵמָה, שְׁנֵאתָם: "וְהוּא נָעַר אֶת-בְּנֵי בְלָהָה וְאֶת-בְּנֵי זִלְפָּה וְגו'", יִשְׁשַׁכָּר וְזִבְלוֹן לֹא הָיוּ מְדַבְּרִים בְּפָנָיו אֲחֵיהֶם הַגְּדוֹלִים מֵהֶם, עַל כְּרִתָּךְ, שִׁמְעוֹן וְלֹא הֵם, שֶׁקָּרָאם אֲבֵיהֶם אֲחִים. כָּלִי חָמֶם • אֲמָנוֹת זֹו שֶׁל רְצִיחָה, חָמֶם הוּא בִּידְכָם, מִבְּרַכַּת עֲשׂוֹ הִיא זֹו. אֲמָנוֹת שְׁלוֹ הִיא, וְאַתָּם חֲמַסְתֶּם אוֹתָהּ הֵימָנוּ. מִכְרֵתֵיהֶם • לְשׁוֹן כָּלִי זֵין. סִיף בְּלִשׁוֹן יוֹנִי מִכִּי"ר (תַּחְנוּמָא). דְּבָר אַחֵר: "מִכְרֵתֵיהֶם" (כ"ד) בְּאֶרֶץ מְגוּרָתָם נִהְגוּ עֲצָמָן בְּכָלִי חָמֶם, כְּמוֹ: (יחזקאל טו) "מִכְרֵתֶיךָ וּמִלְדֵתֶיךָ", וְזֶה תִּרְגְּמוּ שֶׁל אֲוִנְקָלוֹס. רַמְבַּ"ם

(ו) בְּסֻדָּם אֶל-תִּבְאָ נַפְשִׁי בְּקִהְלָם אֶל-תִּתְחַד כְּבֹדִי כִי
בְּאֶפֶס הֲרָגוּ אִישׁ וּבְרַצְנָם עָקְרוּ-שׁוֹר:

רש"י בְּסֻדָּם אֶל-תִּבְאָ נַפְשִׁי • (כ"ה) זֶה מַעֲשֵׂה זִמְרִי, כְּשֶׁנִּתְקַבְּצוּ שְׂבָטוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן לְהִבְאִי אֶת הַמְדִּינִית לְפָנָיו מִשָּׁה, וְאָמְרוּ לוֹ: "זֹו אֲסוּרָה אוֹ מִתְרָת? אִם תֹּאמַר אֲסוּרָה, בַּת יִתְרוֹ מִי הִתִּיחַד לָךְ? אֵל יִזְכָּר שְׁמִי בְּדָבָר, שְׁנֵאתָם: "זִמְרִי בֶן-סִלּוּא נָשִׂיא בֵּית-אֶבֶר לְשִׁמְעוֹנִי" וְלֹא כָתוּב בֶּן יַעֲקֹב. בְּקִהְלָם • כְּשִׁינְהִיל קִרְחָה, שֶׁהוּא מִשְׁבָּטוֹ שֶׁל לֵוִי, אֶת כָּל הָעֵדָה עַל מִשָּׁה וְעַל אֶהֱרֹן. אֶל-תִּתְחַד כְּבֹדִי • שֵׁם אֵל יִתְחַד עִמָּהֶם שְׁמִי, שְׁנֵאתָם: "קִרְחָה בֶן-יִצְחָר בֶּן-קֶהֶת בֶּן-לֵוִי", וְלֹא נֶאֱמַר: "בֶּן יַעֲקֹב", אֲבָל בְּדָבָרֵי הַיָּמִים כְּשֶׁנִּתְחַד בְּנֵי קִרְחָה עַל הַדּוֹקָן, נֶאֱמַר: (דְּבָרֵי הַיָּמִים א' ו') "בֶּן-קִרְחָה, בֶּן-יִצְחָר, בֶּן-קֶהֶת בֶּן-לֵוִי בֶן-יִשְׂרָאֵל". אֶל-תִּתְחַד כְּבֹדִי • כְּבוֹד לְשׁוֹן זִכְרֵהוּ, וְעַל כְּרִתָּךְ אֶתָּה צִרִיף לְפָרֶשׁ כְּמוֹדָבֵר אֵל הַכְּבוֹד וְאָמַר: אֶתָּה, כְּבוֹדִי, אֵל תִּתְחַד עִמָּהֶם, כְּמוֹ: (יִשְׁעִיָּה י"ד) "לֹא-תִתְחַד אִתָּם בְּקִבְרוֹתֵיהֶם". כִּי בְּאֶפֶס הֲרָגוּ אִישׁ • אֵלֹו חֲמוֹר וְאֲנָשִׁי שְׂכָם, וְאִינָן חֲשׁוּבִין כָּלָם אֶלָּא כְּאִישׁ אֶחָד. וְכֵן הוּא אוֹמֵר בְּגִדְעוֹן: (שׁוֹפְטִים ו') "וְהַכִּיתָ אֶת מִדְּיָן כְּאִישׁ אֶחָד", וְכֵן בְּמִצְרַיִם: "סוֹס וְרוֹכְבּוֹ רָמָה בָּיָם", וְזֶה מְדַרְשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ: אֲנָשִׁים הִרְבֵּה קוֹרָא אִישׁ, כָּל אֶחָד לְעַצְמוֹ, 'בְּאֶפֶס הֲרָגוּ' כָּל 'אִישׁ' שֶׁכָּעֲסוּ עָלָיו, וְכֵן: (יחזקאל יט) "וַיִּלְמַד לְטָרֶף טָרֶף אֶדָם אֶכְלִי". וּבְרַצְנָם עָקְרוּ-שׁוֹר • רָצוּ לַעֲקֹר אֶת יוֹסֵף שֶׁנִּקְרָא שׁוֹר, שְׁנֵאתָם: "כְּבוֹד שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ". עָקְרוּ, אֲשֵׁרִיטוֹר בְּלַע"ז, לְשׁוֹן (יְהוֹשֻׁעַ יא) "אֶת סוֹסֵיהֶם תַּעֲקֹר".

~ נְקוּדוֹת מִשִּׁיחוֹת קוֹדֶשׁ ~ (לְקוּסִי שִׁיחוֹת ה' עמ' 251)

אֵלֹו חֲמוֹר וְאֲנָשִׁי שְׂכָם (רש"י מט, ו') לֹא הִזְכִּיר גַּם אֶת שְׂכָם בֶּן חֲמוֹר עֲצָמוֹ, שֶׁגִּרָם לְכָל הָעָנָן. וְנִמְוִקוּ עִמּוֹ: כְּאִשׁוֹר יַעֲקֹב אָמַר לְשִׁמְעוֹן וְלֹא "עֲכַרְתֶּם אוֹתִי לְהִבְאִישְׁנִי בְיוֹשֵׁב הָאָרֶץ" (וַיִּשְׁלַח לֵד, ל), לֹא הִתְפַּנֵּן לְהִרְגִּית שְׂכָם, שֶׁהִרְיָ "הָאֲמָנוֹת גְּדוּרָה עֲצָמָן מִן הָעֲרִיזוֹת"

רַמְבַּ"ם עַל הַתּוֹרָה – מִחֲדוּת בְּלוֹם, אֲבִרְמוּבִיץ

יִאמְרוּ כִּי בַעֲצָתוֹ נַעֲשֶׂה הַדָּבָר וְיִהְיֶה חֲלוּל הַשֵּׁם שֶׁיַּעֲשֶׂה הַנְּבִיא חָמֶם וְשׁוֹד. וְזֶה טַעַם בְּסֻדָּם אֶל תִּבְאָ נַפְשִׁי (בְּפִסּוּק הַבָּא), הַתְנַצְלוֹת שֶׁלֹּא הָיָה בְּסֻדָּם בַּעֲדוֹתָם בְּמִקְרָה, וּבְקִהְלָם לֹא נִתְחַד כְּשֶׁבָאוּ עַל הָעִיר וְהָרְגוּם. וְלָכֵן יִקְלָל אֶפֶס וְעִבְרָתָם. וְכֵן תִּרְגְּמוּ אֲנִיקְלוֹס בְּרִיזְהוֹן לֹא הָיוּ נַפְשִׁי בְּאֶתְנֵשִׁיחוֹן לְמִתָּה וְכו': וּפְרִוֶשׁ כָּלִי חָמֶם מִכְרֵתֵיהֶם. עַל דַּעַת אֲנִיקְלוֹס וְכָל הַמְּפָרְשִׁים (הַרַבָּא"ע, רִש"י, וְהַרְבֵּי"ק) כָּלִי חָמֶם מְגוּרָתֵיהֶם, וְכֵן מִכְרֵתֵיהֶם וּמִלְדֵתֵיהֶם (יִחְזָקְאֵל ט"ז ג'), וְכֵן עַל אֶרֶץ מְגוּרָתָם (שֵׁם כ"ט י"ד), אָמְרוּ כִּי פְרִוֶשׁוֹ שֶׁעֲשׂוּ חָמֶם בְּאֶרֶץ מְגוּרָתֵיהֶם. וְאִם כֵּן יִהְיֶה שְׁעוֹר הַכְּתוּב כָּלִי חָמֶם לָהֶם בְּמִגוּרָתֵיהֶם. וַיִּקְרָא אוֹתָהּ "אֶרֶץ מְגוּרָתֵיהֶם", שֶׁגִּירָה בָּהּ אֲחֵרֵי כֵן:

אֲבָל לְפִי דַעַתִּי יִאמַר כָּלִי חָמֶם הֵם מְגוּרָתֵיהֶם, חִיִּיהֶם, כְּלִשׁוֹן יָמִי מְגוּרָה (לְעִיל מ"ו ט'), יִאמַר, כִּי כָלִי חָמֶם עֲצָמָם הֵם מְגוּרָתֵיהֶם, כִּי בָם יִחְיוּ וְיוֹנוּ, וְדוֹמָה לָזֶה עֲרַבָה לוֹ לָחֶם

וּמִן הַכְּתוּב הַזֶּה כִּפִּי פְשׁוּטוֹ נִרְאָה כְּמוֹ שֶׁפִּרְשְׁתִּי בְּסֻדָּר וַיִּשְׁלַח (לְעִיל ל"ה כ"ב), כִּי רְאוּבֵן נִתְפַּנֵּן לְפַסֵּל אֶת בְּלָהָה מֵאֲבִיו דָּבִי שֶׁלֹּא תִלָּד לוֹ עוֹד בְּנִים וְנִמְעִיטוּ בְּכוֹרָתוֹ, עַל כֵּן אָמַר לוֹ שֶׁהוּא פְחִיזוֹת וְקָלּוֹת דַּעַת שֶׁיִּתְחַד לְהַרְוִיחַ וְלֹא יָבֵא לוֹ מִמֶּנּוּ יִתְרוֹן בַּקֶּסֶד: (ה) שִׁמְעוֹן וְלֹא אֲחִים. יִאמַר בְּעִלֵּי אֲחֵיהֶם, כִּי יָחֵם לָבֶם עַל אֲחֻתָּם. לְמַד עֲלֵיהֶם זְכוּת כִּי בְּקִנְיָנָם עַל הָאֲחֻתָּה עֲשׂוּ מַה שֶׁעֲשׂוּ, לֹא מִשְׁאֵן רְאוּיָם לְעֵנֶשׁ גְּדוֹל, וְלֹא הִתְקַטַּף רְאוּיָ לְמַחֵל כִּי הוּא חָמֶם:

וְהַנִּבְנוֹן בְּעִינֵי שְׁאֵמֵר כִּי שִׁמְעוֹן וְלֹא אֲחִים גְּמוּרִים דּוֹמִים וּמִתְאֲחִים זֶה לָזֶה בַּעֲצָתָם וּמַעֲשֵׂיהֶם:

וּכְבָּר פְּרִשְׁתִּי (לְעִיל ל"ד י"ג) כִּי יַעֲקֹב קָצַף עַל שִׁמְעוֹן וְלֹא בְּהִרְגָם אֲנָשִׁי הָעִיר בַּעֲבוּר שֶׁעֲשׂוּ חָמֶם, כִּי הֵם לֹא הִתְקַטְּפוּ לָהֶם כָּלִל וְכָאוּ בְּבִרְיָת וְנִמְלוּ, וְאוּלַּי לְשׁוּבוֹ אֵל ה' וְיִהְיֶה כָלָם בְּכָלִל אֲנָשִׁי בֵּית אֲבְרָהָם, וּמִן הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עֲשׂוּ בְּחֶרֶן. וְעוֹד חִרָה לוֹ שֶׁלֹּא

בְּפִחוּתֵיהֶם קִמִּיתוּ (שְׁבַת פ"ח.), נִמְהָרִים קָלִי דַעַת. וְיִתְכַּן שֶׁהוּא הַפּוֹף מִן חִפּוֹן: יִאמַר שְׂטָף הַבָּא בְּמִים אֶל תּוֹתָר בּוֹ, כִּי עֲלִית מִשְׁכָּבִי אֲבִיךָ בְּפִחוּתֶיךָ וְקָלּוֹת דַּעַתָּה, אֲזַ חֲלַלְתָּ אוֹתָם כְּאִשְׁרִי יְצוּעִי עֲלֶה הַפּוֹחַ שֶׁלֹּךְ שֶׁהוּא בְּמִים הַעוֹלִים וְשׁוֹטְפִים. וְזֶה כְּלִשׁוֹן הַכְּתוּב בְּמִים, הִנֵּה ה' מַצֵּלָה עֲלֵיהֶם אֶת מִי הַנֶּהָר הַעֲצוּמִים וְהַרְבִּים וְעֲלָה עַל כָּל אֲפִיקָיו וְהִלָּף עַל כָּל גְּדוּתָיו וְחִלָּף בִּיהוּדָה וְשִׁטָּף וְעָבַר (יִשְׁעִיָּה ח' ז' ח'):

וְרִבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ (עֵין שְׁבַת נ"ה.) אֲזַ חֲלַלְתָּ יְצוּעִי עֲלָה, שְׁכִינָה שֶׁדָּרָבָה לְעֻלּוֹת עַל יְצוּעִי, וְהַכְּתוּב אוֹמֵר (דְּהִי"א ה' א') וּבְחֻלָּלוֹ יְצוּעִי אֲבִיו, שֶׁהִצְעִיעַ הוּא הַמַּחֲלָל, וְאוּלַּי יִכְנֶה אוֹתוֹ שֵׁם. וְאִם בְּדֶרֶךְ כְּנוִי יִתְכַּן שִׁיחָה הַעוֹלָה יַעֲקֹב עֲצָמוֹ, כְּלִשׁוֹן אִם אֲעֲלָה עַל עֶרֶשׁ יְצוּעִי (תְּהִלִּים קל"ב ג'). וַיֹּאמֶר, אֲזַ חֲלַלְתָּ אוֹתִי, בַּקֶּסֶד בְּנִסְתָּר דְּרָךְ כְּבוֹד, וְכֵן וּבְחֻלָּלוֹ יְצוּעִי אֲבִיו, כְּנוִי, בְּחֻלָּלוֹ הַעוֹלָה עַל יְצוּעִי אֲבִיו:

(רש"י שם פסוק ז) ושכם היה, אפוא, 'פורץ גדר'. מובן, אם כן, ששששששש "כי באפם הרגו איש" לא התפונן לשכם, שהרי (א) יושבי הארץ לא התרעמו על הריגתו, (ב) לא הרגוהו מצד "אפם". רמב"ן

(ז) ארור אפם כי עז ועברתם כי קשתה אחלקם ביעקב ואפיצם בישראל: זיליט רגזהון ארי תקיף וחמתהון ארי קשיא אפלגנון ביעקב ואבדרנון בישראל:

כש"ל ארור אפם כי עז. אפלו בשעת תוכחה לא קלל אלא את אפם, וזהו שאמר בלעם: "מה אקוב לא קבה אל". אחלקם ביעקב. אפרידם זה מזה, שלא יהא לוי במנן השבטים, ויהי הם חלוקים. דבר אחר: אין לך עניים וסופרים ומלמדי תינוקות, אלא משמעון, כדי שיהיו נפוצים, ושכטו של לוי עשאו מחזר על הגרנות לתרומות ולמעשרות, נתן לו תפוצתו דרך כבוד.

(ח) יהודה אתה יודוך אחיך ידך בערף איביך ישתחוו לך בני אביך: ח יהודה את אויבתא ולא בהיתמא בך יודון אחיך ידך תתקף על פעלי דבכך ותפדרון סנאף יהון מחזרין קדל גדמף ויהון מקדמין למשאל בשלמף בני אביו:

כש"ל יהודה אתה יודוך אחיך. לפי שהוכיח את הראשונים בקנטורים, התחיל יהודה לסוג לאחוריו (שלא יוכיחנו על מעשה תמר), וקראו יעקב בדברי רצוי: 'יהודה, לא אתה כמותם' (כ"ח). ידך בערף איביך. בימי דוד: (שמואל ב כב) "ואזיבי, תתה לי ערף". בני אביך. על שם שהיו מנשים הרבה לא אמר: 'בני אמך', בדרך שאמר יצחק.

(ט) גור אריה יהודה מטורף בני עליה ברע רבץ באריה וכלביא מי יקימנו: ט שלטון יהי בשרויא ובסופא יתרבא מלכא מדבית יהודה ארי מדין קטלא ברי נפשו סלקתא נניח ישרי בתקוף באריא וכליתא ולית מלכו דתועזענה:

כש"ל גור אריה. על דוד נתבא: בתחלה, 'גור': (שמואל ב ה) "בהיות שאול מלך עלינו, אתה היית המוציא והמביא את ישראל", ולבסוף, אריה, כשהמליכוהו עליהם, וזהו שתרגם אונקלוס: 'שלטון יהי בשרויא', בתחלתו. מטורף. ממה שחשדתיך ב"טרף טרף יוסף, חיה רעה אכלתהו", וזהו יהודה שנמשל לאריה. בני עליה. סלקת את עצמך ואמרת: "מה-בצע וגו'", וכן בהריגת תמר, שהודה: "צדקה ממני", לפיכך. ברע רבץ וגו'. בימי שלמה: (מלכים א ה) "איש תחת גפנו וגו'".

(י) לא יסור שבט מיהודה ומחקה מבין רגליו עד בייבא שילה ולו יקתה עמים: י לא יעדי עבד שלטן מדבית יהודה וספרא מבני בנויה עד עלמא עד דייתי משיחא דדילה היא מלכותא ולה ישתמעון עממיא:

כש"ל לא-יסור שבט מיהודה. מדוד ואילך, אלו ראשי גליות שבבבל, שרודים את העם בשבט, שממנים על פי המלכות (סנהדרין ח). ומחקה מבין רגליו. תלמידים, אלו נשיאי ארץ ישראל. עד בייבא שילה. מלך המשיח, שהמלוכה שלו, וכן תרגם אונקלוס. ומדרש אגדה: "שילו", שי לו, שנאמר: (תהלים עז) "יובילו שי למורא". ולו יקתה עמים. אסיפת העמים, שהיו"ד עקר היא בנסוד, כמו: "יפעתך", ופעמים שנופלת ממנו, וכמה אותיות משמשות בלשון זה, והם נקראים עקר נופל, כגון נו"ן של נוגף, ושל נושף, ואל"ף שב"אחותי באזניכם" (איוב יג). וש"ב אבחת-חרב" (יחזקאל כא) (והוא לשון חרב ופרשו: 'אימת חרב', והוא לשון יין), (מלכים

(דברים ל"ג י"ז), פרות הבשן אשר בהר שומרון (עמוס ד' א'). וכן יכנו הכתובים השרים הגדולים באלים ועתידים: והנכון בעיני שהכתוב במשמעו, אמר כי באפם הרגו כל איש אפם, ובכרצונם, אחרי ששכח חמתם בהריגת האנשים עקרו כל שור, רמז למקניהם וקנינם כל אשר בבית וכל אשר בשדה. והזכיר זה לומר כי בסודם לא באה נפשו בכל אלה אפלו לעקר להם מקנה וקנין ולבו שללם כלל. ועקרו, מן זאת

המוקמים ולא חסאתם. ואמר אנקלוס כי טעם שור כמו שור בשורק, מן גנות צעדה עלי שור (להלן פסוק כ"ב). ותרגם בו עוד סנאף, מן ותבט עיני בשורי (תהלים צ"ב י"ב). והטעם, שעקרו עיר מקפת חומה, את טפם ואת נשיהם, אחרי הרגם אנשיה. ויהיה עקרו מן וסורון תעקר (צפניה ב' ד'): ואחרים פרשו (רד"ק בשם ריב"א) כי שור גדול בבמהות רמז לחמור ושכם בנו נשיא הארץ, כמו בכור שורו הדר לו

לנערים (איוב כ"ד ה'). ובעבור זה יחלקם ביעקב שלא יסדו, ויפיצם בישראל שלא יקתלו, ויהי להם כן, כי נחלת שמעון בתוך בני יהודה, בדכתיב (יהושע י"ט א') ויהי נחלתם בתוך נחלת בני יהודה, והיו עריהם מחלקות זו מזו בכל שבט יהודה, ונחלת לוי, ערי מקלט, מנפצות בכל ישראל: (ו) וטעם כי באפם הרגו איש ובכרצונם עקרו שור. שעשו חתם באפם שפעעו על שכם, ובכרצונם, שהם חפצים בו, לא פשע

(ב ד) "וְאֶסּוּף שָׁמֶן", אֵף זֶה, "יָקֵהָ עַמִּים", אֲסִיפַת עַמִּים, שְׁנָאֵמָר: (ישעיה יא) "אֲלֵיו גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ", וְדוֹמָה לוֹ: (משלי ל) "עֵין תִּלְעַג לָאֵב וְתִבּוֹ לִיקָהָת אִם", לִקְבוּץ קִמְטִים שֶׁבִּפְנֵיהָ מִפְּנֵי זִקְנָתָהּ, וּבִגְמָרָא: 'יִדְתִּבִּי וּמִקָּהוּ אִקְהֵתָא בְּשׁוּקֵי דְנִהְרֵדְעָא [דְּפּוּמְבְּרִיתָא]', בְּמַסְכַּת יְבָמוֹת (דף ק). וְיִכָּל הִיָּה לומר: קֵהֵת עַמִּים. רמב"ן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

וְרִאִיתִי בִירוּשָׁלַיִם בְּמַסְכַּת הוֹרִיּוֹת (פ"ג ה"ב) אֵין מוֹשְׁחִין מְלָכִים כְּהִנִּים, אָמַר רַבִּי יְהוּדָה עֲתוּרָא עַל שֵׁם לֹא יִסּוּר שִׁבְט מִיְהוּדָה, אָמַר רַבִּי חִזְקִי בֶר' אָבָא לִמְעַן יֵאָרִיךְ יָמֵים עַל מַמְלַכְתּוֹ הוּא וּבְנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל (דְּבָרִים י"ז כ'), מַה כְּתִיב בְּתַרְיָה לֹא יִהְיֶה לַכְּהִנִּים הַלְלוּם (שם י"ח א'). הִנֵּה שָׁנוּ בִּכְאֵן שְׂאִין מוֹשְׁחִין מְלָכִים מִן הַכְּהִנִּים בְּנֵי אֶהֱרֹן, וּפְרַשׁ תַּחֲלָה שֶׁהוּא לִכְבוֹד יְהוּדָה, שְׂאִין הַשְּׂרָרָה סָרָה מִן הַשִּׁבְט הַהוּא, וּלְפִיכָף אֵף עַל פִּי שִׁישְׁרָאֵל מְקַיְמִים עֲלֵיהֶם מִלֶּךְ מִשְׁאֵר הַשִּׁבְטִים כְּפִי צִרְף הַשְּׁעָה אֵין מוֹשְׁחִין אוֹתָן שְׁלֹא יִהְיֶה עֲלֵיהֶם הוֹד מַלְכוּת, אֲלֹא כְמוֹ שׁוֹפְטִים וְשׁוֹטְרִים יִהְיוּ:

וְהַזְכִּירוּ הַכְּהִנִּים שְׂאֵף עַל פִּי שֶׁהֵן בְּעֶצְמָן רְאוּיִים לְמִשְׁחָה, אֵין מוֹשְׁחִין אוֹתָן לְשֵׁם מַלְכוּת, וְכָל שֶׁפֶן שְׂאֵר הַשִּׁבְטִים, וְכְמוֹ שְׂאֵמְרוּ בְּגִמְרָא (הוֹרִיּוֹת י"א:) שְׂאִין מוֹשְׁחִין אֲלֹא מַלְכֵי בֵּית דּוֹד. וְרַבִּי חִזְקִי בֶר' אָבָא פְּרַשׁ שֶׁהוּא מְנוּעַ מִן הַתּוֹנָה שְׁלֹא יִהְיֶה לַכְּהִנִּים הַלְלוּם כֹּל שִׁבְט לֹוי חֶלֶק וְנִחְלָה בְּמַלְכוּת. וְהוּא דְּבַר רְאִי וְהִגִּין:

וְלֹו יָקֵהָ עַמִּים. אֲסִיפַת הַעַמִּים, שְׁנָאֵמָר (ישעיה י"א י') אֲלֵיו גּוֹיִם יִדְרֹשׁוּ, וְדוֹמָה לוֹ עֵין תִּלְעַג לָאֵב וְתִבּוֹ לִיקָהָת אִם (משלי ל' י"ז). לִקְבוּץ קִמְטִים שֶׁבִּפְנֵיהָ מִפְּנֵי זִקְנָתָהּ. וּבְתַלְמוּד (יְבָמוֹת ק"י:) דְּמִקָּהוּ אִקְהֵתָא בְּשׁוּקָה דְּנִהְרֵדְעָא. וְיִכָּל לומר קֵהֵת עַמִּים, לְשׁוֹן רַשִׁי:

וְאֵינוּ נִרְאֶה לְפָרֶשׁ בִּיקָהָת אִם, אֲסִיפַת אִם, וְלְשׁוֹן "מִקָּהוּ אִקְהֵתָא" אֵינוּ אֲלֹא לְשׁוֹן פְּרוּכּוֹת וְקִשּׁוֹת שֶׁהֵיוּ מְקֻשִּׁים וּמְפָרְכִים בַּה קִשּׁוֹת הַרְבֵּה, כִּי הַמִּתְקַשֶּׁה בְּדָבָר יִקְרָא "קוּהָה" בְּלִשׁוֹן חֻקִּים, כְּמוֹ שְׂאֵמְרוּ בְּמִדְרַשׁ חֲזִית (ש"ה ג' ח') כֹּלֶם אֲחֻזֵּי חֶרֶב, שֶׁהֵיוּ כֹּלֶם שׁוֹנִים הִלָּכָה בְּחֶרֶב, שְׂאֵם בָּא מִעֲשֶׂה אֶל יְדֵיהֶם לֹא תִהְיֶה הִלָּכָה קוּהָה לָהֶם. וְכֵן עוֹד שֵׁם רַבִּים, וּמִמּוֹ אָמְרוּ בְּגִמְרָא (נִזִּיר ס"ה.) ר' יְהוֹשֻׁעַ קָהָה וְטָהָר, שֶׁהִקְשָׁה בּוֹ דְּבָרִים רַבִּים וְשִׁבַּר כָּל דְּבָרִים הַמְטַמְּאִים עַד שֶׁטָהָר בְּהִכְרָתוֹ. וְכֵן מְצִינוּ בְּנִסְחָאוֹת יְשׁוּנוֹת בְּגִמְרָא בְּבָבָא מִצִּיאָא (ג' ב:) מָאן דְּקָהֵי אֲזוּנֵי מִקְרֵי נֶפֶשׁ רָעָה, שְׁמוֹדְקָה בּוֹ וּמִתְקַשֶּׁה לִקְבֹּל אוֹתוֹ מִחֲבָרָו:

וּבְעֲלֵי הַדְּקוּק (הַרְדֵּק, וְר' יוֹנָה בֶן גִּיאָח) אוֹמְרִים בִּיקָהָת שֶׁשְׂרָשׁוּ יָקָה, וּפְרָשׁוּ בּוֹ לְשׁוֹן מִשְׁמַעוֹת וְקִבּוּל הַמְצָה, יָקֵהָ עַמִּים, שִׁישְׁמַעוּ אֲלֵיו וְעָשׂוּ כֹל אֲשֶׁר יִצְוֶה עֲלֵיהֶם, תִּבּוֹ לִיקָהָת אִם לִקְבֹּל מִצְוָתָהּ:

וְלָכֵן לִקְחוּ בְּעֶבְרָתוֹ, שְׁנִהְרָג הוּא וּבְנָיו וְנַפְסָקָה מִמּוֹ הַמְּלָכוּת:

וְהִיָּה כֹל זֶה מִפְּנֵי שֶׁהִיָּה שְׁמוּאֵל שׁוֹפֵט וְנִבְיָא וְלוֹחֵם מִלְחָמוֹתֵיהֶם עַל פִּי ה' וּמוֹשִׁיעַ אוֹתָם, וְלֹא הִיָּה לָהֶם לְשֹׂאוֹל מִלֶּךְ בְּיָמָיו, כְּמוֹ שְׂאֵמָר לָהֶם וְה' אֱלֹהֵיהֶם מִלְכָּם (ש"א י"ב י"ב), וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אָמַר לוֹ לֹא אֶתָּךְ מָאָסוּ כִּי אֲתִי מָאָסוּ מִמֶּלֶךְ עֲלֵיהֶם (שם ח' ז'), וּלְפִיכָף לֹא נָתַן לָהֶם מַלְכוּת שֶׁל קִימָא: וּמַה שְׂאֵמָר הַתּוֹב (שם י"ג י"ג) נִסְכָּלָתָּ לֹא שְׁמַרְתָּ אֶת מִצְוַת ה' אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר צִוְּךָ כִּי עֲתָה הִכִּין ה' אֶת מַמְלַכְתְּךָ אֶל יִשְׂרָאֵל עַד עוֹלָם, שְׂאֵם לֹא חָטָא הִיָּה לְזַרְעוֹ מַלְכוּת בְּיִשְׂרָאֵל, לֹא עַל כֹּלֶם. וְזֶה טַעַם אֵל יִשְׂרָאֵל. אוֹלֵי הִיָּה מוֹלֶךְ עַל שִׁבְטֵי אֲמוֹ, עַל בְּנֵימִין וְאַפְרַיִם וּמְנַשֶּׁה, כִּי יְהוּדָה וְאַפְרַיִם כְּשֵׁנִי עַמִּים נִחְשָׁבִים בְּיִשְׂרָאֵל, אוֹ הִיָּה מִלֶּךְ תַּחַת יַד מֶלֶךְ יְהוּדָה:

וּלְפִי דַעֲתִי הֵיוּ הַמְּלָכִים הַמּוֹלְכִים עַל יִשְׂרָאֵל מִשְׁאֵר הַשִּׁבְטִים אַחֲרֵי דוֹד עוֹבְרִים עַל דַּעַת אֲבֵיהֶם וּמַעֲבִירִים נַחֲלָה, וְהֵם הֵיוּ סוֹמְכִים עַל דְּבַר אֲחֵיהֶם הַשִּׁילּוּנִי הַנְּבִיא שֶׁמֶשֶׁח לִירְבֵּעַם וְאָמַר וְאֵעֲנֶה אֶת זֶרַע דוֹד לִמְעַן זֹאת אֵף לֹא כָל הַיָּמִים (מ"א י"א ל"ט). וְכִאֲשֶׁר הֶאָרִיכוּ יִשְׂרָאֵל לְהַמְלִיךְ עֲלֵיהֶם מִשְׁאֵר הַשִּׁבְטִים מִלֶּךְ אַחֵר מִלֶּךְ וְלֹא הֵיוּ חוֹזְרִים אֶל מַלְכוּת יְהוּדָה עֲבָרוּ עַל צִוְּתָא הַזֶּקֶן וְנִעְנְשׁוּ בָהֶם, וְכְמוֹ שְׂאֵמָר הוֹשֻׁעַ (ח' ד') הֵם הִמְלִיכוּ וְלֹא מִפְּנֵי: וְזֶה הִיָּה עֲנֹשׁ הַחֲשׂוֹמוֹנָאִים שֶׁמִּלְכּוּ בְּבֵית שְׁנִי, כִּי הֵיוּ חֲסִידֵי עֲלִיּוֹן, וְאֵלְמָלָא הֵם נִשְׁתַּכְּחוּ הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת מִיִּשְׂרָאֵל, וְאֵף עַל פִּי כֵן נִעְנְשׁוּ עֲנֹשׁ גְּדוֹל, כִּי אֲרַבְעַת בְּנֵי חֲשׂוֹמוֹנָאִי הַזֶּקֶן הַחֲסִידִים הַמּוֹלְכִים זֶה אַחֵר זֶה עִם כָּל גְּבוּרָתָם וְהַצִּלְחָתָם נִפְלוּ בְּיַד אוֹיְבֵיהֶם בְּחֶרֶב. וְהִגִּיד הָעֲנֹשׁ בְּסוֹף לְמַה שְׂאֵמְרוּ ד"ל (ב"ב ג' א:) כֹּל מָאן דְּאָמַר מִבֵּית חֲשׂוֹמוֹנָאִי קְאָתִינָא עֲבָדָא הוּא, שְׁנִכְרָתוֹ כֹּלֶם בְּעוֹן הַזֶּה. וְאֵף עַל פִּי שֶׁהִיָּה בְּזֵרַע שֶׁמֶעוֹן עֲנֹשׁ מִן הַצְּדוֹקִים, אֲבָל כֹּל זֶרַע מִתַּתִּיהָ חֲשׂוֹמוֹנָאִי הַצְּדִיק לֹא עֲבָרוּ אֲלֹא בְּעָבוּר זֶה שֶׁמִּלְכּוֹ וְלֹא הֵיוּ מִזֵּרַע יְהוּדָה וּמִבֵּית דוֹד, וְהִסִּירוּ הַשִּׁבְטִים וְהַמְּחֻקֵּק לְגִמְרֵי, וְהִיָּה עֲנֹשׁ מִדָּה כְּגוֹד מִדָּה, שֶׁהַמִּשְׁלִיל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲלֵיהֶם אֶת עֲבֻדֵיהֶם וְהֵם הַכְּרִיתוּם: וְאַפְשָׁר גַּם כֵּן שֶׁהִיָּה עֲלֵיהֶם חָטָא בְּמַלְכוּתָם מִפְּנֵי שֶׁהֵיוּ כְּהִנִּים וְנִצְטָווּ (בְּמִדְבָר י"ח ז') תִּשְׁמְרוּ אֶת הַכְּהֻנָּה לְכָל דְּבַר הַמִּזְבֵּחַ וּלְמִבֵּית לְפָרֶכֶת וְעִבְדָתָם עֲבֹדַת מִתְנָה אֶתָּן אֶת הַכְּהֻנָּה, וְלֹא הִיָּה לָהֶם לְמֶלֶךְ רַק לְעַבֵּד אֶת עֲבוֹדַת ה':

סוֹסִיָּהָם תַּעֲקֹר (הוֹשֻׁעַ י"א ו'). אֵף הַכֹּל לְשׁוֹן אֶחָד וְעֵנִין אֶחָד:

(י) לֹא יִסּוּר שִׁבְט מִיְהוּדָה. אֵין עֲנִינוּ שְׁלֹא יִסּוּר לְעוֹלָם, כִּי כְתוּב (דְּבָרִים כ"ח ל"ו) יוֹלֶךְ ה' אֶתָּךְ וְאֶת מִלְכָּךְ אֲשֶׁר תִּקֵּים עֲלֶיךָ אֶל גּוֹי אֲשֶׁר לֹא יִדְעָתָ אֶתָּה וְאֲבִתֶּךָ, וְהִנֵּה הֵם וּמִלְכָם בְּגוֹלָה, אֵין לָהֶם עוֹד מֶלֶךְ וְיִשְׂרָיִם. וְיָמִים רַבִּים אֵין מֶלֶךְ בְּיִשְׂרָאֵל. וְהַנְּבִיא לֹא יִבְטִיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא יִלְכוּ בְּשִׁבְטֵי בָשׂוּם עֲנִין בְּעָבוּר שִׁמְלֶךְ עֲלֵיהֶם יְהוּדָה:

אֲבָל עֲנִינוּ שְׁלֹא יִסּוּר שִׁבְט מִיְהוּדָה אֶל אֶחָד מֵאַחֲרֵי, כִּי מַלְכוּת יִשְׂרָאֵל הַמוֹשֵׁל עֲלֵיהֶם מִמּוֹ יִהְיֶה, וְלֹא יִמְשַׁל אֶחָד מֵאַחֲרֵי עֲלֵיו, וְכֵן לֹא יִסּוּר מְחֻקֵּק מִבֵּין רַגְלֵיו, שֶׁכָּל מְחֻקֵּק בְּיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בִּידוֹ טַבַּעַת הַמֶּלֶךְ מִמּוֹ יִהְיֶה, כִּי הוּא יִמְשַׁל וְיִצְוֶה בְּכָל יִשְׂרָאֵל, וְלוֹ חוֹתֶם הַמַּלְכוּת, עַד כִּי יָבֹא שִׁילָה וְלוֹ יָקֵהָת כֹּל הַעַמִּים לַעֲשׂוֹת בְּכֹלֶם כְּרִצּוֹנוֹ, וְזֶהוּ הַמִּשְׁיָח, כִּי הַשִּׁבְט יִרְמֹז לְדוֹד שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַרְאִשׁוֹן אֲשֶׁר לוֹ שִׁבְט מַלְכוּת, וְשִׁילָה הוּא בְּנוֹ אֲשֶׁר לוֹ יָקֵהָת הַעַמִּים:

וְלֹא יִתְכַן מֵאֲמַר רַבִּי אֲבָרְהָם שִׁיְהִי שִׁילָה דוֹד, כִּי לֹא הִיָּה לִיהוּדָה שִׁבְט קֶדֶם דוֹד, כִּי אֵף עַל פִּי שֶׁשִּׁבְטוֹ נִכְבַּד וְנוֹסַע בְּתַחֲלָה, אֵין שִׁבְט רַק לְמֶלֶךְ וּמוֹשֵׁל, כְּדֹחִיב (תְּהִלִּים מ"ה ז') שִׁבְט מִיִּשְׂרָאֵל שִׁבְט מַלְכוּתָךְ, שִׁבְט מִשְׁלֵם (ישעיה י"ד ה'), שִׁבְט לְמִשׁוֹל (יְחִזְקֵאל י"ט ט' ד):

וְהַתּוֹב הַזֶּה רְמִזוּ כִּי יַעֲקֹב הַמְּלִיךְ שִׁבְט יְהוּדָה עַל אֲחֵיו וְהוֹרִישׁ לִיהוּדָה הַמְּמַשְׁלָה עַל יִשְׂרָאֵל. וְהוּא מַה שְׂאֵמָר דוֹד וַיִּכְתֹּר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בִּי מִכָּל בֵּית אָבִי לִהְיוֹת לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם כִּי בִיהוּדָה בָּחַר לְנִגִּיד וּבִבֵּית יְהוּדָה בֵּית אָבִי וּבְבִנִי אָבִי בִי רָצָה לְהַמְלִיךְ עַל כָּל יִשְׂרָאֵל (דְּהִי"א כ"ח ד):

וְאָמַר לֹא יִסּוּר, לְרִמּוֹ כִּי מֶלֶךְ שִׁבְט אַחֵר עַל יִשְׂרָאֵל, אֲבָל מַעַת שֶׁיִּחַל לִהְיוֹת לִיהוּדָה שִׁבְט מַלְכוּת לֹא יִסּוּר מִמּוֹ אֶל שִׁבְט אַחֵר. וְזֶה שְׁנָאֵמָר (שם ב' י"ג ה') כִּי ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נָתַן מַמְלָכָה לְדוֹד עַל יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם לוֹ וּלְבְנָיו:

וְעֲנִין שְׂאוֹל הִיָּה, כִּי בְּעָבוּר שֶׁדָּבַר שְׂאֵלַת הַמַּלְכוּת בַּעַת הַהִיא נִתְּבַע אֲצֹל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, לֹא רָצָה לְהַמְלִיךְ עֲלֵיהֶם מִן הַשִּׁבְט אֲשֶׁר לוֹ הַמַּלְכוּת שְׁלֹא יִסּוּר מִמּוֹ לְעוֹלָמִים, וְנָתַן לָהֶם מַלְכוּת שְׁעָה. וְלִזֶּה רְמִזוֹ הַתּוֹב שְׂאֵמָר אֶתָּן לָךְ מֶלֶךְ בָּאִפִּי וְאַחַח בְּעֶבְרָתִי (הוֹשֻׁעַ י"ג י"א), שְׁתַּנּוּ לוֹ שְׁלֹא בְּרִצּוֹנוֹ,

(יא) אֶסְרִי לִגְפֶן עֵינָיו וְלִשְׂרָקָה בְּנִי אֶתְנֶה בְּכֶם בֵּינִי לְבָשׁוֹ

וּבְרָם-עֵנֶבִים סוּתָו:

יא יסחר ישראל לקרתה עמא יבנון היכלה
יהון צדיקתא סחור סחור לה ועבדי אוריתא
באולפן עמה יהי ארגון טב לבושהי
כסותה מילא מילא צבע זהורי וצבעונין:

כ"י אֶסְרִי לִגְפֶן עֵירָה • נתנבא על ארץ יהודה שתהא מושכת יין
כמעין, איש יהודה יאסר לגפן עיר אחר, ויטענו מגפן אחת ומשורק אחר, בן אתון אחר. שרקה • זמורה ארבה,
קורייר"א בלע"ז. כבס ביין • כל זה לשון רבוי יין. סותה • לשון מין בגד הוא, ואין לו דמיון במקרא. אסרי •
כמו אוסר, דגמטו: (תהלים קיג) "מקימי מעפר דל", (שם קכג) "היושבי בשמים", וכן: "בני אתנו", כענין זה. ואונקלוס
תרגם במלך המשיח: גפן, הם ישראל. עירה, זו ירושלים. שרקה, אלו ישראל (ירמיה ב) "ואנכי נטעתיך שורק".
בני אתנו • יבנון היכלה, לשון: "שער האיתון" בספר יחזקאל (ט), ועוד תרגמו בפנים אחרים: גפן, אלו צדיקים.
בני אתנו, עבדי אוריתא באולפן, על שם: "רוכבי אתונות צחורות". כבס ביין, יהא ארגון טב לבושהי, שצבעו
דומה ליין, וצבעונין הוא לשון סותה, שהאשה לובשתן ומסיתה בהן את הזכר ליתן עינו בה. ואף רבותינו
פרשו במקרא לשון הסתת שכרות במסכת כתובות (דף קיא): 'ועל היין, שמא תאמר אינו מרנה? תלמוד לומר:
"סותה".'

(יב) חֲבִלִּילִי עֵינַיִם מֵיַּיִן וּלְבֶן-שָׁנִים מַחְלָב:

יב יסמקון טורוהי בכרמוהי יטופון נעוהי
בחמר יחורן בקעתה בעיבור ובעדרי ענא:

כ"י חֲבִלִּילִי • לשון אדם, כתרגומו, וכן: "למי חכלילת
עינים", שכן דרך שוטי יין, עיניהם מאדימין. מחלב • מרב חלב, שיהא בארצו מרעה טוב לעדרי צאן, וכן
פירוש המקרא: אדם עינים יהא מרב יין, ולבן-שנים יהא מרב חלב. ולפי תרגומו: עינים, לשון הרים, שממש
צופים למרחוק. ועוד תרגמו בפנים אחרים: לשון מעינות וקלוח היקבים: נעוהי, יקבים שלו, ולשון ארמי הוא
במסכת עבודה זרה (דף עד): 'נעוה ארתחו'. יחורן בקעתה, תרגם: "שנים", לשון: שני הסלעים. רמב"ן

(יג) זְבוּלָן לְחוֹף יָמִים יִשְׁכֵּן וְהוּא לְחוֹף אֲנִית וִירְכָתוֹ

עַל-צִידוֹ:

יג זבולן על ספר יממא ישרי והוא יכבש
מחוזין בספינן וטוב ימא ייכול ותחומה
יהי מטי על צידון:

כ"י זְבוּלָן לְחוֹף יָמִים • על חוף ימים תהיה ארצו. חוף • כתרגומו: 'ספר', מר"א בלע"ז, (יבמות מו) והוא יהיה
מצוי תדיר על חוף אגניות, במקום הנמל שאגניות מביאות שם פרקמטיא, שהיה זבולן עוסק בפרקמטיא וממציא
מזון לשבט יששכר, (תנחומא) והם עוסקים בתורה. הוא שאמר משה: "שמוח זבולן בצאתך ויששכר באהלך",
זבולן יוצא בפרקמטיא, ויששכר עוסק בתורה באהלים. וירכתו על-צידן • סוף גבולו יהיה סמוך לצידון.
וירכתו • סופו, כמו: "וילירכתי המשכן".

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

והנכון בעיני שהוא מלשון האכל הבסר
תקניה שני (תקניה ל"א כ"ט),
ושרשו קחה, והי"ד בו כיו"ד יצהר, וענין
כלם החלשה והשכינה, יאמר שלא יסור שבט
נוגש מיהודה עד שיכבו בנו אשר לו חלשת
העמים ושכינתם שיהיה את כלם לפי חרב,
וכן אם קחה הכהן (קלה' י'), שנהלש
ואינו יכול לקחת, כספין שעמדה בלשון
תקמים (ביצה כ"ח:), או שנשבר קצת ונעשו
בו פגמות:
וכן מצאתי עוד שם במדרש חזית (שה"ש
א' נ"ו) הופיע להם הקדוש ברוך הוא
ריח טוב מבשמי גן עדן והיתה נפשם קוה
לאכל, אמרו לו ובנו משה תן לנו מה נאכל,
אמר להם כך אמר לי הקדוש ברוך הוא כל
בן נכר לא יאכל בו (שמות י"ב מ"ג), עמדו
והפרישו הנקרים מביניהם והיתה נפשם קוה
לאכל וכו'. והענין, שהיתה נפשם נחלשת

ומשתכרת בגופם מרב תאנות לאכל מן הפסח
שנבדק בו הריח הטוב:
וכן לא תהא הלכה קוה להם, נחלשת
ורופפת בגדם. ומקוה קהיאמא, מקשים
קשיות מחלישות הנפש מרב הצער והעיון,
או הוא לשון שמשברין ומפרכין, כלשון פריד
רב אחא (קדושין י"ג.), וכן אמרו (מכילתא
בא י"ח) אף אפה הקהה את שניו, שבר
אותם, או תחלישם בדבריה, כי הבסר מחליש
ואינו משבר, אלא שהחלישות והשכינה ענין
שונה, והקניה תכלל את שניהם:
(יב) חֲבִלִּילִי עֵינַיִם. אמרו המפרשים (רש"י,
ראב"ע, והרד"ק) שהוא ענין אדמימות,
שיתאדמו עינו מרב שתיית יין, וכמוהו למי
חללות עינים (משלי כ"ג ט). והנראה
בעיני שהוא הפוך, מן חללת עיניו (יחזקאל
כ"ג מ'), ונכפלה בו הל"מ ממה שרבים.
והוא כענין מחלול העינים הידוע ומרגל

בדברי רבותינו (פלים פ"ג מ"ב). וכן שמו
בערבי "אל כחל". יאמר שהוא כחול העינים
מן היין, כי כאשר אחרים כוחלים אותם בפוך
שהוא ה"אל כחל", בן יחל אותם הוא ביין,
וכמו שהאחרים מלבנים שניהם בתמרוקים,
בן לבן אותם בחלב, והמשל לרבו היין
והחלב בארצו, כאשר הזכיר אנקלוס:
וכן למי חללות עינים (משלי כ"ג ט),
כמו בחללות, יאמר שענין חללות ביין
ולא יוכל להסתיר שכרותו. או יאמר, למי
חללות עינים, שיעצורף לבחל עינו תמיד,
למאחרים על היין, כי היין יחשיף את עיניהם
ויורידו דמעה ותמקנה בחוריהן, ויעצורף
שיהיו עיניו במחול תדיר. וספר הכתוב
בגנות היין ברעות הבאות לו מבחורין במדינים
ובפצעים ושלשמע בביתו אוי ואבוי, ויזכיר
הנזק שהוא ההוה לו ממנו בגופו חשכת עינו
ותחלואיהם הרבים, וזה פרוש וענין נכון:

שיעור יומי ליום רביעי ט' טבת ושנים מקרא ואחד תרגום – מט – פרשת ויחי

(יד) **יִשְׁשַׁכָּר חֹמֶר גָּרָם רַבִּץ בֵּין הַמְשַׁפְּתִים:** יד יִשְׁשַׁכָּר עֲתִיר בְּנִכְסִין וְאַחֲסִנְתָּהּ בֵּין תַּחֲוִמָּא:

ה"י יִשְׁשַׁכָּר חֹמֶר גָּרָם • חֹמֶר בַּעַל עֲצָמוֹת, סוֹבֵל עַל תּוֹרָה כַּחֲמוֹר חֶזֶק שְׁמִטְעִינִין אוֹתוֹ מִשָּׂא כְּבֹד. רַבִּץ בֵּין הַמְשַׁפְּתִים • כַּחֲמוֹר הַמְהַלֵּךְ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְאֵין לוֹ לִינָה בְּבֵית, וְכִשְׁהוּא רוֹצֵה לָנוּחַ, רוֹבֵץ בֵּין הַתַּחֲוִמִּין, בַּתַּחֲוִמֵי הָעִירוֹת שֶׁהוּלִיךְ שָׁם פְּרָקְמִטָּא.

(טו) **וַיֵּרָא מְנַחֵה כִּי טוֹב וְאֶת־הָאָרֶץ כִּי נֹעְמָה וַיֵּט שְׁכָמוֹ לִסְבֹּל וַיְהִי לְמַס־עֹבֵד:** טו וַיֵּרָא חֵילָא אֲרִי טַב וְיֵת אֲרֵעָא אֲרִי מַעֲבָדָא פִּירִין וּכְבִּישׁ מַחוּזֵי עַמְמָא וַיִּשְׁיַעֲי יֵת דִּי־הַיְהוֹן וַדְּאִשְׁתַּאֲרוֹן בְּהוֹן יְהוֹן לֵה פִלְחִין וּמַסְקֵי מַסִּין:

ה"י וַיֵּרָא מְנַחֵה כִּי טוֹב • רָאָה לְחַלְקוֹ אֶרֶץ מְבֹרַכַת וְטוֹבָה לְהוֹצִיא פְרוֹת. וַיֵּט שְׁכָמוֹ לִסְבֹּל • עַל תּוֹרָה. וַיְהִי • לְכָל אַחֲיוֹ יִשְׂרָאֵל. לְמַס עוֹבֵד • לְפַסֵּק לָהֶם הוֹרָאוֹת שֶׁל תּוֹרָה וְסִדְרֵי עֲבוּרִין, שְׁנָאֲמַר: (דְּבָרֵי הַיּוֹמִים א יב) "וּמִבְּנֵי יִשְׁשַׁכָּר יוֹדְעֵי בִינָה לְעֵתִים, לְדַעַת מַה־יַּעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל, רָאשֵׁיָהֶם מְאֵתִים", מְאֵתִים רָאשֵׁי סִנְהֶדְרָאוֹת הָעַמִּיד, וְכָל אַחֲיָהֶם עַל פִּיהֶם. וַיֵּט שְׁכָמוֹ • הִשְׁפִּיל שְׁכָמוֹ, כְּמוֹ "וַיֵּט שְׁמִינִים", "הִטּוּ אֲזֻנָּכֶם". וְאוֹנְקְלוֹס תַּרְגָּם בְּפָנִים אַחֲרִים: "וַיֵּט שְׁכָמוֹ לִסְבֹּל", מִלְחָמוֹת וְלִכְבֻּשׁ מַחוּזוֹת, שֶׁהֵם יוֹשְׁבִים עַל הַסִּפֵּר וַיְהִיָּה הָאוֹיֵב כְּבוֹשׁ תַּחְתִּיו לְמַס עוֹבֵד.

(טז) **דִּן יִדִּין עָמוּ כְּאַחַד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל:** טז דִּן יִדִּין עָמוּ • יִנְקָם נִקְמַת עָמוּ מִפְּלִשְׁתִּים, כְּמוֹ: "כִּי יִדִּין ה' עָמוּ". כְּאַחַד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל • כָּל יִשְׂרָאֵל יֵהִי כְּאַחַד עָמוּ וְאֵת כָּלֶם יִדִּין, וְעַל שְׁמִשׁוֹן נָבָא נְבוּאָה זֹאת. וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֶשׁ: "כְּאַחַד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל", כְּמִיחָד שְׁבַשְׁבָּטִים, הוּא דְּוֹד שְׁבָא מִיְהוּדָה. רַמְבַּן

ה"י דִּן יִדִּין עָמוּ • יִנְקָם נִקְמַת עָמוּ מִפְּלִשְׁתִּים, כְּמוֹ: "כִּי יִדִּין ה' עָמוּ". כְּאַחַד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל • כָּל יִשְׂרָאֵל יֵהִי כְּאַחַד עָמוּ וְאֵת כָּלֶם יִדִּין, וְעַל שְׁמִשׁוֹן נָבָא נְבוּאָה זֹאת. וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֶשׁ: "כְּאַחַד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל", כְּמִיחָד שְׁבַשְׁבָּטִים, הוּא דְּוֹד שְׁבָא מִיְהוּדָה. רַמְבַּן

(יז) **וַיְהִי־דִן נָחַשׁ עַל־יֶדְרֹךְ שְׁפִיפֹן עַל־יֶאֱרֹחַ הַנִּשְׁף עֲקָבִי סוֹם וַיִּפֹּל רַכְבוֹ אַחֹר:** יז וַיְהִי גִבְרָא דִּי־תַבְחַר וַיִּקּוּם מִדְּבִית דִּן אִימָתָה תַּתְרַמִּי עַל עַמְמָא וּמַחְתָּה תַּתְקַף בְּפִלְשְׁתָּאֵי כַּחֲיוֹי חוּרְמָן יִשְׂרִי עַל אֲרָחָא וּכְפִתְנָא יִכְמוֹן עַל שְׁבִילָא יִקְטֹל גִּבְרֵי מִשְׁרִית פִּלְשְׁתָּאֵי פֶרְשִׁין עִם רַגְלָאִין עֲקָר סוֹסוֹן וְרַתְכִין וַיִּמְגֵּר רוּכְבֵיהוֹן לְאַחֹרָא:

ה"י שְׁפִיפֹן • הוּא נָחַשׁ, וְאוֹמֵר אֲנִי שְׁקָרִי כֵּן עַל שֵׁם שֶׁהוּא נוֹשֵׁף, כְּמוֹ: (בְּרַאשִׁית ג) "וְאֵתָה תִּשׁוּפְנֹנוּ עֲקָב". הַנִּשְׁף עֲקָבִי־סוֹם • כֶּךָ דְּרַכּוֹ שֶׁל נָחַשׁ, וְדִמָּהּ לְנָחַשׁ "הַנּוֹשֵׁף עֲקָבִי סוֹם". וַיִּפֹּל רַכְבוֹ אַחֹר • שְׁלֹא נָגַע בּוֹ, וְדִגְמָתוֹ מְצִינוּ בְּשִׁמְשׁוֹן: (שׁוֹפְטִים טז) "וַיִּלְפַּת גִּבּוֹר אֶת שֹׁנֵי עַמּוּדֵי הַתֶּנּוֹף גִּבּוֹר וַשָּׁעַל הִגָּג מִתּוֹ". וְאוֹנְקְלוֹס תַּרְגָּם: 'כַּחֲיוֹי חוּרְמָן', שֵׁם מִין נָחַשׁ שָׂאִין רְפוּאָה לְנִשְׁכָּתוֹ, וְהוּא צִפְעוֹנִי, וְקָרִי חוּרְמָן עַל שֵׁם שְׁעוֹשֶׂה הַכֹּל חֶרֶם. 'וּכְפִתְנָא', כְּמוֹ פֶתֶן, 'יִכְמוֹן', יֶאֱרֹב. רַמְבַּן

רַמְבַּן עַל הַתּוֹרָה – מַהֲדוֹת בְּלוֹס. אַבְרָמֹבִיץ

תַּרְמוֹת (פ"ח מ"ג) מִין קָטָן הוּא וְשִׁפְיוֹן שְׁמוֹ וְדוּמָה לְשַׁעֲרָה וְנִתְּנָה רְשׁוּת לְאָרֶץ לְבָקַע מִפְּנֵיו. וְדוּמָה שְׁמִשׁוֹן לְנָחַשׁ, בְּעִבּוּר שְׁלֹא הָיָה שְׁמִשׁוֹן כֹּא עַל אוֹיְבֵיו בְּמִלְחָמָה כְּאִשֶּׁר הַשּׁוֹפְטִים אוֹ הַמְּלָכִים, רַק הוּא לְבָדוּ יוֹצֵא עֲלֵיהֶם, כְּמוֹ צִפְעוֹנִי הַיּוֹצֵא מִמְּאוּרָתוֹ עַל הוֹלְכֵי דֶרֶךְ, אוֹ הַמִּין הַקָּטָן שֶׁבְּנִחְשִׁים שְׂאִינוּ נִכֵּר כָּלֵל לְהוֹלְכֵי אֶרֶץ:

וְטַעַם הַנִּשְׁף עֲקָבִי סוֹם, רָמַז לְשֹׁנֵי הָעַמּוּדִים אֲשֶׁר הִבִּית נִכּוֹן עֲלֵיהֶם (שׁוֹפְטִים ט"ז כ"ט), וְשִׁלְשַׁת אֲלָפִים אֲשֶׁר עַל הִגָּג (שָׁם פְּסוּק כ"ז), הֵם הַרוֹכֵב הַנּוֹפֵל אַחֹר, כְּאִשֶּׁר יִשָּׁף הַנִּחְשׁ עֲקָבִי הַסּוֹס יִגְבִּיהַּ הַסּוֹס רֹאשׁוֹ וְרַגְלָיו הָרֹאשׁוֹנִים וַיִּפֹּל וּרְכָבוֹ אַחֹר:

שֵׁשׁ מֵאוֹת אִישׁ בְּמִלְמַד הַבָּקָר, אֵינְנָה נִקְמָה כִּי אֵינְנָה מְכָה רְבָה, עַל כֵּן כְּתוּב בְּשִׁמְשׁוֹן (שָׁם י"ג ה'), וְהוּא יָחַל לְהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד פְּלִשְׁתִּים, וְלִקַּח נִקְמַת יִשְׂרָאֵל מֵהֶם, כִּי הִנֵּג מֵהֶם עִם רַב, וְכָל סִנְיֵי פְלִשְׁתִּים הִמִּית: וְהוֹכִיר יִדִּין, כִּי הָיָה הַנּוֹקֵם הַזֶּה שׁוֹפֵט לֹא מִלֶּךָ. וְאִפְשָׁר שֶׁזֶּה דַּעַת אֲנִקְלוֹס שְׂאֵמֶר בִּיּוֹמוֹהֵי יִתְפָּרֵק עַמִּיהָ:

וַיִּתְכַּן שִׁיָּהִיָּה כְּאַחַד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל, כְּמִיחָד שְׁבַשְׁבָּטִים, הוּא יְהוּדָה שְׁנָאֲמַר בּוֹ (לְעִיל פְּסוּק ח') יֶדְךָ בַּעֲרָא אִיבִיד, כִּי גַם זֶה יִגְבֵּר עַל אוֹיְבֵיו וַיִּנְצְחֵם:

(יז) שְׁפִיפֹן • שֵׁם לְנָחַשׁ שִׁשְׁיֹן עֲקָב וְנִכְפָּלָה בּוֹ הַעֲיָיִן. וְאִמְרוּ בִּירוּשָׁלַיִם בְּמַסְכַּת

(טז) דִּן יִדִּין עָמוּ. כְּמוֹ כִּי יִדִּין ה' עָמוּ (דְּבָרִים ל"ב ל"ו), אֲרִי יִדִּין ה' דִּינָא דְּעַמִּיהָ, כְּלִשׁוֹן שְׁפִטְנֵי ה' וְרִיבָה רִיבֵי מַגּוֹי לֹא חֲסִיד (תְּהִלִּים מ"ג א'), רִיב אֲלִמְנָה (יִשְׁעִיָּה א' י"ז). יֹאמַר, כִּי דִן יִנְקָם נִקְמַת עָמוּ, כָּל שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל כְּאַחַד:

וְהַטַּעַם כִּי פְלִשְׁתִּים הִרְעוּ כָּל יִשְׂרָאֵל כְּמֵה פְּעָמִים, כִּי בִימֵי שְׁמֹנֶר בֵּן עֲנַת הַחִלּוֹ (שׁוֹפְטִים ג' ל"א), וּבִימֵי יִתְחַב כְּתוּב (שָׁם י"ז) וּמִכְרֵם בִּיד פְּלִשְׁתִּים, וְגַם אַחֲרֵי עֲבָדוֹן בֵּן הֵלֵל (שָׁם י"ב י"ג), וַיִּתְּנֵם ה' בְּיַד פְּלִשְׁתִּים אֲרָבָעִים שָׁנָה (שָׁם י"ג א'), וְלֹא הָיָה בְּשׁוֹפְטִים מִי שֶׁהִכְנִיעַם אוֹ שְׁנָצְחֵם כָּלֵל. וְאִף עַל פִּי שְׁכָתוֹב בְּשִׁמְגָר (שָׁם ג' ל"א) וַיִּךְ אֶת פְּלִשְׁתִּים

(יח) לִישׁוּעָתְךָ קוֹיָתִי יְהוָה:

יח לפיכך קנה ספרית יי:

כש"ל לִישׁוּעָתְךָ קוֹיָתִי ה' • נתנבא שִׁנְקָרוּ פְּלִשְׁתִּים אֶת עֵינָיו, וְסוּפוּ לומר: (שם) "זְכַרְנִי נָא וְחַזְקֵנִי נָא אֶף הַפַּעַם". רמב"ן

♦ יום חמישי י' טבת ♦

(יט) גֵּד גְּדוּד יְגוּדְנוּ וְהוּא יֶגֶד עֵקֶב:

יט מדבית גד משנית מוֹיִנִּין פד יעברון ית
יִרְדָּא קָדָם אַחִיהוֹן לְקַרְבָּא וּבְנִקְסִין סְגִיָּאין
יתובן לארעהוֹן:

כש"ל גֵּד גְּדוּד יְגוּדְנוּ • כלם לשון גִּדּוּד הם, וכך חברו מנחם. ואם
תאמר: אין גִּדּוּד בלא ב' דלת"ן, יש לומר 'גִּדּוּד', שם דבר, צריך
שני דלת"ן, שכן דרך תבה בת שתי אותיות להכפיל בסופה, ואין יסודה אלא שתי אותיות. וכן אמר: (משלי כו)
"כַּצֶּפֶר לְנוֹד", מְגֻזֶּרֶת: (איוב ו) "וְשִׁבְעֵתִי נְדוּדִים". (שופטים ה) "שֶׁם נָפַל שְׂדוּד", מְגֻזֶּרֶת: "יִשְׁוֹד צְהָרִים". אף יגוד,
יגודנו וגדוד, מְגֻזֶּרֶת אחת הם. וכשהוא מדבר בלשון יפעל אינו כפול, כמו: יגוד, יגוד, ירום, ישוד, ישוב. וכשהוא
מתפעל, או מפעיל אחרים, הוא כפול, כמו: יתגודד, יתגודד, יתגודד, יתגודד. ובלשון מפעיל: (תהלים
קכו) "תָּמוֹס וְאֶלְמָנָה יַעֲזוֹד", (ישעיה מט) "לְשׁוֹבֵב יַעֲקֹב אֵלָיו", (שם נח) "מְשׁוֹבֵב נְתִיבוֹת". אף יגודנו האמור כאן, אינו
לשון שפועליוהו אחרים, אלא כמו יגוד הימנו, כמו: (ירמיה ח) "בְּנֵי יִצְחָק", יצאו ממני. "גֵּד גְּדוּד יְגוּדְנוּ", גִּדּוּדִים
יגודי הימנו, שיעברו הירדן עם אחיהם למלחמה כל חלוץ עד שנכבשה הארץ. והוא יגוד עֵקֶב • כל גִּדּוּדֵינוּ
ישובו על עקבם לנחלתם שלקחו בעבר הירדן, ולא יפקד מהם איש. עֵקֶב • בדרך ובמסלולם שהלכו, ישובו,
כמו: (תהלים עז) "וְעֵקֶבוֹתֶיךָ לֹא נוֹדְעוּ", וכן (שיר השירים א) "בְּעֵקֶבִי הָצֵאן", בלשון לע"ז תרציא"ס. רמב"ן

(כ) מֵאֲשֶׁר שָׁמְנָה לַחֲמוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדֵי־מֶלֶךְ:

כ דאשר טבא ארעה והוא מרבאי בתפנוקי
מלכין:

כש"ל מֵאֲשֶׁר שָׁמְנָה לַחֲמוֹ • מאכל הבא מחלקו של אשר יהא שמן,
שיהיו זיתים מרבים בחלקו והוא מושף שמן כמעין, וכן ברכו משה: "וְטָבַל בַּשֶּׁמֶן רִגְלוֹ", כמו ששנינו במנחות
(דף פח): פַּעַם אחת העֲזָרוּ אֲנָשִׁי לְדֹקֵא לְשֶׁמֶן וכו'.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כו עמ' 316)

מֵאֲשֶׁר שָׁמְנָה לַחֲמוֹ (מט, כ) מבאר ב'לקוטי לוי יצחק', שגאלת מצרים היתה על ידי בחינת אשר, שהרי שרח בת אשר הראתה
למשה היכן יוסף קבור, ואז לקח את עצמות יוסף, ובני ישראל יצאו ממצרים, ובלי זה לא יכלו לצאת, שהרי השביע אותם יוסף
על כך. ויש להוסיף, שאף הגאלה העתידה תבוא על ידי בחינת אשר (כמי צאתך מארץ מצרים ארצנו נפלאות), היינו הפצת
מעניות פנימיות התורה, ה'שמן' שבתורה, שהוא ענינו של אשר.

(כא) נִפְתָּלִי אֵילָה שְׁלַחַה הַנָּתַן אֲמִר־שֹׁפָר:

כא נפתלי בארע טבא יתרימי עדבה
ואחסנתה תהי מעבדא פירין יהון מוֹיִן
ומברכין עליהוֹן:

כש"ל אֵילָה שְׁלַחַה • זו בקעת גינוסר, שהיא קלה לבשל פרותיה,
כאילה זו שהיא קלה לרוץ, "אילה שלחה", אילה משלחת לרוץ.
הַנָּתַן אֲמִר־שֹׁפָר • בתרגומו. דבר אחר: על מלחמת סיסרא נתנבא: (שופטים ד) "וְלִקְחָתָה עִמָּךְ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים אִישׁ

רמב"ן על התורה – מהדורות בלום, אברמוביץ

(כ) ברוך מרחיב גד קלביא שכן, בעבור שירש
ארץ רחבת ידים וגדולה מאד והיא בעבר
הירדן, היו באים עליהם תמיד גִּדּוּדֵי עֲמֹון
ומואב שִׁכְנֵי הָרָעִים הַתּוֹבְעִים בַּנְּחִלָה
ופושטים עליהם, והוא קלביא שכן על טרפו,
מקולם לא ירא ומהמונם לא ייחת. וזה פרוש
נָאָה לַמִּדְתֵּי מִן הַיְּרוּשָׁלַּמִּי שְׁאֵמְרוּ בַּמִּסְכָּת
סוּטָה (פ"ח ה"י) גֵּד גְּדוּד יְגוּדְנוּ, גִּסָּא אַתִּי
מְגִיטָתָא והוא מגיס לה, לומר כי הגיס יבוא
לאסוף חיל ולגיס עליו והוא יגוד עליהם
ויביא גִּדּוּדֵינוּ בְּאַרְצָם:

(יט) גֵּד גְּדוּד יְגוּדְנוּ. פרש רש"י על דרך
אנקלוס, יתנבא כי גִּדּוּד יגוד ממנו ואותו
הגִּדּוּד יגוד עֵקֶב על עֵקֶבוֹ, שִׁנְחֹז לְדֶרֶךְ אֲשֶׁר
בָּא לוֹ לְשָׁלוֹם אֶל אֲרָצוֹ. וְהִנְכוֹן שִׁיָּהִי כְּמוֹ
לַעֲלוֹת לַעֲם יְגוּדְנוּ (תְּבַקֵּק ג' ט"ז). יאמר,
כי גִּדּוּד יגודנו תמיד, שיהיו לו מלחמות
רבות ופשט גִּדּוּד עליו בארצו, והוא יגוד
אותו על עֵקֶבוֹ, שִׁתְּגַבֵּר עָלָיו וְיִרְדֶּף אוֹתוֹ
וְהֵם יִשׁוּבוּ עַל עֵקֶב בְּשִׁתָּם. שִׁבַּח אוֹתָם
בְּגִבּוּרָה וְנִצְחֹת כֹּל הַבָּאִים עֲלֵיהֶם לְמַלְחָמָה:
וְזֶה כְּעֵינֵן בְּרַפְּת מִשָּׁה רַבְּנֵי בְּהֵם (דְּבָרִים ל"ג

(יח) לִישׁוּעָתְךָ קוֹיָתִי ה'. לא היה בכל
שופטי ישראל מי שגפל ביד אויביו
זולתי שמשון שהוא הנחש הזה, כדכתיב
(שופטים ב' י"ח) וְהָיָה ה' עִם הַשֹּׁפֵט וְהוֹשִׁיעַם
מִיַּד אֹיְבֵיהֶם כֹּל יְמֵי הַשּׁוֹפֵט. והוא היה האחרון
לשופטים, כי שמואל נביא היה ולא נלחם
לָהֶם, וּבְגִמְיוֹ מָלְכוּ הַמְּלָכִים, וכאשר רָאָה
הַנְּבִיא תְּשׁוּעַת שְׁמִשׁוֹן כִּי נִפְסְקָה אָמַר
לִישׁוּעָתְךָ קוֹיָתִי ה', לא לישועת נחש ושפיפון,
כי כך אָנֹשֶׁע לא בשופט, כי תשועתך תשועת
עולמים:

מבני נפתלי וגו' והלכו שם בזריות, וכן נאמר שם לשון שלוח ברגליו". הנתן אמרי-שפר • על ידם שרו דבורה וברק שירה. ורבותינו דרשוהו על יום קבורת יעקב: כשערער עשו על המערה, במסכת סוטה (דף יא), ותרגומו: 'תרמי עדביה', יפל חבלו והוא יודה על חלקו אמרים נאים ושבח. ומבין

(כב) **בן פרת יוסף בן פרת עלי-עין בנות צעדה עלי-שור:**

כב ברי דיוספי יוסף ברי דיתברך כגפן דנציב
על עינא דמניא תרין שבטין יפקון מבנהי
דקבלון חולקא ואחסנתא:

כ"א • בן פרת • בן חן, והוא לשון ארמי: אפרין נמטיה לרבי שמעון,
בסוף בכא מצינא (דף קיח). **בן פרת עלי-עין** • חנו נטוי על העין

הרואה אותו. **בנות צעדה עלי-שור** • בנות מצרים היו צועדות על החומה להסתפל ביפיו, ו'בנות הרבה, צעדה כל אחת ואחת במקום שתוכל לראותו משם (דבר אחר, בן צריך לומר, כי לפרוש ראשון הוא שור, חומה וקל להבין). "עלי-שור", על ראיתו, כמו: (במדבר כד) "אשורנו ולא קרוב", ומדרשי אנדה יש רבים, וזה נוטה לישוב המקרא. **פרת** • תי"ו שבו הוא תקון הלשון, כמו: (קהלת ג) "על-דברת בני האדם". **שור** • כמו לשור, דבר אחר: "עלי-שור", בשביל לשור. ותרגום של אונקלוס: "בנות צעדה עלי-שור", תרין שבטין יפקון מבנהי וכו', וכתב "בנות" על שם בנות מנשה, בנות צלפחד, שנטלו חלק בשני עברי הירדן. 'ברי דיוספי יוסף', "פרת", לשון פריה ורביה. ויש מדרשי אנדה בו המתישבים על הלשון: בשעה שבה עשו לקראת יעקב, בכלן קדמו האמהות ללכת לפני בניהם להשתחוות, וברחל כתיב: "נגש יוסף ורחל וישתחוו". אמר יוסף: 'רשע זה, עינו רמה, שמא יתן עיניו באמי', יצא לפניו ושרבב קומתו לכסותה, והוא שברכו אביו: "בן פרת", הגדלת עצמד, יוסף, "עלי-עין" של עשו, לפיכך, זכית לגדלה. **בנות צעדה עלי-שור** • להסתפל בך בצאתך על מצרים. ועוד דרשוהו לענין שלא ישלט בזרעו עין הרע, ואף כשברך מנשה ואפרים, ברכם כדגים, שאין עין הרע שולטת בהם. ומבין

(כג) **וימרהו ורבו וישטמהו בעלי חצים:**

כג ואתמררו יתה ונקמיהו ואעיקו לה גברין
גברין בעלי פלגותא:

כ"א • וימרהו ורבו • וימרהו אחיו, וימרהו פוטיפר ואשתו

לאסרו, לשון: "וימרהו את חיייהם". **ורבו** • נעשו לו אחיו אנשי ריב, ואין הלשון הזה לשון פעלו, שאם בן היה לו לינקד: ורבו, כמו: "המה מי מריבה אשר רבו וגו'", ואף אם לשון רבית חצים הוא, בן היה לו לינקד, ואינו אלא לשון פעלו, כמו: (ירמיה ב) "שמו שמים", שהוא לשון הושמו, וכן "רמו מעט", שהוא לשון הורמו, אלא שלשון הורמו והושמו, על ידי אחרים. ולשון שמו, רמו, רבו, מאליהם הוא, הם משוממים את עצמם, נתרוממו מעצמם, נעשו אנשי ריב. וכן: "דמו יושבי אי", כמו נדמו, וכן תרגם אונקלוס: 'ונקמהי'. **בעלי חצים** • שלשונם כחץ, ותרגומו: 'מרי פלגותא', לשון: 'ותהי המהצצה', אותן שהיו ראויים לחלק עמו נחלה.

ומבין על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

היו מפרנין אלא בפה. ודומה לי שהוא ממה שאמרו (פסוק נ"ד). פנא ליתמי, שפרשו השבט שהשביחו הוא ליתומים, וקראו עוד הסתבה פורנא, אשה גזבה פורנא מהם (שם ס"ו), הסתבה שהיא שבת בית אביה, וכמו שאמרו (ב"ר פ' ו') מהר, פראנא:

אבל בן פרת, או כדעת אנקלוס מלשון פוריה וענפה, או כדברי בעלי הדקדוק (עין ספר השרשים שרש בנה) שעשו פרת מלשון ותארכנה פאריתו (יחזקאל ל"א ה'), והם אמרו כי בן כמו נטע, והביאו לו דומה (תהלים פ' ט"ו) וכנה אשר נטעה ימיו ועל בן אמצתה לך. והענין כאלו אמר נטע שבו פירות רבות יוסף:

ועל דעתי בן כמשמעו, יאמר כי יוסף הוא בן שהוא כמו פירות אילן שתול על המעצן אשר לא יכזבו מימיו, ונשתתה בנות, צעדה אותן על החומות הגבוהות בשמים.

חזרין, עבד בן ואיתי טבין ונחמי קרניהון בכסף ושלחון לאפריקי ובסוף תלת עשרה שנין חזרין לאתריהון. שהתירו לאחר י"ג שנה, ומיד חזרו:

והמשל, כי נפתלי שבע רצון (דברים ל"ג, כ"ג). ומלא כל טוב וממנו תבא בשורה לכל ישראל כי עשתה ארצו פרות לשבעה, כמו שהזכירו רבותינו בפרות גוססר (תנחומא ויחי י"ח):

(כב) **בן פרת יוסף** • בן חן, והוא לשון ארמי (ב"מ ק"ט). אפרין נמטיה לרבי שמעון. בן פרת עלי עין, חנו נטוי על העין הרואה אותו, לשון רש"י. ורחוק הוא מאד לסמכו אל הלשון ההוא, שלשונות כאלה בתלמוד יוני או פרסי ושאר לשונות, אין להם חבר בלשון הקדש, ועוד, כי לפי הנמצא ממנו איננו רק לשון ברכה ושבח. והנה"ן בו שרש, וכן בבראשית רבה (ס' י"ג) ויברכו את רבקה, דיינין ושפופין ולא

ואולי ירמו הנביא על מלחמת יפתח הגלעדי עם בני עמון, כי בני גד ירשו כל ערי הגלעד ונחצי ארץ בני עמון, והיו בני עמון תמיד נלחמים באנשי גלעד, והוא כמעט עבר עליהם והכה אותן ואת צריהן מכה גדולה מאד (שופטים י"א ל"ג), והיה הענין ההוא נס גדול, הזכירו הנביא כאשר הזכיר דבר שמעון:

(כא) **נפתלי אילה שלחה**. מנהג במושלי ארץ לשלח זה לזה האלים, וכך הענין, כי האילות שגולדו בארץ מלך הצפון יגדלו אותן בהיקלי מלך הנגב ויקשרו כתב הבשורה בקרניה והיא תרוץ מהר ותשוב למעונה ויתבשרו בהן, וזה טעם אמרי שפר, כלומר אילה שלוחה מבשר בשורות טובות:

והענין הזה ידוע, והוא מזכר בירושלמי במסכת שביעית (פ"ט ה"ב), אמרו אין אילין לון חזרין, ואי בעית למקבדיה איתו טבין וישלחון לארע רחיקא בסוף אינון

(כד) וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּזוּ זְרַעִי יְדִיו מִיַּדִּי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשֵּׁם רֵעָה אֲבֹן יִשְׂרָאֵל:

כד"י וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ • נְתִישְׁכָּה בְּחֶזֶק • קִשְׁתּוֹ • חֶזֶקוֹ • וַיִּפְּזוּ
זְרַעִי יְדִיו • זו היא נתינת טבעת על ידו, לשון: "זָהָב מוֹפֵאז". זאת

כד וַתֵּשֶׁב בְּהוֹן נְבִיאֻתָהּ עַל דָּקִים אֲוִרָתָא
בְּסִתְרָא וְשׁוֹי בְּתוֹקְפָא רוֹחֲצָנָה בְּכֹן יִתְרָמָא
דְּהַב עַל דְּרַעוּהִי וְאַחֲסִין מְלָכוּתָא וְתַקִּיף
דָּא הוּא לֵה מִן קָדָם אֵל תְּקִיפָא דְיַעֲקֹב דִּי
בְּמִימְרָה זֶן אֲבָהֶן וּבְנִין זֶרְעָא דִּישְׂרָאֵל:

היתה לו מידי הקדוש ברוך הוא שהוא אביר יעקב, ומשם עלה להיות "רעה אבן ישראל", עקרון של ישראל, לשון אבן הראשה, לשון מלכות. ואונקלוס, אף הוא כף תרגמו: וַתֵּשֶׁב, וַתֵּשֶׁב בְּהוֹן נְבִיאֻתָהּ הַחֲלוּמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם 'עַל דָּקִים אֲוִרָתָא בְּסִתְרָא', תוספת הוא, ולא מלשון עברי שבמקרא, 'וְשׁוֹי בְּתוֹקְפָא רוֹחֲצָנָה', תרגום של "באיתן קשתו", וכך לשון התרגום על העברי: וַתֵּשֶׁב נְבוֹאָתָא בְּשָׁבִיל שְׁאִיתָנוּ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִיְתָה לוֹ לְקִשְׁתּוֹ וְלִמְכֻסָּתוֹ. 'בְּכֹן יִתְרָמָא דְהַב עַל דְּרַעוּהִי', לֵכָף: "וַיִּפְּזוּ זְרַעִי יְדִיו", לשון פז. אֲבֹן יִשְׂרָאֵל • לשון נוטריקון: אב וכן, 'אֲבָהֶן וּבְנִין': יעקב ובניו. רמב"ן

(כה) מֵאֵל אֲבִיךָ וַיַּעֲזֹרְךָ וְאֵת שְׂדֵי וַיַּבְרֶכְךָ בְּרֶכֶת שָׁמַיִם מַעַל בְּרֶכֶת תְּהוֹם רִבְצָת תַּחַת בְּרֶכֶת שָׁדִים וְרַחֵם:

כה"י מֵאֵל אֲבִיךָ • הִיְתָה לָךְ זֹאת, וְהוּא יַעֲזֹרְךָ. וְאֵת שְׂדֵי • וְעַם
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִיָּה לָכֶּךָ, כְּשֶׁלֹּא שְׁמַעְתָּ לְדַבְרֵי אֲדוֹנֶיךָ, וְהוּא יַבְרֶכְךָ. בְּרֶכֶת שָׁדִים וְרַחֵם • בְּרֶכְתָּא דְּאֲבָא
וְדְאֲמָא, כְּלוּמַר יִתְבָּרְכוּ הַמּוֹלִידִים וְהַיּוֹלִדוֹת, שִׁיְהִי הַזְּכָרִים מְזִרְעִים טַפָּה הֶרְאוּהִי לְהַרְיוֹן, וְהַנְּקֻבוֹת לֹא יִשְׁכְּלוּ
אֶת רַחֵם שְׁלֵהֶן, לְהַפִּיל עַבְרִיהֶן. שָׁדִים • "יָרָה יִרְרָה" מִתְרַגְּמִין: 'אִישְׁתְּדַאי יִשְׁתְּדִי', אֵף שָׁדִים כָּאן, עַל שֵׁם
שֶׁהֲזַרַע יוֹרָה כַּחֲזָן.

כה מֵמִימַר אֱלֹהָא דְאֲבִיךָ יְהִי בְּסַעֲדָךְ וְיֵת שְׂדֵי
וַיַּבְרֶכְךָ בְּרֶכֶן דְּנַחֲתָן מִשְׁלָא דְשָׁמַיָא
מַלְעָלָא בְּרֶכֶן דְּנַחֲתָן מִמַּעַמְמִי אֲרַעָא מְלָרַע
בְּרֶכְתָּא דְאֲבִיךָ וְדְאֲמָךְ:

כו בְּרֶכְתָּא דְאֲבִיךָ יִתְסַפֵּן עַל בְּרֶכְתָּא דִּילִי
בְּרִיכּוֹ אֲבָהִי דְחַמִּידוֹ לֵהוֹן רַבְרַבִּיא דְמִן
עֲלָמָא יְהוֹנִן כָּל אֵלִין לְרִישָׁא דִּיוֹסָף
וּלְגַבְרָא פְּרִישָׁא דְאַחוּהִי:

(כו) בְּרֶכֶת אֲבִיךָ גָּבְרוּ עַל-בְּרֶכֶת הוֹרִי עַד-תְּאֻנֹת גִּבְעַת עוֹלָם תִּהְיֶיךָ לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקֶדֶד נֹזֵר אַחִיו:

כז"י בְּרֶכֶת אֲבִיךָ גָּבְרוּ וְגו' • הַבְּרִכוֹת שֶׁבְּרַכְנִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא,
גָּבְרוּ וְהִלְכוּ עַל הַבְּרִכוֹת שֶׁבְּרַךְ אֶת הוֹרִי. עַד-תְּאֻנֹת גִּבְעַת עוֹלָם • לִפִּי שֶׁהַבְּרִכוֹת שְׁלִי גָּבְרוּ עַד סוֹף גְּבוּלֵי גִבְעוֹת
עוֹלָם, שֶׁנֶּתַן לִי בְּרֶכָה פְּרוּצָה בְּלִי מִצָּרִים, מִנֵּצֶת עַד אֲרַבַּע קְצוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנֶּאֱמָר: "וּפְרֻצָּת יָמָה וְקֶדְמָה וְגו'" מֵה
שֶׁלֹּא אָמַר לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ וּלְיִצְחָק. לְאַבְרָהָם אָמַר לוֹ: "שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה וְגו'" כִּי אֶת כָּל הָאָרֶץ אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה
לִךָ אֶתְנַנֶּה, וְלֹא הִרְאֵהוּ אֵלָּא אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּד. לְיִצְחָק אָמַר לוֹ: "כִּי-לִךְ וּלְזַרְעֶךָ אֶתֶּן אֶת-כָּל-הָאֲרָצוֹת הָאֵל
וְהַקִּימָתִי אֶת-הַשְּׁבוּעָה וְגו'", זֶהוּ שֶׁאָמַר יִשְׁעִיָּה: (ישעיה נח) "וְהֵאֱכִילֶיךָ נַחֲלַת יַעֲקֹב אֲבִיךָ", וְלֹא אָמַר: 'נַחֲלַת אֲבָרָהָם'.
תְּאֻנֹת • אֲשִׁמּוּלִין, כֶּף חֲבָרוֹ מִנַּחֵם בֶּן סְרוּק. הוֹרִי • לְשׁוֹן הַרְיוֹן, שֶׁהוֹרֵנִי בְּמַעֲי אֹמִי, כְּמוֹ (איוב א) "הִרָה גִּבְרָ".
עַד-תְּאֻנֹת • עַד קְצוֹת, כְּמוֹ: (במדבר לו) "וְהִתְאֻנִּיתָם לָכֶם לְגִבּוֹל קֶדְמָה", (שם ח) "תִּתְאֹרַע לְבָא חֲמַת". תִּהְיֶיךָ • כָּלֵם
לְרֹאשׁ יוֹסֵף. נֹזֵר אַחִיו • פְּרִישָׁא דְאַחוּהִי, שֶׁנִּבְדֵּל מֵאַחִיו, כְּמוֹ: "וַיַּנְזְרוּ מִקֶּדְשִׁי בְנֵי יִשְׂרָאֵל", נִזְרוּ אַחֲרוֹ.
וְרַבּוּתֵינוּ דְרָשׁוּ: "וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קִשְׁתּוֹ", עַל כִּבְשֵׁת יִצְרוֹ בְּאֶשֶׁת אֲדוֹנֶיהָ, וְקוֹרְאוֹ 'קִשְׁתּוֹ', עַל שֵׁם שֶׁהֲזַרַע יוֹרָה
כַּחֲזָן. "וַיִּפְּזוּ זְרַעִי יְדִיו" • כְּמוֹ: וַיִּפּוּצוּ, שֶׁנֶּצַּע הַזֶּרַע מִבֵּין אֲצִבְעוֹת יְדָיו. מִיַּדִּי אֲבִיר יַעֲקֹב • שֶׁנֶּרְאָתָה לוֹ
דְּמוּת דִּיוֹקָנוֹ שֶׁל אֲבִיו וְכו', כְּדֹאִיתָא בְּסוּטָה (דף לו). וְאִינוּקְלוֹס תַּרְגָּם "תְּאֻנֹת עוֹלָם", לְשׁוֹן תְּאֻנָּה וְחֻמְדָּה, ו"גִּבְעוֹת",
לְשׁוֹן: "מִצְּמִי אֶרֶץ", וְהֵם הַבְּרִכוֹת שֶׁחֲמֻדָתָן אִמּוֹ וְהַזְקִיקָתוֹ לְקַבְּלָם.

רמב"ן על התורה – מהדורת בלוס, אברמוביץ

שֵׁשׁ לֹא הִזְכִּיר שְׁמַעוֹן, אָמַר בְּפִרוּשׁ וְהֵם
רַבּוּת אֲפָרִים וְהֵם אֲלִפֵּי מְנַשֶּׁה (שם):
(כד) מִיַּדִּי אֲבִיר יַעֲקֹב. זֹאת הִיְתָה לוֹ מֵאֵת
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא אֲבִיר יַעֲקֹב
וּמִשֵּׁם זָכָה לְהִיּוֹת רוּעָה אֲבֹן יִשְׂרָאֵל, עֲקָרָן
שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְשׁוֹן הָאֲבֹן הָרָאשָׁה, לְשׁוֹן וְשִׁי.
מֵאֵל אֲבִיךָ הִיְתָה זֹאת לָךְ וְהוּא יַעֲזֹרְךָ, וְעַם
הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא הִיָּה לָכֶּךָ כְּשֶׁלֹּא שְׁמַעְתָּ
לְדַבְרֵי אֲדוֹנֶיךָ וְהוּא יַבְרֶכְךָ, גַּם זֶה לְשׁוֹנוֹ.

וְעַל הַכָּלֵל רָאִי שֶׁנִּפְרַשׁ בְּבִרְכַּת יוֹסֵף שִׁיְהִיָּה
בָּה זָכָר לְשׁוֹן הַשְּׂבָטִים הַיּוֹצֵאִים מִמֶּנּוּ,
וְהוּא לְשׁוֹן פֶּתַח וּבְנוּת, אֲבָל מִפְּנֵי שֶׁהִזְכִּיר
לִי, וְשִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל אֵינֶם אֵלָּא שְׁנַיִם עֶשֶׂר,
לֹא יַעֲשֶׂה מִמֶּנּוּ כֵּן בְּבִרְכָתוֹ שְׁנַיִם שְׂבָטִים
חֲלוּקִים אֲבָל יִרְמֹז לָהֶם. וְכֵן בְּמִשְׁה רַבְּנֵי
בְּבִרְכָתוֹ דְּמָה אוֹתוֹ לְשׁוֹר וְלָרֶאֶם (דְּבָרִים ל"ג
י"ז), וְהִזְכִּיר בּוֹ הַקְרָנִים, כִּי כָּל אֶחָד מֵהֶם
גּוֹף אֶחָד שֶׁמִּמֶּנּוּ יִתְחַלְקוּ קָרְנִים. וּבְעֵבֶר

וְכֵנָה הַבָּדִים אֲשֶׁר תִּצָּאָנָה מִן פֶּאֶרָה בְּבִנוּת,
כִּי הֵן בְּנוֹת לְפֶאֶרוֹת הַגְּדוּלוֹת, וְהוּא דֶּרֶךְ
צִחוֹת לְבֵן פֶּתַח. וְלֹא נִסְמָךְ בֵּן אֶל פֶּתַח, אֲבָל
הוּא כְּמוֹ אֲשׁוּר אֲרִז בְּלִבָּנוֹן (יִחְזָקָאל ל"א
ג'), נִפְתְּלִי אֲלֵהָ שְׁלוּחָהּ (לְעִיל פְּסוּק כ"א),
בְּנִימִין זָאב (לְהֵלן פְּסוּק כ"ז). וּלְפִיכָךְ נִקְוֶה
בְּצִרִי, כִּי אֵלּוּ הֵיךְ פְּרוּשׁוֹ נִטַּע שִׁשׁ לוֹ פֶּאֶרוֹת
מִשְׁפָּטוֹ בְּסִגּוּל. וְאָמַר בֵּן, דֶּרֶךְ חֲבוּב, כְּמוֹ
מִטְרָף בְּנֵי עֲלִית (לְעִיל פְּסוּק ט):

♦ יום שישי י"א טבת ♦

(כו) בְּנִימִין זָאב יִטְרֹף בִּבְקָר יֹאכֵל עַד וְלַעֲרֹב יַחֲלֹק שָׁלָל:

כ"י" – בְּנִימִין זָאב יִטְרֹף • זָאב הוא אֲשֶׁר יִטְרֹף, נָבֵא עַל שִׁיחֵיו עֲתִידִין לִהְיוֹת חֲטָפְנִין: (שופטים כא) "וַחֲטָפְתֶּם לָכֶם אִישׁ אֶשְׁתּוֹ", בְּפִלְגֶשׁ בְּגִבְעָה. וְנָבֵא עַל שָׂאוֹל שִׁיחֵיהָ נֹצֵחַ בְּאוֹיְבָיו סָבִיב, שְׁנֵאמַר: (שמואל א יד) "וַיִּשְׂאוֹל

כז בְּנִימִין בְּאַרְעֵה תִשְׁרִי שְׁכֵנֵתָא וּבְאַחֲסִנְתָּהּ יִתְבְּנִי מִקְדָּשָׁא בְּצִפְרָא וּבְפִנְיָ יְהוֹן מְקַרְבִּין בְּהִנְיָא קֶרְפָּנָא וּבְעֵדֵן רַמְשָׁא יְהוֹן מְפִלְגִין מוֹתֵר חוֹלְקֵהוֹן מִשְׁאֵר קִדְשִׁיא:

לְכַד הַמְּלוּכָה וַיִּלָּחֶם בְּמוֹאָב, וּבְאֶדּוֹם וְגו', וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְנֶה יִרְשִׁיעַ". בִּבְקָר יֹאכֵל עַד • לְשׁוֹן בְּזָה וְשָׁלָל, הַמְתָּרָגִם 'עֲדָאָה', וְעוֹד יֵשׁ לוֹ דּוּמָה בְּלִשׁוֹן עֵבְרִית: (ישעיה לג) "אִזְ חֲלֹק עַד-שָׁלָל", וְעַל שָׂאוֹל הוּא אוֹמֵר, שְׁעָמֵד בְּתַחֲלַת בִּקְרָן (ספרים אֲמִרִים: פְּרִיחָתוֹ) וּזְרִיחָתוֹן שֶׁל יִשְׂרָאֵל. וְלַעֲרֹב יַחֲלֹק שָׁלָל • אֵף מִשְׁתַּשְׁקַע שְׁמֶשֶׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי נְבוּכַדְנֶצַּר, שִׁיגֵלֵם לְבָבָל. יַחֲלֹק שָׁלָל • מְדַכֵּי וְאַסְתֵּר שֶׁהֵם מְבַנְיָמִין יַחֲלִקוּ אֶת שָׁלָל הָמָן, שְׁנֵאמַר: "הִנֵּה בֵּית הָמָן נִתְּתִי לְאַסְתֵּר", וְאוֹיְקָלוֹס תִּרְגָּם עַל שָׁלָל הַכֹּהֲנִים בְּקִדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ.

כח כָּל אֲלִין שְׁבִטִיא דִּישְׁרָאֵל תִּרְיִן עֶסֶר וְדָא דְמִלִּיל לִהוֹן אֲבוּהוֹן וּבְרִיָּה יְתֵהוֹן גְּבֵר דִּי כְכַרְפְּתָה בְּרַף יְתֵהוֹן:

(כח) כָּל-אֵלֶּה שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁנִים עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר-דָּבַר לָהֶם אֲבוֹתָם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר כָּבְרָכְתּוֹ בְּרַךְ אֹתָם:

כ"י" – וְזֹאת אֲשֶׁר-דָּבַר לָהֶם אֲבוֹתָם וַיְבָרֶךְ אוֹתָם • וְהָלֹא יֵשׁ מֵהֶם שְׁלֹא בִרְכָם, אֲלֵא קִנְטָרָן? אֲלֵא כִּף פְּרוּשׁוֹ: "וְזֹאת אֲשֶׁר-דָּבַר לָהֶם אֲבוֹתָם", מֵה שְׁנֵאמַר בְּעֵנִין. יָכֹל שְׁלֹא בְּרַךְ לְרֵאוּבֵן, שְׁמַעוֹן וְלֹוִי? תִּלְמוּד לומר: "וַיְבָרֶךְ אוֹתָם", כֹּלָם בְּמִשְׁמַע. אִישׁ אֲשֶׁר כָּבְרָכְתּוֹ • בִּרְכָה הָעֲתִידָה לְבֹא עַל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. בְּרַךְ אֹתָם • לֹא הָיָה לוֹ לומר, אֲלֵא "אִישׁ אֲשֶׁר כָּבְרָכְתּוֹ בְּרַךְ אוֹתוֹ". מֵה תִּלְמוּד לומר: "בְּרַךְ אֹתָם"? לִפִּי שְׁנֵתָן לִיהוּדָה גְּבוּרַת אָרִי, וּלְבְנֵימִין חֲטִיפְתּוֹ שֶׁל זָאב, וּלְנִפְתָּלִי קְלוּתוֹ שֶׁל אֵילָה, יָכֹל שְׁלֹא כָּלָלָן כֹּלָם בְּכָל הַבְּרָכוֹת? תִּלְמוּד לומר: "בְּרַךְ אֹתָם".

כט וַיִּצְוּ אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֹאסֵף אֶל-עַמִּי קְבְּרוּ אוֹתִי אֶל-אֲבֹתִי אֶל-הַמַּעֲרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה עֶפְרָן הַחֹתִי:

(כט) וַיִּצְוּ אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי נֹאסֵף אֶל-עַמִּי קְבְּרוּ אוֹתִי אֶל-אֲבֹתִי אֶל-הַמַּעֲרָה אֲשֶׁר בִּשְׂדֵה עֶפְרָן הַחֹתִי:

כ"י" – נֹאסֵף אֶל-עַמִּי • עַל שֵׁם שְׁמִכְנִיסִין הַנִּפְשׁוֹת אֶל מְקוֹם גְּנִיזָתָן, שִׁישׁ אֲסִיפָה בְּלִשׁוֹן עֵבְרִי שֶׁהִיא לְשׁוֹן הַכְּנָסָה, כְּגוֹן: (שופטים יט) "וַיֹּאֲרִן אִישׁ מֵאֶסֶף אוֹתָם הַבִּיתָה", (דברים כב) "וַאֲסִפְתּוּ אֶל תּוֹף בֵּיתְךָ", (ויקרא כג) "בְּאֶסְפָּכֶם אֶת תְּבוּאֹת הָאָרֶץ", הַכְּנָסְתֶּם לְבֵית מִפְּנֵי הַגִּשְׁמִים. בְּאֶסְפָּכֶם אֶת-מַעֲשֵׂיכֶם. וְכָל אֲסִיפָה הָאֲמֹרָה בְּמִיתָה אֵף הִיא לְשׁוֹן הַכְּנָסָה. אֶל-אֲבוֹתֵי • עִם אֲבוֹתֵי. רַמְבַּן

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

רש"י. ולא פרש אֶל הַמַּעֲרָה, וַאֲיֵנָּה עִם. וַיִּתְּכֵן שִׁיחֵיהָ לְשׁוֹן הַמַּקְרָא הִנֵּה קֶצֶר, קְבְּרוּ אוֹתִי וְשִׂאוֹנִי אֶל אֲבוֹתֵי אֶל הַמַּעֲרָה, כִּי כֵן אָמַר (לְעִיל מ"ו ל') וַיִּשְׂאֲתָנִי מִמַּצְרַיִם, וַיִּשְׂאוּ אוֹתוֹ בְּנָיו (לְהֵלֵךְ ג' י"ג). וַיִּתְּכֵן שִׁישְׁמֶשׁ "אֶל" בְּפָנִים רַבִּים, קְבְּרוּ אוֹתִי עִם אֲבוֹתֵי, כְּמוֹ וְאִשָּׁה אֶל אֲחֻתָּה לֹא תִקַּח (וַיִּקְרָא י"ח י"ח), עִם אֲחֻתָּה. אֶל הַמַּעֲרָה, בְּמַעֲרָה, כְּמוֹ וְאֵל הָאָרֶץ תִּתֵּן אֶת הָעֵצִת (שְׁמוֹת כ"ה כ"א), הִנֵּה הוּא נִחְבָּא אֶל הַפְּלִים (ש"א י' כ"ב). וְכֵן (לְעִיל כ"ג י"ט) וַאֲחֵרִי כֵן קָבַר אֲבִרְהָם וְגו' אֶל מַעֲרָתָה:

וַאֲמַר רַבִּי אֲבִרְהָם כִּי טַעַם קְבְּרוּ אוֹתִי אֶל אֲבוֹתֵי שִׁיִּלְכוּ עִם יוֹסֵף, וְלֹא הָיָה יַעֲקֹב צָרִיף לָךְ, אֲכָל צוּה לְכָלֵם עֲתָה שִׁיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ

(תְּבַקּוּק ג' ד') קְרָנִים מִיָּדוֹ לוֹ וְשֵׁם תְּבִינִין עֲזָה, כְּלוֹמֵר וְשֵׁם בִּימִינוֹ תְּבִינִין הַעֲזוֹ. וְתְּבִינִין הוּא הַכֹּחַ הַמַּתְעֵלָה הַנִּחְבָּא בְּמִקּוֹם אֲצִילוּתוֹ, וְהוּוֹ שְׁנֵאמַר (תְּהִלִּים פ' ט"ז) וְכִנָּה אֲשֶׁר נִטְעָה זְמִינָה, מֵאֵל אֲבִיר, הָאֵלִהִים הָרוּעָה אוֹתִי מַעֲוִדִי, וְזֹאת שְׁדִי וַיְבָרְכֵךְ. וְדַעַת הַבְּרָכָה כִּי מִיָּד אֲבִיר יַעֲקֹב מִחֶסֶד שְׂרוּעָה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל וּמֵאֵלֵה אֲבִיר וְפִיק רְצוֹן וְיָבֵא עֲזָרוֹ, וְעִם שְׁדִי תִהְיֶה בְּרָכְתּוֹ. וְהִנֵּה הוּא מְבָרֵךְ בְּשִׁמְסִים וּבְאֶרֶץ. וְזֶה טַעַם בְּרָכוֹת אֲבִיר גְּבִיר עַל בְּרָכוֹת הוֹרִי (פְּסוּק כ"ו), כִּי הַבְּנֵין שֶׁלָם בּוֹ. כִּף הַעֲלִיתִי הָעֵנֶן הִנֵּה מִמְּדֻרְשׁוֹ שֶׁל רַבִּי נְחוּנְיָא בֶן הִקְנָה (עֵצֵן סֵפֶר הַהִיר קצ"ג, קמ"ח). וְהַמְשַׁכִּיל יִבִּין:

(כט) קְבְּרוּ אוֹתִי אֶל אֲבֹתֵי. עִם אֲבוֹתֵי, לְשׁוֹן

וְרַבִּי אֲבִרְהָם אָמַר כִּי מ"ם מֵאֵל אֲבִיר נִמְשָׁף לְוָת שְׁדִי וְהוּא יְבָרְכֵךְ:

וְעַל דֶּרֶךְ הָאֲמִת הַבְּרָכָה הִזָּאת דּוּמָה לְבְּרָכָה אֲשֶׁר בְּרַךְ לְמַעֲלָה אֶת הַנְּעָרִים, כִּי אֲבִיר יַעֲקֹב הוּא אֱלֹהֵי אֲמִת, וְלֹא כֹא בְּתוֹב אֲבִיר אֲבִרְהָם אוֹ יַצְחָק וְזוּלָתָם, רַק אֲבִיר יַעֲקֹב אוֹ אֲבִיר יִשְׂרָאֵל (יִשְׁעִיָה א' כ"ד), הוּא יַעֲקֹב. וְהִנֵּה מִיָּד אֲבִיר יַעֲקֹב, הַגְּדֵלָה וְהַגְּבוּרָה. מִשְׁם מִיָּד אֲבִיר יַעֲקֹב, רוּעָה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל, הִיא הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה שֶׁהִיָּתָה לְרֹאשׁ פִּינָה (תְּהִלִּים קי"ח כ"ב) מֵאֵת ה', וְנִקְרָא אֶבֶן יִשְׂרָאֵל כְּמוֹ שְׁאֲמָרוֹ חֲכָמִים כְּסִטָּה יִשְׂרָאֵל, הִיא הָאֶבֶן הָרֹאשָׁה. וְטַעַם אֶבֶן, שֶׁהוּא בִּנְיָן מִשְׁלִים כֹּחַ. וְעֵנֶן רוּעָה, כִּי הָעֵז בְּגִבְוִרָה מַתְעֵלָה בִּימִינוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּדֻכְתִּיב

ל במערתא די בחקל פסלתא די על אפי
ממרא בארעא דכנען די זבן אברהם ית
חקלא מן עפרן חתאה לאחסנת קבורא :

לא תמן קברו ית אברהם וית שרה אתתה
תמן קברו ית יצחק וית רבקה אתתה ותמן
קברית ית לאה :

לב זביני חקלא ומערתא די בה מן בני
חתאה :

לג ושיצי יעקב לפקדא ית בנוהי וכנש
רגלוהי לערסא ואתנגיד ואתכניש לעמה :

כז"י ויאסף רגליו • הכניס רגליו • ויגוע ויאסף • ומיתה לא נאמרה בו, ואמרו רבותינו זכרונם לברכה: יעקב
אבינו לא מת (תענית ה) • רמב"ן

(ל) במערה אשר בשדה המכילה אשר-על-פני ממרא
בארץ כנען אשר קנה אברהם את-השדה מאת עפרן
החתי לאחוזת-קבר:

(לא) שמה קברו את-אברהם ואת שרה אשתו שמה
קברו את-יצחק ואת רבקה אשתו ושמה קברתי
את-לאה: רמב"ן

(לב) מקנה השדה והמערה אשר-בו מאת בני-חת:

(לג) ויכל יעקב לצות את-בניו ויאסף רגליו אל-המטה
ויגוע ויאסף אל-עמיו:

רמב"ן על התורה – מהדורת בלום, אברמוביץ

עמו אחיו ובית אביו יגזלו ויגנבו אנשי הארץ
את כל אשר להם, ואינו דרך כבוד שילכוהו
שם אחרים:

ויאמר יוסף אל אחיו אנכי מת (שם פסוק
כ"ד), כי אחיו חיים היו, כי האריכו
ימים יותר ממנו, כאשר אתה רואה בלוי. ואמר
(שם פסוק כ"ה) וישבע יוסף את בני ישראל,
כי בראותו שאחיו זקנים השביע כל בניהם
וכל בית אביו שיצו גם את בני בניהם לעת
הגאולה, כי כלם יודעים הגלות:

(לג) ויגוע ויאסף. ומיתה לא נאמרה בו,
ואמרו רבותינו (תענית ה'). יעקב אבינו
לא מת, לשון רש"י. ולדעת רבותינו, הרי
יעקב הנפטר מיתה בעצמו (לעיל מ"ח כ"א)
הנה אנכי מת והנה אלהים עמכם. ואולי לא
ידע הוא בנפשו, או שלא רצה לתת כבוד
לשמו. וכן (להלן נ' ט"ו) ויראו אחי יוסף
כי מת אביהם, כי להם מת הוא, או שלא
ידעו הם בזה כלל:

וענין המדרש הזה כי נפשות הצדיקים צורות
בצורו החיים, וזו תחופה עליו כל היום,
לובשת לבושה השני שלא יפשטנה צרומה,
כיעקב, או תחלבש לעתים מזמנות. ויובן
הענין הזה במסכת שבת (קנ"ב:) ובמסכת
כתובות (ק"ג):

ונשלם ספר בראשית בספור דברי האבות,
להגיד ראשונות ותדשות, בטרם תזמנה
בלקבות. וליוצר כל ראשית רוכב ערבות,
תהלות רבות, והודאות לרבות, ולו נתקנו
עלילות וסבות, מגלה עמקות ודעות נשגבות,
ומוציא לאור המחשבות, המוליך אותי בדרך
צדקה בתוך נתיבות, הגומל לחיבים טובות:
תם ונשלם שבח לבורא עולם

זה כנגד עשו שלא יערער הוא ובניו בקבורתו
לטען שהמערה שלו כי הוא הבכור, והוא
הראוי להקבר עם אבותיו, ואף על פי שהלך
אל ארץ אחרת, יהיו נושאים אותו משם
כאשר ישאו בניו את יעקב, כי ירצה להקבר
עם אבותיו הקדושים ולחד אתם בקבורה,
ואם יקבר שם עשו לא יקבר שם יעקב, כי
אין לשתי משפחות בית קבורה אחד. וזהו
גם כן מה שאמר בקברי אשר בריתי לי,
שקבר כנה לו הקבר להחזיק בו:

וזה טעם ויעל עמו גם רכב גם פרשים
(להלן נ' ט'), כי ידע ודון עשו ובניו.
וכן היה מצוה, כי מצינו בספר דברי הימים
ליוסף בן גוריון (והוא ספר יוסיפון) וזולתו
מספרי הקדמוניות, כי בא צפו בן אליפז
בן עשו ופשה עמהם קטטה על זה עד
שערכו מלחמה ותגבר יד יוסף ותפשו עם
מבחר גודדיו והביאום למצרים ועמד שם
בתפיסה כל ימי יוסף, וברח משם במותו
והלך לארץ כאנפניא ומלך על כתיס ברוקא,
ובסוף המלך על כל ארץ אשליא, והוא
אשר מלך ראשון על רומה, והוא אשר בנה
ההיכל הראשון והגדול מאשר נבנו ברוקא.
וגם רבותינו (סוטה י"ג.) הזכירו מזה הענין
מקטט עשו במערה:

והכתוב שאמר בכאן (להלן נ' י"ד) וישב יוסף
מצרמה הוא ואחיו וכל העלים אתו
לקבר את אביו אחרי קברו את אביו, בא לרמוז
שלא מת אחד מכלם במלחמה ולא בדרך,
שעמד להם זכות הנביא וזכות יוסף שעלו עמו:
ולא צוה יוסף כאשר צוה אביו לשאת אותו
לקברו בארץ עתה, כי לא יניחוהו בית
פרעה כי לכבוד הוא להם. ועוד, שאם ילכו

אל המערה כאשר השביע ליוסף, כי פחד אולי
לא יתן פרעה רשות ליוסף לצאת מן הארץ
שלא יתעכב בארצו. והלא תראה שהערך יוסף
לחלות פני בית פרעה שיקבשו עליו מפרעה
שילך, והוא ענה כאשר השביעך (להלן נ' ו'),
כי בעבור השבועה יתרצה בזה:

(לא) וטעם שמה קברו את יצחק. שלא
אמר קברתי, בעבור היות עשו עמו
בקבורת אביהם ולא ירצה עתה להזכירו.
ועוד, שלא יצטרף עתה להאריך לאמר שמה
קברנו את יצחק ושמה קברו את רבקה אשתו,
כי לא היה הוא בקבורת אמו. והזכיר להם
בצאתו המערה והנקברים בה, לגדל המקום,
כדי שיזכרו לקברו שם:

ואמר אשר קנה אברהם את השדה לאחוזת
קבר, להודיע כי אברהם צוה שיהיה
המקום שהוא בית הקברות להם לאחוזת עולם.
אבל למשה (נ' י"ג) כשאמר ויקברו אתו
במערת שדה המכילה אשר קנה אברהם
לאחוזת קבר, נתפנן הכתוב לרמוז כי ייעקב
נשלמה בנות הצדיק, כי לשלשם קנאה ולא
יקברו בה עוד איש. ועל כן לא צוה יוסף
שיקברו אותו במערה עם אבותיו:

וראיתי במקילתא לרבי שמעון בן יוחאי
(בשלח י"ט) שאמר להם יוסף

וכשאתם מעלין אותי קברו אותי בכל מקום
שתרצו, מקבל אני שאני נקנס לקבורת אבותי,
שאין נקנס לקבר אבות אלא שלשה אבות
ושלש אמהות, שנאמר שמה קברו את אברהם
וגו', ואומר (להלן נ' ה') בקברי אשר בריתי
לי, כי הוא פוסק:

ויתכן שרמז להם באמרו ושמה קברתי את
לאה, שקבר החזיק הוא במערה, ואמר

א וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל אֶפְי אָבוּהִי וַיִּבְכֶּה עָלָיו
וַיִּשָּׁק לָהּ:

ב וַיִּפְקֶד יוֹסֵף יְת עֲבָדָיו יְת אֲסֹתָא לְמַחְנָט
יְת אָבוּהִי וְחֲנָטוּ אֲסֹתָא יְת יִשְׂרָאֵל:

ג (א) וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־פְּנֵי אָבִיו וַיִּבְךְּ עָלָיו וַיִּשָּׁק־לוֹ:

(ב) וַיִּצְו יוֹסֵף אֶת־עֲבָדָיו אֶת־הַרְפָּאִים לְחַנֹּט אֶת־אָבִיו
וַיַּחְנְטוּ הַרְפָּאִים אֶת־יִשְׂרָאֵל:

הש"י לְחַנֹּט אֶת־אָבִיו • עֲנִין מִרְקַחַת בְּשָׂמִים הוּא.

ג ושלִימוּ לָהּ אַרְבָּעִין יוֹמִין אַרְי בֶּן שְׁלִימוּ
יוֹמֵי חֲנֻטָא וַיִּבְכוּ יְתָהּ מִצְרָאֵי שְׁבַעִין יוֹמִין:

(ג) וַיִּמְלְאוּ־לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי בֶן יִמְלָאוּ יְמֵי הַחֲנֻטִּים
וַיִּבְכוּ אֹתוֹ מִצְרַיִם שְׁבַעִים יוֹם:

הש"י וַיִּמְלְאוּ־לוֹ • הַשְׁלִימוּ לוֹ יְמֵי חֲנֻטָתוֹ, עַד שֶׁמָּלְאוּ לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם. וַיִּבְכוּ אֹתוֹ יְגוֹ • אַרְבָּעִים לְחֻנְטָהּ
וּשְׁלֹשִׁים לְבִכְיָהּ, לְפִי שֶׁבָּאָה לָהֶם בְּרָכָה לְרַגְלוֹ, שֶׁפָּלָה הָרָעַב וְהָיוּ מִי נִילוּס מִתְבָּרְכִין.

ד וַיַּעֲבְרוּ יוֹמֵי כְּבִיתָהּ וּמְלִיל יוֹסֵף עִם בֵּית
פְּרָעָה לְמִימְרָא אִם כָּעֵן אֲשַׁבְּחִית רַחֲמִין
בְּעֵינֵיכֹן מְלִילוֹ כָּעֵן קָדָם פְּרָעָה לְמִימְרָא:

ה אָבִיא קָיִים עָלֵי לְמִימְרָא הָא אָנָּה מְאִית
בְּקִבְרֵי דְאַתְקֻנִּית לִי בְּאַרְעָא דְכְּנַעַן תָּמָן
תִּקְבְּרֶנְנִי וַיִּכְעַן אֶסְק כָּעֵן וַאֲקַבֵּר יְתָהּ אָבִיא
וַיֵּאָתֹב:

(ד) וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי כְּבִיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פְּרָעָה לֵאמֹר
אִם־נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֵיכֶם דְּבִרוּ־נָא בְּאָזְנֵי פְרָעָה לֵאמֹר:

(ה) אָבִי הַשְׁפִּיעֵנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנֹכִי מֵת בְּקִבְרֵי אֲשֶׁר
כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שָׁמָּה תִקְבְּרֶנִּי וְעַתָּה אֵעֲלֶה־נָּא
וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי וַיֵּאָשׁוּבָהּ:

הש"י אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי • כְּפִשׁוּטוֹ, כְּמוֹ: (שְׁמוֹת כ) "כִּי־יָכֹרָה אִישׁ". וּמִדְרָשׁוֹ עוֹד מִתְּיָשֵׁב עַל הַלְשׁוֹן, כְּמוֹ: "אֲשֶׁר
קָנִיתִי", (ר"ה כז) אָמַר רַבִּי עֲקִיבָא: כְּשֶׁהִלְכְּתִי לְכַרְכִּי הֵימָּן, הָיוּ קוֹרִין לְמַכִּירָהּ, כִּירָה. וְעוֹד מִדְרָשׁוֹ לְשׁוֹן כָּרִי דְּגוֹר,
שֶׁנֶּטְלָה יַעֲקֹב כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהִבִּיא מִבֵּית לָבָן וַעֲשָׂה אוֹתוֹ כָּרִי, וְאָמַר לְעֶשׂו: 'טַל זֶה בְּשִׁבְלִי חֶלְקָךְ בְּמַעֲרָה'.

(ו) וַיֹּאמֶר פְּרָעָה עֲלֶה וְקַבֵּר אֶת־אָבִיךָ בְּאֲשֶׁר הִשְׁפִּיעָךָ:
הש"י בְּאֲשֶׁר הִשְׁפִּיעָךָ • וְאִם לֹא בְּשִׁבְלִי הִשְׁבּוּעָה, לֹא הָיִיתִי מְנִיחָךְ,

אַבְל יָרָא לוֹמַר: 'עֲבֹר עַל הִשְׁבּוּעָה! שְׁלֹא יֹאמַר: אִם כֵּן, אֲעֹבֵר עַל הִשְׁבּוּעָה שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לָךְ, שְׁלֹא אֲגַלֶּה עַל לְשׁוֹן
הַקֹּדֶשׁ, שֶׁאֲנִי מְכִיר עֲדָךְ עַל שְׁבַעִים לְשׁוֹן, וְאַתָּה אֵינְךָ מְכִיר בּוֹ, כִּדְאִיתָא בְּמַסְכַּת סוּטָה (דף לו).

ז וּסְלִיק יוֹסֵף לְמַקְבֵּר יְתָהּ אָבוּהִי וּסְלִיקוּ
עִמָּה כָּל עַבְדֵי פְּרָעָה סְבִי בֵּיתָהּ וְכָל סְבִי
אַרְעָא דְּמִצְרַיִם:

ח וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאֲחֻהִי וּבֵית אָבוּהִי לְחֹד
טְפִלְהוֹן וְעֲנָהוֹן וְתוֹרִיהוֹן שְׁבָקוּ בְּאַרְעָא
דְּגִשֵּׁן:

ט וּסְלִיקוּ עִמָּה אָף רַחֲמִין אָף פְּרִשְׁיָן וְהָהּ
מִשְׁרִיתָא סְגִיָּאָה לְחֻדָּא:

י וַאֲתוּ עַד בֵּית אֲדָרִי דְּאָטֵד דִּי בַּעֲבָרָא
דִּירְדָּנָא וּסְפָדוּ תָּמָן מִסְפַּד רַב וְתִקִּיף לְחֻדָּא
וְעַבְדֵי לְאָבוּהִי אֲבָלָא שְׁבַעָא יוֹמִין:

(ז) וַיַּעַל יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת־אָבִיו וַיַּעַלֻּ אֹתוֹ כָּל־עַבְדֵי פְּרָעָה
זָקְנֵי בֵּיתוֹ וְכָל זָקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרַיִם:

(ח) וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאֲחָיו וּבֵית אָבִיו וְכָל טַפָּם וְצֹאנָם
וּבְקָרָם עֲזֹבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁשׁ:

(ט) וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם־רַכָּב גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כְּבֹד מְאֹד:

(י) וַיָּבֹאוּ עַד־גֶּרֶן הָאָטֵד אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם
מִסְפַּד גָּדוֹל וְכָבֵד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֲבָל שְׁבַעַת יָמִים:

הש"י גֶּרֶן הָאָטֵד • מִקָּף אֲטֻדִּין הָיָה. וְרַבּוֹתֵינוּ דְּרָשׁוּ: (סוּטָה יג) עַל שֵׁם

הַמְּאָרֶע, שֶׁבָּאוּ כָּל מַלְכֵי כְּנַעַן וּנְשֵׂאֵי יִשְׁמַעֵאל לְמַלְחָמָה, וְכִיּוֹן שֶׁרָאוּ שֶׁל יוֹסֵף תְּלוּי בְּאֲרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב,
עָמְדוּ בְּלֵן וְתָלוּ בּוֹ כְּתֻרִיהֶם, וְהִקְפִּיפוּהוּ כְּתָרִים בְּגֶרֶן הַמִּקָּף סִיג שֶׁל קוֹצִים.

יא וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת־הָאֵבֶל בְּגֶרְן הָאֵמֶד
וַיֹּאמְרוּ אֵבֶל־כְּבֹד זֶה לַמִּצְרִים עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֵבֶל
מִצְרִים אֲשֶׁר בָּעֵבֶר הִירְדָן:
דינרדנא:

יב וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ בֵּן כַּאֲשֶׁר צִוּם:

(יב) וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ בֵּן כַּאֲשֶׁר צִוּם:

כס"י כַּאֲשֶׁר צִוּם • מהו אֲשֶׁר צִוּם?.

יג וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אֶרֶץ כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּמַעַרַת
שְׂדֵה הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר קָנָה אֲבֹרָהם אֶת־הַשְּׂדֵה לְאַחֲזֹת
קֹבֶר מֵאֵת עֶפְרָן הַחֲתִי עַל־פְּנֵי מִמְרָא:
אפי ממרא:

(יג) וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אֶרֶץ כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּמַעַרַת
שְׂדֵה הַמְּכַפְלָה אֲשֶׁר קָנָה אֲבֹרָהם אֶת־הַשְּׂדֵה לְאַחֲזֹת
קֹבֶר מֵאֵת עֶפְרָן הַחֲתִי עַל־פְּנֵי מִמְרָא:

כס"י וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו • ולא בני בניו, שֶׁכֶּךָ צִוּם: 'אל ישא מטתי לא איש מצרי ולא אחד מבניכם, שהם מבנות
כנען, אלא אתם', (כ"ד) וקבע להם מקום: ג' למזרח וכן לד' רוחות, וכסדרן למסע מנה של דגלים נקבעו כאן.
לוי לא ישא, שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף לא ישא, שהוא מלך, מנשה ואפרים יהיו תחתיהם. וזהו:
"איש על-דגלו באתת", באות שמסר להם אביהם לישא מטתו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כ עמ' 237)

לוי לא ישא (רש"י נ, יג) ואף על פי כן מצינו שמשה עצמו נשא את עצמות יוסף ממצרים, אף שהיה משבט לוי. ויש לבאר,
דהנה פטירתו של יעקב ונשיאת ארונו ממצרים תרמו להתחלת צרת השעבוד והגלות; ולכן "לוי לא ישא", שכן הוא 'מעל'
לגלות, כנראה מכך שהשעבוד לא חל על שבטו. נשיאת ארונו של יוסף, לעמת זאת, היתה חלק מתהליך הגאולה; ואין כל סבה
שלא ישתתף בה לוי. אדרבה - הדבר ראוי במיוחד לשבט זה, ובפרט למשה, גואלם של ישראל.

יד וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף מִצְרִימָה הוּא וְאָחִיו וְכָל־הָעֲלִים אֹתוֹ
לִקְבֹר אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קִבְּרוֹ אֶת־אָבִיו:
יד ותב יוסף למצרים הוא ואחיו וכל העלים אתו
דסליקו עמה למקבר ית אביוהי בטר דקבר
ית אביוהי:

כס"י הוּא וְאָחִיו וְכָל־הָעֲלִים אֹתוֹ • בחזרתן כאן, הקדים אחיו למצרים העולים אתו, ובהליכתן הקדים מצרים
לאחיו, שנאמר: "ויצעלו אתו כל עבדי פרעה וגו'" ואחר כך: "כל בית יוסף ואחיו", אלא לפי שראו הכבוד
שעשו מלכי כנען, שחלו כתריותם בארונו של יעקב, נהגו בהם כבוד.

טו וַיִּרְאוּ אַחֲרֵי־יוֹסֵף כִּי־מָת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ יִשְׁטַמְנוּ
יוֹסֵף וְהַשֵּׁב יִשְׁיב לָנוּ אֶת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר גָּמַלְנוּ אֹתוֹ:
טו ויראו אחרי-יוסף כי-מת אביהם ויאמרו לו ישתמנו
יוסף והשב ישיב לנו את כל-הרעה אשר גמלנו אתו:

כס"י וַיִּרְאוּ אַחֲרֵי־יוֹסֵף כִּי־מָת אָבִיהֶם • מהו "ויראו"? הכירו במיתתו אצל יוסף, שהיו רגילים לסעד על שלחנו
של יוסף והיה מקרבן בשביל כבוד אביו, ומשמת יעקב לא קרבן (כ"ד). לו ישתמנו • שמה ישתמנו, 'לוי מתחלק
לענינים הרבה: יש 'לוי' משמש בלשון בקשה ולשון 'הלואי', כגון: "לוי יהי כדברך", "לוי שמעני", "ולו הואלנו",
"לו מתנו". ויש 'לוי' משמש בלשון 'אם' 'ואולי', כגון: "לוי חכמו", "לוי הקשבת למצותי", "ולו אנכי שקל
על-כפיי". ויש 'לוי' משמש בלשון 'שמה': "לוי ישתמנו", ואין לו עוד דומה במקרא, והוא לשון 'ואולי', כמו:
"אלי לא-תלך האשה אחרי", לשון 'שמה' הוא. ויש 'ואולי' לשון בקשה, כגון: "ואולי יראה ה' בעניי", "ואולי
ישיב ה' אותי", הרי הוא כמו: "לוי יהי כדברך". ויש 'ואולי' לשון 'אם': "ואולי יש חמשים צדיקים".

טז וַיִּצְוּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ צֹוָה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר:
כס"י וַיִּצְוּ אֶל־יוֹסֵף • כמו "ויצונו אל-בני ישראל", צוה למשה
ולאחרן להיות שלוחים אל בני ישראל, אף זה: "ויצונו" אל שלוחם, להיות שליח אל יוסף לומר לו כן. ואת מי
צוה? את בני בלהה, שהיו רגילין אצלו, שנאמר: "והוא נער את בני בלהה". אביך צוה • (כ"ד, יבמות סח) שנו בדרך
מפני השלום, כי לא צוה יעקב כן, שלא נחשד יוסף בעניו.

טז וַיִּצְוּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִיךָ צֹוָה לִפְנֵי מוֹתוֹ לֵאמֹר:
כס"י וַיִּצְוּ אֶל־יוֹסֵף • כמו "ויצונו אל-בני ישראל", צוה למשה
ולאחרן להיות שלוחים אל בני ישראל, אף זה: "ויצונו" אל שלוחם, להיות שליח אל יוסף לומר לו כן. ואת מי
צוה? את בני בלהה, שהיו רגילין אצלו, שנאמר: "והוא נער את בני בלהה". אביך צוה • (כ"ד, יבמות סח) שנו בדרך
מפני השלום, כי לא צוה יעקב כן, שלא נחשד יוסף בעניו.

יִזְכְּרוּן תִּימְרוּן לְיוֹסֵף בְּכֶעָז שְׁבוּק כְּעֵן
לְחוּבָא אַחִיד וְלַחֲטָאוֹן אַרִי בִישְׁתָּא
גְּמֻלוֹךְ וְכֵעֵן שְׁבוּק כְּעֵן לְחוּבָא עֲבָדִי אֱלֹהִי
דְּאִבּוֹךְ וּבְכָא יוֹסֵף בְּמִלּוֹתְהוֹן עֲמָה:

(ח) בַּהֲתֹאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שָׂא נָא פֶּשַׁע אַחִיד וְחַטָּאתָם
בִּירְעָה גְּמֻלוֹךְ וְעַתָּה שָׂא נָא לְפֶשַׁע עֲבָדִי אֱלֹהֵי אֲבִיד
וַיִּבְכֶּה יוֹסֵף בְּרַבָּרָם אֵלָיו:

ח"י ש"א נא לפשע עבדי אלהי אביד. אם אביד מת, אלהיו קיים והם עבדיו.

יח וְאֶזְלוּ אִף אַחוּהִי וּנְפִלוּ קְדֻמוֹהִי וְאָמְרוּ
הָא אֲנַחְנָא לָךְ לְעֲבָדִין:

(יח) וַיֵּלְכוּ גַם-אֲחָיו וַיִּפְּלוּ לְפָנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנֵּנוּ לְךָ לְעֲבָדִים:
ח"י וַיֵּלְכוּ גַם-אֲחָיו • מוסף על השליחות.

יט וַיֹּאמֶר לָהּוֹן יוֹסֵף לֹא תִדְחֲלוּן אַרִי דִּחְלָא
דִּי אֲנָא:

(יט) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אֶל-תִּירָאוּ כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי:
ח"י כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי • שָׂמָא בְּמִקְוָמוֹ אָנִי? בְּתַמִּיקָהּ, אִם הִיִּיתִי
רוּצָה לְהִרְעֵ לְכֶם, כָּלוּם אָנִי יָכוֹל? וְהִלָּא אַתֶּם כָּלְכֶם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה, וְהִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲשָׁבָה לְטוֹבָהּ, וְהִיאֲךָ
אָנִי לְבָדִי כָּל לְהִרְעֵ לְכֶם?.

כ וַאֲתוּן חֲשַׁבְתוּן עָלַי בִּישָׁא מִן קֳדָם יי
אֶתְחַשְׁבֶּת לְטָבָא בְּדִיל לְמַעַבְדַּד כְּיוֹמָא דְּהִין
לְקַנְיָא עִם סָגִי:

(כ) וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה אֱלֹהִים חֲשָׁבָה לְטוֹבָה לְמַעַן
עֲשֶׂה בְיוֹם הַזֶּה לְהַחֲיִת עִם-רַבִּי:

• שבת קודש י"ב טבת •

כא וּכְעֵן לֹא תִדְחֲלוּן אֲנָא אֲזוֹן יִתְכוּן וְיִת
טַפְלִיכוֹן וְנַחֵם יְתָהוֹן וּמַלְל תַּנְחוּמִין עַל
לְבָהוֹן:

(כא) וְעַתָּה אֶל-תִּירָאוּ אֲנֹכִי אֲכַלְכֵּל אֶתְכֶם וְאֶת-טַפְכֶּם
וַיִּנַּחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל-לֵבָם:

ח"י וַיְדַבֵּר עַל-לֵבָם • דְּבָרִים הַמְתַּקְבְּלִים עַל הַלֵּב: עַד שְׁלֹא יִרְדְּתֶם לְכָאן, הָיוּ מְרַנְּנִים עָלַי שְׂאֲנִי עָבָד, וְעַל יְדִיכֶם
נִדְעָ שְׂאֲנִי בֶן חוֹרִין, וְאֲנִי הוֹרֵג אֶתְכֶם? מַה הַבְּרִיּוֹת אוֹמְרוֹת? כֵּת שֶׁל בַּחוּרִים רָאָה וְנִשְׁתַּבַּח בְּהֵן, וְאָמַר אַחִי
הֵם, וּלְבַסּוֹף הָרַג אוֹתָם, יֵשׁ לָךְ אֶח שֶׁהוֹרֵג אֶת אֲחָיו? דְּבָר אַחֵר: עֲשָׂרָה גִּירוֹת לֹא יָכֻלוּ לְכַבּוֹת גִּיר אֶחָד וְכוּ'.

כב וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה
וַחֲמִי אִסְרָף מֵאָה וְעֶסֶר שָׁנִין:

(כב) וַיֵּשֶׁב יוֹסֵף בְּמִצְרַיִם הוּא וּבֵית אָבִיו וַיְחִי יוֹסֵף מֵאָה
וְעֶשְׂרֵי שָׁנִים:

כג וַיָּחֲזָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵין תְּלִיתַיִן אִף בְּנֵי
מְכִיר בֶּר מְנַשֶּׁה אֲחִיִּלִּידוֹ וְרַבִּי יוֹסֵף:

(כג) וַיֵּרָא יוֹסֵף לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים גַּם בְּנֵי מְכִיר בֶּן-מְנַשֶּׁה
יָלְדוּ עַל-בְּרַכֵּי יוֹסֵף:

ח"י על-ברכי יוסף • כְּתַרְגוּמוֹ גִּדְלָן בֵּין בְּרַכֵּי.

~ נקודות משיחות קודש ~ (247 עמ' עמ')

גַּם בְּנֵי מְכִיר . . יָלְדוּ עַל בְּרַכֵּי יוֹסֵף (ג, כג) כִּד אֶתְלִידוֹ גְּזִירָנוֹן יוֹסֵף (תַּרְגוּם יוֹנָתָן בֶּן עֻזִּיאֵל) הֵיִינוּ שִׁיּוֹסֵף הִיָּה הַסִּנְדֵּק שֶׁל בְּנֵי
מְכִיר, שֶׁנִּמְלָלוּ עַל בְּרַכֵּי (פְּרוּשׁ יוֹנָתָן). וְהִקְשׁוּ עַל כֵּן, הָרִי מְנַהֵג יִשְׂרָאֵל הוּא שְׁלֹא לְכַבֵּד אָדָם אֶחָד בְּסִנְדַּקָּאוֹת שֶׁל שְׁנֵי אַחִים,
בְּדוּמָה לְקִטְרֵת, שֶׁ"מַּעוֹלָם לֹא שָׁנָה אָדָם בָּהּ" (יוֹמָא כו, א). וְיֵשׁ לְתַרְץ עַל פִּי חֲדוּשׁוֹ שֶׁל ה'חֲתָם סוֹפֵר', שֶׁ"מָּאָה דְּאַתְרָא" יָכוֹל
לְשַׁמֵּשׁ כְּסִנְדֵּק עֲבוּר יוֹתֵר מֵאָח אֶחָד, כֶּשֶׁם שֶׁהַכֶּהֱן הַגָּדוֹל יָכוֹל לְהַקְטִיר קִטְרֵת כְּרִצּוֹנוֹ. וְאִף כָּאן: יוֹסֵף הִיָּה הַשְּׁלִיט עַל הָאֶרֶץ,
'מָרָא דְאַתְרָא', וְלָכֵן הִתֵּר לוֹ לְהִיּוֹת סִנְדֵּק לְשְׁנֵי אַחִים.

כד וַיֹּאמֶר יוֹסֵף לְאַחוּהִי אֲנָא מָאִית וַיִּי מְדַבֵּר
דְּכִיר יִתְכוּן וַיִּסַּק יִתְכוּן מִן אֶרְעָא הָדָא
לְאַרְעָא דִּי קָיָם לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

(כד) וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל-אֲחָיו אֲנֹכִי מֵת וְאֱלֹהִים פָּקֹד יִפְקֹד
אֶתְכֶם וְהָעֵלָה אֶתְכֶם מִן-הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וּלְיַעֲקֹב:

(כה) וַיִּשְׁבַּע יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פָּקֹד יִפְקֹד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהֶעֱלֵתֶם אֶת־עַצְמֹתַי מִזֶּה:

(כו) וַיָּמָת יוֹסֵף בֶּן־מָאָה וָעֶשֶׂר שָׁנִים וַיַּחְנֹטוּ אֹתוֹ וַיִּישָׂם בְּאֲרוֹן בְּמִצְרַיִם:

חֶזֶק חֶזֶק וְנִתְחַזַּק

פ"ה פסוקים פ"ה אל פה סימן חסלת פרשת ויחי

הפטרה לפרשת ויחי נדפסה בעמ' קמ

אגרות קודש

ב"ה, י"ב טבת, תשי"ט

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מיום הששי, בו כותב ר"פ מאשר עבר עליו, ומסיים אשר רוצה הוא לחזור לדרך היהדות.

ואשרי חלקו אשר החליט לטוב האמיתי, טוב הן בגשמיות והן ברוחניות, שיחי' באורח חיים ע"פ הוראת תורה"ק תורת חיים, ובטוח הוא ע"פ מרז"ל אשר אפילו כשאדם מקדש עצמו מעט מלמטה, מקדשין אותו הרבה מלמעלה, ובפרט כשיוסיף בפעולות האמורות מצדו.

ומי"ש שיש כאלו הצוחקים וכו', מהנכון אשר לא יכנס עמהם בכל וויכוח כלל וכלל, כי לפעמים אלה הצוחקים, הסיבה היא שחשים הם בנפשם פנימה, שאין הנהגה שלהם כדבעי, שהרי אבותיהם ואבות אבותיהם, במשך של שלשת אלפים שנה ות"ק שנה הולכים הם בדרך התורה והמצוה, ורק הם נטו מזה, וחשים, ואף שלפעמים אין מבינים זה בשכל, שהנטי' היתה משום שלא רצו להלחם נגד היצר, ומנסים לכסות על הרגש זה ע"י צחוק ולעג וכו' ורואים במוחש אשר כשאין נכנסים לוויכוח והולכים בדרך התורה והמצוה מבלי לשים לב להלועגים, הרי סו"ס גם הלועגים והצוחקים מפסיקים את זה, ומתקרבים גם הם צעד אחר צעד לתורה ולמצותי' עליהם נאמר וחי בהם.

תקותי שנפגש לפעמים קרובות עם צעירי אגודת חב"ד שמזכיר במכתבו ומשתתף בהתועדות שלהם ועל כגון דא נאמר איש את רעהו יעזורו.

בקשר עם מצב הכספי שיש לו חובות.

הנה בכל יום חול קודם תפלת השחר יפריש איזו פרוטות לצדקה ומה טוב גם לפני תפלת מנחה, וישמור על התקנה לאמר בכל יום אחר תפלת שחרית השיעור תהלים חדשי - כמו שנחלק התהלים לימי החדש - ומהנכון אשר יבדקו את התפילין שלו שתהיינה כשרות כדין.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

שיעורי תהלים לשבת פרשת ויחי

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

ב"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - ו' טבת מפרק לה עד סוף פרק לח	יום רביעי - ט' טבת מפרק מט עד סוף פרק נד
יום שני - ז' טבת מפרק לט עד סוף פרק מג	יום חמישי - י' טבת מפרק נה עד סוף פרק נט
יום שלישי - ח' טבת מפרק מד עד סוף פרק מח	יום שישי - י"א טבת מפרק ס עד סוף פרק סה
שבת קודש - י"ב טבת פרק כ מפרק סו עד סוף פרק סח	

יום ראשון ו' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יב, אך החיות... עד עמ' 24, בשר ודם:

לא קיימת כלל, במובן הגשמי של העבירה, בחינת "נקבה" של קליפה, רק שפחותיה וחיילותיה – של הקליפה, מלבישים – ומקיפים, לחיות שבטפות, פידוע לידועי חן – לידועי חכמת הקבלה): אלא אם כן יעשה תשובה מאהבה רבה כל כך, עד שידונות נעשו לו בזכות. – ומשום כך לא נזכר

בתורה, חטא זה, של זרע

לבטלה, בכלל ביאות

אסורות, שכן, בהוצאת זרע

לבטלה אפשר לאדם

להעלות את החיות לקדושה

עלידי "תשובה נכונה",

רגילה אך כנה, ו"כוונה" 57

בקריאת שמע שעל המטה,

גם בלי תשובה הנובעת

מאהבה רבה. וכן יובן

מאמר ר"ל: – על יסוד מה

שאמרנו שבביאות אסורות,

אפשר להציל את החיות

מהקליפות עלידי תשובה

מאהבה רבה, יובן מאמר

רבותינו ז"ל: "איהו מעות

שלא יוכל לתקן¹⁰ – זה

שכא על העררה והוליד

ממזר", שאז – כשכבר

הוליד ממזר, גם אם יעשה

תשובה גדולה כל כך –

כגון תשובה מאהבה רבה,

אי אפשר לו להעלות

חיות לקדושה, מאחר

שכבר ירדה לעולם הזה

ונתלבשה בגוף פשר ודם: – של הממזר שנולד. זאת אין גם בכוח

תשובה מאהבה רבה לבטל, ולכן זוהי עבירה שאי אפשר לתקן.

למרות זאת, מוסבר במקום אחר, שכשהתשובה היא חזקה באופן

מיוחד, בכוחה להביא לידי כך שהממזר ימות, כלומר שגוף

הבשר ודם – יתבטל. כפי שידוע¹¹ הסיפור בגאון החסיד רבי

יוסף מבישנקוביץ שרבנו הזקן ציוה עליו להיעשות ל"בעל

עגלה": כשהתאכסן רבי יוסף, באחת מנסיעותיו, באכסניה

מסויימת, ערך "תיקון חצות" והתפלל מתוך כבי רב – נכח שם

באותה שעה יהודי אחר, שסטו מן הדרך הישרה, התחתן עם

גויה ונולד להם ילד. בכייתו של רבי יוסף חדרו כל כך ללבו

ונפשו של אותו יהודי, עד שהחליט מעומק לבו לחזור לדרך

היהדות. תשובתו של אותו יהודי היתה גדולה כל כך, שהביאה

לידי כך שהממזר שנוולד לו – טבע.

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

ליקוטי אמרים

אך החיות שבטפות זרע שיצאו ממנו לבטלה
אף שירדה ונכללה בשלש קליפות הטמאות הרי זו עולה
משם בתשובה נכונה ובכוונה עצומה בקריאת שמע
שעל המטה כנודע מהאר"י ז"ל ומרומנו בגמרא כל
הקורא קריאת שמע על מנתו כאלו אוהו חרב של
שתי פיות כו' להרוג גופות החיצונים שנעשו לבוש
לחיות שבטפות ועולה החיות מהם כידוע ל"ח.
ולכן לא הוזכר עון זרע לבטלה בתורה בכלל ביאות
אסורות אף שחמור מהן וגדול עונו בבחי' הגדלות
ורבוי הטומאה והקליפות שמוליד ומרבה במאד מאד
בהוצאת זרע לבטלה יותר מביאות אסורות רק
שבביאות אסורות מוסיף כח וחיות בקליפה טמאה
ביותר עד שאינו יכול להעלות משם החיות בתשובה*
הנה"ה

(מפני שנקלטה ביסוד רנוקבא
דקליפה המקבלת וקולטת החיות
מהקדושה משא"כ בורע לבטלה שאין
שם בחי' נוקבא דקליפה רק שכחותיה
והיילותיה מלבישים לחיות שבטפות
כידוע ל"ח):

והוליד ממזר שאז גם אם יעשה תשובה גדולה
למעלות החיות לקדושה
מאחר שכבר ירדה לעולם הזה ונתלבשה בגוף
בשר ודם:

ונתלבשה בגוף פשר ודם: – של הממזר שנוולד. זאת אין גם בכוח

תשובה מאהבה רבה לבטל, ולכן זוהי עבירה שאי אפשר לתקן.

למרות זאת, מוסבר במקום אחר, שכשהתשובה היא חזקה באופן

מיוחד, בכוחה להביא לידי כך שהממזר ימות, כלומר שגוף

הבשר ודם – יתבטל. כפי שידוע¹¹ הסיפור בגאון החסיד רבי

יוסף מבישנקוביץ שרבנו הזקן ציוה עליו להיעשות ל"בעל

עגלה": כשהתאכסן רבי יוסף, באחת מנסיעותיו, באכסניה

מסויימת, ערך "תיקון חצות" והתפלל מתוך כבי רב – נכח שם

באותה שעה יהודי אחר, שסטו מן הדרך הישרה, התחתן עם

גויה ונולד להם ילד. בכייתו של רבי יוסף חדרו כל כך ללבו

ונפשו של אותו יהודי, עד שהחליט מעומק לבו לחזור לדרך

היהדות. תשובתו של אותו יהודי היתה גדולה כל כך, שהביאה

לידי כך שהממזר שנוולד לו – טבע.

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

1 אך החיות שבטפות זרע שיצאו ממנו לבטלה, אף שירדה

2 ונכללה בשלש קליפות הטמאות – הרי זו עולה משם בתשובה

3 נכונה, – "רגילה" אך כנה, ובכוונה עצומה בקריאת שמע שעל

4 המטה, כנודע מהאר"י ז"ל, – ש"כוונה" בקריאת שמע שעל

5 המטה מסוגלת לתקן חטא

6 זה, ומרמז בגמרא⁸: –

7 האומרת: "כל הקורא

8 קריאת שמע על מנתו

9 כאלו אוהו חרב של שתי

10 פיות כו'", – ושתי פיות

11 אלו הן כרי, להרג גופות

12 החיצונים – של הקליפות,

13 שנעשו לבוש לחיות

14 שבטפות, – הריגת גופות

15 הקליפות נעשה עלידי אחת

16 הפיות מהחרב של קריאת

17 שמע שעל המטה, ועולה

18 החיות מהם, – על ידי הפה

19 השני של החרב, פידוע

20 לידועי חן, – (חכמה

21 נסתרה), חכמת הקבלה.

22 ולכן לא הוצר עון זרע

23 לבטלה בתורה בכלל

24 ביאות אסורות, אף

25 שחמור מהן, – אף שבפרט

26 מסויים חמור עון זרע

27 לבטלה מביאות אסורות,

28 וגדול עונו, בקחינת

29 הגדלות ורבוי הטמאה

30 ותקלפות שמוליד ומרבה

31 – את הקליפות, במאד מאד

32 בהוצאת זרע לבטלה, יותר מביאות אסורות. – כלומר בכמות

33 הוא יוצר עלידי עבירה זו הרבה יותר קליפות מאשר עלידי ביאות

34 אסורות, רק שבביאות אסורות מוסיף כח וחיות בקליפה

35 טמאה ביותר, עד שאינו יכול להעלות משם החיות בתשובה,

36 בתשובה רגילה, (הגהה – ב"הגהה" הבאה, מסביר רבנו הזקן,

37 מדוע בביאות אסורות אי אפשר להעלות את החיות מהקליפות, רק

38 עלידי תשובה הנובעת מאהבה רבה, ואילו בורע לבטלה אפשר

39 לעשות זאת גם עלידי "תשובה נכונה": מפני שנקלטה ביסוד

40 דנוקבא דקליפה – שכן, בביאות אסורות, נקלטה החיות ב"יסוד"

41 ה"נקבה" של הקליפה, המקבלת וקולטת החיות מתקדושה, –

42 שכן, כשם שהדבר בצד הגשמי של עבירה זו, כך גם ברוחניות,

43 נקלטת החיות ב"נקבה" של הקליפה, מה שאין כן בידוע לבטלה,

44 – שונה הדבר בורע לבטלה, שאין שם בחינת נוקבא דקליפה, –

יום שני ז' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 24, פרק ח ועוד... עד עמ' יג, הקדוש.

לְקַדְּשָׁהּ בְּדִלְעִיל³. – שגם כשאכל כדי למלא תאות נפשו, אך,
מכיון, שמדובר במאכל של היתר, מתעלה החיות לקדושה,
כשהאדם חוזר ללמוד תורה ולעבוד את השי"ת; ואילו היצר-הרע
לדבר של איסור, אינו יצר-הרע יהודי כלל, אלא יצר-הרע זר.
יצר-הרע זה מקבל האדם,
בגלל השתקעותו בתאוות
”מותרות”, על ידן הוא
מתגשם, ונוצר בו רצון לדבר
של איסור, דבר שאינו טבעי
ליהודי. אִךְ מִכָּל מָקוֹם, –
גם במאכלים של היתר,
כשאכל אותם כדי למלא
תאות נפשו, שקיימת עדיין
האפשרות להחזירו
לקדושה, אבל קָדַם שְׂחֹר
לְקַדְּשָׁהּ, – לפני חזרת
האדם בתשובה, הוא סָמְרָא
אֲחֵרָא וקִלְפָּה. וְגַם אֲחֵר
כָּהֵן, – אף לאחר שהאדם
חזר בתשובה והחזיר את
חיות המאכל לקדושה,
הַרְשִׁימוּ מִמֶּנּוּ – הרושם
מכך, נִשְׁאָר דְּבוּק בְּגוֹף, –
האדם, לְחִיּוֹת בִּי מִכָּל
מֵאֵכָל וּמִשְׁקָה – שאדם
אוכל ושותה, נַעֲשֶׂה תַּכְּפָּה
דָּם וּבָשָׂר מִבְּשָׂרוֹ. – ומכיון
שבשעה שאכל לשם תאוה
– כשהדבר היה רע – ניתוסף בגופו דם ובשר – נשאר בו ”רושם”
מכך, גם לאחר שחזר בתשובה והחזיר את חיות המאכל לקדושה.
וְלָכֵן צָרִיךְ הַגּוֹף לְחַבּוֹת הַתַּכְּפָּה, – שהוא עונש מיוחד לגוף,
לְנִקְיוֹתוֹ וּלְטַהֲרוֹ מִמִּטְמָאוֹת שֶׁקָּבַל – הגוף, בְּהִנָּאת עוֹלָם הָיָה
וְתַעֲנוּגָיו מִמִּטְמָאוֹת קִלְפָּה נִגָּה וְשִׁדְיֵי יְהוּדָאִין. – היצר-הרע
היהודי המגרה את האדם לתענוגים מותרים. אֲלֵא אִם בֵּן מִי שֶׁלֹּא
נִהְיָה מְעוֹלָם הָיָה כָּל יָמָיו – או שאכן לא נהנה באמת, או שהנאתו
לא היתה מהעולם-הזה, משום שכל מה שעשה היה רק לשם מצוה
וקדושה, בְּרַבְּנֵי הַקְּדוּשָׁה. – רבי יהודה הנשיא שאמר⁵ בשעת
הסתלקותו, שלא נהנה מהעולם-הזה אף לא באצבע קטנה. הרי, מי
שלא נהנה מהעולם-הזה בכל משך ימי חייו, הוא אינו זקוק לעונש
זה של חיבוט הקבר כדי לנקות את גופו; ואילו מי שאינו בדרגה כזו
– זקוק גופו לעונש ”חיבוט הקבר”, כדי לנקותו מהטומאה שנרבקה
בו, על-ידי הנאות העולם-הזה ותענוגיו. להלן, מסביר רבנו הזקן ענין
לבוש הדיבור, כשמדברים דיבורים מותרים שלא לשם שמים:

1 פֶּרֶק ח. וְעוֹד זֹאת בְּמֵאכְלוֹת אִסּוּרוֹת, שְׁלֹכְךָ נִקְרָאִים בְּשֵׁם
2 ”אִסּוּר”, – כלומר קשור, מִפְּנֵי שָׂאָף מִי שֶׁאֵכָל מֵאֵכָל
3 אִסּוּר בְּלֹא הוֹדָע – מבלי לדעת, וכוננת האכילה היתה, לְשֵׁם
4 שְׂמִים, לְעֵבֶר ה' בְּכַח אֲכִילָה הָיָה, – לו היה זה מאכל של היתר,
5 היתה האכילה עצמה
6 מפרידה את הטוב מהרע;
7 כפי שכבר הוסבר, שעל-ידי
8 אכילה לשם שמים נפרד
9 הטוב מן הרע שבחיות
10 המאכל. ברם, כאן מדובר
11 על אכילת מאכל של איסור
12 לשם שמים, וְגַם פָּעַל וְעָשָׂה
13 בֵּן, וְקִרָא וְהִתְפַּלֵּל בְּכַח
14 אֲכִילָה הָיָה – שבאם היה
15 המדובר ביחס לאכילת דבר
16 המותר, ובכוח אותה אכילה
17 הוא לומד ומתפלל – היתה
18 החיות של המאכל עולה
19 לקדושה, בהיות המאכל
20 מנוצל ללימוד ולתפלה; אִין
21 תְּחִיּוֹת שְׂכָה עוֹלָה
22 וּמִתְלַבֶּשֶׁת בְּתִבּוֹת הַתּוֹרָה
23 וְהִתְפַּלָּה בְּמִי הַתְּתָר, –
24 וכל כך למה? מִפְּנֵי אִסּוּרָה
25 – כלומר, מפני התקשרות
26 מאכל זה בִּידֵי הַסְּמָרָא
27 אֲחֵרָא מְשַׁלֵּשׁ קִלְפּוֹת
28 הַמִּטְמָאוֹת. – לגמרי, שאינה
29 מרשה לחיות שבמאכל להתעלות לקדושה. וְאֵפֶלֶוּ הוּא אִסּוּר
30 דְּרַבְּנָן, – שהחכמים אסרו לעשותו, ואין הוא איסור מדאורייתא,
31 שֶׁחֲמוּרִים דְּבָרֵי כּוֹפְרִים יוֹתֵר מִדְּבָרֵי תּוֹרָה כו'. – וממילא, גם
32 דבר שחכמים אסרוהו קשור בקליפות הטמאות לגמרי, ואי אפשר
33 להעלותו לקדושה, גם אם השתמש בו לשם שמים, מבלי שידע
34 שהדבר אסור. וְלָכֵן, גַּם הַיָּצֵר הָרַע וְכַח הַמִּתְאַוֶּה לְדְּבָרִים
35 הָאִסּוּרִים, הוּא שֶׁדִּי מְשַׁדֵּין נִבְרָאִין, – שד של גוי, שֶׁהוּא יָצֵר הָרַע
36 שֶׁל אֲמוֹת הָעוֹלָם, שֶׁנִּפְשׁוּתֵיהֶם מְשַׁלֵּשׁ קִלְפּוֹת הַמִּטְמָאוֹת. –
37 ולכן מתאווים הם, והיצר הרע שלהם, לדברים אסורים, המקבלים
38 חיות משלש הקליפות הטמאות והערת כ”ק רבינו: ”שבהם מדובר
39 בוח”ג רנ”ג ועוד”. מִי שֶׁאִין בֵּן הַיָּצֵר הָרַע וְכַח הַמִּתְאַוֶּה לְדְּבָרִים
40 הַמִּתְרִים לְמִלְאוֹת תְּאוֹתָו, – למרות שהוא עושה זאת כדי למלא
41 תאות נפשו, וכפי שכבר הוסבר, ”יורד” על-ידי כן גם הדבר המותר,
42 אל הרע שמשלש הקליפות הטמאות לגמרי; ברם, למרות זאת הוא
43 שֶׁדִּי מְשַׁדֵּין יְהוּדָאִין, – יצר-הרע ”יהודי”, לְפִי שְׂכִיבּוֹל לְחֹדֶר

1. משנה סנהדרין פ”ח, ב. במדבר רבה יד, יב. 2. זהר חלק ג. רנ”ג, א. רעז, א. 3. פרק ז. 4. ראה זוהר חלק ב. קנא, א. ובמיוחד רבי חיים וויטאל בסוף ספר הגלגולים, וספר הכוונות נה, ב. 5. כתובות קד, א.

יום שלישי ח' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יג, ועל דברים... עד עמ' 26, שעסקו בהן:

על עבירותיו "מדה כנגד מדה", חומרת העונש כחומרת החטא, ולכן: 39
על עבירה שנעשתה מתוך חוס וחמימות – מענישים ב"גיהנום של 40
אש", ועל קרירות בקיום מצוה – ב"גיהנום של שלג" 40.¹⁰ הרי, נוסף 41
על העונש שמענישים על ביטול מצות תלמוד תורה, כעונש 42
שמענישים על ביטול כל 43
מצות עשה – קיים עונש 44

1 ועל דברים בטלים בהתר, – כשאין איסור בדיבור, כגון עם
2 הארץ שאינו יכול ללמד – שכן, מי שיכול ללמוד, מוטלת עליו
3 תמיד חובת מצות העשה של "ודברת במ ולא בדברים בטלים" 6,
4 הוא חייב תמיד לדבר רק דברי תורה ולא דברים בטלים, ולגבוי יש
5 משום איסור לדבר דברים
6 בטלים. ואילו, עם הארץ,

מיוחד על "ביטול תורה". 45
וכן העוסק בהקמות 46
אמות העולם – בכלל 47
דברים בטלים יחשב לענין 48
עין פסול תורה, – שגם 49
בלימוד חכמות כלליות 50
עוברים על חטא ביטול 51
תורה, כמו שכתוב 52
בהלכות תלמוד תורה.¹¹ 53
ועוד זאת יתרה ממאמה 54
של חכמת האמות על 55
מאמת דברים בטלים, 56
שאין מלכיש ומטמא – 57
על ידי דברים בטלים, רק 58
המדות, – שהן מיסוד 59
הרוח הקדוש שבנפשו 60
האלהית, – שכן, גם הנפש 61
האלקית מורכבת מארבעה 62
יסודות רוחניים: אש, רוח, 63
מים, עפר. המדות, כאהבה, 64
פחד וכדומה, באות מיסוד 65
הרוח – ועל ידי דברים 66
בטלים הוא משקיע בהם את 67

שבע המדות של הנפש האלקית, הנובעות מיסוד הרוח שבה, 68
ומכלכל אותן, במאמת קלפת נגה שבדברים בטלים, הבאים 69
מיסוד הרוח הרע שבקלפה זו בנפשו הבהמית בלעיל, – כמו 70
שהוסבר בפרק הראשון. ולא פחינת חכמה בינה דעת שבנפשו, 71
– דברים בטלים אינם מטמאים את השכל שבנשמה, מאחר שהם 72
דברי שטות ובורות, שגם השומים ועמי הארץ יכולים לדבר 73
כן. – אין הוא משקיע את שכלו בדברים בטלים, וממילא אינו 74
מטמא את השכל של נפשו האלקית. מה שאין כן בחכמת 75
האמות, – שונה הדבר ביחס לחכמות אומות העולם, 76

7 שאינו יכול ללמוד, יש 1
8 שהדברים בטלים שלו אינם 2
9 באיסור. ואף הוא צריך 3
10 לטהר נפשו ממאמה זו 4
11 בקלפה זו, על ידי גלגולה 5
12 בקפה הקלע, – ביחס 6
13 לעונש זה של "כף הקלע" 7
14 מובא הביטוי, שקולעים את 8
15 האדם מקצה אחד של 9
16 העולם לקצה השני, או 10
17 מארץ ישראל לחוץ לארץ. 11
18 הרעיון הגלום בכך הוא: 12
19 מעבירים את הנפש 13
20 מקיצוניות לקיצוניות, 14
21 בתחלה רואה הנפש את 15
22 האמת ואת הגדלות 16
23 שבקדושה ובאלקות, ומיד 17
24 "זורקים" אותה, למחשבות 18
25 ולדיבורים, שחשבה ודיברה 19
26 בעולם הזה; ויש בכך משום 20
27 צער גדול לנשמה.⁸ כמו 21
28 שכתוב בזהר פרשת 22
29 בשלח דף נט. אכל

30 לדבורים אסורים, כמו ליצנות ולשון הרע וכיצא בהם, שהן 31
32 משלש קלפות הממאות לגמרי – אין כף הקלע [לכדו] מועיל 33
34 לטהר ולהעביר ממאמתו מהנפש, רק צריכה לירד לגיהנום. – 35
36 שהוא עונש חמור יותר, ומשום כך הוא משפיע יותר לנקות את 37
38 הנפש. וכן מי שאפשר לו לעסוק בתורה ועוסק בדברים בטלים 39
40 – אין כף הקלע לכדו מועיל לנפשו למרקה ולזככה, רק – 41
42 היא זקוקה לענישים חמורים שמענישים על פסול תורה 43
44 בפרטות, מלבד ענין הכללי לכל פסול מצות עשה מחמת 45
46 עצלות בגיהנום של שלג, כמבאר במקום אחר.⁹ – אדם נענש

6. יומא יט, ב. 7. ראה שבת קנב, ב. 8. כדאי להוסיף כאן, מה שאמר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע באחת משיחותיו הקדושות, שאמירת דברי תורה בעל פה, למשל: לומר בעל פה מלות החומש, תהלים, משניות או תניא – נוסף שבכך מקיימים מצות תלמוד תורה ומטהרים את האויר – זה עוזר לאדם להיפטר מעונש כף הקלע. 9. לקוטי תורה להארז"ל בתחילת פרשת שמות. ראה גם זוהר חלק א. סב, ב; רלז, ב; חלק ב. קנ, א-ב. 10. יש שרוצים ללמוד כאן, שבגיהנום של שלג יש משום רפואה לקרירות הנפש, כמו שעל-ידי שפשוף שלג על אבר קפוא, עוזר להחזרת הילוך הדם הרגיל. ברם, הרבי מפקפק בנכונות פירוש זה, ואומר שבלקוטי תורה להארז"ל לא משמע כך. הוא העיר: "צע"ג א נכון הוא; וא"כ למה גוזלין השלג בו" שבל"ת שם". 11. פרק ג, סעיף ז. "הלכות תלמוד תורה" הוא הספר הראשון שנדפס מרבנו הזקן, בשנת תקנ"ד, בשקלוב, ולאחר מכן – צורף ונכלל בשולחן ערוך שלו.

1 וְסִיעֵתָן שְׁעֶסְקוּ בָּהֶן: - בחכמות אומות העולם, שכן, הם ידעו
2 לנצל חכמות אלו בעבודת השם ובתורה. בהקשר להאמור בפרק זה,
3 שדבר של איסור, גם אם איסורו הוא מדרבנן בלבד, קשור בשלש
4 הקליפות הטמאות לגמרי, ואי אפשר להעלותו לקדושה, גם אם
5 הוא אוכל אותו מבלי שידע
6 שהדבר הוא של איסור, ואף
7 כשזה נאכל לשם שמים,
8 ובכוח אותה אכילה הוא
9 לומד ומתפלל - כדאי
10 להביא כאן את הסיפור
11 הבא: חסיד אחד התאונן
12 פעם בפני רבנו הזקן,
13 שלחנתו נופלות מחשבות
14 ופקפוקים בעניני אמונה.
15 אמר לו רבנו הזקן: חתנך נכשל בשתיית חלב עכ"ם, שיהודי לא היה
16 נוכח בשעת החליבה. ואף שהוא חשב שזהו חלב יהודי, ונוסף על
17 כך חלב עכ"ם הוא איסור מדרבנן בלבד - הזיק לו הדבר ברוחניות,
18 ומכאן ספיקותיו באמונה. רבנו הזקן נתן לו "תיקון", שעזר לו
19 להירפא ממחלתו הרוחנית.

1 שבהתעסקותו בהן הוא מְלַבֵּשׁ וּמְטַמֵּא בְּחִינֹת חֲכָמָה בִּינָה
2 דַּעַת - השכל, שֶׁבִּנְפִשׁוֹ הָאֱלֹהִית בְּטַמְאָת קְלִפַּת נִגְהָ שֶׁבְּחֲכָמֹת
3 אֱלֹהִים, שֶׁנִּפְלֹ שָׁמָּה - אותן חכמות "נפלו" לתוך קליפת נוגה,
4 בְּשִׁבְרֵית הַכִּלִּים - בתהליך של "שבירת הכלים" בראשית הבריאה,
5 מְבַחֲנִית אַחוּרִים שֶׁל
6 חֲכָמָה דִּקְדֻשָּׁה, בִּידוּעַ
7 לִידְעֵי חָן. - ליודעי חכמה
8 נסתרה (חכמת הקבלה),
9 שבה מתבאר התהליך
10 האמור ואופן הנפילה. ובכן,
11 כשלומדים חכמות כלליות,
12 מטמאים את השכל של
13 הנפש האלקית, וזה גרוע
14 מדברים בטלים, על-ידם
15 הוא מטמא רק את המדות ולא את השכל. אֵלֶּא אִם בֵּן עוֹשֶׂה
16 אוֹתָן - את החכמות, קָרָדוֹם לְחַתֵּךְ בָּהֶן, דִּחְיָנוּ בְּרִי לְהַתְפַּרְנֵם
17 מִהֵן בְּרוּחַ לַעֲבֹד ה', או שִׁידוּעַ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לַעֲבֹדֶת ה' או
18 לְתוֹרָתוֹ, - למשל: הוא לומד חכמת החשבון, כדי להבין היטב את
19 דיני קידוש החדש, וכדומה. וְהוּא מַעֲמֹם שֶׁל הַרְמָב"ם וְרַמְבַּ"ן ז"ל

ליקוטי אמרים

ומטמא בחי' חב"ד שבנפשו האלהית בטומאת קליפת
נוגה שבחכמות אלו שנפלו שמה בשבירת הכלי' מבחי'
אחוריים של חכמה דקדושה כידוע ליודעי חן אלא א"כ
עושה אותן קרדום לחתוך בהן דחינו כדי להתפרנס
מהן בריוח לעבוד ה' או שידוע להשתמש בהן לעבודת
ה' או לתורתו וזהו טעמו של הרמב"ם ורמב"ן ז"ל
וסיעתן שעסקו בהן:

יום רביעי ט' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 26, פרק ט והנה... עד עמ' 26, שבמוחין.

59 שאר המדות, הן בְּלֵב, וּמַחְלָב הֵן מִתְפַּשְׁטוֹת בְּכָל הַגּוּף. וְגַם
60 עוֹלָה לְמַחֲ שֶׁבְּרָאשׁ, לְחַשֵּׁב וּלְהַרְהֵר בָּהֶן וּלְהַתְחַכֵּם בָּהֶן, -
61 אחרי שמתעוררת תאוה בלבד, היא עולה אל מוחו, לחשוב
62 ולהתחכם איך להגיע למימוש תאוותו זו, בְּמֹו שֶׁהֵדֵם מְקוּרֹו בְּלֵב,
63 וּמַחְלָב מִתְפַּשְׁט לְכָל
64 הָאֲבָרִים, וְגַם עוֹלָה לְמַחֲ
65 שֶׁבְּרָאשׁ. - כשם שהדם
66 מקורו בלב, ומשם הוא
67 מתפשט לכל שאר חלקי
68 הגוף, כך גם נפש זו -
69 המלוּבֶשֶׁת בְּדָם הָאָדָם -
70 מקורה בלב, ומחלב היא
71 מתפשטת לכל שאר חלקי
72 הגוף. אֵךְ מְקוֹם מְשַׁכֵּן
73 נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית הוּא בְּמוֹחִין
74 שֶׁבְּרָאשׁ, - מיקומה של
75 הנפש האלקית הוא במוח
76 שבראש, כפי שהוזכר בפרקים הקודמים, שעיקר מהותה של הנפש
77 האלקית הוא ה"שכל", ומקום ה"שכל" הוא בראש, וּמִשָּׁם -
78 מהמוח שבראש, מִתְפַּשְׁטֶת לְכָל הָאֲבָרִים, וְגַם בְּלֵב - שוכנת

39 פֶּרֶק ט בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את פרטי הנפש האלקית שבכל
40 אחד מישראל, על עשרת כוחותיה ושלשה לבושים. את פרטי הנפש הבהמית,
41 הנפש שמהקליפה, שבכל אחד מישראל, על עשרת כוחותיה ושלשה לבושים.
42 בפרק התשיעי, יסביר את המלחמה המתחוללת באדם בין שתי נפשות אלו:
43 וְהֵנָּה, מְקוֹם מְשַׁכֵּן נֶפֶשׁ
44 הַבְּהֵמִית שֶׁמְקַלְפֶת נִגְהָ
45 בְּכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל הוּא
46 בְּלֵב, - שם, בלב, מתגלה
47 הנפש הבהמית, להשפיע
48 על הגוף, שכן, כפי שהוזכר
49 בפרקים הקודמים, מורכבת
50 הנפש הבהמית בעיקר
51 מ"מדות" - ככעס, תאוה,
52 התפארות וכדומה, ומקומן
53 של מדות אלו, הוא בלב,
54 בְּחֵלֶל שְׁמָאֵלִי - שבלב,
55 שֶׁהוּא מְלֵא דָם, וּבְתִיבָּ:
56 "בִּי הָדָם הוּא הַנֶּפֶשׁ". - שמכאן מובן, שהנפש נמצאת בחלל
57 השמאלי שבלב, המלא דם, וְלִכֵּן, - בגלל מיקומה של הנפש
58 הבהמית בלב, כָּל הַתַּאֲוֹת וְהַתְּפַאֲרוֹת וְכַעַס וְדוּמְיָהֶן - וכל

ליקוטי אמרים

פרק ט והנה מקום משכן נפש הבהמית שמקליפת
נוגה בכל איש ישראל הוא בלב בחלל
שמאלי שהוא מלא דם וכתוב כי הדם הוא הנפש ולכן
כל התאות והתפארות וכעס ודומיהן הן בלב ומהלב
הן מתפשטות בכל הגוף וגם עולה למוח שבראש
לחשב ולהרהר בהן ולהתחכם בהן כמו שהדם מקורו
בלב ומהלב מתפשט לכל האברים וגם עולה להמוח
שבראש. אך מקום משכן נפש האלהית הוא במוחין
שבראש ומשם מתפשטת לכל האברים וגם בלב בחלל

1. דברים יב, כג. 2. הוא משתמש בביטוי "עולה למוח שבראש" - כי יש בכך משום עליה למדות, כשמהן נובעת המחשבה והשכל - אם כי, שה"שכל" בא כאן רק לשם ביצוען של המדות - שהרי, עצם מהות השכל, הוא למעלה ממהות המדות. כך להלן בקשר ל"דם", הוא אומר שהדם עולה למוח, שכן, גם לדם יש בכך משום עליה, שהדם המזווק ביותר עולה למוח. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמוכון - הטעם על הדגשת המוח בפ"ע - הוא ע"ד שפי' לקמן בנה"א".

1 ומתגלה הנפש האלקית כחלל הימני – שבלב, שאין בו דם,
2 וכמו שכתוב: "לב חכם לימינו". – "חכם" רומז לנפש האלקית,
3 בניגוד לנפש הבהמית (היצר הרע), הנקראת "כסיל". "לימינו" –
4 החלל הימני שבלב. כאן, כמו בנפש הבהמית, הוא מבדיל בין הלב

5 לשאר האברים: לאחר

6 שהוא מציין, שהנפש

7 האלקית מתפשטת בכל

8 האברים, הוא מוסיף במיוחד

9 "וגם בלב" – שכן, הנפש

10 האלקית לא רק שהיא

11 מתפשטת בלב כמו בשאר

12 האברים, אלא היא גם

13 מתגלה בלב, כלומר:

14 במדות. והיא – כיצד

15 מתגלה הנפש האלקית

16 שמהמוח – בלב? – עלידי אהבת ה' פרשפי שלהבת מתלהבת

17 בלב משפילים – המשתמשים בכוח חכמתם, המבינים

18 ומתבוננים – ומשתמשים גם ב"כוח הבינה", להבין כל דבר

19 לפרטיו, פרעתם אשר במחם – הם משתמשים גם "בכוח הדעת",

20 להתעמק ולהרגיש את מה שהם מבינים; כלומר, הם משתמשים

21 לשם כך בכל שלושת הכוחות: חכמה, בינה ודעת, פרברים

22 המעוררים את האהבה. – בגדולת השי"ת, כפי שהוסבר בפרק

ליקוטי אמרים

הימני שאין בו דם וכמ"ש לב חכם לימינו והיא אהבת
ה' כרשפי שלהבת מתלהבת בלב משפילים המבינים
ומתבוננים בדעתם אשר במוחם בדברים המעוררים
את האהבה. וכן שמחת לבב בתפארת ה' והדר גאונו
כאשר עיני החכם אשר בראשו במוח חכמתו ובינתו
מסתכלים ביקרא דמלכא ותפארת גדולתו עד אין חקר
ואין סוף ותכלית כמבואר במקום אחר וכן שאר מדות
קדושות שבלב הן מחב"ד שבמוחין.

השלישי, שההתבוננות בגדולת השי"ת, מעוררת אהבה אליו. הרי,
אהבה זו בלב היא התפשטות הנפש האלקית מהמוח: ההתבוננות
במוח מביאה את האהבה בלב. וכן – משל פנימי יותר, לרגש הלב
הנובע מהמוח שבראש, שמחת לבב בתפארת ה' והדר גאונו,
– גם שמחת לבב זו, שהיא

27 רגש פנימי יותר מאשר

28 אהבה, בא מהמוח אל הלב,

29 פאשר עיני החכם – הנפש

30 האלקית, אשר בראשו,

31 במח חכמתו ובינתו,

32 מסתכלים – במבט פנימי,

33 ביקרא דמלכא – בבכודו

34 של המלך, הקב"ה,

35 ותפארת גדולתו – שהיא,

36 עד אין חקר – אי אפשר

37 לחקרו עד לשרשו, ואין סוף ותכלית, – הוא אין-סופי ובלתי

38 מוגבל, במקבאר במקום אחר. – הוא מתבונן בגדולת הקב"ה

39 בעיני שכלו. כלומר: לא רק שהוא מבין בשכלו את גדולתו של

40 הקב"ה, כי אם, הבנתו היא בצורה של ראייה – כאילו הוא רואה

41 בעיניו – הרי, ראייה שכלית זו, מעוררת שמחה בלב. וגם שמחה זו

42 נובעת מהמוח. וכן שאר מדות קדושות שבלב, – כמו יראת ה'

43 וכדומה, הן מחכמה בינה דעת שפמחין. – שבמוח.

יום חמישי י' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 26, אך הנה כתיב... עד עמ' 28, שבוזה"ק:

שמהקליפה המחזיקה את הגוף שהיא הצד המנוגד לאלקות וקדושה,
נלחמות זו עם זו על הגוף וכל אבריו, – הגוף הוא ה"עיר
הקטנה" והאברים – ה"תושבים", שהאלהית – הנפש האלקית,
הפצה ורצונה שתהא היא לבדה המושלת עליו – על הגוף,
ומנהיגתו, וכל האברים
יהיו סרים למשמעתה –

71 כלומר, שהאברים יתנהגו

72 בפועל לפי הוראות הנפש

73 האלקית, ובטלים אצלה

74 לנפרי, – לא רק שהאברים

75 יתנהגו בפועל כדרישת

76 הנפש האלקית, אלא

77 שימסרו את רצונם לנפש

78 האלקית. ויותר מכך רוצה

79 הנפש האלקית: ומרפכה

80 אליה, – שהאברים יהיו

81 בטלים אליה כמו "מרכבה"

82 לגבי הרכב עליה, שאין לה רצון עצמי כלל. כלומר, לא כמו

83 בהתבטלות סתם, שיש לה רצון עצמי, אלא שהיא מבטלת אותו, כי

84 אם שלאברים לא יהיה רצון עצמי כלל, וכל רצונם יהיה אך ורק

85 רצונה של הנפש האלקית, ויהיו לבוש לעשר בחינותיה – של

45 אך הנה כתיב: "ולאם מלאם יאמין", – וכ"ק רבינו מעיר כאן:

46 "אך כו" – פי' דב' הנפשות אין ענינם שכל א' עוסק בשלו ואין לו

47 עסק והתענינות בפעולות ה', כ"א לאום מלאום יאמין כו"ל – פסוק

48 זה נאמר על יעקב ועשו, שברוחניותם של בני ישראל רומז יעקב –

49 על הנפש האלקית, ועשו –

50 על הנפש הבהמית, והם

51 עומדים במלחמה תמידית,

52 כשאחד מהם מתחזק

53 ומתאמץ להתגבר על השני.

54 פי' הגוף נקרא "עיר

55 קטנה", וכמו שישני

56 מלכים נלחמים על עיר

57 אחת, שכל אחד רוצה

58 לבבשה – גם נגד רצונה,

59 ולמלך עליה, – ולהגיע

60 למלוכה עליה, שהיא

61 ברצון, כלומר בהסכמת

62 וברצון תושבי העיר. דהינו להנהיג יושביה פרצונו ושיהיו סרים

63 למשמעתו ככל אשר יצו עליהם, – כשם שהדבר הוא במלחמה

64 בין שני מלכים על כיבושה של עיר אחת, כך שתי הנפשות,

65 האלהית והחיונית הקהמית שמהקליפה, – הנפש הבהמית

להקב"ה מגיעה גם ברגלי האדם – רצות אז הרגלים במהירות לקיים מצוה, ו"בכל מאדך" – עד למסירות נפש, בגלל אהבתו אל הקב"ה הוא מוכן למסור את נפשו, **מַעֲמָקָא דְּלִבָּא** – מעומק הלב, **שֶׁבְחָלָל הַיָּמִינִי**, – שם משכן הנפש האלקית, ורצות האהבה להקב"ה שהנפש האלקית רוצה בה, היא: **שְׂתִיהִיה תּוֹכּוֹ רְצוֹף אֶהְבֶּהָ**? – תחלה האהבה היא עדיין רק על ה"סף" ואינה ממלאה את כל החלל, **מָלֵא** – שיהיה גם מלא כולו, ככלי כשהוא ממולא במים, הרי כל חלל הכלי מלא במים, כך יהיה כל חלל הלב ממולא באהבת השם, **וְנִדְוֵשׁ** – לא רק שיהיה מלא, אלא גם גדוש ועובר על גדותיו, לא רק בחלל הימני שבלב, אלא, **עַד שְׁתִּתְפַּשֵּׁט גַּם לְחִלָּל הַשְּׂמָאלִי** – שבלב, מקומה של הנפש הבהמית ושל היצירה הרע, וזאת כדי **לְאַכְפִּיָּא לְסִמְרָא אֶהְרָא** – יסוד המים הרעים שבה, – לכפות את ה"סטרא אחרא", הצד האחר שלא מן הקדושה, שהיא יסוד ה"מים הרעים" שבנפש הבהמית, **שְׂתִיהִיה תּוֹכּוֹ שֶׁמְקַלֶּפֶת נִגְהָ**, – כמוסבר בפרק הראשון, שמיסוד המים שבנפש הבהמית, באה מדת התאוה לתענוגים גופניים, שהם מקליפת "נוגה", **לְשִׁנּוּתָהּ וּלְהַפְכָהּ מִתַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הָזֶה לְאַהֲבַת ה'**, – שבמקום שעד עתה התאוות הנפש הבהמית לתענוגים גשמיים שמהעולם הזה – תתאוה ותאהב מעתה אלקות וקדושה. **כִּמּוֹ שְׂכָתוֹב: "כָּכָל לִבְכָּךְ"** – וחכמינו ז"ל דורשים¹⁰, ממה שלא נאמר בכל לב כי אם לבבך, בשתי "בית"ים, **"כְּשֶׁנִּי יִצְרִיךְ"**. – ביצירה טוב וביצירה רעה, שלא רק היצירה הטובה יאהב את הקב"ה, אלא גם היצירה הרעה. וזאת רוצה הנפש האלקית לבצע בגוף, שאהבתו להקב"ה תהיה במדריגה כזו, שתפעל גם על הנפש הבהמית, להפוך אותה, שבמקום לתענוגי העולם הזה, תהיה לה אהבה להקב"ה: **וְהִינּוּ, שֶׁנֶּעֱלָה וְיָבֵא וְיִגְעַל לְמַדְרַגַּת אֶהְבָּה רַבָּה** – דרגה גדולה מאד באהבה, **וְהִנֵּה יִתְּרָה מִמַּדְרַגַּת אֶהְבָּה עוֹזָה בְּרִשְׁפֵי אֵשׁ**, – שנוכר לעיל. והיא – אהבה רבה זו, **הַנִּקְרָאת בְּכַתוּב: "אֶהְבָּה בְּתַעֲנוּגִים"**, **לְהַתְעַנֵּג עַל ה' מַעֲיֵן עוֹלָם הַכֶּאֱ, – העולם הזה הרי מבוסס על תענוג באלקות, וְהַתְעַנֵּג הוּא בְּמַחַ – של חֲכָמָה וְשִׁבְלִי, הַמִּתְעַנֵּג בְּהַשְׁכָּלַת ה' וְיִדְעֵתוּ, כִּפִּי חֲשֹׁנֵת שְׂכָלִי וְחֲכָמָתִי; – כפי גודל ההשגה, כך גודל התענוג. והוא – האהבה בתענוגים, בְּחִינַת הַמִּים וְזֶרַע אֹרֶךְ שֶׁבְּקִדְשֵׁי נֶפֶשׁ**

הנפש האלקית, וְג' לְבוּשִׁיהָ – מחשבה, דיבור ומעשה, הַנִּזְכָּרִים לְעִילָה, שְׂתִיתְלַבְשׁוּ בָּלֵם – כוחותיה ולבושיה של הנפש האלקית יתלבשו, בְּאֶבְרֵי הַגּוֹף, וְיִתְּנָה הַגּוֹף בָּלוֹ מָלֵא מִחֵם לְבָדָם, – שכן, יתכן, שהאברים אכן יתלבשו בכוחות ולבושי הנפש האלקית, אבל **לפעמים יתלבשו גם בכוחות ובלבושי הנפש הבהמית,** לכן הוא אומר: שהגוף כולו יהיה מלא אך ורק בכוחות ולבושי הנפש האלקית, ולא ישאר מקום כלל לכוחות ולבושי הנפש הבהמית, וְלֹא יַעֲבֹר זֶר – הנפש הבהמית נקראת "זר", בְּתוֹכָם – באברים, חֵם וְשָׁלוֹם, – עד כאן דובר בצורה כללית, שרצונה של הנפש האלקית הוא שכל הגוף יהיה מלא רק ממנה. להלן, יבואו הדברים בפירוט יותר: **דְּהִינּוּ, תִּלְתְּ מַחֲזֵי שְׂפָרָא** – שלשת המוחין שבראש, חכמה, בינה, דעת, וְהִיוּ מִמְּלָאִים מְהֻמָּה בִּינָה דַעַת שֶׁנֶּפֶשׁ הָאֱלֹהִית, שְׂתִיהִיה חֲכָמָתִי ה' וְיִבְרִיתִנוּ, – להתחכם ולהבין גדולתו של הקב"ה, לְהַתְבַּיֵּן בְּגִדּוּלְתּוֹ אֲשֶׁר עַד אֵין חֶקֶר וְאֵין סוֹף, – לגדולתו, ואי אפשר לחקרו לתכליתו, וְלַהּוֹלִיד מֶחֱ, – מהחכמה ובינה, **עַל יְדֵי הַתְעַמְקוֹת** בכוח הדעת, עד להרגשת השכל, **שֶׁעַל־יְדֵי־כֶּךָ מוֹלִידִים, הַיִּרְאָה – מהקב"ה, בְּמַחֲוֹ וּפְחָד ה' בְּלָבוֹ, – כפי שהוזכר בפרק השלישי, שעל־ידי ההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, נולדת יראה במוח – הביטוי "יראה" נאמר, כשהדבר ממנו יראים נמצא מרחוק, הוא רק מבין אותו בשכלו – ופחד בלב – הביטוי "פחד" נאמר, כשהדבר ממנו מפחדים נמצא קרוב אליו, רואים אותו ומתמלאים ממנו פחד בלב. כך גם כאן: מההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, מתעוררת תחלה יראה במוח, ולאחר מכן פחד בלב, וְאַהֲבַת ה' כִּי־אֵשׁ בּוֹעֵרָה בְּלָבוֹ – כן נולדת, על־ידי ההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, אהבה בוערת בלב, בְּרִשְׁפֵי שְׁלֵהֲבָתָה, לְהִיּוֹת נִכְסְפָה וְגַם כִּלְתָּה נֶפֶשׁוֹ בְּחִשְׁיָקָה וְחִפְצָה – כדי, לְרַבֵּקָה בּוֹ בְּאֵיזִי־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא כָּכָל לֵב וְנֶפֶשׁ וּמָאֵד – בשלשת הבחינות: בכל לבבך, בכל נפשך ובכל מאדך, כמו שנאמר בפסוק⁸, "בכל לבבך" – שהלב יהיה ממולא באהבה להקב"ה, "בכל נפשך" – שאהבה זו תעבור את גדות הלב ותתפשט בכל שאר האברים, שכולם יתנהגו בהתאם לדרישות אותה אהבה. כגון: כשהאהבה**

7. בפרקים ג וד'. 8. דברים ו, ה. 9. שיר השירים ג, י. 10. ברכות נד, א. 11. שיר השירים ז, ז. רבנו הזקן דן כאן במדריגות שונות באהבה. על מדריגות אלו ואחרות של אהבה, הוא דן להלן בהרחבה בפרקים טו, טז, יח, מ, מא, מו, מט.

1 הָאֱלֹהִית, הַמְהַפֶּכֶת לְטוֹב אֶת פְּחִינַת הַמִּים שֶׁנִּפְשׁ הַבְּהֵמִית,
2 שְׂמָהֶם – מִבְּחִינַת הַ"מִּים" שֶׁבִּנְפֶּשׁ הַבְּהֵמִית, בָּאוּ תַּאֲוֹת תַּעֲנוּגִי
3 עוֹלָם הָיָה מִתְחַלֵּה; – לִפְנֵי שֶׁהִנֵּפֶשׁ הַבְּהֵמִית נִהְפְּכָה לְאֹהֹב אֶת ה'.
4 וְכֵמוּ שֶׁתְּנוּב פְּעִין חַיִּים שֶׁעַר נִפְרָק ג' בְּשֵׁם הַזֶּהר, שֶׁהָרַע נִהְפֵּךְ
5 לְחַיִּים טוֹב גָּמוּר כְּמוֹ יֵצֵר
6 טוֹב מְמַשׁ, – וְכִיצַד אִפְשָׁר
7 הַדְּבָר? – בְּחִסְרֵי "הַבְּגָדִים
8 הַצּוֹאִים" מְמַנֵּן, – עַל-יְדֵי
9 הַסֵּרֶת הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים שֶׁל
10 רוּחַ הַתַּעֲנוּג שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
11 הַבְּהֵמִית, שֶׁהֵם תַּעֲנוּגִי
12 עוֹלָם הָיָה שֶׁהוּא מְלַבֵּשׁ
13 בָּהֶם. – הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית
14 כִּשְׁלַעֲצָמָה הִיא רַק "כּוֹחַ
15 הַמֵּתָאוּה", כּוֹחַ חֹזֶק שֶׁל
16 תָּאוּה, שֶׁאִפְשָׁר לְהַטְוִי
17 לְאִיזָה צֶדֶד שֶׁהוּא. אֲלֵא, ¹⁰
18 בְּהִיּוֹת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית
19 מְלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף, נוֹטֶה כּוֹחַ זֶה
20 וּמֵתָאוּה לְתַעֲנוּגוֹת הָעוֹלָם ¹³
21 הַזֶּה. וְתָאוּת הָעוֹלָם-הַזֶּה, ¹⁴
22 בְּהֵן הוּא מִשְׁקוּעַ, נַעֲשוֹת ¹⁵
23 "לְבוּשִׁים" לְכוֹחַ הַמֵּתָאוּה.

24 וְעַל-יְדֵי פְעוּלַת הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית עַל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, לְהַפּוֹךְ אֶת
25 תַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם-הַזֶּה לְאֹהֶבֶת ה' – מִתְפַּשֵּׁט כּוֹחַ הַמֵּתָאוּה שֶׁל הַנֶּפֶשׁ
26 הַבְּהֵמִית, מְלוּבִישֵׁי הַמּוֹלֹכִלִים, וּמִתְלַבֵּשׁ בְּלְבוּשִׁים טוֹבִים, לְרִצּוֹת,
27 וּבְחֻזְקָה, דְּבָרִים שֶׁל קְדוּשָׁה וְאֱלֻקוּת. הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית רּוֹצֶה, אִיפּוֹא,
28 שֶׁהָאָדָם, עַל-יְדֵי שְׂכָלוֹ, יוֹלִיד יִרְאָה מִדִּקְבָּהּ וְאֹהֶבָה אֵלָיו, שֶׁתִּהְיֶינָה
29 בְּמִדָּה כּוֹז, שֶׁגַם הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, תִּהְיֶה לְאֹהֶבֶת ה'. וְכֵן – כְּמוֹ כֵּן
30 רּוֹצֶה הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית, שֶׁגַם שָׂאֵר כָּל הַמַּדּוֹת שֶׁבְּלֵב, שֶׁהֵן עֲנֵפֵי
31 הַיִּרְאָה וְהָאֱהָבָה, יִהְיוּ לֵה' לְבָדוּ. – כֹּל הָאָמּוּר, מְדוּבָר שֶׁהִמּוּחַ
32 וְהַלֵּב יִהְיוּ מִמּוֹלָאִים מִהֶנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית. זֹאת וְעוֹד, רּוֹצֶה הַנֶּפֶשׁ
33 הָאֱלֵקִית: וְכָל כֹּחַ הַדְּבִיר שֶׁבְּפֶה, וְהַמְחַשְׁבָּה שֶׁבְּמִחָה, יִהְיוּ
34 מְמַלְאִים מִן לְבוּשֵׁי הַמְחַשְׁבָּה וְהַדְּבִיר שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֵקִית לְבָדָה,
35 שֶׁהֵן – לְבוּשֵׁי הַמְחַשְׁבָּה, דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה, שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית,
36 מִחְשְׁבֶת ה' וְתוֹרָתוֹ, – כְּלוּמֹר, לְחֹשֶׁב בְּגִדּוֹלֶת ה' וּבְתוֹרָתוֹ –
37 "לְבוּשׁ הַמְחַשְׁבָּה", לְחַיִּים שִׁיתָהוּ כָּל הַיּוֹם, לֹא פָסִיק פּוֹמִיָּה
38 מִגִּרְסָא. – שְׁפִיז לֹא יִחַדֵּל מְלִימּוֹד תּוֹרָה – "לְבוּשׁ הַדִּיבּוּר", וְכֵן
39 הַמַּעֲשִׂי שֶׁבְּיָדוֹ וּשְׂאֵר רִמָּה אֲכָרִיו – שֶׁל הַגּוֹף, יִהְיֶה בְּמַעֲשֶׂה
40 הַמַּצּוֹת לְבָד, – כְּלוּמֹר, שֶׁכֹּחַ הַמַּעֲשֶׂה, בִּידּוֹ וּבְשִׂאֵר אֲבָרָיו,
41 יִנְרָצַל לְקִיּוּם מִצְוֹת בְּלִבּוֹ, שֶׁהוּא – כּוֹחַ הַמַּעֲשֶׂה, לְבוּשׁ הַשְּׂלִישִׁי
42 שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֵקִית. – זֹאת אֹמְרֶת, שֶׁהִנֵּפֶשׁ הָאֱלֵקִית תִּמְשׁוֹל בְּגוֹף
43 כּוֹל. שֶׁהַגּוֹף עִם כָּל אֲבָרָיו, יִהְיוּ מִמּוֹלָאִים אֶךְ וְרַק בִּשְׂכָל וּבְמַדּוֹת שֶׁל
44 הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית, וּבְלְבוּשֵׁי הַמְחַשְׁבָּה, דִּיבּוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁלֵּה. אֵךְ נֶפֶשׁ

ליקוטי אמרים

שֶׁבְּקְדוּשַׁת נֶפֶשׁ הָאֱלֵקִית הַמְהַפֶּכֶת לְטוֹב אֶת בְּחִי
הַמִּים שֶׁבִּנְפֶּשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמֵּהֶם בָּאוּ תָאוֹת תַּעֲנוּגִי
עוֹה"ז מִתְחַלֵּה וְכֵמוּ שֶׁ"בַּע"ח שֶׁעַר נ' פֶּרֶק ג' בְּשֵׁם הַזֶּהר
שֶׁהָרַע נִהְפֵּךְ לְחַיִּים טוֹב גָּמוּר כְּמוֹ יֵצֵר טוֹב מְמַשׁ
בְּחִסְרֵי הַבְּגָדִים הַצּוֹאִים מִמֶּנּוּ שֶׁהֵם תַּעֲנוּגִי עוֹה"ז שֶׁהוּא
מְלוּבֶשׁ בָּהֶם וְכֵן שָׂאֵר כָּל הַמַּדּוֹת שֶׁבְּלֵב שֶׁהֵן עֲנֵפֵי
הַיִּרְאָה וְהָאֱהָבָה יִהְיוּ לֵה' לְבָדוּ וְכֹל כֹּחַ הַדְּבִיר שֶׁבְּפֶה
וְהַמְחַשְׁבָּה שֶׁבְּמִחָה יִהְיוּ מִמּוֹלָאִים מִן לְבוּשֵׁי הַמְחַשְׁבָּה
וְהַדְּבִיר שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֵקִית לְבָדָה שֶׁהֵן מְחַשְׁבֶת ה'
וְתוֹרָתוֹ לְחַיִּים שִׁיתָהוּ כָּל הַיּוֹם לֹא פָסִיק פּוֹמִיָּה מִגִּרְסָא
וְכֵן הַמַּעֲשִׂי שֶׁבְּיָדוֹ וּשְׂאֵר רִמָּה אֲכָרִיו יִהְיֶה בְּמַעֲשֶׂה
הַמַּצּוֹת לְבָד שֶׁהוּא לְבוּשׁ הַשְּׂלִישִׁי שֶׁל נֶפֶשׁ הָאֱלֵקִית
אֵךְ נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שֶׁמִּהְקְלִיפָה רְצוּנָה לְהַפֵּךְ מְמַשׁ
לְטוֹבֶת הָאָדָם שִׁיתָגְבֵר עָלֶיהָ וַיִּנְצַחנָה כְּמִשְׁלַל הַזֶּהר
שְׂבוּזָה"ק:

45 הַבְּהֵמִית שֶׁמִּהְקְלִיפָה, רְצוּנָה לְהַפֵּךְ מְמַשׁ, – הִיא רּוֹצֶה אֶת הַהִיפֵךְ
46 מִן הַנֶּפֶשׁ הָאֱלֵקִית – שֶׁהִיא תִּמְשׁוֹל בְּגוֹף וְשֶׁהַגּוֹף יִהְיֶה מִמּוֹלָא כֹּחַ
47 מִמֶּנּוּ. בְּרִם רְצוּנָה זֶה שֶׁל הַקְלִיפָה, הוּא: לְטוֹבֶת הָאָדָם שִׁיתָגְבֵר
48 עָלֶיהָ וַיִּנְצַחנָה, – אֶת הַקְלִיפָה. כְּלוּמֹר: הַקְלִיפָה אֵינָנָה רּוֹצֶה כָּל
49 שֶׁהָאָדָם יִתְפַּתֵּה מִמֶּנּוּ,
50 לְהִיפֵךְ הִיא רּוֹצֶה שֶׁהָאָדָם
51 יִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ וַיִּנְצַח אֹתָהּ,
52 כְּמִשְׁלַל הַזֶּהר רְצוּנָה שִׁיתָגְבֵר
53 הַקְדוּשָׁה¹²; – כְּמִשְׁלַל הַמּוֹבָא
54 ב"זוֹהַר" בְּמֶלֶךְ שֶׁשִּׁכַּר זֹנָה
55 שֶׁתִּנְסֶה לְפַתּוֹת אֶת בְּנוֹ
56 לְדַבֵּר עֲבִירָה. כּוֹוֹנָתוֹ
57 הָאֱמִיתִית שֶׁל הַמֶּלֶךְ הִיא,
58 שֶׁבְּנוֹ יוֹכִיחַ אֶת חֲכָמָתוֹ
59 וּגְבוּרָתוֹ וְלֹא יִתְפַּתֵּה מִזְּהוּנָה.
60 וּמִבּוֹן, הִרִי, שֶׁגַם הַזֶּהר
61 עֲצָמָה רּוֹצֶה שֶׁרְצוֹנוֹ שֶׁל
62 הַמֶּלֶךְ יִתְבַּעֵץ, וְשֶׁהֵן יִגְלֶה
63 אֶת חֲכָמָתוֹ וּגְבוּרָתוֹ וְלֹא
64 יִתְפַּתֵּה מִמֶּנּוּ. אֲלֵא, מֵאַחֵר
65 שֶׁתִּפְקִידָה לְפַתּוֹת אֶת בֶּן
66 הַמֶּלֶךְ – הִרִי שֶׁעָלֶיהָ לְעִשּׂוֹת
67 עֲבוֹדָתָהּ בְּאֻמוּנָה. כִּי גַם
68 הַקְלִיפָה עֲצָמָה רּוֹצֶה שֶׁהָאָדָם יִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ וְלֹא יִרְשֶׁה שֶׁהִיא תִּמְשׁוֹל
69 בּוֹ, וְכֹל הַנִּסְיָן הַזֶּה שֶׁל פִּתְיוֹ הָאָדָם – הוּא רַק לְטוֹבָתוֹ.
70 לְהַבְנִת הַדְּבָרִים הַמּוֹבָאִים בְּפֶרֶק זֶה, עַל הַפִּיכָת הָרַע שֶׁבִּנְפֶּשׁ
71 הַבְּהֵמִית, לְטוֹב וּלְקְדוּשָׁה – כְּדָאִי לְהוֹסִיף דְּבָרִי כ"ק אֲדַמְוִיר
72 מוֹהֲרֵי"צ מְלִיבִיאָוִיטֶשׁ נִשְׁמָתוֹ עַד, ב"מֵאֲמָר הַהִסְתַּלְקוֹת", שֶׁזֶהוּ
73 הַסֵּבֶר הַדְּבָר שֶׁהִמְשַׁכֵּן הוֹקֵם מִקְרָשִׁים שֶׁל עֲצֵי שִׁטִּים. "שִׁטִּים" –
74 מִלְשׁוֹן "שִׁטוֹת", שֶׁלֹּא עַל-פִּי שְׂכָל. יִשְׁנֶה "שִׁטוֹת" שֶׁל "לְעוֹמֶת זֶה",
75 שֶׁכִּנְגַד הַקְדוּשָׁה, וְהִינּוּ – מִזֶּה שֶׁאָדָם שֶׁקוֹעַ בְּתָאוּת שֶׁהֵן לְמַטָּה מִן
76 הַהִגִּיין, כְּמוֹ שֶׁהִגְמָרָא אֹמְרֶת¹³ "אֵין אָדָם עוֹבֵר עֲבִירָה אֲלֵא אִם כֵּן
77 נִכְנַס בּוֹ רוּחַ שִׁטוֹת". וַיִּשְׁנֶה "שִׁטוֹת" שֶׁל קְדוּשָׁה – הַהִתְמַסְרֹת
78 לְעִנְיֵי קְדוּשָׁה לְמַעַל מִכְּפִי שֶׁהִשְׁכַּל מִכְּתִיב, כְּמוֹ שֶׁהִגְמָרָא
79 אֹמְרֶת¹⁴ "אֵהֲנִי לִי שִׁטוֹת" לְסַבָּא (= "שִׁטוֹתוֹ" שֶׁל הַסַּבָּא הוֹעִילָה
80 לוֹ). זֹהִי עֲבוֹדַת הַמִּשְׁכָּן שֶׁעַל כָּל יְהוּדִי לְכוֹנֵן בְּקִרְבּוֹ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב¹⁵
81 "וַיִּשְׁכְּנִי בְּתוֹכָם", וְכֵמוּ שֶׁכ"ק רַבִּינוּ הַתְּבַטָּא בְּמֵאֲמָר יו"ד שְׁבַט,
82 שֶׁעַל-יְדֵי הַמִּשְׁכָּן שֶׁכֹּחַ יְהוּדִי מִקִּים בְּקִרְבּוֹ – הוֹלֵךְ וּמוֹקֵם הַמִּשְׁכָּן
83 וְהַמְקֻדָּשׁ הַכִּלְי וְהַשְׂרָאָה הַשְׁכִּינָה בְּכָל הָעוֹלָם. כִּיצַד נַעֲשֶׂה הַדְּבָר?
84 – עַל-יְדֵי הַפִּיכָת הַ"שִׁטוֹת" שֶׁל הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית לְ"שִׁטוֹת" שֶׁל
85 קְדוּשָׁה, לְהִתְמַסֵּר לְעִנְיֵי קְדוּשָׁה, לְמַעַל מִהַבְנִת הַשְׂכָּל.
86 בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת מוֹסְבֵר מֵאֲמָר חֲכָמֵינוּ ז"ל¹⁶ "טוֹב זֶה יֵצֵר טוֹב, מֵאֵד
87 זֶה יֵצֵר הָרַע" – כִּשְׁהוֹפְכִים אֶת הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית וְהִצֵּר-הָרַע לְ"טוֹב"
88 – הִרִי זֶה "טוֹב מֵאֵד", טוֹב זֶה הוּא לְמַעַל מִהַטּוֹב שֶׁל הִצֵּר-טוֹב.

יום שישי י"א טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 28, פרק י והנה... עד עמ' טו, שאינו גמור.

44 לו - לצדיק, כי ויגרשוהו וילך לו כלו לגמרי, אבל באמת אלו
45 חלף וחלף לו לגמרי - כל הרע שבו היה נהפך לטוב ממש.
46 וביאור הענין, - רבנו הזקן בא לענות על שאלה: מאחר שהצדיק
47 (שאינו גמור) אינו מרגיש כלל את הרע - הרי יתכן שאכן הרע שבו
48 נהפך כולו לטוב ואין בו אף
49 שמץ מן הרע, ומנחם לנו שיש
50 בו רע? על כך מסביר רבנו
51 הזקן שהדבר יובן ממדרגת
52 "צדיק גמור": העובדה
53 שהרע שבו נהפך כל כולו
54 לטוב, באה כתוצאה
55 מ"אהבה בתענוגים" (כפי
56 שהוסבר בפרק התשיעי),
57 הרי - באם חסר בסיבה
58 (בגורם) ב"אהבה
59 בתענוגים", מן ההכרח
60 שחסר גם במסובב
61 (כתוצאה) - בהפיכת הרע
62 לטוב. ה"אהבה בתענוגים"
63 היא "אבן הבוחן" באיזו
64 דרגה, בביטולו של הרע,
65 נמצא האדם, כי הנה צדיק
66 גמור שנהפך הרע שלו
67 לטוב, ולכן נקרא "צדיק
68 לטוב לו", - יש בו רק טוב,
69 הוא על ידי הקשר "התענוגים" לגמרי מהרע, דהיינו
70 למאס מאד בתענוגי עולם הזה - תענוגי העולם הזה מעוררים
71 בו רגש של תיעוב וגועל נפש, להתענג גם בתענוגות בני אדם
72 - כדי, למלאת תאות הגוף בלבד, ולא לעבודת ה', שכן,
73 הרי יתכן סוג של תענוגי העולם הזה השייך לצד הקדושה, למשל:
74 במצות עונג שבת (כפי שנוכר בפרק השביעי) וכדומה. ואילו הנאות
75 ותענוגים סתמיים של העולם הזה, שלא לשם שמים - מאוסים
76 לגמרי בעיני הצדיק. וכל כך למה? - מפני היותם נמשכים
77 ונשפעים מהקלפה וסמרא אחרת. - מקורם של תענוגי
78 העולם הזה הוא ב"קליפה" וב"סמרא אחרת", וכל מה שהוא
79 מהסמרא אחרת - הצדיק גמור הוא שונא בתכלית השנאה,
80 מחמת גודל אהבתו לה' וקדושתו באהבה רבה בתענוגים -
81 אהבה הנקראת "אהבה רבה בתענוגים", ונקבה יתרה הנזכרים
82 לעיל, - אהבה זו יש בה יותר חיבה מאשר בשאר סוגי האהבות,
83 כפי שנוכר בפרק התשיעי. ומכיון שהצדיק עומד באהבה גדולה
84 ובחלי רגילה כזו לאלקות ולקדושה - לכן הוא שונא כל כך את
85 הקליפה וסמרא אחרת: כי - קדושה ולהבדיל סמרא אחרת, הם
86 זה לעומת זה, - אהבתו להקב"ה ולעניני קדושה, מעוררת בו,

1 פרק י. אחרי שרבנו הזקן הסביר בפרק התשיעי, את המלחמה המתנהלת
2 בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, על השליטה בגופו של יהודי - הוא
3 בא להסביר בפרק העשירי: כשאדם לוחם בנפשו הבהמית ומשליט עליה את
4 הנפש האלקית, והרע שבו נהפך לטוב - הוא נקרא "צדיק", ושני אופנים בכך,
5 אחד למטה מהשני - אופן אחד,
6 שהרע כולו נהפך לטוב, ואז הוא
7 "צדיק גמור", ונקרא "צדיק טוב"
8 לו" - צדיק שיש בו רק טוב. -
9 אופן שני, ומדרגה יותר נמוכה,
10 שהרע שבו עדיין לא נהפך כל
11 כולו לטוב, ואז הוא "צדיק
12 שאינו גמור", ונקרא "צדיק רע"
13 לו" - צדיק שיש בו עדיין משהו
14 מן הרע. התארים הכפולים -
15 "צדיק גמור - צדיק טוב לו",
16 ו"צדיק שאינו גמור - צדיק רע"
17 לו" - הם תארים שווים באותן
18 המדרגות של ה"צדיק": "גמור"
19 ו"אינו גמור", מתארים עד היכן
20 הגיע ה"צדיק" באהבה ה'
21 (שבגלל כך הוא נקרא צדיק),
22 אם האהבה היא במלואה או
23 לא; ואילו התארים "טוב לו"
24 ו"רע לו" - מתארים, עד כמה
25 נהפכה הנפש הבהמית מ"רע"
26 ל"טוב", אם היא נהפכה כל כולה, או שממץ מן הרע עדיין נשאר בה. מובן
27 מאלו שמדובר כאן אודות הרע שבנפש, ולא אודות הרע הבא לידי ביטוי
28 במחשבה, בדיבור או במעשה. וכך אומר רבנו הזקן:
29 והנה, כשהאדם מגביר נפשו האלהית ונלחם כל כך עם -
30 הנפש הבהמית, עד שמגרש ומבער הרע שבה מחלל השמאלי,
31 - שבלב, מיקומו הראשי של הרע, כמו שכתוב: "ובערת הרע
32 מקרבו", - בכך מרגישה התורה, שעל כל יהודי לשרש כליל את
33 הרע שבקרבו, כלומר: לא רק שיתגבר על הרע בהתגלותו, שהנפש
34 הבהמית לא תחשוב, לא תדבר ולא תעשה מעשים של רע, אלא
35 שאף "יעבד" את הרע הפנימי שבכוחות הנפש הבהמית, שלא
36 יתאוה כלל לדבר שיש בו משהו מן הרע. ואין הרע נהפך לטוב
37 ממש - אלא, שהרע עדיין לא נהפך כולו לטוב, אילו היה הרע
38 נהפך כולו לטוב, היה אז כל כולו של כוח התאוה, נמשך, אך ורק,
39 לאלקות ולקדושה, במקום התאוה לרע, נקרא "צדיק שאינו
40 גמור" ו"צדיק רע לו". - והוא מסביר מיד: דהיינו, - המשמעות
41 של "רע לו": שיש בו עדיין מעט מוצר רע בחלל השמאלי, אלא
42 - מדוע אין מעט רע זה בא לידי ביטוי ברגש התאוה וכדומה?
43 שכתוב - אותו מעט רע, ובטל לטוב מהמת מעוטו, ולכן נדמה

1 ממילא, שגאה לסטרא אחרא באותה מדה של גודל אהבתו
2 לאלקות. **כְּדִכְתִּיב**: "תְּכַלִּית שְׁנֵאָה שְׁנֵאתִים, לְאוֹיְבִים הָיוּ לִי,
3 חֲקֵרְנִי וְדַע לִבִּי וְגו'", — דוד המלך אומר זאת כלפי מנגדי
4 הקדושה, שהוא שונא אותם שגאה גדולה. כראיה לאותה שגאה,

5 הוא אומר: "חקרני ודע
6 לבבי" — כלומר: מגדול

7 אהבתי אליך, הקב"ה, 1
8 שבלבי — תכיר, ממילא, מה 2
9 גדולה שנאתי למנגדי 3
10 הקדושה. וכפי ערך גדל 4
11 האהבה לה', כך ערך גדל 5
12 השנאה לסטרא אחרא — 6
13 "סטרא אחרא", הקליפות 7
14 הרוחניות שהן, כאמור, 8
15 המקור וה"חיות" של כל 9
16 התענוגים הגופניים, 10
17 והמאוס פָּרַע בְּתַכְלִית, — 11
18 ולפי ערך האהבה לה' כך 12
19 גם גודל מיאוסו את הרע

20 של התאוות והתענוגים הגשמיים. על דבר רוחני ("סטרא אחרא")
21 שהוא רוחק מהאדם, מתאים הביטוי "שגאה", ואילו על תאוות
22 גשמיות ("רע") הקרובות אל האדם ונמצאות לנגד עיניו, מתאים
23 הביטוי "מיאוס", כאדם שנגעל מדבר שהוא שונא, העומד לנגד
24 עיניו. **בִּי הַמָּאוֹס הוּא הַפֶּךְ הָאֲהָבָה מִמֶּשׁ כְּמוֹ הַשְּׁנָאָה**. —
25 אלא, שהביטוי "שגאה" מתאים, כאמור, ביחס ל"קליפה" ו"סטרא
26 אחרא", ואילו ביחס לתאוות גופניות — מתאים הביטוי "מיאוס".
27 על כל פנים, הרי מוסבר, שתכלית השגאה שיש לצדיק־גמור
28 ל"רע", היא מחמת שאהבתו לה' היא בדרגה העליונה ביותר,
29 ומשום כך הוא נקרא "צדיק גמור", שמדריגת ה"צדיק" שבו —
30 ה"אהבה בתענוגים" — היא במדה המלאה והעליונה ביותר. הוא
31 גם נקרא "צדיק וטוב לו" — שהוא גדוש רק בטוב: כל הרע שבו
32 נהפך לטוב. מכאן נבין את התשובה ביחס ל"צדיק שאינו גמור" —

ליקוטי אמרים

כדכתיב תכלית שגאה שנאתים לאויבים היו לי חקרני
ודע לבבי וגו' וכפי ערך גדול האהבה לה' כך ערך גדול
השגאה לס"א והמיאוס ברע בתכלית כי המיאוס הוא
הפך האהבה ממש כמו השגאה. וצדיק שאינו גמור
הוא שאינו שונא הס"א בתכלית השגאה ולכן אינו
מואס ג"כ ברע בתכלית וכל שאין השגאה והמיאוס
בתכלית ע"כ נשאר איזה שמץ אהבה ותענוג לשם
ולא הוסרו הבגדים הצואים לגמרי מכל וכל ולכן לא
נהפך לטוב ממש מאחר שיש לו איזה אחיזה עדיין
בבגדים הצואים אלא שהוא בטל במיעוטו וכלא חשיב
ולכן נקרא צדיק ורע כפוף ובטל לו. ועל כן גם אהבתו
לה' אינו בתכלית ולכן נקרא צדיק שאינו גמור.

כיון שחסר בו באהבה בתענוגים, הרי שיש בו עדיין משהו מן הרע,
למרות שאין הוא מרגיש ברע זה כלל. ועל כך אומר ה"תניא"
בהמשך: וצדיק שאינו גמור, הוא שאינו שונא הסטרא אחרא
בתכלית השגאה, — שאינו שונא את ה"סטרא אחרא", הקליפות

הרוחניות, תכלית שגאה,
ולכן אינו מואס גם בן

פָּרַע — בתאוות ובתענוגים 39
הגופניים, בְּתַכְלִית. — 40
במדה הגדולה ביותר, וְכָל 41
שְׁאֵין הַשְּׁנָאָה וְהַמָּאוֹס 42
בְּתַכְלִית, עַל פְּרָחַד נִשְׁאָר 43
אִיזָה שְׁמֵץ אֲהָבָה וְתַעֲנוּג 44
לְשֵׁם, — לרע, וְלֹא הוֹסְרוּ 45
הַבְּגָדִים הַצְּוֹאִים לְגַמְרִי 46
מִכָּל וְכָל, — "בגדים" 47
צואים" — היצר־הרע, 48
תאוות העולם־הזהו, עדיין 49
לא הוסרו מכוח הנפש 50
הבהמית שמקליפת "נוגה", 51

הנקרא גם הוא "רע". וְלִכֵּן לֹא נִהְפֶּךְ לְטוֹב מִמֶּשׁ, מֵאַחַר שֵׁשׁ
לֹא אִיזָה אֲחִיזָה עֲדֵין בְּ"בְּגָדִים הַצְּוֹאִים", — שכוח התאוה היה
לבוש בהם. אֲלָא — מדוע, אם כך, אין הוא מרגיש ברע כלל? ומדוע
אין מעט רע זה בא לידי ביטוי בתאוות וכדומה? שֶׁהוּא — אותו מעט
רע, כִּטְל מִמֵּעוּטוֹ וְכִּלְא חֲשִׁיב, — לגבי הטוב אין רע זה נחשב כלל.
וְלִכֵּן נִקְרָא צָדִיק וְרַע — כְּפּוּפָה וְכִטְל — לו'. — "ורע — לו", הרע
נתיך לו, לצדיק, ולשליטתו, מפני שהטוב שבו הוא הרוב. וְעַל כֵּן —
מעט הרע שבו, רומז שגם אֲהָבָתוֹ לַה' אִינָה בְּתַכְלִית, — שכן, אם
האהבה היתה במדתה העליונה ביותר, היתה משפיעה על הרע
להיפך לגמרי לטוב. וְלִכֵּן נִקְרָא צָדִיק שְׁאִינוֹ גָּמוּר. — וכאמור,
מציינים התארים "גמור" ו"אינו גמור" את מדריגת אהבתו, כלומר,
ביחס ל"ועשה טוב"; והתארים "וטוב לו" ו"רע לו" — ביחס ל"סור
מרע" — עד כמה נהפך הרע לטוב.

יום שבת קודש י"ב טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' טו, והנה מדרגה... עד עמ' 30, במ"א]:

יותר, אלא שהוא "בטל בששים", הטוב גדול פי ששים מן הרע, כך
שהרע בטל בששים, כי אין טעמו נרגש כלל. אך, יש גם, שהרע
שנשאר הוא פחות מחלק הששים, וביטולו לטוב הוא "ביטול באלף",

אחד כנגד אלף, או יותר
מכך: וּבְעֵינֵין כְּפּוּלֹ

כְּמֵעוּטוֹ בְּשִׁשִּׁים עַל דֶּרֶךְ 80
מִשָּׁל, או כְּפּוּלֹ וּרְבֵבָה 81
וּכְיוּצָא עַל דֶּרֶךְ מִשָּׁל. — 82
במדת הביטול לטוב, 83
בששים, באלף, ברבבה 84

ליקוטי אמרים

והנה
מדרגה זו מתחלקת לרבבות מדרגות בענין בחי' מיעוט
הרע הנשאר מאחת מארבע יסודות הרעים ובענין
ביטולו במיעוטו בששים עד"מ או באלף ורבבה וכיוצא

65 וְהֵנָּה, מִדְּרָגָה זו — "צדיק שאינו גמור" ו"צדיק ורע לו", מִתְחַלֵּקֶת
66 לְרַבְבּוֹת מִדְּרָגוֹת — המתבטאות, בְּעֵינֵין בְּחִינַת מֵעוּט הָרַע
67 הַנִּשְׁאָר — איכות אותו מעט רע שנשאר בצדיק, מֵאַחַת מְאַרְבַּע
68 יְסוּדוֹת הָרָעִים, — יש
69 שנשאר בו מיסוד המים, ויש
70 — מיסוד האש, וכך הלאה.
71 כן הן שונות זו מזו בכמות
72 הרע שנשאר ובמדת ביטולו
73 לטוב. יש אשר הרע שנשאר
74 בו הוא במדה קצת גדולה

1 וכדומה, תלוי השוני הקיים במדרגותיו של הצדיק שאינו גמור, וְהֵן
2 הֵם בְּחִינַת צְדִיקִים הַרְבֵּים שֶׁבְּכָל הַדִּוְרוֹת, – אותם צדיקים שהם
3 בבחינת "צדיק שאינו גמור", בְּדִאֲתָא בְּגִמְרָא – כמו שאנו מוצאים
4 בגמרא⁵: וְהַמְּנִיסָר אֶלְפֵי צְדִיקֵי קְרִימֵי קָמִיהּ תְּקוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא.

5 – שמונה עשר אלף צדיקים
6 קיימים לפני הקב"ה. כל כך

7 הרבה מדרגות בצדיקים,

8 אך כל אלה בדרגת "צדיק

9 שאינו גמור". אֵךְ עַל מַעְלָת

10 צְדִיק גָּמוּר, הוּא שְׂאֵמֵר

11 רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי: –

12 מחבר ה"זוהר": "רִאֲיָתִי בְּנֵי

13 עֲלִיָּה וְהֵם מוֹעֲטִים בּוֹ", –

14 "בני עליה" – אלה שדרגתם

15 נעלה ביותר, והם מוועטים,

16 שֶׁלֹּבֵן נִקְרָאִים "בְּנֵי

17 עֲלִיָּה", – מפני שֶׁמְהַפְּכִין

18 הָרַע – לטוב, וּמַעְלִים אוֹתוֹ

19 לְקִשְׁרָה, בְּדִאֲתָא בְּזוּר

20 בְּהַקְדָּמָה⁷, – כמו שכתוב

21 ב"הקדמה" של ספר

22 ה"זוהר", שֶׁבְּשִׁרְצָה רַבִּי

23 הָיָא לְעֹלֹת לְהִיכָל רַבִּי

24 שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי, –

25 "היכלו" של רבי שמעון בר

26 יוחאי, משמעו מקומה של

27 מדרגת "צדיק גמור", שְׁמַע קֵלָא נָפִיק וְאָמַר: – שמע קול היוצא

28 ומכריז: "מֵאן מְנַבֵּן דִּי חֲשׂוּכָא מְהַפְּכִין לְנִהוּרָא וְשְׁמַעֲמִין מִרְיֹו

29 לְמִתְקָא עַד לֹא יִיתוֹן הָכָא" וכו': – מי מכם שהפך את חושך

30 העולם לאור של קדושה, ואת הטעם המר (של נפשו הבהמית ויצרו

31 הרע) הפך לתענוג ולמתקוה (הקדושה), לפני שהגיע לכאן – יכול

32 להיכנס לכאן. הרי, ש"צדיק גמור" הוא זה שמהפך את החושך

33 לאור, הוא מעלה את הנפש הבהמית לאור הקדושה. להלן, מוסיף

34 רבנו הזקן טעם נוסף על מה שצדיקים בסוג נעלה יותר, נקראים "בני

35 עליה"⁸:

36 וְעוֹד – טעם נוסף, מדוע נִקְרָאִים בְּנֵי עֲלִיָּה, מִפְּנֵי שְׁנֵם עֲבוֹדָתָם

37 בְּבְחִינַת "וַעֲשֵׂה טוֹב" בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, הוּא לְצַרְךָ

38 גְּבוּהָ וּמַעְלָה מַעְלָה עַד רוּם הַמַּעְלּוֹת, – מטרת עבודתם היא

39 לשם הקב"ה בלבד עד למעלות ולמדרגות הנעלות ביותר, וְלֹא –

40 עבודתם אינה, בְּרִי לְרִבְקָה בּוֹ יִתְבָּרַךְ בְּלָבַד – כדי, לְרוּוֹת –

41 בעבודתם, צְמָאוֹן נִפְשָׁם הַצְמָאָה לָהּ, – כלומר, לא כמו שהדבר

42 הוא באלה שאינם במדרגה זו, המקיימים מצוות ולומדים תורה,

43 מפני שבכך הם "מרוויים" את צמאונם לאלקות, ותשוקתם העזה

44 "להידבק" בקב"ה – שכן, על-ידי קיום תורה ומצוות דבק ומתחבר

45 היהודי בקב"ה. בְּמֹו שְׂכֵתוֹב⁹: "הוּי כָּל צְמָא לְבוֹ לְמִיָּם", –

ליקוטי אמרים

עד"מ והן הם בחי' צדיקים הרבים שבכל הדורות
כדאיתא בגמ' דתמניסר אלפי צדיקי קיימי קמי' הקב"ה
אך על מעלת צדיק גמור הוא שאמר רשב"י ראיתי בני
עליה והם מועטים כו' שלכן נקראים בני עליה שמהפכין
הרע ומעלים אותו לקדושה כדאיתא בזהר בהקדמה
שכשרצה רבי חייא לעלות להיכל ר"ש בן יוחאי שמע
קלא נפיק ואמר מאן מנכון די חשוכא מהפכן לנהורא
וטעמין מרירו למיתקא עד לא ייתון הכא וכו': ועוד
נקראים בני עליה מפני שגם עבודתם בבחי' ועשה טוב
בקיום התורה ומצותיה הוא לצורך גבוה ומעלה מעלה
עד רום המעלות ולא כדי לדבקה בו ית' בלבד לרוות
צמאון נפשם הצמאה לה' כמ"ש הוי כל צמא לכו למים
וכמ"ש במ"א אלא כדפירשו בתיקונים איזהו חסיד
המתחסד עם קונו עם קן דיליה לייחרא קב"ה ושכינת'
בתחתונים וכמ"ש ברע"י מהימנא פ' תצא כברא
דאשתדל בתר אבוי ואימיה דרחים לון יתיר מגרמיה
ונפשיה ורוחיה ונשמת' כו' ומסר גרמיה למיתה עליהו
למפרק לון כו' וכמ"ש במ"א. [ושניהם עולים בקנה

הנביא מכריז: כל אלה הצמאים לאלקות – ילמדו תורה שנמשלה
למים. וְכִמּוֹ שְׂכֵתוֹב בְּמָקוֹם אַחֵר, – שמשמעות ה"צמאון" הוא
לאלקות. שכן, אם ה"צמאון" הוא לתורה, לא היה צריך הנביא
להשתמש בצורת ההכרזה "הוּי! ולהורות "לכו למים" – לתורה,

כי מי שצמא לתורה – הרי

התורה מוכנה לפניו ללמוד

בה! אלא הכוונה היא: מי

שצמא לאלקות, מורה לו

הנביא, ללמוד תורה, שכן,

על-ידי כך יתדבק ויתאחד

עם הקב"ה. ואילו "בני

העליה" בהם מדובר כאן,

הם דרגה נעלית יותר:

קיומם את המצוות ולימודם

את התורה אינם רק כדי

לרוות צמאונם לאלקות,

שהרי בכך יש בצורה עדינה

משום ריווי הרגש העצמי

שלחם וטובתם העצמית,

שכדי "להרוויח" הקירוב

להקב"ה – הם עושים אותם

עניינים המביאים לאותו

קירוב – אֵלָא – עבודתם

היא, בְּדַפְרָשׁוֹ בְּתִקּוּנִים¹⁰:

– כמו שפירשו ב"תיקוני

זהר" את מאמר חכמינו ז"ל:

איזהו חסיד – הַמִּתְחַסֵּד עִם קוֹנוֹ, – ופירשו ב"תיקונים": עִם קָן

דִּילִיָּה, – "קונו" מלשון "קן", כלומר: החסיד מתנהג בחדר עם

ה"קן" שלו, מקורו – הקב"ה, כדי לִיְחַדָּא קִרְיָא בְּרִיָּה הוּא

וְשִׁכְנִיתִיה בְּתִתְּוֹנִים, – להביא את ה"ייחוד" של הקב"ה עם

שכינתו, ושאר "ייחוד" זה יאיר גם בעולמות התחתונים. וְכִמּוֹ

שְׂכֵתוֹב בְּרַעֲיָא מְהִימְנָא פִּרְשֵׁת תַּצָּא: "כְּכִרָא דְאִשְׁתַּדַּל בְּתֵר

אֲבוֹי וְאִמְיָה, – כמו בן המשתדל לטובת אביו ואמו, דְּרָחִים לֹון

יְתִיר מְגִרְמִיה וְנִפְשִׁיה וְרוּחִיה וְנִשְׁמָתִיה בּוֹ, – שאוהב אותם יותר

מאשר את עצמו, ונפשו, רוחו ונשמתו וכו', וְכִסֵּר גְּרָמִיה לְמִיתָה

עֲלִיָּהוּ לְמִפְּרָק לֹון כּוֹ, – ומוסר את נפשו לפדות את אביו ואמו

מהשבי. וְכִמּוֹ שְׂכֵתוֹב בְּמָקוֹם אַחֵר, – שוודי דרך העבודה של

"בני עליה": רק לשמו של הקב"ה. להלן מסביר רבנו הזקן ששני

הפירושים ב"בני עליה", תואמים וקשורים אחד בשני, שכן, כפי

שמוסבר בתורת הקבלה, נעשה על-ידי "העלאת מיין נוקבין" –

המשכת "מיין דבורין" – על ידי עיבוד הרע והעלותו לקדושה

("העלאת מיין"). נמשך במצוות "המשכת מ"ד", – חזאת יש ברצונם

של צדיקים לבצע על-ידי עבודתם. מכיון שהמדובר הוא ענין קבלי,

המוסבר לעומקו ולרחבו בתורת החסידות, נבין אותו ביתר הסברה,

בהמשך הדברים הבאים: [וְשִׁנְיָהם – שני הפירושים ב"בני עליה",

5. סוכה מה, ב; ב' סנהדרין צז, ב. 6. שם. 7. חלק א ד, א. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב' הטעמים על סוג א': טעם א' כנגד התואר צדיק גמור; טעם ב' כנגד התואר (צדיק) וטוב לו". 9. ישע"י נה, א. 10. בהקדמה, א, ב; ראה זח"ב קיד, ב. ח"ג רכב, ב. שם רפח, א.

1 עוֹלִים בְּקִנְיָה אֶחָד, – תואמים אחד את השני, כִּי עַל יְדֵי הַבְּרִיּוֹתִים
2 שְׂמִיכָרִים מְנַה – על ידי הפיכת הנפש הבהמית לטוב, מַעֲלִים
3 "מִן נִקְבִּין", – פועלים "העלאת מ"ן" – התעוררות והתעלות מצדו
4 של ה"מקבל", וְנִעְשִׂים יְהוּדִים עֲלִיּוֹנִים – בעולמות העליונים,
5 לְהוֹרִיד "מִן דְּבִרְיִן", –
6 להמשיך השפעת "מיין

7 דְּכֹרִין" לעולם הזה, שְׁחָם
8 הֵם – ה"מיין דְּכֹרִין", מִימֵי
9 הַחֲסִידִים שְׂבָבֵל מִצְוָה
10 וּמִצְוָה מֶרְמָ"ח מִצְוָה
11 עֲשֵׂה, – מימי החסידים
12 המהולים בכל מצוה
13 ממאתים ארבעים ושמונה

14 מִצְוֹתֵי עֲשֵׂה, שְׂבָבֵל – כל המצוות, הֵן בְּחִינַת חֲסִידִים ו"מִן
15 דְּכֹרִין", – בחינת חסידים והשפעות, דְּהִינּוּ הַמְּשַׁכֵּת קִדְּשָׁת
16 אֱלֹהוֹתוֹ וְיִתְבָּרַךְ מְלַמְעָלָה לְמִטָּה לְהִתְלַבֵּשׁ בְּתַחֲתוֹנִים, –
17 שתגלה הקדושה האלקית בעולמנו הגשמי, כְּמֹו שְׁנַתְבָּאֵר בְּמָקוֹם
18 אַחֵר: – הרי, ששני הפירושים ב"בני עליה" קשורים ותואמים היטב
19 אחד את השני.

20 בהקשר לאמור, שכל עבודתם של הצדיקים הגדולים, "בני עליה",
21 היא אך ורק לשם הקב"ה, ולא לטובתם הם, גם לא לטובתם
22 הרוחנית, להיות קרובים יותר אל הקב"ה – יש מקום לסיפור
23 הבא: רבנו הזקן היה נוהג הרבה פעמים להתעמק בדביקותו, עד
24 שהיה מתגלגל על הרצפה, ובשעת מעשה היו שומעים ממנו
25 דיבורים מקוטעים: "איני רוצה בעולם הבא שלך, איני רוצה
26 בַּגִּ'עֹדֶן שלך, אני רוצה, רק בך (בקב"ה) בלבד". כ"ק רבינו
27 באחת משיחותיו הקדושות, אמר: כיון שסופר לנו סיפור זה, הרי
28 שגם אנו יכולים ללמוד ממנו, שכן, לכל יהודי ישנה, בנשמתו,
29 אהבה לקב"ה, ומצד אהבה פנימית ועמוקה זו להקב"ה – קיים

11. יחזקאל לו, כו.

המשך ביאור למס' בכורות ליום חמישי עמ' ב

1 הגמרא: לְעוֹלָם קָסָבַר רַבִּי יִחוּנָן בֶּן בְּרוּקָה שִׁירֹשֶׁת הַבְּעַל
2 דְּאוֹרֵייתָא, ואין הבעל צריך להחזירה ביובל, וְהָכָא בְּמֵאֵי עֲקָרִינָהּ,
3 כְּגוֹן שְׁהוֹרִישֶׁתָּ אִשְׁתּוֹ בֵּית הַקְּבָרֹת שְׂקֻבִּים בו בני המשפחה
4 שלה, שהיה שייך לה, וּמִשּׁוֹם שֶׁנֶּחֱמָה, שאין זה כבוד המשפחה
5 שתהיה אחוזת קברותיהם ביד אדם אחר שאינו ממשפחתם ויאלצו
6 להקבר באחוזת קבר של אחרים, אֲמֹר רַבִּנָּן לְשִׁקּוּל דְּמִי וְלִיתֵתֵּד –
7 שהבעל יקח דמים ממשפחת אשתו, ויחזיר להם את בית הקברות, אף
8 שמעיקר הדין לא היה צריך לעשות כן. וּבִדְתַנְיָא, הַמּוֹכֵר קִבְּרוֹ,
9 וְדָרְךְ קִבְּרוֹ, אוּ מְקוֹם מַעֲמָדוֹ, וּבֵית הַסִּפּוּד, בְּאֵיִם בְּנֵי מִשְׁפַּחָה שֶׁל

בכל יהודי הרגש לקיים מצוות וללמוד תורה, כדי לשוות נחת
רוח לקב"ה, כבן שרוצה להביא נחת רוח לאביו. (כ"ק רבינו מעיר
שכן מוסבר ב"תניא" בסוף פרק מ"א, עמוד 114, בפיסקה
המתחילה "ואף שלהיות כו"). אגב, יש בכך משום תשובה

ליקוטי אמרים

אחד כי ע"י הברירות שמבררים מוגה מעלים מיין
נוקבין ונעשי' יהודים עליונים להוריד מיין דכורין שהם
הם מימי החסידים שבכל מצוה ומצוה מרמ"ח מצוות
עשה שכולן הן בחי' חסידים ומיין דכורין דהיינו המשכת
קדושת אלהותו יתברך מלמעלה למטה להתלבש
בתחתונים כמ"ש במ"א]:

לאותם שטוענים: מה
התועלת בלימוד ענינים
נעלים כאלה במדרגות
התורה והנשמה, מכיון
שאנו רחוקים מכך תכלית
ריחוק? ראשית, ידועה
התשובה שענה פעם רבנו
הזקן על שאלה זו: על זמנו
של המשיח נאמר¹¹
והסירתי את לב האבן מבשרכם, כלומר: כעת, ישנו החסרון,
שלמרות שכל אחד יכול להבין מדרגות נעלות ביותר – לא
תפעלנה על לבו כלל, שכן, לבו מאובן "לב אבן". ואילו בביאת
המשיח יוסר חסרון זה, וכל מה שיבינו במוח – ייקלט בלב, שיהיו
שייכים לאותן מדרגות. בהתאם לכך, צריכה כבר כעת, לפני
ביאת המשיח, – להיות ההבנה במוח, כדי שלאחר מכן, בביאת
המשיח, ייקלטו הדברים בלב – ולשם כך צריכים ללמוד וללמוד.
נוסף על תשובה זו של רבנו הזקן, אנו למדים תשובה גם מן
הסיפור האמור: מכל ענין המובא בתורת החסידות, אפשר ללמוד
משהו לפועל ביחס לכל אחד ואחד. למשל: מה שלמדנו בפרק
זה על מדרגות הצדיקים הנעלים ביותר, העושים עבודתם רק
לשם הקב"ה בלבד, הרי ישנה בכך, באמת, "נקודה" הנוגעת לכל
יהודי. במדה מסויימת יכול כל יהודי לעורר בתוכו רגש זה
ללימוד תורה ולקיום מצוות במטרה להביא נחת רוח להקב"ה.
שכן, בנשמתו של יהודי, ישנה אותה אהבה ותשוקה: להביא נחת
רוח לקב"ה, עליו רק לעורר ולגלות רצון זה.

הדרן עלך יש בכור

המשך ביאור למס' בכורות ליום שבת קודש עמ' ב

לְרֹעָה כְּמֵאֵן דְּקָאֵי הָכָא וְקָרִינָן בֵּיהּ מוֹנָה – אנו רואים כאילו
הרועה נמצא במקום הבהמה שבאמצע, והוא רואה לכל צד עד
ששה עשר מיל, ונחשב שכל הבהמות נמנות על ידו בעדר אחד.

1 הבהמות שבצד אחד לעשר, אין הבהמות שבאותו צד מצטרפות.
2 וּשְׂמוּאֵל אָמַר, אֲפִילוּ אִם יֵשׁ רַק חֶמֶשׁ מִקְּאָן וְחֶמֶשׁ מִקְּאָן וְאֶחָד
3 בְּאֲמִצָּע, האמצעית מצרפת את שני הצדדים לחיבתם במעשר, שכיון
4 שדרך הרועה ללכת למקום הבהמות כדי להביאן, לפיכך תוֹיֵנָן

יום ראשון	יום שני	ו טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויגש, שני עם פירש"י. תהלים: להלח. תניא: וכן בכל . . . שנברא. כתיב "דע את אלקי אביך, ועבדהו בלב שלם", כי כל ענין ידיעה והשגה, אפלו בענינים היותר צמקים, צריך לבוא בעבודה, הינו פעלת דבר בברור וזכוף המדות והתקשרות פנימית הנקרא בלשון החסידות עבודה.			

יום שני	יום שלישי	ז טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויגש, שלישי עם פירש"י. תהלים: לט"מג. תניא: ולכן נקרא . . . סוף פ"ה. השעור להפטר מחבוט הקבר הוא, שחלק ששי מהמעט-לעת [=היממה] יאמר אותיות התורה, תהלים כו'. לזכות לזכוף הנפש להפטר מכף הקלע הוא, על ידי תורה כל היום, כמה שיש ביכולתו, משניות תניא תהלים בעל פה.			

יום שלישי	יום רביעי	ח טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויגש, רביעי עם פירש"י. תהלים: מד"מח. תניא: פרק ז. אך נפש . . . 22 ודחי רבנן. ה"צמח צדק" צוה את כל המלמדים שלמדו עם נכדיו הקטנים, אשר מלבד למודים הרגילים, ילמדו עמהם פרוש המלות (פרוש הפשוט) של סדר התפלה. ופעם בחדש היו באים אל ה"צמח צדק" להבחן בזה.			

יום רביעי	יום חמישי	ט טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויגש, חמישי עם פירש"י. תהלים: מט"נד. תניא: אך מי . . . יב לנצח. נוהגין בנסח "עלינו" לומר: "שהם משתחוים להבל ולריק" – וגם בתפלת מוסף דראש השנה אומרים בן – ומדיקים שלא לומר "ומתפללים כו". הרקיקה היא אחר האמירה. טעם הרקיקה, כי מדבור מתנהג רק, ואין רוצים להנות מרק זה.			

יום חמישי	יום ששי	י טבת	ה'תש"ג
תענית, סליחות, אבינו מלכנו. שיעורים. חומש: ויגש, ששי עם פירש"י. תהלים: נה"נט. תניא: אך החיות . . . בשר ודם. מענה הצ"צ על יחידות: כתיב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו גו', און הוא מלשון און בחולם, שפירושו כח ועוז. וכשם דיעזוב רשע דרכו זהו דבר המוכרח, אשר			

בלא תשובה אי אפשר לגשת אל הקדש, הנה כמו כן צריך האיש און, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזוב מחשבותיו; ולא יאמר איך זאג אזוי, איך האלט אזוי, – כי כל "איך" ומציאות הוא מקור הרע וגורם פירוד לבבות.

מענה ה"צמח צדק" על יחידות: כתיב "יעזב רשע דרכו ואיש און מחשבתי גו". און הוא מלשון און בחולם, שפרושו כח ועז. וכשם ד"יעזב רשע דרכו" זהו דבר המכרח, אשר בלא תשובה אי אפשר לגשת אל הקדש, הנה כמו כן צריך האיש און, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזוב מחשבותיו; ולא יאמר "אני אומר כך", "אני סובר כך", כי כל "אני" ומציאות הוא מקור הרע וגורם פירוד לבבות.

יום שישי

שבת

יא טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויגש, שביעי עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.
תניא: פרק ח. ועוד זאת . . . שעסקו בהן.

דעם מענשענס לעבען איז תלוי אין דעם אויר וואו ער געפינט זיך. אהן אויר קען מען ניט לעבען, און אין וואס פאר א אויר מען לעבט, אזא לעבען איז דאס. ווען מען לעבט אין א תורה ומצות אויר, איז דער לעבען א געזונטער. ווען מען לעבט אין כפירה – אויר, איז דאס א קראנקער לעבען, און מען איז כסדר אין געפאהר קראנק צו ווערען מיט אַנשטעקענדע מחלות. די ערשטע אלגעמיינע רפואה איז צו מאכען ריין די לופט. די ארבעט פון טהרת האויר ליגט אויף די יודעי ספר און יודעי תורה. טהרת האויר איז דורך אותיות התורה. ווען מ'שטעהט אין סטאר, אָדער ווען מען געהט אין גאס, אָדער ווען מ'פאָהרט אין סאָבוויי און מען זאָגט אותיות שבתורה, מאַכט מען מיט דעם ריין דעם אויר. יעדער איינער פון די יודעי ספר און יודעי תורה מוז האַבען עפעס אויסגעלערנט בעל פה: חומש, תהלים, משניות, תניא, אזוי, אז צו יעדער צייט און אין יעדען אָרט, זאָל ער קענען טראַכטען און זאָגען די הייליגע אותיות שבתורה.

חיי האדם תלויים באויר שפּיבו. בלי אויר אי אפשר לחיות, ולפי האויר בו נמצאים – כך הם החיים. באשר חיים באויר של תורה ומצות, החיים בריאים; באשר חיים באויר של כפירה – הרי אלו חיים חולניים עם סכנה תמידית לחלות במחלות מדבקות. התרופה הכללית הראשונית היא לטהר את האויר. פעלת טהור האויר מטלת על יודעי ספר ויודעי תורה. טהרת האויר היא על ידי אותיות התורה. כשנמצאים בחנות, או כאשר הולכים ברחוב, או כאשר נוסעים ברפבת התחתית ואומרים אותיות של תורה, מטהרים בכך את האויר. כל אחד מיודעי ספר ויודעי תורה חייב שיהיה לו משהו שלמד בעל פה: חמש, תהלים, משניות, תניא, כך שכל זמן ובכל מקום, יוכל לחשב ולומר את האותיות הקדושות שבתורה.

שבת קודש

יום ראשון

יב טבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויחי, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: ס"סח.
תניא: פרק ט. והנה מקום . . . 26 שבמוחין.

בשנת תרמ"ח נבחר אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] לגבאי דחברה קדישא. וכפי המנהג, הובילו אותו בשמחת תורה בלויית עם רב לבית הכנסת. אמר אז המאמר "אין הקדוש ברוך הוא בא בטרוניא", וסיום דבריו: "גם האנשים בעלי מוחין הנמצאים עתה, צריכים להניח שכלם ולא לילך אחרי הטעם ודעת, כי יכולים להטות על פי שכלם כו' עד כי חס ושלום מרה תהיה באחרונה כו', והוה העקר בזמן הזה בעקבות דמשיחא, שלא לילך אחר השכל וטעם ודעת, כי אם לקיים התורה והמצוות בתמימות ואמונה פשוטה באלקי ישראל".

יום ראשון ו' טבת ה'תשע"ב

'יישוב הארץ' - גם בחו"ל

סתימת הלשון "משום יישוב הארץ", מבלי לפרט שהכוונה לארץ ישראל – משמעותה שהאיסור חל גם בחוץ לארץ. ניתן להוכיח זאת מהעובדה שבהמשך הלכות שכנים (פ"ד ה"א) אומר הרמב"ם שאם הקונה רוצה לבנות בית על הקרקע, ובן המצר רוצה לזרוע אותה – הקונה זוכה "משום יישוב הארץ". כשם שדין זה נוהג בכל העולם, כן הוא באשר לעקירת עצי זית.

עם זאת, הדברים אמורים רק במקום שיהודים מצויים בו. דברי הגמרא "משום יישוב ארץ ישראל" נועדו אפוא לשלול מקומות בחו"ל שאינם מיושבים ביהודים.

הלכות שכנים פרק ד הלכה י: שִׁטָּף נָהָר אֶת זֵיתוֹ וּשְׁתָּלֵם בְּתוֹף שְׂדֵה חֲבֵרוֹ, וְאָמַר הֲלֵה: זֵיתִי אֲנִי נוֹטֵל – אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מְשׁוּם יִשׁוּב הָאָרֶץ, אֲלֵא יַעֲמִדוּ בְּמִקְוָמָן. האם מותר לעקור עצי זית בחוץ-לארץ?

לכאורה, מהעובדה שהרמב"ם כתב שעקירת עצי הזית אסורה "משום יישוב הארץ", ושינה מלשון הגמרא "משום יישוב ארץ ישראל" (ב"מ ק) – יש להסיק כי האיסור חל גם בחו"ל. ברם, ה'ספ' משנה' כבר מעיר כי לשינוי לשון זה אין משמעות. ואכן, בשולחן ערוך נפסק שדין זה נוהג בארץ ישראל בלבד (חו"מ קסח, א).

אך ה'אור שמח' מקבל את דברי הרמב"ם כפשוטם. לדידו,

יום שני ז' טבת ה'תשע"ב

הסכמה שבשתיקה

מתפרשת כהזמנה לאכול בחינם (רמ"א חו"מ רמז ס"ז) למרות שהאכילו בידיו, ומדוע אי המחאה למעשי השכן מתפרשת כויתור בחינם?

ויש לחלק: כאשר ההזמנה נעשית מצידו, שאמר 'אכול עמי', מסתבר שדעתו לסעודה בתשלום, אך כשהלה התחיל להשתמש בחצר חברו וממעשיו נראה שאין בכוונתו לשלם, שתיקת הבעלים מתפרשת כהסכמה לשימוש בחינם.

והאוכל פירות משדה חברו בפניו והלה שותק צריך לשלם משום ששם יש לפרש את דעת הנוטל שבכוונתו לאכול על מנת לשלם, שהרי הפירות עומדים למכירה ואין אדם נחשד במעשה גזילה, ולכן כנראה גם הסכמת השותק היא רק תמורת תשלום. אך כאשר אין הדבר עומד למכירה מסתבר שאין דעת הנוטל לשלם וגם ההסכמה שבשתיקה מתפרשת כויתור בחינם.

(נתיבות המשפט סי' קנב סק"ג)

הלכות שכנים פרק ח הלכה א: הוֹצִיָא אֶת הַיָּזִיז וְלֹא מָחָה בּוֹ לְאַתֵּר בְּעַל הַחֲצֵר – הָרִי הַחֲזִיק בְּעַל הַיָּזִיז.

המניח גחלת על בגדו של חברו בפניו והוא שותק, המזיק חייב לשלם ואין אומרים ששתיקת הניזק מהווה הסכמה, אלא שאינו רואה צורך למחות כי אחר כך יתבענו בדין (ב"ב כו, א). ואם כן, מדוע כאן בהוצאת היזיז אי המחאה מתפרשת כהסכמה?

ויש לומר:

כאן לא נעשה נזק מבורר ומוגדר, אלא נזק מועט בכל יום ויום ומאחר שקשה לאמוד נזק כזה, לא מסתבר ששתק וסמך על כך שיתבענו בדין, אך בגחלת הנזק מבורר בשעת המעשה ויכול לתובעו מתי שירצה.

ועדיין יש להקשות: אפילו אם השתיקה מתפרשת כהסכמה להוצאת היזיז, מניין לומר שההסכמה היא בחינם, והרי האומר לחברו 'אכול עמי' יכול לתבוע את דמי האוכל ואין אמירתו

יום שלישי ח' טבת ה'תשע"ב

עישון במקום ציבורי

וגם אם אינו מעשן בקביעות, אפשר לדרוש ממנו שיחדול. ואף שכתב הרמ"א (חו"מ סי' קנח סע' לז) שאם העשן אינו תדיר אי אפשר למנוע את יציאת העשן מהבית – הרי לדעת המחבר (שם) יכולים השכנים הנפגעים מהעשן להתנגד, והכריע הש"ך (ס"ק יט) כדעת המחבר. ואם כך, גם אם המעשן אינו מעשן בקביעות, יכולים למנוע זאת ממנו.

ויתירה מזו כתב בספר 'חושן אהרן' (חו"מ שם) שמחלוקת המחבר והרמ"א היא רק כאשר הנזק הנגרם מהעשן אינו ברור, אבל כאשר העשן גורם נזק וודאי – גם הרמ"א יודה שיכולים השכנים להתנגד גם אם העשן אינו בקביעות.

לכן למעשה כל החושש לנזק בריאותי יכול למחות נגד המעשן במקום ציבורי ולדרוש ממנו לחדול מכך או להתרחק למקום שממנו העשן לא יגיע לאחרים.

(ציץ אליעזר סי' ס"ז, ס"ט)

הלכות שכנים פרק יא, הלכה ד: אֲרֻבָּעָה מֵיָיִי נִזְקִין אֵלּוּ הָאֲמוּרִים בְּפֶרֶק זֶה, שֶׁהֵן: הָעֵשֶׁן, וְרִיחַ הַפֶּסֶא, וְהָאֲבָק... שֶׁכָּל אֶחָד מֵאֵלּוּ אֵין לוֹ חֲזָקָה... וְכוֹפְהוּ לְהִרְחִיק... שֶׁאֵין דַּעְתּוֹ שֶׁל אָדָם סוֹכֵלֶת נֹזֶק מֵאֵלּוּ, וְחֲזָקָתוֹ שֶׁאֵינוֹ מוֹחֵל.

מכאן שבנזקים מסוימים, ובהם העשן, ניתן לאסור על האדם עשיית פעולה הגורמת נזק לסביבתו. וגם כאשר הורגל בכך תקופה ארוכה אינו יכול לטעון שהוחזק בכך אלא אפשר לדרוש ממנו לחדול מהדבר.

ועל יסוד הלכה זו, יש לומר כי מאחר והוכח במחקרים רבים שהעישון מזיק גם לבריאות של הנמצאים בקרבת המעשן, יכול כל אחד לדרוש מהמעשן בסביבתו לחדול מכך. ואף אם הלה רגיל לעשן במקום זה, לא תועיל לו 'חזקה' כדברי הרמב"ם "שכל אחד מאלו אין לו חזקה... לפי שאין דעתו של אדם סובלת נזק מאלו, וחזקתו שאינו מוחל".

האם צריך להפסיד לטובת הזולת?

יום רביעי ט' טבת ה'תשע"ב

אך לדעת הרמב"ם, מדין 'ועשית הישר והטוב' היה צריך הלוקח להימנע מלקנות שדה זו מלכתחילה, וכלשונו (פ"ב ה"ה): "טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המצר יותר מן הרחוק", היינו שמלכתחילה קניית השדה על ידי 'הרחוק' היתה שלא כדין, ולכן חייבוהו חכמים לחזור ולמכור למצרן באחריות כמו שקנה הוא באחריות, ואף אם נגרם לו נזק עליו לשאת בו, כיון שמלכתחילה עשה שלא כדין.

וה'כסף משנה' מחדש, שגם לדעת הרמב"ם אין הלוקח צריך לשאת בנזק. ולכן במקרה שלא יוכל אחר כך לחזור ולגבות מהמוכר (כי אין לו לשלם), לא יצטרך הלוקח לשאת באחריות כלפי בן המצר, ורק כאשר המוכר יכול לפרוע, והשאלה היא מי יתבע אותו, כתב הרמב"ם שהלוקח צריך לתבוע משום שבעל המצר אינו יכול לעשות זאת, כי המוכר יאמר לו 'לאו בעל דברים ידידי את' (שהרי העיסקה לא נערכה ביניהם), ולכן הטילו חכמים את חוב התביעה על הלוקח.

הלכות שכנים פרק יג הלכה יא: **בַּעַל הַחֹב שָׁל מוֹכֵר שְׂטָרָה הַשָּׂדֶה מִיָּד בַּעַל הַמָּצָר – הָרִי בַּעַל הַמָּצָר חוֹזֵר וְנוֹטֵל מִן הַמוֹכֵר.** והרמב"ן (ב"מ קח, ב) חולק על כך, בנימוק שמלכתחילה כופים את הלוקח למכור לבעל המצר רק בגלל 'ועשית הישר והטוב', ולא מסתבר שמשום כך יצטרך גם להפסיד לטובת השני.

ובביאור דעת הרמב"ם כתב ה'מגיד משנה': מאחר שאם בן המצר לא היה רוצה לקנות, היתה השדה נשארת ביד הלוקח והוא היה סובל את הנזק כשהיה הבעל חוב טורפה, הרי גם לאחר שבעל המצר סילקו מהשדה עדיין עליו לסבול את הנזק. וה'אבן האזל' מבאר: לדעת הרמב"ן, מלכתחילה אין איסור על הלוקח לקנות את הקרקע אלא שמדין 'ועשית הישר והטוב' עליו לוותר על זכותו לאחר שרכש את הקרקע ולמוכרה לבן המצר, ולכן אין לומר כי לאחר שקיים את 'ועשית הישר והטוב' יצטרך לשאת באחריות למה שיארע לאחר מכן.

קנין חצר השותפין

יום חמישי י' טבת ה'תשע"ב

לעצמו, אבל כאשר הקנין נעשה כדי להיות שותף בחפץ – חצר השותפים קונה. אך ב'נתיבות המשפט' (שם ס"ק ב) תמה על זה: מה ההבדל בין קניית כל החפץ לקניית חציו? וה'נתיבות' מבאר את הרמב"ם באופן אחר:

חצר השותפים אינה קונה משותף לשותף בחצר שכל אחד מהם יכול להניח בה את חפציו, כי בשעה שמניח חפץ שלו מתברר הדבר שמקום זה הוא שלו והרי זו כחצר המוכר שאינה קונה ללוקח. אבל חצר שהשותפים שכרו על מנת להניח בה רק דברים משותפים לשניהם ולא חפצים בבעלות פרטית של אחד מהם, החצר קונה מזה לזה, כי כאשר המוכר מניח בה את החפץ ששייך לו (שאינו רשאי להניחו) אין המקום נקנה לו, אלא החפץ מונח במקום של שניהם, ולכן מבחינת השני, הקונה, הרי זו כחצרו וקונה לו.

הלכות שלוחין ושותפין פרק ד, הלכה א: **בְּשִׁירָצוֹ הַשְּׂתֵּפִין לְהִשְׁתַּתֵּף – בְּמָה יִקְנֶה כָּל אֶחָד מֵהֶן מִמֶּנּוּ חֲבֵרוֹ לְהִשְׁתַּתֵּף בּוֹ? . . שְׂכָרוֹ מְקוֹם בְּשִׁתְּפוֹת וְהַנִּיחַ זֶה בְּרֹוֹ וְזֶה חֲבִיתוֹ שֶׁנִּשְׁתַּתְּפוּ בָּהֶן – הָרִי אֵלָיו שְׂתֵּפִין.**

למסקנת הגמרא (ב"ב פ"ד, ב) חצר השותפין אינה קונה משותף אחד לשני (אם אחד מהם רוצה למכור לשני), אלא אם כן יניח לתוך קופתו של הלוקח, כי בשעה שהשותף המוכר מניח את החפץ בחצר אומרים שהוברר הדבר אשר מקום זה הוא שלו, והרי אין הקנין חל אלא אם כן יצא החפץ מרשות המוכר לרשות הלוקח (נתיבות המשפט ח"מ ס' קעו ס"ק ב).

ואם כן, מה טעם פסק הרמב"ם כאן שאם הניחו השותפין בחצרים זה חביתו וזה כרו, קנו ונעשו הדברים רכושם המשותף? ותירץ 'הקצות החושן' (ס' קעו ס"ק א): חצר השותפים אינה קונה משותף לשותף כאשר הלוקח רוצה לקנות את כל החפץ

שותפות עם נכרי

יום שישי י"א טבת ה'תשע"ב

(רבינו יונה סנהדרין שם).

ויש אומרים שאין כאן משום 'לפני עור' כי איסור זה חל רק כאשר הלה אינו יכול לעבור את העבירה ללא הסיוע, וכאן הנכרי נשבע בעצמו (ר"ן ע"ז ספ"א, בשם הרמב"ן).

ונחלקו ראשונים במקרה שנתייב לו הנכרי שבועה האם מותר להשביעו: לדעת הרשב"ם (תוס' סנהדרין שם) אם נאסר להשתתף עמו מלכתחילה שמא יתחייב לו שבועה, כל שכן שאסור להשביעו. אך לדעת רבינו תם (שם. תוס' גיטין נ, ב) הפסוק הוא אסמכתא וחכמים אסרו להשתתף עם הנכרי לכתחילה כדי שלא יבוא למצב שהנכרי ישבע מחמתו, אך אם הנכרי כבר התחייב לו שבועה רשאי להשביעו כדי להציל את ממונו מידו. וכן מצינו בגמרא (ע"ז נ, ב) שמשעם זה מותר לגבות חוב מהנכרי

הלכות שלוחין ושותפין פרק ה, הלכה י: **אִסּוּר לְהִשְׁתַּתֵּף עִם עוֹבֵד בּוֹכְכִים, שְׂמָא יִתְחַיֵּב לוֹ חֲבֵרוֹ שְׁבוּעָה, וְיִשְׁבְּעוּ בִּירְאָתוֹ.** בגמרא (סנהדרין סג, ב) מבואר שמהכתוב "ושם אֵלֵהֶם אחרים... לא ישמע על פיך", למדו שהאיסור הוא לא רק להישבע בעצמו בשם עבודה זרה אלא אף לגרום לנכרי לעשות זאת.

ולכאורה תמוה: מדוע יש צורך בלימוד מיוחד על כך והרי יש לאסור זאת משום 'ולפני עור לא תתן מכשול' – האוסר להכשיל אחר בעבירה, וגם כאן מכשיל את הנכרי בשבועה בעבודה זרה?

ויש לומר שאמנם הנכרי מצווה על איסור עבודה זרה אך לא נאסר עליו להישבע בשמה, ולכן אינו מכשיל את הנכרי באיסור

מותר מהתורה ואסור רק מדרבנן (אג"מ י"ד א עא).
ובזמן הזה יש מקלים בעשיית שותפות עם הנכרים כי אינם
נשבעים בשם ע"ז, ואף שמזכירים שם ע"ז כוונתם לעושה
שמים וארץ אלא שמשתפים שם שמים ודבר אחר, וזה לא נאסר
לנכרים (ראה תוס' סנהדרין שם. רמ"א א"ח ס"י קנו).

לפני יום אידם אף שקיים חשש שהגוי יודה לע"ז על שנפטר
מהחוב.

ויש שהוסיפו עוד טעם: האיסור הוא רק מדרבנן, כי הישראל
אינו מתכוון שהנכרי ישבע לשקר אלא שיודה וישלם, ולכן גם
אם ישבע, הישראל גרם לכך בלא כוונה, ודבר שאינו מתכוון

שבועת השותפים

שבועת השותפים

כתב: כיוון שאנשים אלה מורים לעצמם היתר לקחת
מהשותפות, יש אפשרות שאכן נטלו ויש מקום לחשד של בעל
הממון ולכן חייבו אותם חכמים להישבע.
ואילו לפי דברי הרמב"ם כאן, הסיבה היא (קצת) אחרת:
מאחר שהעוסק בחלק של שותפו מורה היתר לעצמו ליטול
מאותו חלק, רצו ליצור הרתעה ותקנו אפשרות להשביע אותו
גם בטענת ספק, "כדי שיעשו כל מעשהו בצדק ואמונה."
נמצא כי לפי הרמב"ם אמנם אין צורך בחשד מבוסס, כי
חכמים רצו שבכל מצב יהיה ניתן להשביע את העוסק בממון
חברו כדי שיעסוק באמונה. אך מדברי המרדכי עולה כי רק אם
קיימת עילה וסיבה לחשד, ניתן להשביע. ובאמת הט"ז (חושן
משפט סימן צג) פסק שכדי לחייב שבועה בנידון זה, לתובע צריכה
להיות קצת הוכחה לחשד.

הלכות שלוחין ושותפין פרק ט, הלכות א"ב: השתפין
בְּלֵן... כָּל אֶחָד מֵאלוֹ נִשְׁבַּע מִדְּבָרֵיהֶם בְּטַעֲנַת סָפֶק... וְלִמָּה תִּקְנוּ
חֲכָמִים שְׂבוּעָה זו? מִפְּנֵי שְׂאֵלוֹ מוֹרֵין לְעַצְמָן, שֶׁכָּל מֶה שִׁיקְחוּ
מִנְכֶּם בְּעַל הַמַּעוֹת – רָאוּ הוּא לָהֶם, מִפְּנֵי שְׂנוּשָׁאִין וְנוֹתְנִין
וְמוֹרְחִין. לְפִיכָךְ תִּקְנוּ לָהֶם חֲכָמִים שְׂחִיבִין שְׂבוּעָה בְּטַעֲנַת סָפֶק, כְּדִי
שִׁיעֲשׂוּ כָּל מַעֲשֵׂיהֶן בְּצִדָּק וְאִמוּנָה.

תקנו חכמים (שבועות מח, ב) שהמתעסק בממון חברו, כמו
שותף שמתעסק בממון של שותפו, יכול בעל הממון להשביעו
שלא לקח מהממון שלא כדין. ואף אם בעל הממון אינו טוען
כי בוודאי נלקח ממנו משהו, אלא רשאי השותף להשביע את
שותפו גם בטענת ספק, כי המתעסק בממון חברו, מורה היתר
לעצמו לקחת מהממון כיון שהוא טורח בו.

ונחלקו ראשונים בביאור טעם התקנה. המרדכי (שבועות תשעב)

המשך ביאור למס' בכורות ליום שלישי עמ' א

1 הזהב שהיו בירושלים: אָמַר רַבִּי אוֹשְׁעִיָּא, אַחֵר חוֹרֵבן הַבֵּית, כִּאֲשֶׁר
2 לקחו הגויים את הכסף מהלשכה בבית המקדש, בִּיקְשׁוּ – רָצוּ
3 חכמים לִגְנוֹז – לאסור בהנאה את כָּל כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבְּעוֹלָם, מִפְּנֵי
4 שנתערב בו כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם, ונמצא שכל הכסף שבעולם
5 מעורב בכספי הקדש, ומספק הוא אסור בהנאה. עַד שֶׁמִּצְאוּ לוֹ
6 מִקְרָא מִן הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מוֹתֵר, שֶׁנֶּאֱמַר בְּנוֹאֵת יְחֻזְקָאֵל עַל חוֹרֵבן
7 בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (יְחֻזְקָאֵל ז' כב) 'וְכֵאֵל בָּהּ פְּרִיצִים וְחֻלְלוּהָ, וְלִמְדוּ
8 חכמים מכאן, שכאשר באו פריצים ונטלו ממון הקדש, יצא הכסף
9 לחולין.
10 מקשה הגמרא: מדוע רצו בתחילה לאסור את כל הכסף והזהב
11 שבעולם, וירושללים הוֹיָא רִיבָא דְּעָלְמָא – וכי הכסף של ירושלים

12 הוא רוב הכסף שבעולם, והרי אינו אלא מיעוט, ולמה לא נלך אחר
13 רוב הכסף שבעולם, שאינו מירושלים, ויהא כל הכסף מותר בהנאה
14 מדין ביטול ברוב.
15 הגמרא חוזרת בה ממה שאמרה שביקשו לאסור את כל הכסף
16 שבעולם: אֵלָּא אָמַר אַבְיִי, בִּיקְשׁוּ חכמים לִגְנוֹז – לאסור בהנאה
17 דִּינָרָא תְּרֵינָא טִירְיָאנָא – את דינרי הזהב שהוטבעו עליהם
18 דמותם של הדריינוס קיסר או של טוריינוס קיסר, וְשִׁיִּיאָפָא – והם
19 מטבעות שנישוף מהם שם המלך החקוק בהן, מִפְּנֵי שרובן היו מְכֻעָה
20 שֶׁל יְרוּשָׁלַיִם – מטבעות שבאו מירושלים, עַד שֶׁמִּצְאוּ לָהּ מִקְרָא מִן
21 הַתּוֹרָה שֶׁהוּא מוֹתֵר, שֶׁנֶּאֱמַר 'וְכֵאֵל בָּהּ פְּרִיצִים וְחֻלְלוּהָ'.

המשך ביאור למס' בכורות ליום רביעי עמ' א

1 שריבה הכל ומיעט דבר אחד. ואף כאן בפדיון הבן דרש רבי את
2 הפסוק 'ופדיו מִבֶּן חודש תפדה' כ'ריבוי מיעוט וריבוי', ומיעט רק זאת
3 שאין פודים בשטרות, משום ששני הכללים סמוכים זה לזה, 'ופדיו'
4 ו'תפדה', והפרט 'בסף' נאמר רק אחריהם.
5 ביאור דעת חכמים: וְרַבְּנָן שדרשו את הפסוק 'ופדיו מִבֶּן חודש
6 תפדה' בכלל ופרט וכלל, ואמרו שגם בעבדים וקרקעות אין פודים
7 את הבכור, אָמַרְי שלא כרבי ישמעאל, בְּדִאמְרֵינָן בְּמַעְרָא – כפי

8 שאומרים חכמי ארץ ישראל, כָּל מְקוֹם שֶׁאַתָּה מוֹצֵא שְׁתֵּי כְּלָלוֹת
9 הַסְּמוּכִים זֶה לָזֶה, הַטָּל אֶת הַפֶּרֶט בִּינֵיהֶם, וְדוֹנָם בְּכָלֵל וּפְרָט.
10 שנינו במשנה: וְלֹא בְּהִקְדָּשׁוֹת. בפשטות כוונת המשנה לומר כי גם
11 בהקדשות אין פודים. הגמרא תמדה על כך: פְּשִׁיטָא, לֹא דִּיְדִיָּה
12 נִינְהוּ – אינם של הפודה, ואיך יתן לכהן עבור פדיון הבן דבר שאינו
13 שלו. מבארת הגמרא: אֵימָא – יש לפרש את המשנה באופן זה,

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים ליום – ו'י"ב טבת ה'תשע"ב

יום ראשון ו' טבת ה'תשע"ב

הלכות שכנים

פרק רביעי

1 א. מי שהיתה לו עזרה למעלה מביתו של חברו², ונפל
2 כהל מפתלי הבית - אין בעל העזרה נותן לו כלום
3 ביציאותיו³, וכופה⁴ את בעל הבית לבנותו פשהה. אכל⁵
7 אין בעל הבית כופה לבעל העזרה לבנות כהל עזרה שנופל.

8 והתקרה⁶ של בית - הרי היא של בעל הבית⁷, והמעזיבה⁸
9 שבעל התקרה - הרי היא של בעל העזרה⁹.
10 ב. נפל¹⁰ שניהם, הבית והעזרה¹¹ - הרי שניהם חולקין
11 בעצמם ובאבנים ובקפרי¹². ואם¹³ נשתברו מקצת האבנים -
12 רואין¹⁴ אי זו ראויה להשתבר, אם אבני הבית או אבני
13 העזרה. ודבר זה ידוע מדרך הנפילה: אם נפל העליון על
14 התחתון והרסו¹⁵, או נשמש התחתון ונפל העליון ונהרס¹⁶.
15 ואם אינן יודעין כיצד נפל¹⁷ - חולקין האבנים השלמות
16 והשבורות.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(1) נתבאר בו משפטי השותפין שהאחד הוא אדון ממקום עליון והשני ממקום תחתון, כגון הבית והעלייה וכל דיניהן בשלימות, להדומה לזה משטף נהר זיתיו ושתלן בשל חברו שזה בעל האילן וזה בעל הקרקע, והנמשך לזה מדין המוכר אילנות לקוץ ועשה פירות טרם יקצץ. (2) כגון אחים שחלקו ירושת אביהם, באופן שאחד קיבל בית ואחד עלייה, וראה בבא מציעא קיז. ברש"י דיבור המתחיל של שנים. (3) שכן אמרו במשנה שם: "הבית והעלייה של שניים שנפלו אמר בעל העלייה לבנות [את ביתו] - הרי שבעל הבית בונה לבדו בלי השתתפותו של בעל העלייה (כסף משנה). (4) כלומר, על ידי בית-הדין שיורדין לנכסיו (כסף משנה). ומקור דברים אלו בירושלמי (פרק י דבבא מציעא הלכה ד) בדין בית הבד שהוא בנוי בסלע וגינת אחר על גביו ונפחת גגו של בית הבד, היא קרקעיתה של הגינה, שאמרו במשנה שם שבעל הגינה יורד וזורע למטה עד שיתקן בעל בית הבד את גגו, ואמרו על כך בירושלמי שכל זה אינו אלא כשאין בעל בית הבד לפנינו, אבל אם הוא לפנינו אין צריך לירד ולזורע אלא כופין אותו לתקן. (5) זהו דבר פשוט, שהרי אין לבעל הבית כל עניין בתיקון העלייה, ואדרבה אם אין עלייה על גביו - הבית שווה יותר (מגיד משנה). (6) הנסרים (בבא מציעא קיז.). (7) כלומר, הוא צריך לתקנה, שהיא חלק מן הבית ולא מן העלייה. (8) "והוא הטיט והעפר שטוחין על התקרה [כרצפה לבעל העלייה]" (פירוש המשניות לרבינו שם) והוא מלשון הפסוק (נחמיה ג, ח) "ויעזבו ירושלים" (רש"י שם). (9) הוא צריך לעשותה, שהיא עשויה להשוות את הגומות ברשותו ולפיכך תיקונה מוטל עליו. ואף על פי שלעניין שוכר ומשכיר פסק רבינו (פרק ו מהלכות שכירות הלכה ד) שהתחתון, הוא המשכיר, חייב לתקן גם את המעזיבה שברשות העליון מפני "שהמעזיבה חיווק התקרה היא", וכדעת חכמים במשנה (שם קטז): - סובר רבינו שלא נחלקו חכמים ורבי יוסי אלא בשוכר ומשכיר אבל בשותפין הכול מודים שבעל העלייה מתקן את המעזיבה שברשותו. והרשב"א בבא בתרא ז. כתב שגם בשותפין על התחתון לתקן את המעזיבה (מגיד משנה). (10) משנה שם קטז: (11) ושניהם הסכימו ביניהם שלא לבנותם מחדש, וראה להלן הלכה ג. [ונראה מדברי רבינו שכתב בסמוך: "ואם נשתברו מקצת האבנים", - שכאן מדובר באופן שכולן שלימות, או שכולן שבורות, ואם כן אין הבעיה על כמה שלימות ושבורות לזה, וכמה לזה, אלא על הכמות שתגיע לכל אחד מהם. וראה להלן שבנוסחת הרי"ף ורש"י ובכתב-יד מינכן לא גרסין בגמרא "עלייתא איתבור" (=העלייה נשברה) ו"תתייתא איתבור" (=התחתונה נשברה) אלא הפירוש הוא כנ"ל, וראה עוד להלן]. (12) [חלק כחלק, חצי לכל אחד ואחד (וראה בפרק י"א מהלכות זכיה ומתנה הלכה ז ש"יחלוק" הוא מחצה). ובגמרא שם הקשו: "רישא אמאי חולקין ניהוי אי בחבסא נפיל, אי בחבטא נפיל, לא צריכא דנפיל בליליא, וליחזיניה בצפרא דפניהו" (כן הנוסחא ברי"ף, ברש"י ובכתב-יד מינכן, ועיין רמב"ן). כלומר: הגמרא סברה שאין כאן סכסוך על האבנים השלימות והשבורות אלא על הכמות שתגיע לכל אחד מהם, וכמו שכתבנו למעלה. וסברה כמו כן, שלפי זה, אם נפרש שיש לשניהם חלקים שווים - אין כאן חידוש שחולקים בשווה. אלא על כורחנו שהאחד גבוה מחבירו ואבניו ועפרו מרובה משל חברו וכמו שפירש רש"י (לפי הנוסחא שהביא הרמב"ן והרשב"א בדבריו. ועיין במגיד משנה ובמלאכת שלמה וב"ח סימן קסד). וצריך לומר שזהו אחד מתנאי השותפות שבמקרה של נפילה יתחלקו ביניהם (ועיין רמב"ן ורשב"א שם), ועל זה מקשה הגמרא: "ניהוי אי בחבסא נפיל" = נראה אם נפלה החומה תחתיה, ודאי העליונים לבעל העלייה והתחתונים לבעל הבית, "אי בחבטא נפיל" = אם נפלה העלייה למרחוק - הרחוקים לבעל העלייה והמקומיים לבעל הבית, ועל זה מתרץ שנופל בלילה ופינו אותם משם ולא ידוע. אולם רבינו הביא המשנה כשנופל בלילה בלילה ופינוה, כמו שאמרו בגמרא, מפני שסמך על התוספתא (פרק י"א דבבא מציעא הלכה א) המפרשת משנתנו כשיש לשניהם חלקים שווים, ולפי זה לא קשה כלל "ניהוי אי בחבסא נפיל, אי בחבטא נפיל" ואין צורך לפרש כשנופל בלילה ופינוה. וזה לשון התוספתא: "הבית והעלייה של שניים שנפלו [שניהם חולקין בעצמם ובאבנים ובעפר - כן הוא בכתב-יד ויין ובדפוס ראשון] במה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם שווין, אבל אם היה אחד גדול ואחד קטן, זה נוטל שלו וזה נוטל שלו", ועיין עוד ברמב"ן ובמגיד משנה בשם רשב"א. (13) משנה שם, ולפי פירושה בשקלא וטריא בגמרא. (14) כגון, שנופל הבית ביום, או שאפילו נפלו בלילה, אבל עדיין לא פונו. (15) שאז העליונות משתברות. (16) שאז התחתונות משתברות. (17) משנה שם, והוסברה בגמרא, כגון שנופל בלילה והאבנים פונו, וזה שפינה הלך ואינו שישאלו אותו.

שומעין לו; ואכל אם מעט פחלונות או הרבה בגבחה - אין
 שומעין לו.
 ו. נתדלדלו³⁴ קורות הבית וירדו לאויר הבית: אם הגיעו
 לתוך³⁵ עשרה טפחים - סותר³⁶ ובונה³⁷; ואם לא הגיעו -
 יכול בעל העלילה לעפכ עליו. ואפלו אמר לו בעל הבית:
 אני אשכר לך מקום כדי שתדור בו עד שתתקן התקרה -
 אין שומעין לו; שהרי אמר לו: אני רוצה שאטרח ממקום
 למקום כדי שתתקן את ביתך.
 ז. התנו³⁸ ביניהם דבר זה³⁹: אם נשאר בגבחה הבית כדי
 שינק אדם חבילה⁴⁰ בינונית על ראשו ויכנס בה תחת
 קורות אלו ששעקמו - אינו סותר; ואם אינו יכול להכנס
 בה עד שיכף את ראשו - סותר ומתקן ובונה, ואין בעל
 העלילה יכול לעפכ, שהרי התנו ביניהם תחלה.
 ח. בית⁴¹ הפד⁴² שהוא פנוי פצעי הקר וגנה אחת⁴³ על
 גבי⁴⁴, ונפחתו שמי בית הפד⁴⁵ כארבעה טפחים⁴⁶ או
 יותר - הרי בעל הגנה יורד וזורע למטה, עד שיעשה זה
 לבית בדו פפין⁴⁷, ויתקן העליון⁴⁸ קרקע גנותו ויזרע כל
 גנותו.
 ט. שתי⁴⁹ גנות זו על גב זו⁵⁰, והירק ביניהם בגבחה עבי
 הארץ שביניהם⁵¹: כל שהעליון יכול לפשט את ידו ולטל

ג. אמר¹⁸ בעל העלילה לבעל הבית לבנות¹⁹, כדי שייבנה
 עליתו על גביו, והוא אינו רוצה - הרי בעל העלילה בונה
 את הבית כשהיה, ויושב ודר בתוכו עד אשר יתן כל
 יציאותיו²⁰, ואחר כך יצא ויבנה עליתו אם רוצה.
 ד. ואם²¹ אין אחד מהן יכול לבנות²² - בעל העלילה נוטל²³
 שלישי²⁴ הקרקע, ובעל הבית שני שלישים.
 ה. רצה²⁵ בעל הבית לבנות ביתו - בונה כשהיה²⁶. ואם
 בא לשנות בפתלים: אם חזק אותן והרבה²⁷ ברחקן יותר
 ממה שהיו²⁸ - שומעין לו; רצה למעט ברחקן או לפחת
 מחזקן, כגון שהיו אבנים ובקש להחזיר לבנים וכיוצא
 בהן²⁹ - אין שומעין לו. בא³⁰ לשנות את התקרה לקורות
 כבדין וחזקין - שומעין לו; לפחת ברחקן פחות ממה שהיו
 - אין שומעין לו. הרבה פחלונות³¹ או שהוסיף בגבחה³²
 הבית - אין שומעין לו; מעט פחלונות או שמעט בגבחה
 הבית - שומעין לו. וכן³³ בעל העלילה בונה אותה, אם רצה,
 כשהיתה. ואם בא לשנות הפתלים, להרחיב ולהחזיק - אין
 שומעין לו, מפני שהוא מכביד על פתל התחתון; ואכל
 למעט - שומעין לו. וכן בקורות תקרה העליונה: אם שנה
 אותם לקלים ממה שהיו - שומעין לו; לכבדים מהן - אין
 שומעים לו. הרבה פחלונות או שמעט בגבחה העלילה -

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(18) משנה שם קיז. וכחכמים ולא כרבי יהודה. (19) על חשבון בעל הבית בלבד. (20) ואינו צריך להעלות לו שכר דירה מפני שהבית משועבד לעלייה (בבא קמא כ:). [ומה שכתב רבינו למעלה הלכה א שכופה בעל העלייה את בעל הבית לבנות את הכותל שנפל - אין זה אלא משום שהבית קיים, שהרי "ביתא לעלייה משתעבד" (בבא קמא שם), ויכול בעל העלייה לכופו אותו לבנות הכותל שנפל (ודלא כדעת הרשב"א שהביא המגיד-משנה שרק הבית משתעבד ולא בעל הבית), אבל כאן שנפל הבית אין בעל העלייה כופה לבעל הבית לחזור ולבנות שמכיוון שנפל הבית אין בעל הבית משועבד עוד (כעין סברת הרשב"א, וראה במגיד משנה וכסף משנה). ובבית הבד הבנוי בסלע וגינה על גביו ונפחת גגו של בית הבד - וודאי יכול לכופו לבעל בית הבד שיתקן גגו, וכן מפורש בירושלמי שם. אבל יש להבין למה השמיט זאת רבינו להלן בהלכה ח, ולא כתב שיכול לכופו]. (21) שם בברייתא וכרבי נתן וכרביא שהכריע כמותו. (22) שהם עניים. (23) כגון, שהם רוצים לזרוע על שטח, או שרוצים שניהם למכור אותו, וראה תוספות שם דיבור המתחיל לא לזה ולא לזה, וסמ"ע שם סעיף קטן יד, טו. (24) וכפי שנמנתקת הגמרא. שהעלייה אוכלת בקרקע שליש, היינו, שאם היה הבית ראוי לעמוד תשעים שנה, אינו ראוי כעת לעמוד אלא שישים שנה, וכן יש לו בקרקע (תורת חיים שם). (25) שם מימרא של רב אחא בר אדא משמו של עולא. (26) אבל אסור לו למעט ממידת חוסנו כבסמוך. (27) כלומר, או שהרבה ברוחב. (28) כגון, שהיו לבנים שאין רוחבם אלא שלושה טפחים (למעלה פרק ב הלכה יח) ועשאים אבנים שרוחבם שישה טפחים (שם). וראה להלן. (29) כגון מגזית שרחבה חמישה טפחים (שם) לגוויל שרוחבו שישה טפחים (שם). כן הוא בגמרא בבא מציעא שם. (30) מימרא שם. (31) במימרא הנ"ל. ואף זה גורע מהחזוק של הבית. (32) שבית נמוך יותר חזק מגבוה. (33) היינו, לעיקרון שלא לשנות, אבל ביחס הפוך: בעל הבית אסור לו למעט בחזוק הבית וברוחבו, ומותר לו להרבות, ואילו בעל העלייה אסור לו להרבות בכובד העלייה ומותר לו למעט. ומן הכלל הזה נובעים כל הפרטים דלהלן. (34) בבא בתרא ו: ז. וכרב חמא. נתדלדלו, היינו, שהכתלים נשארו חזקים ורק התיקרה ירדה, שלא כרש"י המפרש שהכתלים טבעו בקרקע. (35) שאין אדם יכול לדור למטה מעשרה טפחים, ואין זה יכול לדחותו מרשותו (סמ"ע סימן קסד סעיף קטן ו). (36) את התקרה הרעועה. (37) היינו, בעל הבית בונה את התקרה, והעליון את המעזיבה כמו בהלכה א (מגיד משנה). (38) במימרא של רב חמא שם. (39) כלומר, כשחלקו התנו שאם תשפל העלייה יסתרו ויבנו מחדש. כרב הונא בנו של רב יהושע, שם. (40) רש"י (שם) דיבור המתחיל איסוריתא) מפרש: "חבילת קנים". (41) בבא מציעא קיז: במשנה. (42) מקום שעוצרים בו זיתים, להוציא מהם שמנם. (43) והיא שייכת לאחר. (44) באופן שתקרת בית הבד היא קרקעיתה של הגינה. (45) תקרת בית הבד. (46) כשמואל ולא כרב (שם קיח). לפי שאין אדם זורע חציו למעלה וחציו למטה (שם). ואם נפחת בפחות מארבעה טפחים - לא איכפת לנו לפי שאין לך מקום חשוב בפחות מארבעה טפחים כמו שאמרו בכמה מקומות בתלמוד. (47) תקרה. (48) שתקין המעזיבה שייך לעליון, כשיטת רבינו למעלה הלכה א. (49) שם קיח: במשנה. (50) ששתייהן סמוכות במורד ההר, וקרקעית האחת גבוהה משל חברתה. (51) ונתעורר דין ודברים ביניהם: העליון אומר שלי הוא, שבקרקעי גדל, והתחתון אומר שלי הוא, שבאוויר שלי גדל, שאם רצה ממלא בעפר עד למעלה ואין כאן ירק.

מתוך מהדורת וגשל

- 1 אותו מעקרו⁵² - הרי הוא שלו⁵³, ובכבוד⁵⁴ שלא יאנס את
2 עצמו⁵⁵; והשאר - של תחתון⁵⁶. הנה⁵⁷ מגיע לנופו, ואינו
3 מגיע לעקרו - לא טל העליון⁵⁸; ואם נטל - אין מוציאין
4 אותו מידו. אבל האילן⁵⁹ העומד על המצר, אף על פי שהוא
5 נוטה לתוף שדה אחד מהן - הרי שניהם חולקין⁶⁰ בפרותיו.
6 י. שטף⁶¹ נהר את זיתיו ושתלם בתוף שדה חברו, ואמר
7 הלה: זיתי אני נוטל - אין שומעין לו, משום⁶² ישוב הארץ⁶³,
8 אלא יעמדו במקומן⁶⁴. ואם⁶⁵ עקרו הננה בגושיה⁶⁶,
9 כששתלן - יחלקו הפרות בעל השדה עם בעל הזיתים כל
10 שלש שנים⁶⁷, ולאחר שלש - הכל לבעל השדה⁶⁸. ואם לא
11 נעקרו בגושיהן - הכל לבעל הקרקע מיד⁶⁹.
12 יא. פיוצא בור⁷⁰, המוכר⁷¹ זיתיו לעצים⁷²: אם⁷³ פסק עמו
13 לקץ מיד - כל הפרות שיעשו הרי הן לבעל הקרקע⁷⁴;
14 ואם⁷⁵ התנה עמו לקץ כל זמן שירצה - כל הפרות שיוציאו
15 לבעל העצים. מכר סתם: אם עשו פחות⁷⁶ מרביעית
16 לסאה⁷⁷ חוץ מן ההוצאה⁷⁸ - הרי אלו של בעל הזיתים⁷⁹;
17 עשו רביעית לסאה חוץ מן ההוצאה - הרי אלו יחלקו⁸⁰.
18 פרק חמישי
19 א. חצר השתפין - כל אחד מהן כופה את חברו לעשות

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(52) אף שאינו מגיע לנופו, ומה שנמצא בגמרא שם: "מגיע לעיקרו ואין מגיע לנופו, מאי, תיקו" ואם כן זה נשאר בספק, ויש לפסוק שלא ייטול העליון כדלהלן - נראה שרבינו לא גרס לה. (53) כרבי שמעון במשנה שם, שכן פסק ריש לקיש שם קיט. ומעיקר הדין סובר רבי שמעון כרבי יהודה שם שהכול לתחתון, שאם ירצה התחתון למלאות גינתו עפר אין כאן ירק". אלא כל מה שיכול עליון לפשוט את ידו וליטול - מפקיר הוא לגבי תחתון. (54) מימרת דבי רבי ינאי שם קיט. (55) כלומר, שלא יתפשט כל כך עד שיגיע לידי סכנה (פרוש המשניות לרבינו שם). (56) [אפילו השורשים. ומה שאמר רבא (שם קיח): ששורשי הירק הם של עליון אפילו לדעת רבי יהודה - אין זה אלא אם הוא יכול לפשוט ידו וליטול, אבל אם אינו יכול לפשוט ידו וליטול, הרי הוא מפקירו לתחתון, ועיין רש"י שם במשנה דיבור המתחיל והשאר]. (57) שם קיט. בעייה של רב ענן שלא נפתרה. (58) לא פסק שיחלוק, כדין כל ספק בממון, מפני שהתחתון הוא המוחזק (כסף משנה). ועוד שהרי הלכה כרבי יהודה שהכול לתחתון, כנ"ל, אלא שהוא מפקיר לעליון וכיוון שספק הוא אם מפקיר לעליון הרי הוא בחזקתו (=בחזקת התחתון). (59) שם קו. כשמואל ולא כרב. כלומר ענפיו נוטים, אבל שורשיו בתוך המצר, שהוא של שניהם (תוספות שם דיבור המתחיל אילן). (60) כיוון שהוא יונק מקרקע של שניהם. (61) ברייתא שם קא. (62) ראה סמ"ע סימן קסח סעיף קטן א. שהראשון שנטע עד עכשיו אף להבא ייטע, ואילו זה שהביא הננה את הזיתים לרשותו, לא היה נוטע מעצמו, ואנו מעוניינים להרבות במטעים בארץ. (63) מימרא של רבי יוחנן בגמרא שם. אבל בחו"ל שומעים לו, ויכול ליטול את זיתיו (שם קא:), וכן הוא בשולחן ערוך סימן קסח סעיף א. ועיין אור שמח. (64) אם בעל השדה רוצה בהם (סמ"ע סעיף קטן ה). (65) מימרא בשם ריש לקיש שם קא. (66) גושי העפר שסביב האילנות ואף אם לא ניטעו היו יכולים לחיות מאותו עפר, והרי הם כמו שלא נעקרו ואין בהם משום ערלה (פרק י מהלכות מעשר שני ונטע רבעי הלכה יב). (67) שאף על פי שיכולים לחיות מהגושים בלבד - אינם יכולים לגדל פירות בלי הקרקע של זה (מגיד משנה בשם הרשב"א). ובלי הגושים, היו אסורים מחמת ערלה (גמרא שם) ולפיכך יש לשניהם חלק בהם. ואף על פי שהמוצא אבידה בוטו של ים ובשולותיו של נהר הרי היא שלו שוודאי נתיאשו הבעלים ממנה (פרק י"א מהלכות גזילה ואבידה הלכה י) - אין זה אלא במטלטלין, אבל בקרקע אין הייאוש מועיל (פרק ח שם הלכה יד) וכיוון שנעקרו עם גושיהם יש להם דין קרקע (משנה למלך). (68) שהרי הוא אומר לבעל הזיתים: אם הייתי אני נוטע אותם לפני שלוש שנים, האם לא הייתי אוכל פירותיהם? (גמרא שם). (69) שכיוון שנעקרו בלי גושיהם - דין מטלטלין להם, וזכה בהם בעל השדה בייאוש כדין זוטו של ים (משנה למלך). והמדובר בגוף העצים ובשבתם, שהרי הפירות אסורים בערלה עד השנה הרביעית (סמ"ע סימן קסח סעיף קטן ד). (70) כלומר, כשם שאמרנו שלאחר שלוש שנים הכל לבעל השדה, כמו כן בהא דלהלן הכל לבעל הקרקע. (71) בבא מציעא ק: במשנה. (72) להסקה או לבניין, ולא לגדל פירות. (73) התברר בשקלא וטריא שם, כדבר פשוט. (74) היינו, הכל במשמעות הלשון (ולא כשיטת הרשב"א, שהביא המגיד-משנה, שלבעל הזיתים יש תמיד חלק בהם). (75) אף זה בשקלא וטריא שם, כדבר פשוט. (76) שאז אין הבעלים מקפידים מזה. (77) שהם רעים כל כך, עד שסאה מהם אינו מוציא רביעית הלוג שמן. (78) של המסיקה והעצירה, וכדומה, שם ק: קא. מימרא של רבי שמעון בן פוי. (79) שלפי שהם רעים כל כך אין בעל הקרקע מקפיד אם בעל הזיתים נוטלם לעצמו (גמרא שם). (80) שיש לשניהם חלק בהם: זה אומר זיתי גדלו וזה אומר ארצי גדלה (משנה שם). (1) נתבאר בו מה שיש לשתפין בחצר לעשותו שכופין בו זה את זה, והדברים שיכול האחד למנוע לחבירו לעשות בחצרו, וכן

להעמיד להם דלתות - בני רשות הרבים מעפכין עליהם, מפני שפעמים דוחקין הרבים ונכנסין בו.
יד. מי שבקש לפתח פתח במבוי שאינו מפלש - בני מבוי מעפכין עליו, מפני שמרבה עליהם את הדרך. ואם היה מבוי מפלש - פותח כל פתח שירצה לכתחלה.
טו. היה לו פתח סתום במבוי שאינו מפלש - הרי זה פותחו בכל עת שירצה; ואם פרץ את פצימיו - בני מבוי מעפכין עליו. וכן אחד מבני מבוי שבקש לסתם פתחו ויהחזירו למבוי אחר - בני מבוי מעפכין עליו; שמה יבוא עליהם מס, ומתמעט מחלקן מן המס הקצוב על בני המבוי. לפיכך, מקום שאין המס קצוב על בני המבוי - הרי זה סותם פתחו בכל עת שירצה.
טז. חמש תצורות הפתוחות למבוי שאינו מפלש - כלן משתמשות עם החיצונה, והחיצונה משתמשת לעצמה. וכן השניה משתמשת לעצמה, ומשתמשת עם החיצונה, ואינה משתמשת עם השאר. נמצאת הפנימית משתמשת עם כלן ומשתמשת לעצמה. לפיכך, אם בעל השניה בנה אצטבא כנגד פתחו וסתמו - אין החיצונה יכולה לעכב עליו; אבל כל הפנימיות מעפכין עליו, מפני שמרבה עליהן את הדרך בארץ, שהרי מקיפין האצטבא. וכן בעל השניה שפתח לחצרו פתח שני בינו ובין החיצונה - אין החיצונה מעפכת עליו, שאין לו להשתמש אלא מפתחו ולחצו. אבל אם פתח הפתח השני בינו ובין השלישי - הפנימית מעפכת עליו, שאין לו להשתמש במבוי אלא מפתח חצרו הראשון ולחצו. וכן הדין בכלן.

פרק נשי

א. כופין בני העיר זה את זה לעשות חומה דלתים וברית לעיר, ולבנות להן בית הכנסת, ולקנות ספר תורה ונביאים וכתובים, כדי שיקרא בהן כל מי שירצה לקרות מן הצבור.
ב. מי שלקח עיר בארץ ישראל - כופין אותו בית דין לקח לו דרך מארבע רוחותיה, משום שיש ארץ ישראל. וכופין בני בקעה זה את זה לעשות ביניהם חריץ וכן חריץ.
ג. מי שיש לו חצר בעיר אחרת - בני העיר משעבדין אותו לחפר עמקה בורות שיחין ומערות ואמת המים; אבל בשאר כל הדברים - אין משעבדין אותו. ואם היה שרוי עמקה באותה העיר - משעבדין אותו על הכל.
ד. כשהן גובין מאנשי העיר לבנות החומה - גובין לפי קריבת הבתים מן החומה. כל הסמוך לחומה נותן יותר.
ה. וכל הדר בעיר שנים עשר חדש, או שקנה בה בית דירה - נותן עם בני העיר בכל הדברים הצריכין לתקן החומה והדלתות, ושכר הפרשן השומרין את המדינה, וכל פיוצא בדברים אלו ששומרין את העיר.

עליו כל זמן שירצה. ואם העמיד בפני בהמה זו וכיוצא בה מחיצה גבוהה עשרה טפחים - החזיק. שהשתפין מקפדין על המחיצה, והואיל והניחו - מחל. במה דברים אמורים? בחצר השתפין; אבל בחצר חבירו, אפלו העמיד בהמתו ועשה לו מחיצה - לא החזיק. שהדבר ידוע, שאין זה אלא דרך שאלה. והוא הדין לכל מעמד תנור וכירים ומגדל תרנגולין וכיוצא בהן. שאם תאמר: החזיק - אין לך אדם שמשאיל מקום לחבירו.
ו. אחד מן השתפין שבקש לפתח לו חלון בתוך ביתו לחצר - חבירו מעכב עליו, מפני שמסתכל בו ממנו. ואם פתח - יסתם. וכן לא יפתחו השתפין בחצר, פתח בית כנגד פתח בית או חלון כנגד חלון. אבל פותח אדם לרשות הרבים פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון; מפני שאומר לו: הריני כאחד מבני רשות הרבים שרואין אותך.
ז. ואף על פי כן לא יפתח אדם חנות כנגד פתח חצר חבירו, שנה הזק קבוע תמיד; שהרי בני רשות הרבים עוברים ושבים, וזה יושב בחנותו כל היום ומביט בפתח חבירו.
ח. אחד מן השתפין בחצר שלקח בית בחצר אחרת - אינו יכול לפתח פתחו לחצר השתפין שלו. אפלו בנה עליה על גבי ביתו - לא יעשה לה פתח לתוך החצר, לפי שמרבה עליהן את הדרך. נעשה כמי שהיה לזה שכן אחד, ונעשו לו שכנים הרבה. אבל פותח הוא פתח עליה לתוך ביתו. ואם רצה לחלק חדרו לשנים - חלק.
ט. מבאן אתה למד: שאחד מן השתפין שהביא אצלו לביתו אנשי בית אחרת - יש לחבירו לעכב עליו, מפני שמרבה עליו את הדרך. וכן המשפיר ביתו לבצל בית אחד, ואחר כך הביא עמו קרוביו או מדעיו לשכן עמו כאחד בבית זה - הרי המשפיר מעכב עליו.
י. היה פתח של אחד מן השתפין קטן - אינו יכול להרחיבו; שהרי שתפו אומר לו: בפתח קטן אני יכול להסתר ממך בשעת תשימש, ואני יכול להסתר ממך בפתח גדול. ואם היה הפתח גדול - לא יעשנו שנים; שהרי אומר לו: בפתח אחד אני יכול להסתר, בשנים - איני יכול.
יא. אבל מי שהיה לו פתח קטן לרשות הרבים ורצה להרחיבו, או היה רחב ורצה לעשותו שנים - אין חבירו שפגמו מעכב עליו; ואין צריך לומר בני רשות הרבים שאינן יכולין לעכב עליו.
יב. כופין בני מבוי זה את זה לעשות להן לחי או קורה למבוי.
יג. מי שיש לו פתח למבוי - אין בני מבוי כופין אותו לעשות דלת למבוי; שיכול לומר: רצוני שאפגס בחבילתי עד פתחי. ומבוי המפלש לרשות הרבים, ובקשו בני המבוי

ו. כל הדברים שצריכין לשמירת העיר - לוקחין מכל אנשי העיר, ואפלו מן התומים, חוץ מתלמידי חכמים; שאין תלמידי חכמים צריכין שמירה, שהתורה שומרתם. אבל לתקון הדרכים והרחבות - אפלו מן החכמים. ואם כל העם יוצאין ומתקנין בעצמן - לא יצאו תלמידי חכמים עמהם, שאין דרך תלמידי חכמים להודיל לפני עם הארץ. ז. היו חופרין נהר להביא בו מים למדינה - גובין אף מן התומים; שזו זכות להם, כדי שישקו ממנו שדותיהם וברימיהם. לפיכך, אם ארע להם דבר שלא באו המים - הואיל ולא נהנו מהן התומים, מחזירין להם כל מה שנקלח מהן. וכן כל כיוצא בזה.

ח. כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהן לא חיט ולא ברסי, ולא אחד מבצלי אמניות. היה שם במקבוי אחד מבני מבוי אמן, ולא מחו בו, או שהיתה שם מרחץ או חנות או רחיס, ובא חברו ועשה מרחץ אחרת כנגדו או טחון אחרת - אינו יכול למנועו ולומר לו: אתה פוסק חיי ואפלו היה מבני מבוי אחר - אינן יכולין למנועו, שהרי יש ביניהם אותה אמנות. אבל גר ממדינה אחרת שבא לעשות חנות בצד חנותו של זה, או מרחץ מצד מרחץ של זה - יש להן למנועו. ואם היה נותן עמקם מנת המלך - אינו יכול למנועו.

ט. רובלין המחזירין בצירות - אין בני המדינה יכולין לעכבן; שתקנת עזרא היא שיהיו מחזירין, כדי שיהיו הבשמים מצויין לבנות ישראל. אבל אינן קובעין מקום ויושבין בו, אלא מדעת בני העיר. ואם תלמיד חכם הוא - קובע מקום בכל מקום שירצה.

י. הסוחרים שמביאין סחורתם למכר בתוך העירות - בני העיר מעכבין עליהם. ואם מכרו ביום השוק בלבד - אין מונעין אותם. והוא שיקברו בשוק; אבל לא יחזרו על הפתחים אפלו ביום השוק. ואם יש להן מלזה בעיר - מוכרין כדי פרנסתם אפלו בלא יום השוק, עד שיפרעו חובן וילכו להן.

יא. אחד מבני מבוי שאינו מפלש שבקש להעשות רופא, אמן, או גרדי, או מלמד תינוקות של עובדי כוכבים - בני מבוי מעכבין עליו, מפני שמרבה עליהם הנכנסין והיוצאין.

וכן מי שיש לו בית בחצר השתפין - לא ישפירנו לא לרופא, ולא לאמן, ולא לגרדי, ולא לסופר יהודי שכותב השטרות, ולא למלמדי תינוקות של עובדי כוכבים. יב. חנות שבחצר - יכולין השכנים למחות בידו ולומר לו: אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסים והיוצאין; אלא עושה מלאכתו בחנותו ומוכר בשוק. אבל אינן יכולין למחות בידו ולומר לו: אין אנו יכולין לישן מקול הפטיש או מקול הרחיס; שהרי החזיק לעשות כן. וכן יש לו ללמד תינוקות של ישראל תורה בתוך ביתו, ואין השתפין יכולין למחות בידו ולומר לו: אין אנו יכולין לישן מקול התינוקות של בית רבן.

יג. מי שיש לו בור לפניו מביתו של חברו - נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסין, ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין. ואינו מכניס בהמתו ומשקה מבורו, אלא ממלא ומשקה מבחוץ. ושניהם עושין פותחת על הבור. בעל הבור - כדי לשמר את מימיו; ובעל חצר - משום חשד אשתו, שלא תכנס לשם אלא מדעתו.

יד. מי שיש לו גנה לפניו מגנתו של חברו - נכנס בשעה שדרך בני אדם נכנסין, ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין. ואין מכניס לתוכה תגרים. ולא יכנס מתוכה לשדה אחרת. והחיצון זורע את הדרך. החזיר את הדרך מן הצד מדעת שניהם - הרי זה נכנס ויוצא בשעה שהוא רוצה, ומכניס לתוכה תגרים; ולא יכנס מתוכה לשדה אחרת. וכל אחד מהן יש לו לעכב על חברו בזריעת הדרך שנתנו מן הצד.

יום שני ז' טבת ה'תשע"ב

פרק שביעי

א. מי שהיתה לו חלון בכחלו, ובא חברו ועשה חצר³ בצדו - אינו יכול לומר לבצל החלון: סתם חלון זה, כדי שלא תביט בי; שהרי החזיק בהזק זה⁴. ואם בא חברו לבנות כתלו כנגד החלון כדי שישור הזק ראיתו - צריך להרחיק את כתלו מנגד החלון ארבע אמות⁵, כדי שלא יאפיל עליו⁶.

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

(1) נתבארו בו משפטי החלונות שיש לאחד על האחר, וכל ענייני החלונות בשלימות. (2) בבא בתרא כב. במשנה. ושם מבואר שיש בחלונות דין חזקה. וראה למעלה פרק ב הלכה יד. (3) [לא כתב "לעשות חצר", אלא "ועשה חצר", כלומר, עשה את החצר ושתק ולא מיחה על זה שיש חלון בכתלו של חברו, ולפיכך החזיק בו (ראה להלן הלכה ו). והשמיענו רבינו כאן שאף על פי שהחלון היה מקודם, לפני שעשה את החצר, ואז לא היה שום היזק ראייה, ולא היה דין חזקה, עד שעשה חבירו המצר, ושתק ולא מיחה בידו, ואם כן לא עשה מעשה להחזיק, ואף על פי כן הוא קונה בחזקה. ולהוציא מדברי ר"י מיגאש שכתב (בתחילת מסכת בבא בתרא) לפי תירוצ אחד, שזהו החילוק בין היזק ראייה בחצר השותפין, שאין שם חזקה, לפי שאין שם מעשה, לבין חלון שיש בו חזקה להיזק ראייה, לפי שעשה מעשה בפתיחת החלון. ואם כן מוכרחים לחלק ביניהם באופן אחר: שבחצר השותפין שניהם מזיקים זה את זה בהיזק ראייה ויכול לטעון שלפיכך לא מיחה, מפני שגם חבירו נזוק על ידו, ואילו בחלון אין בעל החלון נזוק כלל, וכמו שכתב הר"י מיגאש שם לפי תירוצ אחר. או כמו שכתב הרא"ש (בבא בתרא פרק א סימן ב) שבחצר השותפין הוא היזק תמידי ואילו בחלון אינו מזיקו אלא בשעה שעומד ליד החלון ומסתכל]. (4) והיינו, היזק ראייה. (5) [כמו שכתב להלן פרק יא הלכה ד שבכל ההרחקות מועילה חזקה לאחר, ובלי טענה, עיי' שם]. (6) משנה שם. (7) ודי בזה, אף אם הוא עוד מאפיל עליו, שכך הם שיעורי החכמים: לא פחות ולא יותר (שולחן ערוך סימן קנד, סעיף כא). (8) ברייתא שם כב:

- 1 ב. היתה⁹ החלון למטה בכהל - כופה את חבירו לבנות
2 כנגדה ברחוק ארבע אמות¹⁰ ולהגביה הבנין ארבע אמות¹¹,
3 כדי¹² שלא יביט בו מן החלון¹³.
4 ג. היתה¹⁴ החלון למעלה בכהל, ובנה חבירו כהל כנגד
5 החלון מלמטה: אם היה מראש הכהל שפנה עד החלון
6 גבה ארבע אמות או יותר - אינו יכול למנעו אף על פי
7 שלא הרחיק מכהל החלון כלום; שהרי לא האפיל עליו¹⁵,
8 ואינו מניין בראיה¹⁶. אבל אם נשאר גבה מראש הכהל עד
9 החלון פחות מארבע אמות - כופהו למעט הכהל, כדי שלא
10 יעמד על ראש הכהל וישקיף מן החלון; או יגביה הכהל
11 על החלון ארבע אמות, ויהיה הכהל רחוק מן החלון ארבע
12 אמות, כדי שלא יאפיל ולא יציץ ויראה.
13 ד. בנה¹⁷ כהל אחד¹⁸ בצד¹⁹ החלון - צריך להרחיק מן
14 החלון טפח²⁰, ומגביה הכהל ארבע אמות²¹ על החלון, או²²
15 כונס²³ ראש הכהל, כדי שלא יושב עליו ויציץ ויראה.
16 ה. בנה²⁴ שני כהלים משני צדי החלון - צריך להיות ביניהן
17 רחב ארבע אמות²⁵, והחלון באמצע הארבע²⁶. ולא²⁷ יספך
18 על גביהן, אלא אם כן הרחיק הספוף מן הכהל שלש בו
- 1 החלון ארבע אמות, כדי שלא יאפיל עליו²⁸. לפיכך, מי²⁹
2 שבא לפתח חלון לחצר חבירו, בין חלון גדולה בין חלון
3 קטנה, בין למעלה בין למטה - בעל החצר מעכב עליו.
4 שהרי אומר לו: תזיק לי בראיה; ואף על פי שהיא גבוהה,
5 תעלה בסלם ותראה.
6 ו. הרי³⁰ שפתח חלון לחצר חבירו, ומחלו³¹ לו בעל החצר;
7 או שגלה דעתו שהניחו, כגון שבא וסיע עמו; או שנידע
8 הנזק ולא ערער - הרי זה החזיק בחלון, ואינו יכול אחר
9 כף³² לחזור ולערער עליו לסתם³³. וכיצד³⁴ דינה של חלון
10 זה, שהניחה לפתחה? אם³⁵ ראשו של אדם יכול לנכנס
11 ממנה, או³⁶ שהיתה למטה מארבע אמות אף על פי שאין
12 ראשו נכנס ממנה - אין בעל החצר יכול לבנות כנגדה
13 או מצדיה, אלא אם כן הרחיק³⁷ ארבע אמות, כמו
14 שבארנו³⁸.
15 ז. היתה³⁹ חלון קטנה שאין ראשו של אדם נכנס ממנה,
16 והיתה למעלה מארבע אמות⁴⁰ - בעל החצר יכול לבנות⁴¹
17 כנגדה ובצדיה. שהרי טוען ואומר: לא הנחתיד לפתח⁴²,
18 אלא מפני⁴³ שהיא קטנה וגבוהה; אבל שתחזיק עלי עד

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(9) משנה וברייתא שם. (10) כדי שלא יאפיל, כנ"ל. (11) כלומר, ארבע אמות מעל לראש החלון ויש אומרים שאין זה אלא באופן שהרחיק ארבע אמות כדין, אבל אם הרחיק יותר - יש להגביה יותר, שאם לא כן, יוכל להציץ בחלון (מגיד משנה). [נראה להלן הלכה ד.]. (12) ברייתא שם. (13) היינו, דרך החלון לתוך הבית פנימה. (14) משנה וברייתא שם. (15) והמדובר, באופן שאין מקום לטענת הדרושא. המובאת לקמן פרק ט הלכה ט (סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נב). (16) כיוון שישנה הרחקה של ארבע אמות בין הכותל והחלון. (17) ברייתא שם כב: ולפי פירושה בגמרא. (18) כי אם בנה שני כהלים, הוא דין אחר, ויבואר להלן הלכה ה. (19) בצידו ולא למולו, כגון שהכותל שבו החלון הוא ממזרח למערב, והכותל השני מן הצפון לדרום. (20) בגמרא שם: "כמלוא רוחב חלון". אבל ברי"ף ורא"ש שם נוסף "וכמה - טפח" (וכן הוא בכתב-יד ה' בדרוקי סופרים שם). (21) אבל לרש"י שם דיבור המתחיל והלא מציץ, ותוספות שם דיבור המתחיל במדיה, לא מועיל כאן גובה ארבע אמות, לפי שיוכל לעמוד בסוף הכותל ולשחות ולהציץ. וראה במגיד משנה שהכריע כרבינו על רקע המציאות. [ואף על פי שכתבנו למעלה (בהלכה ב) שאם הרחיק יותר מארבע אמות צריך להגביה יותר מארבע אמות - אין זה אלא בכותל שממול אבל לא בכותל שמן הצד, ועיין מגיד-משנה]. (22) שם כרב זביד. (23) כלומר, עושה אותו צר למעלה. (24) משנה שם כב. וכפירושה הסופי בגמרא שם כב: (25) כי אחרת הצל מאפיל. (26) היינו, שרוחב החלון הוא בכלל הארבע (ולא כשיטת הטור, שצריך ארבע אמות מחוץ לרוחב החלון - סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נז). ואם החלון רחב ארבע אמות, צריך להרחיק שני הכתלים מן החלון טפח, לפחות, מכל צד כמבואר למעלה (מגיד משנה). (27) אינו בתלמוד, אבל הוא פשוט, ונלמד ממה שכתב למעלה (מגיד משנה). (28) כדין כותל מכנגד שצריך ארבע אמות. והמדובר, כשאי אפשר לעלות על גבי הסיכון, שאם לא כן יש גם חשש שמא יציץ ויראה (למעלה הלכה ב-ג). (29) שם נט. וכדעת רבי אילעא, שאמר שם שאפילו בחלון המצרית (כפירוש רבינו בסוגייה זו, ראה להלן הלכה ו-ז) ואפילו למעלה מארבע אמות - יכול בעל החצר למחות בידו. (30) שם נח: במשנה, שחלון צורית יש לה חזקה, ומפרשה רבינו בחלון שיש בה חזקה ראייה, ואף על פי כן יש לה חזקה. (31) רבינו לשיטתו שבנוקין אין צורך לא בחזקת שלוש שנים ולא בטענה, ראה למעלה פרק ה הלכה ה. (32) היינו, אפילו מיד, שהרי לדעת רבינו אין צורך בשלוש שנים. (33) והיינו, בכל החלונות, אף בחלון קטן, ואף אם הוא למעלה מארבע אמות, שאף על פי שאין בהם דין חזקה לענין שלא יכול השני לבנות כותל על ידו, יש בהם חזקה לענין זה, שאינו יכול לסתום את החלון. (34) משנה וגמרא שם נח: ונט. (35) במשנה שם, חילקו בין חלון צורית, שיש בה חזקה ובין חלון מצרית, שאין בה חזקה, ופירשו שחלון מצרית היא קטנה, שאין ראשו של אדם יכול להיכנס בה, ואם כן חלון צורית, היא חלון שראשו של אדם יכול להיכנס בה. (36) בגמרא שם מבדילים רבי זירא ורבי אילעא, בין חלון שהוא למטה מארבע אמות, שיש בה דין חזקה לבין חלון שהוא למעלה מארבע אמות, שאין בה דין חזקה; ולדעת רבינו (וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל למטה) המדובר על חלון קטן, אבל בחלון גדול, אף למעלה מארבע אמות יש בו דין חזקה. אך הראב"ד (בהשגתו כאן) והרשב"ם (שם דיבור המתחיל אמר רבי זירא) פירשו להיפך, שהמדובר בחלון גדול, אבל בחלון קטן אף למטה מארבע אמות אין בה חזקה, וראה מגיד משנה והגהות מיימוני. (37) מכנגד, והוא הדין בגובה, וכן בצדדין לפי השיעורים המתאימים. (38) למעלה הלכות א-ה. (39) משנה וגמרא שם. (40) רבינו לשיטתו, שרק אם מצטרפים שני התנאים האלו, אין בה דין חזקה. (41) אבל אינו יכול לדרוש את סתימת החלון. (42) ומשמע שעל הפתיחה עצמה אינו יכול לערער ואינו יכול לכופף אותו לסתום. (43) שאז אין החזקה-ראייה גדול ביותר. והרשב"ם כתב שאם החלון קטן אין בו קבע, ולפי זה יכול הוא למחות אף על הפתיחה.

למעלה בין למטה⁵⁶; אפלו⁵⁷ היתה גדולה, ואמר: אפתח
אחרת קטנה⁵⁸, ואסתם זו - בעל החצר מעכב עליו. וכן⁵⁹
אינו יכול להרחיב בחלון כל שהוא.
י. שגוי⁶⁰ אחין⁶¹ שחלקו חצר מדעת⁶², ושמו הבנין⁶³
והעצים זה כנגד זה, ולא השגיחו על שומת האויר⁶⁴, והגיע
לאחד מהן בחלקו תרבוץ החצר⁶⁵, ולשני האכסדרה⁶⁶, אם
רצה⁶⁷ בעל החצר לבנות בתל בסוף חלקו - בונה⁶⁸ בפני
האכסדרה, ואף על פי שמאפיל עליו, שהרי לא שמו
האויר.

פרק שמיני

א. המבקש להוציא זיו מבתלו על אויר חצר חבירו כל
שהוא - בעל החצר מעכב עליו; שהרי מזיקו בראיה בעת
שתולה בו ומשתמש בו. הוציא את הזיו ולא מכה בו
לא לתר בעל החצר - הרי החזיק בעל הזיו.
ב. היה הזיו טפח - החזיק באויר החצר כנגדו; ואם רצה
בעל החצר לבנות תחת הזיו ולבטל תשמישו - בעל הזיו
מעכב עליו. ואם אין בזיו טפח - לא החזיק באויר החצר;
וכל עת שירצה בעל החצר לבנות תחתיו ולבטל תשמישו
של זיו - אין בעל הזיו יכול לעכב עליו.
ג. היה הזיו שהוציא רחב טפח, ומשופך באויר חצרו של
חבירו ארבעה טפחים, ולא מכה בו - החזיק בו בארבעה
על ארבעה; ואם רצה להרחיב את הזיו עד שיצטא ארבעה
על ארבעה - הרי זה מרחיב. ואין בעל החצר יכול לבנות

שאר חיק הבנין - לא הנחת. במה דברים אמורים?⁴⁴
בשפתחה לתשמישו⁴⁵ או כדי שיכנס בה הרוח; אבל אם
פתחה לאורה⁴⁶, אפלו היתה קטנה⁴⁷ ביותר וגבוהה ביותר,
הואיל ולא ערער - החזיק, ואין בעל החצר יכול לבנות
כנגדה או מצדדיה עד שירחיק ארבע אמות, כדי שלא
יאפיל עליו, שהרי מחל לו על האורה. וכן⁴⁸ מי שהיתה לו
חלון מחזקת, ובא חבירו ובנה⁴⁹ כנגדה או מצדדיה בלא
הרחקה, או סתמה, ושתק בעל החלון - אינו יכול לחזר
ולערער לפתח החלון או להרחיק הבנין; שפיון ששתק -
מחל. שאין אדם עשוי שסותמין אורו בפניו ושותק, אלא
אם בן מחל.

ח. מי שהיו לו חלונות למטה בכתלו, ובא חבירו לבנות
בפניהן, ואמר לו: אני אפתח לך חלונות אחרות בכתל זה
עצמו למעלה מאלו - הרי זה מעכב עליו, ואומר לו: בעת
שתפתח החלונות תרעיד את הכתל ותקלקל אותו. ואפלו
אמר: אני אסתיר כל הכתל, ואכנה אותו לך חדש, ואעשה
בו חלונות למעלה, ואשכר לך בית שתדור בו עד שאכנה
- יכול לעכב עליו, ואומר לו: אין רצוני שאטרח ממקום
למקום⁵¹. לפיכך, אם לא היה שם טרח כלל⁵², ואין צריך
לפנות - אינו יכול לעכב עליו, וכופין אותו שיהיה חבירו
סותם חלון זה שלמטה ממנו, ועושה לו חלון מלמעלה;
שזו מדת סדס⁵³. וכן⁵⁴ כל דבר שנה נהנה בו, ואין חבירו
מפסיד ואין חסר כלום - כופין עליו.
ט. אבל⁵⁵ בעל החלונות שרצה לשנות מקום חלונו, בין

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

(44) שם נט. מימרא של שמואל. (45) אם כי יש בה גם אור (כסף-משנה). (46) והכל תלוי בדעתו של הפותח (כסף משנה). ויש
אומרים שצריך שיהא ניכר בחלון שהוא עשוי לאורה, כגון שהוא צר מבחוץ ורחב מבפנים (הגהות מיימוני). (47) וצריך שיהיה
לפחות כמלוא מקדח (כסף משנה בשם הרמב"ן). (48) כלומר: כשם שיש דין חזקה בפתחת החלון, כן יש דין חזקה בסתימתו.
(49) בגמרא: "ולסתום", ולדעת רבינו, אף בניית כותל מול החלון, בכלל זה. ולדעת הראב"ד בהשגתו כאן אין חזקה בבניין כותל
אלא לאחר שלושים יום, כמו בסוכה, להלן פרק ח הלכה ז (לחם-משנה). (50) שם ז. מימרא של רב חמא. (51) בגמרא שם
השיבו כך על הטענה שיתסור את כל הבית, ואילו על סתירת הכותל לבדו, השיבו שכותל חדש אחד עם שלושה כתלים עתיקים
לא יחזיקו מעמד. (52) מכלל שאם יש טורח כל שהוא יכול לעכב עליו, ובכלל זה גם בית התבן ובית העצים כמו שאמרו בגמרא
שם (לחם משנה). (53) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו מהמבואר למעלה. וראה בבבא בתרא נט. (54) שם נט. בקשר
לפתחת החלון למעלה מארבע אמות, כשאין שום היזק לשני. (55) בבא בתרא ס. במשנה, ושם שאין בעל הפתח יכול לשנות
את הפתח, להרחיבו או לעשותו שניים, והוא הדין, לדעת רבינו, בחלון, אם כי לא הוזכר מפורש. (56) שאם היה למעלה מארבע
אמות אסור לעשותו למטה ששם מוזיק יותר בראייה, ואם היה למטה אסור לעשותו למעלה, וכן דעת רב משה גאון (מגיד משנה).
שכשהיה למטה, ידע בעל החצר שבעל הכותל מצוי תמיד ליד החלון ונשמר ממנו, אבל כשעושהו ואינו מצוי תמיד ליד החלון
אינו יודע להישמר ממנו בעת שעולה על דעתו לטפס על הסולם ולהופיע פתאום על יד החלון, ולא ידע לשמור ממנו (לחם משנה).
(57) מפני הטעמים האמורים. (58) במקום אחר, או למעלה או למטה. (59) שם ס. במשנה, בפתח, והוא הדין בחלון. (60) שם
ז. כרב חמא. (61) והוא הדין שותפים (הגהות מיימוני). (62) ושכחו לשום את האויר, שאילו היו חולקים בבית-דין, היו וודאי
עושים השומא כהוגן ולא היו מסיחים דעתם מלשום את האויר. (63) היינו, שזה שקיבל את הבניין העלה לזה בדמים את
ההפרש, ששוים הבניין והעצים נגד המגרש הריק. (64) יש אומרים שאין זה אלא אם הדגישו והעלאת דמים זו מכוונת כלפי
הייתרון של העצים והבניין, ולכן אין האויר בכלל השומא, אבל אם שמו סתם: חלק זה נגד חלק זה - גם האויר בכלל השומא
(מגיד-משנה). (65) בגמרא שם: "תרביצא", ופירש רש"י שם: "גינה". ואם כן לדעת רבינו היא גינת החצר. (66) בגמרא שם:
"איספלידא", ומפרשה רבינו "אכסדרה" וכן פירשה הר"י שם בתוספות, וכתב שם שרק באכסדרה, שיש לה שלושה כתלים
והרביעית פרוצה, יכול להאפיל, שהרי יש בה הרבה אור, אבל בבית רגיל אינו יכול להאפיל, "שבית בלי אור אינו שווה כלום"
(רמ"א סימן קנד סעיף כז). (67) והיינו, מיד, לפני שזה יחזיק בו, וראה רש"י שם דיבור המתחיל בדנפשי. (68) ואין זה יכול
להסתמך על חזקת האבות, שאין היורש יכול לטעון, שהוא רוצה לגור כמו שגרו אבותיו (הגהות מיימוני). (1) נתבאר משפטי
הזיוין שיש לאחר על האחר, והסולמות והצינורות המקלחות מים, ונעיצת הקורות בכתלים.

ח. מי שהחזיק בכתל זה בקורה אחת - אינו יכול להחזיק
בקורה שניה; שהרי לא מחל לו אלא על האחת. במה
דברים אמורים? כשהורה שאין הכתל זה שלו, אלא חברו
מחל לו על הכנסת קורה זו; אבל אם טען: שכתל זה שותף
אני בה, הואיל והשתמש בה בקורה אחת - נאמן,
ומשתמש בכלן, אחר שישבע שבועת הסת שהוא שותף
בכל הכתל.
ט. היו קורותיו של ראובן בתוך הכתל, ובצד שמעון
מקומות חפורין להכניס בהן ראשי הקורות - לא החזיק
בהן שמעון להכניס בה קורות, ואינו יכול לטען שהוא
שותף בו. שהרי אין לו בו תשמיש, ויכול ראובן לטען:
שאני חפתי מקומות אלו בצדך, כדי שיהיו מוכנים עד
שתקנה ממני או שתבקש ממני ואמחל לך, ותכניס הקורות
בלא חפירה בכתל, כדי שלא יתמטמט כתלי בעת חפירה.

פרק תשיעי

א. לא יחפר אדם בור ולא שיח ולא מערה, ולא יביא אמת
המים, ולא יעשה ברכת המים לשרות בה בגדים לכבס,
בצד כתלו של חברו, אלא אם כן הרחיק מכתל שלשה
טפחים, ויסיד בסיד לכתל בור זה או מקנה המים זה או
כתל האמה מצד חברו, כדי שלא יבליעו המים ויזיקו כתל
חברו.
ב. מרחיקין את הגפת ואת הנפת ואת המלח ואת הסיד
ואת הסלעים מכתלו של חברו שלשה טפחים, או סד בסיד.
ומרחיקין את הנזעים ואת המחרשה ואת הגמא שמתקבץ
בה מימי רגלים מן הכתל שלשה טפחים.
ג. מרחיקין את הרחים [מן הכתל] שלשה טפחים מן
הרחים המתחננה, שהן ארבעה מן העליונה, כדי שלא יניד
אותו, או כדי שלא יבהלנו בקול הרחים.
ד. מרחיקין את התנור מן הכתל שלשה טפחים מקרקעיתו,
שהן ארבעה משפתו, כדי שלא יחם הכתל.
ה. אכן שהכובס מכה בגדים עליה עד שיתלבנו - צריך
להרחיק אותה ארבע אמות מכתל של חברו; שבעת
שהכובס מכה עליה, המים נתזין ומזיקין לכתל.
ו. לא ישתין אדם מים בצד כתלו של חברו, אלא אם כן
הרחיק ממנו שלשה טפחים. במה דברים אמורים? בכתל
לבנים; אבל בכתל אבנים - ירחיק טפח. ואם היו האבנים
צחיח סלע - משתין בצדו בלא הרחקה.
ז. מרחיקין את הסלם מהשוכך ארבע אמות, כדי שלא
תקפץ הנמיה בעת שמניח הסלם, ותעלה לשוכך ותאכל
הגוזלות.
ח. ומרחיקין את הכתל מן המזחילה של חברו ארבע
אמות, כדי שיהיה מקום לבעל המזחילה לזקף סלם ולתקן
מזחילה שלו, הואיל והחזיק בה.

באור תצרו תחת הזיו כלום, אלא אם כן הניח לו תחתיו
גבה אור עשרה טפחים, כדי שישתמש ביו.
ד. המעמיד סלם קטן, שאין לו ארבעה [תוקין] [חוזקין],
בצד כתלו בתוך חצר של חברו או בתוך שדהו - לא החזיק
בנוק זה; וכל זמן שירצה בעל החצר - בונה בצד סלם
ומבטל תשמישו. ואם היה סלם גדול, שיש לו ארבעה
[תוקין] [חוזקין] או יתר - החזיק; ואם בא לבנות ולבטל
- בעל הסלם מעבב עליו עד שירחיק בשעור, שהרי מחל
לו להעמיד סלם גדול. לפיכך, כשיבוא בעל הגג להעמיד
סלם גדול - בעל החצר יכול למחות, כדי שלא יחזיק עליו.
אבל אם העמיד סלם קטן - אינו יכול למנוע; שהרי אומרין
לו: אין עליך הפסד בזה, כל זמן שתראה - תשלנו.
ה. הרוצה להוציא צנור על חצר חברו, כדי שיקלח שם
המים, או שעשה מזחילה על כתלו, כדי שיהיו המים
נוחלין ויורדין לחצר חברו - בעל החצר מעבב עליו. ואם
לא מחה בו - החזיק זה בצנור. רצה אחר כך לסתם הצנור
- בעל החצר מעבב עליו; שפשם שהחזיק בעל הגג לשפוף
מימיו לחצר חברו, כך החזיק בעל החצר שיהיו מימיו גגו
של חברו באין אצלו לרשותו. רצה בעל הגג לעקר הצנור
מצד זה ולהחזירו בצד אחר, או שהיה ארוך ורצה לקצרו -
אין בעל החצר יכול לעבב עליו; שלא החזיק אלא במימי
הגג, והרי הם באים אצלו מכל מקום. וכן אם רצה בעל
החצר לבנות תחת הצנור - אין בעל הגג יכול לעבב עליו;
שאין הצנור עשוי לתשמיש כיו, כדי שיחזיק באור החצר,
שאינו עשוי אלא לקלוח המים.
ו. מי שהוריד מי גגו על חצר חברו, ולא מחה בו, והחזיק
בדבר זה: אם המים מנוטפין, ורצה לקבצם למקום אחד
ולעשותם צנור - עושה. וכן אם היו באין דרך צנור ממקום
אחר, וחלקן על רחב הכתל והחזירן נוטפין - עושה. ואפלו
לבנות על גגו כמין צריך, עד שיירדו המים במהרה לחצר
חברו - בונה; שהרי החזיקו מימיו של זה לירד לחצר חברו.
ז. כתל שבין ראובן ושמעון: אם היו שתפין בה - שניהם
משתמשין בו; זה חופר מצד זה ומכניס קורותיו כל שהן,
וזה חופר מצד זה ומכניס קורותיו. היה הכתל של ראובן
לבדו - אין שמעון יכול להשתמש בו. חפר שמעון בכתל
זה, והכניס בה קורה אחת, ושתק ראובן ולא מחה בו -
החזיק במקום הקורה. אפלו היתה קטנה, ורצה שמעון
להחליפה בקורה גדולה ועבה - מחליף. היתה הקורה ספת
צרא: כל שלשים יום - לא החזיק בה סתם, שהרי ראובן
אומר: לא מחלתי והנחתיך, אלא מפני שהוא צרא; לאחר
שלשים יום - החזיק, שאין זה צרא. ואם ספת ימי החג
היא: כל שבעת ימי החג - לא החזיק; לאחר שבעה -
החזיק. ואם חבר ראש הקורה בכתל בטיט - מיד החזיק.
והוא שביא ראיה שראובן סיע עמו, או ראה ולא מחה.

מתוך מהדורת וגשל

לא נחתום ולא צבע ולא רפת בקר. ולא יכניס שם אספסתא
וכיוצא בהן מדברים שעולה מהם הכל חם הרבה, מפני
שהחם מפסיד פרות האוּצָר. לפיכך, אם היה אוצָר יין
בארץ ישראל, שאין החם מפסידו - הרי זה עושה בחנותו
כל מלאכת אש שירצה; אבל לא יעשה רפת בקר, מפני
שפסיד ריח היין. ואם החזקו החנות בתחלה לרפת או
לנחתום וכיוצא בו, ואחר כך רצה בעל העליה לעשות
עליה אוצָר - אינו יכול למחות בידו.

יג. כבד בעל הבית ורבוץ עליתו, או שרפה בה חלונות,
כדי לעשות בו אוצָר, וקדם זה ועשה תנור קדם שכינים
פרות לאוצָר; או שהתחיל לאצור שומשמן או רמונים או
תמרים וכיוצא בהן, וקדם זה ועשה התנור קדם שאצור
החטין; או שעשה בעל החנות מחלה על גבה להבדיל בין
החנות ובין האוצָר - בכל אלו בעל אוצָר מעכב עליו, ואם
עבר ועשה תנור וכיוצא בו - אין בעל האוצָר יכול להסיר
התנור בכל אלו.

יום שלישי ח' טבת ה'תשע"ב

פרק עשירי

א. מרחיקין² את האילן³ מן העיר חמש ועשרים אמה,
ובחרוב⁴ ובשקמה⁵ - חמשים⁶ אמה, מפני⁷ נזי⁸ העיר. וכל
אילן הנמצא קרוב לעיר¹⁰ פחות מזה - קוצצין אותו¹¹. ואם
האילן קדם - נותנין לו בגי העיר דמיו¹². ואם היה הדבר
ספק, ולא נודע אי זה מהם קדם - אין¹³ לבצע האילן דמים,
אלא נוטל עציו והולך.

ב. מרחיקין¹⁴ גרין¹⁵ קבוע¹⁶ מן העיר חמשים¹⁷ אמה, כדי
שלא יוליך הרוח התבן בעת שזורה ויזיק לבני העיר. וכן¹⁸

ט. ראובן שהיה פתלו סמוך לכתל שמעון כמין גם, וכא
ראובן לעשות פתל שני כנגד פתל שמעון, עד שיעשה
השלשה פתלין כמין ביי"ת - הרי שמעון מעכב עליו, עד
שירחק מכנגדו ארבע אמות; כדי שיהיה המקום בין שני
הפתלים רחב, כדי שידושו בו רבים ותתחזק הארץ. במה
דברים אמורים? בכתל גנה או בכתל חצר בעיר חדשה;
אבל בעיר ישנה - כבר נתחזקה, ובונה כנגדו בלא
הרחקה. וכן אם לא היה בארץ פתל שמעון שבונה כנגדו
ארבע אמות - אינו מרחיק, אף על פי שמונע הרגל
מלהלך שם; שהכתל שהוא פחות מארבע אמות אינו
צריך חזק הארץ.

י. מי שבא לחפר בור בסוף שדהו לסמוך למצור חבירו; אם
שדה חבירו אינו עשוי לבורות - סומך, ואינו יכול למחות
בידו. ואם ימלך חבירו לחפר בור בצדו - צריך להרחיק מן
פתל הבור שלשה טפחים, עד שיהא בין חלל שני הבורות
ששה טפחים. ואם היתה שדה חבירו עשויה לבורות - אינו
סומך, עד שירחק מן המצור שלשה טפחים ויחפר.
וכשיבוא חבירו לחפר - ירחיק גם הוא שלשה טפחים בתוך
שדהו ויחפר.

יא. הבית והעליה של שנים - לא יעשה בעל הבית תנור
בתוך ביתו, אלא אם כן יש לו על גביו גבה ארבע אמות.
וכן לא יעמיד בעל העליה תנור, עד שיהיו תחתיו מעוזבה
שלשה טפחים. ובכירה - טפח. ואם תנור של נחתומים
הוא - צריך שיהא תחתיו ארבעה טפחים. ובכירה של
נחתומין - שלשה טפחים. ואף על פי שהרחיק השעור, אם
יצאת האש והזיקה - משלם מה שהזיקה, כמו שיתבאר
במקומו.

יב. מי שהיתה לו חנות תחת אוצָר חבירו - לא יעשה בה

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו הדברים שמרחיקין מן העיר כדי שלא יזיקו לבני העיר, וקצת מהדברים שיש על השכנים להרחיק זה מזה, מאותן
דברים שלא נתבארו בפרק תשיעי. 2) בבא בתרא כד: במשנה. 3) ודין הרחקת זרעים מן העיר, ראה בפרק י"ג מהלכות שמיטה
ויובל הלכה ד. ועיין לחם משנה כאן. 4) אילן שגדלים בו חרובים. 5) אילן שגדלים בו תאנים מדבריות. 6) מפני שהחרוב
והשקמה ענפיהם מרובים (רש"י שם) ולדעת אבא שאול (במשנה שם) יש להרחיק כל אילן סרק חמישים אמה, [ואף על פי
שבפירוש המשניות שם פסק רבינו כמותו - כאן בספרו לא הביא את דברי אבא שאול. ועיין תוספות יום טוב, בבא בתרא פרק ב
משנה ז. 7) שם, דברי עולא. 8) שתפארת היא לעיר, שסביבה ימצא מגרש פנוי (רש"י שם). 9) נראה בגמרא שם שאין זה
אלא בארץ ישראל, וכן פירשו רש"י והרשב"א שם (גמרא משנה). וכן כתב הטור (חושן משפט סימן קנה). ודווקא בזמן שהיא ביד
ישראל (תוספות יום טוב שם). ולכן נשמטה הלכה זו ולא נכתבה בשולחן ערוך חושן משפט. 10) והעיר קדמה לאילן (משנה
שם). 11) ואינו נותן דמים מאחר שנטעו האילן באיסור. 12) דמי האילן, אבל חייב הוא לקצוץ קודם שמקבל את דמיו, מפני
שקדירה של שותפים לא קרה ולא חמה (גמרא שם). כלומר, אם לא יקצצנו כל זמן שלא יתנו דמים - יסחב העניין עד לאין סוף.
ולמדו מכאן, שיחיד המתדיין עם הציבור בעניין מיסים שהציבור גובה ממנו - שחייב הוא לסלק מקודם מה שתובעים ממנו, ואחרי
כן יבוא איתם לדין (משנה למלך בשם המרדכי). 13) שהרי לקצוץ הוא חייב בכל אופן, בין אם האילן קדם ובין אם העיר קדמה,
ודמים אינו נוטל אלא אם קדם האילן, ובכל ספק בממון אמרו המוציא מחבירו עליו הראיה (גמרא שם). 14) שם במשנה.
15) מקום שדשים בו תבואה, וזורים אותה ברוח, ויש שם הרבה מוץ, תבן ועפר. 16) ונקרא קבוע אם יש בו כל כך הרבה תבואה,
שצריך להשתמש ברוח לזריית המוץ (שם מימרא של רבי יוסי בר חנינא). 17) אבל בגורן שאינו קבוע אין להרחיק כלל, שאין
הזיק קבוע (כרב אשי שם, ולא כאב"י שאף בגורן שאינו קבוע יש להרחיק, אלא שדי בפחות מחמישים אמה - בכדי שלא יזיק).
18) המשך המשנה שם, אמנם שם הוזכרו שתי הלכות נפרדות: א' שירחק אדם בתוך שלו חמישים אמה מכל רוח, היינו, בגורן
שיש לו בתוך העיר. ב' שירחק מנטיעותיו של חבירו ומנירו. וכן כתבם הטור כשני דינים. אך רבינו הזכיר רק דין אחד, זה של
ההרחקה מנטיעות ומניר, וכן נראה מפירושו של רב אשי בגמרא שם שאין כאן אלא בבא אחת, וכן נראה בפירוש המשניות של
רבינו שאף את המשנה הוא מפרש כאילו יש בה רק הלכה זו, וראה סמ"ע סימן קנה סעיף קטן נא ולהלן בראש הפרק הבא, וראה

אני עושה! שמועין אותו⁴⁰. וכן⁴¹ כל הרחקות האמורות
למעלה בענין זה, אם לא הרחקו - הרי זה כמי שהזיק
בחציו. לפיכך⁴² צריך שירחק מן הרק ויכניס מן
הבצלים ויחדל מן הדבורים שלשה טפחים או יותר מעט,
כדי שלא יהיה הזק בידים; אבל להרחיק עד שלא יבוא
הזק מאלי - אין צריך.
ו. בעל⁴³ העליה שהיה שופך מים, והן יורדין על הדר
למטה: אם⁴⁴ היה שם מעזיבה⁴⁵, שהמים כלים בה בעת
שפיכה, ואחר שפסקו עליון מלשפך יכלעו המים ויורו
וינטפו על התחתון⁴⁶ - צריך התחתון⁴⁷ לתקן ולהרחיק⁴⁸ מן
עצמו הזק; ואם⁴⁹ אין שם מעזיבה, אלא כשישפך יורו
המים מיד - הרי זה כמזיק בחציו, והעליון מתקן, או ימנע
מלשפך. וכן כל פיוצא בזה.
ז. מי⁵⁰ שהיה לו אילן⁵¹ בתוך שדהו קרוב⁵² לבור חבירו
- אין בעל הבור יכול לעכב עליו ולומר לו: הרי שרשי
האילן נכנסים לבור שלי ומפסידין אותו. שנה נזק הבא
מאליו הוא לאחר זמן, ובעת שנטע אינו מזיק⁵³; וכשם⁵⁴
שנה חופר בתוך שלו, כך זה נוטע בתוך שלו. וכן⁵⁵ ראובן
שחפר בור, ויגר ומצא שרשי אילן של שמעון בתוך שדהו
- קוצץ וחופר, והעצים שלו. ואם⁵⁶ היה קרוב לאילן

לא יעשה אדם גרן קבוע בתוך שלו, אלא אם כן היה לו
חמשים אמה לכל רוח, כדי שלא יזיק התבן לנטיעת
חבירו¹⁹ או לנירו²⁰.
ג. מרחיקין²¹ את הנבלות ואת הקברות ואת הבקסקי²² מן
העיר חמשים אמה²³.
ד. ואין²⁴ עושין ברסקי²⁵ אלא למזרח²⁶ העיר, מפני שרוח
מזרחית חמה²⁷, וממעט²⁸ הזק ריח עבוד העורות.
ה. מי²⁹ שבא לעשות משה³⁰ של פשתן בצד גרן של
חבירו, שהרי מי המשה נבלעין בארץ והולכין ומפסידין
את הגרן; או שנטע פרשין³¹ קרוב מן הבצלים של חבירו,
שהן מפיגין טעמן; או שנטע חרדל בצד כנרת דבורים,
שהרי הדבורים אוכלין העלין³² ומפסידין³³ את הדבש; וכל
אלו וכיוצא בהן - אין³⁴ צריך להרחיק בכדי שלא יזיק³⁵,
ועל הנזק³⁶ להרחיק את עצמו, אם ירצה, עד שלא יגיע לו
הנזק; שנה³⁷ בתוך שלו הוא עושה, והנזק בא לחבירו
מאליו. במה³⁸ דברים אמורים שאינו מרחיק? כשהיה הנזק
בא מאלי אחר שפסקו³⁹ מעשיו של מזיק; אבל אם היו
מעשיו של זה שעושה ברשותו מזיקין את חבירו בשעת
עשייתו - הרי זה כמי שמזיק בידו. הא למה זה דומה? למי
שעומד ברשותו ויורה חצים לחצר חבירו, ואמר: ברשותי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

דברינו שם. (19) שהוא שורף את לב הנטיעות (גמרא שם). (20) מקום חרוש שלו. שהמוץ מרבה זבל יותר מדי, ושורף את
הזרעים שיוזעו בו (גמרא ורש"י שם). (21) שם כה. במשנה. (22) מקום עיבוד עורות. (23) משום ריח רע (רש"י שם).
(24) המשך המשנה שם. (25) אפילו אם מרחיק חמישים אמה, ודווקא בורסקי, אבל בנבילות וקברות, שכל ריחם אינו אלא לפני
שכלה הבשר, לא החמירו. (26) כנא הראשון שם ולא כרבי עקיבא. (27) ראה גיטין לא: ורש"י שם. (28) כן הוא בפירוש
המשניות לרבינו "כי רוח מזרחית, ייתכן שתתקן ביאוש ריח הבורסקי (=ריח רע של בורסקי) ולא יגיע מזה נזק לבני אדם". ושם
הוסיף עוד טעם שבארצות המזרח הקרוב, רוח זו ממעטת לנשוב בכלל. (29) שם כה. במשנה. (30) מקום ששורין בו את הפשתן.
(31) בעודם ירוקים הם דומים קצת לבצלים ולשומים (תוספות יום טוב כלאים פרק א משנה ב). (32) אבל לא את הגרעין, שאותו
אינם מוציאים, כמו שנאמר בגמרא שם יח: בסמיכות לענין אחר. (33) "שעושה את הדבש חריף וחד" (לשון רבינו בפירוש
המשניות), ורש"י (שם יח. דיבור המתחיל ואת החרדל) מפרש שמתוך שהם אוכלים החרדל, שמחדד את פיהם, הם אוכלים את
הדבש שלהם. (34) כרבי יוסי ולא כחכמים, וכמו שנפסקה הלכה כמותו בשם שמואל במשנה שאחריה (שם כה:). ואף על פי
שרבי יוסי אמר דבריו רק בחרדל - נתבאר בגמרא (שם יח:): שלדברי חכמים אמר כן, אבל הוא עצמו מתיר בכולם. (35) כלומר,
כל השטח, שיכול עוד לבוא נזק ממנו, אבל חייב להרחיק שיעור-מה, כמו שנזכר בסוף ההלכה. (36) בניגוד לחכמים הסוברים
שעל המזיק להרחיק את עצמו. (37) כהסברת רבי יוסי בהמשך המשנה (שם כה:). (38) מימרא של רב אשי בשם רב כהנא (שם
כה:): "מודה רבי יוסי בגירי דיליה (=בחיצים שלו, של המזיק)". (39) ובעת העשייה עדיין לא בא כל נזק, והוא בא רק כעבור
זמן-מה. (40) שהרי הוא אדם המזיק. וראה להלן פרק יא הלכה ג לענין חיוב תשלומין. (41) שהרי לא בא רבי יוסי לחלוק
אלא במשנה זו ולא חלק על כל המשניות הקודמות שבפרק לא יחפור. (42) כן הוא ברי"ף, ולמד דין זה מדין בור שמרחיקים
אותו מן הכותל שלושה טפחים (למעלה פרק ט הלכה א). ואף על פי שהרי"ף לא הזכיר אלא משרה - סובר רבינו שאין להבדיל
בין משרה לכרישין וחרדל, אחרי שהמשנה כללה אותם יחד. (43) בבא מציעא קיז. כרבי חייא בר יוסי ולא כרבי חייא בר אבא.
(44) כמו שהסבירו שם, בסוף השקלא וטריא, את העובדה שהובאה שם. (45) טיח על גבי התיקרה כרצפה לבעל העליה, ראה
למעלה פרק ד הלכה א. (46) ואם כן הנזק בא רק אחרי שפסקו מעשיו של המזיק. ואין זה "גירי דיליה". (47) שהוא הניזוק.
(48) כדעת רבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו. (49) כך הסיק הרי"ף מן הסוגייה שם. (50) בבא בתרא אה: במשנה וכתבי
יוסי וכמו שפסק שם רב יהודה בשם שמואל. (51) הטור (סימן קנה) כתב: "אם היה לחבירו בור אצל שדהו מותר ליטע לו אילן
סמוך לו" (הביאו הרמ"א שם סעיף לב). [אבל מדברי רבינו נראה שלכתחילה אסור, וזהו מפני שיונק משרה חבירו ובוזה מודה
רבי יוסי שאסור (וראה בתוספות בבא בתרא כז: - לא תיקן שמותר לעשות כן, אלא שאם עשה אינו גולץ וראה בתוספות שם,
אבל להלן הלכה ח שכתב שחייב להרחיק ארבע אמות מן הגופנים (מחמת עבודת הכרם) - נראה שיותר מזה אינו צריך והרי ניקת
האילנות היא עד שש עשרה אמה]. (52) היינו, מחוץ לד' אמות או שיש גדר בין השדות, ראה להלן הלכה יא. (53) ואין זה
"גירי דיליה". (54) מדברי רבי יוסי במשנה שם. (55) כלומר, כשם שזה נוטע בשלו, כן בעל הבור רשאי לעשות בשדה כרצונו.
(56) שם כז: לפי פירוש רש"י דיבור המתחיל בתוך שש עשרה אמה, והפירוש האחרון של התוספות שם, דיבור המתחיל עד דאמרי

מתוך מהדורת וגשל

1 שְׁמַעוֹן בְּתוֹךְ שֵׁשׁ עֶשְׂרֵה אָמָה⁵⁷ - הַשְּׂרָשִׁים שֶׁל שְׁמַעוֹן,
2 וְקוֹצֵץ וְנוֹתֵן לוֹ. וְאִם⁵⁸ אֵין צָרִיף לְחַפֵּר בּוֹר, וְיִצְאֹ
3 הַשְּׂרָשִׁים שֶׁל שְׁמַעוֹן בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ - הֲרִי הוּא מִצְמִיק⁵⁹
4 שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים, כְּדִי שְׂלֹא יַעֲכֹב הַמַּחְרָשָׁה; וְכָל שָׂרֵשׁ
5 שְׁמַצָּא בְּתוֹךְ שְׁלֹשָׁה טַפָּחִים - קוֹצֵץ⁶⁰, וְאִינוּ⁶¹ חוֹשֵׁשׁ
6 שְׁמָא יִיבֹשׁ הָאֵילָן שֶׁל חֲבֵרוֹ, שְׂדֵה⁶² בְּתוֹךְ⁶³ שְׁלוֹ הוּא
7 חוֹפֵר.

8 ח. מִי⁶⁴ שֶׁהֵיחָה שְׂדֵה חֲבֵרוֹ נְטוּעָה גִפְנִים אוֹ שְׂאֵר אֵילָנוֹת,
9 וְכֹא הוּא לְנִטֵּעַ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ גִפְנִים בְּצַד גִּפְנִים אוֹ אֵילָנוֹת
10 בְּצַד אֵילָנוֹת - צָרִיף לְהַרְחִיק⁶⁵ אֶרְבַּע⁶⁶ אַמּוֹת⁶⁷. בְּמָה דְּכָרִים
11 אֲמוּרִים⁶⁸? בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל⁶⁹; אֲבָל בַּחוּצָה לְאַרְץ⁷⁰ - מִרְחִיק
12 בֵּין גִּפְנִים לְגִפְנִים שְׁתֵּי אַמּוֹת, וּבֵין⁷¹ גִּפְנִים לְשְׂאֵר אֵילָנוֹת⁷²
13 אוֹ בֵּין אֵילָנוֹת לְאֵילָנוֹת⁷³ - אֶרְבַּע אַמּוֹת בְּכָל מְקוֹם⁷⁴.
14 הִיחָה⁷⁵ גֹּדֶר בֵּינֵיהֶם - זֶה סוּמָף⁷⁶ לְגֹדֶר, וְזֶה סוּמָף לְגֹדֶר, בְּכָל
15 מְקוֹם. מִי⁷⁷ שֶׁהֵיחָה אֵילָן חֲבֵרוֹ נוֹטֵה לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ - קוֹצֵץ
16 כְּמֵלֵא⁷⁸ מִרְדֵּעַ⁷⁹ עַל גִּפִּי הַמַּחְרָשָׁה⁸⁰. וּבְחֲרוֹב וּבְשִׁקְמָה -
17 קוֹצֵץ כָּל הַנוֹטֵה⁸¹, עַד שֶׁהֵיחָה שְׁקוּלָה⁸² כִּנְגַד הַמָּצֵר. וְכֵן אִם
18 הָיָה נוֹטֵה עַל בֵּית הַשְּׁלֹחִין⁸³ שֶׁל חֲבֵרוֹ אוֹ⁸⁴ עַל בֵּית הָאֵילָן
19 - קוֹצֵץ אֶת כָּל הַנוֹטֵה, עַד שֶׁהֵיחָה שְׁקוּלָה כִּנְגַד הַמָּצֵר.

פֶּרֶק אֶחָד עֶשְׂרִי

21 א. מִי שֶׁעָשָׂה גֶרֶן בְּתוֹךְ שְׁלוֹ, אוֹ קִבֵּעַ בֵּית הַכֶּסֶּא, אוֹ
22 מְלֹאכָה שֵׁישׁ בֶּה אֶבֶק וְעֵפֶר וְכִיּוּצָא בֵּהֶן - צָרִיף לְהַרְחִיק
23 כְּדִי שְׂלֹא יִגְעַר הָעֵפֶר אוֹ רִיחַ בֵּית הַכֶּסֶּא אוֹ הָאֶבֶק לְחֲבֵרוֹ,
24 כְּדִי שְׂלֹא יִזְיקוּ. אֲפֹלוּ הֵיחָה הָרוּחַ הוּא שֶׁמְסִיעַ אוֹתוֹ בַּעַת
25 שְׁעוֹשָׂה מְלֹאכְתּוֹ, וּמוֹלִיכָה אֶת הָעֵפֶר אוֹ נַעֲרַת הַפִּשְׁתָּן

26 וְהַמֶּץ וְכִיּוּצָא בֵּהֶן וּמִגִּיעָתָן לְחֲבֵרוֹ - הֲרִי זֶה חֵיב לְהַרְחִיק
27 כְּדִי שְׂלֹא יִגְעַר וְלֹא יִזְיקוּ וְאֲפֹלוּ עַל יְדֵי הָרוּחַ מְצוּיָה; שְׁפָל
28 אֵלוֹ כְּמִי שֶׁהִזִּיק בְּחֻצְיוֹ הֵן.
29 ב. אִף עַל פִּי שֶׁהוּא חֵיב לְהַרְחִיק כָּל כֶּף, אִם הוֹלִיכָה הָרוּחַ
30 הַמְצוּיָה הַמֶּץ וְאֶת הָעֵפֶר וְהִזִּיקָה בֵּהֶן - פְּטוּר מִלְשָׁלֵם; ³¹
31 שֶׁהָרוּחַ הוּא שֶׁסִּיעַ אוֹתוֹ, וְאֵין נֶזֶק זֶה כֹּא מִכַּח מִזִּיק עֲצָמוֹ.
32 ג. הַכּוֹתֵשׁ אֶת הָרִיפּוֹת וְכִיּוּצָא בֵּהֶן בְּתוֹךְ שְׁלוֹ, וּבַעַת
33 שֶׁמִּכָּה מְנַגֵּד לְחֻצֵּר חֲבֵרוֹ, עַד שֶׁנִּדְגָּה כְּפִי הַחֲכִית עַל פִּי
34 הַחֲכִית - הֲרִי זֶה מִזִּיק בְּחֻצְיוֹ, וְחֵיב לְהַרְחִיק כְּדִי שְׂלֹא
35 יִנְדָּג, אוֹ יִכְטֹל מְלֹאכְתּוֹ שֶׁמְזַקֵּת. וְאִם הִזִּיק בַּעַת הַנִּדְגוּד -
36 חֵיב לְשָׁלֵם, שֶׁהֲרִי מִכַּח כֹּא הַנֶּזֶק.
37 ד. כָּל הַהֲרַחְקוֹת הָאֲמִירוֹת בִּפְרָקִים שֶׁל מַעֲלָה, אִם לֹא
38 הֲרַחֲקִי, וְרָאָה חֲבֵרוֹ וְשָׁתַק - הֲרִי זֶה מַחֲלִי, וְאִינוּ יָכוֹל לְחֹזֵר
39 וְלִהְיוֹת וְלִהְרַחֲקוֹ. וְהוּא שִׁירָאָה מִמֶּנּוּ שֶׁמַּחֲלִי, כְּגוֹן שֶׁסִּיעַ
40 עִמּוֹ מִיָּד, אוֹ שֶׁאָמַר לוֹ לַעֲשׂוֹת, אוֹ שֶׁרָאָהוּ שֶׁעָשָׂה בְּצִדּוֹ
41 בְּלֹא הֲרַחְקָה וְשָׁתַק וְלֹא הִקְפִּיד עַל זֶה - זָכָה. שְׁפָל הַמַּחְזִיק
42 בְּנֶזֶק - זָכָה בּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. בְּמָה דְּכָרִים אֲמִירוֹת?
43 בְּשִׁחְזוּיָם בְּשֶׂאֵר נִזְקִין, חוּץ מֵאֶרְבָּעָה מִיְּדֵי נִזְקִין אֵלוֹ
44 הָאֲמִירוֹת בִּפְרָק זֶה, שֶׁהֵן: הָעֶשֶׂן, וְרִיחַ בֵּית הַכֶּסֶּא, וְהָאֶבֶק
45 וְכִיּוּצָא בּוֹ, וְנִדְגוּד הַקֶּרֶקֶע; שְׁפָל אֶחָד מֵאֵלוֹ אֵין לוֹ חֻצְקָה,
46 וְאֲפֹלוּ שָׁתַק הַנֶּזֶק בְּמָה שָׁנִים - הֲרִי זֶה חוֹזֵר וְכוֹפֶהוּ
47 לְהַרְחִיק. וְכֵן הִזִּק רֹאִיָּה בְּמִקּוֹם שֶׁצָּרִיף מַחְצִיעָה - כּוֹפֶהוּ
48 לַעֲשׂוֹת מַחְצִיעָה בְּכָל עֵת שִׁירָאָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. וְלִמָּה שָׁנָה
49 נִזְקִים אֵלוֹ מִשְׂאֵר נִזְקִין? לְפִי שֶׁאֵין דַּעַתוֹ שֶׁל אָדָם סוֹכֵלֶת
50 נֶזֶק מֵאֵלוֹ, וְחֻצְקָתוֹ שֶׁאֵינוּ מוֹחֵל, שֶׁהִזִּקוּ הִזִּק קְבוּעַ. וְאִם קָנוּ
51 מִיָּדוֹ שֶׁמַּחֲלִי בְּנִזְקִים אֵלוֹ - אֵינוּ יָכוֹל לְחֹזֵר בּוֹ.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

ליה. (57) שעד כאן יונקים השורשים והם נחשבים כגופו של אילן. (58) משנה שם כו. (59) חורש בעומק. (60) ואם הוא בתוך שש עשרה אמה, נותנו לבעל האילן (סמ"ע סימן קנה סעיף קטן טז). (61) זה מוסב על כל הנאמר בהלכה זו. (62) היינו, בעל הבור ובעל שדה הניר. (63) סיום דברי רבי יוסי במשנה (שם כה:). (64) שם כו. במשנה. (65) שלא יצטרך להיכנס במחרשתו לתוך שדה חבירו. (66) שזהו שיעור עבודת הכרם (ברייתא שם). (67) נראה שיותר מארבע אמות אין להרחיק. וראה להלן. (68) מימרא של שמואל שם, וכן יוצא מתוך השוואת הברייתא והמשנה הנראות כסותרות. (69) שמחרשתם רחבה וצריכה ארבע אמות. (70) שאין מחרשתם רחבה ואינם צריכים ארבע אמות לעבודת הכרם. (71) וזה לשיטת רבינו בניגוד לזו של הראב"ד, רש"י ועוד מפרשים, שכוונת רב יוסף הייתה, שבין אילנות לגפנים אף בבבל צריך יותר הרחקה, והיינו, כמו בארץ ישראל: ד' אמות. (72) מלשון זו משמע, שהמזיק יש לו גפנים ולניק אילנות, וכן הוא בגמרא כתב"ד רומי בבבא בתרא שם: "אבל גפנים לאילנות". אבל בגמרא שלפנינו: "אבל אילן לגפנים". וכן פירש רבינו במשנה שם: "ואם היה שדה חבירו ובא לסמוך לו שדה האילן מרחיק ד' אמות בכל מקום". (73) בגמרא שם מפורש שמאילן לאילן דינו כגפנים לגפנים, ולפיכך כתב המגיד-משנה שטעות סופר היא בדברי רבינו. ובשולחן ערוך (סימן קנה סעיף כה) העתיק: "אבל בחוצה לארץ מרחיק בין גפנים לגפנים ובין אילנות לאילנות שתי אמות ובין גפנים לשאר אילנות ארבע אמות". (74) בגמרא שם: "אבל אילן לגפנים בעי טפי" ופירש ר"י מיגאש (בשם רב הרי"ף, שרבה הרחיק שתי אמות כדין הרחקה בבבל ועל זה אמרו לו שמאילן לגפנים צריך להרחיק יותר, כלומר ארבע אמות. (75) המשך המשנה שם. (76) שאז אין חשש שייכנס במחרשתו. וראה בסמ"ע שם סעיף קטן סג אם זה מוסב גם על סמיכת אילן לגפנים. (77) שם כז: במשנה. (78) עד הגובה הזה. (79) מלמד הבקר, ולשון רבינו בפירוש המשנה: "הוא עץ המלמד, שיש בשתי קצותיו שיני ברזל". (80) שהענפים לא יפריעו לו בעת החרישה, אבל מה שגבוה יותר האינו מפרע לו אינו יכול לקצוץ. (81) מפני שאלו יש להם צל מרובה והוא מזיק לשדה. (82) כעין משקולת הבנאים, כלומר, שיהיה שווה עם המצר, ולא יטה כלום מחוץ למצר. (83) כמו "השלחין", והוא מלשון עייפות. "והוא עייף" (בראשית כה, כט) תירגם אונקלוס: "והוא משלהי". והוא: שדה שזקוקה למים מחוץ לגשמים ולה מזיק הצל יותר מלשדה אחרת. (84) כן הוא בתוספתא בבא בתרא סוף פרק א (לפי נוסחת הדפוס): "בית השלחין ובית האילן כנגד המשקולת". (1) נתבארו בו גם כן הדברים שאין אדם רשאי לעשות כדי שלא יזיק לחבירו, ודיני המחזיק לעשות נזק לחבירו מה דינו בדברים אלו.

היכם שחלק עם אחיו בנכסי האב - נוטל חלקו וחלק אחיו
בגורל; אם עלו במקום אחד - עלו, ואם עלו בשני מקומות
- עלו.
ג. ארץ מרפעת, שהיה הנגר מקיף לה מזרח וצפון, והדרה
דרום ומערב - חולקין אותה באלקסון, כדי שיעצו לזה נהר
והדרה ולזה נהר ודרה. ואם אמר: תנו לי החצי שמצד זה,
שהוא בצד שדי - שומעין לו. כללו של דבר: כל דבר
שהוא טוב לזה, ואין על חברו הפסד כלל - כופין אותו
לעשות.
ד. אחד מן האחין או מן השתפין שמכר חלקו לאחר -
מסלקין את הלוקח, ונותנין לו שאר האחין או שאר
השתפין דמים שנתן והולך, כדי שלא יבגס זר ביניהן.
ה. ולא עוד, אלא המוכר קרקע שלו לאחר - יש לחברו
שהוא בצד המצר שלו לתן דמים ללוקח ולסלק אותו, וזה
הלוקח הרחוק - כאלו הוא שליח של בן המצר. בין שמכר
הוא, בין שמכר שלוחו, בין שמכרו בית דין - יש בו דין
בן המצר. אפילו היה הלוקח תלמיד חכם ושכן וקרוב
למוכר, וכן המצר עם הארץ רחוק - בן המצר קודם,
ומסלק את הלוקח. ודבר זה, משום שנאמר: ועשית הישר
והטוב. אמרו חכמים: הואיל והמכר אחד הוא, טוב וישר
הוא שיקנה מקום זה בן המצר יותר מן הרחוק. היו בני
המצר רבים - כלם זוכים בזה השדה הנמכרת והיא ביניהם
לפי מנינם, ונותנין מן הדמים ללוקח. והוא שבאו כלם
בפעם אחת; אבל אם קדם אחד מהן וסלק את הלוקח -
זכה בה לבדו, הואיל והוא בן המצר. וכן אם באו מקצתן,
ומקצתן במדינה אחרת - מסלקין אותו אלו העומדים כאן
בלבד, והיא להן. וכן המוכר לאחד מבני המצר, או לאחד
מן השתפין שלו במשא ומתן, אף על פי שאינו שתפו
בקרנע - זכה בה, ואין שאר השתפין או שאר בני המצר
נוטלין עמו.
ו. המוכר כל נכסיו לאחד - אין בעל המצר של שדה אחת
מסלק את הלוקח מאותה השדה, שהרי היא והאחרת קנה
באחד. וכן המוכר לבעלים הראשונים, או הלוקח מן
העובד כוכבים - אין בו דין בן המצר.
ז. המוכר לעובד כוכבים - משמתין אותו, עד שיקבל עליו
כל אגס שיבוא מן העובד כוכבים, עד שינהג העובד
כוכבים עם בן המצר שלו בדיני ישראל בכל. ואם אגסו
שלא בדין ישראל - משלם המוכר.
ח. השכירות - אין בה משום דין בן המצר.
ט. הממשכן מקום, ואחר כך מכרו לזה שהוא ממשכן בידו
- אין בו משום דין בן המצר. וכן המוכר מקום רחוק כדי
לגאל מקום קרוב, או שמכר רע כדי לגאל יפה בדימו, או

ה. מי שהחזיק לעשות מלאכת דם או גבלות וכיוצא בהן
במקומן, ויבואו העורכים וכיוצא בהן בגלל הדם ויאכלו,
והרי הן מצרין לחברו בקולם וצפצופם או בדם
שברגליהם, שהן יושבין על האילנות ומלכלכין פרותיהם,
אם היה חברו קפדן או חולה שצפצופו היה מזיקו, או
שפרות שלו נפסדין לו בדם - חייב לבטל אותה המלאכה,
או ירחיק עד שלא יבוא לו הנזק מחמתו; שהנזק זה דומה
לרית בית הפסא וכיוצא בו, שאין לו חזקה. וכן בני מבוי
או בני חצר שנעשה אחד מהן אמן, ולא מחו בו, שהרי
החזק, והיו העם נכנסין ויוצאין לקנות, ושחקו - לא החזיק
בדבר זה, ויש להם בכל עת לעכב ולומר: אין אנו יכולין
לישן מקול הנכנסין והיוצאין; שזה הנזק קבוע הוא כמו
העשן והאבק. וכזה הורו הגאונים.
ו. מי שהחזיק בנגז שיש לו חזקה, כגון שפתח חלון, או
העביר אמת המים, או שלא הרחיק מה שראוי להרחיק,
והרי המחזיק טוען: אתה אמרת לי לעשות, או מחלת לי
אחר שראית, או הפר הנזק ושתקת ולא מחית בי, והנזק
אומר: עכשו הוא שראיתי, ולא ידעתי מקדם, או שאמר:
כשראיתי מחיתי בך, ואתה אמרת: עתה ארחיק או אסתם,
ואתה מדה אותי מיום אל יום כדי שתקבע הנזק - בכל
אלו וכיוצא בהן על הנזק להביא ראיה; ואם לא הביא -
ישבע המחזיק הסת ויפטר.
ז. החזיק בנגז שאין לו חזקה, כגון עשן ובית הפסא
וכיוצא בהן, וטען המחזיק שקנה מידו של נזק - על המחזיק
להביא ראיה שקנו מידו; ואם לא הביא - ישבע הנזק הסת
שלא קנו מידו על כך, ויסלק זה הנזק.
פרק שנים עשר
א. האחין או השתפין שבאו לחלק את השדה ולטל כל
אחד חלקו: אם היתה פלה שוה, ואין שם מקום טוב
ומקום רע, אלא הכל אחד - חולקין לפי המדה בלבד. ואם
אמר אחד מהם: תנו לי חלקי מצד זה, כדי שיהא סמוך
לשדה אחר שלי, ויהיה הכל שדה אחת - שומעין לו,
וכופה אותו על זה; שעפוב בדבר זה - מדת סדם היא.
אבל אם היה חלק אחד ממנה טוב, או קרוב לנהר יותר,
או קרוב לדרך, ושמו אותה היתה כנגד הרע, ואמר: תנו
לי בשומא שלי מצד זה - אין שומעין לו, אלא נוטל בגורל.
אמר להם: תנו לי (בשומא שלי מצד זה) חצי מדתה מן
הצד הרע בלא שומא, וטל אתה מן הצד הטוב, כדי שיהיה
חלקי סמוך לשדה שלי - הורו מקצת הגאונים ששומעין
לו, ולזה דעתי נוטה, וכן ראוי לדון.
ב. הבכור שחלק - נוטל שני חלקים שלו כאחד. אבל

1 שְׁמֵכר כְּדִי לִתֵּן מִנֵּת הַמָּלֶךְ, או שְׁמֵכר לְקַבֵּרָה או לְמִזְוֵן
2 הָאִשָּׁה או הַבְּנוֹת - אֵין בְּאֶחָד מֵאלוּ דִין בֵּן הַמַּצָּר, אֶלָּא
3 זָכָה הַלּוֹקֵחַ.
4 י. וְלִמָּה אֵין בֵּהֶן דִּין בֵּן הַמַּצָּר? שֶׁכָּל אֶלּוּ טְרוּדִין הֵן לְמַכֵּר,
5 וּמִשּׁוּם צָרָף גְּדוֹל מוֹכְרִין, וְאִם תֹּאמַר יֵשׁ בֵּהֶן דִּין בֵּן הַמַּצָּר
6 - לֹא יִמָּצְאוּ לִזְקָתָהּ, שֶׁהָרִי אֹמֵר: לָמָּה אֶטְרַח וְאֶקַּח כְּדִי
7 שְׂכִיבֹא זֶה וְיִסְלַק אוֹתִי? וְאֵין הַבְּעָלִים יְכוּלִין לְהַמְתִּין עַד
8 שְׂכִיבִיא בַּעַל הַמַּצָּר מַעֲוֹת וְיִקְנֶה.
9 יא. הָרִי שֶׁטָּעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: מִפְּנֵי הַמָּס וְכִיּוּצָא בּוֹ מִכֵּר
10 לוֹ הַמּוֹכֵר, וּבַעַל הַמַּצָּר אֹמֵר: שֶׁקָּר אֶתָּה טוֹעֵן, לְבִטֹּל
11 זְכוּתִי - עַל בַּעַל הַמַּצָּר לְהִבִּיא רֵאִיָּה, וְאַחֵר כִּף יוֹצִיא מִיַּד
12 הַלּוֹקֵחַ; וְאִם לֹא הִבִּיא רֵאִיָּה - יִשְׁבַּע הַלּוֹקֵחַ הַסֵּת.
13 יב. אֶפְלוּ הִיָּה שֶׁסָּפַק בְּדָבָר סָפַק - אֵין הַלּוֹקֵחַ מִסְתַּלֵּק אֶלָּא
14 בְּרֵאִיָּה בְּרוּרָה שֶׁהִבִּיא בַּעַל הַמַּצָּר. לְפִיכָף, אִם טָעַן הַלּוֹקֵחַ
15 וְאָמַר: גִּזְלָן אֶתָּה לְשֹׁדֵה זֶה, אֲרִיס אֶתָּה לְשֹׁדֵה זֶה, או שׂוֹכֵר
16 או מִמְשָׁכֵן - צָרִיף בַּעַל הַמַּצָּר לְהִבִּיא רֵאִיָּה שֶׁהוּא בַּעַל
17 הַמַּצָּר, וְשֶׁהִתְקַרְקַע זֶה בְּחֻקָּתוֹ. וְכֵן כָּל כִּיּוּצָא בְּזֶה.
18 יג. הַמּוֹכֵר לִיתוּמִים קִטְנִים - אֵין בּוֹ דִין בַּעַל הַמַּצָּר. הַטּוֹב
19 וְהַיָּשָׁר שֶׁעוֹשִׂין חֶסֶד עִם אֶלּוּ יִתֵּר מִבַּעַל הַמַּצָּר.
20 יד. וְכֵן הַמּוֹכֵר לְאִשָּׁה - אֵין בּוֹ דִין בַּעַל הַמַּצָּר, מִפְּנֵי שֶׁאֵין
21 דְּרָכָה לְטַרְחַת תְּמִיד וְלִקְנוֹת. הוּאִיל וְלִקְחָהּ, חֶסֶד הוּא
22 שֶׁתַּעֲמִיד הַקָּרָע בִּידָהּ.
23 טו. מִכֵּר לְטִמְטוּם וְאֶנְדְּרוּגִינוּס - בַּעַל הַמַּצָּר יְכוּל לְסַלֵּק, מִפְּנֵי שֶׁהֵן סָפַק אִשָּׁה.
24
25 טז. הִיתָה הַקָּרָע שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, וְהַבְּנִין או הָאֵילָנוֹת שֶׁל
26 אֶחָד: אִם יֵשׁ לְבַעַל הַבְּנִין או לְבַעַל הָאֵילָנוֹת זְכוּת בַּקָּרָע
27 - כָּל אֶחָד מֵהֶן בֵּן הַמַּצָּר שֶׁל חֲבֵרוֹ. לְפִיכָף, אִם מִכֵּר אֶחָד
28 מֵהֶן חֲלָקוֹ - חֲבֵרוֹ מְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ. אֶבֶל אִם אֵין לְבַעַל
29 הָאֵילָנוֹת או לְבַעַל הַבְּנִין זְכוּת בַּקָּרָע, אֶלָּא כָּל זְמַן שִׁירְצָה
30 אֹמֵר לוֹ: עֲקָר אֵילָנְךָ או הִרְס בְּגִנְךָ, וּמִכֵּר בַּעַל הַשָּׂדֶה -
31 זָכָה הַלּוֹקֵחַ, וְאֵין בַּעַל הָאֵילָנוֹת או בַּעַל הַבְּנִין מְסַלֵּק אוֹתוֹ;

32 וְאִם מִכֵּר בַּעַל הַבְּנִין או בַּעַל הָאֵילָן - הָרִי בַּעַל הַקָּרָע
33 מְסַלֵּק אוֹתוֹ.
34 יז. הִיָּה מִפְּסִיק בֵּינוֹ וּבֵין מַצָּר שֶׁל חֲבֵרוֹ רִכָּב דְּקָלִים או
35 בְּנִין גְּבוּהִי וְחֻקֹּא או גִּמָּא וְכִיּוּצָא בֵּהֶן - רִוְאִין: אִם יְכוּל
36 לְהַכְנִיס אֶפְלוּ תֵּלָם אֶחָד בְּתוֹךְ הַדֶּכֶר הַמְּפָסִיק, עַד שִׁיתַּעֲרְבוּ
37 שְׁתֵּי הַשְּׂדוֹת - הָרִי זֶה בֵּן מַצָּר שְׁלוֹ, וּמְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ; וְאִם
38 לֹא - אֵינוֹ מְסַלֵּק הַלּוֹקֵחַ.

יום רביעי ט' טבת ה'תשע"ב

הלכות שכנים

פרק שלשה עשר

41
42 א. הַנּוֹתֵן² מִתְּנָה - אֵין³ בָּהּ דִּין בֵּן הַמַּצָּר. הִיָּה⁴ כְּתוּב
43 בְּשִׁטְר מִתְּנָה, שֶׁאֲחֵרִיתִי⁵ מִתְּנָה זֶה עַל הַנּוֹתֵן - יֵשׁ בָּהּ דִּין
44 בֵּן הַמַּצָּר; הוּאִיל⁶ וְיֵשׁ בָּהּ אֲחֵרִית - מִכִּירָה הִיא, וְלֹא כְּתוּב
45 מִתְּנָה אֶלָּא לְבִטֹּל זְכוּת בֵּן הַמַּצָּר⁷. וְכִמָּה נֹתֵן לוֹ⁸? מָה
46 שֶׁהִיא שְׁוָה.
47 ב. אָמַר⁹ הַלּוֹקֵחַ: כֵּן הוּא, וְהַעֲרַמָּה עֲשִׂינוּ, וּמִכִּירָה הִיא,
48 בְּכֹף וְכֹף קִנְיָתִיָּה - נִשְׁבַּע בְּנִקִּיטַת חֲפִץ¹⁰ וְנוֹטֵל, כְּדִין
49 הַשְּׁלוּחִין¹¹. וְיִרְאֶה לִי, שֶׁצָּרִיף לְטָעַן דָּמִים שֶׁהֵן רִאוּיִין או
50 יִתֵּר מַעֲט; אֶבֶל אִם אָמַר עַל שְׁוָה מֵאָה: בְּמֵאתִים קִנְיָתִי -
51 אֵינוֹ נִאֲמָן¹².
52 ג. הִיָּה¹³ כְּתוּב בְּשִׁטְר מִתְּנָה: וְקִבַּלְתִּי עָלִי אֲחֵרִית מִתְּנָה זֶה,
53 שֶׁאִם תִּצָּא מִיָּדוֹ אֶתֵּן לוֹ מֵאֵתִים - נֹתֵן לוֹ בֵּן הַמַּצָּר מֵאֵתִים
54 וְאַחֵר כִּף מְסַלֵּק, וְאִף עַל פִּי שֶׁאֵינוֹ שְׁוָה אֶלָּא מִנָּה¹⁴.
55 ד. הַחֲלִיף חֲצֵר¹⁵ בְּחֵצֵר - אֵין בָּהּ דִּין בַּעַל הַמַּצָּר¹⁶. הַחֲלִיף
56 חֲצֵר בְּכֶהֱמָה או בְּמִטְלָטְלִין - רִוְאִין דִּמְיָ¹⁷ אוֹתָהּ הַכֶּהֱמָה
57 או דְּמֵי אוֹתָם הַמִּטְלָטְלִין, וְנוֹתֵן לוֹ בֵּן הַמַּצָּר וּמְסַלֵּק. וְאֵינוֹ
58 יְכוּל לֹאמַר לוֹ: תֵּן לִי כֶּהֱמָה¹⁸ שֶׁלְקַחְתִּי בּוֹ, שֶׁזֶה הַעֲרַמָּה
59 הִיא¹⁹, וְאֵינָה מוֹעֵלַת כְּלוֹם.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1) נתבארו בו מקצת מדיני בעל המצר במתנה ומכירה וחליפין, ולא נשלמו. (2) בבא מציעא קח: (3) שאין המקבל יכול להשיג מתנה במקום אחר, ואין כאן משום עשיית הישר והטוב. ועוד שהמוכר אומר לו, לזה אני רוצה ליתן מתנה ולך אין אני רוצה, ועיין לחם משנה להלן פרק י"ד הלכה ד, וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן קא. (4) שם, מימרא של אמימר. (5) במקרה ויחטפו את השדה ממקבל המתנה. (6) כן כתב הר"ף שם. (7) כלומר, ויש כאן הערמה, כמו שכתב הר"ף. (8) כמה צריך בן המצר לשלם ללוקח. ואף זה ברי"ף שם. (9) המשך דברי הר"ף שם. (10) באחיות חפץ של קדושה, כגון תפילין או ספר תורה, כדין כל הנשבעים ונוטלים (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ב). (11) שנשבעים ונוטלים (פרק ט מהלכות שלוחין ושוחפין הלכה ה). ולוקח זה הרי הוא כאלו שלוחו של בן המצר (למעלה פרק י"ב הלכה ה). (12) חזקה אין אדם קונה שווה מנה במאתיים (מגיד משנה). ואף על פי שהלן פרק י"ד הלכה ד כתב רבינו: "לוקח שווה מנה במאתיים - טען בן המצר שעשו קנוניא ביניהם - נשבע הלוקח בנקיטת חפץ ונוטל מאתיים וזו" - כאן שנחפס בהערמה, אינו נאמן. ועוד ששם מדובר באופן שידוע שנתן מאתיים, אלא שהוא טוען שעשו קנוניא ביניהם (לחם משנה). (13) אף זה ברי"ף שם. (14) אף כאן לא נתפס בהערמה ולפיכך נאמן הוא על כך, כמו שכתב רבינו להלן פרק י"ד הלכה ד. (15) מכאן שאף בבתיים יש דין בן מצר (מגיד משנה, וראה למעלה פרק י"ב הלכה י). (16) שהמוכר יכול לטעון, שהוא מעוניין רק בחציירו של הלוקח שהיא טובה בעיניו ואינו רוצה כתמורה את החצר של בן המצר. (17) ואינו חייב להמציא לו בהמה או מטלטלין כיצא בהן. ועל אחת כמה שאינו יכול לטעון שרק בהמה זו או מטלטלין אלו טובים בעיניו, כמו שטוען כן בהחליף חצר בחצר (למעלה). וראה עוד להלן. (18) בכסף משנה להלן פרק י"ד הלכה א הביא "כמו" וכן הוא בשולחן ערוך שם סעיף כד. ופירש הסמ"ע שם סעיף קטן מא שדורש דווקא בהמה או מטלטלין, וכן הוא בכתב-יד תימן: "כמין". (19) בין המוכר והלוקח, שהרי כשיהיה לו דמי שווייה יוכל לקנות אחרים (סמ"ע שם), מה שאין כן בקרקע,

מִצָּר חֲבֵרוֹ - הוּא כְּמוֹ שְׁלִים לְחֵבְרוֹ, וּלְתֵקֵן שְׁלֹחוֹ וְלֹא
 לְעֹתָ. לְפִיכָף³³: אִם הַשְּׂבִיט - נוֹטֵל הוֹצָאָה³⁴, וְאִם הַפְּסִיד³⁵
 וְחֵפֶר וְהֵרֵס אוֹ אָכַל הַפְּרוֹת - מְנַכֵּין אוֹתוֹ מִן הַדְּמִים. בְּמָה
 דְּבָרִים אֲמוּרִים שְׁמַחְשִׁבִין לוֹ הַפְּרוֹת? בְּשֹׂאכֵל אַחֵר שֶׁבָּא
 בֶּן הַמִּצָּר וְהֵבִיא מְעוֹת לְסִלְקוֹ; אָכַל כָּל הַפְּרוֹת שֶׁאָכַל
 מִקֶּדֶם³⁶ - שְׁלוֹ הוּא אוֹכֵל³⁷, וְאֵין מִחְשָׁבִין אוֹתָן³⁸.
 ח. אֶחָד שֶׁלָּקַח שְׂדֵה אַחַת מִשְׁנִים, וְכָא בַעַל הַמִּצָּר לְסִלְקוֹ
 מִמִּחְצִית בְּלֶבֶד שֶׁלָּקַח מִן הָאֶחָד - אֵינוֹ יָכוֹל לְסִלְקוֹ³⁹; אוֹ
 מִסִּלְקוֹ מִכְּלָה, אוֹ מִנִּיחַ כְּלָה. אָכַל הַמוֹכֵר קֶרֶקַע לְשָׁנִים - יֵשׁ
 לְבַעַל הַמִּצָּר לְסִלְקַ שְׁנֵיהֶם, אוֹ לְסִלְקַ אֶחָד וּלְהֵנִיחַ אֶחָד⁴⁰.
 ט. בֶּן הַמִּצָּר שֶׁבָּא לְסִלְקַ אֶת הַלּוֹקַח, וְקֵדֶם שֶׁיִּסְלְקוֹ מִכֵּר
 לוֹ⁴¹ אֶת הַשְּׂדֵה שֶׁיֵּשׁ לוֹ עַל הַמִּצָּר - אֲבִיד אֶת זְכוּתוֹ⁴².
 י. שְׁלִיחַ שֶׁמְכָר⁴³ וְהָרִי הוּא בַעַל הַמִּצָּר - אֵינוֹ מְסַלֵּק אֶת
 הַלּוֹקַח; שֶׁהָרִי הוּא מְכָר לוֹ, וְאֵין לָךְ מַחֲלִיחַ גְּדוּלָה מְזוּזָה⁴⁴.
 יא. בַעַל חוֹב שֶׁל מוֹכֵר שֶׁטָּרַף⁴⁵ הַשְּׂדֵה מִיַּד בַעַל הַמִּצָּר -
 הָרִי בַעַל הַמִּצָּר חוֹזֵר וְטוֹרֵף מִן הַלּוֹקַח⁴⁶ שֶׁסִּלְקוֹ, וְהַלּוֹקַח
 חוֹזֵר וְנוֹטֵל מִן הַמוֹכֵר.

ה. מְכָר²⁰ לוֹ קֶרֶקַע מְעֻט בְּאֶמְצַע שְׂדֵהוּ, וְאַחֵר כֶּף מְכָר לוֹ
 קֶרֶקַע בְּצֵד אוֹתָהּ שְׂדֵה שֶׁבְּאֶמְצַע²¹ - רואין: אִם אוֹתוֹ
 הַמְעֻט שֶׁמְכָר לוֹ תַחֲלָה הָיָא עֲדִית אוֹ זְבוּרִית²² לְגַבִּי זֹאת
 הַקֶּרֶקַע שֶׁמְכָר לוֹ בְּאַחֲרוֹנָה - זָכָה הַלּוֹקַח, וְאֵין בֶּן הַמִּצָּר
 יָכוֹל לְסִלְקוֹ, שֶׁהָרִי הוּא עֲצָמוֹ בֶּן מִצָּר הוּא מִפְּנֵי אוֹתוֹ מְעֻט
 שֶׁקֵּנָה בְּאֶמְצַע; וְאִם²³ אוֹתוֹ מְעֻט שֶׁקֵּנָה בְּאֶמְצַע כְּמוֹ זֹאת
 שֶׁמְכָר לוֹ בְּסוֹף מְצִדוֹ - הָרִי זֶה מְעֵרִים²⁴, וְכֵן הַמִּצָּר מְסַלֵּק
 אוֹתוֹ מִן הַשְּׂדֵה שֶׁקֵּנָה בְּסוֹף²⁵.
 ו. הַמוֹכֵר²⁶ עַל תְּנָאי, בֵּין שֶׁהִתְנָה מוֹכֵר בֵּין שֶׁהִתְנָה לּוֹקַח
 - אֵין בַעַל הַמִּצָּר יָכוֹל לְסִלְקוֹ עַד שֶׁיִּתְקַנְמוּ הַתְּנָאִים²⁷,
 וְיִזְכָּה הַלּוֹקַח בַּקֶּרֶקַע, וְלֹא תִשָּׂאֵר בָּהּ עֲלֵיהָ עֲמוֹ כָּלֵל²⁸,
 וְאַחֵר כֶּף יִסְלַק אוֹתוֹ.
 ז. הַלּוֹקַח שֶׁבִּנְהָה²⁹ וְהַשְּׂבִיט אוֹ סֵתֵר וְהַפְּסִיד - בֶּן הַמִּצָּר
 מְסַלְקוֹ, וְנוֹתֵן לוֹ דְּמִים הָרְאוּיִין³⁰ לוֹ; וְהָרִי הוּא כָּל מַעֲשֵׂיו
 כְּמוֹ הַשְּׁלִיחַ³¹. וְכֵן אִם לָנֶה הַלּוֹקַח קֵדֶם שֶׁיִּסְלַק אוֹתוֹ בֶּן
 הַמִּצָּר³², וְסִלְקוֹ בֶּן הַמִּצָּר - אֵין בַעַל חוֹב שְׁלוֹ טוֹרֵף מִיַּד
 בֶּן הַמִּצָּר. זֶהוּ הַעֲקָר כָּל אֵלּוּ הַדִּינִין: שֶׁכָּל הַלּוֹקַח בְּצֵד

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שלפעמים צריך דווקא קרקע זו ולא אחרת. (20) ושרדות המוכר מקיפות מכל צד, שעדיין אין מקום לטענת בן מצר. (21) ומעכשיו יש טענות מצד בני המצר. (22) היינו, שיש איזה שינוי שהוא, בין הקרקע שקנה ויתר השטח, לטוב או לרע, שאז אנו אומרים, שיש טעם מוסבר למה קנה הלוקח דווקא חתיכת קרקע זו, וזה בגלל השוני שבה, שרצוי לו מאיזה טעם שהוא, ואין אנו חושדים בו בהערמה לסלק את טענת בן המצר. (23) בגמרא שם. (24) שכיוון שכל השטח שווה, למה בחר הלוקח דווקא בזה שבאמצע, אלא אל כורחך שיש כאן כוונת הערמה. (25) אבל אינו יכול לסלקו מן הקרקע המעט שקנה בתחילה באמצע השדה (סמ"ע שם סעיף קטן מח). (26) המפרשים לא ציינו כל מקור, והמגיד-משנה כותב, שזה נראה פשוט. (27) שכל זמן שלא נתקיימו התנאים, אין כאן מכירה כלל. (28) פירוש, שלא יישאר למוכר שום קשר בקרקע זו. ובכתב-יד תימן: "ולא תישאר בה עילה כלל", וכן הוא בשולחן-ערוך סימן קעה סעיף י. ובדפוס רומי: "ולא תישאר בה עילה כלל". וצריך להיות כנ"ל. (29) ובן המצר מחה מייד, אחרת הרי זו מחילה ואיבד זכותו, ואינו יכול לסלקו עוד (כסף משנה בשם רבינו ירוחם. וכן הוא בשולחן-ערוך שם סעיף ל). (30) כמו שיבוא הפירוט בסוף ההלכה. (31) המקור לזה ממה שאמרו (בבא מציעא קח). גבי בן מצר: "לתיקוני שדרתיך וכו'", ביטוי הנאמר (כתובות צט): לגבי שליח (מגיד משנה. וראה למעלה פרק י"ב הלכה ה). (32) כדין כל בעל חוב הטורף מן הלוקחות של הלווה - שכאן לא קנה בן המצר מאת הלוקח, אלא מאת המוכר, על ידי הלוקח, שהיה שלוחו. (33) זהו פירוש הדברים שהובאו בתחילת ההלכה. (34) [כדין יורד לתוך שדה חבירו שלא ברשותו שירו על התחתונה (פרק י מהלכות גזילה ואבידה הלכה ד) שאם השבח יתר על היציאה נוטל את היציאה ואם היציאה יתירה על השבח נותן לו את השבח מתוך היציאה (מגיד-משנה שם, וכן נראה בבבא קמא קב)]. אבל מכיוון שרבינו לא כתב שאם הייתה השדה עומדת ליטע, נוטל כדין אריס, שהרי אף יורד שלא ברשות אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ליטע אותה (רמב"ם שם) ונותנים לו כאריס (סמ"ע סימן שעה סעיף קטן א) - נראה שאפילו בשדה העומדת ליטע ידו על התחתונה, מפני שאין לדמות יורד לתוך שדה חבירו, שהכוונה ליטול כאריס, לשליח שנוטע לטובת המשלח ואינו מתכוון כלל ליטול כדין אריס ועיין לחם משנה]. (35) שאז אומר לו: לתקן שלחתיך ולא לעוות. (36) לפני שבא בן המצר לסלקו. (37) שלפני שבאה תביעת בן המצר לסילוק הלוקח, הרי זה נחשב כלוקח ולא כשליח (מגיד-משנה ולחם-משנה), או מפני שהוא כשליח ולא שליח ממש, וראה אור שמח. (38) [אבל מה שהפסיד מנכים לו, שהוא כלוקח שקנה שדה לפירות עד זמן מסויים (למעלה פרק כ"ג מהלכות מכירה הלכה ו) שאוכל פירותיה, ואין לו רשות להרוס. ועיין לחם משנה וסמ"ע סימן קעה סעיף קטן י]. (39) מאותו חצי בלבד. שכיוון שהחצי השני בידו, הרי הוא עצמו בן המצר. (40) שהרי מסלקים אותו כולו משרה זו, ואין לו שום טענת בן המצר. (41) היינו, ללוקח עצמו. אבל בכתב-יד תימן חסרה המלה "לו", וכן הוא בטור ושלחן-ערוך סימן קעה סעיף טו. ומבואר שם שהמדובר כשמכר לאחר. וראה להלן. (42) וגם זה האחר שקנה (ראה למעלה), אין לו זכות בן מצר (טור ושלחן-ערוך שם) לפי שהלוקח הראשון יכול לטעון, אף הוא, טענת בן-מצר כנגדו, שהרי כל זמן שלא סילקוהו, השדה בידו. (43) שבעל השדה עשהו שליח למכור שדהו. (44) כן נראה בגמרא בבא מציעא קח. אתא אימליך ביה, אמר ליה איזיל אובון ואמר ליה זיל זבון צריך למיקני מיניה" וראה להלן פרק י"ב הלכה ב. ומשמע דווקא אם אמר לו בלבד אבל אם עשה גם מעשה - בוודאי מחל לו וכן אמרו בבבא בתרא ל: שדיבור עביד איניש דמיקרי ואמר, ולא מעשה. וראה עוד להלן פרק י"ד שם. (45) כדין בעל חוב שטורף מן הלוקחות. (46) שהרי הלוקח אינו שליח ממש, אלא כמו שלוחו (למעלה פרק י"ב הלכה ה ופרק י"ג הלכה ז), ואם כן הוא לוקח, ובן המצר נחשב כלוקח מן הלוקח, והוא חוזר על הלוקח הראשון, במקרה של טריפה מצד בעל החוב. והמדובר, כשיש למוכר לשלם, אלא שלפי שבעל המצר אינו יכול לתבוע מהמוכר, שהרי יאמר לו: "לאו בעל דברים ידידי את", - הוא תובע מהלוקח, שממנו לקח את השדה, והלוקח חוזר ותובע מהמוכר. שאם אין למוכר

1 **יב.** כָּל בַּעַל חֹב⁴⁷ שֶׁטָּרַף בְּחֻבּוֹ⁴⁸ - יֵשׁ לְבַעַל הַמָּצָר
2 לְסַלְקוֹ. לֹא יֵהָא כַּח הַטָּרֵף גְּדוֹל מִכָּח הַלּוֹקֵחַ⁴⁹. וְאִם יִרְצֶה
3 הַנִּטְרָף⁵⁰ לְתֵן הַדָּמִים שֶׁהָיוּ עָלָיו בְּחֻבּוֹ - תִּחְזֹר לוֹ שְׂדֵהוּ⁵¹
4 לְעוֹלָם⁵², כִּמּוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר בְּמִקּוֹמוֹ⁵³.
5 **יג.** קָטָן שֶׁהָיָה בֶּן הַמָּצָר, וְרָצָה בֵּית דִּין שְׂזָכוֹת הוּא לֹא⁵⁴
6 - מְסַלְקִין לוֹ אֶת הַלּוֹקֵחַ⁵⁵, אוֹ יִטַּל לוֹ חֵלְקוֹ עִם שְׂאָר בְּעָלֵי
7 הַמָּצָר כִּמּוֹ שֶׁיִּרְאוּ.
8 **יד.** בַּעַל שֶׁהָיָה אֲשֶׁתּוֹ בֶּן הַמָּצָר - הָרִי זֶה מְסַלֵּק אֶת
9 הַלּוֹקֵחַ; שֶׁכָּל נִכְסֵי אֲשֶׁתּוֹ⁵⁶ בְּרִשְׁוֹתָו⁵⁷, וְכָל זְכוֹת שֶׁתְּבֹא
10 לְיָדָהּ - זְכוֹת הוּא לֹא⁵⁸. אֲפִלּוּ קָנוּ מִיָּד אֲשֶׁתּוֹ שֶׁמְחַלָּה בְּזָכוֹת
11 זֹו לְלֹקֵחַ - אֵינוֹ מוֹעִיל⁵⁹, אֲלָא הַבַּעַל מְסַלֵּקוֹ. עֲמִידָה הָאִשָּׁה
12 מִדַּעְתָּהּ וְסִלְקָהּ אֶת הַלּוֹקֵחַ, וְכֵן הַעֲבָד שֶׁהָיָה נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן
13 בְּנִכְסֵי אֲדוֹנָיו שֶׁסֵּלֵק אֶת הַלּוֹקֵחַ: אִם רָצָה הַבַּעַל אוֹ הָאֲדוֹן
14 - מִקָּדִים עַל יְדִיהֶן, וְאִם רָצָה - לֹא יִקָּדֶם⁶⁰, וְתִחְזֹר לְלֹקֵחַ
15 וַיִּחְזֹר הַדָּמִים.

פֶּרֶק אַרְבָּעָה עָשָׂר

17 **א.** הַרוֹצֶה לְמַכּוֹר שְׂדֵהוּ, וְהַבִּיא בֶּן הַמָּצָר שָׁלוֹ וְזֶה שְׂרוּצָה
18 לְקַח מִמֶּנּוּ לְבֵית דִּין, וְאָמַר לְבֶן הַמָּצָר: אִם תִּרְצֶה לְקַנּוֹת
19 בְּכָף וְכָף - עֲשֵׂה, וְאִם לֹא - סַלֵּק אֶת עֲצָמָהּ, וְהָרִי זֶה
20 לּוֹקֵחַ; הָרִי זֶה לֹא נִשְׁאָרָה לוֹ טַעֲנָה, אֲלָא אוֹ מְבִיא מַעוֹת
21 מִיָּד וַיִּקְנֶה, אוֹ בְטָלָה זְכוּתוֹ. אָמַר: אֶטְרַח וְאָבִיא - אֵין
22 שׁוֹמְעִין לוֹ. אֲלֶף וְאָבִיא: אִם הוּא אֲמוּד שִׁישׁ לוֹ - מִמֶּתִּינִין
23 לוֹ עַד שִׁילָף וַיָּבִיא, וְאִם אֵינוֹ אֲמוּד - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, שְׂאִינוֹ
24 רוֹצֶה אֲלָא לְהַשְׁמִט. לְפִיכָף אוֹמְרִים לוֹ: אוֹ תוֹצִיא עִתָּהּ
25 זְוִיזִים, אוֹ בְטָלָה זְכוּתָהּ. שְׂאִין קוֹבְעִין זְמַן לְבַעַל הַמָּצָר.
26 הוֹצִיא בֶּן הַמָּצָר הַמַּעוֹת, וְהוֹצִיא הַלּוֹקֵחַ מַעוֹת, אִם הָיוּ שָׁל
27 לּוֹקֵחַ טוֹבִים מִזְוִיזֵי אוֹ מִמֶּהֱרִים לְצֹאת יוֹתֵר מִזְוִיזֵי - בְטָלָה
28 זְכוּתוֹ, וְאֵין לוֹ דִּין בֶּן הַמָּצָר. הָיָה רוֹצֶה הַלּוֹקֵחַ לְקַנּוֹתָהּ
29 לְכָנוּת בֶּה פְתִים, וְכֵן הַמָּצָר רוֹצֶה לְזַרְעָה - הַלּוֹקֵחַ זֹוכֶה,
30 מִשּׁוּם יֵשׁוּב הָאֶרֶץ, וְאֵין בֶּה דִּין בֶּן הַמָּצָר.
31 **ב.** בֶּא לּוֹקֵחַ וְנִמְלָךְ בְּכָן הַמָּצָר, וְאָמַר לוֹ: הָרִי פְלוֹנִי בֶּן
32 הַמָּצָר שֶׁלֹּף רוֹצֶה לְמַכּוֹר לִי שְׂדֵה זֹו, אֲלֶף וְאָקַח מִמֶּנּוּ; וְאָמַר
33 לוֹ: לֵךְ וְקַח! - לֹא בִטֹל זְכוּתוֹ, וַיֵּשׁ לְסַלֵּק אוֹתוֹ אַחֵר
34 שִׁיקְנָה, אֲלָא אִם בֶּן קָנוּ מִיָּדוֹ. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים שֶׁצָּרִיף
35 קִנְיָן? בְּשִׁמְחָל לוֹ קֶדֶם שִׁיקְנָה; אֲבָל אִם מְחַל לוֹ זְכוּתוֹ אַחֵר

36 שֶׁלֵּקַח, כְּגוֹן שֶׁבֶא בֶּן הַמָּצָר וְסִיעַ עִמּוֹ, אוֹ שֶׁכָּר מִמֶּנּוּ, אוֹ
37 שֶׁרָאָה אוֹתוֹ בּוֹנֶה וְסוֹתֵר כָּל שֶׁהוּא וּמִשְׁתַּמֵּשׁ וְלֹא מָחָה בּוֹ
38 וְלֹא עָרַעַר - הָרִי זֶה מְחַל וְשׁוֹב אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ.
39 **ג.** הָיָה בֶּן הַמָּצָר בְּמִדְיָנָה אַחֲרָה אוֹ חוּלָה אוֹ קָטָן, וְאַחֵר
40 זְמַן הַכְּרִיא הַחוּלָה וְהַגְדִּיל הַקָּטָן וְכָא הַחוּלָף - אֵינוֹ יָכוֹל
41 לְסַלְקוֹ. שְׂאִם אָתָּה אוֹמַר בֶּן - אֵין אָדָם יָכוֹל לְמַכּוֹר
42 קְרָקְעִיתוֹ, שֶׁהָרִי הַלּוֹקֵחַ אוֹמַר: לְאַחֵר כְּמָה שָׁנִים תֵּצֵא מִיָּדִי.
43 וְכָנָה הוֹרֵו הַגְּאוּנִים.
44 **ד.** הַמוֹכֵר שְׁנוֹה מֵאֲתִים בְּמָנָה: אִם לְכָל הָעָם מוֹזִיל וּמוֹכֵר
45 - נוֹתֵן לוֹ בֶּן הַמָּצָר מֵאָה וּמְסַלְקוֹ; וְאִם אֵינוֹ מוֹזִיל לְכָל
46 הָעָם - נוֹתֵן לוֹ מֵאֲתִים שֶׁהוּא שְׁנוֹה, שֶׁהַמוֹכֵר נִתֵּן לָזֶה מִתְּנָה.
47 לְקַח שְׁנוֹה מִנָּה בְּמֵאֲתִים - אֵינוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ עַד שֶׁיִּתֵּן
48 הַמֵּאֲתִים. טַעֲן בֶּן הַמָּצָר, שֶׁעָשׂוּ קִנְיָנִי בִּינִיהֶם - נִשְׁפָּע
49 הַלּוֹקֵחַ בְּנִקִּיטַת חֲפִץ, וְנוֹטֵל מֵאֲתִים זְוִיזִים. וְאִם הָיָה שָׁם עֲדִים
50 שְׁנֵתֵן מֵאֲתִים, וְכֵן הַמָּצָר טוֹעֵן שֶׁאֲמָנָה הָיָה בֵּינוֹ וּבֵין
51 הַמוֹכֵר, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ [בְּיֹדֵאִין] שֶׁלֹּא לְקַח מִמֶּנּוּ אֲלָא מֵאָה -
52 הָרִי זֶה נוֹתֵן דָּמִים כִּמּוֹ שֶׁהָעִידוֹ הָעֲדִים, וְאַחֵר כָּף מְסַלְקוֹ,
53 וּמִשְׁפִּיעוֹ הַסֵּת שֶׁלֵּקַח בְּמֵאֲתִים וְנִטְסָר.
54 **ה.** כָּל הַרוֹצֶה לְמַכּוֹר קְרָקַע, וְכָאוּ שָׁנִים, כָּל אֶחָד מֵהֶן
55 אוֹמַר: אֲנִי אֶקַּח בְּדָמִים אֵלָיו, וְאֵין אֶחָד מֵהֶן בַּעַל הַמָּצָר:
56 אִם הָיָה הָאֶחָד מִיּוֹשְׁבֵי הָעִיר, וְהָאֶחָד מִשְׁכְּנֵי הַשְּׂדֵה - שָׁכֵן
57 הָעִיר קוֹדֵם. שָׁכֵן וְתַלְמִיד חֶכֶם - תַּלְמִיד חֶכֶם קוֹדֵם. קְרוֹב
58 וְתַלְמִיד חֶכֶם - תַּלְמִיד חֶכֶם קוֹדֵם. שָׁכֵן וְקְרוֹב - הַשָּׁכֵן
59 קוֹדֵם, שְׁנֵם זֶה בְּכָלֵל הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר הוּא. קֶדֶם אֶחָד וְקֶנָה -
60 זָכָה, וְאֵין חִבְרוֹ שֶׁרָאוּי לְקֶדֶם לוֹ יָכוֹל לְסַלְקוֹ, הוֹאִיל וְאֵין
61 אֶחָד מֵהֶן בַּעַל הַמָּצָר. שֶׁלֹּא צוּר חֲכָמִים בְּדָבָר הָזֶה אֲלָא
62 דְּרָף חֲסִידוֹת, וְנִפְשׁ טוֹבָה הִיא שֶׁעוֹשֶׂה כָּף.
63 סְלִיקוּ לָהּ הַלְכוֹת שְׁכָנִים

הַלְכוֹת שְׁלוּחִין וְשִׁתְּפִין

64 **א.** אֵלוֹ הַהֲלָכוֹת לִידַע דִּין שְׁלוּחוֹ שֶׁל אָדָם וְשִׁתְּפוֹ,
65 וּמִשְׁפָּטֵיהֶן בְּמִקְחָן וּבְמִכְרָן, בְּהַפְסָדָן וּבִשְׁכָּרָן.
66 וּבִבְאוֹר כָּל הַדִּינִין הָאֵלֶּה בְּפָרָקִים אֵלֶּה:
67 **פֶּרֶק רִאשׁוֹן**
68 **א.** הָאוֹמֵר לְשְׁלוּחוֹ: צֵא וּמַכּוֹר לִי קְרָקַע אוֹ מִטְלָטְלִין, אוֹ

לשלם, אין סברא שהלוקח יפסיד, שהרי לא נהנה כלום אלא קיים המצוה של ועשית הישר ולמה יפסיד? (כסף משנה). (47) של בעל השדה. (48) שיש לו על בעל השדה. (49) שבן המצר מסלקו, כמו כן מסלק הוא את בעל החוב. (50) בעל השדה, הלווה. (51) כלומר, בעל המצר מחזיר לו, כשם שהבעל-חוב צריך להחזיר, שלא יהא כוח בעל-המצר שבא מכוח הבעל-חוב, גדול מבעל חוב עצמו. (52) בהתאם לכלל הידוע: "שום לעולם חוזר" (בבא מציעא לה). (53) לקמן פרק כ"ב מהלכות מלוה ולוה הלכה טז. ושם הלכה יז מבואר שאם הגבהו הלווה מדעתו אין השדה חוזרת. וראה בלחם משנה, ובסמ"ע סימן קעה סעיף קטן לג. (54) ובית דין מצווין לעשות לזכותו של הקטן (גיטין נב). (55) כדין שדה שיש לה בני מצר רבים וקדם אחד מהם וסילק את הלוקח, שזכה בה (למעלה פרק י"ב הלכה ה) ובית הדין מקדים ומסלק עבור הקטן. (56) אפילו נכסי מלוג וכן הוא בחושן משפט סימן קעה סעיף יד. (57) שהבעל נחשב כלוקח בנכסי אשתו, כמבואר בכתובות צה. (58) אף על פי שבנכסי מלוג, אין לו אלא פירות. וראה למעלה פרק י"ב הלכה טז. (59) [שהיא אינה יכולה לוותר על זכותו בתור בן-מצר]. (60) כדין אשה שקנתה ועבד שקנה שאם רצה הבעל או העבד - מקיים, ואם לא רצה - מבטל (למעלה פרק ל מהלכות מכירה הלכות ב - ג). (1) נחבאר בו תשלום דיני בעל המצר וענייניו בשלימות, ונשלמו ההלכות. (1) ביאר בו רבינו דיני שליחות, ושליח ששינה או טעה מה דינו.

ז. השולח מעות שבקדו ביד שלוחו, ואמר לו: הולך ממון
זה לפלוני שאני חייב לו, והלך ונתן שלא בעדים, השליח
אומר: נתתי, ובעל חוב או הפועל אומר: לא לקחתי, והרי
שלשתי עומדין - השליח נשבע הסת שנתן, ובעל חוב או
הפועל נשבע [שבועת התורה] שלא לקח, וישלם הלה
לבעל חוב או לבעל הפקדון. ואפלו היו השלוחין שנים -
אין עדותן מועילה, מפני שהן נוגעין בעדותן, שהרי חייבין
להשבע הסת. במה דברים אמורים? בשהיה השליח
מכחיש את בעל חוב והרי שלשתי עומדין; אבל אם בא
השליח ואמר: נתתי כמה שאמרת לי - אינו יכול להשביעו
הסת שעשה שליחותו, שהרי אין שם טוען עליו טענת ודאי
שלא נעשה שליחותו. וכן אם מתו השלוחין או הלכו להן
למדינת הים, וכא בעל חוב לתבע - הלוה אינו יכול
להשביעו הסת שלא פרעו השליח, שהרי אין כאן מי
שטוען עליו טענת ודאי שלקח. אלא מחריס הלוה חרם
סתם, ומשלם החוב שעליו. וכן כל פיוצא בזה.
ח. ראובן ששלח כתב לשמעון ואמר לו: מנה שיש לי
בדרך, שלחתי לי ביד לוי, אם רצה לשלחו - אינו חייב
באחריותו, בין שהיה מלוה בין שהיה פקדון. והוא שפיר
שהוא כתב ידו. ואם טען המלוה ואמר: לא כתבתי ולא
שלחתי לך - ישבע הלוה הסת שכתב ידו בא אליו ולפיכך
שלח, ויפטר. וכנה הורו רבותי. אבל אם לא היה הכתב
כתב ידו, או שאין הלוה יודע שהוא כתב ידו, או אפלו
היו כתובין בו סימנין ואותיות שפיניהן ביחוד, אם טען
ראובן ואמר: לא שלחתי כתב, ואחרים רמו בו - שמעון
חייב באחריותו, ומשלם לו ראובן אחר שיחריס על מי
ששלח כתב זה מדעתו ולא יודה. ויש מי שהורה, שישבע
ראובן ואחר כך יטל, כדין כל הנשבעין ונוטלין.
ט. לוי שכא בשליחות ראובן ולקח חמשים משמעון, וכא
ראובן ואמר: לא שלחתי לקח אלא עשרים, ועשרים בלבד
הביא - הרי ראובן נשבע שלא שלחו להביא אלא עשרים,
ועשרים בלבד הביא לו, כדין כל מודה מקצת, ולוי נשבע
הסת, שהחמשים שנתת לי נתתי לראובן, וישלם שמעון
מביתו, אם היה חייב לראובן. וכן כל פיוצא בזה.

יום חמישי י' טבת ה'תשע"ב

פרק שני

א. אין² העובד פוכבים נעשה שליח³ לדבר מן הדברים
שבעולם⁴. וכן⁵ אין ישראל נעשה שליח לעובד פוכבים⁶
לדבר מן הדברים. שנאמר⁷: בן תרימו גם⁸ אתם - מה אתם

קנה לי - הרי זה מוכר ולוקח ועושה שליחותו, וכל מעשיו
קנימין. ואין העושה שליח צריך קנין ולא עדים, אלא
באמירה בלבד בינו לבין חברו. ואין צריכין עדים אלא
לגלות הדבר, אם פיר אחד מהם, כשאר כל הטענות.
ב. שליח שעבר על דברי משלחו - לא עשה כלום. וכן
אם טעה בכל שהוא, בין בקרקע בין במטלטלין - חוזר;
שהרי הוא אומר: לתקן שליחותי שדחתיה, ולא לענות. ולא
אמרו, שההונגיה במטלטלין - שתות, והעבדים והשטרות
והקרקעות - אין בהן הונגיה, אלא במוכר שלו או קונה
לעצמו; אבל שליח שטעה בכלם בכל שהוא - חוזר.
ג. נתן מעות לשלוחו לקנות לו קרקע, וקנה לו שלא
באחריות - הרי זה עוות, והשליח לוקח אותה לעצמו שלא
באחריות כמו שעשה, וחוזר ומוכרה למשלח באחריות;
הואיל וקנה אותה במעותיו, והאחריות על השליח. וכן כל
פיוצא בזה. לפיכך, אם התנה עליו שעשה שליח בין לתקן
בין לענות, אפלו מכר לו שוה מאה דינר, או לקח שוה דינר
במאה - אינו יכול לחזור בו, וחייב המשלח לתן לו כפי התנאי.
ד. האומר לשלוחו: מכר לי משדה שלי בית סאה, ומכר
לו בית סאתים - הרי זה מוסף על דבריו, וקנה הלוקח
בית סאה בלבד. אמר לו: מכר לי בית סאתים, ומכר לו
בית סאה - הרי זה מעביר על דבריו, ולא קנה הלוקח. אמר
לו: מכר לי שדה לאדם אחד, והלך השליח ומכרה לשנים
- ממכרו בטל, שהרי עבר על דבריו. אמר לו: מכר לי
שדה, ולא פרש - אפלו מכר למאה, ממכרו ממכר.
ה. הנותן מעות לשלוחו לקח בהם חטים או מין ממיני
סחורה, ולא לקח - אין לו עליו אלא תרעמת. נתן לו מעות
לקח בהן חטים, בין לאכילה בין לסחורה, והלך ולקח בהן
שעורים: אם פחתו דמי זה שלקח - פחתו לשליח, מפני
שהוא משנה; ואם הוסיפו דמיהן - הוסיפו לבעל המעות.
היה השער קצוב ויודע, והוסיפו לשליח במנן או במשקל
או במדה - כל שהוסיפו לו המוכרים הרי הוא של שניהם,
וחולק התוספת השליח עם בעל המעות. ואם היה הדבר
שאין לו קצבה - הכל לבעל המעות.
ו. מי שהיה חייב לחברו ממון, בין משום מלוה בין משום
פקדון או שכירות, ונתן המעות ביד השליח ואמר לו: הולך
ממון זה לבעל חובי - אין השליח צריך להטפל לו ולתן
לו בפני עדים. ואם אמר לשליח: אל תפרע חוב זה אלא
בעדים, ופרעו שלא בעדים - חייב לשלם. וכן אם היה
החוב בשטר, בין שאמר לו: קח השטר ותן לו המעות, בין
שאמר לו: תן המעות וקח השטר, ונתן בלא עדים ולא לקח
השטר - חייב לשלם. שהרי לתקן שלחו, ולא לענות.

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

(1) נתבאר בו דין מי שאינו נעשה שליח, ודין סרסור שהוא כמו שליח, וכמו כן דיני שמירה שעל השליח. (2) קידושין מא: ובבא
מציעא עא: (3) היינו, שאין ערך חוקי לשליחות, ואין מעשי השליח מתייחסים למשלח. ומכיוון שלא כתב רבינו כאן שאינו
נעשה שליח לישראל - נראה שאפילו לגוי אינו נעשה שליח, וראה במשנה למלך. (4) כלומר, הדברים שצריכים למעשה הבעלים
או שלוחם. (5) בבא מציעא שם. (6) לפי שאין הגוי יכול למנותו שליח. (7) כן הוא בקידושין שם ובבבא מציעא שם.
(8) שהמלה "גם" מרבה את השליח, ואחרי שלמדנו דין השליחות ממקום אחר, הרי שהיא באה לציין פרט חדש בשליחות, והוא,

- 1 בְּנֵי בְרִית, אֵף שְׁלוּחֵכֶם בְּנֵי בְרִית.⁹ וְהוּא הָדִין לְכָל הַתּוֹרָה
2 כְּלָהּ.¹⁰ וּמָה¹¹ מְשַׁלְּחֵכֶם¹² בֶּן בְּרִית, אֵף כָּל הַתּוֹרָה כְּלָהּ
3 הַמְּשַׁלֵּחַ בֶּן בְּרִית.¹³
4 ב. עוֹשֶׂה אֲדָם שְׁלִיחַ אִישׁ אוֹ אִשָּׁה¹⁴, וְאָפְלוּ אִשְׁתּוֹ אִשְׁתּוֹ.¹⁵
5 וְאָפְלוּ עֶבֶד¹⁶ וְשִׁפְחָה¹⁷, הוֹאִיל וְהֵן בְּנֵי דַעַת וְיִשְׁנֹן בְּמִקְצַת
6 מִצְוֹת, נַעֲשִׂין שְׁלוּחִין לְמִשְׁאֵל וּמִתְּנָן.¹⁸ אֲכָל מִי שְׁאִינֵן בְּנֵי
7 דַעַת, וְהֵן חֲרַשׁ שׁוֹטֵה וְקָטָן - אֵינֵן נַעֲשִׂין שְׁלוּחִין¹⁹, וְלֹא
8 עוֹשִׂין שְׁלִיחַ²⁰. אֶחָד הַקָּטָן וְאֶחָד הַקָּטָנָה²¹, לְפִיכָךְ²²,
9 הַשּׁוֹלֵחַ²³ בְּנוֹ קָטָן²⁴ אֲצֵל הַחֲנוּנִי²⁵, וּמִדֵּד לוֹ בְּאֶסֶר שְׁמֹן,
10 וְנָתַן לוֹ אֶת הָאֶסֶר²⁶, וְאָבֵד אֶת הַשְּׁמֹן וְאֶת הָאֶסֶר²⁷ - הַחֲנוּנִי
11 חֵיב לְשַׁלֵּם²⁸; שְׁלֹא שְׁלַחוּ אֶלָּא לְהוֹדִיעַ²⁹, וְלֹא הִיָּה לוֹ
12 לְשַׁלֵּחַ אֶלָּא עִם בֶּן דַעַת. וְכֵן כָּל פִּיזָא בְּזָה. וְאִם פִּרְשׁ
13 וְאָמַר: שְׁלַח לִי עִם הַקָּטָן - הֲרִי זֶה פִּטְוֹר³⁰.
- ג. הָאוֹמֵר³¹ לְחִבְרוֹ: מָנָה שְׂיֵשׁ לִי בְּיָדְךָ, בֵּין מְלֻוָּה בֵּין
14 פְּקֻדוֹן, שְׁלַחְהוּ לִי בִיד פְּלוּנִי, אָפְלוּ הִיָּה קָטָן³², אִם רָצָה
15 לְשַׁלְּחוֹ בִידוֹ - נִפְטָר, וְאִינוּ חֵיב בְּאַחֲרִיתוֹ. וְכֵן³³ שְׁנִים
16 שֶׁהִתְנֹן בְּיָנֵיהֶם, שְׁכָל מִי שִׁירָצָה לְשַׁלֵּחַ לְחִבְרוֹ מְשַׁלֵּחַ בִּיד
17 מִי שִׁירָצָה הַמְּשַׁלֵּחַ - הֲרִי זֶה מְשַׁלֵּחַ בִּיד מִי שִׁירָצָה לוֹ
18 שֶׁהוּא רָאוּי³⁴ לְהוֹלִיךְ דָּבָר זֶה. וְאִם נִגְנַב אוֹ אֶבֶד בְּדֶרֶךְ, אוֹ
19 שֶׁכָּפַר בּוֹ הַשְּׁלִיחַ - הֲרִי הַמְּשַׁלֵּחַ פִּטְוֹר³⁵. שְׁכָל תְּנָאִי
20 שְׁבָמֶזֶן - קָיָם³⁶.
ד. הַשְּׁלִיחַ³⁷ שֶׁקָּנָה אוֹ שֶׁמָּכַר, וְהוֹדִיעַ שֶׁהוּא שְׁלִיחַ בְּדָבָר
22 זֶה לְפְלוּנִי, אֵף עַל פִּי שְׁמִישׁ³⁸ אוֹ שֶׁהִמְשִׁיךְ³⁹, וְנִמְצָא
23 שֶׁעֲבָר עַל דַעַת הַמְּשַׁלֵּחַ - בָּטֵל הַמִּקְח וּמִחֲזִיר. וְאִם⁴⁰ לֹא
24 הוֹדִיעַ שֶׁהוּא שְׁלִיחַ - נִקְנָה הַמִּקְח, וְיִהְיֶה הָדִין בֵּינוֹ וּבֵין
25 זֶה שֶׁשְּׁלַחוּ.
26

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

שאינן שליח אלא בן ברית (סמ"ע סימן קפה סעיף קטן א). (9) מושג רחב יותר מ"בן ישראל", וכולל גם עבדים כנענים (ראה להלן הלכה ב), שאף על פי שאינם מחוייבים אלא בחלק מן המצוות, - נקראים הם בני ברית לפי שיש להם חלק בברית שבין נותן התורה ומקיימיה, ראה גיטין כג: ורש"י שם דיבור המתחיל אף שלוחכם בני ברית [וכן נראה בבבא קמא טו.]. ולעניין שליח העבד בגירושין, עיין פרק ו מהלכות גירושין הלכה ו. (10) שהכל נלמד מתרומה. בניגוד לדברי רב אשי בבבא מציעא שם, שרק בתרומה אין שליחות לגוי. (11) אף זה שם. (12) היינו, "האתם" הנאמר בתרומה. (13) בניגוד לדברי רב אשי (בבא מציעא שם לפי לשון שני) שישאל נעשה שליח לגוי. (14) משנה בעירובין עט: שמזכה העירוב על ידי בתו ואשתו, וזיכוי זה הוא מטעם שליחות, הרי שאשה נעשית שליח (כסף משנה), וכן הוא בגיטין סב: שהאשה נעשית שליח לקבלת הגט, ובקידושין נב. אמרו שהאשה נעשית שליח לחברתה לקבל קידושה. (15) שאינה לגמרי ברשותה. עירובין שם במשנה שמזכה על ידי אשתו. וכן בגיטין כג: במשנה שבין הנשים המביאות גיטה - אף צרתה ובימתה. (16) עבד כנעני. כן מפורש בגיטין כג: ש"העבד מקבל גט לחבירו מיד רבו של חבירו". (17) כנענית. כן מפורש בגיטין שם שהשפחה זוכה בשטר השחרור עבור העובר שלה. (18) זה מוסב על עבד ושפחה. שרק למשא ומתן נעשים שלוחים, אבל לגיטין וקידושין לא. לפי שאינם בתורת גיטין וקידושין (גיטין כג: ופרק ו מהלכות גירושין הלכה ו). (19) גיטין כג. במשנה, וההנמקה בגמרא שם. (20) גיטין סה. במשנה "שאינן קטן עושה שליח". (21) גיטין שם במשנה, בקטנה שאינה עושה שליח להבאת הגט, ועל זה בא הסיכום: "שאינן קטן עושה שליח". וכתב כן רבינו בכדי שלא לתת מקום לטעות, שקטנה שעדיפה מקטן, שהוא אין לו קניין חצר, והיא יש לה (פרק ד מהלכות זכייה ומתנה הלכה ט) - יש להם גם שליחות, ולפיכך השמיענו שאף הקטנה אינה בכלל שליחות (הרדב"ז). (22) כלומר, כשם שהדין הוא שאינו נעשה שליח אלא בר דעת - כמו כן היא דעת בני אדם, שאינם רוצים לעשות שליח אלא בר דעת. (23) בבא בתרא פז: במשנה, וכחכמים ולא כרבי יהודה. (24) תוספת פירוש של רבינו וכן כתב בפירוש המשניות שם. וכן הוא בסוף המשנה: "בזמן שהצלוחית ביד התינוק". (25) בחנווני הרגיל אצלן, הדברים אמורים, שכבר מסר לו שני איסרים קודם לכן ועכשיו לא מסר לבנו הקטן כלום (כפירוש אית דמפרשי שהביא הרשב"ם שם פח. דיבור המתחיל ורבי יהודה סבר). ובנוסחאות אחרות במשנה שם: "השולח את בנו אצל חנווני ופונדיון (שני איסרים) בידו", ועיין רשב"ם שם. (26) כלומר, החנווני נתן לו את האיסר העודף מן הפונדיון שקיבל מאביו. (27) לא הזכיר רבינו את הצלוחית לפי שכאן מדובר כשהחנווני נתן לו בצלוחיתו. ואם הביא הקטן צלוחית משלו ושברה - פטור החנווני, שהרי השולח איבדה מדעת במסרו לקטן. ואם לקחה החנווני ממנו והשתמש בה לצרכו, הרי זה שואל שלא מדעת ודינו כגולן שחייב בהשבה, כן מפורש בגמרא שם. וכתבו רבינו בפרק ג מהלכות גזילה הלכה טו (רדב"ז). (28) עבור השמן ועבור האיסר (=העודף). כדעת החכמים במשנה שם ולא כרבי יהודה, שאמר שעל מנת כן שלחו. (29) שהוא זקוק לשמן, אבל לא התכוון לעשות את הקטן שליח. (30) כשם שאמרו בגמרא שם, שאם מסר השולח לקטן את הצלוחית פטור עליה החנווני אם שברה הקטן, מפני שהיא אבידה מדעת, - הוא הדין אם אמר לו שלח לי עם הקטן, שפטור (כסף משנה). ועוד שכל המחלוקת בין חכמים לרבי יהודה היא, אם התכוון לעשות את הקטן שליח או לא, ואם כן, כשאמר מפורש שעושה שליח - בוודאי פטור לכל הדיעות. וראה תוספות בבא קמא קד. דיבור המתחיל רבה ולהלן הלכה ג. (31) בבא מציעא צח: בסוף המשנה, שאם המשאל אומר לשולח לשלח לו בחזרה את הפרה ששאל ממנו, ביד שלוחו או ביד בנו, ששאל מכל התחייבות, וראה בכסף משנה. (32) שם במשנה: "ביד בני או ביד שלוחי", ו"בני" היינו קטן, שאם לא כן היינו "שלוחי" (כסף משנה). וכתב הסמ"ע (סימן קפח סעיף קטן ט) שאפילו אם לא ידע המשלח שהוא קטן, ואחר כך נתברר הדבר - פטור המשלח, וזהו החידוש שהשיענו כאן רבינו, מה שלא שמענו בהלכה ב. (33) הרי"ף בבא קמא פרק הגזול עצים (דפוס ווילנא לו עמוד ב). (34) ואם שלח ביד מי שאינו ראוי, הרי זה כאילו אבדו בידים (רדב"ז). וראה במשנה למלך להלן הלכה ז. (35) אם טוען זה שנשלח אליו, כי שליח זה אינו ראוי לשליחות זו ואם נגנב או נאבד או כפר השליח, המשלח ישלם - אין טענתו טענה ופטור המשלח. ובאופן זה פטור גם משבועה, כיוון שכך התנו אבל אם כפר בעצם התניית התנאי או שהכחישו באומר לו: לא שלחת לי על ידי שליח זה - חייב הוא להישבע שבועת היסט וכמו שכתב הראב"ד (רדב"ז). (36) בבא מציעא נא. כרבי יהודה. (37) ראה למעלה פרק א הלכות ב-ג. (38) כקונה. (39) שמכר, ונתן לקונה לעשות משיכה. (40) בבא בתרא קסט: אמרו ששליח ששינה

- 1 ה. ראובן⁴¹ שָׁקְנָה שָׂדֶה מִשְׁמֵעוֹן, וְאָמַר לוֹ: לְלוֹי קְנִיתִי
 - 2 אוֹתָהּ⁴², וְכָתַב שָׁטֵר מִכָּר בָּשֶׁם לוי, וְחָזַר רְאוּבֵן וְאָמַר
 - 3 לְשִׁמְעוֹן: לְעֶצְמִי קְנִיתִי, חָזַר וְכָתַב שָׁטֵר מִכָּר בָּשֶׁם - אֵין
 - 4 כּוֹפִין אֶת הַמוֹכֵר לְכָתֹב לוֹ שָׁטֵר אַחֵר בָּשֶׁם רְאוּבֵן⁴³. וְאִם
 - 5 הִתְנָה עִמּוֹ בַּתְּחִלָּה⁴⁴ וְאָמַר לוֹ: לְעֶצְמִי אֶקְנֶה, וְזֶה שְׁאֶכְתֹּב
 - 6 שָׁטֵר בָּשֶׁם לוי, כְּדִי שֶׁלֹּא יִדְעוּ בִּי שְׁאֵנִי הוּא הַקּוֹנֶה - הָרִי
 - 7 זֶה כּוֹפֶהוּ לְחָזֹר וְלְכָתֹב שָׁטֵר אַחֵר בָּשֶׁמוֹ.
 - 8 ו. הַסֵּרְסוֹר⁴⁵ - שְׁלִיחַ⁴⁶ הוּא, אֲלָא שֶׁהוּא נוֹטֵל שָׂכָר
 - 9 שְׁלִיחוֹתוֹ⁴⁷. לְפִיכָךְ⁴⁸, אִם שָׁנָה דַּעַת הַבְּעָלִים - מִשְׁלֵם מֶה
 - 10 שֶׁהִפְסִיד. כִּיצַד? רְאוּבֵן שָׁנְתָן חֶפֶץ לְשִׁמְעוֹן הַסֵּרְסוֹר, וְאָמַר
 - 11 לוֹ: מִכָּר לִי זֶה, וְאֵל תִּמְכֹּר בְּפָחוֹת מִמָּאָה, וְהִלֵּךְ וּמְכָרוּ
 - 12 בְּחֻמְשִׁים⁴⁹ - מִשְׁלֵם⁵⁰ הַחֲמִשִּׁים מִבֵּיתוֹ. מִכָּר בְּמֵאֲתַים -
- הַכֹּל לְרְאוּבֵן⁵¹. וְכֵן כָּל כְּפִיזָא בְּזֶה. רְאוּבֵן אוֹמַר: בְּמָאָה
- אֲמַרְתִּי לְךָ⁵², וְהַסֵּרְסוֹר אוֹמַר: בְּחֻמְשִׁים אֲמַרְתָּ לִּי, וְכֵן
- בְּחֻמְשִׁים מְכַרְתִּי - נִשְׁבַּע הַסֵּרְסוֹר שְׁבוּעַת הַתּוֹרָה, שֶׁהָרִי
- הַזֶּה בְּמִקְצֵת⁵³. וְאִם כָּכָר נָתַן לוֹ הַחֲמִשִּׁים⁵⁴ - נִשְׁבַּע
- שְׁבוּעַת הַסֵּת שֶׁעָשָׂה שְׁלִיחוֹתוֹ, וְזוֹכֵה הַלּוֹקֶת⁵⁵. וְאִם יָדַע
- הַלּוֹקֶת שֶׁחֶפֶץ זֶה שֶׁל רְאוּבֵן הוּא⁵⁶, וְזֶה הַמוֹכֵר לוֹ סֵרְסוֹר
- הוּא - יִחְזִיר הַחֶפֶץ לְבָעָלִים⁵⁷, וְיִחְרִים⁵⁸ עַל מִי שֶׁנָּתַן לוֹ
- רְשׁוֹת לְמַכֵּר בְּחֻמְשִׁים אוֹ שְׂרָצָה⁵⁹ בְּחֻמְשִׁים וְחָזַר בּוֹ אַחֵר
- שְׁקִנִּיתִי⁶⁰.
- ז. כָּל סֵרְסוֹר שֶׁהוֹדִיעַ⁶¹ לְלוֹקֶת שֶׁחֶפֶץ זֶה אוֹ קָרַע זֶה שֶׁל
- רְאוּבֵן, וְאַחֵר שְׁקִנֶּה הַלּוֹקֶת אָמַר רְאוּבֵן: אֵינִי רוֹצֶה לְמַכֵּר
- בְּדָמִים אֵלּוּ - מִחְזִיר הַלּוֹקֶת; שֶׁהָרִי לֹא פָסַק לוֹ דָּמִים וְאָמַר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

וקנה שלא באחריות אף על פי שעיוות - המקח קיים (ראה למעלה פרק א הלכה ג) ובכתובות ק. אמרו ששליח שטעה מקחו בטל (ולמעלה שם הלכה ב). ומתוך סתירה זו בא רבינו לידי חילוק זה: אם לא הודיע שהוא משלח - מקחו קיים. ואם הודיע - מקחו בטל (כסף משנה, וראה למעלה פרק א). (41) בבא קמא קב: בבביתא ובגמרא שם קג. (42) וכוונתו הייתה שלא ידעו שהוא הקונה, כדלהלן. (43) אלא צריך לבקש מלוי, שעל שמו נכתב השטר, שיכתוב לו שטר לראובן (שם קג). ולא יכול הקונה לטעון שהמוכר צריך היה מייד להעלות על דעתו שהקונה וודאי קנה לעצמו, כי מי זה יקנה שדה לאחרים. (44) בגמרא שם אמרו שאפילו אם לא התנה עם המוכר, אלא לעדים בפני המוכר: "עוד שטר אחד תכתוב לי על שדה זו" כופין את המוכר לכתוב לו שטר אחר ואינו יכול לטעון כי היה סבור שלוי יכתוב לו שטר זה, שהרי אמר לעדים בפניו. וצריך עיון למה השמיט זאת רבינו, ועיין כסף משנה, לחם משנה ומשנה למלך. (45) דין זה נלמד ממה שאמרו בכתובות צח. במשנה: "אלמנה שהייתה כתובתה מאתיים ומכרה שווה מנה במאתיים, או שווה מאתיים במנה, נתקבלה כתובתה". כלומר: מכרה שווה מאתיים במנה היא הפסידה את עצמה והרי זה כאילו קיבלה מאתיים ואם מכרה שווה מנה במאתיים הכל לבעל המעות (ראה למעלה פרק א הלכה ה), כלומר, ליורשים והרי קיבלה מהם מאתיים. וגם סרסור שהוא שליח ומקבל שכר עבודתו, דומה הוא לאלמנה המוכרת שהיא כשליחם של היורשים (עיין כתובות ק). ושכרה אתה שגובה מהם כתובתה (כסף משנה). (46) ולא שותף, וראה סמ"ע שם סעיף קטן א. (47) ראה להלן הלכה ז. (48) כלומר, מכיוון שהוא שליח, חלים עליו כל דיני השליחות, ואילו היה דינו כשותף היה יכול לומר לו: לטובת העניין כיוונתי ומכרתי בזול ולא היה צריך לשלם לו ההפסד, וכן הוא הדין אם מכר ביוקר היה צריך לקבל חלקו בריווח (סמ"ע שם). (49) ולא הודיע ללוקח שהוא שליח, ואם כן המקח קיים. כמבואר למעלה הלכה ד. (50) כמו שכתב למעלה הלכה ד. (51) כמו שכתב למעלה פרק א הלכה ה, וראה שם ההבדל בין דבר שיש לו מחיר קבוע לבין דבר שאין לו מחיר קבוע. (52) ואינו מכחיש דברי הסרסור שאומר שמכר, אלא שטוען שמכרו במאה (כסף משנה ושי"ך סימן קפה סעיף קטן ו). (53) שכיוון שמורה במכר כ"ל - אין כאן אלא תביעה כספית, שמגיע לו מאה, וזה מורה בחמישים. ויש שהטעונו "שכיוון שהזכיר לו, בשעה שמסר לו החפץ, סכום מעות - אינו תובע הבגד אלא המעות" (רדב"י). והראב"ד כתב: "אין כאן שבועת התורה, לפי שראובן אינו תובע אלא בגד, ואינו יודע שנמכר, אלא מפי שמעון, ואינו טוען לא במנה ולא בשום דבר מסויים אלא בגד - הילכך יישבע הסרסור שבועת היסט ויפטר". ובמשנה (שבועות מג). מפורש כדברי רבינו, שהרי שם נאמר "המלווה על המשכון ואבד המשכון - סלע הלוויתני עליו ושתיים היה שווה, והלה אומר לא כי אלא סלע הלוויתני עליו וחמישה דינרים היה שווה - חייב [שבועה]" וראה בנתיבות המשפט שם ובאבן האול. (54) שאז נחשב כופר הכל על התביעה של יתר החמישים. והוא הדין אפילו אם לא נתן לו, אלא שאמר לו "הילך" (כסף משנה). וראה בפרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ג. (55) בהתאם לדברי רבינו למעלה בהלכה ד, שאם לא הודיע השליח ללוקח על שליחותו - המקח קיים, והשליח אחראי למשלח בעד הנוקים שגרו על ידי השינוי שלו. (56) ממשמעות הלשון נראה קצת, שאף השליח לא אמר כלום, אלא הלוקח מעצמו ידע של מי החפץ, דינו כאילו הודיעו השליח, ברם צריך שידע שהחפץ הוא של אותו המשלח ולא די שידע שהוא סרסור מבלי לדעת מי הוא משלחו, וראה בשי"ך סימן קפה סעיף קטן ו. (57) כמו למעלה בהלכה ד. אלא שכאן מחדש רבינו, שאף שהשליח מכחיש שעבר על דברי המשלח, בטל המקח, והשליח אינו יכול לשמש כעד נגדו, מאחר שהוא מחוייב שבועה ועד הנשבע אינו עד, כמו שמביא רבינו למעלה פרק א הלכה ז. והראב"ד כתב שאין צריך להחזיר, כי יכול לטעון שהמוכר והסרסור עשו עליו קנוניא, ולדעת רבינו מסתלק חשש זה על ידי חרם שמשיל הלוקח, ועיין באר הגולה שם אות י. (58) ורק חרם, אבל להשביעו שבועת היסט אינו יכול, אחרי שהוא טוען שמא, ואין מטילים שבועת היסט אלא בטענת וודאי (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ז). אך יש להבין מדוע אין מצרפים טענת הברי של השליח לטענת השמא של הלוקח, לחייב את המוכר בשבועה, כמו שמצרפים טענת הבעל-חוב לטענת שמא של המשלח למעלה פרק א הלכה ז. (59) כלומר: לא אמר לשליח למכור בחמישים, אלא כשזה מכר בחמישים ומסר את התמורה למשלח - נתראה. (60) זה לשון החרם של הלוקח, שאם לא כן, היה צריך לומר "שקנה". (61) ודווקא שהודיע השליח בעת המכירה שהחפץ של פלוני המשלח, ולא מספיקה לעניין זה הידיעה שיש ללוקח (משנה למלך).

מתוך מהדורת וגשל

- 1 לו: מִכָּר לָךְ בְּכֶף וְכֶף⁶². [פֶּלֶס]⁶³ סָרְסוּר⁶⁴ שָׁאֵבֶר הַחֶפֶץ
2 מִדְּוִד⁶⁵ אוֹ נִגְנֵב אוֹ נִשְׁבֵּר⁶⁶ - חֵיב⁶⁷ לְשֵׁלֶם, מִפְּנֵי שֶׁהוּא
3 נוֹשֵׂא שֹׁכֵר.
4 ח. הַלּוֹקֵחַ⁶⁸ פְּלִים מִבֵּית הָאֶמֶן⁶⁹ לְשַׁגֵּר לְבֵית חֲמִיו⁷⁰,
5 וְאָמַר לוֹ: אִם מִקְבָּלִין אוֹתָן מִמֶּנִּי - אֲנִי אֶתֵּן לָךְ אֶת דְּמֵיהֶם,
6 וְאִם לֹא - אֶתֵּן שֹׁכֵר מוֹעֵט⁷¹, וְנֶאֱנָסוּ בְּהִלְכָּה - הָרִי זֶה
7 חֵיב לְשֵׁלֶם⁷²; וְאִם נֶאֱנָסוּ בַּחֲזָרָה⁷³ - פְּטוּר⁷⁴. נִטְלָן⁷⁵ עַל
8 מִנֵּת לְמִכָּרָן לְאַחֲרֵים, וְאָמַר לוֹ: אִם יִמְכְּרוּ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי אוֹ
9 עַד זְמַן פְּלוֹנִי - אֶתֵּן לָךְ דָּמִים כֶּף וְכֶף, וְאִם לֹא יִמְכְּרוּ -
10 אֲחֻזֵּירָם לָךְ, וְנֶאֱנָסוּ, בֵּין בְּהִלְכָּה בֵּין בַּחֲזָרָה⁷⁶ - חֵיב
11 לְשֵׁלֶם⁷⁷.
12 ט. כָּל שְׁלִיחַ⁷⁸ שֹׁטֵעַן שָׁאֲרָעוֹ אֲנִס פְּלוֹנִי וְהִפְסִיד כֶּף וְכֶף -
13 הָרִי זֶה נִשְׁבָּע שְׁבוּעַת הַשְׁוֹמְרִין⁷⁹ עַל טַעֲנָתוֹ, וְיִפְטֹר. וְאִם
14 הָיָה הָאֲנִס בְּמָקוֹם שָׁאֲפָשֶׁר⁸⁰ לְהִבְיָא עָלָיו עֲדִים, אוֹ דָּבָר
15 שֶׁהוּא גְלוּי⁸¹ וְיָדוּעַ, שֶׁהָרִי יִמְצָא עֲדִים - הָרִי זֶה צָרִיךְ
16 לְהִבְיָא רָאִיָּה עַל טַעֲנָתוֹ; וְאִם לֹא הִבְיָא עֲדִים - אִינוֹ נֶאֱמָן,
17 וּמִשְׁלֵם⁸². מַעֲשֶׂה⁸³ בְּאֶחָד שָׁאֲמַר לְשִׁלּוּחָו: קִנְיָה לִּי⁸⁴ אֶרְבַּע

פרק שלישי

- 27 א. מִי שֶׁהִיתָה לוֹ קֶרֶקַע פִּתְחַת יָד אֶחָד, אוֹ שֶׁהָיוּ לוֹ
28 מִטְּלָטְלִין פֶּקֶדוֹן, וְרָצָה לַעֲשׂוֹת שְׁלִיחַ לְדוֹן עִם זֶה וְהִלְוִיצָא
29 הַקֶּרֶקַע אוֹ הַפֶּקֶדוֹן מִפִּתְחַת יָדוֹ - הָרִי זֶה כּוֹתֵב לוֹ הַרְשָׁאָה.
30 וְצָרִיךְ לְקַנּוֹת מִדְּוִד שֶׁהִרְשָׁהוּ. וְאָמַר לוֹ: דוֹן וְזָכָה וְהוֹצָא
31 לַעֲצָמָךְ. וְכִיּוֹצָא בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ. וְאִם לֹא כָתֵב לוֹ - אִינוֹ יָכוֹל
32 לְדוֹן עִמּוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא אוֹמֵר לוֹ: אֵין אֶתָּה בַּעַל דִּינִי. וְאָף

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(62) וכיוון שלא אמר לו כלום על המחיר, הרי זה כאילו אמר לו לחזור ולשאלו על המחיר בעת המכר, והלוקח שיידע מזה, חייב היה להעלות על דעתו אפשרות זו. (63) בדפוס רומי: "וכן". ותיקן הכסף-משנה לפי ספרים מדויקים "כל", ובכתב-יד תימן: "וכל", וכן הוא במגדל עוז. (64) בבא בתרא פז. במשנה, ולפי פירוש הריב"ם בתוספות שם דיבור המתחיל נשברה. (65) בעודו בידו קודם שמכר. וראה שולחן-ערוך, חושן משפט סימן קפה סעיף ז, וסמ"ע שם סעיף קטן יח. (66) על ידי אי זהירותו של הסרסור, שדינו כגניבה ואבירה (הגהות מיימוני אות ג בשם הריב"ם). ובשולחן ערוך שם נשמטו המלים "או נשבר". (67) כדין נושא שכר, שחייב בגניבה ואבירה. (68) נדרים לא: ובבא מציעא פא. (69) בעל מלאכה. (70) כמתנה לארוסתו. (71) והיינו, תמורת ההנאה שהיה למשגר בהתפארות זו שגילה נכונות להעניק מתנות (בבא מציעא שם ורש"י שם דיבור המתחיל לפי טובת הנאה). (72) [בלוקח כלים מן האומן על מנת לבקרו (פרק ד מהלכות מכירה הלכה יד) הביא רבינו שאינו חייב אלא אם היו דמי הכלי קצובים והיה הכלי חביב על הלוקח (מקורו מהגמרא בנדרים לא: ובבא בתרא פח). לפי שהחוב הוא מטעם "לוקח", כמו שכתב רבינו שם: "מעת שהגביהו נעשה ברשותו" ואם לא נתקיימו התנאים הנ"ל - לא קנה. אבל בלוקח כלים לשגרן לבית חמיו לא נזכר בגמרא שאינו חייב אלא באופנים הנ"ל, לפי שחובו אינו מטעם לוקח אלא מטעם סרסור, ומכיוון שהוא נהנה ומתפאר בכלי - דינו כשואל ולא רק כשומר שכר (ראה למעלה הלכה ז). ולפיכך העתיק רבינו הלכה זו כאן בדיני סרסור ולא בהלכות מכירה, ראה אבן האזל בהלכות מכירה שם]. (73) אחרי שלא קבלו ממנו ודעתו להחזיר, הריהו כשואל אחרי ימי השאלה (פרק ג מהלכות שאלה ופיקדון הלכה ב). (74) מאונסים. אבל עדיין דינו כשומר שכר להתחייב בגניבה ואבירה, שהרי נהנה והתפאר בכלי זה בבית חמיו וזהו שכרו. וכן מפורש בברייתא שם, ושם: "בחזירה פטור מפני שהוא כנושא שכר" (כסף משנה והגהות מיימוני). (75) נדרים שם ובבא מציעא שם. (76) שאצלו גם החזרה היא כהליכה. שהרי אם יודמנו לו קונים בדרך - ימכור להם (גמרא שם). (77) [גם כאן לא נזכר בגמרא שצריך שיהיו דמיו קצובים ושיהא חביב על הלוקח, לפי שגם כאן אין חיובו מטעם לוקח, אלא מטעם סרסור ומכיוון שאין שכרו קצוב מהמשלח אלא מרוויח מהכלי עצמו כפי הנראה בעיניו - דינו כשואל, ואינו דומה לסרסור שלמעלה (הלכה וז) שמקבל שכר קצוב מהמשלח ואינו אלא שומר שכר בלבד]. (78) ברייתא בבבא מציעא פג. בשם איסי בן יהודה, ושם פסק רבא כאיסי, במעשה שהיה עם שליח שארעו אונס. (79) היינו, שכולל אף שבועות שלא שלח בהן יד ושלא פשע (סמ"ע סימן קפז סעיף קטן א). (80) ששיכחים שם עוברים ושבים. (81) כמו המעשה שהובא להלן. (82) כדעת הר"ח והר"ף שם. (83) שם. (84) בכתב-יד תימן ובדפוס רומי: לו. וכן הוא בשולחן ערוך סימן קפז סעיף ב. (85) כתב כן מפני הבבא דלהלן: "אבל דבר הנעלם - יישבע עליו" ואם לא נתן בידו מעות אינו נשבע, שהרי כלל בידני: "כל הנשבעין שבתורה נשבעין ולא משלמין" (שבועות מד:). כלומר נשבעין לפטור ולא ליתול. (86) כלומר, שהדברים מקבלים פרוסום, וידוע הדבר ברבים מתי ואיך ואצל מי קרה מאורע זה, של חימוץ יין בכמות גדולה כזאת. (87) שהמשלח יכול לטעון, שהשלח קנה יין חמוץ במחיר מוזל, אחרת הרי קל בידו להוכיח את ההיפך. (88) [ראה להלן פרק ט הלכה א, שתקנת חכמים היא שמשביעין את השותף בטענת ספק. וסובר רבינו שבכל השבועות נוהג דין זה של איסי בן יהודה ואף בשבועות דרבנן]. (89) [האריסין והאפוטרופין וכו'] להלן פרק ט הלכה א. אין הדברים מובנים, שהרי כל עיקר ההלכה של איסי בן יהודה נאמרה בשבועת השומרים ונלמדה ממה שאמרה תורה (שמות כב, ט"ז): "אין רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם" - שאם יש רואה יביא רואה ויפטר (בבא מציעא שם). אבל בעל הנתיבות (סימן קפז) כתב שהחידוש הוא באופן שאין דין שבועה מן התורה, כגון, שמפקיד טוען ברי ויש לנפקד מיגו שאז אין נשבעין מדאורייתא. (90) פרק ג מהלכות שכירות הלכה א. (1) כלל בו רבינו כל דיני הרשאה.

שטר החוב עצמו בכתיבה ומסירה, מפני שהוא מקנה
השעבוד בו. והוה הדין שיראה לי מן הגמרא. אכל הגאונים
תקנו שנותבין הרשאה אף על המלוה, כדי שלא יטל כל
אחד ממון חברו וילך לו למדינה אחרת. ועוד תקנו, שאם
הרשהו לטל מעות שיש לו ביד חברו או לתבוע ממנו
הלוואה, ולא היתה למקנה קרקע - מקנהו ארבע אמות
מחלקו שבארץ ישראל, ומקנה לו המעות על גבן. ודברים
אלו דברים קלים הן עד מאד ורעועים. שנה, מי יאמר שיש
לו חלק בארץ ישראל? ואפלו הוא ראוי, אינו ברשותו.
והגאונים עצמן שתקנו תקנה זו אמרו, שאין אומרים: יקב
הדין את החר, ואינה אלא כדי לאים על הנתבע. אם רצה
לדון ולתן בהרשאה זו - נפטר. ולמה יפטר? שאין זה הבא
בהרשאה זו הרעועה פחות משליח שעשהו בעדים. אכל
אם לא ירצה הנתבע לדון עמו - אין כופין לתן לו ולא
להשבע עד שיבוא בעל דינו. וכן הורו, שאם היתה לו
מלוה אצל חברו, בין בשטר בין בעדי קנן, אף על פי
שפטר בה בבית דין - כותבין עליו הרשאה, מפני שהוא
כפירת שעבוד קרקע; אכל אם מלוה על פה היא שפטר
בה - לא תקנו שיתבטל עליה הרשאה.
ח. מי שהרשה לאחד, ורצה לבטל השליחות ולהרשות
לאחר - הרי זה מבטל. ואין למרשה לכתב הרשאה לאחר;
שנה אמר: אין רצוני שיהיה פקדוני ביד אחר. לפיכך, אם
התנה עליו שירשה הוא לאחר, ואחר לאחר - הרי השליח
כותב הרשאה לשני, ושני לשלישי, הכל לפי תנאו.
ט. הבא בהרשאה שמחל לזה הנתבע, או שמכר לו, או
שמחל לו על השבועה, או שעשה עמו פשרה - לא עשה
כלום; שהרי אומר לו: לתקן שלחתיך ולא לענות. לפיכך,
אם התנה עמו: בין לתקן בין לענות, אפלו מחל לו על הכל
הרי זה מחול.
י. ראובן שבא בהרשאה ותבע שמעון - אין שמעון יכול
לדחותו ולומר לו: שמא המשלח אותך הרשה אחר ובטל
שליחותך? שהרי ראובן אומר לו: תן לי הפקדון שיש לי
בידך, וזו הרשאתי תהי אצלך. ואם המפקיד הרשה אחר -
הוא הפסיד על עצמו; ושמעון פטור, שהרי בהרשאתו נתן.
יא. ראובן שבא בהרשאת שמעון ותבע לוי, ואמר לוי: לא
היו דברים מעולם, אכל ישבע שמעון ויטל - מוציאין
הממון מיד לוי, ויהיה מנח בבית דין עד שיבוא שמעון
וישבע ויטל. וכן כל הדברים שתולה לוי בשמעון - ידון
ראובן, ויהיה הממון מנח בבית דין עד שיבוא שמעון
וישאל. ויש לראובן להחרים על מי שטוען טענת שקר כדי
לעכב הממון ולאחרו. נתחייב לוי שבועה - אינו יכול לעכב
ולומר לו: איני נשבע עד שאחרים בפני שמעון על מי
שטוען עלי שקר; שאין זה החרם אלא תקנה קלה שתקנו
הגאונים האחרונים, כדי שיתקנו בעלי דינים טענותיהן, ואין
מעכבין שבועתו של זה מפני תקנה זו הקלה.

1 על פי שכתב לו כן - אינו אלא שליח, וכל מה שצנפה בו
2 - הרי הוא של משלחו. וכל ההוצאות שיוציא השליח על
3 דין זה שהרשה - הרי המשלח חייב בהן; שכן כותבין
4 בהרשאה: כל שתוציא בדין זה - עלי לשלמו.
5 ב. הקנה לזה שהרשה שליח או רביע מה שיש לו ביד
6 חברו - הרי זה עושה דין על הכל; הואיל ודן על חלקו,
7 והרי הוא בעל דינו בחלקו - דן על הכל.
8 ג. אחד מן האחרין שלא חלקו או מן השתפין שבא לתבוע
9 - תובע על הכל; הואיל ויש לו חלק בזה הממון - אין
10 צריך הרשאה משאר שתפין. ואין השתף האחר יכול לומר
11 לשותפו שדן: אלו הייתי אני שם, הייתי תובע טענות
12 אחרות ומחייב בעל דיני; שהרי אומר לו: למה לא באת
13 לתבוע גם אתה? לפיכך, אם היה במדינה אחרת - יש לו
14 לחזור על בעל הדין ולדון עמו, ולומר לו: אני איני מודה
15 בכל מה שטוען שתף שלי. לפיכך יש לנתבע לעכב ולומר
16 לזה: או דון עמי בחלקך, או הבא הרשאה; שהרי ממון
17 שניכם בדי, ושניכם בעלי דיני, ולמחר יבוא אחיך או
18 שתפך ויתבע גם הוא.
19 ד. הבעל בנכסי אשתו - צריך הרשאה. ואם יש פרות
20 בקרקע - מתוך שיש לדון על הפרות, שהרי הן שלו, דן
21 על העקר, ואין צריך הרשאה מאשתו; שאם אין לו קרקע
22 - אין לו פרות.
23 ה. מי שהיה לו ביד חברו פקדון או מלוה, בין במטלטלין
24 בין מעות, ועשה שליח בעדים להביאן לו - הרשות ביד
25 זה שהם אצלו: אם רצה לתן - נפטר, ואינו חייב באחריותו.
26 שהרי נתן לשלוחו; ואם לא רצה לתן - אינו נותן, שאין
27 זה בעל דינו עד שיבוא בהרשאה על הפקדון. וכל הבא
28 בהרשאה - הרי הוא בכלל הנאמר בהן: ואשר לא טוב
29 עשה בתוך עמיו.
30 ו. התובע חברו בדין במטלטלין או במעות שהפקיד אצלו,
31 וכפר בו - אינו יכול לכתב הרשאה עליו, שנתבא זה
32 כמשקר; שהוא אומר לו: הרשיתיך לטל מה שיש לי ביד
33 פלוני, וכבר אמר פלוני שאין לו אצלו כלום. וכן מי
34 שנתחייב לו חברו שבועה - אינו יכול להרשות אחר עליו
35 להשביעו; שאין שם דבר שיקנה לו, ואין אדם מרשה על
36 תביעת דברים, שאין הדברים נקנין אלא על תביעת הממון.
37 ז. מי שהיה לו מעות פקדון ביד אחר, ורצה להרשות שליח
38 להביאן - אין הקנן מידו מועיל בזה, שאין המטבע נקנה
39 בחליפין. אלא כיצד עושה? נותן לו קרקע כל שהוא,
40 ומקנה לו המעות על גבה כדי להוציאן בהרשאה זו, והולך
41 ודן עמו ומוציאן. היתה לו מלוה ביד אחר - אינו יכול
42 לכתב הרשאה עליה, ואפלו היה החוב בשטר; מפני
43 שהמלוה להוצאה נתנה, ואין אדם מקנה לחברו דבר שאינו
44 בעולם. ואין לו דרך שיקנה אדם חוב בה אלא במעמד
45 שלשתן, והוא דבר שאין לו טעם, כמו שבארנו, או בהקננת

פרק רביעי

א. כשיצאו השתתפין להשתתף - במה יקנה כל אחד מהן
מזון חבירו להשתתף בו? אם במעות נשתתפו - יביא זה
מעותיו ויביא זה מעותיו, ויטילו אותן לכיס אחד, ויגביהו
את הכיס שניהם. אבל אם כתבו שטר והעידו עדים, אף
על פי שקנו מיד שניהם שביא זה מאה וזה מאה וישתתפו
בהן - לא קנו, ועדין לא נעשו שתתפין, שאין המטבע נקנה
בהחליפין. לפיכך, אם נשתתפו בשאר המטלטלין - כיון
שקנו מידם שביא זה חביתו של זון וזה פדו של דבש והרי
נשתתפו בהן, נעשו שתתפין בהן. וכן אם ערכו פרוחיהן, או
ששכרו מקום בשתפות והניח זה פדו וזה חביתו שנשתתפו
בהן - הרי אלו שתתפין. כללו של דבר: בכל הדרכים שקונה
הלוקח, באותן הדרכים עצמן קונין השתתפין זה מזה המזון
המטל ביניהם להשתתף בו.
ב. האמנין שנשתתפו באמנות, אף על פי שקנו מידם -
אינן שתתפין. כיצד? שני חטים או שני אורגים שהתנו
ביניהם, שכל שיקח זה וזה במלאכתו יהיה ביניהן בשנה
- אין באן שתפות כלל; שאין אדם מקנה לחבירו דבר שלא
בא לעולם. אבל אם היו לוקחין הבגדים במזון עצמן
ותופרין אותן ומוכרין, ולוקחין השתי והערב ממעותיהן
ואורגים ומוכרין, ונשתתפו במעות שלוקחין בו - הרי אלו
שתתפין, וכל מה שירויחו בשכר מלאכתן ובמשאן ובמתנן
- הרי אלו לאמצע.
ג. השתתפין שהטילו לכיס זה מנה וזה מאתיים וזה שלש
מאות, ונתעסקו פלן במזון, ופחתו או הותירו - השכר או
הפחת ביניהם בשנה לפי מנגנם, ולא לפי המעות. ואפלו
לקחו שור לטביחה, שאלו טבחוהו היה נוטל כל אחד
מבשרו כפי מעותיו, אם מכרוהו חי ופחתו או הותירו -
השכר או הפחת לאמצע. במה דברים אמורים? כשנשאו
ונתנו במעות שנשתתפו בהן; אבל אם המעות קימין, ועדין
לא הוציאו אותן, ופחתו או הותירו מחמת המטבע ששנה
המלך או אנשי המדינה - חולקין השכר או ההפסד לפי
המעות. במה דברים אמורים? בסתם; אבל אם התנו שיטל
בעל המאה שלשה רבעים מן השכר, ויטל בעל המאתים
רביעי, ואם נפחתו - לא יפחת זה שיטל שלשה רביעי
השכר אלא רביעי ההפסד, ויפסיד זה שנוטל רביעי השכר

שלשה רבעים מן הפחת - הרי אלו חולקין כפי מה שהתנו,
שכל חנאי שבמזון - קיים.
ד. השתתפין שהתנו ביניהם שיעמדו בשתפות זמן קצוב -
כל אחד ואחד מהן מעכב על חבירו, ואינו יכול לחלק עד
שיגיע הזמן או עד שיכלה מזון השתפות, ואין אחד מהן
יכול לטל חלקו מן הקרן ולא בשכר עד סוף הזמן. נשתתפו
סתם, ולא קבעו להם זמן - הרי אלו חולקין כל זמן שירצה
אחד מהן; וזה נוטל חלקו מן הסחורה, וזה נוטל חלקו.
ואם לא היתה באותה סחורה דין חלקה, או שהיתה
בחלקה הפסד - הרי אלו מוכרין אותה וחולקין את
הדמים. היה זמן ידוע למכירת אותה סחורה - יש לכל אחד
מהן לעכב שלא יחלקו עד שתמכר הסחורה בזמן הידוע
למכירתה. ואין אחד נוטל מן הקרן ולא מן הרוח עד זמן
החלקה, אלא אם התנו ביניהם. היה להם חוב אצל אחרים
- אינו יכול לומר לחבירו: לא נחלק עד שנגבה כל חוב
שיש לנו; אלא חולקין, וכשיפרעו החובות - יטל כל אחד
חלקו. היה עליהן חוב לאחר: אם אינן אחראין זה לזה -
חולקין, ולכשיגיע זמן החוב לפרעו - יתן כל אחד חלקו;
ואם הן אחראים - כל אחד מהן מעכב לחלק עד שיגיע
זמן השטר ויפרעו החוב. ולמה מעכב? שהרי חבירו אמר
לו: הואיל וכל אחד מהן חב לשלם כל השטר, נשא ונתן
בדמים אלו עד שיגיע הזמן. אמר לו חבירו: נחלק, וטל
אתה דמים כנגד כל השטר, ונעשה מהן סחורה לעצמך,
ותשלם כל השטר בזמנו - יש לו לעכב עד זמן ולומר לו:
שקא נפסיד, והשנים יותר מרויחין מן האחד.
ה. הנותן מעות לחבירו לילך למדינה פלונית לסחורה, או
לקנות לו פרות לסחורה, או לישוב בו פחנות - אינו יכול
לחזור בו ולהחזיר המזון מיד השתתף, עד שילך למקום
שהתנו ויחזור, או עד שיקנו אותן הפרות וימכרו, או עד
שיישב פחנות. שנה כפי שקבע זמן הוא.

יום שישי י"א טבת ה'תשע"ב

פרק חמישי

א. המשתתף עם חבירו בסתם - לא ישנה ממנהג המדינה²
באותה הסחורה. ולא ילך למקום אחר³, ולא ישתתף בה⁴

מתוך רמב"ם לטעם - הוצאת מוסד הרב קוק

(1) ביאר בו רבינו דיני שותפות והיאך הם משתתפים, וכיצד הם חולקים. (2) ראה להלן הלכה ב, שהנותן מעות לחבירו בתורת שותפות ליקח בהם חטים, אין ליקח בהם שעורים. והמקור מבבא קמא קב: ואף כשהשתתף בסתם - אם יש מנהג הרי זה כאילו התנה (סמ"ע קעו סעיף קטן לא) וראה במגדל עוז מקור להלכה זו בתשובות הגאונים. (3) פן יארע אונס בדרך. כן הוא בכתובות ק: "רבינא הווה בידיה חמרא (=יין) דרבינא זוטא וכו' הווה מסיק ליה לסיכרא (=רצה להוליכו למקום ששמו "סיכרא") אתא לקמיה דרב אשי, אמר ליה מהו למשקליה בהדיה (=האם מותר לי לקחת אתי יין זה?) נשקליה, דילמא מיתניס (=אקחהו שמא יקרה אונס), נשבקייה, דילמא מתקיף (כן הוא נוסחת הרי"ף, וזה פירושה: נשאיר אותו כאן, שמא יחמיץ), אמר ליה זיל לא עדיף מדידך (=הולך אותו כשם שאתה מוליך את שלך)". הרי שדווקא אם יש חשש שמא יחמיץ כאן - אז התירו לו, אבל באופן אחר אסור אף אם מוליך גם את שלו, ועיין ר"ן שם. ולהלן הזכיר רבינו גם "פירש בים". (4) היינו, בסחורה או במזון השותפות, כדלהלן הלכה ב.

- 1 עם אחרים⁵, ולא יתעסק בסחורה אחרת⁶, ולא ימכר
- 2 בהקפה⁷, אלא דבר שדרכו להמכר תמיד⁸ בהקפה, ולא
- 3 יפקיד ביד אחרים⁹, אלא אם כן התנו בתחלה, או שעשה
- 4 מדעת חבריו¹⁰. עבר ועשה שלא מדעת חברו, ואחר כך
- 5 הודיעו ואמר לו: עשיתי כך וכך, והסכים למעשיו - הרי
- 6 זה פטור¹¹. ואין כל הדברים האלו צריכין קנין¹², אלא
- 7 בדברים בלבד.
- 8 ב. אחד מן השתתפין שעבר¹³ ומכר בהקפה, או פרש¹⁴
- 9 בים¹⁵, או הלך למקום אחר, או שנשא ונתן בסחורה אחרת,
- 10 וכן כל פיצא באלו הדברים - כל פחת שיבוא מחמת
- 11 שעבר¹⁶ חייב לשלם לבדו¹⁷; ואם היה¹⁸ שם שוכר - השוכר
- 12 לאמצע, כמו שהתנו ביניהם בשוכר. לפיכך, הנותן¹⁹ מעות
- 13 לחברו בתורת שתפות לקח בהן חטים לסחורה²⁰, והלך
- 14 וקנה שעורים, או שנתן לו מעות לקנות שעורים, וקנה
- 15 חטים: אם²¹ פחתו - פחתו לזה שעבר, ואם²² הותרו -
- 16 הותרו לאמצע²³. וכן²⁴ אם הלך ונשתתף עם אחר במקום
- 17 השתפות: אם הפסיד - הפסיד לעצמו, ואם נשתפר - השוכר
- 18 לאמצע. אבל אם נשתתף עם אחר במקום עצמו²⁵: אם פחת
- 19 - פחת לעצמו²⁶, ואם הרויח - הרויח לעצמו. ואם התנו
- 20 ביניהם - הכל לפי התנאי.
- 21 ג. הנותן מעות לחברו לקח בהן פרות למחצית שוכר -
- 22 רשאי לקח לעצמו²⁷ מאותו המין²⁸; וכשהוא מוכר - לא
- 23 ימכר שניהם כאחד²⁹, אלא מוכר אלו בפני עצמן [ואלו
- 24 בפני עצמן]. ולא יקח לעצמו³⁰ חטים ולחברו שעורים,
- 25 אלא בכלל חטים או בכלל שעורים, כדי שיהיו מעות שניהם
- 26 שוין בתחלה³¹.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

5 מקור הלכה זו במשנה פסחים פט: "הממנה עימו אחרים בחלקו (שלא בידיעת בני החבורה) רשאים בני חבורה ליתן לו את שלו". כלומר, אומרים לו טול חלקך וצא, שאין אנו רוצים שיתערב זר בינינו (רע"ב שם). 6 תוספתא בבא מציעא פרק ד (הוצאת צוקרמנדל עמוד 380 A, ותוכנה הובא להלן (פרק ז הלכה ז), ש"המושיב את חברו בחנות למחצית שכר, אם היה אומן לא יעסוק באומנותו, לפי שאין עיניו על החנות בשעה שעוסק באומנותו". ושם בתוספתא ובדברי רבינו שאם היה שותף עימו בחצר (בתוספתא: בחנות) מותר. וכאן השמיט זאת רבינו בהסתמכו על מה שכתב להלן. 7 פסחים ק"ג. "שרי כיסוך, פתח שקיך" (=קבל המעות תחילה ותנם בתוך כיסך ואחר כך פתח השק ותן ללוקח). ועוד אמרו בכתובות עו: "סתמא דמילתא כמה דלא יהיב איניש זוזי, לא יהיב איניש חיותא" (=מן הסתם לא ייתן המוכר את הבהמה כל זמן שלא נתן הלוקח את הכסף). 8 ואם קצת בני אדם מוכרים בהקפה וקצתם שלא בהקפה אסור למכור בהקפה (כסף משנה) ואפשר שאפילו אם רוב בני אדם מוכרים בהקפה וקצת שלא בהקפה - אין למכור בהקפה, שאין הולכין בממון אחר הרוב (בבא בתרא צב: ולמעלה פרק ט"ז מהלכות מכירה הלכה ה) ואין היתר אלא בדבר שדרכו להימכר תמיד בהקפה (ראה באור שמח להלן הלכה ב ובנתיבות המשפט שם חידושים אות כג). 9 שאין השואל רשאי להשאיל (לאחרים) ואין השוכר רשאי להשכיר - שאין רצונו של אדם שיהא פקדונו ביד אחר (בבא מציעא לו. ופרק א מהלכות שכירות הלכה א). ושותף הרי הוא כשומר כמו שאמרו בבבא בתרא מב: 10 ש"כל תנאי שבממון קיים" (בבא מציעא צד: 11 שהרי מחל. 12) כמו שכתב רבינו למעלה פרק ה מהלכות מכירה הלכה יא שתחילה אינה צריכה קניין. 13 יוצא מתוך מה שנאמר בהמשך הדברים לפיכך הנותן מעות לחבירו וכו'. 14 הפליג, נסע בספינה. 15 שמא תארו תקלה בים. ראה ברש"י לכתובות ק: דיבור המתחיל מהו לאמטויי. 16 אבל בהפסדים אחרים שלא באו מחמת שעבר, אינו חייב (ש"ך סימן קפג סעיף קטן ט. וראה במשנה למלך למעלה פרק א הלכה ב). 17 אף על פי ששותפין משועבדים אחד לחבירו והרי זו "פשיעה בבעלים" שפטור עליה (פרק א מהלכות שכירות הלכה ג) - כאן חייב הוא מטעם מזיק בידים ובוזה אינו פטור אף "בבעלים". ראה בפרק כ"א מהלכות אישות הלכה ט ובמשנה למלך כאן. 18 כן כתב רבינו למעלה (פרק א הלכה ה) לגבי שליחות, והוא הדין כאן, שהשותפות לא נתבטלה על ידי זה. 19 בבא קמא קב: כברייתא האחרונה, וכרבי יהודה. 20 למעלה בפרק א הלכה ה כתב רבינו: "בין לאכילה ובין לסחורה", ולכאורה הוא הדין כאן, ולסחורה לאו דווקא, אלא שסתם שותפות היא לסחורה, וכן דעת הרא"ש ושאר פוסקים. 21 לשון הברייתא שם. 22 ברייתא שם וכרבי יהודה. 23 שהשותפות אינה מתבטלת בשינוי זה וכו"ל. 24 נלמד מהקודם, שהרי אף כאן שינה ממגמת השותפות (כסף משנה). 25 שעבר על מה שכתב רבינו למעלה (הלכה א) שלא יתעסק בסחורה אחרת, ואף כאן, אי אפשר שלא התעסק איתו. ועיין ש"ך סימן קעו סעיף קטן כב. 26 ואין לשותף הראשון חלק לא בהפסד ולא בשכר, אלא אם כן התנו כן ביניהם. 27 ומה שאמרנו למעלה (הלכה א) "המשתתף עם חברו - לא יתעסק בסחורה אחרת" - אין זה אלא כשעשו ביניהם שותפות לכל ענייניהם, אבל כאן שלא עשו ביניהם שותפות כללית, אלא באופן עראי, לקנות פירות אלו ולמכרם, לא נאסר לו לעסוק בסחורה אחרת. וכהאי גוונא כתב הש"ך ביוה"דע"ה סימן קעו סעיף קטן סז בשם הפרישה. והמדובר כאן כשקונה בכסף הוא ולא ממעות השותפות, וראה להלן. 28 יש שכתבו שכיוון שקונה בכסף הוא, אין הברל בין אותו המין למין אחר (וראה להלן) ואדרבא אם מותר לקנות מאותו המין, שיש מקום לחשד, שיחשבו הוראים שמשלשל לסלו מאותם הפירות השייכים לשהים (ראה ברדב"ז), כל שכן שמותר לקנות ממין אחר (מקום בבית יוסף שם סימן קעו). ויש אומרים שלא הותר אלא אותו המין, אבל מין אחר אסור. 29 שמא מה שקנה לעצמו אינו משובח כל כך כמו של השותפות, ונמצא חברו נפסד בכך (כסף משנה). 30 יש מפרשים שכאן מדובר בכסף של השותפות, ולפיכך אסור לקנות לחבירו מין אחד ולעצמו מין אחר. ואילו ב"לעצמו" שלמעלה שהוא בכסף של עצמו, מותר בין באותו המין ובין במין אחר. ויש אומרים שהבבא הוה היא המשך מהבבא הקודמת ושתיהן עוסקות בכסף של עצמו ולפי זה לעולם אסור לקנות ממין אחר כמו שביאר רבינו להלן (אבן האזל). 31 בכתב"ד תימן: "בחבילה" וכן גרס רבינו ירוחם (הובא בכסף משנה) וכן הוא בתוספתא שם. ואפשר לפרשו מעניין "יחד", כלומר, שיהיה ריווח והפסד שניהם ולא ישתכר בשלו יותר מבשל חברו (בית יוסף שם). ונראה שכל זה מחמת חשד, שלא יאמרו: לעצמו דאג, ולחבירו לא דאג.

- 1 ד. אחד מן השתתפין שאמר: נוליד הסחורה למקום פלוני,
- 2 שהיא ביקר³², ונמכר שם³³, אף על פי שקבל עליו כל אנס
- 3 או כל פחת שיבוא - הרי חברו מעכב עליו; שהרי אמר
- 4 לו: אין רצוני שאתן מעות שבדי, ואהיה רודף אחריך לדין
- 5 להוציא ממך³⁴. וכן כל פיוצא בזה.
- 6 ה. אחד מן השתתפין שבא לישן את הפרות עד זמן הידוע³⁵
- 7 - אין חברו מעכב עליו. ואם אין זמן לאותן פרות - חברו
- 8 מעכב עליו.
- 9 ו. שתתפין ששמו פרוחיהן ונשתתפו בהן - יש להן אוניה
- 10 זה על זה³⁶. ערב פרות בלא שומא³⁷ ומכרום, ונשאו ונתנו
- 11 בדיניהן - הרי אלו מחשבים את הפרות כמה היו שוין בעת
- 12 שנשתתפו, ומחשבים את השכר או ההפסד.
- 13 ז. שתתפין שמחלו להם מוכסין³⁸ - מחלו לאמצע³⁹. ואם
- 14 אמרו⁴⁰: משום פלוני מחלנו - מה שמחלו מחלו לו⁴¹. היר⁴²
- 15 באין בדרך, ועמדו עליהן לסטים וגזלו את השניא, והציל
- 16 אחד מן השתתפין - הציל לאמצע⁴³. (אפלו אין יכולים חבריו
- 17 להציל, דלא פלג, פיון דלא אמר פלוס). ואם אמרו⁴⁴: לעצמי

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

(32) כלומר, למקום פלוני שהסחורה נמכרת שם ביוקר. (33) וראה למעלה (הלכה א) שבלי רשות מהשותף השני אסור להוליד למקום אחר. (34) מקור הלכה זו בירושלמי בבא קמא (תחילת פרק שלישי) בדין שור שעלה על שור אחר להרגו, שמותר לבעל השור הניזק לשמוט את שורו מתחת לשור המזיק, ובעל השור המזיק אינו יכול לטעון: אשלם לך נזק, לפי שאומר לו: אני רוצה לחזור אחר כך בבתי דינים, ומטעם זה הצריכו חכמים להרחיק נזקים מחבירו, אף כאלה שהמזיק חייב לשלם לניזק, עיין בבא בתרא כ: ולמעלה פרק ט מהלכות שכנים הלכה יא. (35) כגון התאריכים של מכירת פירות שונים, עליהם מוסר רבי יהודה בברייתא ובתוספתא שם. ובתוספתא שם נוסף: "אם היה ערב שביעית - מותר, שמתחילה לא לקחו אלא על מנת כן" (כלומר, ליישן פירות של ערב שביעית לצורך שביעית). (36) שאם נתברר שלא שמו כהוגן את פירותיו של אחד מהם, אף על פי שהם שותפים ואפשר שהם מוחלים זה לזה - יש בהם דין אונאה ככלל מקח וממכר. וראה ברדב"ז. (37) ומכיוון שלא דקדקו לכתחילה בזה, יש וודאי מקום לחשוב שמחלו זה לזה, ואף על פי כן אין אנו אומרים כן (ראה בסמ"ע שם סעיף קטן יב"ג). (38) גובי מכס. (39) אף על פי שרק אחד ביקש שימחלו. ויש אומרים שאף על פי שבקשתו הייתה שימחלו למענו, והסכימו לו - השכר לאמצע. שכיוון שעשו זאת על פי בקשתו הרי הוא כשלוחם (כסף משנה בשם הרא"ש, ועיין בסמ"ע סימן קעח סעיף קטן א). (40) גובי המכס. יש אומרים שהיינו דווקא אם המוכסים אמרו כן מעצמם, מבלי שפנה אליהם. שאם לא כן, הרי הוא שלוחם של השותפין כמבואר למעלה (כסף משנה בשם הרא"ש). (41) ואין לכולם חלק בזה. (42) תוספתא בבא מציעא, הובאה בבבא קמא קט"ז: ונתפרשה שם על ידי רמי בר חמא. (43) שכל זמן שלא גילה את דעתו, מן הסתם הוא מתכוון להציל בשביל כל השותפים, כדרכו של שותף. (44) בתוספתא שם: "ואם היתנה עימהם בבית דין מה שהציל הציל לעצמו". אבל כבר כתב באור זרוע בבא קמא סימן תנט שמסוגיית הגמרא שם נראה שאין צריך להתנות בבית דין דווקא, עיין שם. ואף על פי שכתב רבינו להלן הלכה ט שחלוקת שותפות צריכה בית דין - כאן במקום הפסד לא הצריכו כן. (45) שהרי נתחלק מן השותפות. ואף על פי שלא הגיע עוד הזמן לחלוקת השותפות (ראה למעלה פרק ד הלכה ד) - כיוון שיש כאן הפסד התירו לו לחלוק (שיטה מקובצת שם בשם רבינו יהונתן). (46) שכיוון שיכולים להציל, אין זה הפקר. (47) שאז יש לזה דין הפקר. (48) כן כתב הר"ף בבבא בתרא פרק א, ודייק כן מהגמרא שם ד. (49) שמפורסם ברבים שהוא שייך לשותפים. (50) משמע אפילו היה מונח שם זמן רב (חושן המשפט סימן קעט סעיף א, ועיין סמ"ע ושו"ך שם). ובלבד שיהא בתוך ימי השותפות, אבל אחרי ימי השותפות, יש להם חזקה זה על זה (רי"ף שם). (51) כי שותפים אינם מקפידים אחד על השני. ואין הוכחה, מזה שהחפץ ברושות, שחבירו מכרו לו או נתנו לו במתנה (הרי"ף שם). (52) בעדים (כסף משנה בשם הרא"ש). (53) בבא מציעא לא: פסקו של רבא בר רב הונא בעובדה של איסור ורב ספרא, וכתיקונו של אביי. (54) אחרי תום זמן השותפות או שלא היה זמן בכלל (הגהת מיימוני אות ג). וראה למעלה פרק ד הלכה ד. (55) כדברי אביי בשם רב נחמן. לפי שאינו צריך אלא לברור, ולא להוציא פסק דין (גמרא שם). (56) כלומר, כולם הם הדייטות (סמ"ע סימן קעו סעיף קטן מ). (57) שאם לא כן, היאך נאמין להם (כסף משנה) ועוד שהרי נקראו "בית דין" (בית-דין של הדייטות), ואם אינם נאמנים, אינם נקראים בית דין (רדב"ז). (58) פשוט. שאם לא כן היאך יחלקו (כסף משנה). (59) כלומר, חילק אותה, את השותפות. (60) מצורה מוחלטת זו משמע שאפילו אם הפסיד בחלוקה זו, יכול הוא לחזור בו (וראה ברמ"א סימן קעו סעיף יח). (61) בבא מציעא ט. וסט: כדברי רב נחמן ורב פפא על רקע העובדה של שני הכותמים. (62) שצריכים שומא, שיש בהם כמה מינים (גמרא שם). (63) שכולן שוות, ראה להלן. (64) שאף על פי שעל עצם החלוקה, אין צורך בבית דין - צריך להודיע להם על החלוקה. וראה סמ"ע שם סעיף קטן מט. (65) גמרא שם.

בשנה. וכן אם אמר לו: כל הרוח יהיה לך שלישו או
עשיריתו בשכרך, הואיל ויש לו עסק אחר - הרי זה מתר; 37
ואם הפסידו - יפסיד מחצה. ואם היה זה המתעסק אריסו 38
והיה לו עסק אחר - אינו צריך להעלות לו שכר אחר כלל; 39
שהאריס משעבד הוא לבצל השדה. 40
ג. ועוד תקנו חכמים: שכל הנותן מעות לחברו להתעסק 41
בהן, ופחתו או הוטריו, ולא רצה לתן לו שכר עמלו בכל 42
יום, ולא התנו ביניהן שום תנאי - שיהיה שכר המתעסק 43
באותו חצי של פקדון שליש רוח הפקדון, שהוא שנות 44
רוח כל הממון. לפיכך, אם הרווחו - יטל המתעסק שני 45
שלישי הרוח: חצי הרוח של חצי המעות שהן מלוה, 46
ושנות הרוח בשכר שנתעסק בפקדון, נמצא הכל שני 47
שלישי הרוח; ויטל בעל המעות שליש הרוח. ואם פחתו 48
- יפסיד המתעסק שליש הפחת, שהרי הוא חייב בחצי 49
הפחת מפני שחצי המעות מלוה, ויש לו שנות בשכרו 50
באותו החצי של פקדון, ונמצא שנשאר עליו מן הפחת 51
שלישו; ובעל המעות יפסיד שני שלישי הפחת. 52
ד. יש מי שטועה ואומר: שהנותן עסק סתם, אם יהיה שם 53
שכר - יטל המתעסק חציו, ואם היה שם הפסד - יפסיד 54
שליש. ואין הדבר כן, אלא אם כן התנו על דבר זה בפרוש. 55
וכן אם התנו, שיפסיד המתעסק מחצה, ואם יהיה שם שכר 56
- יטל שני שלישי הרוח - הרי זה מתר. וכן אם התנו, שאם 57
יהיה שם שכר - יטל המתעסק תשיעיתו, ואם יהיה שם 58
הפסד - יפסיד עשיריתו, הואיל והתנו שיהיה רוח המתעסק 59
יותר על הפסדו - תנאו קצם, ותוספת זו כנגד עמלו. ורבותי 60
הורו, שאין התנאי זה מועיל אלא אם כן היה למתעסק 61
עסק אחר; אבל אם אין לו עסק אחר - צריך שיהא שכר 62
המתעסק יתר על הפסדו בשנות, כמו שבארנו. שזה דבר 63
אסור הוא, ואין התנאי מועיל בו. ולא יראה לי זה. 64
ה. הורו רבותי: שאם התנו, שיטל המתעסק שלשה חלקים 65
מהשכר, ובעל המעות רביע השכר - נמצא רביע המעות 66
בליכר בתורת פקדון, ושלשה רביעים בתורת הלואה. 67
לפיכך, אם היה שם הפסד - יפסיד המתעסק שלשה רביעי 68
הפסד פחות שליש הרביע, ויפסיד בעל המעות רביע 69
ושליש רביע, שהוא שליש כל ההפסד. כיצד? נתן לו מאה 70
דינרים על תנאי זה, וחסרו ארבעה ופעשרים - בעל המעות 71

י. אסור⁶⁶ להשתתף⁶⁷ עם עובד פוככים, שמא יתחייב לו 1
חברו שבועה, וישביעו ביראתו⁶⁸. וכבר בארנו במקומו, 2
שאסור לעשות סחורה⁶⁹ בפרות שביעית, ונלא בכורות, 3
ולא בטרפות, ולא בנבלות, ולא בתרומות, ולא בשקצים 4
ורמשים. ואם עבר⁷⁰ ופעשה - השכר לאמצע⁷¹. ונראה לי, 5
שאם הפסיד - הפסיד לעצמו, מפני שעבר⁷². 6
יא. אחד מן השתפין או מן המתעסקין⁷³ שמת - בטלה⁷⁴ 7
השתפות או העסק, אף על פי שהתנו לזמן קבוע; שפכר 8
יצא הממון לרשות היושרים. וכנה הורו הגאונים⁷⁵. 9

פרק עשירי

א. שנים שהן נושאים ונותנים בממון השתפות, אף על פי 11
שהממון של אחד מהן - הרי זו נקראת שתפות, ואם פחתו 12
או הוטריו - הרי הוא לאמצע. ויש להם להתנות בשכר 13
ובהפסד כל מה שירצו, כמו שבארנו. אבל אם היה האחד 14
בליכר הוא שנושא ונותן בממון השתוף, אף על פי שהממון 15
משל שניהם - הרי זו השתפות נקראת עסק, וזה הנושא 16
ונותן נקרא מתעסק, שהרי הוא לכו ממתעסק במשא ומתן, 17
ושפתו שאינו נושא ונותן נקרא בעל המעות. 18
ב. תקנו חכמים: שכל הנותן מעות לחברו להתעסק בהן 19
- יהיה חצי הממון בתורת הלואה, והרי המתעסק חייב 20
באחריותו אף על פי שאבד באנס, והחצי האחר בתורת 21
פקדון, והרי הוא באחריות בעל המעות. ואם נגנב או אבד 22
החצי של פקדון - אין המתעסק חייב לשלם. ולפיכך יהיה 23
שכר זו החצי, אם הרווח, של בעל המעות. ולפי תקנה זו, 24
אי אפשר שיהיה השכר או ההפסד של כל הממון לאמצע 25
בשנה. שאם אתה אומר כן, נמצא בעל הממון נוטל שכר 26
חצי מעותיו שהן פקדון, ואינו עושה כלום, אלא זה 27
המתעסק טורח לו בחצי של פקדון מפני מעותיו שהלוהו, 28
ונמצא באין לידי אבק רבית. והיאך יעשו, אם רוצה להיות 29
השכר או ההפסד לאמצע בשנה? יתן למתעסק שכרו 30
שפכל יום ויום מימי השתפות בפועל בטל של אותה 31
מלאכה שבטל ממנה. ואם היה לו עסק אחר כל שהוא 32
להתעסק בו עם מעותיו של זה - אינו צריך להעלות לו 33
שכר של כל יום ויום, אלא אפלו העלה לו דינר בכל ימי 34
השתפות - דיו; ואם פחתו או הוטריו - יהיה לאמצע 35

מתוך רמב"ם לעם - הוצאת מוסד הרב קוק

(66) סנהדרין סג: דברי אביו של שמואל. ויש שכתבו שבזמן שאין הגויים נשבעים בעבודה זרה אין איסור זה (הגהות מיימוני וכן כתב הרשב"א בשם רבינו בתשובה). (67) אבל מותר לשאת ולתת איתו (הגהות מיימוני אות ד). (68) בעבודה זרה. כלומר: ונמצא שהישראל גורם לאחרים שישמעו שם האליל. (69) לכתחילה, אבל בדיעבד מותר ליהנות מהירווח כדלהלן. (70) השותף. (71) נלמד מן הירושלמי (הביאו הגהות מיימוני אות ד) שאף את הגניבה שגנב אחד מן השותפים - חולקים. (72) והרי זה כשותף ששניה, שכתב רבינו למעלה הלכה ב. (73) ראה לקמן פרק ו הלכה א הגדרת רבינו לשותפים ומתעסקין. (74) משמע שגם השותף וגם הירושם יכולים לבטל את השותפות, שהיא בטלה מאליה עם מות אחד השותפים, וראה סמ"ע סימן קעו סעיף קטן ג. (75) והרא"ש (פרק ט דבבא מציעא סימן לו) הביא לזה מקור מדברי התוספתא (פרק ט דבבא מציעא) "המקבל שדה מחבירו ומת - לא יאמרו לו תן לנו מה שעשה אבינו וכו'". ומה שאמר בגמרא בבא מציעא קט. "האי שתלא דשכיב (המקבל שדה לשותל ומת), יורשים דיליה מסתלקין בלא שבחא, ולא מילתא היא", הוא מפרש דלאו מילתא דמסתלקין בלי שבח אלא מסתלקין בשבח. אבל לעולם מסתלקין, כנ"ל. (1) נתבאר בו כל דיני "עיסקא" שהיא מחצית מלוה ומחצית פיקדון. ולא נשלמו.

לפיכך, שטר עסק היוצא על היתומים, שהיה אביהן
מתעסק בו - נשבע בעל השטר וגובה מחצה שהוא בתורת
מלוה, אף על פי שלעולם טוענים לירוש'. הנה למדת,
שאינו נוטל לעולם פחות ממחצה. ולמה אני אומר, שאין
פוחתין לו כאן כנגד שטר שנתעסק בפקדון? שהרי אבד
כל החצי של פקדון, ולא נשאר כאן פקדון כלל שנאמר:
אם לא יטל שטר - יראה כרפית; שהרי חצי המלוה בלבד
נוטל. וכן אם התנו שיתל המתעסק רביע השטר, ואבד
המזון בלו - משלם הרביע בלו שהוא בתורת מלוה. אבל
אם נשאר מן המזון מעט, כדי שאם תוסיף על אותו המעט
שתות ההפסד שפחתו, יבוא הכל רביע המזון או יתר -
הרי זה משלם שתות בלבד, מן הטעם שפכר בארנו.
ב. המתעסק שהפסיד, וחזר וטרח עד שהרויח - אינו יכול
לומר לבצל המעות: בוא ונחשב ההפסד שהפסדנו תחלה,
ותפסיד שני שלישים, ונחשב הרוח שהרוחנו באחרונה,
ותטל שלישי; אלא מחשב באחרונה בלבד על הרוח או על
ההפסד, ואין לו אלא ברוח שהוסיף על הקרן.
ג. נתן לו מאתים יריעות במאתים דינרים בעסק, וכתבן
שני שטרות, מאה בכל שטר - מחשב לו על כל שטר בפני
עצמו, ובצל המעות הוא שהפסיד על עצמו. נתן לו מאה
יריעות במאה דינרים, וחזר ונתן לו בעסק אחר מאה חביות
של זין במאה דינרין, וכתב לו שטר עסק במאתים דינרין
- אינו מחשב לו אלא בשטר אחד, והמתעסק הוא שהפסיד
על עצמו. כיצד? שאם מכר המאה יריעות במאה ושלשים,
והמאה חביות בשבעים - בעל המעות נוטל הכל; מפני
שעשה שטר אחד, הרי הכל מאתים, ולא הרויח כלום. אבל
אלו הניחם שני עסקים כשהיו - היה מרויח המתעסק
בחלקו בבגדים עשרים, ומפסיד בחלקו בחביות עשרה,
והיה נוטל עשרה. וכן כל כפיצא בזה.
ד. אין המתעסק יכול לחלק המעות של עסק או סחורה,
ולומר: אטל את החצי שבתורת מלוה לעצמי, ואשא ואמן
בו, ואניח החצי שבתורת פקדון בבית דין; שלא נתן לו
מזון זה אלא להתעסק בכלו. ואם חלק ועשה זה, אפלו
בבית דין הגדול - לא עשה כלום, אלא השטר או ההפסד
ביניהן על אותן הדרכים שפארנו.
ה. המתעסק שנתן מתנה לאחרים מן המטלטלין של עסק
או ממעות העסק, והביא בעל המעות ראיה ברוחה שאילו
המטלטלין או המעות משל עסק הן - מוציאין אותן מידו.
ואפלו שנה המקבל אותם, ומכרם ונתנם מתנה לאחרים,
או הפסיד - חייב לשלם. והכל בראיה ברוחה. כבר בארנו,
שהמתעסק שמת - נשבע בעל המעות וגובה מחצה. ואם
יש שם עדים שהמטלטלין אלו מן המעות של עסק הם -
נוטל אותם בעל המעות בלא שבועה. ואין בעל חוב ולא
אשה נוטלים מהם כלום; אלא אם כן היה בהם רוח - הרי

מפסיד שמונה, והמתעסק משלם ששה עשר. ועל דרך זו
לעולם: כל חלק שיש לבצל המעות בשטר, אם יהיה שם
רוח - נוטל כמו שהתנו, ואם יהיה שם הפסד - יפסיד אותו
החלק ותוספת שלישו. נמצאת למד לפי מדה זו: שאם
התנו שיתל המתעסק רביע השטר, אם פחתו - לא ישלם
המתעסק כלום; שהרי רביע ההפסד שהוא חייב לשלם
מפני המלוה, יש לו כנגדו שלישי מה שיתל בעל המעות,
שהוא רביע, ונמצא זה כנגד זה. וכן אם התנו על הפחת,
ולא הזכירו הרוח: אם פחתו - פוחת המתעסק כפי מה
שהתנו, ואם הוסיפו - נוטל המתעסק כמו אותו החלק
שהיה מפסיד, ותוספת שלישי מה שנוטל בעל המעות.
כיצד? התנו, שאם היה שם הפסד - יפחת המתעסק רביע,
והפחיתו - משלם רביע הפחת, ואם הותירו - נוטל מחצה.
ואף על פי שדברים אלו שהורו דברי טעם הם, אם תלך
על דרך זו, שמא המתעסק אפשר שיפחת ויטל שטר.
כיצד? כגון שהתנה עמו, שיתל המתעסק אחד משבועה
בשטר, ופחתו - נמצא נוטל המתעסק אחד משבועה יתר על
זה ההפסד. כיצד? כגון שפחתו שבועה דינרים - הרי
המתעסק אומר לו: אני חייב לך דינר אחד כפי התנאי,
ואתה חייב לשלם לי שנים, שהן שלישי חלק הפקדון. נמצא
בעל המעות חייב לתן לו דינר בשטר שהפסיד שבועה. ואילו
הפסיד ארבעה עשר - היה חייב בעל המעות לתן לו שני
דינרין. וזה תמה גדול, ודרך שאין הדעת סובלת אותו, ואין
זה אצלי אלא כמו דברי החלום. אבל הדרך והדין האמת
שיראה לי: שכל שירויח המתעסק, אם יהיה שם הפסד -
יפסיד שני שלישי החלק שהיה מרויח. וכן אם התנו על
ההפסד, והרויחו - יטל כמו אותו החלק שהיה מפסיד,
ותוספת שלישי חלק חבירו. נמצאת אתה אומר לפי מדה זו:
שאם התנו שיתל המתעסק רביע השטר, והפסיד - הרי זה
משלם שתות; ואם התנו שיפסיד רביע, והרויח - נוטל
מחצה. ועל דרך זה לא תמצא תמה, ויצא הדין בקו הצדק.

פרק שביעי

א. הנותן מעות לחברו סתם להתעסק בהן, או שהתנו
בפרוש שהיה השטר וההפסד ביניהם בשוה, ונאבד המזון
- יש מי שהורה, שישלם המתעסק שלישי, כמו שבארנו אם
אבד מקצת המזון. ויראה לי, שהוא משלם מחצה שהוא
בתורת מלוה. וזה שאמרו חכמים: משלם שלישי בהפסד -
בשלא הגיע ההפסד לטל בעל המעות פחות מחצי ממזו.
כיצד? ראובן שנתן לשמעון מאה ועשרים דינר, ונשא ונתן,
ופחת תשעים - הרי שמעון משלם לשלשים, ונמצא ראובן
נוטל ששים. אבל פחת שמעון מאה וחמשה - אין אומרים
יפסיד שמעון חמשה ושלשים. שאם אתה אומר כן, נמצא
ראובן נוטל חמשים, ולעולם לא יטל ראובן פחות מששים.

14 - צריך לתן עמלו כפועל בטל. ואם¹⁵ אמר לו: 24
הרי הראש והאלה¹⁶ שלך בעמלק יתר על מחצית השכר 25
- מתר¹⁷. היו למפטם בהמות אחרות שמפטם אותם עם זו 26
השומה אצלו, וכן¹⁸ אם היו לו עגלים וסוחרין אחרים או 27
ביצים אחרות¹⁹ שלו, הואיל והוא מתעסק בשלו ובשל 28
חברו, אפילו לא העלה לו אלא דבר מועט²⁰ בכל ימי 29
השתפות²¹ הזאת - דיו, וחולק בשכר בשנה. ואם²² היה 30
אריסו, הואיל והוא מטפל בשלו²⁴ ובשל בעל השדות - אין 31
צריך להעלות לו כלום²⁵. 32
ב. השם עגלים או סוחרין או הושיב תרנגולים או שם 33
בהמה על הפטם למחצית שכר, ולא העלה לו שכר - הרי 34
דינו כדין העסק של מעות: רואין בכמה שמין בהמות או 35
הביצים, וכמה הרויחו, ונוטל המתעסק שני שלישי השכר; 36
ואם הפסידו - משלם שליש ההפסד²⁶. 37
ג. שמין²⁷ פרה וחמור וכל דבר שדרכו לעשות²⁸ ולאכל, 38
ויהיה השכר לאמצע²⁹. אף על פי שזה מתעסק³⁰, הרי יש 39
לו רוח אחר לעצמו בעבודת הבהמות, שהרי שוכר³¹ אותה 40
או עובד בה ונהנה בשכרה ובעבודתה. ואין³² שמין³³ עגל 41
עם אמו³⁴, ולא סוחר עם אמו; שהעגל והסוחר אינו עושה 42
כלום, ויש בו עסק. 43
ד. השם³⁵ בהמה לחברו, עד מתי חייב לטפל בה? באתונות 44
- שמונה עשר חדש; ובגדרות, והן הנצאן והבקר - ארבעה 45
ועשרים עליו, ואם³⁶ בחלק בתוך זמן זה - חבירו³⁷ 46
מעבב עליו, מפני שנשתתפו סתם. לפי³⁸ שאינו דומה 47
טפילה של שנה ראשונה, שהיא מרבה, והרווח מועט, 48

1 חלק הרוח של מת של יורשיו, ויטל באותו חלק בעל חוב 2
והאשה. 3
ו. הנותן מעות לחברו לקח בהם פרות למחצית שכר, ולא 4
לקח - אין לו עליו אלא תרעמת. ואם נודע בראיה ברוה 5
שלשקח ומכר - הרי זה מוציא ממנו השכר בעל פרוה. 6
ז. נתן לו מעות לקח בהן פרות למחצית שכר - לוקח בהן 7
מכל מין שירצה, ולא יקח לא כסות ולא עצים. וכן כל 8
פיוצא בה. המושיב את חברו בחנות למחצית שכר, אם 9
היה אמן - לא יעסק באמנותו, לפי שאין עיניו על החנות 10
בשעה שעוסק באמנותו. ואם היה שתף עמו בחצר - מתר. 11
ולא יהיה לוקח ומוכר דברים אחרים. ואם לקח ומכר - 12
השכר לאמצע.

יום שבת קודש י"ב טבת ה'תשע"ב

פרק שמיני

15 א. הנותן² ביצים לבעל התרנגולים להושיב התרנגולים 16
עליהן עד שיצאו האפרוחים, ויגדל אותן בעל התרנגולים, 17
ויהיה הרוח ביניהם³ - צריך להעלות שכר עמלו ומזונו. 18
וכן⁴ השם⁶ עגלים וסוחרים על הרוצה להיות מתעסק בהן 19
שיגדילו, והשכר לאמצע - חייב להעלות לו שכר עמלו 20
ומזונו בכל יום⁷ כפועל בטל. ומגדל⁸ אותן עד שיהיו 21
העגלים בני שלש שנים⁹, והחמור עד שתהא טוענת¹⁰. 22
ואינו יכול למכר שלא מדעת חברו בתוך זמן זה¹¹. וכן¹² 23
השם בהמה על המפטם להיות מפטם אותה¹³, והשכר

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

1 המשך דיני "עיסקא". ונשלמו ההלכות. 2 בבא מציעא סח. במשנה. 3 ראה רש"י שם דיבור המתחיל אין מושיבין ויש 4
כאן חשש של אבק ריבית, כנ"ל פרק ו הלכה ב. 4 בכתב-יד תימן במקום "שכר עמלו ומזונו" - "שכרו כפועל בטל". וכן בדפוס 5
רומי. ובכ"י אברבנאל: "שכרו כפועל" ודלא כמו שכתבו התוספות שם דיבור המתחיל אלא אם כן, שכיוון שבהתחלת המשנה 6
נאמר: "כפועל" וכאן נאמר "עמלו" אינו צריך לתת לו כפועל ממש, לפי שאינו צריך להקדיש אלא חלק קטן מזמנו לעבודה זו. 7
5 המשך המשנה שם. 6 ששמים את שוויים באותו הזמן, לחלק את הריוח לאמצע אחרי תקופת-מה של גידול. 7 ראה 8
למעלה פרק ו הלכה ב. 8 סוף המשנה שם. 9 כך מפרש רבינו מה שנאמר במשנה שם "עד שיהו משולשין", וראה פירוש 9
המשניות שם. ורש"י שם פירש באופן אחר. 10 "והוא שתוכל לשאת משא" (פירוש המשניות שם). 11 "מפני שנשתתפו 10
סתם" (להלן הלכה ד) וראה למעלה פרק ד הלכה ד: "היה זמן ידוע למכירת אותה סחורה [המשותפת ביניהם] - יש לכל אחד 11
מהם לעכב שלא יחלקו עד שתימכר הסחורה בזמן הידוע למכירתה". 12 יוצא מתוך הדין-ודברים של רב ושמואל. ומתוך 12
העובדא של רבי אלעזר מהגרוניא (בבא מציעא טז.). 13 שזהו תפקידו של המפטם. 14 כלומר, השכר וההפסד, שניהם 13
לאמצע, היינו מחצה מלוה ומחצה פיקדון. 15 מימרא של רב והעובדא של רבי אלעזר (שם). 16 בכתב-יד תימן: "או 14
האליה". וכן פירש הלחם משנה למעלה פרק ו הלכה ב. 17 שכיוון שהוא מקבל שכר טרחתו בחלקו של חברו - אין כאן 15
משום אבק ריבית. 18 לפי מסקנת הגמרא על הסתירה שבין שתי המימרות של רב. וכן יוצא קצת מסוף העובדא של רבי אלעזר, 16
וראה הגהות מיימוני. 19 בגמרא הזכירו רק בעגלים, ומזה למד רבינו לביצים. ומשמע קצת מכאן, ש"עסק אחר" שהזכיר רבינו 17
למעלה (פרק ו הלכה ב), היינו, מאותו המין, החוסך לו טירחה יתירה, שבין כך עוסק בפעולה זו, אבל לא סתם עסק שיש לו. 18
20 והיינו, כמו שיוצא מתוך הסוגיא שם: "מותר שליש", ראה למעלה פרק ו הלכה ב, ועיין בראב"ד. 21 כלומר, העסק 19
שביניהם. וכן קוראו רבינו למעלה שם: "שבכל יום ויום מימי השותפות" (לחם משנה). 22 שם בסוף הסוגיא, במעשה של 20
רבי אלעזר מהגרוניא. 23 המתעסק. 24 בחלק שיש לו כשותף בהמה. 25 "שהאריס משועבד הוא לבעל השדה" למעלה 21
שם, מהגמרא שם. 26 כמבואר למעלה שם הלכה ג. 27 שם סט: במשנה. 28 מלאכה. 29 ללא שכר כפועל בטל. 22
30 הוא לבדו, והוא גם מטפל בחלק חברו. 31 משכיר לאחרים. 32 כן פסק הרי"ף בפרק איזהו נשך דלא כרבן שמעון בן 23
גמליאל במשנה ובברייתא שם סח: מפני שבגמרא (שם סט.) הכניסו את דבריו למסגרת של "שיטה", וכלל הוא בידיו: "אין הלכה 24
כשיטה". וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל אלא (לחם משנה). 33 היינו, בלי תוספת שכר. 34 על סמך אמו שהוא נגרר 25
אחריה. 35 בבא מציעא טז. בברייתא, כדברי סומכוס. 36 בעל הבהמה [כן נראה להלן, וכפירוש שני שברש"י שם דיבור 26
המתחיל אלא]. 37 המטפל כנ"ל. 38 שם בברייתא. וכפירוש שני שברש"י שם דיבור המתחיל אלא, שבעל הבהמה רוצה

- 1 שְׁאִינָה מִשְׁתַּמֶּנֶת בְּתַחֲלָה אֶלָּא בְּקָשִׁי, לְטַפִּילָה שֶׁל שָׁנָה
2 הָאַחֲרָת, שֶׁהִיא מוּעֵט, וְהָרוּחַ מְרַבֶּה, שֶׁהָרִי הִיא מִשְׁתַּמֶּנֶת
3 הֶרְבֵּה וּמוֹסַפֶּת בְּכָל יוֹם, לְפִיכָף מַעֲכָב עָלָיו עַד סוֹף שָׁנָה
4 שְׁנִיָּה. יִלְדָּה³⁹ הִבְהֵמָה הַשּׁוֹמָה⁴⁰ אֶצְלוֹ - הָרִי הַנֶּלֶד מִכָּל
5 הָרוּחַ לְאִמָּצֵעַ. מְקוֹם⁴¹ שֶׁנֶּהֱגוּ לְגַדֵּל וּלְדוֹתָם - יִגְדְּלוּ⁴² וְאַחַר
6 כֶּף יִמְכְּרוּ. מְקוֹם שֶׁנֶּהֱגוּ שְׁלֹא לְגַדֵּל - חֵיב הַמִּתְעַסֵּק לְהַטְפִּיל
7 בְּוִלְדוֹת, בְּדָקָה שְׁלִשִּׁים יוֹם וּבְגִסָּה חֲמִשִּׁים יוֹם⁴³, וְחוֹלְקִין.
8 רָצָה⁴⁴ לְהַטְפִּיל בִּהְיוֹת יָתֵר עַל זְמַן זֶה - שֵׁם אוֹתָן בִּפְנֵי
9 שְׁלֹשָׁה⁴⁵ בָּיִם שְׁלִשִּׁים וּבָיִם הַחֲמִשִּׁים, וְכָל יִשְׁרֵיחוֹ אַחַר
10 כֶּף - יִטֵּל הַמִּתְעַסֵּק שְׁלֹשָׁה חֻלְקִים, וְחִבְרוּ רַבִּיעַ הָרוּחַ;
11 שֶׁהָרִי יֵשׁ לוֹ חֲצִי הַנֶּלֶד, וּמִפְּנֵי שֶׁנֶּתְעַסֵּק בְּחֲצִי שֶׁל חִבְרוֹ
12 נוֹטֵל חֲצִי אוֹתוֹ הַחֲצִי⁴⁶, הָרִי שְׁלֹשָׁה רַבְעִים⁴⁷. וְאִם לֹא
13 הִתְנָה כֶּן בִּפְנֵי שְׁלֹשָׁה - הָרִי מַחֵל, וְהוֹלְדוֹת בִּינֵיהֶן בְּשׁוּהָ⁴⁸
14 כָּמוֹת שֶׁהֵן. מְקוֹם⁴⁹ שֶׁנֶּהֱגוּ לְהַעֲלוֹת⁵⁰ שֹׁכֵר כֶּתֶף⁵¹ לְמַעוֹת
15 הָעֵסֶק⁵² - מַעֲלִין, וְיִהְיֶה כָּל הַשֹּׁכֵר שֶׁנוֹטֵל הַמִּתְעַסֵּק בְּשֹׁכֵר
16 שְׁנוּטָא⁵³ עַל כֶּתֶף⁵⁴ שֹׁכֵר הַמַּעוֹת⁵⁵. וְכֵן⁵⁶ אִם דִּרְכָן
- 17 לְהַעֲלוֹת שֹׁכֵר בְּהֵמָה⁵⁷ - מַעֲלִין לוֹ. מְקוֹם⁵⁸ שֶׁנֶּהֱגוּ לְהַעֲלוֹת
18 שֹׁכֵר וְלָדוֹת בְּשֹׁכֵר עֲמֻלוֹ⁵⁹ - מַעֲלִין. וְכָל הַמִּתְעַסֵּק⁶⁰ אוֹ
19 הַמִּשְׁתַּתֵּף סֶחֶם - לֹא יִשְׁנֶה מִמֶּנְהָ הַמִּדִּינָה.
20 ה. רְאוּבֵן שֶׁהִיָּתָה לוֹ שָׂדֶה, וְהוֹרִיד שִׁמְעוֹן לְתוֹכָהּ לְזֶרְעָה
21 אוֹ לְנִטְעָה, וְיִהְיֶה הַזֶּה הַזֶּה הַזֶּה, וְלִמְכֹּר הַפְּרוֹת, וְכָל
22 הַיָּתֵר עַל הַהוֹצָאָה⁶¹ יִהְיֶה בִּינֵיהֶם, בֵּין שֶׁהִתְנוּ שְׁחִלְקוּ
23 בְּשׁוּהָ⁶², בֵּין שֶׁהִתְנוּ שְׁיִטֵּל רְאוּבֵן יִתְרָם⁶³, בֵּין שֶׁהִיָּתָה
24 הַהוֹצָאָה בְּלֶה מִשָּׁל רְאוּבֵן, בֵּין שֶׁהִיָּתָה מִשָּׁל שִׁמְעוֹן - בְּכָל
25 זֶה מִתְרָם⁶⁴, וְאִין פֶּאן אֶבֶב רַבִּית. וְשִׁמְעוֹן הַמִּטְפֵּל בַּעֲבוּדוֹת
26 הָאֶרֶץ וּבַהוֹצָאָה וּבְמִכְרֵי הַפְּרוֹת, הוּא הַנִּקְרָא אָרִיס⁶⁵.
27 אָרִיס אוֹמֵר: לְמַחֲצָה יִרְדְּתִי, וּבַעַל הַשָּׂדֶה אוֹמֵר לְשָׁלִישׁ
28 הוֹרְדְּתִי - הוֹלְכִין אַחֵר מִנֶּהָ הַמִּדִּינָה⁶⁶, וְזֶה שֶׁשְּׁעֵן שְׁלֹא
29 בְּמִנְהָ - עָלָיו לְהִכִּיא רֵאִיָּה⁶⁷.
30 ו. בַּעַל⁶⁸ שֶׁהוֹרִיד אָרִיסִין בְּנִכְסֵי אִשְׁתּוֹ וּגְרָשָׁה: אִם הָיָה
31 הַבַּעַל אָרִיס⁶⁹ - הוֹאִיל וְנִסְתַּלַּק בַּעַל נִסְתַּלְקוּ הֵם⁷⁰,
32 וְאִין לָהֶם מִן הַהוֹצָאָה אֶלָּא שְׁעוֹר הַשִּׁבְחָה, וּבִשְׁבוּעָה⁷¹.

מתוך רמב"ם לעם – הוצאת מוסד הרב קוק

חלק והמטפל מעכב. ראה שולחן ערוך יורה דעה סימן קעז סעיף כג, ששניהם מעכבים, וראה ט"ז שם סעיף קטן ל. (39) שם
סט: במשנה. (40) הבהמה ששמו אותה. (41) במשנה שם. (42) חייב המתעסק לטפל בהם עד שיהיו גדולים. (43) ברייתא
שם כחנא קמא ולא כרבי יוסי, וכן אמרו גם לעניין בכור (בכורות כו: ופרק א מהלכות בכורות הלכה יד) ולמדו זאת מן הפסוקים
(רש"י בבא מציעא שם דיבור המתחיל כרבה). (44) סיום הברייתא שם. (45) שם לא: ולמעלה פרק ה הלכה ט. אבל שלא בפני
שלושה אסור, וכן הוא שם סט. דברי אב"י בעובדא של רבי מנשה בר גרא. (46) שהחצי השני הוא בבחינת "מחצה מלוה ומחצה
פיקדון", שהמתעסק מקבל על עצמו אחריות של החצי, ולפיכך, הוא שותף לריווח אף בחצי של חבירו, שממנו יש לו חצי בתורת
מלוה. (47) ואינו לוקח שכר עמלו בחלקו של חבירו, אחרי שבין כך מטפל הוא בחלקו-הוא, שאינו מלוה אלא שלו ממש (כסף
משנה בשם רש"י). וכיוון שהוא משועבד לבעל האם, הרי הוא כמו האריס המשועבד, שבשביל הטירחא הפעוטה שיש לו ברביע
של חבירו אינו צריך לקבל שכר מיוחד (לחם משנה). (48) שהרי זה כאילו לא חילקו כלל, והם שותפים עדיין בכל הוולדות,
שהריווח הוא לאמצע, וכן הוא שם בגמרא בתשובת אב"י לרב מנשיא בר גדא שחילק לעצמו - "מאן פלג לך" ולפירוש רש"י שם
אינו נוטל בשל חבירו כלום, וראה בט"ז יורה-דעה סימן קעז סעיף קטן לב. וכן אמרו במי שהניח בנים גדולים וקטנים (בבא בתרא
קמג: "השביחו גדולים את הנכסים השביחו לאמצע, אם אמרו ראו מה שהניח אבא הרי אנו עושים ואוכלים - השביחו לעצמן"
(כסף משנה בשם קצת מפרשים). (49) שם סח: בברייתא, כגירסת רבינו חננאל, בתוספות שם דיבור המתחיל מקום. (50) להוסיף.
(51) סבל שנושא הסחורה על הכתף. (52) כלומר, מוסיפין השכר הנ"ל לחשבון מעות העסק, וההוצאה חלה על שניהם.
(53) והיינו, כמו שנראית משמעות לשון רבינו, שאפילו אם לא שילם לכתף אחר. (54) ויש אומרים שאפילו אם המתעסק בעצמו
היה הכתף - חלה ההוצאה על החשבון הכללי של העסק, ראה ט"ז שם סעיף קטן כח. (55) כלומר, בכל הקרן, ששניהם צריכים
לסבול אותה בשווה, ולא מטילים אותה על חשבון המתעסק, וראה שם בהגהת רמ"א. (56) אף זה שם בברייתא. (57) היינו,
שהנוהג באותו מקום, שלעסק של בהמה נותנים יותר שכר עמל מאשר לסחורה, מפני שהעמל בבהמה הוא יותר גדול (לחם משנה),
ואף שבברייתא נאמרו שתי ההלכות ביחד: "מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות מעלין, לבהמה מעלין" (גירסת ר"ח בתוספות
שם) - אין פירושן שווה, ששכר בהמה אינו שכר כתף, אלא כנ"ל. והראב"ד מפרש גם "שכר בהמה" - שכר כתף לעמלים שצריכים
לפעמים להוליכם על הכתף לפי שגירסתו בברייתא הנ"ל הייתה כמו שהוא לפנינו: "מקום שנהגו להעלות שכר כתף למעות לבהמה
מעלין", וראה ברש"י שם. ויש מפרשים בדברי רבינו "שכר בהמה" - כשצריך בהמה לשאת עליה הסחורה של העיסקא (פפולא
חריפתא בבא מציעא פרק ה סימן מא אות ל). (58) אף זה כגירסת ר"ח בתוספות שם: "להעלות וולדות בשכר עמלו ומונו
מעלין". (59) היינו, שנותנים וולדות בעד שכרו (מהר"ם מלובלין שם). ואולי הכוונה שמוסיפים להם אף וולדות בשכר עמלם.
(60) המשך הברייתא שם. (61) כלומר: השבח. (62) וזהו הנקרא "אריס למחצה". (63) וזהו הנקרא "אריס לשליש, או לרביע".
(64) שבקרקע אין מקום לרביית, שהרי היא תמיד נשארת ברשותו של בעל הקרקע ואין היא בבחינת הלוואה "שכן מצאנו חכמי
הגמרא שהיו להם אריסים" (כסף משנה). (65) שם קי. וכבר נחמץ ולא כר ייהודה. (66) אם מחצה, אם שליש ואם רביע.
(67) בעדים או בשטר. (68) כתובות פ. בעייה שנפתרה על ידי רב הונא בריה דרב יהושע. (69) כלומר: "יודע בטיב אריסות,
שאם לא ירדו אלו, היה הוא עצמו עובדה" (רש"י שם). (70) "שלא ירדו לה אלא על דעת הבעל" (פרק מהלכות גזילה ואבידה
הלכה יב מן הסוגייה שם). (71) כדין הבעל עצמו שהוציא הוצאות על נכסי אשתו ולא אכל מהפירות (שם עט: במשנה ופרק
כ"ג מהלכות אישות הלכה ט) ושם בהלכות גזילה מפורש: "ששמיין להם וידם על התחתונה", כלומר: אם ההוצאה יתירה על
השבח נוטל את השבח בשבועה, ואם השבח יתר על ההוצאה נוטל ההוצאה בשבועה, כמו בעל עצמו (הלכות אישות שם). שהיא
אומרת להם: הפסדתוני בירידתכם, שאם לא הייתם יורדים היה בעלי יורד, ולפיכך, דינם כדינו. ולא הזכיר רבינו מהו דינם של

1 ואם⁷² אין הפעל אָרִיס - על דעת [מנהג⁷³] הארץ ירדו,
2 וְשָׁמַיִן לָהֶם פָּאָרִיס⁷⁴.
3 ז. האחיין⁷⁵ או שאר היורשין שלא חלקו ירשת מורישן,
4 אלא פלן משתמשין בה ביחד - הרי הן כשתפין לכל
5 דבר⁷⁶. אחד מן האחיין או מן השתפין⁷⁷ שנפל לאמנות
6 המלך⁷⁸ - הרוח⁷⁹ לאמצע⁸⁰. חלה⁸¹ אחד מהן⁸² ונתרפא -
7 נתרפא מן האמצע. ואם⁸³ חלה בפשיעה, כגון⁸⁴ שחלה
8 בשלג או בחמה בימי החם עד שחלה וכיחצא בזה⁸⁵ - הרי
9 זה מתרפא משל עצמו.

פרק תשיעי

10
11 א. השתפין פלן, והאריסין, והאפוטרופין שמנו אותם בית
12 דין על היתומים, והאשה שהיא נושאת ונותנת בתוך הבית
13 או שהשיבה בעלה חנונית, וכן הבית - כל אחד מאלו
14 נשבע מדבריהם בטענת ספק, שמא גזל חבירו במשא ומתן
15 או שמא לא דקדק בחשבון שביניהם. ולמה תקנו חכמים
16 שבועה זו? מפני שאלו מורין לעצמן, שכל מה שיקחו
17 מנכסי בעל המעות - ראוי הוא להם, מפני שנושאים ונותנים
18 וטורחין. לפיכך תקנו להם חכמים שחיבין שבועה בטענת
19 ספק, כדי שיעשו כל מעשיהן בצדק ואמונה.
20 ב. ואין כל אחד מאלו נשבע בטענת ספק עד שיחשד
21 המשביע אותן בשתי פספס, שהן שתי מעין של פספס, כמו
22 שיתבאר. אבל אם חושדין בפחות מזה - אינם נשבעין.
23 ג. מכאן הורו רבותי, שאם מת השתף האחד - אין היורש
24 יכול להשביע שתפו של אביו בטענת שמא; שהרי אינו
25 יודע הדבר שחשדו בו אביו בודאי, כדי שיחשד אותו זה
26 היורש בשתי פספס. ויש מי שהורה, שמשביע אותו היורש
27 בטענת שמא. וכזה ראוי לדון, שהרי היורשין משביעין את
28 האשה שנעשית אפוטרופא בחיי בעלה.
29 ד. אף על פי שאין שם עדים שזה אריסו או שתפו, אלא
30 הוא מודה מפי עצמו ואמר: שתפו או אריסו או בן ביתו

מתוך רמב"ם ל – הוצאת מוסד הרב קוק

אריסים אלו אם אכלו מן הפירות, אם גם בזה דינם כמו הבעל עצמו שבאופן זה אין לו כלום. אלא "מה שהוציא הוציא ומה שאכל אכל" (משנה שם והלכות אישות שם הלכה ח). ודעת רש"י שם שגם בזה דינם כבעל עצמו. וכן נראה אמנם בסוגיית הגמרא שם, ועיין בחלקת מחוקק ובבית שמואל סימן פח סעיף קטן כב שכתבו שאף דעת רבינו כן. וראה בלחם משנה כאן. (72) שם (73) בהלכות גזילה ואבידה שם כתב: "על דעת הקרקע". (74) וידיים על העליונה: אם הייתה ההוצאה יתירה על השבח, נוטלים את ההוצאה, ואם השבח יתר על ההוצאה, נוטלים את השבח, שהרי ירדו ברשות (כן נראה בהלכות גזילה ואבידה שם). ומה שנראה שם בסוגיית הגמרא שדינו כיוור שלא ברשות - זה אינו אלא אם הבעל עצמו אריס, אבל אם אינו אריס, "ארעא לאריס קיימא" (כלשון הגמרא שם) והרי זה כיוור ברשות. וראה בתוספות ר"ד שם בסוף הסוגיית. (75) בבא בתרא קמ"ד: "אחין במשנה, וראה להלן פרק ט בהלכות נחלות הלכה א". (76) בירושא המשותפת ההיא. וראה בראב"ד. (77) במשנה שם "אחין השותפין" ומפרשה רבינו: אחין או השותפין (כסף משנה). (78) "גבאי א" (78) סופר שמכנים ומוציא בממון המלך" (הלכות נחלות שם הלכה ו). (79) והוא הדין ההפסד (מגיד משנה בהלכות נחלות שם בשם הירושלמי). (80) "אם מחמת אביהם מינהו, כגון שהיה אביהן ידוע בדבר זה, ואמר: נעמיד תחתיו בנו, כדי לעשות חסד עם היתומים וכו' ואפילו היה חכם ביותר וראוי למנותו, ואם מחמת עצמו מינהו - הרי זה לעצמו" (הלכות נחלות שם מן הסוגייה בבבא בתרא שם וראה בראב"ד וכסף משנה כאן). (81) משנה שם. (82) באונס. (83) אף זה שם. (84) שם, לפי המימרא המפורסמת של רבי חנינא: "הכל בידי שמים חוץ מצנינים ופחים", הם קור וחום (רשב"ם ותוספות שם). (85) כגון, "שאכל המאכלות שהם מפורסמות ברעה" (פירוש המשניות לרבינו שם). (1) ביאר בו רבינו דין שבועת השותפין והאריסין והאפוטרופסין.

טענו דבר שאם יודה בו יהיה חייב לשלם ממון; אבל דבר
שאפלו הודה בו אינו חייב אלא שבועה - אינו נשבע עליו
ואפלו על ידי גלגול. וכנה הורי הגאונים בעלי הוראה.
ג. טען שעדין שתפי אתה ונשאר לי אצליך כף וכף, וזה
אומר: כבר חלקנו ולא נשאר לך אצלי כלום, או לא היית
שתפי מעולם - הרי הנתבע נשבע הסת שאין לו בידו כלום,
ומגלגל עליו: שלא גזלתני כלום מעולם; ואינו מגלגל עליו
שלא היה שתפו או שכבר חלקנו, מן הטעם שבארנו.
ד. טען שעדין שתפין אנחנו ויש לי להשביעך בטענת
ספק, והלה אומר: לא נשתתפנו מעולם, והביא התובע
עדים שהיה שתפו, וחזר הנתבע אחר כף ואמר: חלקנו -
אין שומעין לו, שהרי החזק פפרן לשבועה זו, וישבע
שבועת השתפין. וכן כל פיוצא בזה.
ה. ראובן שהטיל לכיס ארבע מאות דינרים, והטיל שמעון
מאתים, ונשתתפו, ונשאו ונתנו ביחד, והרי המון כלו ביד
ראובן, וטען ראובן שפחת מן הקרן חמש מאות דינרין -
אין אומרים: ישבע ראובן שבועת השתפין שפחתו כף,
וישלם שמעון חמשים מבייתו; אלא ישבע ראובן שבועת
השתפין שפחתו, וילך במנה שבכדו בלבד, ולא ישלם
שמעון כלום. טען ראובן, ששמעון יודע בודאי בפחת זו
שפחתו - יגלגל על שמעון שאינו יודע בודאי סכום הפחת
הזה. ואם לא נתעסק שמעון בשתפנות זו כלל - ישבע
שמעון הסת שאינו יודע בודאי בזה ההפסד, ויפטר. ולא
עוד, אלא אם היה זה המנה הנשאר ביד שמעון - חולקים
אותו בשנה. שאין השתף מן הנשבעין ונטלין כדי שישבע
יטל מה שבכד חבירו; אלא נשבע ונפטר, או נוטל מדבר
שהוא פחת ידו. והזהר בדין זה, שכבר טעו בו בעלי הוראה.
ו. טען שמעון, שיש ללוי עליו חוב בזה השתפנות מנה:
אם היה בידו כדי החוב והיה יכול לתנו ללוי - נאמן,
ונותנין החוב ואחר כך מחשבי; ואם אין בידו לתן - אינו
נאמן להוציא מיד ראובן או מן הסחורה הידועה לשתפנות,
שמא קנוניא הם עושין שמעון ולוי על נכסי ראובן. אפלו
היתה המלוה בשטר - אין ראובן חייב לשלם ממנה כלום.
אבל אם טען שמעון, שראובן יודע בודאי שזה החוב שעלי
מחמת השתפנות הוא, והחוב אצלנו הוא - ישבע ראובן
הסת או על ידי גלגול שאינו יודע שחוב זה אצלנו, וישלם
שמעון החוב משלו. וכן אם יצא שטר חוב על לוי בשם
שמעון במאה דינרין ממון השתפנות, ואמר שמעון:
נפרעתי והחזרתי לכיס, או שאמר שמעון: קבעתי לו זמן
לשנה או לשתיים - אינו נאמן, שמא קנוניא הוא עושה על
נכסי ראובן. וכיצד דנין בדין זה? לוי כבר נפטר בהודאת
שמעון, ואם לא הביא שמעון ראיה - ישלם מבייתו, ויתבע
את לוי בסוף זמן שאמר. וכן כל פיוצא בזה.
סליקו להו הלכות שלוחין ושותפין

לגלגל עליו: שלא גזלתני בשתפנות זו שבינינו ולא בשתיית
שתפי או אריסי או בן ביתי או אפטרופי בראשונה. וכן
כל פיוצא בזה.
ח. השתפין שחלקו, ונשאר להם חובות אצל אחרים - אינן
יכולין להשביע זה את זה מספק; שהרי חלקו, והחוב
שנשאר - דבר ידוע הוא, בכל מה שיפרעו יקח זה חלקו
מן החוב וזה חלקו מן החוב. וכן אם נשאר להם מעות
בכיס, וכבר ידעו אותן, ועדין לא נטלו כל אחד חלקו - אין
משביעין זה את זה; שהמעות פחלוקין הם. וכן אם עשו
חשבון כל השתפין, ונשאר לאחד מהן אצל חברו דבר
קצוב וידוע, אף על פי שעדין לא נטלו - הרי חלקו. אבל
אם נשאר ביניהם כל שהוא מן הפרות, ועדין לא חלקו
אותן ולא ידעו משקלם, או שנשאר ביניהם צד מן השתפנות
שלא עשו בו חשבון, ולא ידע כל אחד מהן במה חלקו
המגיעו - הרי השתפנות קנימת עדין, ומשביעין זה את זה.
ט. מי שתבע את חברו אחר חלקה - אינו יכול להשביעו
אלא על ידי גלגול, כמו שבארנו. אבל יש לו להחרים סתם
על מי שגזלו כלום כשהיה שתפו או אריסו או בן ביתו
ולא יודה במה שגזל.

פרק עשירי

א. שתף שטען על חברו שכף היה תנאי ביניהם, והלה
אומר: לא היה תנאי זה מעולם; או שטען שהקדן שלי היה
כף וכף, והלה אומר: אינו אלא פחות מזה; או שטען
שכבר נתתי לך השתפנות, והלה אומר: לא לקחתי; או
שסחורה זו משלי היה, והלה אומר: משל אמצע; וכל
פיוצא בטענות אלו - הרשות ביד התובע בשבועה. כיצד?
אם רצה התובע שלא ישבע השתף שבועת השתפין,
וישביעו הסת על הטענה שכופר בה ואומר: לא היו דברים
מעולם - הרי זה משביעו; ואם רצה - מגלגל עליו כל אלו
הדברים בשבועת השתפין, ומשביעו בטענת ספק: שלא
גזלת כלום כל ימי השתפנות, ושהיה בינינו תנאי כף, וישו
הסחורה שלך, ושתת לי כף וכף. וכן כל פיוצא בזה.
ב. התובע שתפו להשביעו שבועת השתפין, הנתבע אומר:
כבר חלקנו ולא נשאר לך אצלי כלום, והתובע אומר: עדין
לא חלקנו ולא עשינו חשבון, או שאמר התובע: חלקנו על
מנת שאשביע אותך שבועת השתפין בכל עת שארצה,
ועדין לא נשבעת, ואתה מדחה אותי מיום ליום - אינו יכול
להשביעו בטענת ספק. אפלו אמר הנתבע: בן חלקנו,
ונשאר לך אצלי, וזה הנשאר אינו אלא חוב שזקפתו עלי,
או פקדון הנחת אצלי, אף על פי שיש עדים שהיה שתפו
- אינו יכול להשביעו בטענת ספק. ואינו יכול להשביע
הסת שכבר חלקו או שלא נשתתפו מעולם, ואפלו על ידי
גלגול. לפי שאין משביעין הסת ואין מגלגלין אלא אם

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ו'י"ב טבת ה'תשע"ב

יום ראשון ו' טבת ה'תשע"ב

הלכות סנהדרין

פרק עשרים

1 **א.** אין בית דין עונשין באמד הדעת, אלא על פי עדים
2 בראיה ברורה. אפלו ראיהו העדים רודף אחר חבירו, והתרו
3 בו, והעלימו עיניהם, או שנוכנס אחריו לחרפה ונכנסו
4 אחריו, ומצאוהו הרוג ומפרפר והסיף מנטף דם ביד ההורג,
5 הואיל ולא ראיהו בעת שהכהו - אין בית דין הורגין בעדות
6 זו. ועל זה וכיוצא בו נאמר: ונקי וצדיק אל תהרג. וכן אם
7 העידו עליו שנים שעבד עבודה זרה, זה ראיהו שעבד את
8 החמה והתרה בו, וזה ראיהו שעבד את הלבנה והתרה בו
9 - אין מצטרפין. שנאמר: ונקי וצדיק אל תהרג. הואיל ויש
10 שם צד לנקותו ולהיותו צדיק - אל תהרגהו.
11 **ב.** כל מי שעשה דבר שחייבין עליו מיתת בית דין באנס
12 - אין בית דין ממיתין אותו. ואף על פי שהיה מצוה שיהרג
13 ואל יעבר. אף על פי שחלל את השם והוא אנוס - אינו
14 נהרג. שנאמר: ולנערה לא תעשה דבר. זו אזהרה לבית דין,
15 שלא יענשו את האנוס.
16 **ג.** איש שאנסוהו עד שבא על הערוה - חייב מיתת בית
17 דין; שאין קשוי אלא לדעת. אבל האשה הנבעלת באנס,
18 אפלו אמרה אחר שנאנסה: הניחו לו - הרי היא פטורה,
19 מפני שיצרה נתגבר עליה.
20 **ד.** אסור לבית דין לחוס על ההורג. שלא יאמרו: כבר נהרג
21 זה, ומה תועלת יש בהריגת האחר? ונמצאו מתרשלין
22 בהריגתו. שנאמר: לא תחוס עינך עליו, ובערת דם הנקי.
23 וכן אסור לבית דין לחוס על מי שנתחייב קנס. שלא יאמרו:
24 עני הוא זה, שלא בכונה עשה. אלא מגבין ממנו כל שיש
25 לו בלא חנינה. שנאמר: ולא תחוס עינך. וכן בדיני ממונות
26 אין מרחמין על הדל. שלא תאמר: עני הוא זה, ובעל דינו
27 עשיר; הואיל ואני והעשיר חייבין לפרנסו - אצקנו בדין,
28 ונמצא מתפרנס בכבוד. על זה הזהירה תורה: ודל לא
29 תהדר בריבו. ונאמר: לא תשא פני דל. אסור להדר פני
30 גדול. כיצד? הרי שבאו לפניך שנים לדין, אחד חכם גדול
31 ואחד הדיוט - לא תקדים לשאל בשלומו של גדול, ולא
32 תסביר לו פנים, ולא תכבדנו, כדי שלא יסתתמו טענותיו
33 של אחר; אלא אינו נפנה לאחד מהן עד שיגמר הדין.
34 שנאמר: לא תהדר פני גדול. אמרו חכמים: אל תאמר:
35 עשיר הוא זה, בן גדולים הוא זה, היאך אבישנו וארצה
36 בכשתו? לכך נאמר: לא תהדר פני גדול.
37 **ה.** באו לפניך שנים, אחד כשר ואחד רשע - אל תאמר:
38 הואיל ורשע הוא וחזקתו משקר, וחזקת זה שאינו משנה

42 בדברו, אטה הדין על הרשע. על זה נאמר: לא תטה משפט
43 אבינך בריבו - אף על פי שהוא אביון במצות, לא תטה
44 דינו.
45 **ו.** לא תעשו עול במשפט - זה המענות את הדין, ומזכה
46 את החייב ומחייב את הנוכחי. וכן המענה את הדין, ומאריך
47 בדברים ברורים כדי לצער אחד מבעלי דינים - הרי זה
48 בכלל עול.
49 **ז.** הגס לבו בהוראה, וקופץ וחותר את הדין קדם שיחקרהו
50 בינו לבין עצמו עד שיהא לו ברור בשמש - הרי זה שוטה,
51 רשע וגס רוח. כך צויו חכמים: הוו מתונים בדין. וכן איוב
52 הוא אומר: ורב לא ידעתי אחקרהו.
53 **ח.** כל דין שבא לפני דין, והתחיל לדמותו בדין פסוק
54 שפבר ידע אותו, ויש במדינה גדול ממנו בחכמה ואינו
55 הולך ונמלך בו - הרי זה בכלל הרשעים שלכם גם
56 בהוראה. ואמרו חכמים: רעה על רעה תבוא לו. שכל אלו
57 הדברים וכיוצא בהן - מגפות הרוח הן, המביאות לידי
58 עוות הדין. כי רבים חללים הפילה - זה תלמיד שלא הגיע
59 להוראה ומורה; ונצמים כל הרגיה - זה שהגיע להוראה
60 ואינו מורה. והוא שיהיה הדור צריך לו; אבל אם ידע שיש
61 לשם ראוי להוראה, ומנע עצמו מן ההוראה - הרי זה
62 משבח. וכל המונע עצמו מן הדין - מונע ממנו איבה וגזל
63 ושבועת שווא; והגס לבו בהוראה - שוטה, רשע וגס רוח.
64 **ט.** תלמיד אל יורה הלכה לפני רבו, אלא אם כן היה רחוק
65 ממנו שלש פרסאות - כנגד מחנה ישראל.
66 **י.** אל תאמר: שכל אלו הדברים בדין שיש בו הוצאת ממון
67 הרבה מזה ונתינתו לזה. לעולם יהי דין אלה מנה ודין
68 פרוטה אחת שוין בעיניך לכל דבר.
69 **יא.** אין הדינין יושבין לדון בדין פחות משנה פרוטה. ואם
70 הזקקו לשנה פרוטה - גומרין את דינו אפלו לפחות משנה
71 פרוטה.
72 **יב.** כל המטה משפט אחד מישראל - עובר בלאו אחד,
73 שנאמר: לא תעשו עול במשפט. ואם היה גר - עובר בשני
74 לאוין, שנאמר: לא תטה משפט גר. ואם היה יתום - עובר
75 בשלשה לאוין, שנאמר: משפט גר יתום.

יום שני ז' טבת ה'תשע"ב

פרק אחד ועשרים

77 **א.** מצות עשה לשפט השופט בצדק. שנאמר: בצדק
78 תשפט עמיתך. אי זהו צדק המשפט? זו השונית שני בעלי
79 דינין בכל דבר. לא יהא אחד מדבר כל צרכו, ואחד אומר
80 לו: קצר דברך! ולא יספיר פנים לאחד וידבר לו רבות,
81 וירע פניו לאחר וידבר לו קשות.
82 **ב.** שני בעלי דינין, שהיה אחד מהם מלכש בגדים וקרים,

1 והשני מלכש בגדים בזוין - אומר למכבד: או הלבישהו
2 כמותך עד שתדון עמו, או לכש כמותו עד שתהיו שוין,
3 אחר כך תעמדו בדיון.
4 ג. לא יהיה אחד יושב ואחד עומד, אלא שניהם עומדים.
5 ואם רצו בית דין להושיב את שניהם - מושיבין. ולא יושב
6 אחד למעלה ואחד למטה, אלא זה בצד זה. במה דברים
7 אמורים? בשעת משא ומתן; אבל בשעת גמר דין - שניהם
8 בעמידה. שגאמר: ויעמד העם על משה. ואי זהו גמר דין?
9 איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב. במה דברים
10 אמורים? בבעלי דינין; אבל העדים - לעולם בעמידה.
11 שגאמר: ועמדו שני האנשים.
12 ד. תלמיד חכם ועם הארץ שבאו לדיון - מושיבין את
13 החכם, ואמורים לעם הארץ: שכ! אם לא יושב - אין
14 מקפידין על כך. ולא יקדים התלמיד כשיבוא לדיון וישוב
15 לפני רבו כרוצה לדון לפניו. ואם היה קבוע לו זמן לקרות,
16 ויבא זמנו - מתר.
17 ה. כבר נהגו כל בתי דיני ישראל מאחר הגמרא בכל
18 הישיבות, שמושיבין בעלי דינין ומושיבין העדים, כדי
19 לסלק המחלוקת. שאין בנו כח להעמיד משפטי הדת על
20 תלם.
21 ו. היו לפני הדיונים בעלי דין הרבה - מקדימין את דין
22 היתום לדיון האלמנה. שגאמר: שפטו יתום ואלמנה.
23 ודין אלמנה קודם לדיון תלמיד חכם. ודין תלמיד חכם קודם
24 לדיון עם הארץ. ודין האשה קודם לדיון האיש; שבשעת
25 האשה מרבה.
26 ז. אסור לדון לשמע דברי אחד מבעלי דינין קדם שיבוא
27 חברו או שלא בפני חברו. ואפלו דבר אחד - אסור.
28 שגאמר: שמע בין אחיכם. וכל השומע מאחד - עובר בלא
29 תעשה, שגאמר: לא תשא שמע שוא. ובכלל לאו זה:
30 אזנה למקבל לשון הרע, ומספר לשון הרע, ומעיד עדות
31 שקר. וכן בעל דין מזוהר שלא ישמע דבריו לדיון קדם
32 שיבוא בעל דין חברו. וגם על זה וכיוצא בו נאמר: מדבר
33 שקר תרחק.
34 ח. לא יהיה הדיון שומע מפי התרגמן, אלא אם כן היה
35 מפיר לשון בעלי דינין ושומע טענותיהם. ואם אינו מהיר
36 בלשונם כדי להשיב להם - יעמד התרגמן להודיע אותם
37 פסק הדין, ומאי זה טעם חייב זה וזכה זה.
38 ט. צריך הדיון לשמע טענות בעלי דינין ולשנות טענותיהן.
39 שגאמר: ויאמר המלך, זאת אומרת זה בני חיי ונגד המלך.
40 ומצדק את הדין בלבד, ואחר כך חותכו.
41 י. מניין לדון שלא יעשה מליץ לדבריו של בעל דין?
42 שגאמר: מדבר שקר תרחק. אלא יאמר מה שנגאף לו
43 וישתק. ולא ילמד אחד מבעלי דינין טענה כלל. אפלו
44 הביא עד אחד - לא יאמר לו: אין מקבלין עד אחד! אלא
45 יאמר לנטען: הרי זה העיד עליך! הלוא שיוודה ויאמר:
46 אמת העיד! עד שישטען הוא ויאמר: עד אחד הוא, ואינו
47 נאמן עלי. וכן כל כיוצא בזה.

48 יא. ראה הדין זכות לאחד מהן, ובעל דין מבקש לאמרה
49 ואינו יודע לחבר הדברים, או שראוהו מצטער להציל עצמו
50 בטענת אמת, ומפני החמה והכעס נסתלק ממנו, או נשתבש
51 מפני הסכלות - הרי זה מתר לסעדו מעט, להבינו תחלת
52 הדבר, משום פתח פיה לאלם. וצריך להתישב בדבר זה
53 הרבה, שלא יהיה כעורכי הדינין.

יום שלישי ח' טבת ה'תשע"ב

פרק שנים ועשרים

54 א. שנים שבאו לפניך לדיון, אחד רב ואחד קשה: עד שלא
55 תשמע את דבריהם, או משתשמע את דבריהם ואי אתה
56 יודע להיכן הדין נוטה - אתה רשאי לומר להם: איני נזקק
57 לכם! שמא יתחייב הקשה, ונמצא רודף אחר הדין. אבל
58 משתשמע את דבריהם ותדע להיכן הדין נוטה - אי אתה
59 רשאי לומר: איני נזקק לכם! שגאמר: לא תגורו מפני איש.
60 שלא תאמר: איש פלוני רשע הוא, שמא יהרג את בני,
61 שמא ידליק את גדישי, שמא יקצץ נטיעו. ואם היה
62 ממנה לרבים - חייב להזקק להם.
63 ב. וכן תלמיד שהיה יושב לפני רבו, וראה זכות לפני
64 וחובה לעשיר, אם שתק - הרי זה עובר משום לא תגורו
65 מפני איש. ועל זה נאמר: מדבר שקר תרחק. ומניין לדיון
66 שלא יושיב תלמיד בור לפניו? תלמוד לומר: מדבר שקר
67 תרחק.
68 ג. ומניין לתלמיד שראו רבו שטועה בדיון, שלא יאמר:
69 אמתין לו עד שיעמר הדין ואסתגרנו ואכנגנו, כדי שיקרא
70 הדין על שמי? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק.
71 ד. מצוה לומר לבעלי דינים בתחלה: בדיון אתם רוצים או
72 בפשרה? אם רצו בפשרה - עושין ביניהן פשרה. וכל בית
73 דין שעושין פשרה תמיד - הרי זה משבח. ועליו נאמר:
74 משפט שלום שפטו בשעריכם. אי זהו משפט שיש עמו
75 שלום? הרי אומר: זה בצו. וכן בדוד הוא אומר: ויהי דוד
76 עשה משפט וצדקה לכל עמו. אי זהו משפט שיש עמו
77 צדקה? הרי אומר: זהו בצו. והיא הפשרה. במה דברים
78 אמורים? קדם גמר דין. אף על פי ששמע דבריהם וידע
79 להיכן הדין נוטה - מצוה לכבד. אבל אחרי שגמר הדין
80 ואמר: איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב - אינו
81 רשאי לעשות פשרה ביניהן, אלא יקב הדין את הקר.
82 ה. אף על פי שרצו בעלי הדין בפשרה בבית דין - יש
83 להם לחזור ולתבע את הדין, עד שיקנו מיד שניהם.
84 ו. יפה כח פשרה מכח הדין. ששני הדייטות שדנו - אין
85 דיניהן דין, ויש לבעלי דינין לחזור בהן; ואם עשו פשרה
86 וקנו מידן - אין יכולין לחזור בהן.
87 ז. אסור לאחד מן הדיינים, כשיצא מבית דין, לומר: אני
88 הוא המזכה או המחייב, וחברי חולקין עלי; אבל מה אעשה
89 שהם רבו עלי? ואם אמר כן - הרי הוא בכלל חולק רכיל
90 מגלה סוד. ומעשה בתלמיד אחד, שהוציא דברים שגאמרו

דברים אמורים? בשלא היה לו לדון להשאיל; אבל היה
לו להשאיל - פשוט, שהרי גם זה שואל ממנו.
ח. כל דין שנוטל שכתב לו פסק דין - כותבין
יהיה שכתב הנפד; אבל אם היה עוסק במלאכתו, ובאו לפניו
שנים לדון, ואמר להן: תנו לי מי שיעשה תחתי עד שאדון
לכם, או תנו לי שכתב בטלתי - הרי זה מתר. והוא שיהיה
הדבר נפר שהוא שכתב הבטלה בלבד ולא יותר, ויטל
משניהם בשוה זה בפני זה - כגון זה מתר.
ו. אסור לדון לדון למי שהוא אוהבו, אף על פי שאינו
שושבינו ולא רעו אשר כנפשו; ולא למי ששונאו, אף על
פי שאינו אויב לו ולא מבקש רעתו; אלא צריך שיהיו שני
בעלי דינים שוין בעיני הדנים ובלבד. ואם לא היה מכיר
את אחד מהם ולא מעשיו - אין לה דין צדק כמותו.
ז. כל שני תלמידי חכמים ששונאים זה את זה - אסורין
לישב בדין זה עם זה. שדבר זה גורם ליציאת משפט
מעקל, מפני השנאה שביניהן דעת כל אחד נוטה לסתור
דברי חברו.
ח. לעולם יראה דין עצמו כאלו חרב מנחת לו על צוארו,
וגיהנם פתוחה לו מתחתיו. וידע את מי הוא דן, ולפני מי
הוא דן, ומי עתיד להפריע ממנו אם נטה מקו האמת.
שנאמר: אלהים נצב בעדת אל. ואומר: ראו מה אתם
עשים, כי לא לאדם תשפטו כי לי.
ט. כל דין שאינו דן דין אמת לאמתו - גורם לשכינה
שתסתלק מישראל. וכל דין שנוטל מזה ונותן לזה שלא
בדין - הקדוש ברוך הוא גובה ממנו נפשות. שנאמר: וקבע
את קבעיהם נפש. וכל דין שדן דין אמת לאמתו, אפלו
שעה אחת - כאלו תתן את כל העולם כולו, וגורם לשכינה
שתשרה בישראל. שנאמר: אלהים נצב בעדת אל. ושמא
יאמר הדין: מה לי ולצרה הזאת? תלמוד לומר: ועמכם
בדבר משפט - אין לדון אלא מה שעיני ראות.
י. ולעולם יהיה בעלי דינים לפניך פושעים, ובחזקת שכל
אחד מהן טוען שכתב, ודון לפי מה שתראה מן הדברים.
וכשיפטר מלפניך - יהיו בעיניך צדיקים, כשקבלו עליהם
את הדין, ודון כל אחד מהם לכף זכות.

יום חמישי י" טבת ה'תשע"ב

פרק ארבעה ועשרים

א. יש לדון לדון בדיני ממונות על פי הדברים שדעתו
נוטה להן שהן אמת, והדבר חזק בלבו שהוא כן, אף על
פי שאין שם ראיה ברורה. ואין צריך לומר, אם היה יודע
בדאי שהדבר כן הוא, שהוא דן כפי מה שידע. כיצד?
הרי שנתחייב אדם שבועה בבית דין, ואמר לדון אדם שהוא
נאמן אצלו ושדעתו סומכת על דבריו, שהיה האיש חשוד
על השבועה - יש לדון להפך השבועה על שכנגדו, וישבע
ויטל; הואיל וסמכה דעתו של דין על דבריו זה. אפלו היתה
אשה או עבד נאמנים אצלו, הואיל ומצא הדבר חזק ונכון

בבית המדרש לאחר שנים ועשרים שנה, והוציאוהו בית
דין מבית המדרש, והכריזו עליו: זה מגלה סוד הוא!
ח. שאל אחד מבעלי דינים לכתב לו פסק דין - כותבין
לו כך: בא פלוני לבית דין של פלוני עם פלוני בעל דינו
שטענו בכך, ויצא זכאי או חייב. ונותנין לו. ואין מזכירין
שם המזכיר ולא שם המזכיר, אלא: בית דין של פלוני,
מדבריהם נודפה פלוני.
ט. כך היה מנהגם של אנשי ירושלים: מכניסין בעלי דינים
ושומעים דבריהם וטענותיהם, ומכניסים העדים ושומעים
דבריהם. ומציאין כל אדם לחוץ, והדינים נושאים ונותנים
ביניהם בדבר, וגומרין את הדבר. ואחר כך מכניסין בעלי
דינים, וגדול שבדינים אומר: איש פלוני אתה זכאי, איש
פלוני אתה חייב. כדי שלא ידע אחד מבעלי דינים אי זה
דין הוא מי שזכה אותו, ולא אי זה דין הוא שחייבו.
י. דין שהוא יודע בכתבו שהוא גזלן או רשע - אסור
להצטרף עמו. שנאמר: מדבר שקר תרחק. וכך היו נקמי
הדעת שבירושלים עושין: אין יושבים בדין עד שידעו עם
מי הם יושבים, ולא חותמים את השטר עד שידעו מי
חותם עמם, ולא נכנסים לסעדה עד שידעו מי מסב
עמם.

יום רביעי ט' טבת ה'תשע"ב

פרק שלשה ועשרים

א. לא תקח שחד. אין צריך לומר לענות את הדין, אלא
אפלו לזכות את הזכאי ולחייב את החייב - אסור, ועובר
בלא תעשה, והרי הוא בכלל ארור לקח שחד. וחייב להחזיר
השחד כשיתבענו הנותן.
ב. וכשם שהלוקח עובר בלא תעשה, כך הנותן. שנאמר:
ולפני עור לא תתן מכשל.
ג. כל דין שיושב ומגדל מעלתו, כדי להרבות שכתב
לחניניו ולסופריו - הרי הוא בכלל הנוטים אחרי הבצע.
וכן עשו בני שמואל. ולכך נאמר להם: ויטו אחרי הבצע
ויקחו שחד. ולא שחד ממון בלבד, אלא אפלו שחד
דברים. ומעשה בדיון אחד, שהיה עולה בדוגית קטנה
לעבר בנהר, ופשוט אחד ידו וסיעו בעליתו, והיה לו דין,
ואמר לו הדין: הריני פסול לה דין. ומעשה באחד,
שהעביר אברה - נוצה של עוף - מעל רדיד הדין, ואחר
כסה רק מלפני הדין, ואמר לו: הריני פסול לה דין.
ומעשה באחד, שהביא מתנה אחת ממתנות כהנה לדון
כהן, ואמר לו: פסול אני לה דין. ומעשה בארס אחד
של דין, שהיה מכיא לו תאנים מתוך שדהו מערב שבת
לערב שבת. פעם אחת הקדים והביא בחמישי בשבת,
מפני שהיה לו דין. ואמר לו הדין: הריני פסול לה דין.
אף על פי שהתאנים משל דין, הואיל והביאן שלא בזמנן
- נפסל לו דין.
ד. כל דין ששאל שאלה - פסול לדון לזה שהשאלו. במה

בדבר, יש להן לגדר ולחזק הדבר כפי מה שיראה להם. 48
הכל הוראת שעה, לא שיקבע הלכה לדורות. מעשה והלקו 49
אדם שבעל אשתו תחת אילן. ומעשה באחד שרכב על סוס 50
בשבת בימי יונים, והביאווהו לבית דין וסקלוהו. ומעשה 51
ותלה שמעון בן שטח שמונים נשים ביום אחד באשקלון. 52
ולא היו שם כל דרכי הדישה וחקירה וההתראה, ולא 53
בעדות ברורה, אלא הוראת שעה כפי מה שראה. 54
ה. וכן יש לבית דין בכל מקום ובכל זמן להלקות אדם 55
ששמועתו רעה, והעם מרננים עליו שהוא עובר על 56
העצירות. והוא שיהיה קול שאינו פוסק, כמו שבארנו, ולא 57
יהיו אלו אויבים ידועים שמוציאין עליו שמועה רעה. וכן 58
מבזין את זה ששמועתו רעה, ומחזקין את יולדתו בפניו. 59
ו. וכן יש לדון תמיד להפקיר ממון שיש לו בעלים, ומאבד 60
ונותן כפי מה שיראה לגדר פרצות הדת ולחזק הדבר, או 61
לקנס אלם זה. והרי הוא אומר בענין: וכל אשר לא יבוא 62
לשלישית הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו. 63
מכאן, שהפקר בית דין - הפקר. 64
ז. וכן יש לדון לגדות ולהחרים מי שאינו בן נדוי, כדי 65
לגדר פרץ, כפי מה שיראה לו והשעה צריכה לכו. ויאמר, 66
שנדהו והחרימהו על דעתו. ויפרסם חטאו ברבים. שנאמר: 67
אורו מרוז אמר מלאך יי, אורו ארור ישביה, פי לא באו 68
לעזרת יי. 69
ח. וכן יש לדון לעשות מריבה עם הראוי לריב עמו, 70
ולקללו ולהכותו ולתלש שערו, ולהשביעו באלהים בעל 71
פרחו שלא יעשה או שלא עשה. שנאמר: ואריב עמם 72
ואקללם, ואפה מהם אנשים ואמרטם, ואשביעם באלהים. 73
ט. וכן יש לו לכפות ידים ורגלים, ולאסר בבית האסורים, 74
ולדחף ולסחב על הארץ. שנאמר: הן למות הן לשרשי, הן 75
לענש נכסין ולאסורים. 76
י. כל אלו הדברים - לפי מה שיראה הדין שזה ראוי לכו 77
ושהשעה צריכה. ובכל יהיו מעשיו לשם שמים. ואל יהיה 78
כבוד הבריות קל בעיניו, שהרי הוא דוחה את לא תעשה 79
של דבריהם. וכל שכן כבוד בני אברהם יצחק ויעקב, 80
המחזיקין בתורת האמת, שיהיה זהיר שלא יחרם פבוס; 81
אלא להוסיף בכבוד המקום בלבד. שכל המבזה את התורה 82
- גופו מחלל על הבריות; והמכבד את התורה - גופו מכבד 83
על הבריות. ואין כבוד התורה אלא לעשות על פי חקיה 84
ומשפטיה. 85

יום שישי י"א טבת ה'תשע"ב

פרק חמשה ועשרים

א. אסור לאדם לנהג בשורה על הצבור ובגסות הרוח, 88
אלא בענוה ויראה. וכל פרנס המטיל אימה ימרה על 89
הצבור שלא לשם שמים - נענש, ואינו רואה לו בן תלמיד 90
חכם. שנאמר: לכן יראוהו אנשים, לא יראה כל חכמי לב. 91
ב. וכן אסור לו לנהג בהן קלות ראש, אף על פי שהן עמי 92

בלבו - סומך עליו ודן. ואין צריך לומר, אם ידע הוא עצמו 1
שזה חשוד. וכן אם יצא שטר חוב לפניו, ואמר לו אדם 2
שסמך עליו, אפלו אשה או קרוב: זה פרוע הוא! אם 3
סמכה דעתו על דבריו - יש לו לומר לזה: לא תפרע אלא 4
בשבועה. או אם היה עליו שטר חוב לאחר - יתן לזה שלא 5
נפגם שטרו כלל, ויניח זה שנפגם שטרו בדברי האחד. או 6
ישליך השטר בפניו ולא ידון בו. כפי מה שיראה. וכן מי 7
שכא וטען שיש לו פקדון אצל פלוני שמת בלא צוואה, 8
ונתן סימנין מבהקין, ולא היה זה הטוען רגיל להפגם בבית 9
זה האיש שמת, אם ידע הדין שזה המת אינו אמוד להיות 10
לו חפץ זה, וסמכה דעתו שאין זה החפץ של מת - מוציא 11
מן היורשין ונותנו לזה האמוד בו ונתן סימנים. וכן כל 12
פיוצא בזה. שאין הדבר מסור אלא ללבו של דין, לפי מה 13
שיראה לו שהוא דין האמת. אם כן, למה הצריכה תורה 14
שני עדים? שבזמן שיבואו לפני הדין שני עדים - ידון על 15
פי עדותן, אף על פי שאינו יודע אם באמת העידו או 16
בשקר. 17

ב. כל אלו הדברים הן עקר הדין. אבל משרבו בתי דינין 18
שאין הגונים, ואפלו היו הגונים במעשיהם - אינן חכמים 19
כראוי ובעלי בינה, הסכימו רב בתי דיני ישראל: שלא 20
יהפכו שבועה אלא בראיה ברורה. ולא יפגמו שטר ויפסידו 21
חזקתו בעדות אשה או פסול. וכן בשאר כל הדינין. ולא 22
ידון הדין בסמיכת דעתו ולא בידיעתו, כדי שלא יאמר כל 23
הדיוט: לפי מאמין לדברי זה, ודעתי סומכת על זה. וכן 24
אין מוציאין מן היתומים אלא בראיה ברורה, לא בדיעת 25
הדין ולא באומדן המת או הטוען. ואף על פי כן, אם העיד 26
אדם נאמן בדבר מכל הדברים, ונטתה דעת הדין שאמת 27
הוא אומר - ממתינ בדין, ואינו דוחה עדותו, ונושא ונותן 28
עם בעלי דינין עד שיודו לדברי העד, או יעשו פשרה, או 29
יסתלק מן הדין. 30

ג. ומנין לדון שהוא יודע בדין שהוא מרמה, שלא יאמר: 31
אחתקנו, ויהיה הקולר תלוי בצוארי העדים? תלמוד לומר: 32
מדבר שקר תרחק. פיצד יעשה? ידרש בו ויחקר הרבה 33
בדרישה ובחקירה של דיני נפשות. אם נראה לו לפי דעתו 34
[שאין בו רמאות - חותף את הדין על פי העדות. אבל אם 35
היה לבו נוקף] שיש בו רמאות; או שאין דעתו סומכת 36
על דברי העדים, אף על פי שאינו יכול לפסלן; או שדעתו 37
נוטה שבעל דין זה רמאי ובעל ערמה, והשיא את העדים, 38
אף על פי שהם בשרים ולפי תמם העידו, וזה הטעם; או 39
שנראה לו מכלל הדברים, שיש שם דברים אחרים מסתירין, 40
ואינן רוצים לגלותם - כל אלו הדברים וכיוצא בהן אסור 41
לו לחתוף אותו הדין, אלא יסלק עצמו מדין זה, וידיננו מי 42
שלבד שלם בדבר. והרי הדברים מסורים ללב. והכתוב 43
אומר: כי המשפט לאלהים הוא. 44

ד. יש לבית דין להלקות מי שאינו מחיב מלקות, ולהרג 45
מי שאינו מחיב מיתה. ולא לעבר על דברי תורה, אלא 46
לעשות סג לתורה. וכיון שרואים בית דין שפרצו העם 47

טוב. אָבֵל קוֹבְעִין בְּנִיסָן שְׂבִיבָא אַחֵר נִיסָן, וּבִתְשָׁרִי שְׂבִיבָא
אַחֵר תְּשָׁרִי. אָבֵל לֹא קוֹבְעִין בְּעֶרֶב שַׁבַּת שְׂבִיבָא אַחֵר שַׁבַּת,
מִפְּנֵי שֶׁהֵלַל טְרוּדִין בְּעֶרֶב שַׁבַּת.

י. מִי שֶׁהוּא בִּמְדִינָה, וְהֵלֶךְ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין וְלֹא מִצָּאוּ - אֵין
קוֹבְעִין לוֹ זְמַן עַד שְׂמִימָצָא אוֹתוֹ הַשְּׁלִיחַ וַיֹּאמֶר לוֹ. הֲיָה
בְּכֶפֶר חוּץ לְמְדִינָה, אִם דָּרְכוּ לְבֹא בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם - אוֹמֵר
הַשְּׁלִיחַ אֶפְלוּ לְאַחַד מִן הַשְּׂכָנִים, אֶפְלוּ לְאַשָּׁה: אִם יָבֹא
פְּלוּנִי, הוֹדִיעֵנוּהוּ שְׁבִית דִּין קָבְעוּ לוֹ זְמַן שְׂבִיבָא לְבֵית דִּין.
וְאִם לֹא בָּא - מְנַדִּין אוֹתוֹ לְעֶרֶב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
כְּשֶׁאֵין הַדִּין שֶׁדָּרְכוּ לִילֵךְ בָּהּ עַל מְקוֹם בֵּית דִּין; אָבֵל אִם
דָּרְכוּ עֲלֶיהֶן - אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שִׁוְדִיעוּ הַשְּׁלִיחַ בְּעֶצְמוֹ;
שָׁמָּה לֹא אָמְרוּ לוֹ הַשְּׂכָנִים, שְׁהָרִי הֵם אוֹמְרִין: דָּרְכוּ עַל
פֶּתַח בֵּית דִּין, וּכְכֹר הֵלֶךְ אֲלֵיהֶם וּנְפֹטֵר. וְכֵן אִם לֹא בָּא
בִּמְדִינָה עַד לְמַחֵר - אֵין סוֹמְכִין עַל הַשְּׂכָנִים, שָׁמָּה שֶׁכָּחוּ
וְלֹא אָמְרוּ לוֹ.

יא. מִי שֶׁבָּא לְבֵית דִּין וְקָבַל הַדִּין, וְאָמְרוּ לוֹ לְשַׁלֵּם, וְהֵלֶךְ
וְלֹא שַׁלֵּם - אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שְׁתִּירוּ בּוֹ שְׁנֵי וְחֲמִישִׁי
וְשְׁנֵי, וְאַחֵר כֶּף מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שְׁתִּין מָה שֶׁהוּא חָזִיב. וְאִם
עָמַד שְׁלֹשִׁים יוֹם וְלֹא תָבַע לְהַתִּיר נְדוּיוֹ - מְתַרְמִין אוֹתוֹ.

יום שבת קודש י"ב טבת ה'תשע"ב

פֶּרֶק שְׁשֶׁה וְעֶשְׂרִים

א. כָּל הַמְקַלֵּל דִּין מִדְּבַעֲי יִשְׂרָאֵל - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה,
שֶׁנֶּאֱמַר: אֲלֹהִים לֹא תִקְלַל. וְכֵן אִם קָלַל הַנְּשִׂאִי, אֶחָד רֹאשׁ
סִנְהֶדְרִי גְדוֹלָה אוֹ הַמֶּלֶךְ - הָרִי זֶה עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה,
שֶׁנֶּאֱמַר: וְנִשְׂאִי בְעַמֶּךָ לֹא תֹאֵר. וְלֹא דִין וְנִשְׂאִי בְלִבְדּוֹ, אֲלֹא
כָּל הַמְקַלֵּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל - לוֹקָה, שֶׁנֶּאֱמַר: לֹא תִקְלַל חֵרֶשׁ.
וְלִמָּה נֶאֱמַר חֵרֶשׁ? שֶׁאֶפְלוּ זֶה שֶׁהוּא אֵינוֹ שׁוֹמֵעַ וְלֹא נִצְטָעַר
בְּקִלְלָהּ זֶה - לוֹקָה עַל קִלְלָתוֹ. וַיִּרְאֶה לִי, שֶׁהַמְקַלֵּל אֶת הַקָּטָן
הַנִּכְלָם - לוֹקָה. (הָרִי הוּא כְּחֵרֶשׁ).

ב. הַמְקַלֵּל אֶת הַמֵּת - פְּטוּר. הוֹאִיל וּמְקַלֵּל כָּל אָדָם
מִיִּשְׂרָאֵל - חֵזֵק, לָמָּה יִחַד לֹא עַל דִּין וְלֹא עַל נְשִׂאִי?
לְחִיבּוֹ שְׁתִּים. נִמְצְאוּת לְמַד: שֶׁהַמְקַלֵּל אֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל, בֵּין
אִישׁ בֵּין אִשָּׁה, בֵּין גְּדוֹל בֵּין קָטָן - לוֹקָה אַחַת; וְאִם קָלַל
דִּין - לוֹקָה שְׁתִּים; וְאִם קָלַל נְשִׂאִי - לוֹקָה שֶׁלֹּשׁ. וְכֵן נְשִׂאִי
שֶׁקָּלַל אָבִיו - חֵזֵק מִשּׁוּם אֲרֻכָּעָה שְׁמוֹת: שְׁלֹשָׁה שָׁל כָּל
אָדָם, וְאֶחָד מִשּׁוּם הָאֵב.

ג. הַמְקַלֵּל עֶצְמוֹ - לוֹקָה, כְּמוֹ שֶׁקָּלַל אֲחֵרִים. שֶׁנֶּאֱמַר:
הַשֹּׁמֵר לָךְ וּשְׁמֹר נִפְשֶׁךָ. וְאֶחָד הַמְקַלֵּל עֶצְמוֹ אוֹ חֲבֵירוֹ אוֹ
נְשִׂאִי אוֹ דִין - אֵינוֹ לוֹקָה עַד שְׂיִקְלַל בְּשֵׁם מִן הַשְּׁמוֹת, כְּגוֹן
יְהוָה וְאֲלֹהִים וְשֵׁדִי וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן, אוֹ בְּכַנּוּי מִן הַכְּנֻיִים, כְּגוֹן
חֲנוּן וְקָנָא וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן. הוֹאִיל וְהוּא חֵזֵק אִם קָלַל בְּכָל
הַכְּנֻיִים, כֶּף אִם קָלַל בְּכָל לְשׁוֹן - חֵזֵק; שֶׁהַשְּׁמוֹת שֶׁקוֹרְאִין
בֵּהֶן הַגּוֹיִם לְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא - הָרִי הֵן כָּל הַכְּנֻיִים.
וְאֲרוּר - בּוֹ שְׁבוּעָה, בּוֹ קִלְלָה, בּוֹ נְדוּי.

ד. אֵינוֹ לוֹקָה עַד שְׁתִּירוּ בּוֹ בְּפָנֵי עֲדִים, כְּשֶׁאֵר כָּל חֲזִיבֵי

הָאָרֶץ. וְלֹא יִפְסִיעַ עַל רֹאשִׁי עִם הַקֹּדֶשׁ. אִף עַל פִּי שֶׁהֵן
הַדְּיוֹטוֹת וּשְׁפִלִּים - בְּנֵי אֲבֵרָהִם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב הֵם, וְצִבְאוֹת
הַשֵּׁם שֶׁהוֹצִיא מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם בְּכַח גְּדוֹל וּבִיגְד חֻזָּה. וְסוֹכֵל
טֵרֵחַ הַצְּבוֹר וּמִשְׁאָן. כְּמֹשֶׁה רַבֵּנוּ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: כְּאִשֶּׁר יִשָּׂא
הָאִמָּן אֶת הַיֶּלֶק. וְהָרִי הוּא אוֹמֵר: וְאַצְנֶה אֶת שְׁפָטִיכֶם. זֶה
אֲזַהֲרָה לְדִין, שֶׁיִּסְבֵּל אֶת הַצְּבוֹר כְּאִשֶּׁר יִשָּׂא הָאִמָּן אֶת
הַיֶּלֶק. צֹא וּלְמַד מִמֹּשֶׁה, רַבֵּן שָׁל כָּל הַנְּבִיאִים. כִּיֵּן שֶׁשָּׁלְחוּ
הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמִצְרַיִם, וְנֶאֱמַר: וַיִּצְוֶם אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל.
אָמְרוּ מִפִּי הַקְּבִלָה, שֶׁאֵמַר לָהֶם לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן: עַל מִנֵּת
שְׂיָהוּ מְקַלְלִים אֶתְכֶם וְסוֹקְלִין אֶתְכֶם בְּאֲבָנִים.

ג. כְּדִרְךָ שֶׁנִּצְטָנָה הַדִּין לְהִגַּע בְּמִצְוָה זֹאת, כֶּף נִצְטָנוּ הַצְּבוֹר
לְהִגַּע בְּבוֹד בְּדִין. שֶׁנֶּאֱמַר: וְאַצְנֶה אֶתְכֶם. זֶה אֲזַהֲרָה לְצְבוֹר
שֶׁתִּהְיֶה אֵימַת הַדִּין עֲלֵיהֶן. וְלֹא יִתְבַּהֵל בְּפָנֵיהֶם, וְלֹא יִנְהַג
קְלוֹת רֹאשׁ בְּעֶצְמוֹ.

ד. כִּיֵּן שֶׁנִּתְמַנָּה אָדָם פְּרָנָס עַל הַצְּבוֹר, אֲסוּר בְּעִשְׂתִּי
מִלְּאֲכָה בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה, כְּדִי שְׁלֹא יִתְבַּהֵל בְּפָנֵיהֶם. אִם
הַמִּלְּאָכָה בְּרַבִּים אֲסוּרָה עֲלָיו, קָל וְחֹמֶר לְאָכַל וּלְשִׁתּוֹת
וּלְהַשְׁתַּכֵּר בְּפָנֵי רַבִּים וּבְכִנְיֹת עַמִּי הָאָרֶץ וּבִסְעֻדַת מִרְעוֹת.
אוֹי לָהֶם לְאוֹתָן הַדְּנִיִּים שֶׁנִּהְיָו בְּכֶף מַעֲלָבוֹן תּוֹרַת מֹשֶׁה!
שְׁבֻזוֹ דִּינִיָּה, וְהַשְׁפִּילוּהָ עַד אֶרֶץ, וְהִגִּיעֵנוּהָ עַד עֶפֶר, וְגִרְמוּ
רָצָה לָהֶן וּלְבָנֵי בְנֵיהֶם בְּעוֹלָם הַזֶּה וּלְעוֹלָם הַבָּא.

ה. אֲסוּר לְהִגַּע קְלוֹת רֹאשׁ בְּשְׁלִיחַ בֵּית דִּין. וְהָרִי הַשְּׁלִיחַ
נֶאֱמַר כְּשֵׁנִים לְעִנְיָן הַנְּדוּי. שֶׁאִם אָמַר: פְּלוּנִי הַקָּלָנִי, אוֹ
הַקָּלָה הַדִּין, אוֹ לֹא רָצָה לְבֹא לְדִין - מְשַׁמְתִּין אוֹתוֹ עַל
פִּי. אָבֵל אֵין כּוֹתְבִין פִּתְחָא עֲלָיו עַד שְׂבִיבָאוּ שְׁנֵים וַיַּעֲדוּ
עֲלָיו שְׁנִמְנַע לְבֹא לְבֵית דִּין.

ו. אֵין שְׁלִיחַ בֵּית דִּין חֵזֵק בְּאִמְרֵת דְּבָרִים מִשּׁוּם לְשׁוֹן
הָרַע. וְכָל הַמַּצְעֵר שְׁלִיחַ בֵּית דִּין - יֵשׁ לְבֵית דִּין רְשׁוֹת
לְהַכּוֹתוֹ מִכַּת מִדְּרוֹת.

ז. שְׁלִיחַ שֶׁאֵמַר: פְּלוּנִי שֶׁלְּחָנִי בְּשֵׁם אֶחָד מִן הַדְּנִיִּים, וְלֹא
רָצָה בְּעַל דִּין לְבֹא - אֵין כּוֹתְבִין עֲלָיו פִּתְחָא שֶׁל שְׁמֵתָא,
עַד שְׂיִאמַר מִשֵּׁם שְׁלֹשָׁתָן. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? שֶׁהֵלֶךְ
הַשְּׁלִיחַ בְּיוֹם שֶׁאֵינוֹ יָדוּעַ לִישִׁיבַת הַדְּנִיִּים; אָבֵל בְּיוֹם הַיָּדוּעַ
שֶׁהַדְּנִיִּים יוֹשְׁבִים בּוֹ לְדִין - הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁכָּל הַדְּנִיִּים
מְקַבְּצִין, וְאִף עַל פִּי שֶׁבָּא הַשְּׁלִיחַ בְּשֵׁם אֶחָד - כְּאֵלוֹ בָּא
בְּשֵׁם שְׁלֹשָׁתָן.

ח. מִי שֶׁשָּׁלְחוּ לוֹ בֵּית דִּין לְבֹא, וְלֹא בָּא לְדִין - מְנַדִּין
אוֹתוֹ, וְכוֹתְבִין עֲלָיו פִּתְחָא, וְנוֹתֵן שֹׁכֵר הַסּוֹפֵר. וּבִעֲת שְׂבִיבָא
קוֹרְעִין הַפִּתְחָא. כְּתוּבוֹ לוֹ פִּתְחָא מִפְּנֵי שְׁלֹא קָבַל הַדִּין, כִּיֵּן
שֶׁאֵמַר: הָרִינִי מִקְבַּל הַדִּין - קוֹרְעִין נְדוּיוֹ. קָבְעוּ לוֹ בֵּית דִּין
זְמַן שְׂבִיבָא הַיּוֹם, וְלֹא בָּא כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם - כּוֹתְבִין עֲלָיו
פִּתְחָא לְעֶרֶב. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה בִּמְדִינָה, וּמִרְד
וְלֹא בָּא; אָבֵל אִם הָיָה בְּפָפְרִים וַיּוֹצֵא וּנְכָנָס - קוֹבְעִים לוֹ
זְמַן שְׁנֵי וְחֲמִישִׁי וְשְׁנֵי. וְאִם שַׁלֵּם יוֹם שְׁנֵי וְלֹא בָּא - אֵין
כּוֹתְבִין עֲלָיו פִּתְחָא עַד לְמַחֵר.

ט. אֵין קוֹבְעִין זְמַן לֹא בִימֵי נִיסָן וְלֹא בִימֵי תְּשָׁרִי, מִפְּנֵי
שֶׁהָעַם טְרוּדִין בְּמוֹעֲדוֹת. וְלֹא בְּעֶרֶב שַׁבַּת וְלֹא בְּעֶרֶב יוֹם

16 בדברי תורה ובדינים, הואיל ופקרו העם בדבר - צריכין
17 לחזק ולענש כפי מה שיראה להם.
18 ז. כל הדין בדני עובדי כוכבים ובערכאות שלהן, אף על
19 פי שהיו דיניהם כדני ישראל - הרי זה רשע, וכאלו חרף
20 וגדף והרים יד בתורת משה רבנו. שנאמר: ואלה
21 המשפטים אשר תשים לפניהם. לפנייהם - ולא לפני עובדי
22 כוכבים; לפנייהם - ולא לפני הדיוטות. היתה יד העובדי
23 כוכבים תקיפה, ובעל דינו אלם, ואינו יכול להוציא ממנו
24 בדני ישראל - יתבענו לדני ישראל תחלה. אם לא רצה
25 לבוא - נוטל רשות מבית דין, ומציל בדני עובדי כוכבים
26 מיד בעל דינו.
27 בריך רחמנא דסייען

1 לאוין. אבל אם לא היתה שם התראה; או שקלל בלא שם
2 ובלא כנוי, כגון שאמר: ארור פלוני; או שהיתה הקללה
3 באה מקלל הדברים, כגון שאמר: אל יהי פלוני ברוך לי.
4 או אל יברכהו אל, וכיצא בדברים אלו - אינו לזקה.
5 ה. אף על פי שאינו לזקה, אם חרף תלמיד חכם - מנדין
6 אותו. ואם רצו הדינים להכותו מכת מרדות - מכין.
7 ועונשין אותו כפי מה שיראו, שהרי בזה את הזקן. ואם
8 חרף עם הארץ - עונשין הדינים בדבר כפי מה שהשעה
9 צריכה לו לפי המחרף ולפי זה שנתחרף.
10 ו. אף על פי שיש לו לדין או לנשיא למחל על כבודו -
11 אינו יכול למחל על קללתו. וכן שאר העם, אף על פי
12 שמחל המקלל - מלקין את המקלל; שכתב חטא ונתחייב.
13 אבל מי שנתחייב נדוי מפני שהפקיר בבית דין, ורצו בית
14 דין למחל על כבודו ולא נדוהו - הרשות בידיהם. והוא שלא
15 יהיה בדבר הפסד בכבוד הפורא. כגון שהיו העם מכעטין

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – ו'י"ב טבת ה'תשע"ב

49 יום שישי י"א טבת ה'תשע"ב
50 יום שבת קודש י"ב טבת ה'תשע"ב
51 מצות עשה רמה.
52 המצוה הרמ"ה — הצווי שנצטוינו בדין מקח
53 וממכר, פלומר: הדרכים שבהן מתקנים המקח
54 והממכר בין המוכרים והקונים, וכבר למדו על
55 אפן (קנין) זה ממה שאמר יתעלה: "וכי-תמכרו
56 ממכר לעמיתך וגו'" (ויקרא כה, יד), אמרו (בבא
57 מציעא מז:): "דבר הנקנה מיד ליד, פלומר
58 המשיכה". וכבר נתברר, שדבר תורה מעות
59 קונות, ואין המשיכה במטלטלין אלא תקנת
60 חכמים: וכן המסירה וההגבהה. ובפרוש אמרו
61 (שם צט:). בדרך שתקנו משיכה בלוקחין כן תקנו
62 משיכה בשומרין (שה"משיכה" לרשותן מטילה
63 עליהן חיובי השומרים). הנה נתבאר לך, שזה
64 שהתנו משיכה במקח וממכר — תקנה, כמו
65 שנתבאר במקומו: אבל שאר הדרכים שבהן
66 נקנות הקרקעות וזולתן. פלומר שטר וחזקה —
67 הסמיכון לפסוקים. וכבר נתבאר משפטי דין זה,
68 פלומר: ידיעת הדרכים שבהן מתקנים המקח
69 בכל-סוג וסוג, בפרק א' מקדושין ופרק ד' ופרק
70 ח' (בבא) מציעא ופרק ג' ופרק ד' ופרק ה' ופרק
71 ו' ופרק ז' (בבא) בתרא.

28 יום ראשון ו' טבת ה'תשע"ב
29 יום שני ז' טבת ה'תשע"ב
30 יום שלישי ח' טבת ה'תשע"ב
31 מצות עשה רלו.
32 המצוה הרל"ו — הצווי שנצטוינו בדין חובל
33 בחרבו, והוא אמרו יתעלה: "וכי-יריבן אנשים
34 והכה-איש את-רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם
35 הנקראים: דיני קנסות. ויש פתוב הפולל דיני
36 קנסות כלם, והוא אמרו יתעלה: "כאשר עשה בן
37 יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הפונה בזה שלוקחים
38 מממונו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק, כמו שבא
39 בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גובים
40 מממונו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו
41 כלם נזקי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה
42 את-האדם או את-הבהמה — הרי כל-הדינים
43 האלה לא ידון בהם ולא יפסוק אלא בית דין
44 הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד —
45 מדור לדור). וכבר נתבאר הלכות דין זה בפרק
46 ח' (בבא) קמא.

47 יום רביעי ט' טבת ה'תשע"ב

48 יום חמישי י' טבת ה'תשע"ב

שמואל-ב יז כ-כט יח א-ח

יז כו וַיַּחַן יִשְׂרָאֵל וְאַבְשָׁלָם אֶרֶץ הַגִּלְעָדִים כִּי וַיְהִי כִּבְּוֹא דָּוִד מִחֲנִימָה וְשָׁבִי בְּנִגְחָשׁ מִרְבֶּת בְּנִי־עֲמֹן וּמִכִּיר בְּנִי־עֲמִיאל מֶלֶךְ דָּבָר וּבְרוּלֵי הַגִּלְעָדִי מִרְגָּלִים: כח מִשְׁכָּב וּסְפוֹת וְכָלִי יוֹצֵר וְחַטָּיִם וְשַׁעֲרִים וְקִמַּח וְקָלִי וּפּוֹל וְעֵדָשִׁים וְקָלִי: כט וַדְּבַשׁ וְחִמָּאָה וְצֹאן וְשִׁפּוֹת בָּקָר הִגִּישׁוּ לְדָוִד וְלָעָם אֲשֶׁר־אִתּוֹ לֶאֱכֹל כִּי אָמְרוּ הָעָם רָעַב וָעֵנָף וְצָמָא בְּמִדְבָּר:

יח א וַיִּפְקֹד דָּוִד אֶת־הָעָם אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיֵּשֶׁם עֲלֵיהֶם שָׁרֵי אֲלָפִים וְשָׁרֵי מֵאוֹת: ב וַיִּשְׁלַח דָּוִד אֶת־הָעָם הַשְּׁלִישִׁת בְּיַד־יוֹאָב וְהַשְּׁלִישִׁת בְּיַד אַבִּישִׁי בֶן־צְרוּיָה אַחִי יוֹאָב וְהַשְּׁלִישִׁת בְּיַד אֶתִּי הַגִּתִּי וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־הָעָם יָצֵא יָצֵא גַם־אֲנִי עִמָּכֶם: ג וַיֹּאמֶר הָעָם לֹא תֵצֵא כִּי אִם־נָוִם נָוִים לֹא־יֵשִׁימוּ אֵלֵינוּ לָב וְאִם־יָמָתוּ חֲצִינוּ לֹא־יֵשִׁימוּ אֵלֵינוּ לָב כִּי־עַתָּה כְּמוֹנוּ עֲשֵׂרָה אֲלָפִים וְעַתָּה טוֹב בִּי־תַהֲיֶיהָ־לָנוּ מַעִיר לַעֲזוּר (לַעֲזוּר קרי'): ד וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־יֵיטֵב בְּעֵינֵיכֶם אַעֲשֶׂה וַיַּעֲמֹד הַמֶּלֶךְ אֶל־יַד הַשָּׁעַר וְכָל־הָעָם יָצְאוּ לְמֵאוֹת וְלֶאֱלָפִים: ה וַיֵּצֵא הַמֶּלֶךְ אֶת־יוֹאָב וְאֶת־אַבִּישִׁי וְאֶת־אֶתִּי לֹאמֹר לֹא־טִלִּי לָנֶעַר לְאַבְשָׁלוֹם וְכָל־הָעָם שָׁמְעוּ בְּצֹוֹת הַמֶּלֶךְ אֶת־כָּל־הַשָּׂרִים עַל־דָּבָר אַבְשָׁלוֹם: ו וַיָּצֵא הָעָם הַשָּׂרָה לְקִרְיַת־יִשְׂרָאֵל וְתַהֲיִי הַמִּלְחָמָה בֵּינָם אַפְרַיִם: ז וַיִּגְנְפוּ שָׁם עִם יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי עֲבָדֵי דָוִד וְתַהֲיִי־שָׁם הַמִּגְפָּה גְדוֹלָה בְּיוֹם הַהוּא עֲשָׂרִים אָלֶף: ח וְתַהֲיִי־שָׁם הַמִּלְחָמָה נִפְצוֹת (נִפְצָת קרי) עַל־פְּנֵי כָל־הָאָרֶץ וַיִּרֶב הַיָּעַר לֶאֱכֹל בָּעָם מֵאֲשֶׁר אָכְלָה הַחֶרֶב בְּיוֹם הַהוּא:

רש"י

(כז) ושבֵּי בֶן נחשׁ. הוא חנון בן נחשׁ: (כח) משכב. מצעות: וספות. כלי תשמיש הם, כמו (מלכים-ב יב יד): ספות כסף: וקלי. מיני קליות, אמרו רבותינו (עבודה זרה לח ב): שני מיני שתיא הקריב ברוזלי לדוד, אחד של חטים, ואחד של עדשים, כענין האמור כאן; 'קמח וקלי', הוא של דגן, 'ופול ועדשים וקלי', ממינים של קטניות שמייבשין אותן בתנור כשהן לחין, והם מתוקין לעולם, וטוחנין אותן, ועושין מהם מאכל שקורין שתיא: (כט) ושפות בקר. (תרגום: וגובנין דחלב: ג) לא ישימו אלינו לב. לא יהיה דבר חשוב בעיניהם להתגבר ולהתהלל, מאחר שאין אתה במלחמה: כי עתה. בהיותך בכבודך, חשוב אתה כמונו: עשרת אלפים. כעשרת אלפים איש כמונו: כי תהיה לנו מעיר לעזור. (תרגום: וכען טב ארי תצלי עלנא מן קרתא למסעד: ה) לאט לי לנער. אם יקרא לפניכם במלחמה, חמלו עליו: (ו) ביער אפרים. ומהיכן היה יער לאפרים בעבר הירדן מזרחה, שלא ניתן שם חלק אלא לבני גד ולבני ראובן ולמנשה, אלא מתוך שהתנה יהושע שיהיו מרעין בחורשין, והיה אותו היער סמוך לאפרים, אלא שהירדן מפסיק, והיו מרעין שם בהמותיהם, היה נקרא יער אפרים: (ז) וירב היער לאכול בעם. חיות רעות שביער, כן תרגם יונתן:

מצודת ציון

(כח) משכב. מצעות לשכב עליהם: וספות. מזרקים, כמו (שמות יב כב): בדם אשר בסף: וכלי יוצר. כלים מיוצר חרס: וקלי. קמח משבליים צלויים: ופול ועדשים. הם מיני קטניות: וקלי. הוא קמח מקטניות צלויים: (כט) ושפות בקר. גבינות העשויות מחלב הבקר, ועל כי נעשית על ידי עשוי וכתושה, נקראו שפות, והוא מלשון (איוב לב כא): ושופו עצמותיו: (א) ויפקוד. מנה אותם: (ג) נס ננוס. נברח: (ד) אל יד. אל מקום: (ה) לאט. ענין נחת, כמו (בראשית לג יד): אתנהלה לאטי: (ח) וירב. מלשון רבוי:

מצודת דוד

(כט) הגישו. שלשת האנשים ההם, הגישו משכב וגו' דבש וגו': במדבר. בעבור שהלכו במדבר, לא מצאו לא לאכול ולא לשותות, ונתיגעו מטרחה הדרך: (ג) אם ננוס וגו'. רצה לומר: הן אם ננוס, לא ישימו לב לרדוף אחרינו, והן אם ימיתו חצינו, לא ישימו לב להתהלל בהנצחון, כי הנפילה בידם וההצלה מידם, שוה בעיניהם: כי עתה. רצה לומר: בהמלחמה אשר אנחנו עתה בה אשר היא בעבור המלוכה, אף אם היינו עשרה אלפים פעמים כמונו היום, לא יחוש עלינו, כשאינן בינינו, ולזה מוטב שלא תלך: ועתה. במלחמה כזאת, טוב יותר לשבת אתה בעיר, ומשם תעזור לנו בתפלה

אל ה', ובעצתך עלינו: (ד) למאות. מאה מאה לבר: לאט לי וגו'. רצה לומר: למעני, בואו עם אבשלום בנחת, ולא תעשו לו מאומה רע: (ו) ביער אפרים. אף שנחלת אפרים היתה בעבר הירדן המערבי, כי אמרו רבותינו ז"ל (בבא קמא פא א) שיהושע תקן שלא יקפידו השבטים זה על זה מבלי תת לרעות הבהמות בארץ לא לו, ובני אפרים רעו את בהמתם בהעיר ההיא, ונקרא על שמם: (ח) נפוצת. היתה מפוזרת על כל הארץ אשר הם עליה: וירב היער וגו'. יותר הכה בהם היער בהכשלם בו, מאשר הכו בהם אנשי דוד בחרב:

תהלים לט יא-יד

יֵא הָסֵר מִעָלַי נִגְעָךָ מִתַּגֶּרֶת יָדְךָ אֲנִי כָלִיתִי: יב בְּתוֹכָחֹת עַל־עֹנִן | יִפְרֹת אִישׁ וְתַמָּס כָּעֵשׁ חֲמוּדוֹ אֶךְ
הֶבֶל פֶּל־אָדָם סָלָה: יג שְׁמָעָה תִּפְלְתִי | יְהוָה וְשׁוֹעֲתִי | הָאֲזִינָה אֶל־דְּמָעָתִי אֶל־תַּחֲרֹשׁ כִּי גַר אֲנִכִּי
עֲמָךְ תּוֹשֵׁב כְּכֹל־אֲבוֹתַי: יד הֲשַׁע מִמֶּנִּי וְאֶבְלִיגָה בְּטָרִם אֶלְךָ וְאִיָּנִי:

רש"י

תתגרו במ (דברי ב') שהפועל שלו גרה כמו קוה אוה
צוה שפעולתם תקוה תאוה מצוה, כן יאמר מן גרה
תגרת וכן פירושו ממכת ידך אשר אתה מגרה עלי אני
כליתי: (יב) בתוכחות. הכתוב בתורה על עונינו
שהעונו לפניך ויסרתנו בהם: ותמס כעש חמודו.
הרקבת בשרינו כבגד שאכלו עש: חמודו. בשרו שהוא
חמדתו: (יד) השע ממני. הרף ידך מלהלקותי:
ואבליגה. ואתחזקה:

(יא) מתגרת ידך. ממורא מכותיך, תגרת לשון ויגר
מואב (במדבר כ"ב) והתי"ו יסוד נופל בתיבה כמו תנובה
תלונה תקומה תחנה כן פירש מנחם, ואני אומר שאין
תגרת לשון מגור שהיה לו לומר תגורה כאשר יאמר
מן וישב תשובה ויקם וירם וילן תקומה תרומה תלונה
כן אמר ויגר תגורה או מגורה כמו (ירמיה כ') מגור
מסביב, מגורתם אביא להם (ישעיה ס"ז) הא למדת שאין
תגרת אלא כמו למה תתגרה ברעה (ד"ה ב כ"ה) אל

מצודת ציון

(יא) מתגרת. מלשון תגר ומלחמה כמו אל תתגרו במ (דברים
ב'): כליתי. מל' כליון: (יב) בתוכחות. ענין פורעניות ויסורים
כמו והוכח במכאוב (איוב לג): ותמס. מלשון המסה והמגה:
כעש. שם התולעת המכלה הבגד: (יג) עמך. למולך וכן אל
יעצור עמך אנוש (ד"ה ב י"ד): תושב. הוא הפוך הגר:
(יד) השע. פנה כמו שעו מני (ישעיה כ"ב): ואבליגה. ואתחזק
כמו המבליג שור (עמוס ה'):

יכלו בתוכחות האלה: תושב ככל אבותי. ר"ל כל מה שאני כתושב בארץ הוא רק ככל אבותי כי אם שהיו תושבים הנה מתו
ואינם ולמול שנותיך אחשב כגר: (יד) השע ממני. פנה ממני מכת ידך ואתחזק עצמי בתורת ה' כאשר יוסר היסורים המונים
והטורדים: בטרם אלך. עד לא אלך בדרך כל הארץ ואיני עוד בזה העולם כי אחר המיתה נעשה האדם חפשי מן התורה
והמצות:

מצודת דוד

(יא) הסר. לזה הסר מעלי הנגעים הבאים ממך עלי כי כבר
כליתי ממלחמות ידך ודי בזה: (יב) בתוכחות. בשיעור
התוכחות הראויות על העון כן תישר את האיש בעונש הגוף
וגם תמס חמודות עשרו כעש הזה המבלה את הבגד: אך
הבל. ההבל הזה הוא לעולם ובכל אדם ר"ל כל החוטאים
כלם נלקים לעולם בגופם ובחמדת עשרם אם לא ישובו לה:
(יג) שמעה תפלתי. להצילני מן העונשים האלה: כי גר אנכי
עמך. למול שנותיך אני גר ע"פ האדמה כי מעט ימי וכן

יהל אור

בהתהלךך תנחה אותך וכתוב אך בצלם יתהלך איש. היא
צורת הנפש השכלית ולא נזכרה כ"א ביחידי הצדיקים מחפשי
החכמה כו' ולפי שאברהם העתיק שכלו בחיפוש החכמות כו'
הלך ונסוע כו' ועכ"פ ההילוך הזה הוא תנועת הנפש השכלית
והשקט הגוף עכ"ל:

(ה) בשל"ה בהקדמת בית ישראל ד"י ע"א הביא דברי עה"ק
פ"ח מחלק היחוד שהצלם הוא המחבר בין הנשמה והגוף
כו' והשל"ה כ' ע"ד שיש בחי' ממוצעת בין א"ס לע"ס
דאצילות שהם כגוף לגבי א"ס כו' כן באדם הגויה הרוחנית
והוא הצלם ממוצע בין נשמה לגוף כו' והאריך ובפרק בע"מ
מאמר שני דף מ"ד ע"א תירץ בזה על הקושיא בענין ואשר
אינו פה מה מהני קבלת הנשמה על הגוף. והרי המצות הם
חובות הגוף. ותירץ כי בשעת מעמד הר סיני היו כל הנשמות
עם בחי' הגויה רוחנית שהוא הצלם. ושרש ודקות הגוף הוא
בגויה זו. הרי נשבעו כל הדורות בנשמה וגוף רוחני. וע'
בע"ח שער מ"א גבי שרש הגופות שבא"ק כו' ולפמש"ל
דע"ס נק' גוף וא"ס נשמה להן. א"כ שרש הגופות זהו ע"ס
הגנוזות שהן שרשי הכלים כמ"ש הפרדס שער י"א:

קיצור הרמ"ז פי' הצלם הוא אמצעי בין הנפש לגוף. ופי'
אדמו"ר נ"ע שמ"מ כיון שיש לו כח לחבר הנפש עם הגוף
ע"כ בשרשו הוא גבוה יותר מהנרנח"י עצמן. ואפ"ל שזהו
ע"ד החשמל דו"א ששרשו למעלה מז"א כי נמשך מחיצוניות
בינה עכ"ה. וז"ל אמור ק"ד ברע"מ. נשא קכ"ב ב'. פינחס
רנ"ה ב'. וסוכה תהי' לצל יומם כו' צל עם מ"ם איהו צלם.
אך בצלם יתהלך איש. מ"ם סתומה אית לה ד' דפנות:

(ד) והבחי' פ' בראשית ד"ח ע"א ע"פ נעשה אדם בצלמנו
כתב ופירוש בצלמנו תואר כענין שכתוב וצלם אנפוחי אשתנו
בדניאל ס' ג'. וכתוב אך בצלם יתהלך איש (הג"ה וזה הפך
ממ"ש הרמב"ם במ"נ ח"א פ"א שחילק בין תואר ובין צלם
כרחוק מזרח ממערב עכ"ה) כדמותנו הוא דמיון הצורה כי
הקרובים בענין אחד יקראו דומים זה לזה והכוונה בכתוב
שהי' האדם נעשה בענין שיהיה דומה לעליונים ולתחתונים.
לעליונים מצד התואר וזהו הצלם. ולתחתונים מצד הדמות
שידמה גופו ממש לעפר כ"כ הרמב"ן ז"ל משם החכם הרד"ק
ז"ל עכ"ל. ובפ' לך דף כ"ד ע"א ע"פ קום התהלך בארץ כ'
וע"ד השכל מלת התהלכות נזכרת אצל החכמה כענין שכתוב

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף יח עמ' א: **משנה מסרו לו** לכהן גדול, שני **זקנים מזקני בית דין** כדי ללמוד את הלכות וסדר עבודת יום הכיפורים, **וקורין לפניו בסדר היום** בפרשת אחרי מות, עם ביאור הדינים של סדר עבודת יום הכיפורים, **ואומרים לו** הזקנים, **אישי** - אדוני **כהן גדול, קרא אתה בפיו** את סדר העבודה, **שמה שכחת או שמה לא למדת**. **ערב יום כפורים שחרית** היו **מעמידין אותו** - את הכהן גדול **בשער מזרח** של העזרה, **ומעבירין לפניו פרים ואילים וכבשים** שהם הקרבנות שעתידי להקריב למחר, **כדי שיהא מכיר ורגיל בעבודה**, שעל ידי ההתבוננות בבהמות ישים לב להלכות סדר היום והעבודה שבכל בהמה. **כל שבעת הימים** שהיה פורש הכהן מביתו **לא היו מונעין ממנו מאכל ומשתה**, **ערב יום הכפורים עם חשכה לא היו מניחין אותו לאכול הרבה**, מפני שהמאכל מביא את השינה, ואם יישן יכול לבוא לידי טומאה ויפסל מהעבודה.

גמרא מקשה הגמרא: **בשלמא שמה שכתב הכהן גדול את מה שלמד, לחי** - מובן, **אלא שמה לא למד** כלל, היתכן דבר כזה, **מי מוקמינן פי האי גוונא** - האם מעמידים כהן גדול שאינו יודע ללמוד, **והתנא**, נאמר בפסוק (ויקרא כא י) **'והכהן הגדול מאחיו'**, ומתיבת 'מאחיו' דורשים, **שיהא גדול מאחיו בכת, בנוי, בקהמה ובעושר**. **אחרים אומרים, מנין שאם אין לו לכהן גדול ממון, שאחיו הכהנים מגדלין אותו** ונותנים לו ממון משלהם, **תלמוד לומר 'והכהן הגדול מאחיו, גדלהו משל אחיו'**. מכל מקום מוכח מהברייתא שהכהן גדול הוא גדול מאחיו הכהנים בחכמה, וכיצד יתכן שלא למד את סדר העבודה. מתרצת הגמרא: **אמר רב יוסף, לא קשיא, כן** בברייתא שכתוב שצריך להיות גדול מאחיו, מדובר **במקדש ראשון, כן** במשנתנו שמצינו שמינו כהן גדול שאינו יודע ללמוד, מדובר **במקדש שני**, שנתמנו בו כהנים על ידי ממון ויכלו להתמנות כהנים שאינם ראויים. ומצינו שנתמנו כהנים על ידי ממון, **דאמר רבי אסי, תרקבא דדיגרי** - שלש קבים של דיגרים, **עייילא ליה** - הביאה לו מרתא בת בייתוס **לינאי מלכא על דאוקמיה** - כדי שיעמיד לבעלה **יהושע בן גמלא בכהני רבב** - לכהן גדול, הרי לנו מכאן שבזמן בית שני נתמנו כהנים גדולים על ידי ממון.

שנינו במשנה: **ערב יום הכפורים שחרית וכו'** ומעבירים לפניו פרים וכבשים. מביאה הגמרא ברייתא: **תנא, אף השעירים** היו מעבירים לפניו. מבררת הגמרא: **ותנא דידן, מאי טעמא לא תני** שהיו מעבירים **שעירים**. מבארת הגמרא: **כיון דהשעירים על חטא קא אתו** - באים לכפר על חטאי עם ישראל, **חלשא דעתיה** של הכהן גדול שחושש ואומר מי יודע האם אוכל לכפר על חטאיהם. שואלת הגמרא: **אי הכי, פר נמי** לא יעבירו לפניו, שהרי **על חטא הוא דאתי** - שבא לכפר על חטאי הכהנים. מיישבת הגמרא: **פר, כיון דעליו ועל אחיו הכהנים הוא דאתי**, אינו חושש שתתעכב הכפרה, שכן **באחיו הכהנים, אי איכא איניש דאתי ביה מילתא** - אם יש מהם אדם שיש בו דבר עבירה, **מידע ידע ליה** - הכהן יודע ממנו, **ומהדר ליה** - ומחזיר אותו **בתשובה**, אך **בכולהו ישראל, לא ידע** מי חטא שיחזירו בתשובה, ולכן חושש שלא תהיה כפרה על ידו. **אמר רבינא, היינו דאמרי אינשי** - זהו מה שאנשים רגילים לומר **אי בר אחתיה** - אם בן אחותך **דיילא הוי** - שוטר המלך, **חזי בשוקא** - כשאתה רואה בשוק, **קמיה לא תחליף** - אל תעבור לפניו ולא תעסוק בשום סחורה לפניו, כיון שהוא מכיר ויודע בעושר ובמעשיך ימצא עלילה לגבות ממך ממון. וכמו כן מכיר הכהן הגדול באחיו הכהנים מי חטא ומחזירו בתשובה.

תנו רבנן, זב - אדם שנטמא מחמת טומאה שיוצאת מגופו, **תולין לו במאכל וכל מיני מאכל** - אם אכל אכילה מרובה מכל מין שהוא, ולאחר מכן ראה ראייה של זב, תולין את סיבת ראייתו מחמת ריבוי המאכל ואינו מטמא טומאת זיבה. **אלעזר בן פנחס אומר משום רבי יהודה בן בתירא, אין מאכלין אותו** - כאשר בודקים את הזב בין ראייה לראייה לידע אם רואה מאונס, אין מאכלים אותו **לא חגב"י, ולא גב"ס, ולא כל דברים המביאין לידי טומאה**. מפרשת הגמרא: **לא חגב"י**, ראשי תיבות, **לא חלב ולא גבינה ולא ביצה ולא יין, ולא גב"ס, מי גריסין של פול, ובשר שמן, ומריס**. **ולא כל דברים המביאין לידי טומאה, לאתויי מאי** - מה הברייתא באה לרבות. מבארת הגמרא: **לאתויי הא דתנו רבנן, חמשה דברים מביאים את האדם לידי טומאה, ואלו הן, השום,**

יח: **והשחלים, וחללוגות, והביצים, והגרגיר**. ואת חמשת מאכלים אלו בא רבי יהודה בן בתירא לרבות שאין מאכלים לזב בשבעת ימי הבדיקה, שאף מאכלים אלו מביאים לידי ראייה.

משנה

1 חיוב חמשה סלעים של פדיון הבן הוא ככל חיוב ממון, ובמקום ספק
2 פטורים הבכור ואביו מנתינתם לכהן, כדין כל ספק ממון שמכריעים
3 בו לטובת המוחזק, והמוציא מחבירו עליו הראיה. משנתנו דנה
4 בכמה אופני ספק בחיוב זה: **מִי שְׁלָא בְּכֶרֶה אִשְׁתּוֹ** – שעדיין לא
5 ילדה אשתו מעולם, וילדה שני זכרים, ולא ידוע מי מהם נולד
6 ראשון, נותן האב חמשה סלעים לבנה, שהרי בודאי אחד מהם הוא
7 בכור. ואם מת אחד מהן בתוך שלשים יום ללידתם, **הָאֵב פֶּטוּר**
8 מפדיון הבן, שכן יתכן שהבכור הוא זה שמת ולא התחייב האב
9 בפדיונו, ומשום ספק זה הוא פטור.
10 **מִתְּהָאֵב וְהַבְּנִים קִיָּמִים, רַבִּי מֵאִיר אֹמֵר, אִם נִתְּנוּ חמשה סלעים**
11 **לכֹּהֵן עַד שְׁלָא חֲלָקוּ** ביניהם את הירושה, נתנו, וכן חייבים הם
12 לכתחילה ליתנם לכהן, ואין יכול כל אחד מהם לטעון לכהן שמא
13 אין הוא הבכור אלא אחיו ויש להם להפטר מספק, שהרי כבר
14 התחייב האב בחייו חמשה סלעים לכהן בעבור אחד מבניו, ויש לו
15 לכהן לגבות חוב זה מנכסיו המשועבדים לחוב זה. **וְאִם לֹא** – ואם
16 לא נתנו לכהן לפני שחילקו את הירושה, שניהם פטורים, משום שכל
17 מהם יכול לטעון לכהן שמא לא אני הבכור אלא אחי. **רַבִּי יְהוֹנָה**
18 **אֹמֵר, כֹּכֵר נִתְּחַיְבוּ הַנֶּכְסִים** בחוב חמשה סלעים, ולפיכך אף לאחר
19 שחלקו את הירושה הם חייבים לתת לכהן חמשה סלעים מבין
20 שניהם. ובגמרא יבואר במה נחלקו תנאים אלו.
21 אם נולדו לאשה שלא ביכרה זכר ונקבה, ולא ידוע אם הזכר נולד
22 ראשון והוא בכור, או הנקבה נולדה ראשונה והזכר אינו בכור, אין
23 כאן לפתח בלום, משום שיכול לומר לכהן שמא הנקבה יצאה
24 ראשונה, והמוציא מחבירו עליו הראיה.

גמרא

25 שנינו במשנה שאם מת האב והבנים קיימים נחלקו תנאים בדינם,
26 ודנה הגמרא באיזה אופן הדברים אמורים. שואלת הגמרא: **דְּמִית**
27 **הָאֵב אִימַת** – מתי מת האב, **אִילִימַת דְּמִית לְאַחֵר** שמלאו לבנים
28 **שְׁלִשִׁים יוֹם, בְּהָא** – וכי באופן זה **אֹמֵר רַבִּי מֵאִיר בִּי** (–שכאשר)
29 קדמו וחלקו את הירושה הם פטורים מנתינה, **וְהָאֵב אִשְׁתַּעֲבָדוּ** להו
30 **לְנֶכְסֵי** – והרי כבר השתעבדו נכסי האב לחוב פדיון בנו לאחר
31 שלשים יום מלידת הבן, ויש לו לכהן לגבותו מנכסי הירושה.
32 משיבה הגמרא: **אֵלָּא** בהכרח דברי המשנה אמורים **דְּמִית**
33 **הָאֵב בְּתוֹךְ שְׁלִשִׁים יוֹם** ללידתם, ומעולם לא חל עליו חיוב חמשה
34 סלעים, אלא חל חיוב זה מתחילתו על הבכור עצמו, וסובר רבי
35 מאיר, שמכיון שלא ידוע מי ביניהם הוא הבכור שניהם פטורים
36 מספק.
37 הגמרא מקשה על פירוש זה בדברי המשנה: **מֵאִי שְׁנָא בִּי חֲלָקוּ**
38 **הַבְּנִים** את הירושה ביניהם, שהם פטורים מחמשה סלעים, הלא הוא
39 **מִשּׁוּם דְּאִזְוִיל לְנָבִי הָאִי וּמִדְּחֵי לִיה** – שכאשר הולך הכהן לתבוע
40 את האחד הרי הוא דוחה אותו בטענה שמא אין הוא הבכור אלא
41 אחיו, **דְּאִזְוִיל לְנָבִי הָאִי וּמִדְּחֵי לִיה** – וכן כאשר הוא הולך לתבוע
42 את השני הרי הוא דוחה אותו באותה טענה. ואם כן **בִּי עֲדִין לֹא**
43 **חֲלָקוּ** ביניהם את הירושה **נָמִי לִיזִיל לְנָבִי הָאִי וְלִידְחִיָּה וְלִיזִיל לְנָבִי**
44 **הָאִי וְלִידְחִיָּה** – כשילך הכהן לאח זה ידחנו אצל השני, וכשילך
45 לשני ידחנו שוב לראשון. שהרי אם מת האב קודם שלשים יום לא
46 התחייב מעולם בפדיון בנו, ואין הכהן בא לתבוע את חוב אביהם
47 מנכסי הירושה, אלא תובע את חוב הבכור עצמו, ומאחר שאין ידוע
48 מי מהם הוא הבכור יש לשניהם להפטר מספק, ומה בכך שעדיין לא
49 חילקו את הירושה. ומדוע מבואר בדברי המשנה שקודם החלוקה

הם חייבים בנתינה לכהן.

52 מתרצת הגמרא: **אֹמֵר רַבִּי יְרֵמְיָה, זֹאת אִמְרַת – יש להוכיח**
53 **ממשנתנו, ששני בני אדם ששמן שוה, כגון שְׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שְׁמַעוֹן,**
54 **שְׁהִי בְּעֵיר אַחַת, וְלָקְחוּ שָׂדֶה בְּשׁוֹתְפוּת, ויצא עליהם שטר חוב**
55 **שכתוב בו ששמעון בן יוסף לווה כסף מפלוני, ואין ידוע מי מבין**
56 **שניהם הוא הלוה, וכל אחד מהם טוען שלא הוא הלוה אלא חבירו,**
57 **בְּעַל חוֹב גִּזְבָּה** את אותה שדה השותפות מהם עד חציה. משום
58 **דְּאֹמֵר לִיה** בעל חוב לכל אחד מהם, **אִי בְּדִידָךְ מְסִיקָנָא** – אם ממך
59 יש לי לגבות את חובי, **מִנְתָּא דִידָךְ קָא שְׁקִילָנָא** – הריני לוקח את
60 חלקך בשדה, **וְאִי בְּחִבְרָךְ מְסִיקָנָא** – ואם מחבירך השותף השני יש
61 לי לגבות את חובי, **מִנְתָּא דְחִבְרָךְ קָא שְׁקִילָנָא** – הריני לוקח את
62 חלקו בשדה. ולפי זה מיושבים דברי המשנה, שכן כל זמן שלא חילקו
63 האחים ביניהם את נכסי הירושה בודאי יש לבכור חלק בהם, ואף על
64 פי שאין ידוע מי הוא מכל מקום יש לו לכהן לגבות את חובו מחלק
65 זה, ואת יתר הירושה יחלקו הבנים ביניהם.
66 רבא מקשה על תירוצו של רבי ירמיה: **אֹמֵר רַבָּא, מְבַרֵי נֶכְסֵי דְכֹר**
67 **אִינִישׁ אִינוּן עֲרִבִין בֵּיה** – והרי מה שנכסיו של אדם משועבדים
68 לפרעון חובו הוא משום שהם נחשבים כערבים על חוב זה, ואם כן
69 **מִי אִיבָא מִיָּד דְּלִדְרִידָה לֹא מְצִי תְּבַע לִיה וְלַעֲרֵב מְצִי תְּבַע לִיה**
70 **– וכי יש חוב שהמלוה אינו יכול לתובעו מהלוה עצמו ואף על פי כן**
71 **יכול לתובעו מהערב, וְהָתֵנּוּ –** והרי שנינו בבבא בתרא (עקב) **הַמְלוֹה**
72 **אֶת חֲבִירוֹ עַל דְּרִי עֵרֵב** (–שנטל ערב על הלוואה זו), **לֹא יִפְרַע מִן**
73 **הָעֵרֵב, וְקִיָּמָא לֵן** בביאור דברי המשנה, **דְּלֹא יִתְּבַע מִן הָעֵרֵב**
74 **תְּחִלָּה** לפני שתבע מן הלוה עצמו, ורק לאחר שתבע את הלוה ולא
75 פרע לו יכול הוא לתבוע את הערב. והוא הדין לנכסי אדם שהם
76 ערבים על חובו, שכל שאין ביד הבעל חוב לתבוע את הלוה עצמו
77 אף אינו יכול לגבות מנכסיו. ואם כן שבה הקושיא על דברי המשנה
78 למקומה, מדוע קודם שחילקו שני הבנים את נכסי הירושה ביניהם
79 גובה מהם הכהן את חוב חמשת הסלעים, הלא כשם שמספק אינו
80 יכול לתבוע אותם עצמם, כמו כן אינו יכול לגבות מנכסיהם
81 המשותפים.
82 רבא מפרש את דברי המשנה בדרך אחרת: **אֵלָּא אֹמֵר רַבָּא, לְעוֹלָם**
83 **אמורים דברי המשנה באופן שְׁמַת האב לְאַחֵר שהיו הבנים בני**
84 **שְׁלִשִׁים יוֹם** וכבר התחייב בפדיון בנו, **וְאִי דְּאִיבָא נֶכְסֵי מוֹכָא** – ואם
85 יש בירושתו נכסים רבים, **הֵכִי נָמִי דְשָׁקִיל** – אכן יטול מהם הכהן
86 חמשה סלעים, בין אם עדיין לא חילקו הבנים את הירושה ובין אם
87 כבר חילקוה ביניהם, שכן כבר בחיי האב השתעבדו נכסיו לפרעון
88 חובו זה. ואלוהם **הָאֵב בְּמֵאִי עֲסָקִינוּ, בְּגוֹן דְּלִיבָא** נכסיו ירושת האב
89 **אֵלָּא חֲמִשׁ סְלָעִים בלבד. וְדִכּוּלִּי עֲלָמָא** – בין רבי מאיר ובין רבי
90 יהודה **אֵיתָ לְהוֹ כְּדִבְרֵי דְרַב אַסִּי, דְּאֹמֵר רַב אַסִּי, הָאֲחִין שְׁחָלְקוּ**
91 **ביניהם את ירושת אביהם, על מַחֲצָה ממנה דינם יוֹרְשִׁין וְעַל מַחֲצָה**
92 **ממנה דינם לְקוֹחוֹת.** שכן עד החלוקה אין מבורר היכן נמצא חלקו
93 של כל אחד מהיוורשים, ולאחר החלוקה נחלקו תנאים ואמוראים
94 האם **יֵשׁ בְּרִירָה** או **אֵין בְּרִירָה**. כלומר, האם על ידי החלוקה
95 מתברר למפרע שמלכתחילה ירש כל אחד מהם מהאב את החלק
96 שנטל לבסוף, או שאין הדבר מתברר למפרע אלא יתכן שהחלק
97 שכל אחד נוטל בחלוקה אינו חלק ירושתו, והחלוקה אינה אלא
98 כמקד, שכל אחד מהם מוכר לאחיו את חלקו בירושה. והסתפק רב
99 אסי בדין זה, ועל כן מספק יש לתת להם דין יורשים על חצי מהנכסים
100 ועל החצי האחר דין לקוחות.
101 וכן צריך לומר, **דְּכּוּלִּי עֲלָמָא** סוברים שמלוח **הַתְּנוּכָה בְּתוֹרָה, כגון**
102 **חוב פדיון הבן שהתורה זיכתה אותו לכהן,**

משנה נותן חמש סלעים - דאחד מהן בכור. **האב פטור** - דמצוי למימר: הבכור מת. והוא הדין נמי לכן הנשאר דפטור, והאי לישנא דנקט "האב פטור" - משום סיפא, דבעי למיתני: מת האב כו'. **פטורין** - כדמפרש בגמרא. **נתחייבו** - בו נכסי האב לכהן כבעל חוב, וחייבין לפרוע בין שניהם. **אין כאן לכהן כלום** - דאמר ליה: הנקבה יצאת ראשון. וכהן

משנה מי שלא בפרה אשתו, וילדה שני זכרים - נותן חמש סלעים לפניה, מת אחד מהן בתוך שלשים יום - האב פטור. מת האב והבנים קיימים, רבי מאיר אומר: אם נתנו עד שלא חלקו - נתנו, ואם לאו - פטורין; רבי יהודה אומר: נתחייבו נכסים. זכר ונקבה - אין כאן לפניה כלום. גמרא דמית האב אימת אילימא דמית לאחר שלשים יום - בהא אמר רבי מאיר כי חלקו פטורין והא אשתעבדן להו לנכסי! אלא דמית בתוך שלשים יום, מאי שנא כי חלקו - דאזיל לגבי האי ומדחי ליה, דאזיל לגבי האי ומדחי ליה; כי לא חלקו נמו, לחיל לגבי האי - ולדחיה, ולחיל לגבי האי - ולדחיה! אמר רבי ירמיה: זאת אומרת, שני יוסף בן שמעון שהיו בעיר אחת ולקחו שדה בשותפות - פעל חוב גובה אותה מהם, דאמר ליה: אי בדידך מסיקא - מנתא דידיך קא שקילנא, ואי בבחבדך מסיקא - מנתא דבחבדך קא שקילנא. אמר רבא: מכדי, נכסי דבר אינוש אינון ערבין ביה, מי איפא מידי דלדידיה לא מצי תבע ליה, ולערב מצי תבע ליה והתנן: המלוה את חבירו על ידי ערב - לא יפרע מן הערב; וקיימא לן: דלא יתבע מן הערב תחלה! אלא אמר רבא: לעולם שמות לאחר שלשים יום. ואי דאיפא נכסי טובא - הכי נמי דשקיל, והכא במאי עסקינן - בגון דליפא אלא חמש סלעים. ודכוילי עלמא אית להו דרב אסי, דאמר רב אסי: האחין שחלקו - מחצה וירשין ומחצה לקוחות, ודכוילי עלמא: מלוה הכתובה בתורה לאו

ידו על התחתונה, דהמוציא מחבירו עליו הראיה. **גמרא הא אשתעבד נכסיה** - דחוב מעליא הוא. **ומדחי ליה** - ואומר: אין אני בכור, אלא אחי. **כי לא חלקו נמי כו'** - והא ליכא למימר דטרין נכסי משום אביהם, דהא האב לא נתחייב כלום, אלא בשביל הבנים טורפן. ואמאי קתני? אם נתנו בו, דמשמע דאם לא חלקו - חייבין שני יוסף בן שמעון - שהיה איש אחד מוציא על אחד מהן שטר חוב. וכל אחד מהן היה מדרחו לאמר: לא אני הוא, כי אם חבירי. ולקחו בין שניהם שדה אחת - טורף בעל חוב חציה, דאמר ליה כו'. והכא נמי, טורף הבהן חמש סלעים מזהנכסים שהן יחד, ואמר להו נמי הכי: אם אתה הבכור - מחלקך אני נוטל, ואם אוזך הבכור - מחלקך אני נוטל, ובין שניהם תתפשו. **ולדידהו לא מצי תבע ליה** - דכל חד חד מדחי ליה. **לא יפרע וקיימא לן מאי לא יפרע דלא יתבע לערב תחלה** - עד שיתבע מן הלוה. ולא יהא לו מה לפרוע. הכי נמי דשקיל - אפילו חלקו, דהא אשתעבדו נכסים בחיי האב. ואף על פי שמלוה על פה היא - גובה מה הורשין אם יש ירושה כשיעור החוב. **דב אסי** - כדאימא בבבא קמא בפרק ראשון (א.ט.ו). **מחצה יורשין ומחצה לקוחות** - דמספקא ליה אם ברירה יורשין נינהו, או אין ברירה ולקוחות נינהו, הלכך מחצה יורשין ומחצה לקוחות. **מלוה הכתובה בתורה** כגון

והא אישתעבדי להו נכסי - דקסבר השתא: האחין שחלקו יורשין הן, ומלוה על פה גובה מן הירשין. אי נמי, קסבר, מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר. ומיהו במסקנא קאמר בדהכי פליגי. **דכוילי** עלמא אית להו דרב אסי כו' - משמע הכא דרבי מאיר מספקא ליה אי אית ברירה או לא, כרב אסי. ותימא: דרבי מאיר לית ליה ברירה בהדיא דהלוקח אין מן הכותים, וב"מרוכה" (בבא קמא ט.ב). ובפרק "כל הגט" (גיטין כה.א). ורבא גופיה דמוקי להו הכא כרב אסי, יש לתמוה: דבפרק "כל הגט" (שם כו.א) קאמר: דבין רבי יהודה בין רבי שמעון אית להו ברירה ויש לחלק: דיש ברירה היכא דמתני בפירוש, כגון "שני לוגין שאני עתיד להפריש" ו"הרני בועליך על נכח שירגא אבא" ו"זה גטיך אם מתי". ובהכי מתרצא קושיא דשמואל אדשמואל, דלית ליה ברירה בסוף ביצה (לז.ב) גבי שנים שלקחו בהמה בשותפות, ובהדיא ד"מי שאחור" (גיטין עה.ב) דאיתקין שמואל בגיטא דשביב מרע, אית ליה ברירה, והו גיטא לכי מיה, כדדייק בריש "כל הגט" (גיטין כה.ב). **דאמר** רב אסי אחין שחלקו מחצה יורשין כו' - מילתא דרב אסי איתא בפרק קמא דבבא קמא (א.ט.ו), ובבבא בתרא בסוף "בית כור" (ק.ו.א). דפליגי ההם באחין שחלקו ובא בעל חוב וטרף חלקו של אחד מהם, דרב אמר: בטלה דלקוחות, דירושין הם. ושמואל אמר: ויתר, דלקוחות הן, ושלא באחריות. ורב אסי מספקא וליה ונוטל! בנכסים הנשארים (אלא שאינו) חלקו, דהוא רביע הנכסים נוטל בקרקע, וחצי האחר במעות. משום דמספקא ליה אי כירשין - ונטל הכל בקרקע, או כלקוחות באחריות - ויכול לטקול במעות. ופירוש זה לא יתכן גירסת רבינו חננאל דגרס בפרק "בית כור" (שם): "שלשה אחין". ויש מפרש: שנטל חצי חלקו הראוי לו, ורביע חלקו נוטל בקרקע ורביע במעות. וחצי חלקו מפסיד, משום דאם הוא יורש - יש לו

ליטול חלק משלם, ואם שלא באחריות - יש לו להפסיד, ונטל חצי חלקו מספק. ומה שנטל נמי, מספקא לן אם מכח ירושה נוטל - ויש לו ליקח הכל בקרקע, או מכח דהוי כלוקח באחריות - ונטל במעות. הלכך נוטל מחצה בקרקע, דהיינו רביע, ומחצה במעות. וקשה לפירוש זה: דהשתא אי לא הוה לטפוקי אי אלא אי כירשין אי כלקוחות שלא באחריות - נוטל חלקו בקרקע, ומשום דאיכא נמי לטפוקי דאפילו אי הוה לוקח שמא לוקח באחריות הוא, הורע כחו? אדרבה, הוה לן לומר דחצי חלקו יטול בקרקע והרביע במעות! ועוד: דמוקמינן הכא מתניתין כגון דליכא אלא חמשה סלעים. ואי לא חשיב להו רב אסי כירשין אלא ברביע, אפילו יש שם עשר סלעים - פטורים, שלא יכול לבנות הבהן כי אם הרביע דהוה בהו כירשין, והיינו חצי חמשה וללשון ראשון שפירש בקונטרס בבבא קמא (א.ט.ו) שנטל חצי חלקו בקרקע או במעות, משום דמספקא לן אי הוה כירשין או לקוחות שלא באחריות - אותו לשון נמי יתכן בין גירסת "שני אחין" בין גירסת "שלשה". ומיהו, קשיא: מנא ליה לחתלמוד שמספקא לרב אסי כלל כירשין? דלמא פשיטא דלא יורשין נינהו, אלא מספקא ליה אי הוה כלקוחות באחריות או כלקוחות שלא באחריות! ועוד: דלא הוה שייך למיתני תרי זימני רביע, כיון ד"א"ו קתני ובלשון אחרון בראיה. ולא יתכן לגרס כלל "שלשה אחין", דמאי אית ליה למינטק שלשה? אי הוה נקט דמשה - אורחיה דתלמודא הוא בל דוכתי, כמו "היו חמשה תובעין אותו", "חמש נשים שנתערבו ולדותיהן", "כל אחד מחמשה", אבל שלשה - לאו אורחיה למינטק. כיון שכן - שוין שנים כשלשה! ואם תאמר: מאחר דמספקא ליה לרב אסי אי כירשין הוה אי כלקוחות, לימא: המוציא מחבירו עליו הראיה. דאפילו לסומכוס לא מסתבר הכא לומר חולקין בספק זה, בזה שחכמים מסופקים בהוראה! ויש לומר: שיש דברים דהייבן דהדין מסופק להכחם כי הכא, עשו אותו כדאי פלגא הכי ופלגא הכי. כדאשכחן נמי בפרק "השוכר את האומנים" (בבא מציעא פ.ג), גבי הני דדרו באגרא - לישלם פלגא. קרוב לפשיעה וקרוב לאונס. דמה נפשך, או כוליה פשיעה או כוליה אונס. ואי מספקא לן, הוה ליה למימר: המוציא מחבירו עליו הראיה. וכן בפרק "מי שמת" (בבא בתרא קמ.א) דקאמר רבי יוסי: קדשה בעשרים - נותן לו שלשים צצאין, דמספקא ליה אי קדושין לטיבועין או לא, ועושה כאילו דאי מחצה למינעין מחצה לאו לטיבועין. ובפרק "שלושה אחין", דמאי אית ליה למינטק שלשה? גבי בכור, דאמרין: ובמלוה שעמו פליגי, ולפירוש זה איתא נמי שפיר הוה דאמר דמרזח ד"השואל" בסוף הפרק (בבא מציעא ק.ב) דקאמר: יחלקו את חודש העיבור לכולי עלמא, ולא צריך לאוקמה כסומכוס. ויש דברים שאמרו חכמים: והשתא דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר - דעבד כמר עבד, דעבד כמר עבד. ויש דברים שאמרו חכמים: שוודא דדייני, כי התם בריש "השוכר את הבית" (בבא בתרא ס.ב) דאמרין לה להאי גיסא ואמרין לה להאי גיסא - שוודא דדייני. **ורכוילי** עלמא מלוה הכתובה בתורה לאו ככתובה בשטר דמיא - וגם במסקנא יהיה כן. דאמרין: בדבר אסי או בדבר פפא קמפילגי. דמשמע, אי כוליה אית להו דרב אסי ורב פפא - הוי פטורין מטעם "דמיא" ולא חצי חמש. ותימא: דלקמן בפירוק (מ.ט.ב) אמר: דרבי יהודה סבר ככתובה בשטר דמיא. ועוד קשה, למאי דמסקינן: בדבר פפא קמפילגי, דלית ליה לרבי יהודה דרב פפא - אלמא קסבר: דמלוה על פה גובה אף מן הלקוחות. אטו מי לית ליה לרבי יהודה הוה דתנן ב"גט פשוט" (בבא בתרא ק.ה.א): המלוה את חבירו בשטר - גובה ממכסים משועבדים, על פה - גובה מן בני חורין? ועיקר מילתיה דרב פפא לאו איתמר אלא לאשמועין דגובה מן הירשין, לאפקי שמאלא דאמר: מלוה על פה אינו גובה לא מן הירשין ולא מן הלקוחות. אבל למאי דאניו גובה מן הלקוחות - זה אינו שום חידוש, ודבר פשוט הוא בכל התלמוד. ונראה לפרש לפי המסקנא דלאו ממש כרב פפא קאמר, אלא כמלוה על פה, כי חך דפדין הבן כשהיא בתובה. ובפרק קמא דקדושין (כ.ט.ב) איתא להא דלקמן, וגרסינן שם: רבי יהודה לטעמיה דאמר מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא. והיינו לטעמא דהכא. אי נמי, בדבר פפא ממש קמפילגי, דרב פפא גופיה צריך לומר דאירי נמי במלוה הכתובה בתורה. דבפרק קמא דקדושין (ג.ב) קאמר רב פפא: הלכתא, מלוה על פה גובה מן הירשין, שיעבודא דאורייתא. ובפרק "גט פשוט" (בבא בתרא ק.ה.א) מפרש טעמא - שלא תנעול דלת בפני לווין. וצריך לומר: דבקדושין איירי במלוה הכתובה בתורה, דקסבר: גובה מן הירשין ולא מן הלקוחות. ובהדיא איירינן הכא, דרבי יהודה לית ליה דרב פפא, וקסבר דגובה מן הלקוחות.

מלוה הכתובה בתורה - היתנו דוקא בגון פדיון הבן וערכין ונקוק ויבוצא בזה, שלא בתחייב אם לא שחיבתו תורה. דאם מלוה על פה, על גב דכתיב (דברים כד): "האיש אשר אתה נושה בו יוציא אריך את העבט" - לא (מקרא) ומקרי כתובה להיות כתובה בשטר. ואף על גב דאירי על פה, דלא חייבת ממה שכתובה בתורה, כיון דבלאו הכי פשיטא הוא שיש לו לשלם מה שהלווה.

דרבי מאיר סבר חמש – ולא דמי לחמשה בקר, דמסקינן (בבא קמא עא.ב.) אפילו חמשה חצאי בקר אמר רחמנא. דתשלומין ניהו, ויש לו לשלם מה שהוא חייב. אבל הכא – מצות חמש סלעים רחמנא רמי עליה, ולא מקיימא בפחות מחמש. אף על פי שיכול לשלם לעשרה כהנים בזה אחר זה – לא דמי הכא, דלא משתעבד אלא בחצי חמש.

ואם לשני כהנים נתן אף יכול להוציא מידם – ואם תאמר: כיון דאם לא נתן אף זקוק ליתן, השתא נמי דנתן נמי – ליהוי כתקפי כהן, דמוציאין מידו, כדאמר בפרק "שנים אחוזין" (בבא מציעא ו.ב.). והכא נידא טפי, דאין יודע ממני להוציא. אבל לקמן קשה טפי, גבי מת ביום שלשים, דקאמר רבי עקיבא: אם נתן – לא ישול, ואם לא נתן – לא יתן. דכיון דאם לא נתן לא יתן, השתא נמי כשנתן – ליהוי כתקפו כהן? ויש לומר: כיון דמתחלה נתן לו בתורת מתנות כהונה, אף על פי שאחר כך נתגלה שאם לא נטל לא היה ראוי לטלו – מספק לא אמרינן מוציאין מידו. וכן הוא דבא באמצע החדש בסוף "השואל" (בבא מציעא קב.ב.), דאף על גב דבתחלת החדש כולו למשכיר – לא מדמינן ליה לתקפו כהן. **אם** נתנו עד שלא חלקו בו – צריך שום צריכותא אמאי קתני בתרוייהו פלוגתא דרבי מאיר ורבי יהודה.

אישתעבדי להו נכסי! אלא בתוך שלשים; כי חלקו מאיר מתיב רבי יהודה לזיל לגבי האי – לידחיה, וגבי האי – לידחיה! אמר רבי ירמיה: זאת אומרת, שני יוסף בן שמעון שהיו בעיר אחת, ולקח אחד מהם שדה מחבירו – בעל חוב גובה ממנו, דאמר ליה: אי בדידך מסיקא – מנתא דידך קא שקילנא, ואי בחברך מסיקא – משתעבדא לי מקמי דידך. אמר רבא: מדי נכסיה דבר איניש אינון ערבין ביה, וכולה בלישנא קמא. **משנה** שתי נשים שלא בבר, וילדו שני זכרים – נותן עשרה סלעים לכהן. מת אחד מהן בתוך שלשים יום, אם לכהן אחד נתן – יחזיר לו חמש סלעים, ואם לשני כהנים נתן – אינו יכול להוציא מידם. זכר ונקבה, או שני זכרים ונקבה – נותן חמש סלעים לכהן. שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות – אין פאן לכהן כלום. אחת בברה ואחת שלא בברה, וילדו שני זכרים – נותן חמש סלעים לכהן. מת אחד מהן בתוך שלשים יום – האב פטור. מת האב והכהן קיימים, רבי מאיר אומר: אם נתנו עד שלא חלקו – נתנו, ואם לאו – פטורין. רבי יהודה אומר: נתחייבו נכסים. זכר ונקבה – אין לכהן כלום. שתי נשים של שני אנשים שלא בבר, וילדו שני זכרים – זה נותן חמש סלעים לכהן וזה נותן חמש סלעים. מת אחד מהם בתוך שלשים, אם לכהן אחד נתנו – יחזיר להם חמש סלעים, אם לשני כהנים נתנו – אינו יכול להוציא מידם. זכר ונקבה – האבות פטורין, והבן חייב לפדות את עצמו. שתי נקבות וזכר, או שתי נקבות ושני זכרים – אין פאן לכהן כלום. אחת בברה ואחת שלא בברה של שני אנשים, וילדו שני זכרים – זה שלא בברה אשתו נותן חמש סלעים לכהן, זכר ונקבה – אין פאן לכהן כלום. **גמרא** מאי שנא שני כהנים, דאזיל לגבי האי ומדחי ליה, ואזיל לגבי האי ומדחי ליה; כהן אחד נמי, לזיל לגבי האי – לידחיה, ולזיל לגבי האי – לידחיה! אמר שמואל:

לאו ככתובה בשטר דמאי: ודכולי עלמא אית להו דרב פפא, דאמר רב פפא: מלוה על פה – גובה מן היוצאין, ואינו גובה מן הלוקחות. והכא בחמש ולא בחצי חמש קמפלגי, דרבי מאיר סבר: חמש ולא חצי חמש, ורבי יהודה סבר: חמש ואפילו חצי חמש. – אי הכי, רבי יהודה אומר נתחייבו נכסים, נתחייב נכרא מיפעי ליה! ועוד תניא, רבי יהודה אומר: האחין שחלקו, אם יש עשרה זוז לזה ועשרה זוז לזה – חייבין, ואם לאו – פטורין; מאי "עשרה זוז לזה ועשרה זוז לזה" אילימא בין דירושא בין דלקוחות, וחמש ואפילו חצי חמש, אי הכי – מאי איריא עשרה אפילו בציר מעשרה נמי! אלא פשימא, עשרה זוז דירושא לזה, ועשרה זוז דירושא לזה. אלא: חמש ולא חצי חמש סבירא ליה! אלא, דכולי עלמא חמש ולא חצי חמש, והכא בדרב אסי ורב פפא קמפלגי. ואיכא דמתני ליה אסיפא: נתחייבו הנכסים. דמית האב אימא אילמא דמית לאחר שלשים – מכלל דרבי מאיר סבר כי חלקו פטורין הא

בדרב אסי ורב פפא פליגי. **משנה** שתי נשים – של אחד. וילדו שני זכרים – במחבא, שנתערבו. אם לכהן אחד נתן – האב פרוין שניהם – יחזיר לו חמש סלעים, הואיל ומת בתוך שלשים, ואיגלאי מילתא ונפל הוא, ושלא כדן שקל. אין יכול להוציא מידם – דכל חד וחד מודדי ליה ואומר: הריני מחזיק בם בשביל פרוין החי. או שני זכרים ונקבה – ילדו הנשים שלו במחבא – נותן חמש סלעים לכהן. דממה נפשך חד הוא בכור, אם האחת ילדה שני זכרים – הראשון בכור, ואם האחת ילדה זכר ונקבה – נמצא שחבירתה ילדה זכר לבדו והוא בכור. ואותו שעם הנקבה פטור, שמא נקבה יצאת ראשון, והמוציא מחבירו עליו הראיה. **אין כן לכהן כלום** – דאיכא למימר: הנקבות יצאו תחלה, ואין כאן בכור. **האב פטור** – דמצוי למימר: בן המבכרת מת, נתנו עד שלא חלקו בו – כדן אותו של מעלה, משום דרב אסי ורב פפא. **זכר ונקבה** – שן לומר: אותה שלא בכרה ילדה הנקבה, ואין כאן בכור. **מת אחד מהם** – מן חורלותו, יחזיר לדת חמשה סלעים, ויחלקו שני האבות. **ואין יכולין להוציא** – דכל חד וחד אומר: אני מחזיק בם בשביל החי, דאותו שנתן לי בשבילו – לא מת. וכל המוציא מחבירו ידו על התחתונה. **האבות פטורין** – דכל חד וחד אמר ליה לכהן: הנקבה שלי היא. והבן חייב לפדות את עצמו – דמכל מקום בכור הוא. שתי נקבות וזכר – שן לומר: האחת ילדה נקבה, ושנית זכר ונקבה, ויצתה נקבה תחלה. הלכך אין כאן לכהן כלום. דיש לומר: המבכרת ילדה הנקבה, ע"כ. וכן שני זכרים ושתי נקבות. **גמרא כהן אחד נמי** – ומשני אבות שקל, כי אזיל לגביה האי אב – לידחיה כהן ולימא: לא שלך מת אלא של חבירך, ולאו בעל דברים ידידי את.

כהן פרוין הבן חמש סלעים דוכי ליה רחמנא לכהן. **ולא חצי חמש** – הלכך פטורין. דכיון דחלקו – הוה ליה מחצה לקוחות, ולא אישתאר ירושה אלא שני סלעים ופלגא. ומפלגא דלקוחות לא שקיל איהו מידו, דמלוה על פה לא גביא מלקוחות. **ואפילו חצי חמש** – ושקיל ההוא פלגא דהוי ירושה. **אי הכי** – דלרבי יהודה פלגא הוא דשקיל, נתחייבו הנכסים בתמיה. **חייב גברא מיבעי ליה** – גרסינן. ולא גרסינן "נתחייב". כלומר, הכי איבעי ליה למיתנא: רבי יהודה אומר חייבין. שאינן פטורין לגמרי כדאמרין, אלא חצי חמש מיהא מיחייבי. ולא שייך למיתני "נתחייבו הנכסים" דהא רבי מאיר נמי נתחייבו נכסים! אית ליה, מאחר שלאחר שלשים מת. אלא בשביל החלוקה שחלקו ונעשו לקוחות הפסדי הכהן, לרבי יהודה גופיה ממה שנתחייבו הנכסים הפסדי מחצה. **האחים שחלקו** – ושניהם ספק בכורות. עשרה זוז לזה ועשרה זוז לזה – דהיינו שני סלעים ופלגא. **אי לימא בין חלק הירושא בין חלק הלקוחות** – והא דקתני: חייבין – פלגא דחמשה קאמר. דהא אמרת דכולי עלמא אית להו דרב אסי ורב פפא, ושמעין מניה דחמש ואפילו חצי חמש. **דאפילו בציר מעשרה** – אלא שמונה, דלא מטי לכהן אלא שני סלעים – שקיל להו. דהואיל ושקיל כהן בציר מחמש – כל מה דמיתרמי ליה שקיל, דהא דאמרין חצי חמש – הוא דחך לרבות חמש ושליש חמש. ואמאי קתני: אם לאו פטורין **אלא פשימא** – (דוקא) עשרה זוז דירושא לכל חד וחד לבר מפלגא דלקוחות. דהוי חמש סלעים דירושא. **והכא** – במתניתין, בדרב אסי או בדרב פפא פליגי. דרבי מאיר אית ליה דרב אסי ורב פפא, הואיל דבין הכל אין שם אלא חמש – לא שקיל מידו, דחמש ולא חצי חמש. ורבי יהודה אית ליה דרב אסי דפלגא הוי לקוחות. ולית ליה דרב פפא, אלא סבירא ליה דמלוה על פה גובה מן הלקוחות, ושקיל כולהו. אי נמי: לית ליה דרב אסי, אלא כולהו הוי ירושה ושקיל כולה. והשתא דדכי סבירא לך מוקמינן לה לבריתא: אם יש שם עשרה זוז לזה ועשרה זוז לזה בין הכל – חייבין לתת כל הנכסים. ואם לאו, דבין הכל ליכא חמש – פטורין, דחמש ולא חצי חמש. **איכא דמתני לה לכולה חד שמעתא אסיפא** – דמתניתין, דמילתיה דרבי יהודה. ולקח אחד מהם שדה מחבירו – הכא נמי דסבירא לך: האחין שחלקו לקוחות קון, דאין ברירה, דקמחיב להו רבי יהודה. **כלישנא קמא** – אלא

וְלִידָתָהּ] – וידחהו] באותה טענה.
מתרצת הגמרא: אִמֶּר רַבִּי יְרֵמְיָה, וְזֹאת אִמְרַת שְׁנֵי יוֹסֵף בֶּן שִׁמְעוֹן
שֶׁהָיוּ פְעִיר אַחַת, וְלָקַח אֶחָד מֵהֶם שָׂרָה מִחֲבִירוֹ, וַיֵּצֵא עֲלֵיהֶם שֹׁטֶר
חֹב שְׂכָתוֹ בִּי שִׁמְעוֹן בֶּן יוֹסֵף לֹהֶם כֶּסֶף מַפְלוּגִי, וְאֵין יָדוּעַ מִי מִבֵּין
שְׁנֵיהֶם הוּא הַלֹּהֶ, וְכֵן אֶחָד מֵהֶם טוֹעֵן שֶׁלֹּא הוּא הַלֹּהֶ אֲלֵא חֲבִירוֹ,
בְּעַל חֹב גִּזְבָּה אֶת הַקֶּרֶקֶע מִמֶּנּוּ, מִשּׁוּם דִּאֲמַר לִיה הִבֵּעַל חֹב, מִמָּה
נִפְשָׁךְ אֲנִי נוֹטֵלָה, אִי בְּרִידָךְ מִסִּיקָנָא – אִם אוֹתָךְ אֲנִי תוֹבֵעַ, מִנְּתָא
דִּידָךְ קָא שְׁקִילָנָא – הֲרִינִי לֹקַח אֶת הַקֶּרֶקֶע מִשּׁוּם שְׁהִיא עֵתָה שְׁלֹךְ,
וְאִי בְּחֻבְךָ מִסִּיקָנָא – וְאִם אֶת חֲבִירְךָ אֲנִי תוֹבֵעַ, הֲרִינִי נוֹטֵלָה מִשּׁוּם
דְּמִשְׁתַּעֲבָדָא לִי מִקָּמִי דִּידָךְ – לִפְנֵי שְׁקִינִי אוֹתָהּ מִידוֹ, וּמַעֲתָה יֵשׁ
לוֹמֵר שְׂמֹדוֹבֵר בְּמַת הָאֵב קוֹדֵם שְׁלִשִׁים יוֹם, וְאֵבן חֵל הַחֲיוֹב רַק עַל
הַבְּנִים. אֲלֵא שֶׁאֲחִים שְׁחֲלָקוּ נַחֲשָׁבִים כְּלַקּוֹחוֹת זֶה מִזֶּה, וְכֵן אֶחָד
מֵהֶם קוֹנֵה מֵאֲחִיו אֶת חֲלָקוֹ בִּירוּשָׁה, וְכֵמוֹ כֵּן חֹב פְּדִיּוֹן הַבֵּן נִגְבָּה אִף
מִלְּקוֹחוֹת. לִפְיָךְ נוֹטֵל הַכֵּהָן מִכָּל אֶחָד מֵהַבְּנִים שְׁנֵים וְחָצִי סְלָעִים
בְּטַעֲנַת מִמָּה נִפְשָׁךְ, אִם אֶתָּה הַבְּכוֹר הֵינָךְ חַיִּיב בְּפִדְיוֹן, וְאִם אַחִיךָ הוּא
הַבְּכוֹר הֵרִי חֲלָק זֶה שְׁקִינִי מֵאֲחִיךָ בְּשַׁעַת הַחֲלוקָה כִּבְר הַשְׁתַּעֲבַד לִי
בְּחֹבִי.

רַבָּא מְקַשֶּׁה עַל תִּירוּצוֹ שֶׁל רַבִּי יְרֵמְיָה: אִמֶּר רַבָּא, מִכְּרִי נִכְסוֹהִי
דְּכֵר אֵינִשׁ אֵינִן עֲרֵבִין בֵּיה – הֲרִי נִכְסִיו שֶׁל אָדָם מְשׁוּעֲבָדִים לַחֲבוֹר
מִשּׁוּם שֶׁהֵם נַחֲשָׁבִים כְּעֶרְבִים לוֹ, וְהִלְכָה בִּידְעִנוֹ שֶׁאֵין נִפְרָעִים מֵהָעֶרֶב
תַּחֲלִילָה, וְכֵשֶׁם שֶׁאֵין הַכֵּהָן גִּזְבָּה מִהַבְּכוֹר עֲצָמוֹ מִשּׁוּם שֶׁאֵין יָדוּעַ
הוּא, אִף אֵינוֹ יִכּוֹל לַגְּבוּתוֹ מִנְּכִסְיוֹ הַמְשׁוּעֲבָדִים שֶׁמִּכֵּר לַאֲחִיו.
וְהַמְשָׁךְ הַסּוּגִיָּה בִּגְזֵלָה הוּא בְּלִישְׁנָא קָמָא שְׁהוּבָא לַעֲלִי. שְׁבַתְחִילָה
הַעֲמִיד רַבָּא אֶת דְּבָרֵי הַמְשָׁנָה בְּאוֹפֶן שְׁמַת הָאֵב לְאַחַר שְׁלוּשִׁים וְהִידָה
בִּירוּשָׁה רַק שִׁיעוֹר חֲמֵשׁ סְלָעִים, וְנַחֲלָקוֹ רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי מֵאִיר הָאֵם
חֲלָה הַמְצוּהָ עַל חֲצִי חֲמֵשׁ בְּלָבָד. וְדַחְתָּהּ הַגְּמָרָא פִּירוּשׁ זֶה, וְהִסִּיקָהּ
שְׁנַחֲלָקוֹ רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה בְּדִינָהֶם שֶׁל רַב אֲסִי וְרַב פֶּפֶא.

משנה

הַמְשָׁנָה דְּנָה בַּכֶּמֶה אוֹפְנִים שֶׁל סֶפֶק בְּכוֹר: א. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל אָדָם
אֶחָד שְׁלֹא בְּכֹר – שְׁעָדִין לֹא יִלְדוּ מֵעוֹלָם, וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים
בְּמַחְבּוּא וְהִתְעַרְבוּ זֶה עִם זֶה, וְאֵין יָדוּעַ מִי הוּא בְּנֵה שֶׁל זֶה וּמִי שֶׁל זֶה,
נִתְּנָן אֲבִיהֶם עֶשֶׂר סְלָעִים לְבָתָּן, שְׁהָרִי כֵל אֶחָד מֵהֶם הוּא בְּכוֹר
לֵאמֹר, וְאִם מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ שְׁלִשִׁים יוֹם, וְכֵבֵר נָתַן הָאֵב אֶת דְּמִי
פְּדִיוֹנָם לְכֵהָן, אִם לְכֵהָן אֶחָד נָתַן אֶת כָּל הַדְּמִים וְיָחִיד לוֹ הַכֵּהָן
חֲמֵשׁ סְלָעִים, שֶׁכֵּן לֹא הִתְחַיֵּב הָאֵב בְּפִדְיוֹנוֹ שֶׁל זֶה שְׁמַת. וְאִם לְשְׁנֵי
בָתָּנִים נָתַן, חֲמֵשֶׁה סְלָעִים לֹהֶם וְחֲמֵשֶׁה לֹהֶם, אֵינוֹ יִכּוֹל לְהוֹצִיא
אוֹתָם מִיָּדָם, שֶׁכֵּן יִכּוֹל כָּל אֶחָד לְדַחּוֹת אֶת הָאֵב וְלוֹמֵר לוֹ שְׁחֲמַשְׁתָּ
הַסְּלָעִים שֶׁקִּיבֵל הֵם דְּמִי הַבֵּן הַזֶּה, וְדִמִּי הַבְּכוֹר הַמֵּת נִיתָנוּ לַחֲבִירוֹ,
וּמֵאֲחֵר שְׁהַכֵּהָן מוֹחָזֵק בַּמִּמּוֹן, הַמוֹצִיא מִחֲבִירוֹ עָלָיו הִרְאִיתָ.
ב. יִלְדוּ שְׁתֵּי נְשׁוֹתָיו בְּמַחְבּוּא זָכָר וְנִקְבָּה, אִי שִׁילְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים
וְנִקְבָּה, וְהִתְעַרְבוּ הוֹלְדוֹת זֶה עִם זֶה, נִתְּנָן הָאֵב חֲמֵשׁ סְלָעִים לְבָתָּן,
שֶׁכֵּן אֶחָד מֵהוֹזְכָרִים בּוֹדִיא בְּכוֹר.
ג. יִלְדוּ שְׁתֵּיתָן שְׁתֵּי נְקִבּוֹת וְזָכָר, אִי שְׁנֵי זָכָרִים וְשְׁתֵּי נְקִבּוֹת, אֵין
כָּאֵן לְבָתָּן כְּלוּם, שֶׁכֵּן יִתְּנָן שֶׁאֵף אֶחָד מֵהוֹזְכָרִים אֵינוֹ בְּכוֹר.
ד. הָיוּ לוֹ שְׁתֵּי נָשִׁים, אַחַת בְּכָרָה וְאַחַת שְׁעָדִין לֹא בְּכָרָה, וְיִלְדוּ
שְׁנֵי זָכָרִים וְהִתְעַרְבוּ זֶה עִם זֶה, נִתְּנָן הָאֵב חֲמֵשׁ סְלָעִים לְבָתָּן, שְׁהָרִי
אֶחָד מֵהֶם וְדִיא בְּכוֹר. וְאִם מֵת אֶחָד מֵהֶן בְּתוֹךְ שְׁלִשִׁים יוֹם לִילְדוֹתוֹ,
הָאֵב פְּטוּר, שֶׁכֵּן יִתְּנָן שְׁהַבְּכוֹר הוּא זֶה שְׁמַת. וְאִם מֵת הָאֵב וְהַנְּקִיָּה
קִיָּיָמִים, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אִם נָתַנוּ לְכֵהָן עַד שְׁלֹא חֲלָקוּ אֶת
הַיְּרוּשָׁה, נָתַנוּ, וְאִם לֹא פְּטוּרִין, מִשּׁוּם שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶם טוֹעֵן שְׁמָא
אֵינוֹ הַבְּכוֹר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, כִּבְר נִתְחַיֵּבוּ הַנְּקִיָּה, וְלִפְיָךְ אִף
לְאַחַר שְׁחֲלָקוֹ חַיִּיבִים לֵתֵן מֵהֶם לְכֵהָן.
ה. אִם שְׁתֵּי נָשִׁים אֵלוֹ, שֶׁאֲחַת מֵהֶן בִּיכְרָה וְאַחַת לֹא בִיכְרָה, יִלְדוּ זָכָר
וְנִקְבָּה, וְהִתְעַרְבוּ הוֹלְדוֹת, וְלֹא יָדוּעַ אִם אוֹתָהּ שֶׁל בִּיכְרָה יִלְדָה זָכָר
וְהָרִי הוּא בְּכוֹר, אִי שְׁמָא אוֹתָהּ שֶׁל בְּכֵרָה יִלְדָה נְקִבָּה, וְהוֹזְכֵר שְׁנוֹלָד
לְשֹׁנָה אֵינוֹ בְּכוֹר, אֵין לְבָתָּן כְּלוּם וּמִסְפָּק הוּא פְּטוּר, שֶׁכֵּן הַמוֹצִיא
מִחֲבִירוֹ עָלָיו הִרְאִיתָ.

לֹא בְּכַתּוּבָה בְּשֵׁם דְּמִיָּא, אֲלֵא הִיא כְּמִלּוּהָ עַל פֶּה. וְכֵן צָרִיךְ לוֹמֵר
דְּכֹלִי עֲלָמָא אוֹת לֹהֶו דְּרַב פֶּפֶא. דִּאֲמַר רַב פֶּפֶא, מְלִיָּה עַל פֶּה
גִּזְבָּה מִן הַיְּרוּשָׁין שֶׁל הַלֹּהֶ, וְאֵינוֹ גִּזְבָּה מִן הַלְּקוֹחוֹת שְׁלֹ. נִמְצָא
שֶׁאִם יֵשׁ בִּירוּשָׁה שְׁחִילּוּקָה רַק חֲמֵשֶׁה סְלָעִים בְּלָבָד, רַק עַל שְׁנֵים
וְחָצִי סְלָעִים יֵשׁ לָהֶם דִּין יוֹרְשִׁים, וְרַק הֵם מְשַׁתְּעָבְדִים לְכֹהֵן. וְהָכָא
בְּמִיעוּט 'חֲמֵשׁ' וְלֹא בְּחָצִי חֲמֵשׁ קְמִיפְלָגִי רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה.
דְּרַבִּי מֵאִיר סָבֵר שְׁמֻצוֹת פְּדִיּוֹן הַבֵּן אֵינָה חֲלָה אֲלֵא עַל חֲמֵשׁ סְלָעִים,
וְלֹא עַל חָצִי מִחֲמָשׁ, וּמֵאֲחֵר שֶׁרַק שְׁנֵים וְחָצִי סְלָעִים מְשַׁתְּעָבְדִים
נִפְקַע הַחֲיוֹב לְגִמְרִי. וְאֵילוֹ רַבִּי יְהוּדָה סָבֵר, שְׁהַמְצוּהָ חֲלָה עַל חֲמֵשׁ
סְלָעִים וְאִפְּלוֹ עַל חָצִי מִחֲמָשׁ, וְלִפְיָךְ גִּזְבָּה הַכֵּהָן חָצִי מִהַיְּרוּשָׁה
שִׁישׁ לָהֶם בְּה דִּין יוֹרְשִׁים, שֶׁכֵּן מִלּוּהָ עַל פֶּה גִּזְבָּה מִן הַיְּרוּשִׁים.
הַגְּמָרָא מְקַשֶּׁה עַל בִּיאָרוֹ זֶה בְּדַבְרֵי הַמְשָׁנָה: אִי הָכִי, אִיךְ שְׁנֵינוּ דְּרַבִּי
יְהוּדָה אוֹמֵר נִתְחַיֵּבוּ נְכִסִּים, שְׁמִשְׁמַע מִכָּךְ שְׁעִיקֵר טַעֲנָתוֹ שֶׁל רַבִּי
יְהוּדָה הִיא שְׁחֵל שִׁיעוֹבָד עַל הַנְּכִסִּים, הִלָּא גַם רַבִּי מֵאִיר מוֹדֵה בְּדַבְרֵי
זֶה, אֲלֵא שְׁסוֹבֵר שְׁנִפְקַע הַשִּׁיעוֹבָד לְאַחַר הַחֲלוקָה מִשּׁוּם 'חֲמֵשׁ' וְלֹא
חָצִי חֲמֵשׁ. וְאִם כֵּן 'נִתְחַיֵּב נְכָרָא' – [הַבְּנִים חַיִּיבִים] מִיָּפְעִי לִיה
לְרַבִּי יְהוּדָה לוֹמֵר, וְאִפְּלוֹ שֶׁאֵין הַחֹב עוֹמֵד אֲלֵא עַל חָצִי מִהַחֲמֵשׁ,
שֶׁכֵּן לֹא בָּא אֲלֵא לְהוֹצִיא מִדְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר בְּפִרְטָה זֶה.
הַגְּמָרָא מְקַשֶּׁה קוּשִׁיא נּוֹסֶפֶת עַל דְּבָרֵי רַבָּא: וְעוֹד הִלָּא תִּנְיָא, רַבִּי
יְהוּדָה אוֹמֵר, הָאֲחִין שֶׁסֶפֶק מִי מֵהֶם הַבְּכוֹר שְׁחֲלָקוּ יְרוּשָׁת אֲבִיהֶם,
אִם יֵשׁ בִּירוּשָׁה עֶשְׂרֵה זֶוֹ שֶׁהֵם שְׁנֵים וְחָצִי סְלָעִים לָהֶם, וְעֶשְׂרֵה זֶוֹ
לָהֶם, חַיִּיבִין הֵם בְּנִיתָנָה חֲמֵשֶׁה סְלָעִים, וְאִם לֹא הֵרִי הֵם פְּטוּרִין.
וְדִנָּה הַגְּמָרָא: מֵאִי הִיא כּוֹנֵנָה רַבִּי יְהוּדָה בְּאוֹמְרוֹ 'עֶשְׂרֵה זֶוֹ לָהֶם
וְעֶשְׂרֵה זֶוֹ לָהֶם', אֵילִיָּמָא שְׁבִין בְּחָצִי דִּירוּשָׁה וְבִין דְּלִקּוֹחוֹת יַחַד יֵשׁ
עֶשְׂרֵה זֶה, וְיֵשׁ לָהֶם דִּין יוֹרְשִׁים רַק עַל עֶשְׂרֵה זֶה שֶׁהֵם שְׁנֵים וְחָצִי
סְלָעִים, וְסוֹבֵר רַבִּי יְהוּדָה שְׁהַמְצוּהָ חֲלָה עַל חֲמֵשׁ וְאִפְּלוֹ חָצִי
חֲמֵשׁ, אִי הָכִי מֵאִי אִירָא – מְדוּעַ נִקֵּט רַבִּי יְהוּדָה עֶשְׂרֵה לֹהֶם
וְעֶשְׂרֵה לֹהֶם, וְהֵרִי אִפְּלוֹ אִם יֵשׁ לְכָל אֶחָד בְּצִיר – [פְּחוּת] מִעֶשְׂרֵה
נָפִי יֵשׁ לַחֲיִיבִים. אֲלֵא פְּשִׁיטָא שְׁכוּנָתָה רַבִּי יְהוּדָה הִיא לִירוּשָׁה שִׁישׁ
בְּה עֶשְׂרֵה זֶוֹ בְּחָצִי שִׁישׁ לוֹ דִּין דִּירוּשָׁה לָהֶם, וְעֶשְׂרֵה זֶוֹ בְּחָצִי שִׁישׁ
לוֹ דִּין דִּירוּשָׁה לָהֶם, וְנִמְצָא שְׁשׁוּל הַכֵּהָן מְשַׁנְהֵם יַחַד שְׁרִים זֶה
שֶׁהֵם חֲמֵשֶׁה סְלָעִים. אֲלֵמָא רַק עַל חֲמֵשׁ סְלָעִים וְלֹא עַל חָצִי
מִחֲמָשׁ סְלָעִים סְבִירָא לִיה לְרַבִּי יְהוּדָה שְׁחֲלָה מְצוֹת פְּדִיּוֹן, וְלֹא
כְּדַבְרֵי רַבָּא שְׁהִיא חֲלָה גַם עַל חָצִי חֲמֵשׁ.
הַגְּמָרָא חוֹזֶרֶת בְּה וּמְפַרְשָׁתָה אֶת מְשַׁנְתָּנוּ בְּאוֹפֶן אַחֵר: אֲלֵא, דְּכֹלִי
עֲלָמָא סוֹבְרִים שְׁהַמְצוּהָ חֲלָה רַק עַל חֲמֵשׁ וְלֹא עַל חָצִי חֲמֵשׁ, וְהָכָא
בְּדִינִים דְּרַב אֲסִי וְרַב פֶּפֶא קְמִיפְלָגִי רַבִּי מֵאִיר וְרַבִּי יְהוּדָה. וּמִדּוֹבֵר
בְּאוֹפֶן שְׁמַת הָאֵב לְאַחַר שְׁלִשִׁים יוֹם וְיֵשׁ בִּירוּשָׁה רַק חֲמֵשׁ סְלָעִים.
רַבִּי מֵאִיר סוֹבֵר כִּבְר אֲסִי, שֶׁאֲחִים שְׁחֲלָקוּ הֵם מִחֲצָה יוֹרְשִׁים וּמִחֲצָה
לְקוֹחוֹת, וְכֵן מִלּוּהָ עַל פֶּה נִגְבָּה רַק מִיּוֹרְשִׁים וְלֹא מִלְּקוֹחוֹת. כִּבְר
פֶּפֶא. וּמֵאֲחֵר שֶׁאֵין שִׁיעוֹבָד אֲלֵא עַל חָצִי הַיְּרוּשָׁה שִׁישׁ בְּה רַק שְׁנֵים
וְחָצִי סְלָעִים, הֲרִי הֵם פְּטוּרִים מִשּׁוּם חֲמֵשׁ וְלֹא חָצִי חֲמֵשׁ. וְאֵילוֹ רַבִּי
יְהוּדָה חוֹלֵק עַל רַב פֶּפֶא, וְסוֹבֵר שְׁמִלּוּהָ עַל פֶּה נִגְבִּיתָ גַם מִלְּקוֹחוֹת,
אוֹ שְׁהוּא חוֹלֵק עַל רַב אֲסִי וְסוֹבֵר שֶׁאֲחִים שְׁחֲלָקוּ יוֹרְשִׁים הֵם, וְנִמְצָא
שְׁמִשְׁתַּעֲבַדְתָּ כָּל הַיְּרוּשָׁה לְפִדְיוֹן הַבֵּן, וְחֲלָה הַמְצוּהָ עַל חֲמֵשֶׁה
הַסְּלָעִים שְׁלָמִים.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה אֶת הַמְשָׁא וּמִתֵּן שְׁהוּבָא לַעֲלִי בְּאוֹפֶן אַחֵר: וְאֵיָּא
דְּמִתְנִי לִיה לְכָל נִידוֹן זֶה אֲסִיָּפָא, רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר נִתְחַיֵּבוּ
הַנְּקִיָּהִים. דְּמִית הָאֵב אֵימָת – [מִתִּי מֵת], אֵילִיָּמָא דְּמִית לְאַחֵר שְׁהָיוּ
הַבְּנִים בְּנֵי שְׁלִשִׁים יוֹם, מִכָּלִל דְּרַבִּי מֵאִיר סָבֵר, כִּי חֲלָקוּ בִּינֵיהֶם
אֶת הַיְּרוּשָׁה לִפְנֵי שְׁנִיתָנוּ פְּטוּרִין, אִיךְ יִתְּנָן כְּדַבְרֵי הַזֶּה, הָאֵב כִּבְר
אֵיִשְׁתַּעֲבָדִי לָהֶם נְכִסִּי הָאֵב לְכֵהָן, וּמְדוּעַ לֹא יִגְבָּה מֵהֶם. אֲלֵא
בְּהַכֵּרָה שְׂמֹדוֹבֵר בְּמַת הָאֵב בְּתוֹךְ שְׁלִשִׁים יוֹם וּמְעוֹלָם לֹא הִתְחַיֵּב
אֲלֵא הַבְּכוֹר עֲצָמוֹ הַתְּחִיב, וּמֵאֲחֵר שֶׁאֵין יָדוּעַ מִי הוּא שְׁנֵיהֶם
פְּטוּרִים. אִךְ אִם כֵּן יִקְשֶׁה, כִּי – [אִם] כִּבְר חֲלָקוּ אֶת הַיְּרוּשָׁה בִּינֵיהֶם
אֲמַאי מְחַיֵּב רַבִּי יְהוּדָה, הִלָּא מִכִּיּוֹן שֶׁלֹּא חֵל חֲיוֹב עַל הָאֵב אֲלֵא
עַל הַבְּכוֹר לִיָּדִיל – [אִם יִלָּךְ] הַכֵּהָן לִנְפִי הָאֵי בֵן, לִידָתָהּ] – וידחהו]
בְּטַעֲנָה שֶׁלֹּא הוּא הַבְּכוֹר אֲלֵא אַחִיו הַשֵּׁנִי, וְכֵן כְּשִׁיבּוֹא לִנְפִי הָאֵי בֵן

משנתינו עוסקת **בְּבִיאַת הַיָּמִין**, שכתבו כל אחד מהאבות לחבירו, שאם הבכור המת הוא בנו הרי הוא מרשהו לתבוע מהכהן את חמשת סלעיו המצוים בידו שלא כדיו, ובא השני לכהן ואומר לו, ממה נפשך עליך להחזיר לי סלעים אלו, אם בני הוא המת הרי הם שלי, ואם המת הוא בנו של חברי הרי הרשה אותי לתבוע מידך את סלעיו.

מקשה הגמרא: **וְהָאִמְרִי נִהְרָדְעִי, לֹא כְּתִיבִין אֲדִרְכָּתָא** ו-הרשאה **אֶמְסִילְמִלִי**, שמה אין לו לתבוע כלום אצל הנתבע, וחתומת העדים על הרשאה זו נראית כעדות שקר, ואם כן אין מועילה הרשאה על חמשה סלעים שבדי הכהן שהם מטלטלין. מתרצת הגמרא: הֲנִי מִלִּי שאין כותבים הרשאה על מטלטלין, רק **הִיכָא דְכַפְרִיָּה** – במקום שהנתבע כופר בחובו, **אֲבָל הִיכָא דְלֹא כַפְרִיָּה**, כְּתִיבִין הרשאה גם על מטלטלין, שכן באופן זה אין הדבר נראה כשקר. לפיכך יכולים שני האבות לכתוב הרשאה זה לזה.

שנינו במשנה: שתי נשים של שני אנשים שלא ביכרו וילדו **וְכָר וְנִקְבָּה**, האבות פטורים והבן חייב לפדות את עצמו, ואם ילדו שתי נקבות וזכר או שתי נקבות ושני זכרים, **אֵין כָּאֵין לְבָהֶן בְּלִים**. הגמרא מביאה אופן נוסף של ספק בכור: **תָּנָא** ו-שנה] **רַב הוֹנָא בְּרִיתָא**, שתי נשים של שני אנשים שעדיין לא ביכרו, וילדו **שְׁנֵי וְכָרִים וְנִקְבָּה** והתערבו הולדות זה בזה, **אֵין כָּאֵין לְבָהֶן בְּלִים**, ואף לאחר שיגדילו הזכרים אינם חייבים לפדות את עצמם, משום שכל אחד מהם אינו אלא ספק בכור.

הגמרא מבארת למד לא הזכיר במשנתנו אופן זה: **וְטַעְמוֹ שֶׁל תָּנָא דִּידֵן** ו-תנא משנתנו] שלא הזכיר דין זה, הוא מביא דרך **בְּשְׁנֵי אֲנָשִׁים הוּא דְמִשְׁבַּחַת לָהּ** שיפטרו שניהם, אבל **בְּאִישׁ אֶחָד וְשְׁתֵּי נָשִׁים, לֹא מִשְׁבַּחַת לָהּ** שאם ילדו שני זכרים ונקבה לא יקבל הכהן כלום, שהרי אחד הזכרים הוא בודאי בכור. לפיכך **לֹא מִתְּנִי לִיה** התנא דין זה.

משנה

מֵת הָבֵן הַבְּכוֹר בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם לְלִידָתוֹ, אִם עַל פִּי שֶׁכֶּבֶד נָתַן הָאֵב לְבָהֶן חֲמִשָּׁה סְלָעִים עֲבוּר פְּדִיוֹנוֹ, יִחְזֹר לוֹ הַכֹּהֵן אוֹתָם, שֶׁכֶּן הַתְּבַר שְׁהוּא נָפַל. וְאִם מֵת רַק לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם לְלִידָתוֹ, אִם עַל פִּי שְׁעָדִיךְ לֹא נָתַן הָאֵב אֶת דְּמֵי פְדִיוֹנוֹ לְכֹהֵן, דִּינוֹ אוֹתָם לְאַחֵר מֵיִתֵּת הַבְּכוֹר. מֵת הַבְּכוֹר בְּיוֹם שְׁלֹשִׁים לְלִידָתוֹ, דִּינוֹ אוֹתָם בְּיוֹם שְׁלֹשִׁינֵי, וְחִיב הַכֹּהֵן לְהַחזִיר. כֵּן הִיא דַּעַת חֲכָמִים. אֲבָל רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אִם כֶּבֶד נָתַן הָאֵב לְכֹהֵן אֶת דְּמֵי הַפְּדִיּוֹן לֹא יִפּוֹל אוֹתָם חֲזָרָה, וְאוֹלָם אִם עָדִין לֹא נָתַן לוֹ, לֹא יִתֵּן. וּבִגְמָרָא בְּסִמּוּךְ תְּבוּאָר מַחְלוּקָתָא זֶה.

גמרא

הגמרא מבארת את סברותיהם של חכמים ורבי עקיבא: **מֵאִי טַעְמִייהוּ דְּרַבְּנִין** שאמרו שהיום השלושים הוא כלפני שלשים, משום שגמרי ו-שלמדו] גזרה שזה **הַיָּדֵשׁ הַיָּשׁ מִמֶּדְבָּר**, שבפדיון הבן נאמר **(במדבר יח טז)** **וְפָדִיתוּ מִן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה**, ובמנין הבכורות במדבר נאמר **(שם ג ז)** **וְפָדָה כָּל בֶּכֶר זָכָר לִבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִן חֹדֶשׁ וּמִעֲלָהּ**. ודרשו בגזירה שזה, **מָה הָיָה בְּמִדְבָּר** נאמר **מִבֶּן חֹדֶשׁ וּמִעֲלָהּ** ולא נמנו אלא אלו שהיו בני יומם ויתר משלשים יום, **אִם הָאֵב בְּפִדְיוֹן הָבֵן נָמִי** ו-גם] אין מתחייב אלא מי שהוא בן חודש וּמִעֲלָהּ, כלומר לאחר שלשים יום.

וְרַבִּי עֲקִיבָא סובר שהיום השלושים הוא ספק, משום דְּמִסְפָּקָא לִיה בגזירה שזה ז. שכן נאמר בפרשת ערכין **(ויקרא כז ז)** **וְאִם מִן שָׁשִׁים שָׁנָה וּמִעֲלָהּ, אִם זָכָר וְהָיָה עֶרְכָּךְ חֲמִשָּׁה עָשָׂר שֶׁקֶל וָגו'**, ומכאן שבשנת הששים עצמה ערכו כערך פחות מבן ששים שהוא חמשים שקלים. וּמִדְּאִיצְמִירָהּ לְמַכְתָּב 'וּמִעֲלָהּ' לְגַבִּי עֲרִכִין כדי ללמדנו שתוך הזמן הוא כלפני הזמן, **וְלֹא גָמְרִי מִמֶּדְבָּר** – ולא הסתמך הכתוב על כך שנדרשו זאת בגזירה שזה של **חֹדֶשׁ וּמִעֲלָהּ** 'חודש' ממדבר שאף מבן חודש' שנאמר בערכין **(שם כז ו)** **חֹדֶשׁ וּמִעֲלָהּ** שלשים, נמצא ש'מבן חודש ומעלה' שנאמר במדבר ו'מבן ששים

ומעלה' שנאמר בערכין הוּא לָהּ ו-הרי הם] **שְׁנֵי כְּתוּבִים הֵבָאִים בְּאֶחָד** – ללמד דין אחד, שמשמעות הזמן הכתוב בהם היא על אחר זמן זה. וכלל הוא בדינו שכל שְׁנֵי כְּתוּבִים הֵבָאִים בְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין על מקום אחר. על כן הסתפק רבי עקיבא, האם ממה שנכתב 'ומעלה' גם בערכין וגם במנין המדבר מוכח שאין ללמוד בגזירה שזה ממנין המדבר על פדיון הבן, ואם כן חייב פדיון הבן חל כבר ביום שלושים עצמו. **אוּ דְלָמָּא**, כִּי ו-מת] שני כתובים הבאים כאחד אֵין מְלַמְּדִין, דווקא לְעִלְמָא – על דינים אחרים אינם מלמדים, **אֲבָל לְאוֹתָם דִּינִים גּוֹפִיִּיהוּ** ו-עצמם] שנאמר בכתובים אלו הרי הם מְלַמְּדִין, והרי גם מנין הבכורים במדבר היה לצורך פדיונם בלויים, ועל כן יש ללמוד מהם על בכורי דורות. **וּמִשּׁוּם הָכִי מְסַפְקִין לִיה** לרבי עקיבא האם חייב פדיון הבן חל ביום השלושים עצמו או רק לאחריו. על כן הכריע להלכה, שאם מת הבן ביום השלושים ועדיין לא נתן האב את דמי פדיונו לכהן, אינו צריך לתת מספק, אבל אם כבר נתן לא יחזור ויטלם מהכהן.

רב אשי מחלק בין פדיון הבן לבין אבילות: **אָמַר רַב אֲשִׁי, הַכֹּל מוֹדִים לְעִנְיָן חִיוב אֲבִילוּת הָאֵב עַל מִיתַת בְּנוֹ, שִׁיּוֹם שְׁלֹשִׁים הוּא בְּיוֹם שְׁלֹשִׁינֵי, וְכֵשֶׁם שֶׁאִם מֵת לִפְנֵי הַיּוֹם הַשְּׁלֹשִׁים לְלִידָתוֹ אֵינוֹ מֵתָאבֵּל עַלְיוֹ מִשּׁוּם שְׁהוּא נָפַל, הוּא הָרִין בְּמֵת בְּיוֹם הַשְּׁלֹשִׁים עֲצֻמוֹ. וְאִפְּלוּ רַבִּי עֲקִיבָא הַסּוֹבֵר שֶׁלַּעֲנִין פְּדִיּוֹן סָפֵק הוּא הָאֵם נִחְשָׁב יוֹם הַשְּׁלֹשִׁים כִּיּוֹם שֶׁלַּפְּנֵי אוֹ כִּיּוֹם שֶׁאַחֲרָיו, מוֹדָה לְעִנְיָן אֲבִילוּת שְׁהוּא כִּיּוֹם שֶׁלַּפְּנֵי. שְׁהָרִי גַם לְשִׁיתּוֹ יֵשׁ סָפֵק בְּדַבְּרִי, וְאָמַר שְׁמוּאֵל הַלֵּכָה בְּדַבְּרִי הַמִּיקָל בְּאֲבָל, וּבְכָל סָפֵק בְּדִינֵי אֲבִילוּת יֵשׁ לְהַכְרִיעַ לְקוּלָּא.**

משנה

המשנה דנה בדין בכור שאינו יודע אם נפדה או לא: **מֵת הָאֵב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם לְלִידָת בְּנוֹ הַבְּכוֹר, בְּכוֹר זֶה בְּחֻקָּתָא שְׁלֹא נִפְדָּה, שֶׁכֶּן אֵין דֶּרֶךְ בְּנֵי אָדָם לְפָדוֹת אֶת בְּנָם קוֹדֵם זְמַן הַחִיּוּב שְׁהוּא לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְהָרִי הוּא חִיּוּב לְפָדוֹת אֶת עֲצֻמוֹ כְּשִׁיגְדִיל, עַד שְׁיָכִיבָא רִאִיָּה שְׁנִפְדָּה עַל יְדֵי אָבִיו. וְאִם מֵת הָאֵב לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם לְלִידָת בְּנוֹ, הָבֵן בְּחֻקָּתָא שְׁנִפְדָּה, וְאֵין הַכֹּהֵן יִכּוֹל לְתַבּוֹעַ מִמֶּנּוּ אֶת דְּמֵי פְדִיוֹנוֹ, שֶׁכֶּן מֵאַחֵר שְׁהוּא מוּחָזָק בְּמִמוֹנוֹ עַל הַכֹּהֵן לְהַבִּיא רִאִיָּה שְׁעָדִין לֹא נָפְדָה. וְהָבֵן פְּטוּר מִלְּפָדוֹת אֶת עֲצֻמוֹ עַד שְׁיִאֲמְרוּ לוֹ שֶׁאִמְרוּ אָבִיו בְּשַׁעֲתָּהּ מִיתָתוֹ שְׁעָדִין לֹא נִפְדָּה.**

המשנה מביאה מחלוקת בדין קדימה בפדיון: **הוּא לְפָדוֹת – בְּכוֹר שֶׁלֹא פָדָא אָבִיו שְׁמוּטָל עַלְיוֹ לְפָדוֹת אֶת עֲצֻמוֹ, וְנוֹלָד לוֹ בֶּן בְּכוֹר וְגַם אֶת בְּנוֹ מוּטָל עַלְיוֹ לְפָדוֹת, הוּא קוֹדֵם לְבָנֵהוּ, וְעַלְיוֹ לְפָדוֹת אֶת עֲצֻמוֹ תַּחֲלִילָה. כֵּן הִיא דַּעַת תַּנָּא קַמָּא. אֲבָל רַבִּי יְהוֹדָה אוֹמֵר, חִיּוּב פְּדִיּוֹן בְּנוֹ קוֹדֵם – קוֹדֵם לְפָדִיּוֹן עֲצֻמוֹ, כִּיּוֹן שְׁמִצְוָתוֹ שֶׁל הָאֵב הִיְתָה מִתַּחֲלִילָתָה מוּטָלָה עַל אָבִיו, וְאִילוּ מִצְוַת בְּנוֹ מוּטָלָה עָלָיו. וְדַבְּרִי רַבִּי יְהוֹדָה וְאוֹפֵן מַחְלוּקָתָא זֶה יְבוֹאֲרוּ בְּגִמְרָא.**

גמרא

הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בפדיון קודם זמנה: **אִיתְמַר, הַפְּדָה אֶת בְּנוֹ בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם לְלִידָתוֹ קוֹדֵם זְמַן חִיּוּב פְּדִיוֹנוֹ, רַב אָמַר, בְּנוֹ פְּדִי, וְשְׁמוּאֵל אָמַר, אֵין בְּנוֹ פְּדִי.** הגמרא מפרשת מחלוקת אמוראים זו: **דְּכֹלִי עֲלָמָא מוֹדִים שֶׁאִם נוֹתֵן הָאֵב אֶת כֶּסֶף הַפְּדִיּוֹן עַל מִנֵּת שִׁיְהִי בְּנוֹ פְּדִי מִעֲבָשִׁי, אֵין בְּנוֹ פְּדִי, שְׁהָרִי עָדִין לֹא הִגִּיעַ זְמַן חִיּוּבוֹ, וְהַכֶּסֶף שֶׁנִּתֵּן לְכֹהֵן אֵינוֹ אֵלָּא מִתְּנָה. וְאִם נָתַן עַל מִנֵּת שִׁיְחוּל הַפְּדִיּוֹן לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְעָדִין אִיתְּנָהוּ ו-ישנן] לְמַעֲוֹת אֵלּוֹ בִּיד הַכֹּהֵן כְּעֲבוּר שְׁלוּשִׁים יוֹם, וְיָדָא יְהִיָּה בְּנוֹ פְּדִי לְאַחֵר שְׁלוּשִׁים יוֹם. כִּי פְלִיגִי – מֵתִי נַחֲלֵק רַב וְשְׁמוּאֵל, בְּאוֹפֵן שֶׁנֶּתַן אֶת הַמַּעוֹת עַל מִנֵּת שִׁיְחוּל הַפְּדִיּוֹן לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם, וְעַד שֶׁהִגִּיעַ זְמַן הַפְּדִיּוֹן כֶּבֶר נִתְעַבְּלוּ ו-כלו] הַמַּעֲוֹת וְכֶבֶר אֵינֶם בִּיד הַכֹּהֵן. רַב אָמַר, אִם שְׁהַמַּעוֹת אֵינֶן בְּעֵין בְּנוֹ פְּדִי, מִיִּדִּי הָיָה ו-כמו] אִתְּדִישִׁי אִשָּׁה, שְׁהָרִי הָתָם בְּנוֹת מַעוֹת לֹאשָׁה וְאִמְרוּ לָהּ הַתְּקִדְשִׁי לִי לְאַחֵר שְׁלוּשִׁים יוֹם, לֹא אִם עַל גַּב דְּנִתְעַבְּלוּ הַמַּעוֹת הָיוּ קִידוּשִׁי – וְכִי לֹא יִתְּלוּ קִידוּשִׁין אֲפִילוּ שְׁבוּמָן שֶׁהֵם צָרִיכִים לְחוּל כֶּבֶר הוֹצִיאָה אֶת הַמַּעוֹת וְאֵינֶן בְּרִשּׁוֹתָהּ.**

בכורות. פרק שמיני - יש בכור דף מט עמוד א - מותוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" קז
רש"י תוספות

בבא בהרשאה - שני האבות כתבו הרשאה האחד לחבירו, ובא בעל הרשאה ותובעו ממה נפשך: אם שלי מת - החזיר לי את שלי, ואם של חבירי מת - החזיר לי את שלו, שהרי יש לי הרשאה. **אדרכתא** - הרשאה אמטלטלי, דהואיל ואינן בעין - מיחיו כשיקרא, שמא אין בידו משל זה כלום, וחתמינהו סהדי אישקרא. **היכא דכפריה** -

לזה הלמדלה, תו לא כתב מלוה הרשאה עליהו, משום דמיחיו כשיקרא. **תני רב הונא** - גבי שתי נשים של שני אנשים שלא בכרו וילדו שני זכרים ונקבה במחבא: אין כאן לכהן כלום, ואף על גב דחד היו בכור ממה נפשך, דאם האחת ילדה שני זכרים - האחד בכור, ואם זכר ונקבה ילדה - נמצאת חבירתה יולדת זכר לבדו הווא בכור. ואפילו הכי הן אינו חייב לפדות את עצמו, דאמר ליה: שמא אין אני בכור, אלא חבירי. **באיש אחד ושתי נשים לא משכחת לה** - דכיון דאיכא חד בכור יהיב חמש סלעים לכהן - להבי לא תני ליה, דכל הך דתנא כאן "אין כאן לכהן כלום" - שוין, בין איש אחד ושתי נשים, בין בשתי נשים של שני אנשים. **משנה מת הכן בתוך שלשים** - אבכורות ודאין דעלמא קאי נמי. "חזיר" דנפל הוה, ולא מיחייב בפדיון תר לאחר שלשים. **כיום שלפניו** - אף על פי שנתן חזירו לו. **גמרא ממדבר** - כתיב הכא (במדבר יח): "ופדויו מבן חדש תפדה", וכתיב במדבר (שם ג): "פקוד כל בכור זכר מבן חדש ומעלה". **ומעלה** - משמע: לאחר שלשים. **מספקא ליה** - אי גמרי מהתם. דמדיאצטרין "ומעלה" ערביין - "אם מבן שלשים ומעלה" וגו', וגמר במסכת ערכין (יחא): **שנה** "שנה" לגורה שוה, שכשם ששנת שלשים כלמטה הימנו להחמיר - אף שנת חמש ושנת עשרים כלמטה, אף על גב דלהקל, הווא הדין לענן בן חדש, דיום שלשים כלמטה אף על גב דלהקל, ולא גמר "חדש" "חדש" ממדבר, דלא יתא נערך עד לאחר שלשים. הווי דערביין ודמדבר **סיני שני כתובין הכאין כאחד ואין מלמדן** - על פדיון הך. או דלמא כי אמר אין מלמדן - שני כתובין - לעלמא, דלא משתעי מבכור ודערבין. כמו אי הוה כתב "חדש" במידי אחרינא. **אבל לגופיהו** - כגון בכורי דורות מבכורי מדבר, דאידי ואידי בבכור הווא משתעי - מלמדן. ומדמספקא לן, קאמר: אם נתן - לא יטול, ואם לא נתן - לא יתן. **לענין אבילות** - אם מת ולד בתוך שלשים - אין אבילות חלה על אביו, דאימור נפל הווא. **משנה שלא נפדה** - דלא עביד איניש דפריך תוך שלשים. עד שיביא ראייה. **לאחר שלשים נפדה** - דכחן הוי מוציא מחבירו, והורע כחו. **עד שיאמרו לו** - לכן, שצוה אביו בשעת מיתתו שלא נפדה. ובאמריה סגיא, בלא עדות וגמורה. דדוך חוקה דמחזקינן ליה בחזקת שנפדה - לאו זו היא חוקה מעלייתא, דרובא דאינישי לא עבדי למפרע חובו מיד. והכא לא שייך למימר "עד שיביא ראייה", דהכא יכול לומר לו הך: לכהן דעלמא יהיביה אבא. **שמוצתו על אביו** - מצות פדיותו של אב זה הייתה על אביו שמת, ומצות בנו עליה. **גמרא דכילי עלמא אי אמר ליה מעבשיו יהא בנו פדוי לאו פדיון הווא** - אלא מתנה בעלמא, דהא בתוך שלשים לא שכיח פדיה. ואי אמר בתוך שלשים: "היי לך המעות ולאחר שלשים יחול פדיון בניי ואיתנהו מעות ביד כן בעין לאחר שלשים" - ודאי פדוי, כמאן דיהיב להו ניהליה השתא. **נתעבלו** - שאינן בעין. **אקדושי אשה** - דאי יהיב לה השתא מידי, ואמר לה "התקדשי לאחר שלשים יום" - הויא מקדשת, כדאמרין במסכת קדושין (טז,א).

תא

בתוך שלשים ועמדה ונתקדשה, אם אשח כחן היא - אינה חולצת! ויש לומר: דהתם בנפל מן הגג או אכלו ארי, כרבנן, דפליגי ארבן שמעון בן גמליאל בסוף "רבי אליעזר דמילח", אבל הכא בפיהוק ומת - דכילי עלמא מת הווא. ומיהו, אפילו הכי איירי הכא בנפל מן הגג כי התם - אין לחוש, דהכי נמי פסקינן בסוף "אם לא הביא" כרבן שמעון בן גמליאל לענין אבילות להקל. אף על גב דבאשת כחן, דלא אפשר - סמכין אדרבנן, ושריא בלא חליצה, ואם תאמר: דהכא מקילינן כל כך לענין אבילות, אפילו

הני מילי היכא דכפריה - תימא: דללישנא קמא ב"מרובה" (בבא קמא ע,א) דלא מפליג בין כפריה ללא כפריה, מאי איכא למימר? וכן יש להקשות ממותניתין פרק "שבועת העדות" (שבועות לג,ב): גבי "איש פלוני כחן", "איש פלוני לוי", דדייק: הא "מנה לפלוני ביד פלוני" - חייבין. והא אמרת: עד שישמע מפי תובעו ומשני: בבא בהרשאה. ופריך: והא אמרי לנהרדעי כו' דהני מילי היכא דכפריה כו', ומיהו, הווא איכא לאוקומי בפקדון ללישנא קמא דנהרדעי. דכיון שיכול להקדיש בפקדון, כדמוכח בפרק "המוכר את הספינה" (בבא בתרא פח,א) גבי הווא דאייתי קרי לפום נהרא - הכי נמי יוכל להרשות, דחד טעמא הווא, כדמוכח, ויש לתרץ דחד דשמעתין [ובקרקעות] ואליבא [ודרבי], דאית ליה לקמן בפירקין (נא,א) פודין בקרקעות כמו שפודין במטלטלי, דאמקרקעי כתבין אדרכתא. דאמטלטלי דוקא לא כתבין, דאינו ברשותו. אי נמי: איכא לאוקמה כרבי נתן, דמדריב נתן יכול להוציא מידו אם חבירו חייב ואין לו מה לפדוה. אי נמי: איכא לאוקמה כגון שנתן אחד לחבירו במעמד שלשתן, ומיהו צריך עיון: דלמא היכא דאין יכול להוציא מידו בבית דין - לא תקון רבנן מעמד שלשתן, כי היכי דלא תקון מעמד שלשתן בכתובה, משום דלא ניתנה לבנות מושים, כדפרישית ב"החובל" (בבא קמא פט,א). ועוד יש לתרץ: דדלמא אם שניהם מצויים לפנינו ומצויים לתת לאחר - חייב להחזיר, ולא הוצרך להעמיד בבא בהרשאה אלא כדי שיוכל האחד להוציא מידו בפני עצמו. **אבל** בלא כפריה כתבין - מה שנהגים עכשיו לכתוב בהרשאה אפילו כפריה, אומר רבינו תם: דהיינו טעמא דלא כתבין לנהרדעי - היינו משום דמיחיו כשיקרא. כדאמרין ב"מרובה" (בבא קמא ע,א). ובכתובות (פח,א) מוכח דלמיחיו כשיקרא לא חיישין, וב"מרובה" (שם ד"ה) אמטלטלין הארבתו, **מת** בנו בתוך שלשים יום כו' חזיר לו חמש סלעים - פירש בקונטרס: משום דנפל הווא. ובחנם פירש כן, דאפילו קים לן ביה דכלו לו חדשי - ביבן חדש" תלה דרמנא. **לאחר** שלשים אף על פי שלא נתן יתן - בפתחים בסופו (קכא,ב)

אמרין דאבי הכן מבכר שתיים. ויש לספק: כיון שמת אם מבכר שתיים, מוכין דזוכה לקיים המצוה. ואין לתמוה אהא דלא מבכרין "שהחיינו" על כל מילה ומילה כמו על כל פדיון הכן, דשאני מצות פדיון הכן דלא שכיחא. **מת** ביום שלשים כיום שלפניו רבי עקיבא אומר כו' - בריש "החולץ" (יבמות לו,ב) אמרין: היתם תניא, רבן שמעון בן גמליאל אומר: כל ששהה שלשים יום באדם אינו נפל, הא לא ששה - ספקא הוי. ואיתמר: מת בתוך שלשים יום ועמדה ונתקדשה, אם אשת ישראל היא - חולצת. וברבי הספרים גרסינן בסוף פרק "רבי אליעזר דמילח" (שבת קלז,א): "מת ביום שלשים". וכן גורס רבינו יצחק, ורבינו חננאל גורס כן. וגראה (דגורס:) "דגרסינן: 'תוך שלשים'. דכיון דאמרין רבנן הכא: יום שלשים כיום שלפניו, ורבינו חננאל משוי ליה ספקא, ופליגי רבנן ורבן שמעון בן גמליאל גם ביום שלשים - מה לי ביום שלשים ומה לי בתוך שלשים יום, גם בשאלתות גורס: 'תוך שלשים'. ומיהו בהלכות גדולות כתוב דביום שלשים, אפילו פיהוק ומת - לא הוינפל לרבנן, דדוקא תוך שלשים הווא דאמרין במסכת שבת: פיהוקומת - דבריהכל מת הווא. משמע דגרסינן: 'ביום שלשים', ומפרשי מת כמשמעו, פיהוק ומת. וקורשיב פיהוק ומת ביום שלשים, כיון שחי כל כך - בנפל מן הגג תוך שלשים. ועוד יש לקיים גירסא זו ואם בנפל מן הגג ואכלו ארי ביום שלשים דוקא הווא, דסמכין אדרבנן, ושמא אפילו לענין אבילות דהוי כבר קיימא. **כיום** שלפניו - ואם תאמר: דריש "החולץ" (יבמות לו,ב) משמע דפשיטא לן מן התורה אפילו תוך שלשים דחי הווא. דאמר: מת

בתוך שלשים ועמדה ונתקדשה, אם אשח כחן היא - אינה חולצת! ויש לומר: דהתם בנפל מן הגג או אכלו ארי, כרבנן, דפליגי ארבן שמעון בן גמליאל בסוף "רבי אליעזר דמילח", אבל הכא בפיהוק ומת - דכילי עלמא מת הווא. ומיהו, אפילו הכי איירי הכא בנפל מן הגג כי התם - אין לחוש, דהכי נמי פסקינן בסוף "אם לא הביא" כרבן שמעון בן גמליאל לענין אבילות להקל. אף על גב דבאשת כחן, דלא אפשר - סמכין אדרבנן, ושריא בלא חליצה, ואם תאמר: דהכא מקילינן כל כך לענין אבילות, אפילו

וְדִידִיהָ אוֹיֵל וְטָרִיף מִמִּשְׁעֲבָדֶיךָ וּבִהֲנִי
חֲמֵשׁ בְּנֵי חֹרֶץ פָּרִיק לִיה לְבִרְיָה
— וְאִם תֵּאמַר: הִכִּי טָרִיף מִמִּשְׁעֲבָדֶיךָ הָאֶל
אֶן נִפְרָעִין מִנִּכְסֵיכֶם מִשְׁוֹעֲבָדִים בְּמִקּוֹם שֵׁשׁ
בְּנֵי חֹרֶץ, וְהָאֵיכָא חֲמֵשׁ בְּנֵי חֹרֶץ, וְאִם
הִדֵּה פֹרֶק בְּנוֹ תַלְחֵל הוּהּ נִירָא. וְאִם תֵּאמַר: הָאֶל
אֲכַתִּי לִיהֲדָרִי לְקֻחוֹת מִהֲנִי חֲמֵשׁ שְׁפָרָה
כְּהֵן בְּנוֹ, דְּמָה נִפְשָׁךְ שִׁיעֲבֻדָּם קֻדָּם לְלִידָת
בְּנוֹ. דְּאִי לִידָת בְּנוֹ קֻדָּמָה — אִם כֵּן הִיָּה
כְּפֹל לְטָרוֹף מִן הַלְקֻחוֹת לְפָדִיּוֹן בְּנוֹ, כְּמוֹ
לְפָדִיּוֹן עֲצֻמּוֹ וְיֵשׁ לוֹמַר: דְּהָאֵךְ מַלְקֻחוֹת
שְׁקֻנָּה מֵאִבֵּי, לְפִיכָךְ אֵל חֹרֶץ עַל הַבְּנִים
שְׁקֻנָּה הוּא. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר: כְּגֹן שְׁלָא אֲכַת
לְלֻקְחוֹת "דְּאֻקְנִי", הוּא קְנָה הֵךְ חֲמֵשׁ בְּנֵי
חָרִי אַחֲרֵי כֵן, וְאִפְּלוּ הֵיכָא דְּכַתֵּב לִיה
"דְּאֻקְנִי" בְּעִיָּא בְּפֻרְק "מִי שִׁמַּת" (כְּבָא בְּתָרָא
קְנָא), אֲבָל הֵיכָא דְּאֵל תְּכַתֵּב לִיה — קִימָא
לֵן דְּלֹא מִשְׁתַּעֲבַד. וְאִם תֵּאמַר: אִי הֵךְ
מִשְׁעֲבָדֵי בְּנִכְסֵים שְׁקֻנָּה מֵאִבֵּי, נִירָא,
אֲבָל בְּנִכְסִים שְׁקֻנָּה הוּא הִכִּי מִשְׁתַּעֲבָדֵי
לְפָדִיּוֹ: דְּהָא אִימַת חֵל חֻיּוֹב פְּדִיּוֹן עֲצֻמּוֹ —
כְּשֶׁהֱבִיא שְׁתֵּי שְׁעֵרוֹת, שְׁנַעֲשֵׂה גְדוּל. וְתוֹ
לֹא אֶשְׁתַּעֲבַד בְּנִכְסִים שְׁקֻנָּה אַחֲרֵי כֵן, דְּלֹא
כֵּתֵב לִיה לְכַהֵן "דְּאֻקְנִי" וְצִירִךְ לוֹמַר: דְּעַל
כִּרְחֻץ מִיַּיִךְ כְּדִישְׁרֵשׁ מֵאִבֵּי, מִדְּהוּ, לְרַבִּי
יְהוּדָה נִמֵּי וְיִזְמִינן דְּמִשְׁכַּחַת לְהִהוּא קֻדָּם
לְבִנוֹ, כְּגֹן שְׁאֵין לוֹ בְּנִכְסִים מֵאִבֵּי, וּמִשְׁהִבִּיא
שְׁעֵרוֹת קְנָה הֵיךְ קִרְקַעוֹת, וּמִכְרָם לֵאחֹר
לִידָת בְּנוֹ, דְּלְפָדִיּוֹן בְּנוֹ אוֹיֵל וְטָרִיף
מִמִּשְׁעֲבָדֵי. וְעוֹד יֵשׁ לוֹמַר: דְּבִנְכִסֵּי שְׁקֻנָּה
אַחֲרֵי כֵן חֵל עֲלֵיהוֹ שִׁיעֲבֻד לַעֲנִין פְּדִיּוֹן,
וּאִף עַל גַּב דְּלֹא כֵתֵב "דְּאֻקְנִי", וְכֵל שְׁעָתָא
וְשְׁעָתָא רַבִּיב עֲלֵיהּ חֻיּוֹב פְּדִיּוֹן, וְיִכִּין
דְּחֻשְׁבִּינָן לִיה כְּמַלּוֹה בְּשֹׁטֵר — הוּי כְּאִילוּ
נִכְתֵּב לֵאחֹר שְׁקֻנָּה קִרְקַעוֹת. **חֲמֵשׁ**
סְלֻעִים אֵין (ב') וְכו') — אִשְׁשׁ בְּכֻסֵּף שְׁקֻלָּה וְעִרְכָּא אֵין אֵינְטֵרְךָ לִיה לְחֲנַנְא לִמֵּי
כִּיִּין דְּכַתִּיב (וְיָקָרָא כּו') "וְכֵל עֵרֶכְךָ יִהְיֶה בְּשִׁקְלֵהּ פִּשְׁטִים". **אֲמַר** רַבִּי אִסִּי מִנְהֵי שֶׁ אֵין
אֲרַבְעֵה זֵימִין, וְהוּכָה מִשְׁקֻלָּה זֹהוּב שֶׁ מִשְׁקֵל שְׁנֵי פִּשְׁטִים וּמִזְחָה לְמִשְׁקֵל הַבְּהֵרָא. וְכִּי
מִשְׁקֻלָּה שֶׁל זֹהוּב. וְכִּמּוֹן כֵּן פִּירֵשׁ בְּפִירוּשׁ חֲמוּשׁ בְּפִרְשָׁת "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים" גְּבִי שֶׁ
קְלוּנִיָּא. מִשְׁמַע נִמֵּי שֶׁרֹצָה לוֹמַר דִּדְנֵר כֶּסֶף זֹהוּב מִשְׁקֻלוֹ שׁוֹה, דְּסֻלַּע הוּא אֲרַב
כֶּסֶף, כְּמוֹ שֶׁאֲפָרֵשׁ בְּסֻמּוֹן. וְעוֹד פִּירֵשׁ בְּקוֹנְטֵרֵס, דְּרַבִּי חֲנִינָא דֹּאמַר: אִיִּסְתִּירָא סֵרֵס
שְׁמִינִית שְׁבִדְנֵר צוּרִי. וְרַבִּי חֲנִינָא חֲנַנְא הוּא וּפְלִגֵּי אֲמַתְנִיתִין. וְהִשְׁתָּא הוּוּ חֲמֵשׁ
אֵלֶּה שְׁמִינִית שְׁבִדְנֵר צוּרִי, וְצוּרִי גּוֹפִיָּה אֵין מִשְׁקֻלָּה אֵלֶּה שְׁפִיטִים מִזְחָה —
"דִּינֵר" וּפְרֵשׁ דִּינָר דִּינֵר מִינָה. וּבִלְשׁוֹן מִשְׁנֵה רִגִּיל לְקִרְתוֹ "זוּ", וּבִלְשׁוֹן הַתֵּכֶן
וְעוֹד: בְּכֹל דְּכֹחִית בִּסְתָם "מִינָה" הוּהּ דִּדְרָבָא. וּמִזְחָבָנָה בְּעִירִים חֲמוּשָׁה זֵוִי, הֵיךְ
דֹּאשְׁכָה אֲוִינִיָּא דִּדְנֵרִי — כְּלוּמַר, בְּדִינְךָן זֹהוּב וְנִרָאָה לְפִרְשֶׁ: דְּכֹלְהוּ לֹא פְלִיגֵי,
סְלֻעִים מִמִּנְהֵי שֶׁל וְצוּרִי הֵן סְלֻעִים שֶׁל כֵּן. **רַבִּי** אִמִּי אֲמַר דִּינָרָא עֵרָבָא — כְּלוּמַר
דִּינָרָא עֵרָבִיא. וְגַם פִּירֵשׁ שְׁמַצְאָתִי בְּחֻשׁוֹבַת הָאֲוָנִים שֶׁל בְּבִלְיִים שְׁשִׁבְעָה דִּינֵרֵי
עֵרָבִיא. וְרַבְרִי וְסוּתֵרִין זֶה אֵת זֶה, דִּיכִין דִּינֵר שֶׁל עֵרָבִיא קֻטֵּן אִפִּילוּ מִדִּינָר שֶׁבְּכֹל
מֵאוֹת שֶׁל צוּרִי שְׁבִכְל הַתְּלָמוֹד, כְּדֹאמְרִינן בְּקִדּוּשֵׁין וּבְכֹל דְּרֹחֵס! אֵלֶּה, בְּדִינָר זֶה
שֶׁל כֶּסֶף, וְעַד עֵרָבִיא — הַתְּלָמוֹד, כְּדֹאפִירִשְׁתִּי, דְּאִשְׁדִּירוּ דְּחֻשׁוֹבַת סְלֻעִים שֶׁל כֵּן. וְ
סוּסִירִיתָא. וְנֹאֵה דְּבִין זֶה וְבִין זֶה נִ

לְבָרְיָהּ. וְרָבֵנָן סִבְרִי: מָלוּהּ הַתְּכִיכָה בַּתּוֹרָה - לֹא כַּתְּבָהּ.
עָרִיף. מִשְׁנֵה חֲמֵשׁ סְלָעִים שֶׁל בֶּן - בְּמִנֵּה צוּרִי. שְׁלֹשׁ
מִפְתָּה, וּמֵאָה שֶׁל מוֹצִי' שֵׁם רַע - כּוֹלֵם בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ
כֶּסֶף, חוּץ מִשְׁקָלָם. נִמְרָא מִנֵּה צוּרִי. אָמַר רַבִּי אֲסִי:
עֲרָבָא. רַבִּי חֲנִינָא אָמַר: אִיסְתִּירָא סְרִסְיָא דְּמוֹדֻדְנָא תַּמְנֵי
עֲרֵכְרָן לֹא אֵיצִטְרִיךְ לִיה לְחָנָא לְמִיתְנִי. דְּבִאשֵׁם כְּתִיב בְּהִדְיָא: "בִּשְׁכַּל ה'
הַקֹּדֶשׁ". אָמַר רַבִּי אֲסִי מִנֵּה שֶׁל צוּרִי - פִּירִשׁ בְּקוֹנְטְרָס: הִיוּצָא בְּמִדְיָנִי
יָנִי פִּשְׁטִים וּמִחֲצָה לְמִשְׁקַל הַכְּרֹז. וְנִרְאָה שֶׁקֶבֶלָה הִיחָה בִּידוֹ מֵרִבּוּתוֹ.
בִּפְרֹשֶׁת "וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים" גְּבִי שְׁלֹשִׁים שֶׁקֶל, דִּהְשֶׁקֶל מִשְׁקָלו אֲרַבְעָה
חֹבֶב מִשְׁקָלו שׁוֹה, דְּסֻלֵּה הוּא אֲרַבְעֵי דִּינָרִים. אָבֵל לֹא נִרְאָה לְרַבֵּינוּ תִּי
דְּרַבִּי חֲנִינָא דֹאמַר: אִיסְתִּירָא סְרִסְיָא דְּמִבְנָתָא מִמֵּינֵיהּ בְּדִינָרָא -
לִיגְ אִמְתַּנְתִּין. וְהִשְׁתָּא הוּא חֲמֵשׁ סְלָעִים דְּבֵר מוּעֵט. מֵאִי דְקֹאמַר חֲמִשָּׁתָּא
שֶׁקֶלו לֹאלֵל שְׁנֵי פִּשְׁטִים וּמִחֲצָה - נִמְצָא דְחֲמִשָּׁה סְלָעִים שֶׁל בֶּן אֶקֶז שׁוֹי
הַ רִגְלִי לְקִרְתּוֹ "זוֹ", וּבִלְשׁוֹן הַתְּלִמּוּד רִגְלִי לְקִרְתּוֹ "פִּשְׁטִי", כִּי הָהוּא
דְּמוֹדֻדְנָא בְּעֶשְׂרִים חֲמִשָּׁה זוּזִי, בְּפִרְקָא דְּרִשְׁוֹן (מֵא,א), גְּבִי רַב כְּהֵ
נִמְצָא לִפְרֹשֶׁת: וּכְבֹּלָה הוּא פְּלִיגִי, וְאִמְתַּנְתִּין קִיּוּמִי דְּפִרְשִׁין לָן שִׁיעוּרָא.
אָמִי אִמַר דִּינָרָא עֲרָבָא - כְּלֹמֶר, דִּינָר שֶׁל עֲרָבִיא שׁוֹה חֲמֵשׁ סְלָעִים
נִתְּאִים שֶׁל בְּבִלִּים שֶׁשְׁבַע, דִּינָרִים הָאֲמוּרִים בְּכָל מְקוֹם בְּהַתְּלִמּוּד שׁוֹה
שֶׁל עֲרָבִיא קֶטֶן אֲפִילוּ מְדִינָר שֶׁבֶל הַתְּלִמּוּד - אֵין יְכוֹל לְהִיט דְּסֻלֵּה צוּרִי
דְּשׁוֹשׁ וּבִכָּל דּוּכַח! אֵלֶּא, בְּדִינָרִי זָהֵב אִינְרִי. וְשֶׁל עֲרָבִיא קֶטֶן הוּא מְדִינָר
דְּשִׁיעוּרוֹ כְּחִמֵּשׁ סְלָעִים שֶׁל בֶּן. רַבִּי אֲבִינָא אָמַר אִיסְתִּירָא סְרִסְיָא
וְהוּא וּפְלָגָא. דְּהוּא כְּמוֹ (בְּמֵא בְּמֵא קַמַּא גֵּא) "לִשְׁחִי סְרִסְיָא", שְׁהָא עַל סוּרִיָּא. הָהוּא סֻלֵּה
שֶׁבֶל הַתְּלִמּוּד, (דִּהְסוּרִיָּא) וְ(הוּא) לֹא מִיזְדָּבֵן [אֵלֶּא] בְּעֶשְׂרִים חֲמִשָּׁה,
שְׁלֹשִׁים וְשֹׁנִים דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף, שֶׁהִסְלַע אֲרַבְעָה דִּינָרִין.
דְּרִינָנָא כִּי - הוּא דִּינָר שֶׁבֶל הַתְּלִמּוּד, שֶׁהִסְלַע בְּעֶשְׂרִים חֲמִשָּׁה. וְכִּי
בְּעֶשְׂרִים לְפִדְיוֹן הַבֶּן - הִייוּנו חֲמֵשׁ סְלָעִים, שֶׁהִסְלַע אֲרַבְעָה דִּינָרִים. וְכִּי
וְכִי וּפְלָגָא. וְהוּא כְּמוֹ. דְּרֹמָה פִּירֹשֶׁת שֶׁל גִּאוּנִים, שִׁפְרִישׁ חֲמֵשׁ סְלָעִים
וְהוּא וּפְלָגָא. דְּהוּא כְּמוֹ (בְּמֵא בְּמֵא קַמַּא גֵּא) "לִשְׁחִי סְרִסְיָא", שְׁהָא עַל סוּרִיָּא. הָהוּא סֻלֵּה
שֶׁבֶל הַתְּלִמּוּד, (דִּהְסוּרִיָּא) וְ(הוּא) לֹא מִיזְדָּבֵן [אֵלֶּא] בְּעֶשְׂרִים חֲמִשָּׁה,
שְׁלֹשִׁים וְשֹׁנִים דִּינָר שֶׁל כֶּסֶף, שֶׁהִסְלַע אֲרַבְעָה דִּינָרִין.

בְּשִׁטָּר דְּמֵיָא, הִלָּכָה – מְצוּה דִּידֵיהּ
שֶׁל עֶבֶד, חֲמִשָּׁים שָׁל אוֹנֶם וּשְׁל
מִנֵּה צוּרִי. וְכוּלָּן נִפְדִּין בְּכֶסֶף וּבִשְׁוֵה
הַ שֶׁל צוּרִי. רַבִּי אֱמִי אָמַר: דִּינָרָא
בְּדִינָרָא, חֲמִשָּׁ מִיְיָהוּ לְפָדְיוֹן הֵבֵן.
רַבִּי

ישי"ע. וערכך נמי פשיטא דבשקל הקדש הוה,
והוה שיעור סלע של אותו מנה, דבסלע
שמע שרצה לומר דוח הוא דנר של כסף,
ומבם שהם חצי אונקיא למשקל הישר של
דינריה דמנא דנר של זהב משקל כשנים של
מינתי דמנא האמור בכל ההלמוד, הוא דנר
ומיניהו לפדיון הכן, ותמנאי מיניהו לא שוו
שיטות אחד ממטבע שלנו לרבי חנינא. ועוד,
ותבות (סזא, דאמרנין: "חמשי חזי פשיט",
דדיב ליה אליהו שייפא דדינרי, ורבי אמר
דיבִי אמי מנה צורי – כלומר, (סלעים) חמש
ל כן. ולא כמו שפירש בקונטרס דסלע צורי
ש ש מעה כסף, עושין עשרה מאותו של
הוא דנר ערביא, והלא סלע ארבעה דינרי
ש ל צורי, דשל צור מדינא בעשרים וחמש
כ בתוב רובו ספריים. אבל בקונטרס פירש:
סוריא, מודונא תמני דינריא. היינו דינרי
אי של סוריא ששזה שמונה של כן – היינו

ויק: דל חז וישארו עשרים וארבעה, והדרא
בספריהם. ודל חזו עשרים מתקלי במתקלי
בן לפי מנהג שריהם.

הָבָא נָמִי בַּפְּדִיּוֹן הֵבֵן לֹא שָׁנָא, ואפילו שכשהגיע זמן הפדיון המעות
אינן ברשות הכהן מכל מקום הן פדוי.

וּשְׁמוּאֵל אָמַר לָהּ, אינו דומה דין פדיון הן בתוך שלשים לדין
קידושין לאחר שלשים יום, שכן הָתָם בקידושין בִּידוֹ של המקדש
לְקַדְּשָׁהּ כבר מַעֲבִשִּׁיו בשעת נתינת המעות לידה, ועל כן הם חלים
גם לאחר שהתעכלו המעות. אבל הָבָא בפדיון הן הרי אִין בִּידוֹ
לְפָדוֹתוֹ מַעֲבִשִּׁיו בתוך שלשים יום, ועל כן אם כלו המעות כשהגיע
היום השלושים אין הן פדוי.

הגמרא מכריעה במחלוקת זו: וְאִם עַל גַּב דְּקִיּוּמָא לֵן דְּכָל הֵיכָא
דְּפִלְגִי – ואף על פי שכלל הוא בידו בכל מקום שנחלקו רַב
וּשְׁמוּאֵל, הִלְכְתָּא בְּרַב בְּאִיסוּרִי – באיסור והיתר) וְהִלְכָה בְּשְׁמוּאֵל
בְּדִינִי מִמּוֹן, מכל מקום הָבָא בפדיון הן, אף שהוא חייב מצוה שדינו
כאיסור והיתר, הִלְכְתָּא בְּנִוְתִיָּה דְּשְׁמוּאֵל, שאם התעכלו המעות
בתוך שלושים יום אין הן פדוי.

הגמרא מביאה ראייה מדברי המשנה לעיל לדברי רב: תַּנּוּ במשנה
לעיל (ע"א), מֵת הֵבֵן בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם, אִם עַל פִּי שֶׁכָּבֵר נָתַן הָאֵב
חֲמִשָּׁה סֻלְעִים לְבָהֶן קוֹדֵם לָכֵן, וְחִזִּיר לוֹ הִכְהֵן לֹאב הָמֶשׁ סֻלְעִים.
מדויקת הגמרא: משמע מלשון המשנה דְּמַעֲמָא שעליו להחזיר הוא
רק משום דָּמַת הֵבֵן בתוך שלשים, הָא – (אבל) אם לֹא מֵת הֵבֵן, בְּנֵו
פְּדוּי. ומכאן שעל ידי הנתינה בתוך שלושים חל הפדיון לאחר
שלשים. דוחה הגמרא: הָבָא בְּמֵאִי עֲסָקִינוּ דְּאִיתְּנָהוּ לְמַעוֹת –
המשנה עוסקת באופן שהמעות ישנם ביד הכהן לאחר שלשים,
ובאופן זה גם שמואל מודה שהפדיון חל לאחר שלשים, כמבואר
לעיל (ע"א).

הגמרא מביאה ראייה אחרת ממשנתנו לדברי רב: תָּא שְׁמַע, שנינו
במשנתנו, מֵת הָאֵב בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים הִרִי הֵבֵן בְּחֻזְקָתָא שְׁלֵא נִפְדָּה, עַד
(שיאמרו לו) [שִׁכִּיָּא רְאִיָּה] שֶׁנִּפְדָּה. הרי שאם פדה האב בתוך
שלושים הן פדוי. דוחה הגמרא: הָתָם נָמִי מדובר באופן דְּאִיתְּנָהוּ
לְמַעוֹת בְּעִינֵיהֶו – (שהמעות בעין) לאחר שלושים, שגם שמואל
מודה בו שהן פדוי.

רב יהודה הכריע להלכה בדברי שמואל: תַּנּוּ תַּנּוּ קָמִיָּה דְּרַב יְהוּדָה
– שנה אחד החכמים ברייתא לפני רב יהודה, הַפְּדָה אֵת בְּנֵו בְּתוֹךְ
שְׁלֹשִׁים יוֹם בְּנֵו פְּדוּי. אָמַר לִיה רַב יְהוּדָה, הִרִי שְׁמוּאֵל אָמַר אִין
בְּנֵו פְּדוּי, וְאֵת אָמַרְתָּ – ואיך אתה שונה בברייתא 'בְּנֵו פְּדוּי'. וְאִם
עַל גַּב דְּקִיּוּמָא לֵן שֶׁהִלְכָה בְּרַב בְּאִיסוּרִי וְהִלְכָה בְּשְׁמוּאֵל בְּדִינִי
מִמּוֹנוֹת, מכל מקום הָבָא בפדיון הן הִלְכְתָּא בְּנִוְתִיָּה דְּשְׁמוּאֵל.

שנינו במשנה: הוּא לְפָדוֹת וּבְנֵו לְפָדוֹת הוּא קוֹדֵם לְבֵנֵו, רבי
יהודה אומר בנו קודמו, שמצותו על אביו ומצות בנו עליו. וכן שנינו
בברייתא: תַּנּוּ רַבִּנָּן, הוּא לְפָדוֹת – בכור שלא נפדה על ידי אביו
ומוטל עליו לפדות את עצמו, וגם את בְּנֵו הבכור מוטל עליו לְפָדוֹת,
פדיונו הוּא – (שלו) קוֹדֵם לְפָדוֹת בְּנֵו. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, חייב פדיון
בְּנֵו קוֹדֵמוֹ לתקופת עצמו, משום שְׁמַצוֹתוֹ של האב הבכור היתה
מתחילתה מוטלת על אָבִיו, ואילו מַצוֹת בְּנֵו מוטלת עליו.

הגמרא מפרשת מחלוקת תנאים זו: אָמַר רַבִּי יְרֵמְיָה הִבֵּל מוֹדִים,
הֵיכָא דְּלִיכָא – (שאין לו) אֵלָּא הָמֶשׁ סֻלְעִים בִּלְבַד הוּא קוֹדֵם לְבֵנֵו
ופודה את עצמו. מֵאִי מַעֲמָא, משום דְּקִיּוּמָא מַצָּה דִּידִיה – (שלו)
עָרִיף וקודם למצות פדיון בנו המוטלת עליו. כִּי פְּלִגִי – מתי נחלקו,
הֵיכָא דְּאִיכָא קרקעות בשווי הָמֶשׁ סֻלְעִים שהיו של אביו שנעשו
מִשְׁוִעָדוֹת לחוב פדיונו שהתחייב בו אביו ואחר כך מכרן לאחרים,
וְיֵשׁ לוֹ עוֹד הָמֶשׁ סֻלְעִים בְּנֵו חוֹרִין שֶׁהָ עֵדִין שֶׁלוֹ. רַבִּי יְהוּדָה קָבַר,
מִלָּתָהּ הִכְתוּבָה בְּתוֹרָה – חוב שהתורה מחייבת אותו כגון חוב פדיון
הן, בְּכִתוּבָה בְּשִׁמְרָא דְּמֵיָא והבעל חוב גובה אותו אף מקרקעות

שבידי הלקוחות. ולכן את חוב הפדיון דִּידִיה אָזִיל וְיָרִיף מִשְׁעָבָדִי
– הולך הכהן וטורף מהקרקעות שבידי הלקוחות, שהרי כבר כבר
השתעבדו הקרקעות לכהן משום שהתחייב אביו בפדיונו לפני
שמכרן, וּבְתַנּוּ הָמֶשׁ סֻלְעִים שהם בְּנֵו חוֹרִין ועדיין הם ברשותו
פְּרִיק לִיה לְבִרְיָה – יפדה את בנו. ועליו לעשות דווקא כסדר זה,
משום שאם יפדה את עצמו בסלעים בני החורין, שוב לא יוכל הכהן
לגבות את חוב פדיון בנו מהקרקעות המושעבדות, משום שקדמה
מכירתם ללידת הן ולא השתעבדו מעולם לחוב פדיונו. וְרַבִּנָּן קָבַר
שְׁמִלָּהּ הִכְתוּבָה בְּתוֹרָה לֹא בְּכִתוּבָה בְּשִׁמְרָא דְּמֵיָא ואינו אלא
כמלוה על פה שאינו גובה מן הלקוחות, ואף את פדיון האב אין הכהן
יכול לגבות מן הלקוחות. ומאחר שאין בידו אלא חמשה סלעים בני
חורין, הִלְכָּךְ קִיּוּם מַצָּה דִּידִיה עָרִיף, והוא קודם למצות פדיון בנו.

משנה

נאמר בתורה (במדבר יח טו) וְפָדוּיָו מִבֶּן חֹדֶשׁ תִּפְדֶּה בְּעֶרְפְּךָ כֶּסֶף חֲמִשָּׁה
שֶׁקֶלִים בְּשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ עֶשְׂרִים גֶּרָה הוּא. המעות הנקראות בתורה
'שקלים' נקראו בלשון המשנה 'סלעים', ונידון המשנה הוא לברר את
ערך הכסף המופיע בתורה, שהרי הוסיפו חז"ל על השקל שהיה בימי
משה וקבעו אותו לפי השקל הצורי.
חֲמִשׁ סֻלְעִים שֶׁל פְּדִיּוֹן הֵבֵן, לאחר שהוסיפו חז"ל על המטבע של
משה, ערכם נקבע בְּמִנְה צוּרִי – לפי ערך מנה של מדינת צור, שהיה
ערכו שזה לערך עשרים וחמשה סלעים.

המשנה מביאה תשלומים נוספים שנקבעו לפי ערך המטבעות
שבמדינת צור: שְׁלֹשִׁים שֶׁקֶלִים שֶׁל עֶבֶד – אם נגח שורו של אדם את
עבדו של חברו, חייבה התורה את בעל השור לשלם לבעל העבד
סכום קבוע של שלושים שקלים. חֲמִשִּׁים שֶׁקֶלִים שֶׁל אֹנֶס וְשֶׁל
מַפְתָּה נערה בתולה, שחייב ליתן לאביה קנס של חמשים שקלים.
וּמֵאָה שֶׁקֶלִים שֶׁל מוֹצִיא שֵׁם רָע – הנושא אשה, וטוען שלא מצא
לה בתולים, אם התברר שהיו לה בתולים, וטענתו היא הוצאת שם
רע, חייב לשלם לאביה קנס של מאה שקלים. כל התשלומים הללו
שהוזכרו בתורה, אף אלו שלא נאמר בהם 'שקל' אלא 'כסף', בּוֹלָם
נקבעו בְּשֶׁקֶל חֲקִדָּשׁ, ששיעורו כשיעור סלע שהוא אחד מעשרים
וחמשה בְּמִנְה צוּרִי.
וּבּוֹלָן נִפְדָּי – וכל הנפדים, כגון בכור אדם והקדשות, פודים אותם
בין במטבעות של כֶּסֶף ובין בְּשִׁנּוֹת כֶּסֶף – אין צורך לתת כנגדם
דווקא מטבעות כסף, אלא כל דבר ששוויו כמותם. חוֹץ מִשְׁקָלִים –
מצות נתינת מחצית השקל בכל שנה, שאי אפשר לקיימה בנתינת
שזה כסף, אלא רק במטבע של חצי שקל.

גמרא

שנינו במשנה שערך הכסף הנדרש לשקלים של פדיון הן, נמדד לפי
ערכו של מנה צורי, ונחלקו האמוראים האם חל שנינו בערך השקל
מאז תקופת המשנה ועד לתקופתם. מבארת הגמרא: מִנְה צוּרִי, מהו
שויו. אָמַר רַבִּי אֲסִי, כפי שווי מִנְה שֶׁל צוּרִי – מדינת צור, ולדבריו
אף בזמנו השיעור הוא כבזמן המשנה, והיינו כפי שוויו של מנה
במדינת צור.
רַבִּי אֲמִי אָמַר, כדי לשער את שוויו של סלע צורי בזמנינו, יש
לשער לפי דִּינָרָא עֲרָבָא – דינר היוצא במדינות הישמעאלים.
רַבִּי חֲנִינְיָא אָמַר, חמש סלעים שנוכרו במשנה, יש לשער אותם לפי
אִיסְתֵּרָא סָרְסָא – סלעים מיושנים, דְּמִיּוֹדְבָנָא תַּמְנָא בְּדִינָרָא –
שנמכרים שמונה מהם בדינר אחד, הָמֶשׁ מִינֵיהֶו – חמש סלעים
כאלו הוא השיעור הנדרש לְפָדוֹת הֵבֵן.

רבי יוחנן אומר, שווי של מנה צורי בזמניו, נמדד לפי דינר
הדינר טרינא – דינר זהב שטבועה בו דמותו של הדריינוס קיסר
או של טורינוס קיסר, ושייפא – שנישוף ממנו שם המלך החקוק בו,
דמדבנא – שהוא נמכר בעשרים וחמשה זוזי – דינרי כסף צוריים,
וכדי לדעת את שווי הסלעים הנדרשים לפדיון הבן, ול מינייהו
שתותא, הפחת שישית מסכום הדינרים הנדרשים לקניית מנה צורי,
והנהך – ואלו עשרים הדינרים הנותרים, הם שווי חמשה סלעים
הנדרשים לפדיון הבן.

מקשה הגמרא על חשבון זה: כיון שהפחת שישית, דהיינו ארבעה
דינרים ושישית, הני עשרין וחד נבי דנקא הוי – אין כאן אלא
עשרים ואחד דינרים פחות שישית וכלומר עשרים דינר ועוד חמש
שישיות דינר, ואילו לפדיון הבן די בחמשה סלעים שנקנים בעשרים
דינרים.

מתרצת הגמרא: אלא כך צריך לומר, דל שתותא וזווא – הפחת
שישית ועוד דינר אחד, והנהך הנותרים הם בשווי חמשה סלעים
הנדרשים לפדיון הבן.

שבה הגמרא ותמדה: אפתי – עדיין החשבון אינו מדויק, כיון שחזק
מהשישית ושהוא ארבע דינרים ועוד שישית דינר הפחתת עוד דינר
שלם, נמצא שלא נותרו אלא עשרין נבי דנקא הוי – עשרים דינר
פחות שישית, ואילו לפדיון הבן צריך שיהיו הסלעים שוים עשרים
דינרים שלמים.

מתרצת הגמרא: אלא כך צריך לומר, דל זווא – הפחת תחילה דינר
אחד, ויותר עשרים וארבעה דינרים, ואחר כך הפחת שתותא –
שישית מאותם עשרים וארבע דינרים ודהיינו ארבע דינרים, והנהך
הנותרים הם משקל חמש סלעים הנדרשים לפדיון הבן, ונמצא דהוי
להו – ששווי חמשה סלעים הוא עשרין מתקלי במתקלי דינרא –
עשרים דינרים הנשקלים במשקל דינר צורי. דאינון – שהם שוים
עשרין ותמנא זוזי ופלגי ופלגא דנקא – עשרים ושמונה וחצי
דינרים ערביים ועוד חצי שישית הדינר, דהיינו פונדיון, והוא שיעור
חמשה סלעים של פדיון הבן.

הגמרא מבררת כמה דינרים יש בכל סלע של תורה: אמר רבא,
סלעים מבררת כמה דינרים הם סלעים של התורה, דהיינו שקלי הקודש,
תלתא ותילתא הוי – ערכו של כל סלע הוא שלשה דינרים ועוד
שליש דינר, דכתיב לגבי מצות מחצית השקל (שמות ל יג) 'עשרים
גרה השקל, ומתרמין – והתרגום של 'עשרים גרה' הוא 'עשרין
מעין', דהיינו ששווי של השקל הוא עשרים מעה, ותנא בברייתא,
יש מעה כסף, הוא שווי של דינר, אם כן נמצא שבשקל אחד שהוא
עשרים מעה, יש שלש דינרים ושהם שמונה עשרה מעות, ועוד
שליש דינר (שוה שתי מעות).

המקדיש שדהו בזמן שהיובל נוהג, ובא לפדותו, קבעה התורה סכום
קבוע לפדיון השדה, משימים שקל כסף לכל מידת שטח של בית חומר
שעורים (והוא שטח שבו זורעים כמות שעורים שנקראת חומר),
וסכום זה ניתן עבור כל שנות היובל, דהיינו אם הקדישה בשנה
הראשונה של היובל, ולולי שהיה פודה את השדה היא היתה
נשארת ביד ההקדש ארבעים ותשע שנים, עד היובל הבא, אולם אם
הקדישה שנתיים או שלש לפני היובל, נותן עבור הזמן שנותר עד
היובל סלע ופונדיון עבור כל שנה.

הגמרא מקשה על שיעורו של רבא ממה ששינו בתורת כהנים
(בחוקותי פ"ה ה"ה) לגבי המקדיש שדה אחוזה בשנת היובל. מקשה
הגמרא: מיתבי, שינו בברייתא, אם בא לפדותה בתחילת היובל,
נותן ארבעים ותשעה סלעים וארבעים ותשעה פונדיונים עבור
ארבעים ותשע שנים שבין יובל ליובל, ומקשה הברייתא, והלא סלע
של קלש ערכו הוא רק ארבעים ושמונה פונדיונים, וכיון שנותן
ארבעים ותשעה דינרים ועוד ארבעים ותשע פונדיונים, נמצא שנותן
חמישים שקל ופונדיון נוסף, ופונדיון זה מה מביא, והרי התורה
קבעה שיתן חמישים שקל, ולא יותר. ומבארת הברייתא, פונדיון זה
משמש קלפון ומתחלק לפונדיונים. והיינו, שפונדיון זה ניתן
כתוספת מועטת לתשלום של כל שנה, כדי שלא יחסר ממשקל

המטבע המשולם לפדיון ההקדש, שהרי כשיתן לשולחני הרבה
מטבעות קטנים (סלעים ופונדיונים) כדי לקבל מטבע אחת ששה
חמישים שקלים, יצטרך להוסיף פונדיון, ומשמש לקילבון, היינו
להכריע את הכף לטובת משקל המטבע המשולם להקדש, וכאילו
פונדיון זה מתחלק לפרוטו היינו למטבעות קטנות, הנוספות לפדיון
כל שנה ושנה.

יש להקשות על דברי רבא, שמכל מקום מבואר בברייתא שערך
הסלע הוא ארבעים ושמונה פונדיונים, וידוע שערכו של כל דינר
הוא שנים עשר פונדיונים, נמצא שערך כל סלע ושל ארבעים
ושמונה פונדיונים הוא ארבע דינרים, וזהו שלא כדברי רבא שאמר
שערך הסלע הוא רק שלשה דינרים ושליש.

מתרצת הגמרא: מה ששינו בברייתא שערך השקל הוא ארבעים
ושמונה פונדיונים, הוא בדרך דאסיפו עילוייהו – אחר שהגדילו את
שיעור השקל בשישית, ונעשה שווי שוה לערך עשרים וארבע מעות
כסף, שהן ארבע דינרים, ובהם ארבעים ושמונה פונדיונים.

ומביאה הגמרא מקור שאפשר להוסיף על מדת השקל: דתנא
בברייתא, נאמר לגבי מצות נתינת מחצית השקל (שמות ל יג),
'עשרים גרה השקל, למדנו לשקל שערכו הוא עשרים גרה, ו'גרה'
היא המטבע הנקראת 'מעה כסף', ומנן שאם רצה להוסיף על
משקל הכסף הצרוף במטבע השקל, יוסיף – רשאי להוסיף, תלמוד
לומר לגבי שיעור הערכין (ויקרא ה ה) 'עשרים גרה יהיה השקל',
ומשמעות תיבת 'יהיה' שיכולה להיות בו הויה אחרת, דהיינו שניתן
לשנותו. ויכול הייתי לומר כשם שניתן להוסיף על משקל השקל, כך
אם ירצה אף 'פחות מערכו, תלמוד לומר לגבי פדיון הבן (במדבר
יח מז) 'עשרים גרה הוא' ומשמע שמשקלו לפחות כמשקל עשרים
גרה.

הגמרא מביאה מעשה שבו נחלקו אמוראים מזהו המטבע הנדרש
לפדיון הבן בזמנם: רב אשי שדר ליה שבער זוזי – שלח שבעה עשר
דינרים לרב אחא בריה דרבנא שהיה כהן, בפדיון הבן – בעד
פדיון בנו בכורו. ושוב שלח ליה רב אשי לרב אחא, וביקש מאת רב
אחא לישדר לי מר – ישלח לי כבודו בחזרה תלתא ויתרתא דאיכא
עלוייהו – שלש דינר שהוא יתר על שווי חמשה סלעים של פדיון
הבן, כיון שסבר כרבא שערך סלע שוה לערך שלשה דינרים ושליש,
ונמצא שערך חמשה סלעים שוה לששה עשר דינרים ושני שלישי
דינר, וכיון שנתן שבעה עשר דינרים, הרי צריך להחזיר לו שלישי
דינר.

שלח ליה רב אחא בריה דרבנא, לרב אשי, אין לך בידי עודף על
שווי חמשה סלעים, אלא אדרבא, לישדר לי מר תלתא אחרינא –
עליך לשלוח לי עוד שלשה דינרים, כיון דאסיפו עילוייהו –
שהגדילו את שיעור השקל בשישית, וערכו שוה לארבע דינרים,
ונמצא שבחמשה סלעים יש עשרים דינרים.

הגמרא מבארת שיש הבדל בכמות של 'שקל כסף' בין המוזכר
בתורה למה שמוזכר בנביאים ובכתובים: אמר רבי חנינא, כל לשון
'שקל כסף' האמור בתורה כתם, הכוונה לערך של סלע. וכל לשון
'שקל כסף' דנביאים – שהוזכר בספרי הנביאים, הכוונה ללימריין,
דהיינו מנה שהוא משקל ליטרא, השוה למשקל עשרים וחמשה
סלעים של התורה. וכל לשון 'שקל כסף' דתנוכין – שהוזכר בספרי
הכתובים, הכוונה לקינאריין, דהיינו כמשקל מאה סלעים של התורה.
חזין מן כסף ש'ל עפרון שקיבל מאברהם אבינו בעת שקנה ממנו
את שדה מערת המכפלה, שאף על פי שכתוב בתורה בלשון 'כסף'
כתם, היה זה קינאריין, כסף שמשקלו מאה סלעים. והראיה
שאברהם נתן לעפרון קינטרין, דכתיב (בראשית כג מז) 'אריבע
מאות שקל כסף עבר לפחר', ו'עובר לסוחר' משמע כסף המתקבל
על ידי הסוחרים בכל מקום, והיינו רק קינטרין. וראיה נוספת שכסף
של עפרון היה קינטרין, כי איכא דוקא דקא קרו לקינטרא תיקלא
– יש מקומות שקוראים לקינטרין 'שקלים', אך סלע או ליטרא אינן
נקראים 'שקל' בשום מקום.

הגמרא מביאה נידון שהתעורר בזמן חורבן בית המקדש אודות דינרי

בכורות. פרק שמיני - יש בכור דף נ עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל" (שטיינזליץ) קיא
רש"י תוספות

1 **דינרא הדריינא** — דינר זהב שטובע במטבע אדריינס קיסר וטוריינס קיסר.
 2 **ושייפא** — שם המלך. **דמידיבין בעשרים וחמשה דינר של כסף** — דינר
 3 **צורי. דל מינייהו שתותא** — ואינך לפדיון הבן. דסבירא ליה דסלעים של בכור
 4 הם סלעים של ארבעה דינר, והוא סלע צורי דמטי לחמשה סלעים עשרים דינר.
 5 **עשרים וחד נבי דנקא הוה** — דל שתות
 6 מעשרים וארבעה ופשו עשרים. דל שתות
 7 מחד זוזא — פשו עשרים ואחד נבי דנקא.
 8 **אלא דל שתותא זוזא** — ואכתי עשרים
 9 נבי דנקא הוו, דכי מדלית שתות וכי הדר
 10 מדלית חדא — פשו עשרים נבי שתות
 11 **אלא דל בריש זוזא** — ופשו עשרים
 12 וארבעה. והדר דל שתות מעשרים וארבעה
 13 ופשו עשרים. והנך לפדיון הבן אזלי. דהוו
 14 **לחו עשרין מתקלי במתקלא דינרא** —
 15 במשקל דינר צורי, כדפרישית. **דאינון**
 16 **עשרין ותמניא ופלני ופלגא דנקא** —
 17 דינרא ערביא. דדינר צורי עושין השבעה
 18 — עשר דינר ערבי, והארבעה עשר עושין
 19 עשרים. פשו להו שש צורים, דעברי שמונה
 20 דינרים ערביים ופלגא ופלגא דנקא דהוא
 21 פונדיון. דדינר הוו שנים עשר פונדיון.
 22 אלא שפונדיון צורי גדולים ושל ערביים
 23 קטנים. וכיון דשבעה צורים עושין עשרה
 24 ערביים, מטי לכל דינר צורי דינר ערבי
 25 וחמש פונדיון ערביים ושביעית פונדיון.
 26 דצא חשוב לשבעה דינרים חמש פונדיון
 27 ושביעית פונדיון לכל דינר — הוו להו
 28 שלשים וששה פונדיון טופיאנא, דאינון
 29 שלשה דינרים, ואישתבח דשבעה הוו
 30 עשרה. הלכך שבעה דינר צורים הוו
 31 עשרה, והארבעה עשר הוו עשרים, ופשו
 32 ששה דינר צורים, הוסף לכל דינר חמשה
 33 פונדיון ושביעית — הוו להו שלשים ואחד
 34 פונדיון טופיאנא בציר פורתא, וההוא
 35 פורתא לא חשיב בין פונדיון. ועשה אותו
 36 דינר — הוו שלשים ואחד פונדיון שני
 37 דינר ופלגא ודינר פונדיון, אישתבח
 38 דששה דינר צורים עושין תמניא ופלגא
 39 ופלגא דנקא של ערביים. ולשון זה
 40 שפירשתי כתוב בספרים, ולא פירש לנו, כי
 41 לא פירש מפי הרב הגדול כל דך מילתא
 42 דהוו להו עשרין מתקלי במתקלא דינר
 43 דאינון עשרים ושמונה ופלגא ופלגא דנקא.
 44 אבל מצאתיה בתשובת הגאונים. **פליגין דאורייתא תלתא** — דינר צורים הוו,
 45 ותלתא. דקן עשרין מעין. **ותלא סלע של קודש** — המקדיש שדוה בשנת היובל
 46 היה פודה בית זרע וחומר שעורים בחמשים סלעים, ובתורת כהנים גבי מקדיש
 47 שדוה קתני: "כערך יקום", נתן ארבעים ותשעה סלעים וארבעים ותשעה
 48 פונדיון לארבעים ותשעה שנים של יובל. ותלא סלע של קודש כו', כלומר: ולמה
 49 אמרו ארבעים ותשעה פונדיון ותלא סלע של קודש ארבעים ושמונה פונדיון,
 50 אישתבח דקא פריק בית זרע חומר שעורים בחמשים שקל ופונדיון **פונדיון זה**
 51 **מה חיבו** — ותלא לא נאמר אלא "חמשה שקל כסף" קולבון **לפרוטרוט** —
 52 הכרע הוא פונדיון, דמטי קולבון — מעשה קטנה, לכל אחד. **לפרוטרוט**
 53 משמע: לכל אחד בפני עצמו, כדאמרין בפרק ראשון (בכורות ה,א). ולא מנאו
 54 הכתוב אלא בפרוטרוט. קתני מיה: סלע של קודש ארבעים ושמונה פונדיון,
 55 ודינר ארבעה דינר צורים דהכי אמרין בקדושין (יב,א): שש מעה כסף — דינר,
 56 מעה — שני פונדיון, נמצא דינר שנים עשר פונדיון, וסלע ארבעים ושמונה.
 57 אלמא סלע דאורייתא ארבעה דינרין, וקשיא לרבא! ומשנני: **בת דאסיפא**
 58 **עליה** — על סלע דאורייתא. הוסיפו שתות ועשאוהו למדת סלע צורי, עשרים
 59 וארבעה מעין. **יחיה** — "עשרים גרה יחיה השקל", משמע: עוד יהיה אחרת.
 60 בפרשת ערכן כתיב "הוא". בסדר "ויקח קרח" כתיב: "עשרים גרה הוא" — שלא יפחות. רב אחא כהן היה ושלח רב אשי לרב אחא. **לישלח לי מר תילתא** — שנתני
 61 לך יותר מדאי. כרבא דאמר: סלע דאורייתא שלש דינרין ותילתא. מטי לחמשה סלעים חמשה עשר דינר, ותילתא דאינון שתי דינרין נבי תלתא, דמטי לסך הכל
 62 שבסר זוז נבי תילתא. **שלח ליה רב אחא** — תשלח לי מר תלתא זוזי, דהא אוסיפו עליהו ועשאוהו למדת צורי, דהוו חמש סלעים עשרים זוז. **לישרין** — מנין, דהוא
 63 עשרים וחמשה סלעים. **קינמרין** — מאה סלעים בכל שקל. **דכתיב עובר לסוחר** — שבכל מקום שיש סוחרים מקבלין אותו בתורת שקלים. **והאיכא דוכתא דקרו**
 64 **לתקלא דירוהו פונדיוניא** — שגדול במדת קינטרא. הלכך קינטראי יחיד ליה. **מפני כספה** [וזהב] **של ירושלים** — שהיה בלשכה, והוא של הקדש ואסור לזרים,
 65 ובשלקחוהו גוים ערבוהו עם זהובים. **וחיללוהו** — משמע: כיון שבאו פריצים וחיללוהו — נפק לחולין. **הויא רובא דעלמא** — בתמיא, דעליה בעי איסטורי כל זהבים
 66 שבעולם **הדריינא טריינא שייפא** — אלו היו ממטבעות של ירושלים, ורובן של אלו באו מירושלים.

1 **דינרא הדריינא טריינא שייפא** — פירש בקונטרס: "הדריינא" — על שם הדריינס
 2 קיסר, וטוריינס קיסר. "שייפא" — שם המלך. וקשה לרבינו תם: דבסמוך
 3 אמר שבקשו לגנוזו משום טיבעה של ירושלים, ומטבע ירושלים אמרין ב"הגהול
 4 קמא" (בבא קמא ז,ב), דוד ושלמה מצד אחד וירושלים עיר הקודש מצד אחד!
 5 ואומר רבינו תם: ד"הדריינא" היינו עגול,
 6 כמנ "הדר הודרנא" (עבודה זרה כב,ב).
 7 ו"טוריינא" היינו גדול, כי תריטא (חולין
 8 קכד,א). אף על גב ד"טוריינא" בטיית
 9 ו"תריטא" בתי"ו — אין להקפיד. ו"שייפא"
 10 — היינו ששופה צורתו. ומיהו, פירוש
 11 הקונטרס יש ליישב, ולחלק בין בית ראשון
 12 לבית שני, דבפרק במנחות. ואשכחן
 13 "הדריינס קיסר" בפרק "אין מעמידין"
 14 (עבודה זרה לב,א), וכן פירש בערוך.
 15 **דמודכנא** בעשרים חמש זוז — והכי נמי
 16 אמר בריש "הזהב" (בבא
 17 מציעא מד,ב) דדינר של כסף הוא אחד
 18 מעשרים וחמשה דינר של זהב, וכן מוכח
 19 בפרק "שור שנגח ארבעה חמשה" (בבא
 20 קמא לו,א) גבי שנים הראשונים דינר זהב.
 21 ובפרק "כל הנשבעין" (שבועות מד: ושם)
 22 גבי "התקבלתי מנך דינר זהב". ויש לתמוה:
 23 דעכשי אין זקוק של זהב שזה יותר
 24 מעשרה זקוקים של כסף לכל היותר, ואין
 25 נשתנה כל כך שער הזהב והכסף, דבימי
 26 חכמי הגמרא היה שוה של זהב עשרים
 27 חמש של כסף? ונראה לרבינו תם: דדינר
 28 זהב משקל כפליים של כסף. ולא כפירוש
 29 הקונטרס דלעיל, דמשמע מתוך דבריו שהם
 30 שוים, כדפירשתי לעיל. ובפרק "אלו
 31 טרפות" (חולין נה,ב) נמי משמע שהיה
 32 עבוי של דינר זהב משונה מדינר של כסף,
 33 מדנקט: ואם נשתיר בו כעובי דינר של זהב
 34 כשירה. ושמע מינה: כפליים בשל כסף
 35 היה, ולפיכך שוה מהם עשרים וחמשה,
 36 אבל משקל כמשקל — אינו שוה אלא שנים
 37 עשר. וגם במדרש מביח שהסלע של זהב
 38 אינו אלא שנים עשר סלעים של כסף.
 39 דבספר שמואל (ב' כד) כתיב גבי גורן
 40 ארוונה [והיבסין] שקנאה בכסף חמשים
 41 שקלים, ובדברי הימים (א' כא) כתיב: "שקלי
 42 (כסף) וזהבן שש מאות". ומפרש במדרש
 43 דהכי פירושא דקרא דשמואל: "כסף שש
 44 מאות שקלים" — דהיינו חמשים שקלים של זהב. וקרא דדברי הימים הכי פירוש:
 45 "שקלי זהב חמשים" — דהיינו שש מאות שקלים של כסף. ובפרק תרי"ב דבבא
 46 (קטוב), מפרש בענין אחר: שגבה מכל שבט ושבת חמשים, שהם בין כולם שש
 47 מאות. ולפי מה שפירש: דינר של זהב שוקל שנים כשל כסף — לפי חשבון זה
 48 דינר של זהב בעשרים וארבעה של כסף, והאי דטפי הכא דינר דקאמר בעשרים
 49 חמש — אומר רבינו תם: דהאי זוז המותר להכרע הוא. תדע, מדקאמר הכא: "דל
 50 זוזא ושותא" דהיינו חמשה זוזים, אמאי נכא כהאי גוונא? הוה ליה למימר "דל
 51 חומשא", דחמשה זוזי הוא וחומשא של עשרים וחמשה אלא לפי שאותו זוז היותר
 52 הוא להכרע, חשיב ליה באפני נפשיה. וזו נמי שיעורא של הכרע למחצית
 53 השקל. למאן דאמר בשקלים שנותנים למחצית השקל חצי מעה, ומחצית השקל
 54 הוא שני דינר, והדינר שש מעה כסף — הרי עשרים וארבעה חצאי מעה. ואף על
 55 גב דאיכא למאן דאמר הים שקלובן מחצית השקל הוא מעה — מודה בהכרע
 56 דינר זהב שהוא דינר כסף. והא דאמר בסמוך גבי בית זרע חומר שעורים בחמשים
 57 שקל כסף, שאין נותנין אלא פונדיון אחד, ואותו פונדיון קולבון לפרוטרוט,
 58 דמשמע דאין להכרע עולה יותר — לאו דוקא נקט לשון "קולבון", דאניו
 59 אלא

אלא להשוות השנים, שיהא סלע ופונדיון לארבעים ותשעה שנים של יובל, שחסר מהם פונדיון אחד. ושמן כשנותן חמשים שקל בחד - או אינו נותן פונדיון, ולא שייך שם הכרע, דהוי ענין מקח ומומכר, ולא שייך הכרעה אלא כשחולפין מעות לשולחני. ומה שפירש דהכרע של דינר זהב כפי חשבון הכרע של חצי מעה למחצית השקל, ואף על גב

דאשכחן ב"המוכר הספינה" (בבא בתרא פטא) גבי בשר, דכששוקל עשר ליטרא בחד אין נותן לו כל כך הכרע כמו ששוקל כל ליטרא וליטרא בפני עצמה - אין להשוות הבשר להכרע של כסף. ומיהו, קשה מאחין השותפין שפטורין מן הקולבון לקמן בפרק בתרא (נ"ב), דאף על גב שאם שוקל כל אחד בפני עצמו חייב בקולבון, שני קולבונות לשני חצאי שקל, השתא שהם יחד - אין נותנין אלא קולבון אחד: ויש לחלק בהכרעות. והרב רבינו יהודה בר נתן פירש בפרק "החוב" (בבא מציעא מד"ב), שאותו דינר הוא להכרעות המטבעות ושכר בעלי המטבע, שמי שיש לו כסף כדי לעשות עשרים וחמשה דינר של כסף נותנין לבעל המטבע לטובעו, ואין מחזיק לו אלא עשרים וארבעה של כסף. כל כסף האמור בתורה כסף צורי - בפרק קמא דקדושין (יאא) פירש הקונטרס בשם רבותי, דהינן דהוי מטבע פחותה שבצורי, ומיית' לה דהם אחא דאמרי בית שמאי דאשה מתקדשת בדינר. ומפרש טעמא דבית שמאי כדרב אסי, דכל "כסף" האמור בתורה כסף צורי, ואף על גב דכתיב: "עשרים גרה השקל", ומתרגמינן: "עשרין מעין סלע", לא בשביל שהיתה מעה בימי משה, אלא משקל אחד היה בימי משה שזהו שדה מעה, שנעשית אחרי כן בימי אונקלוס. ופרקי: והרי טענה, דקתני: שתי כסף, שזון מעות, מדקתני "שתי" ולא קתני "שני" ומשני: דהתם דבעינן דבר חשוב דומיא דכלים, ומעה דבר חשוב הוא. והשתא אתי קרא לגרועי, דסגיט במעה ולא בעינן דינר. אבל לפי המסקנא דאמר: כסף קצוב - אתי דבר חשוב לאוסופי, דבעינן מעה ולא סגי בפרוטתו. ורבינו שלמה יצחקי חזק לפרוש זה: דאם כן, דכל "כסף" האמור בתורה דינר הוא - שנים, אף "כסף" שנים הוא דאמא! ונראה דלא קשה מידי, דאין היקש למחצה. ולרב דפליג אדשמואל בפרק "שבועת הדיינין" (שבועות ל"ט, ב) צריך לומר כן, דהתרייהו דרשות נפקי מ"כלים" - שנים, ודבר חשוב. ד"כסף" כי אתא - לכפירה הוא דאמא. ועוד הקשה, היכי אמרינן: מה "כלים" דבר חשוב, וכי מחט דבר חשוב הוא? והא אמר התם: לכך יצאו כלים למה שזון, אלמא דלא חשיבי מחטין והא נמי לא קשיא: דאפילו מחט יש בו חשיבות, שראוי לעשות בו מלאכה חשובה וגדולה. ועוד הקשה, דבהדיא אמר אפכא בשבועות: מה "כסף" דבר חשוב - אף "כלים" דבר חשוב. ו"כסף" כי אתא - להך דרשא הוא דאמא! והא נמי לא קשה: דהיינו לשמואל, אבל לרב איתא בהדיא התם דבין שנים בין דבר חשוב מ"כלים" נפקי, ו"כסף" כי אתא - לכפירה הוא דאמא. ועוד: דאפילו בדרשמואל איש שפירם דרסי התם כי שוה: וכן דייק קרא כותיה דשמואל. והא דקאמר בתר הכי: לשמואל אי כתיב "כלים" ולא כתיב "כסף", הוה אמניא: מה "כלים" שנים, יצאו כלים למה שזון, ובהם בעינן - לא משום דמפקינן מכסף דבר חשוב אמר הכי. אלא משום דאי לא "כסף" - לא הוה מפקינן מ"כלים" אלא שנים. להכי כתב "כסף" - לאוקשי ל"כלים" ולהצריך בו דבר חשוב. ועוד יש לומר: דמ"כסף" דמשמע חשיבות ממון - פרוטה לכל הפחות. שמצינו דבעי חשיבות בכלים לאפוקי כלי גרוע, כגון מרוקא, כדאמר בפרק "החוב" (בבא מציעא מזא): "במנא דכשר" - לאפוקי מרוקא. אי נמי: לאפוקי כלי שהוא פחות משוה פרוטה. דלא תימא: גזירת הכתוב הוא בכל כלי, אף על פי שאין בו שוה פרוטה. כמו שאמור בירושלמי ד"טענו שני מחטים" מיירי בשוים שתי פרוטות. שתהא הכפירה פרוטה וההודאה פרוטה. והדר מקשינן "כסף" ל"כלים", להצריך חשיבות בכסף יותר מפרוטה. דמה כלי לאו כל דהו, אלא כלי חשוב - אלא כסף חשוב, והיינו מעה, שבכך יש בו חשיבות. ורש"י גיס התם: כדדייק קרא כותיה דשמואל. מה כסף דבר חשוב? כו'. והגיד: "אף כל דבר חשוב", לא גרס "כלים" ולא כתיב "כסף", משום דשמואל אית דליה: יצאו כלים למה שזון, ובהם דחק, דב"כלים" נמי בא לאפוקי מרוקא. אי נמי, שאין בכלי שוה פרוטה. ורש"י פירש עוד לשון אחר בקדושין: כל "כסף" האמור בתורה כסף צורי, אלא פירש שקלים - הוי שקל צורי, ואם סתם - הוי מטבע הפחות שבצורי. הלכך פרוטה לא מצית אמרת, לפי שהיה של נחשת, ובצורי מטבע נחשת ליכא. ובקדושין "כסף" כתיב, דהא "קדוח" גמירי. וכיון דאפיקתיה מפרוטה - אלמא מידי דחשיבותא בעי לאוקמוה אדיר, כדלקמן בשמעתין: והרי טענה כו'. ותימא, ונימא: נהי דמעה היא מטבע פחותה שבצורי, מיהו שתיים מנא ליה? ומשני: מה "כלים" שנים כו'. ומה "כסף" דבר חשוב - אף "כלים" דבר חשוב. שיהו שוים שתי כסף. לאפוקי ממאן דאמר התם: טענו שני מחטין - חייב בהודאה אתם מהם. לכך יצאו "כלים" למה שזון, כלומא שיתחייב עליהן בכל שהוא, עד כאן לשון הקונטרס. וקשה לן לפרושו: דלפי שיטתו דשבועות היה לו להגיה "אף כל" כמו שמגיה בשבועות. דרך דרשא דמה "כסף" דבר חשוב - ליתא אלא לשמואל, דרב סבירא ליה "דכסף" כי אתא - לכפירה הוא דאמא. ועוד קשה לרבינו יצחק: כי דמטבע פחות שבצורי היא מעה - היכי שייך למימר כלל: כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמא אדירנ? דהא ליה לבימר אמנא, שהיא מטבע פחותה שבצורי? דבשלמא למאן דאמר: כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמא אדירנ - היינו בתר דאשכחנא דפרוטה הוי של כסף לגבי אמה העבריה, וכיון דאפיקתיה מפרוטה דהוי כסף - אוקמא אדירנ, דהוי דבר חשוב. אבל השתא דסבירא לן דסתמא מעה, כמו גבי טענה - אמאי מוקמי ליה אדירנ? ואין שייך לומר: כיון דאפיקתיה מפרוטה שאין בשום מקום סתמו פרוטה אלא מעה. ועוד: כי היכי דבקדושין אמר: כיון דאפיקתיה מפרוטה אוקמא אדירנ - גבי טענה נמי נימא: כיון דאפיקתיה משני פרוטות אוקמא אשני דינרינו!

בשביל אחרים. וקא משמע לן רב אשי, דלא תימא סלע צורי ליתבי ליה, דהוא ארבע זוז, אלא סלע מדינה דהוא פלגא דזוזא, שמינית שבסלע צורי. וזא

מה כלים שנים כו' - בשבועות (לט"ב) הקשה רש"י: מנא ליה לשמואל דדרשי: לכך יצאו "כלים" למה שזון? הא איצטריך לאשמעינן מה "כלים" שנים: ותיק: ולכתוב "כספים", דמשמע "שנים", ודבר חשוב. ומיהו, דמה דאין כן דבר חשוב במלגה? דאמינא שתי פרוטות כמו שאמר לעיל: ויש לומר: דהיה ליה למיכתב "כסף" או "חפצים", כל כסף קצוב האמור בתורה כסף צורי, ושל דבריהם כסף מדינה - תימא: דבפרק "החוב" (בבא קמא צ"א) תנן גבי התוקע לחבירו: רבי יוסי הגלילי אומר: מנה. ומסיק בגמרא דהיינו מנה צורי. ובכתובות בפרק "אף על פי" (סד"ב) תנן: נותן להם כלים

בכסף צורי - היכא דכתיב "שקל" - הוי סלע צורי, דהוא ארבעה דינרי, כדאוקי רבי יוחנן לעיל. והיכא דלא כתיב "שקל" אלא "כסף" - הוי דינר צורי. בכסף מדינה - שמינית של כסף צורי, דהוא "איסריא סווסיאנא" דאמון לעיל. מענה - שאדם טוען לחבירו: כך וכך מסרתי לך. שבועת הדיינין - הבאה מחמת הודאת מקצת הטענה, אינו נשבע אלא אם כן טענו שזה שנתן מעות שזון שלש דינר, ואף על גב דכתיב "כי יתן איש אל רעהו כסף! שאני התם" - דאקשיה רחמנא לכסף בדהי "כלים", שנים כל דהו, אפילו אין שוין דינר - אף כסף שנים. ומה בכסף דבר חשוב - ומעה כסף הוי חשוב - אף כלים דבר חשוב, ולא כל דהו משם. הפרוט סלע - מדמי מעות וטעם שני, שהיו לו פרוטות ורצה להחליפן בסילעי כסף מפני משוי הדרך. והתם מסיים פלוגתא, בית שמאי אומרים: בכל הסלע מעות כו'. ומיהו שמעינן מינה דמכר המעשר בפרוטות, וכתיב: "ונתת בכסף! הכסף בכף ריבה" - תלתא זימני כתיב התם "כסף": "ונתת בכסף", "וצרת הכסף", "ונתת בכסף", וריבה כל מילי. שוה פרוטה - והיינו נחשת. ["קדש" "קדש" במעשר] - במעשר שני כתיב "קדש": "וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור" וגו', ובהקדש כתיב: "ואיש כי יקדש את ביתו קדש". ויצאה חנם אין כסף - ומזהות גמרינן קדושין, דאמרינן: אין כסף לאדון זה, ויש כסף לאדון אחר. קצוב - דאיכא שלשים, חמשים, אבל בכל הנך דפרכין - ליכא קצבה. התוקע - המכה את חבירו באזנו, לשון מורי בבבא קמא. וכאן שמעתה: תוקע ממש, שהתקע מפיו באזנו. וראיה ללשון מורי בבבא קמא. וכאן שמעתה: "אל תהי בתוקעי כף" - שמכין בכפם על כף חביריהם להיות ערבים זהו

בשביל אחרים. וקא משמע לן רב אשי, דלא תימא סלע צורי ליתבי ליה, דהוא ארבע זוז, אלא סלע מדינה דהוא פלגא דזוזא, שמינית שבסלע צורי. וזא

מה כלים שנים כו' - בשבועות (לט"ב) הקשה רש"י: מנא ליה לשמואל דדרשי: לכך יצאו "כלים" למה שזון? הא איצטריך לאשמעינן מה "כלים" שנים: ותיק: ולכתוב "כספים", דמשמע "שנים", ודבר חשוב. ומיהו, דמה דאין כן דבר חשוב במלגה? דאמינא שתי פרוטות כמו שאמר לעיל: ויש לומר: דהיה ליה למיכתב "כסף" או "חפצים", כל כסף קצוב האמור בתורה כסף צורי, ושל דבריהם כסף מדינה - תימא: דבפרק "החוב" (בבא קמא צ"א) תנן גבי התוקע לחבירו: רבי יוסי הגלילי אומר: מנה. ומסיק בגמרא דהיינו מנה צורי. ובכתובות בפרק "אף על פי" (סד"ב) תנן: נותן להם כלים

מקשה הגמרא: וְהָיָה קִדּוּשֵׁי אִשָּׁה, דְּבָתִּיב לגבי אמה עבריה
 שהביאה סימני נערות (שמות כא יא) וְיֵצֵאתָ חָנָם אִין כֶּסֶף, ודרשו
 (קדושין ג:): מהפסוק שאין כסף לאדון זה אבל יש כסף לאדון אחר
 והוא האב, כלומר שהאדון שקנאה לאמה אינו מקבל כסף כשהיא
 יוצאת ממנו בעת שהביאה סימני נערות, אבל האב מקבל את כסף
 קדושה אפילו אחר שהביאה סימני נערות. הרי שלגבי קנין קידושין
 נאמר בתורה לשון 'כסף', וְאֵף עַל פִּי כֵן תִּנָּן וְשִׁנְיָהּ בַּמִּשְׁנָה במסכת
 קידושין (ב.) לגבי קידושי אשה בקנין כסף, בֵּית שַׁמַּאי אֹמְרִים,
 שהאשה נקנית בְּדִינָר וּבְשָׁוֶה דִּינָר. וּבֵית הַלֵּל אֹמְרִים, בְּפָרוּטָה
 וּבְשָׁוֶה פְּרוּטָה. הרי שאף שנאמר בקידושין לשון ב'כסף', אף על פי
 כן לדעת בית הלל ניתן לקדש גם בפרוטת נחושה, ושלא כדברי רב
 אסי שאמר ש'כסף' הוא כסף צורי בלבד, שאין בו מטבע זו. ותמזה
 הגמרא: לִימָא – האם נאמר שֶׁרַב אִסִּי דָאֵמַר ש'כסף' הוא כסף צורי,
 דבריו הם בְּדַעַת בֵּית שַׁמַּאי, שאמרו שכסף קידושין הוא לפחות
 דינר כסף, שהוא המטבע הקטן ביותר בכסף צורי. אולם דבר תמזה
 הוא לומר כן, שהרי ידוע שדברי בית שמאי במקום בית הלל אינם
 משנה (ברכות לו:).
 הגמרא מבארת את דברי רב אסי באופן אחר: אֵלֶּא אִי אִיתָמַר – מה
 שנאמר בשם רב אסי שכל לשון 'כסף' האמור בתורה משמעו דינר
 צורי, הֲכִי אִיתָמַר – על כרחך שכך נאמר בשמו, אִמָּר רַב יְהוֹנָה
 אִמָּר רַב אִסִּי, כָּל כֶּסֶף שִׁשְׁיֹורוֹ קָצוֹב, הָאִמָּר בַּתּוֹרָה, כְּגוֹן
 שלשים שקלים שמשלם בעל שור ההורג עבד כנעני, או חמישים
 שקלים שמשלם אונס או מפתה, משתלמים לפי ערך כֶּסֶף צוּרִי,
 וְאִילוּ כֶסֶף קָצוֹב שֶׁל דְּבָרֵיהֶם – תשלומי ממון שקבעו חכמים,
 משתלמים בְּכֶסֶף מְדִינָה, שהוא הכסף שהיה מצוי בירושלים, וערכו
 שווה לשמינית דינר צורי.
 מעתה מיושבת הקושיא ממזה שקידושין בפרוטת, וכן אין צורך לכל
 התיירוצים שנאמרו על הקושיות מטענה ופדיון מעשר שני ופדיון
 הקדש, משום שלא נאמר בכל אלו כסף קצוב, ולכן אין צריך בהם
 כסף צורי דוקא.
 הגמרא דנה מה חידש רב אסי. מקשה הגמרא: מַאי קִמְשָׁמַע לָן –
 מה השמיע לנו רב אסי בדבריו אלו, שכסף הקצוב במספר מסוים
 שנאמר בתורה הוא דינר צורי, והרי תִּנָּנִיא כבר הלכה זו במשנתנו,
 ששנינו בה 'הָמָשׁ סְלָעִים שֶׁל פְּדִיּוֹן הַכֶּן וכו' במנה צורי, שלשים של
 עבד חמישים של אונס ושל מפתה ומאה של מוציא שם רע כולם
 בשקל הקדש במנה צורי, ולמה הוצרך רב אסי לשוב ולהשמיענו דין
 שכבר הוזכר במשנה. מתרצת הגמרא: אמנם תחילת דברי רב אסי
 כבר כלולים בדברי במשנה, אולם סיום דבריו שאמר 'וְשֶׁל דְּבָרֵיהֶם
 כֶּסֶף מְדִינָה' אִיצְטְרִיבָא לֵיהּ – וזהו מה שהוצרך לומר, שדין זה לא
 התפרש במשנה.
 הגמרא מבארת על מה נסובים דבריו אלו. אומרת הגמרא: הִיכֵן
 מצינו כסף של דבריהם, דְּתִנָּן – ששנינו במשנה בבבא קמא (צ.),
 הַתּוֹקַע משמיע בפיו קול תקיעה לְחִבְרֵי לְחוּץ אוֹזֵן חֲבֵרוֹ, וביישו
 בכך, נִזְתָּן לֹא סְלָע דְּמִי בּוֹשֶׁתוֹ. וְחִידֵשׁ רַב אִסִּי, שֶׁלֹא תִימָא – לא
 תאמר שכונת המשנה שעליו לשלם סְלָע צורי, ששווי אֶרְבַּע וָזוּי
 – ארבעה דינרים צוריים, אֵלֶּא חִיבּוֹ שֶׁלֵּם רַק פְּלִנְא דְּזוּזָא – חצי
 דינר צורי, דהיינו סלע מדינה, ואף שהכונה לחצי זו, נקטה המשנה
 'סְלָע', כִּיּוֹן דְּקָרִי אִינְשֵׁי – שרגילים אנשים לקרוא בשם 'סְלָע'
 לִפְלִנְא דְּזוּזָא – לחצי דינר צורי.
 הגמרא מביאה מעשה שממנו מוכח שכך פסקו להלכה, שהתוקע
 לחברו משלם סלע מדינה: הֲנֵן בִּישָׁא – חנן הרע, שכונה כך על שם
 מעשיו הרעים, תִּקַּע לֵיהּ לְהוֹנָא וְנִבְרָא – תקע לאדם באזנו, אֵתָא
 לְקַמִּיָּה – בא נידון זה לפני דִּבְרֵי הוֹנָא. אִמָּר לֵיהּ רַב הוּנָא לְחוּץ בִּישָׁא,
 הֵב לֵיהּ פְּלִנְא דְּזוּזָא – תן למוכה חצי זה, כי ההלכה היא שהתוקע
 לחברו נותן לו סלע מדינה, דהיינו חצי דינר צורי. (הוּת אִיבָא) [הָוָה
 לֵיהּ] – היה לו לחנן בישא

הגמרא מבארת מהו לשון 'כסף' האמור בתורה ובדברי חכמים:
 [אִמָּר] רַב יְהוֹנָה אִמָּר רַב אִסִּי כָּל לִשׁוֹן 'כֶּסֶף' הָאִמָּר בַּתּוֹרָה
 סָתֵם, משמעו כֶּסֶף צוּרִי. כאשר נאמר בתורה 'שקל כסף' הכוונה
 לסלע צורי (שהוא ארבעה דינרים), וכאשר נאמר 'כסף' סתם הכוונה
 לדינר צורי. וְלִשׁוֹן 'כֶּסֶף' הָאִמָּר לִגְבִי תְּשִׁלוּמִין שֶׁל דְּבָרֵיהֶם ו–דברי
 חכמים, משמעו כֶּסֶף מְדִינָה, שערכו הוא שמינית מכסף צורי.
 הגמרא נרשאת ונותנת מדינים שונים שנאמר בהם 'כסף' ואינם כסף
 צורי. מקשה הגמרא: וְכִי כִלְלָא ו–כללן] הוּא ש'כסף' האמור בתורה
 משמעו כסף צורי, וְהָיָה מְצִינוֹ לִגְבִי מַעֲנָה, שאדם הטוען לחבירו כך
 וכך הפקדתי או הלוותי לך, והודה לו חבירו במקצת ממזה שתבע
 ממנו, שהמודה חייב שבועה כדי לאמת את כפירתו בשאר התביעה,
 ובדין זה נאמר שחייב השבועה חל רק אם יש חשיבות בתביעה,
 והתורה קבעה את שיעור החשיבות בלשון 'כסף', דְּבָתִּיב (שמות כב
 ו) 'כִּי יִתֵּן אִישׁ אֶל רֵעֵהוּ כֶּסֶף אוֹ בָלִים לְשֹׁמֵר', ובהמשך הפסוקים
 נאמר שיש בכך חיוב השבועה באופן של הודאה במקצת, וְתִנָּן
 ו–שנינו במשנה (שבועות לח:): שְׁבוּעַת הַדִּינִין, אם הודה הנתבע
 בחלק מסכום התביעה, אינו מתחייב בשבועת מודה במקצת אלא אם
 הִפְעֵנָה ו–(התביעה) היא לפחות שְׁתֵּי מַעוֹת כֶּסֶף, שהן שליש דינר,
 הרי שמשמעות לשון 'כסף' אינה דינר צורי כדברי רב אסי. מתרצת
 הגמרא: שְׁאֵנִי הָתֵם – שונה היא משמעות לשון 'כסף' האמורה לגבי
 מודה במקצת, שהתורה גילתה בה שאין הכוונה לכסף צורי, דְּבָתִּיב
 בַּפִּסּוֹק 'כֶּסֶף אוֹ בָלִים', והקשה התורה כסף לכלים, כדי ללמד, מֶה
 'בָּלִים' שְׁנֵי, שאפשר לחייב שבועה על כל שני כלים ואף שאין
 ערכם אלא כלשהו, אֵף 'כֶּסֶף' שְׁנֵי, שגם בתביעת כסף ניתן לחייב
 שבועה על ערך של שתי מטבעות כסף, ולכן די בתביעת שתי מעות
 כסף כדי לחייב שבועה. וְעַד דּוֹרְשִׁים מִן הַהִיקֵשׁ, מֶה 'כֶּסֶף' הוּא
 דְּבָר חֲשׁוֹב, דהיינו מעה כסף ולא פחות מכך, אֵף 'בָּלִים' דְּבָר חֲשׁוֹב,
 שאין חיוב שבועה על כלים פחותים.
 מקשה הגמרא: וְהָיָה פְּדִיּוֹן מַעֲשֵׂר שְׁנִי, דְּבָתִּיב בו (דברים יד כה)
 'וְצִרְתָּ הַכֶּסֶף בִּידָד', וְהָיָה (מַעֲשֵׂר שְׁנִי פ"ב מ"ח) הַפְּדוּתָא סְלָע שֶׁל
 כֶּסֶף (בַּמַּעֲוֹת) – ממטבעות נחושת של מַעֲשֵׂר שְׁנִי,
 שהצטברו בידו פרוטות נחושת שהחליף עליהם מעשר שני, ובא
 להחליפם במטבע של כסף כדי להקל על משאו בדרכו לירושלים,
 ונחלקו בית שמאי ובית הלל אם פורטין (מחליפין) לסלע שלם או
 למחצית הסלע. ועל כל פנים מוכח כי אף שנאמר בתורה שהחילול
 הוא ב'כסף', אף על פי כן ניתן לחלל גם על פרוטת נחושת, ושלא
 כדברי רב אסי שאמר ש'כסף' הוא כסף צורי בלבד, שאין בו מטבע
 זו. מתרצת הגמרא: אף על פי שבכל התורה 'כסף' הוא כסף צורי,
 שונה דין מעשר שני, לפי שנאמר בו 'כֶּסֶף' 'כֶּסֶף' שלש פעמים, א.
 וְנָתַתָּ בַכֶּסֶף (דברים יב כה), ב. וְצִרְתָּ הַכֶּסֶף (שם יד כה), ג. וְנָתַתָּ
 הַכֶּסֶף (שם כו), ובכך רִיבָה הכתוב שניתן לחללו על כל סוגי כסף,
 ואף על מטבעות של נחושת כגון פרוטה.
 מקשה הגמרא: וְהָיָה פְּדִיּוֹן הַקֶּדֶשׁ, דְּבָתִּיב בו (ויקרא כז כט) וְנָתַתָּ
 הַכֶּסֶף וְקָם לֹא, וְאֵף עַל פִּי כֵן מְצִינוֹ שְׁאִמָּר שְׁמוּאֵל, שחפץ של
 הַקֶּדֶשׁ אפילו אם הוא שְׁוֶה מְנָה, כִּיּוֹן שֶׁחִלְלוּ עַל שְׁוֶה פְּרוּטָה,
 מְחֻלָּל – יצא החפץ מידי קדושתו ונעשה חולין. שאף שאין בכסף
 הפדיון כדי שוויו של החפץ, אין דין הקדש כדין הדיוט שאם הטעו
 אותו במחיר המקוה, המקח בטל, שאין דינו אונאה בהקדש. הרי שאף
 שנאמר בפדיון הקדש לשון 'כסף', פורדו בפרוטת נחושת ובשויה,
 ושלא כדברי רב אסי, שלפי דבריו יש ללמוד מהפסוק 'וְנָתַתָּ הַכֶּסֶף'
 שהפדיון אינו אלא בכסף צורי שאין בו פרוטת נחושת. מתרצת
 הגמרא: כפי שאמרנו במעשר שני כך הַקֶּדֶשׁ נִמְי' ו–גם כן, שנפדה
 גם במה שאינו כסף צורי, לפי שְׁלִילָא ו–לומד] גזרה שה 'קֶדֶשׁ' 'קֶדֶשׁ'
 מַעֲשֵׂר שְׁנִי, שנאמר במעשר שני (ויקרא כז ל) 'וְכָל מַעֲשֵׂר הָאָרֶץ
 מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרִי הָעֵץ לֵה' הוּא קֶדֶשׁ', ונאמר בהקדש (שם יד)
 'וְאִישׁ כִּי יִקְדֹשׁ אֶת בֵּיתוֹ קֶדֶשׁ לַה', וכשם שמעשר שני ישנו ריבוי
 לשאר מיני כסף, כך הוא גם בהקדש שאין צורך בו לכסף צורי דווקא.

1 וזוּמָא מֵאֵבָא בְּהֵרִיָּה – זוּ גרוע שהיה אצלו, שנמחקה צורתו, דְּלֹא
2 נִפְקֵי – שלא היה חנן יכול להוציאו בשוק, ולכן רצה לשלם בסלע
3 זה לניזק, אֲך' כִּיּוֹן שהיה שוה כפלים מחיוב נזק, חזר וּתְקַע לִיה
4 אַחֲרֵינָא – פעם נוספת באזנו, ונמצא שנתחייב לו זה שלם על שתי
5 הפעמים, וַיִּהְיֶה נִיחָלִיה – ונתן לו את אותו זה גרוע כתשלום
6 ברשתו.

7 שנינו במשנה: שְׁלֹשִׁים שָׁל עֶבֶד חֲמִשִּׁים שָׁל אֲוִנִים וְשָׁל מִפְתָּה וכו'
8 ומזה של מוציא שם רע כולם בשקל הקדש במנה צורי. הגמרא
9 מבארת את סיום דברי המשנה. מקשה הגמרא: הֲאֵל תוּ לָמָּה לִי –
10 למה הוצרכה המשנה לומר שוב 'כולם בשקל הקדש במנה צורי',
11 הֲאֵל תִּנָּא לִיה רִישָׁא – הרי כבר שנינו כלל זה בתחילת המשנה, לגבי
12 פדיון הבן, שִׁשְׁקָל־הֵינּוּ סלע צורי. מתרצת הגמרא: דִּין זה לגבי
13 אֲוִנִים ומוציא שם רע אִיצְטְרִיךְ [והוצרכה] המשנה להשמיענו,
14 סִלְקָא דַּעְתָּךְ אֲמִינָא – היה עולה בדעתך לומר, כי רק תשלומי פדיון
15 הבן ושלושים של עבד ושל מפתה ישלמו בסלעים צוריים, כִּיּוֹן
16 שבהם אמרה התורה לשון 'שקלים', אבל אנוס ומוציא שם רע כִּיּוֹן
17 דְּלֹא בְּתִיב בְּהוּ לשון 'שקלים', אִימָא שישלמו זִוּי בְּעֻלְמָא – דינרים
18 ולא שקלים, קָא מְשַׁמַּע לָן המשנה שכולם משלמים בכסף צורי,
19 ללמדנו דְּמִילָךְ קָא יִלְפִי מִהֲרָדִי – שדינים אלו נלמדים האחד
20 מחברו, והושוו תשלומי אנוס ומוציא שם רע לתשלומי פדיון הבן
21 ושלושים של עבד ומפתה, שכולם צריכים לשלם בסלעים צוריים.
22 שנינו במשנה: וכולן נפדין בכסף ובשוה כסף חוץ מן השקלים.
23 בברייתא מבוארים דברים נוספים שאין נפדים בשוה כסף: תִּנָּא, כל
24 התשלומים שהזכירו בתורה ניתן לשלמם אף בשוה כסף, חוץ מן
25 השקלים, וְחִילוּל מַעֲשֵׂר שְׁנִי, וְהֶרְאִיזוּ – קניית עולת ראיה וְשִׁקְבֻעוֹ
26 לה שיעור שתי מעות כסף, שאינם נעשים אלא בכסף ולא בשוה
27 כסף. הגמרא מביאה מקורות לכך ששלושת אלו אינם נעשים אלא
28 בכסף ולא בשוה כסף: מצות נתינת שקלים, דִּתְנֵן בְּנֵי העיר ששולחים
29 יחד את שקליהם לירושלים על ידי שליח, מִצְוֵהֶן עֶרֶךְ של הרבה
30 שקלים לְדִרְבָּנוֹת [מטבעות זהב טבעים], מִפְּנֵי [בכדי] להקל על
31 מִשְׁאָלֵי הַתֵּדָר לירושלים, שההמרה מפחיתת את משקל המטבעות
32 שהשליח מעלה לירושלים. ונשמע שאינם יכולים להמיר על מטילי
33 זהב, אלא רק על מטבעות זהב טבעות. חִילוּל מַעֲשֵׂר שְׁנִי, דְּבְתִיב
34 (דברים יד כה) 'וְצִרְתָּ הַכֶּסֶף בִּידָךְ', ודורשים (ברכות מז:): שיש
35 לחללו דווקא על כסף שיש בו צורה, והיינו כסף טבעי. וְהֶרְאִיזוּ, תְּנִי
36 רֶב יוֹסֵף ברייתא האומרת שֶׁהָאבָא לקנות עולת ראיה לֹא יָבִיא סִינָה
37 [כסף סיגים] לְעֻזָּרָה, אלא כסף טבעי.

משנה

38 המשנה מבארת כי קיימים שני כסף שאין פודים בהם: אֵין פִּדְיוֹן
39 בכור, לֹא בְּנִתְיַת עֲבָדִים לכהן, וְלֹא בְּנִתְיַת שְׁטָרוֹת חוב שכתוב
40 בהם שאדם אחר חייב ממון לאבי הבכור, שאינו יכול ליתנם לכהן
41 ושיגבה את החוב לעצמו ובוהי יפדה את בנו, וְלֹא בְּנִתְיַת קִרְקָעוֹת.
42 וְלֹא פוּדִים בְּהִקְדָּשׁוֹת. כתב אבי הבכור לְבָחֵן שטר, ובו כתוב 'שְׁהוּא
43 [והאבו] חֵיִב לִיתֵן לכהן חֲמִשָּׁה סָלְעִים, חֵיִב לִיתֵן לוֹ אותם, וכיון
44 שנתנם, מעיקר הדין בנו פדוי, ומכל מקום גזרו חכמים ואמרו בְּנֵי
45 אֲבִינוּ פְּדוּי, כדי שלא יאמרו שפודים בשטרות. לְפִיכָךְ, אִם רָצָה
46 הַבָּחֵן לִיתֵן לוֹ לאב את חמשת הסלעים הנוספים בְּמִתְנָה, כדי שלא
47 יפסידו במה ששילם את דמי פדיון הבן פעמיים, רִשָּׁא.
48

49 דִּין דְּמֵי פִדְיוֹן הבן שהופשרו ואבדו: הַמַּפְרִישׁ ומייחד חמשה סלעים
50 לְפִדְיוֹן בְּנֵי, וְאִבְדָּ קודם שנתנו לכהן, האב חֵיִב בְּאַחֲרֵיּוֹתָיו, וצריך
51 לתת לכהן חמשה סלעים אחרים, שְׁנַמְמָר בענין נתינת פדיון הבן
52 לכהן (במדבר יח טו) 'כֹּל פֶּסֶר רָחֵם לְכָל בֶּשֶׂר אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ לָהּ'
53 בְּאֲדָם וּבְבִהֶמָּה יִתֵּן לָהּ, וְסוּמִים הַפְּסוּק 'אֵךְ פָּרָה תִּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר
54 הָאָדָם', ודורשים שרק כאשר יהיה כסף הפדיון ביד הכהן, יהיה
55 הבכור פדוי.

גמרא

56 שנינו במשנה, אין פודין לא בעבדים ולא בשטרות ולא בקרקעות.

58 אומרת הגמרא: מִתְּנִיתִין דְּלֹא כְּדַעַת רַבִּי, דִּתְנִינָא, רַבִּי אֱמִיר, כָּבֵל
59 פִּדְיוֹן בְּכוֹר אֲדָם חוּץ מִן הַשְּׁטָרוֹת, ואילו במשנתנו מבואר שגם
60 בעבדים וקרקעות אין פודים, ונמצא שמחלוקת בדבר. מבארת
61 הגמרא: מֵאִי מַעֲמָא דְרַבִּי, דְּרִישׁ את הכתוב לגבי פדיון הבן, בְּרִיבּוּי
62 וּמִיעוּטֵי. נאמר (במדבר יח טו) 'וּפְדוּיֹו מִכֶּן חֲדָשׁ תִּפְדֶּה', ובמה
63 שאמור 'ופדיו מכן חודש' רִיבָה, שניתן לפדות בכל דבר, בְּעֻרְבָךְ
64 כֶּסֶף חֲמִשָּׁת 'שָׁקִלִים', מִיעוּט, שאין פודים אלא בכסף, 'תִּפְדֶּה',
65 רִיבָה, והוא ריבוי שני בפסוק, וכיון שרִיבָה וּמִיעוּט וּרִיבָה, רִיבָה הֵבֵל
66 חוץ מדבר אחד. מֵאִי רַבִּי [וְרִיבָה] הכתוב ב'תִּפְדֶּה', רַבִּי כָּל מִלִּי –
67 ריבה שניתן לקיים פדיון הבן בכל דבר, וּמֵאִי מִיעוּט מִיעוּט בְּכַסֵּף,
68 מִיעוּט דבר אחד בלבד, והוא שְׁטָרוֹת, שמצד עצמם אין להם כל
69 ערך, והם פחות ראויים לפדיון הבן מאשר קרקעות ועבדים.
70 ואילו רַבִּנָּן דְּרִישׁ את הפסוק במידת כָּלֵל וּפְרָט, מה שנאמר 'ופדיו
71 מִכֶּן חֲדָשׁ' הוא כָּלֵל, שמשמעו שניתן לפדות בכל דבר, בְּעֻרְבָךְ
72 כֶּסֶף חֲמִשָּׁת 'שָׁקִלִים' הוא פְּרָט, המלמד שאין פודים אלא בכסף,
73 ומה שנאמר 'תִּפְדֶּה' חוֹר וְכָלֵל, ומשמעותו שפודים בכל
74 דבר, ודורשים כָּלֵל וּפְרָט וְכָלֵל, אִי אִתָּה דִּין אֵילָא כְּעִין הַפְּרָט, מֵה
75 הַפְּרָט מְפֻרָשׁ כֶּסֶף, שהוא דְּבַר הַמִּטְּלָטֵל וְגוֹפֹו שוה מִמּוֹן, אִף בֵּל
76 הדומה לו, פודים בו את הבכור, דהיינו בְּדָבָר הַמִּטְּלָטֵל וְגוֹפֹו שוה
77 מִמּוֹן, ומכלל זה יִצְאוּ קִרְקָעוֹת שאין פודים בהם, כִּיּוֹן שְׁאֵין
78 מִטְּלָטֵלִין, יִצְאוּ עֲבָדִים שאין פודים בהם, כִּיּוֹן שְׁהוֹקְשׁוּ לְקִרְקָעוֹת
79 ונחשבים אף הם כקרקעות שאינם מטלטלים, יִצְאוּ שְׁטָרוֹת שְׁאֵין עַל
80 פִּי שְׁמִטָּלָטֵלִין אין פודים בהם, כִּיּוֹן שְׁאֵין גּוֹפֵן שוה מִמּוֹן, כִּי אין להם
81 ערך עצמי, אלא הם משמשים רק כראיה על החוב הכתוב בהם.

82 הגמרא דנה בדברים: אֱמִיר לִיה רַבִּינָא לְמַרְיָה, וְכִי רַבִּי רִיבּוּי
83 וּמִיעוּטֵי דְרִישׁ, וְהָא [והלא] רַבִּי כָּלִי וּפְרָטֵי דְרִישׁ, כמו שמצינו
84 לגבי הכתוב בְּמַרְצֵעַ, דִּתְנִינָא אודות רציעת עבד עברי, נאמר (דברים
85 טו יז) 'וְלִקְחָתָא אֶת הַמַּרְצֵעַ וְנָתַתָּה בְּאָזְנוֹ, אֵין לִי ללמוד מפסוק זה
86 אֵילָא שניתן לרצוע את אנוס בְּמַרְצֵעַ, מִנֵּין לְרִבּוֹת שניתן לרצוע את
87 אנוס גם על ידי חֶפְזוֹל – קִיסָם חָד, וְהַפְּרָט – קוֹץ, וְהַמִּטְּלָטֵל, וְהַמִּקְדָּת,
88 וְהַמִּכְתָּב – עַל ידי חֶפְזוֹל – תַּלְמוּד לומר 'ולקחת את המַרְצֵעַ', לְרִבּוֹת
89 שניתן לרצוע בכל דְּבַר שְׁנִלְקַח בִּיד, דְּבָרֵי רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה,
90 רַבִּי אֱמִיר, נאמר 'מַרְצֵעַ', ויש לדרוש מֵה מַרְצֵעַ מִיָּהָד שהוא כלי
91 שֶׁל מִתְכָּת, אִף בֵּל דבר שניתן לרצוע בו, אינו ראוי לרציעת עבד
92 עברי אלא אם הוא כלי שֶׁל מִתְכָּת. וְאִמְרִינָן בְּמֵאִי קָא מִפְּלִגִי,
93 שְׁרַבִי דְרִישׁ כָּלִי וּפְרָטֵי, 'ולקחת' כלל, כי משמעו כל דבר הניקח
94 ביד, 'מרצע' פרט, וְנָתַתָּה באזנו חזר וכלל, 'כלל ופרט וכלל' אי אתה
95 דן אלא כְּעִין הַפְּרָט, מה הפרט של מתכת, אף כל של מתכת, ועל כן
96 אמר רבי שניתן לרצוע בכל כלי מתכת. ואילו רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה
97 דְרִישׁ רִיבּוּי וּמִיעוּטֵי, 'ולקחת' ריבה, כי משמעו כל דבר הניקח ביד,
98 'מרצע' מיעט, שניתן לרצוע דווקא מרצע ולא בדבר אחר, וְנָתַתָּה
99 באזנו חזר וריבה, 'ריבה מיעט וריבה ריבה הכל', שהכל כשר
100 לרציעה ואף שאינו של מתכת, ומיעט דבר אחר, רציעה בסם, שאינה
101 דומה לרציעה בכלי. נמצא שרבי דורש את הפסוקים במדת 'כלל
102 ופרט וכלל', ואי אפשר לפרש שהטעם שהוא סובר שפודים בעבדים
103 וקרקעות משום שדרש את הכתוב ב'ריבוי מיעוט וריבוי'.

104 מתרצת הגמרא: אֵין – אמנם כן, בְּעֻלְמָא רַבִּי כָּלִי וּפְרָטֵי דְרִישׁ,
105 וְהָבָא בפדיון הבן גם הוא דורש במדת 'ריבוי מיעוט וריבוי', בְּרִתְנָא
106 דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵא, דִּתְנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעֲלֵא, נאמר (ויקרא יא ט)
107 'אֵת זֶה תֹאכְלוּ מִכָּל אֲשֶׁר בָּמִים כָּל אֲשֶׁר לוֹ סַנְפִיר וְקִשְׁקֶשֶׁת בָּמִים
108 בָּמִים וּבְנִחָלִים אֹתָם תֹאכְלוּ', ונאמר בפסוק זה 'בָּמִים' שהוא 'כלל'
109 האומר שכל מיני הדגים הנמצאים בכל מים טעונים סימני טהרה,
110 ועוד נאמר 'בָּמִים', שְׁתֵּי פְּעָמִים בזה אחר זה ואחריהם סימני טהרה,
111 'בִּמְיָם וּבְנִחָלִים' ושמשמעו שרק דגים הנמצאים במים נובעים טעונים
112 סימני טהרה אך אלו שבמים מכוסים כגון אגמים אינם טעונים סימני
113 טהרה, אֵין זֶה נִידוֹן במדת כָּלֵל וּפְרָט, הואיל ושינה הכתוב לכתוב
114 פרט אחר שני הכללים, בהכרח כוונתו לגלות שלא תדרשנו במדת
115 'כלל ופרט' ככל התורה, אֵילָא במדת רִיבָה וּמִיעוּט, ורואים כאילו
116 לשון הפרט נאמרה בין הכללים, ודנים אותם כ'ריבוי מיעוט וריבוי',
המשך בעמוד סג

כלים של חמשים זה, ובפרק "מציאת האשה" (כתובות ז,א): לא יפחות לה
חמשים זה, ודיק בגמרא דחמשים זה פשיט קאמר, ולא דייק כלל מדרב יהודה
אמר רב אסי. וכתובת בתולה שהיא מאתים צוריים, בין למאן דאמר דאורייתא
בין למאן דאמר דרבנן, ואפילו כתובת אלמנה שהיא לכולי עלמא דרבנן – היא
מנה צורין ונראה לרבינו יצחק דלא מיייר
הבא אלא בשלעל, דומיא דתורה דכסף קצוב
האמור בתורה, שאין כתוב בתורה אלא
שקלים.

והראיון תני רב יוסף ב' – פירש
בקונטרס דהני גסינן: תני נמי
רב יוסף שלא יביא סיגה, כסף סיגים, אלא
טבעי. והא בריתא דרב יוסף לא לפרושי
אלא לסיעי. ופירש שמשמע ע' דמה צריך
להביא ברייתא לסיעי לברייא? ועוד:
דלא הוה ליה למימר "שלא יביא", אלא:
"לא יביא". ועוד: דמשמע כאחריות
דמפרש בכל חד טעמא! לכך נראה
דלפרושי טעמא אחר, דאם היה מביא שזה
כסף – זימנן דמיית נסבא וכסף סיגים
שלא ישהו שתי מעות כסף, ולא ימכרו לו
לעולת ראייה טובה באותה סיגה כאילו
היה מביא כסף טבעי. **כתב** לכהן שהוא
חייב לו חמש סלעים – בכתובות בריש
ה"ה"ש"א (ק,א) מייתי לה גבי פלוגתא
דבני יוחנן ורש לקיש ד"חייב אני לך מנה
בשטר". ופירש שם בקונטרס: כגון שכתב לו
בשטר ונתן לו בפני עדים, ופליגי מדחשיב
הודאה, דאלימא מילתא בשטר אף על גב
דלא אמר להם "אתם עדיי", ורבינו תם
מפרש: כגון שבא לחייב עצמו באותו שטר
אף על פי שאינו חייב לו כלום. וצריך
ליישב כל הסוגיא ושם פירשתי. **אימא**
ולא הקדשות בכל אלו – בפסחים (לה,ב)
וב"הזהב" (בבא מציעא נד,א) מייתי גבי
הקדש שחללו על גבי קרקע שאין פדיון,
מדכתיב: "ונתן הכסף וקם לו", משמע
דמהווא קרא קא דרשי. אבל אי אפשר
לומר כן, דבתורת כהנים בפרשת "זאם
בחקותי" דריש מ"וכל כהן פדיתו בשקל
הקדש", כדפירש שם בקונטרס. ולא חש
שם להביא אלא חד מקראי דכתיב בהו
"כסף" גבי הקדש. וכן מצינו בכמה מקומות,
שאין מביא עיקר הדרשה בכל דוכתא,
כדאייתי בקדושין (ג) ובבא קמא פ"א:
"בנעורה בית אביה" – כל שבח נעורים
לאביה, אף על גב דבהפחת נדרים כתיב.
וכן גיטין (כא,ב): ספר כורתה ואין דבר אחר
כורתה, דההיא דרשא ליתא לרבנן אלא
לרבי יוסי הגלילי.

אמר

דריש ריבוי ומיעוט! – **אין**, **עלמא רבי כללי** ו**פרטי דריש**, והבא – **בדנתא דבי רבי ישמעאל**,
בדנתא דבי רבי ישמעאל: "במים" שתי פעמים – **אין זה כלל ופרט, אלא ריבה ומיעט**.
ורבנן – **אמרי דאמרין במעשרבא**: כל מקום שאותה מוצא שתי כללות הסמוכים זה לזה –
הטל פרט ביניהם וזוים בכלל ופרט. "ולא בהקדשות". **פשיטא**, לא דידיה ניהו! – **אימא**:
ולא

זווא מאכא – שנפחתה צורתה. ולא הוה שקיל ליה, כלומר: לא היה ניקח בעיר
להוצאה, לא היה הדינר שקול ושוה לו כלום. **הא תו למה לי** – האי "ובלום"
הא תנא ליה: **משום אונס ומוציא שם רע** – איצטריבא ליה למיתני האי
"ובלום בשקל הקודש", משום דרישא לא תנא "שקל הקודש". ומיהו פשיטא לן
באין כולחו דסלעים ניהו, דהא בפדיון

הבן כתיב (במדבר ג): "חמשת שקלים
לגולגלת" ובעבד כתיב (שמות כא):
"שלוש שקלים יתן (בעל השור) לאדוני",
ובמפתח כתיב (שם כב): "כסף ישקול". אבל
באונס ומוציא שם רע לא כתיב "שקל",
וסלקא דעתך אמינא: והא דתנא ברישא
במנה צורי – כל חד וחד כי דיניה קאמר.
דהכיבא כתיב שקלים – חייב שקלים
צורים, והכיבא דלא כתיב שקלים – ליתבי
דינרי צורים. קא משמע לן סיפא: וכולם
בשקל הקודש. דמילף לפי מהדרי בכסף
קצוב מכסף קצוב, כדרב אסי דלעיל. אית
ספרים דכתוב הכי: "אטו כולחו בני פדיה
ניהו". וקפריין אמנהנין דנקט לשון פדיה
בכולהו, דקתני: "ובלום נפדין", והא לא
שייכא לשון פדיה אלא בבכור! תני: כל
הנפדין נפדין בכסף ושוה כסף. כל הנפדין
– כגון בכור אדם והקדשות ומעשר.
מעשר שני – אינו נפדה אלא בכסף טבעי
ולא בשוה כסף, ואפילו פרושות טבעות
שפיר דמי. **והראיון** – לקנות עולת ראייה
הנקנית בשתי מעות כסף, כדאמרין
בחגיגה (ב,א): הריייה שתי כסף. והנך שתי
כסף טבעות בעינן. **מצרפין שקלים**
לדרבנות – בני העיר ששולחין שקליהם
לירושלים מצרפין אותו ולוקחין מזה
דרבנות, הוו זהובים טבעים. לדרבנות –
אין, שאר זהב – לא, שאינו טבעי. ובמסכת
שקלים (ד) מפרש טעמא שמא תיחול
מרגליות ב'. והוא הדין לכל שוה כסף.
שמא יחול ונמצא הקדש מופסדי. אבל
טיבעא לא זייל. **וצרת הכסף** – דבר שיש
עליו צורה. **הכי רבינו: ראיון תני [נמי]**
רב יוסף – שלא יביא סיגה – כסף סיגים.
אלא טבעי. והיינו ברייתא, דרב יוסף לאו
לפרושי אלא לסיעי. **משנה אין פודין**
בכור אדם לא בעבדים ב' – אף על גב
דאמרין לעיל (מט,ב): בכסף ובשוה כסף.
ולא בשפחות – שאם יש לו שטר על
חבירו במשכנת סלעים, ונתנו לכהן שיגבה
אותו חוב בפדיון בנו – אינו פדוי. **ולא**
בהקדשות – מפרש בגמרא. **כתב לכהן**
שהוא חייב ליתן לו חמשה סלעים –
משום פדיון בנו. **ובנו אינו פדוי** –
כדאמרין בגמרא: שמא יאמרו פודין
בשטרות. **לפיכך** – דאמרין: חייב ליתן לו
חמשה סלעים, אם רצה הכהן לתנם
ולחזורם לו במתנה – רשאי, אבל
תקנתא אחרייתא ליכא. **יהיה לך ופדה**
תפדה – כשיהיה לך הפדיון אז יהיה פדוי,
והאי קרא לאהרן אמר ליה רחמנא. **גמרא**

מיעט – כסף ולא מידי אחרינא. **מיעט שטרות** –
בכלל ופרט. כדאמרין לקמן. **שהוקשו לקרקעות** –
קדושין (כא,א). **כמאי קא מיפלגי רבי דריש כללי ופרטי** –
של מתכת. ורבי יוסי כרבי יהודה דריש ליה כרבווי ומיעוט –
– כדתנא דבי רבי ישמעאל בשילוי "אלו טריפות" (חולין ז,א): כל מקום שנאמר "במים" –
אחריהן, כגון הכא: "את זה תאכלו מכל אשר במים אשר לו סנפיר וקשקשת במים", דהיינו שתי כללות, דמשמע דבכל מים בעינן סנפיר וקשקשת, ופרט כתיב אחריהם
"בימים ובנחלים", דמשמע: בימים ובנחלים שנובעים הם בעינן סנפיר וקשקשת, אבל הגדילים במים מכונסין – מיתאכלי בלא סנפיר וקשקשת. אין זה כלל ופרט –
לא דיינינן ליה בכלל ופרט, אלא מטליק דפרט ביניהן ודנין אותו ברבוי ומיעוט. והבא נמי: "ופדיו מכן חדש" – כלל, "תפדה" – חזר וכלל, דהיי שתי כללות הסמוכות
זה לזה והפרט אחריה, הלכך רבינו ומיעוט דרשין להו. **ורבנן** – דדרשי להו בכללי ופרטי כדאמרין במערבא.

אמר עולא דבר תורה בנו פדוי לכשיתן - לכאורה משמע בריש "הנושא" (כתובות קא, ב) דליתא לדעולא אלא לריש לקיש. ויש ליישב דאיתא אפילו לר' יוחנן. **אבל** חכמים אומרים אין בנו פדוי - תימנה, דמתניתין נמי קתני: חייב ליתן לו ובנו אינו פדוי! ויש לדחות: דאמר אינו פדוי - עד שיתן לו. ואתי מתניתין לאשמועינן דאפילו זקפם עליו במלוה -

לא הוה כאילו קבלם הכותן וחור וזהו הדין לו. וואם מחלם הכותן - אינו פדוי עד שיתן. **אמר** ליה לא גמרת ויהבת מידעם ביש עבדת - ויש לפרש "מידעם" לשון "מאומה", דמתרגמינן מידעם, כלומר, לא גמרת ויהבת מידעם. ועוד יש לפרש כן: מידעם ביש עבדת, כלומר, דבר רע עבדת. דמתרגמינן "דבר רע" (מלכים ב ד) - כל מידעם ביש. ויש ספרים דלא כתוב בהו "עבדת", אלא: "מידעם ביש" ותו לא. כלומר, דבר רע הוא, כלומר, דין עסק ביש. **הלכך** אין בנו פדוי - תימנה: מאי שנא ממנתה על מנת להחזיר, דאמרין בפרק קמא דקדושין (ז, ב) דבנו פדוי, דמסיק: בכולהו קניי ויש לומר: דהכא רבי חנינא לא היה רוצה לזכות אלא במתנה גמורה, דאסרין התם לעשות מפני שנראה כבון המייע בבית הגרנות, כדנפקא לן לעיל בפרק "עד כמה" (ז, ב) משום שנאמר "שחתם (את) ברית הלוי". ואף על פי שאותו סתם נותן לו - כפירש על מנת שיחזירו לו, וכיון דאיכא היכרא למילתא, ואין זה דברים שבלב, כמו זבין ולא איצטריך ליה לחזי בפרק "אלמנה" (בכתובות צו, א), ומיהו, קצת תימנה: דכיון שהיו רבי טרפון ורבי חנינא מחזירין כל שעה - נמצאו שחיתים בריש הלוי, שיפסידו חכמים שלא יתנו אלא להם, מפני שהם רגילים להחזיר! ויש לומר: שאין הנותן יודע בשעה שנותן אם יחזירו לו, ולא קרינא ביה "שחתם ברית הלוי", דמה לנו במה שיחזיר לו אחר כך. וגם שמא לא היו מחזירין אלא לעניים, ולא לאותם שהיו דומים להם לעשירים.

ולא בראי כבמוחזק ולא האשה בכתובה - בפרק "ש נחלץ" (בבא בתרא קה, ב) פסקין להכחא דאין הבכור נוטל פי שנים במלוה, בין שגבו מעות בין שלא גבו מעות. ומתוך כך נראה דאין גובה כתובה במלוה, כדתנן הכא: אין לה בראי. אבל רבי פירש, דאף על פי שהורע כח הבעל ובכור לענין מלוה, דחשבינן ליה לגבייהו ראי - לגבי כתובת אשה מיהא חשיבא מחוזקת, ואשה גובה כתובתה ממלוה. כדתנן בכתובות ב"הכותב" (פד, א): מי שמת והניח אשה ובעל חוב ויורשים והיו לו מלוה ופקדון ביד אחרים, רבי טרפון אומר: יתנו לכושל שבח, רבי עקיבא אומר: יתן ליורשים, שכולם צריכין שבועה ואין היורשין צריכין שבועה. אלא, אפילו לרבי עקיבא אם לא שצריכה שבועה - היתה גובה, אבל לפי שצריכה שבועה - גובין היורשין, ושוב לא תגבה האשה מהן, דהווי להו מטלטלי דיתמי דלא משתעבדי. ואם גבו קרקע בחובת אביהם - היא חוזרת וגובה אותם מהם בשבועה, כדן בעל חוב. או אם פטרה מן השבועה - גובה מלוה. ולא משום דלדידהו הוי מלוה ראי, דהא לא משתמיט התם שום

חכם להעמידה כרבי דוקא. אלא משמע דליכא מאן דפליגי, אלא כולי עלמא בין לרבי בין לרבנן אית להו דמלוה מחוזקת היא לגבי כתובת אלמנה. ואפילו לרבנן דאמרי מטלטלי לא משתעבדי לכתובה כלל, אפילו מחזים - נראה מתוך המטנה זו ד"הכותב" שהם מודים דמלוין דיתמי משתעבדי לכתובה. דהא ליכא למימר דרבי מאיר דאז, ולחכי אית ליה להחייב משנה דרשיבא כתובת אשה במלוה אף על גב דהוי מטלטלי דיתמי, דאז, שרבינו חכם מפרש שאפילו לרבי מאיר מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לכתובה, אלא מטלטלי דיבם דוקא, דעליה קאי בפרק "האשה שנפלה" (כתובות פא, ב). דלא מסתברא שיפה רבי מאיר לכתובה לגבות ממטלטלי דיתמי טפי מבעל חוב, איפכא מדרבנן שמגרעים כחה יותר מבעל חוב שלא לגבות ממטלטלי אפילו מיניה, כדמשמע בפרק "האומר" בקדושין (סו, ב) גבי שנים שבאו ממדינת הים ואשה וחבילה עמהם כו'. והוא דגבי ממטלטלי דנפלו קמי יבם במתניתין ד"האשה שנפלה" (כתובות פ, ב) - היינו משום דיבם במקום בעל קאי, וחשיב בהכי כמו מיניה, כיון דאגידה ביה מחמת נשואי הבעל. ונראה דברי רבינו חכם, דאם לא כן שיהא יבם מיניה - מנלן לרבנן דרבי מאיר דלא משתעבדי מטלטלי לכתובה אפילו מיניה? ועוד: דאם כן אין יתנו ליורשים שכולם צריכין שבועה ולא היורשין? גם כשינתנו ליורשין תגבה האשה מהם, כיון שתאמר דמטלטלי דיתמי משתעבדי לכתובה סבירא ליה: ועוד: תינח כתובת אשה, אבל בעל חוב מאי איכא למימנא? הא לא אשכחן תנא דאית ליה דמטלטלי דיתמי משתעבדי לבעל חוב. אלא על כרחין משום דמלוה אינה ביד היורשין - יפה כח אשה ובעל חוב טפי ממטלטלי שהם ביד היתומים. ותרי חומרי בכתובה לא שייכי הכא, כדפרישית בסוף "האשה שנפלה" (שם פב, א) דהא חומרא דרבי מאיר אינה כאן, כדפרישית, דהואיל והמלוה ביד אחרים - לא הוויא ממטלטלי דיתמי. ואם כן חומרא דרבי

ולא הקדשות נפדין בכל אלו - בעבדים שטרות וקרקעות. והתם נפקא לן מקראי, בתורת כהנים בפרשת ערכין. **שמא יאמרו פודין בשמורות** - אפילו אין נותנין כלום. אי נמי, בשטר שיש לו על חבירו. **בנו פדוי לכשיתן** - שהרי נתן הפדיון. **בבת אחת** - שהניח לפניו כולן חמש סלעים והלך לו. **בוה אחר זה** - ולכתוב אחר. הכי תניא ליה בתוספתא -

יצא נפלו - הכותן והחזירין לו - יצא. רבי **טרפון** - כהן היה. **רבי חנינא** - כהן היה. **אזיל ויתבי קמיה** - כדי שיראנו מהלך ובא לפניו, ויחזיר לו חמש סלעים שנתן (לפדיון) בנו. **אמר ליה לא גמרת ונתת** - נתניה גמורה, אלא כדי שאחזירם לך. **מידעם ביש עבדת** - דבר רע עשית, הלכך אין בנך פדוי אם אחזירם. לשון עשית: אפילו לא אחזירם אין בנך פדוי. **מנלן** - דחייב באחריותו. ואף על גב דקא נסיב קרא במתניתין קבעי מנלן, ולקמן פריך ליה רב פפא. **אתיא ערך ערך** - כתיב הכא בבכור (במדבר יח): "ופדויו מכן חדש תפדה בערכך", מה ערכין חייב באחריותו עד שיבאו לידי גזבר, כדאמר בפרק בתרא דשחיטת חולין (קלט, א): "ונתן את הערכך ביום ההוא" וגו' (ויקרא כו) - חולין הן בידך עד שיבאו לידי גזבר. **מה עולת ראייה חייב באחריותה** - דהא חובה היא עליה. דלא רעהה היא מנדר, שאם מתה או נגנבה - חייב באחריותה, דכתיב דטעין ליה אכתפיה דמי. ועוד, דכתיב (שמות כג): "לא יראו פני ריקם", ואם מתה או נגנבה ולא פרע ליה - אישתכח דאיתחזי ריקם בעורה. אבל מ"ל יראו" דבכור לא הוה שומעין, דההוא לא פנים ממש קאמר, דהא לא בעורה מייחיה לה, דלכתוב יחייב ליה, והוה אמינא בהפרשה סגינא ליה. **קרא לקרא** - קרא צריך לאיתויי לסייעי לקרא הא תנא דמתניתין קרא אחרינא קנסיב לה: **מנלן** - דחייב לתת לאחר מיתה. **ערך ערך מערכין** - דאמר במסכת ערכין (כא, א) אמר "ערכי עלי" ומת - יתנו היורשים. אמר "ערך פלוני עלי" ומת - על הנודר ליתן. ומקרא יליף במסכת ערכין ובתורת כהנים: יכול אם אמר "ערך פלוני עלי" ומת יהא פטור - תלמוד לומר: "יעריבנו" - אפילו מת. והכי נמי כי מת לאחר שלשים - נתחייב האב בפדיונו. **מה עולת ראייה יורשין חייבין** - דעולת חובה היא. הכא נמי כי מת לאחר שלשים - נתחייב האב בפדיונו. וגבי עולת חובה תנן: האשה שהביאה חטאתה ומתה - יביאו יורשין עולתה. **אף כאן יורשין חייבים** - לאחר מיתת האב והבן, דהווי מחזייבין ומתו. **משנה בנכסי האם** - נכסי מלוה. **כשנכח** - אם השביחו נכסים לאחר מיתת האב קודם שחלקו אין הבכור נוטל פי שנים בשבח. אלא שמך מה שהיו שוק בשעת מיתת אביהן, והבכור שנטל פי חלקים בקרקעות - יתן מעות לפי ששוה שבח חלק השני שנטל בשביל הבכורה, ואותן מעות יחלקו בין כולם. **בראי** - בנכסים שלא היה אביהן מחוזק בשעת מיתתו, אבל ראיין היו ליפול לו בירושה, ונפלו להן לאחר זמן - אין הבכור נוטל פי שנים בהן.

ולא

ולא הקדשות נפדין בכל אלו. **"כתב לכהן שהוא חייב לו המשא סלעים"** - חייב ליתן לו. **כו. אמר עולא: דבר תורה בנו פדוי, מאי טעמא אין בנו פדוי - גזירה שפא יאמרו פודין בשטר. תני תנא קמיה דרב נחמן: בנו פדוי לכשיתן. אמר ליה רב נחמן: זו דברי רבי יוסי ברבי יהודה סתימתא, ואמרי לה: זו דברי רבי אלעזר ברבי שמעון סתימתא; אבל חכמים אומרים: אין בנו פדוי. והלכתא: אין בנו פדוי. "לפיכך אם רצה הכהן ליתן לו במתנה - רשאי". תנינא להא, דתנו רבנן: נתנו לעשרה כהנים בבת אחת - יצא, כזה אחר זה - יצא, נטלו והחזירו לו - יצא. וכך היה מנהגו של רבי טרפון, שהיה נוטל ומחזיר, וכששמעו חכמים בדבר אמרו: קיים זה הלכה זו. הלכה זו ותו לא אלא: קיים זה אף הלכה זו. רבי חנינא היה רגיל וסקיל ומחזיר, חייבה לההוא גברא דהוה קא אזיל ואתי קמיה, אמר ליה: לא גמרת ויהיבת, מידעם ביש, הילכך אין בנו פדוי. "המפריש פדיון בנו ואבד - חייב באחריותו". מנלן אמר רבי שמעון בן לקיש: אתיא "ערך" "ערך" מערכין, רב דימי אמר רבי יונתן: "וכל בכור בניה תפדה ולא יראו פני ריקם", וילף "ריקם" "ריקם" מעולת ראייה, מה עולת ראייה חייב באחריותו - אף פדיון הבן חייב באחריותו. מתקיף לה רב פפא: קרא לקרא אלא אמר רבי פפא: הא - בדתני טעמא: "היה לך אף פדה תפדה", וכי איתמר דריש לקיש - ארישא איתמר: מת לאחר שלשים יום, אף על פי שלא נתן - יתן, מנא לן אמר רבי שמעון בן לקיש: אתיא "ערך" "ערך" מערכין, רב דימי אמר רבי יונתן: "וכל בכור בניה תפדה ולא יראו פני ריקם", מה להלן יורשין חייבין - אף כאן יורשין חייבין. **משנה הבכור נוטל פי שנים בנכסי האב, ואינו נוטל פי שנים בנכסי האם. ואינו נוטל בשבח, ולא בראי כבמוחזק.** ולא**

ההוא, ואודות האמור בערכין דרשו בחולין (קלמ). שאם הפריש
מעות לשלם את הערך שהתחייב בו, הרי הם חולין ביד הבעלים עד
שיבואו לידי הגזבר, ואם אבדו קודם לכן חייב לשלם אחרים תחתיהן,
שעדיין לא נעשו למעות הקדש. וכיון שבשני דינים אלו נאמר לשון
‘ערך’, יש ללמוד בגזירה שוה שכשם שבתשלומי ערכין חייב
באחריותו עד שיבואו לידי גזבר, כך גם בפדיון הבן חייב באחריות
הדמים עד שיבואו ליד כהן.
הגמרא מביאה מקור נוסף: **רַב דִּימִי אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹנָתָן**, נאמר
בפדיון בכור (שמות לר כ) **‘וְכָל בְּכוֹר בְּנֵיךָ תַּפְדֶּה וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי
רִיקָם, וְיִלְיֶיךָ – וְדוֹרְשִׁים גִּזְרָה שׁוּהָ רִיקָם’** [מְעוֹלָת רִיאִיָּה
שְׁנֵאמַר בַּהּ (שם כג טו)] **‘וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רִיקָם’**, והיינו שאסור לעולי
הרגל להיכנס לעזרה בלא שיבואו עמם קרבן ולכן מי שאבד קרבנו
חייב להביא אחר, וכך היא הדרשה, **מֶה עוֹלָת רִיאִיָּה** אם מתה קודם
שהביאה לעזרה, **חֵיִיב בְּאַחֲרֵיּוֹתָיו** וצריך להביא עולה אחרת, **אִם
פָּדִיִן הֵבֵן** שהפרישו ואבד, **חֵיִיב בְּאַחֲרֵיּוֹתָיו** ומביא אחר תחתיו.
הגמרא מקשה על שני המקורות: **מִתְקַן לָהּ רַב פֶּסָא** על ריש לקיש
ורב דימי, **קָרָא לְקָרָא** – וכי צריך לסייע פסוק אחד על ידי פסוק אחר,
זהרי המשנה פירשה שהמקור לחיוב אחריות במעות פדיון הבן קודם
שניתנו לכהן הוא ממה שנאמר לגבי בכור אדם ובכור בהמה
(במדבר יח טו) **‘יִהְיֶה לָּךְ’**, והמשך הפסוק **‘אִתְּךָ פֶּדִיָּה תַּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר
הָאָדָם’**, ודרשו שרק כאשר יזיה כסף הפדיון ביד הכהן, יזיה הבכור
פדיו, ואם כן, למה הוצרכו ריש לקיש ורב דימי ללמוד את חיוב
האחריות בדמי פדיון הבן מגזירה שוה. מתרצת הגמרא: **אֵלָּא אָמַר
רַב פֶּסָא, הָא –** מקור דין זה, שהאב חייב באחריות דמי הפדיון עד
שיבואו לידי הכהן, הוא **בְּדִקְתֵּנִי מִצֶּמֶא** – כפי הטעם ששינוי
במשנה, שנאמר לגבי בכור אדם ובכור בהמה (במדבר יח טו) **‘יִהְיֶה
לָּךְ, אִתְּךָ פֶּדִיָּה תַּפְדֶּה אֶת בְּכוֹר הָאָדָם’**, וכאמור, **וְכִי אִיתְּמַר** [ומה
שנאמר] בבית המדרש בשם **רִישִׁי לְקִישִׁי**, שלומים מגזירה שוה
‘ערך’ ‘ערך’ מערכין, **אֲרִישָׁא אִיתְּמַר** – על הדין שברישא נאמר,
היינו על המשנה לעיל (מטז), ששינוי בה שאם **מָת הָבֵן לְאַחֵר**
שמלאו לו **שְׁלִשִּׁים יוֹם**, **אָף עַל פִּי שְׁעָדִיין לֹא נָתַן** האב את דמי
הפדיון, **וְעַל כֹּךָ** שאילה הגמרא. **מָנָא לָן** [ומנין לנו] דין זה, ועל
כך **אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ, אֲתֵיָּא –** דין זה נלמד בגזירה שוה
‘ערך’ ‘ערך’ **מִעֲרֵכִינִי**, שבערכין שנינו (ערבין כ). שאם אמר ‘ערך
פלוגי עלי’ חייב הנודר ליתן כפי ערכו אף שמת אותו פלוני שהעריכו,
ולמדים כן לפדיון בכור, שכיון שמלאו לו שלוששים יום והתחייב האב
לפדותו, שוב אין מיתת הבן פוטרתו מחיובו. ורב דימי אָמַר בשם רבי
יוֹנָתָן, מקור אחר לכך, שלמדים מהכתוב **‘וְכָל בְּכוֹר בְּנֵיךָ תַּפְדֶּה
וְלֹא יֵרָאוּ פָנַי רִיקָם’**, ודרשו, **מֶה לְחַלְקִי**, לגבי עולת ראייה, אם
התחייב בה האב ומת הוֹרֵשִׁין חֵיִיבִין להביאה תחתיו, **אִם כָּאֵן**, לגבי
בן שמת לאחר שמלאו לו שלוששים יום, כבר חל החיוב על האב, ואף
אם מתו האב והבן, הוֹרֵשִׁין חֵיִיבִין לשלם את דמי הפדיון.

משנה

המשנה עוסקת בדיני ירושת בכור ובעניינים אחרים המשתנים לה
בדיניהם. נאמר בתורה (דברים כא יז) **‘כִּי אֶת הַבְּכֹר וגו’ יִפִּיר לָתֵת
לוֹ פִּי שְׁנַיִם**, ויש ללמוד מהכתוב שבכור נוטל פי שנים בנכסי אביו.
המשנה מבארת מאלו נכסים נוטל הבכור את החלק הנוסף, ומאלו
נכסים אינו נוטל אותם: **הַבְּכֹר הַנוֹטֵל רֹאשׁוֹן לְאָבִיו, נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם
בְּנִכְסֵי הָאָב, וְאִינוֹ נוֹטֵל פִּי שְׁנַיִם בְּנִכְסֵי הָאֵם**, כלומר, שאין לו חלק
נוסף אלא בנכסים שהותיר האב אחריו, ולא בנכסים שהותירה האם
שבהם הרי הוא ככל האחים ונוטל חלק אחד בלבד.
וְאִינוֹ נוֹטֵל הַבְּכֹר חֶלֶק נוֹסֵף בְּשִׁבְחָה שֶׁהִשְׁבִּיחוּ הַנִּכְסִים לאחר מיתת
האב קודם שחלקו את הירושה, אלא עושים שומא כמה היו שוים
הנכסים בעת מיתת האב, והבכור נוטל מהשבח רק חלק אחד, כבן
פשוט, ומשלם על השבח שהשביח חלקו השני שנטל מדין בכור,
ותשלום זה מתחלק בין כל האחים. **וְלֹא נוֹטֵל הַבְּכֹר חֶלֶק נוֹסֵף
בְּרֹאשִׁי** – בנכסים שלא היו שייכים לאב בעת מיתתו אלא רק היו
ראויים ליפול לרשותו לאחר זמן, כאשר הוא נוטל חלק נוסף
בְּמִחוּץ – בנכסים שהיה האב מוחזק בהם בעת מיתתו.

וְלֹא הִקְדָּשׁוֹת – וגם ההקדשות אינם נפדים בְּכָל אֵלּוּ – בקרקעות
עבדים ושטרות.
שנינו במשנה: **כֶּתֶב לִכְהֵן שֶׁהוּא חֵיִיב לוֹ חֲמִשָּׁה סָלְעִים חֵיִיב לִיתֵן
לוֹ בֹו** ובנו אינו פדוי.
הגמרא מבארת את דברי המשנה: **אָמַר עוֹלָא דְבַר תוֹרָה** – מעיקר
הדין האמור בתורה, אם התחייב לכהן בשטר שיתן לו חמשה סלעים
לפדיון הבן, **כִּנּוּ פְדוּי** [לְכַשְׁיָתָן] האב לכהן את המעות שהתחייב
בשטר, ואינו צריך לתת עוד מעות אחרים לשם פדיון הבן. ו**מֵאִי
מִצֶּמֶא** אמרו חכמים שהנותן שטר התחייבות שלו לכהן **אֵין כִּנּוּ
פְדוּי**, עד שיתן חמשה סלעים אחרים, דין זה הוא גְּזֵירָה שְׁמָא יֵאמְרוּ
שְׁפוּדִין בְּשִׁטָּר לְכַד אִף אִם לֹא יִפְרַע אַחֵר כֶּךָ.
הגמרא מביאה מחלוקת בדבר: **תַּנֵּי תַנָּא** – אחד האמוראים שהיה
שונה ברייתות שנה **קָמִיָּה** [לפניו] **דְּרַב נַחֲמָן בְּרִייתָא**, בה נאמר
שבאופן האמור **כִּנּוּ פְדוּי** לְכַשְׁיָתָן האב לכהן את המעות שהתחייב
בשטר, ואף מדרבנן אינו צריך לתת עוד מעות אחרות לשם הפדיון.
אָמַר לִיה רַב נַחֲמָן, זו דְּבַרִּי רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי יְהוֹדָה סְתִימָתָא –
שנשנו בברייתא בסתמא בלא לפרש את שמו, ו**אָמַרִי לָהּ** [וְיֵשׁ
שֶׁאִמְרוּ] שרב נחמן אמר לאותו אמורא **זו דְּבַרִּי רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי
שְׁמַעוֹן סְתִימָתָא**, **אֲבָל חֲכָמִים אוֹמְרִים**, שאין **כִּנּוּ פְדוּי**, וכאמור
במשנה, וצריך לתת עוד מעות אחרים לשם פדיון הבן, כי גזרו
חכמים שזמא יאמרו שהוא נפדה בשטר אפילו אם לא נתן לו אחר כך
את החמשה סלעים.
הגמרא מכריעה במחלוקת זו: **וְהִלְכְתָּא** שהכותב שטר התחייבות
לכהן, אף שפרע את דמיו, **אֵין כִּנּוּ פְדוּי** עד שיתן מעות אחרים לשם
פדיון הבן.
שנינו במשנה: מאחר שהכותב לכהן שטר התחייבות אין בנו פדוי
ועליו לפדותו שנית, **לְפִיכָךְ אִם רָצָה הַכֹּהֵן לִיתֵן לוֹ לֹאב בְּמִתְנָה**
את מעות הפדיון שפדה בהם פעם שניה, **רְשָׁאִי**.
הגמרא מביאה שהדין המבואר במשנתנו נאמר גם בברייתא: **תַּנֵּינָא
[שנינו] בדין זה המוחזק במשנתנו סיוע לָהּ [לדין זה] דְּתַנּוּ רַבִּין
בְּרִייתָא**, **נָתַן הָאֵב וְאֵת פְּדוּיִן בְּנוֹ לְעֶשְׂרָה בְּהֵנִים בְּכֵת אַחֶת**,
שהניח לפני כולם יחד חמש סלעים והלך לו, **יָצָא יְדֵי חוּבְתוֹ** בפדיון
הבן. וכן אם נתן לכהן אחד את חמשת הסלעים בָּזָה אַחֵר זֶה, **יָצָא**.
ואם **נָטְלוּ** הכהן לכסף הפדיון ו**הִחְזִירוּ לוֹ** [לֹאֵב], **יָצָא**, כמבואר
במשנתנו שרשאי הכהן לתת לאב את מעות הפדיון במתנה, ודין
המשנה מסייע לדברי הברייתא.
הגמרא מביאה את סיום הברייתא: **וְכֵךְ הָיָה מְנַהֲגוּ שֶׁל רַבִּי מִרְפָּן**,
שהיה כהן, **שֶׁהָיָה נוֹטֵל אֶת דְּמֵי פְדוּיִן הָבֵן וּמְחִיר אוֹתָם לֹאֵב,**
וּכְשֶׁשְׁמַעוּ חֲכָמִים בְּדַבְּרֵי אֲמָרוּ במה שהחזיר את המעות, **קָיִים זֶה
– גִּילָה רַבִּי טַרְפוֹן לְכָל הַלָּכָה זֶה שְׁנִיתָן לְהַשִּׁיב אֶת דְּמֵי פְדוּיִן הָבֵן,**
ושאף על פי כן הבן פדוי. הגמרא מבררת את לשון הברייתא. שואלת
הגמרא: וכי רק הַלָּכָה זו קיים רבי טרפון, ו**תָּנוּ** [וְיֵשׁ אֲרֵי הַהִלְכוֹת] **לֹא
קָיִים**, מובנת גזירה שוה **אֵלָּא** כוונת חכמים לומר שקָיִים זֶה [ורבי
טרפון] **אִם הַלָּכָה זֶה**. כוונת חכמים בדבריהם היא לומר, כי במעשיו
פרסם לכל שהחזרת המעות אינה מגרעת בחלות הפדיון.
הגמרא מביאה מעשה אודות השבת דמי הפדיון: **רַבִּי תַנִּינָא** שהיה
כהן, **הָיָה רָגִיל וְשִׁקִּיל וּמְחַדֵּר** – היה נוהג ליטול את מעות הפדיון
ולהחזירם לאב. פעם אחת חָזִירָה – ראה רבי תנינא **לְהוּא נִבְרָא –**
לאדם אחד שפדה את בנו אצלו, **דִּתְּהוּ קָא אוּיל וְאִתִּי קָמִיָּה –**
שאחר הפדיון היה עובר ושב לפניו, כדי שיבחין בו רבי תנינא ויחזיר
לו את מעותיו. **אָמַר לִיה רַבִּי חֲנִינָא**, ממעשיך ניכר **דְּלֹא נִמְרָתָ
בְּדַעְתְּךָ וְיִהְיֶיבָת [ונתת] אֶת הַמְּעוֹת בְּלֵב שֶׁלֶם**, ולכן אתה מחזכה
שאשבע לך, ו**מִדְּעָם בִּישׁ** [דבר גרוע] הוא, ו**הִילָכָה אֵין כִּנּוּ פְדוּי**.
שנינו במשנה: **הַמְּפָרִישׁ פְּדוּיִן כִּנּוּ וְאֲבָד חֵיִיב בְּאַחֲרֵיּוֹתָיו**.
הגמרא מבררת את המקור לדין המשנה. שואלת הגמרא: **מָנָלָן
[ומנין לנו] דין זה**, שאם אבדו המעות חייב האב באחריותו ועליו
לתת מעות אחרות לכהן. משיבה הגמרא: **אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן
לָקִישׁ, אֲתֵיָּא –** דין זה נלמד בגזירה שוה ‘ערך’ ‘ערך’ **מִעֲרֵכִינִי**,
שנאמר לגבי פדיון בכור (במדבר יח טו) **‘יְפֻדְיוּ מִן חֶדֶשׁ תַּפְדֶּה
בְּעֶרְכָּךְ’**, ונאמר בפרשת ערכין (ויקרא כז כג) **‘וְנָתַן אֶת הָעֶרְכָּךְ בֵּינִים**

המשנה מביאה עניינים אחרים שדיניהם כדיני ירושת בכור. ולא
האשה נוטלת בפרעון כתובתה מנכסים אלו, כלומר, שאינה נפרעת
אלא מהנכסים שהיו בידי בעלה בשעת מיתתו ולא ממה שהשביחו
הנכסים אחר כך, או שבאו אחר כך ובחייו היו רק ראויים לבוא,
ואפילו אם אין במה שהיה בעת מותו כדי חוב כתובתה. ולא הקנות
במוזנותיהן – אשה שהיו לה בנות מבעלה הראשון, ונשאת לאחר,
וקבל עליה לזון אותן כמה שנים, אינן נוטלות את המזונות שהתחייב
עבורן, אלא מהנכסים שהיו בידי בשעת מיתתו, ולא ממה שהשביחו
הנכסים אחר מותו, או מהנכסים שהגיעו לרשותו אחר מותו ובחייו
היו רק ראויים לבוא. ולא (את) היבם – המייבם את אשת אחיו
ואחר כך מת אביו, שהוא נוטל פי שנים בירושת אביהם שנאמר
(דברים כה ו) 'והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו המת',
ודרשו ביבמות (כד.) שהיבם עומד תחת אחיו המת ונוטל שני חלקים,
חלקו וחלק המת, אף דינו כבכור, ואינו נוטל בחלק אחיו המת אלא
מהנכסים שהיו בידי האב בשעת מיתתו, ולא ממה שהשביחו הנכסים
אחר מותו, או מהנכסים שהגיעו לרשותו אחר מותו, ובחייו היו רק
ראויים לבוא.

המשנה שבה וכוללת כלל אחד לכל הדינים האמורים למעלה:
ובולים – הבכור בחלקו בירושת אביו, האשה בכתובתה, הבנות
במוזנותיהן, והיבם בחלק שירש מאביו במקום אחיו, אין נזמלין
בשבח שהשביחו הנכסים לאחר מיתת המוריש קודם שחלקו את
הירושה, ולא נוטלים בראוי – בנכסים שלא היה המוריש מוחזק
בהם בעת מיתתו, אף שהיו עתידים ליפול לרשותו לאחר זמן, אין
נוטלים בהם בשם שנוטלים בנכסים שהיה האב מוחזק בהם בעת
מיתתו.

גמרא

שנינו במשנה: הבכור נוטל פי שנים בנכסי האב ואינו נוטל פי שנים
בנכסי האם. הגמרא מבררת את המקור לדין זה. שואלת הגמרא:
מאי טעמא – מהו הטעם שהבכור אינו נוטל פי שנים בנכסי האם.
מבאר הגמרא: אמר קרא – נאמר בפסוק (דברים כא יו) 'כי את
הבכר בן השנואה יביר לתת לו פי שנים בכל אשר ימצא לו כי הוא
ראשית אנו לו משפט הבכרה', ויש לדורשו שמשפט הבכרה,
שנוטל הבכור בנכסים פי שנים, נאמר 'לו', דהיינו לאיש, דהיינו לאב,
ואין משפט הבכרה לאשה, דהיינו לאם, ואין לבכור חלק פי שנים
בנכסיה.

שנינו במשנה: ואינו [הבכור] נוטל בשבח.

הגמרא מבארת את המקור לדין זה: דבתיב (שם) 'לתת לו פי שנים
בכל אשר ימצא לו', ומשמע שאינו נוטל פי שנים אלא בנכסים
עצמם שהיו לאב בשעת מיתתו, ולא בשבח שנוסף עליהם אחר מיתתו.

שנינו במשנה: ולא – ואין הבכור נוטל בראוי במוזנות.

הגמרא מבארת את המקור לדין זה: דבתיב (שם) 'לתת לו פי שנים
בכל אשר ימצא לו', כלומר, שאינו נוטל פי שנים אלא בנכסים שהיו
לאב בשעת מיתתו, ולא באלו שהיו עתידים לבוא לרשותו לאחר
מיתתו.

שנינו במשנה: ולא האשה בכתובתה – שאין האשה נפרעת
בכתובתה משבח ששבו נכסים או מנכסים שבאו לרשותו לאחר

מיתתה.

הגמרא דנה בדברים אלו. מקשה הגמרא: איני – וכי כך הוא הדין,
והאמר שמואל, בעל חוב שהלוה לחברו מעות, והלוה מכר את
נכסיו המשועבדים, והושבחו על ידי הלוקחות, הרי בעל חוב גובה
מהלוקחות את גוף הנכסים עם השבח שהשביחו, ואם כן מדוע
האשה אינה גובה את כתובתה ממה שהשביחו נכסי בעלה. מתרצת
הגמרא: אמר רבי אבהו, מקולי כתובה שנו כאן – זהו אחד
מהדינים שהקלו בדיני כתובה ביחס לדיני בעל חוב. והטעם שהקלו
בכתובה, משום שיותר משהאיש רוצה לישא אשה, האשה רוצה
להנשא לאיש, ואינה כבעל חוב שעושה בממונו טובה ללוה ואינו
צריך להפסיד מחמת טובה שעשה.

שנינו במשנה: ולא הקנות במוזנותיהן – שאינן נוטלות את המזונות
משבח ששבו נכסים או מנכסים שבאו לרשותו לאחר מיתתו.

הגמרא מבארת את טעמו של דין זה: מאי טעמא – מפני מה אינן
נוטלות בראוי ובשבח, משום שהנא' שמתנה אדם עם אשתו
בכתובה, בכתובה דמי – נחשב כחלק מהכתובה עצמה, וכשם
שאינה נוטלת לפרעון כתובתה מנכסים אלו, כאמור למעלה, כך גם
לגבי התחייבותו בכתובה לפרנס את הבנות, אינן נוטלות מנכסים
אלו.

שנינו במשנה: ולא (את) היבם נוטל את חלק אחיו המת בירושת
אביהם, בנכסים אלו.

הגמרא מבארת את טעמו של דין זה: מאי טעמא, אינו נוטל מנכסים
אלו, משום שבכור קרייה רחמנא – התורה קראה ליבם בכור,
שנאמר (דברים כה ו) 'והיה הבכור אשר תלד יקום על שם אחיו',
ולמדו ביבמות (כד.) שהכוונה לאח הגדול מבין האחים שמצותו
לייבם, וכשנוטל את חלק אחיו בירושת אביהם דינו כבכור, ועל כן
אינו נוטל מנכסים הראויים לבא ומשבח שהשביחו נכסי האב לאחר
מותו.

כאמור, אין יבם יורש נכסים שהיו ראויים לבוא לאחר מיתתו,
ובכללם שבח שהשביחו נכסים לאחר מיתתו, ועדיין לא התחלקו בין
האחים. הגמרא מביאה מחלוקת באיזה שבח מדובר: אמר אבהו, לא
שנו – לא נאמרה דין זה שאין היבם נוטל בשבח שהשביחו נכסי אביו,
אלא בשבח ששבו נכסים בזמן שבין מיתתו של האב ליבום, אבל
בשבח ששבו הנכסים בזמן דבין ושבין היבום לחלוקה של
הנכסים בין האחים, שקיל – נוטל היבם את החלק שהגיע לאחיו
המת בנכסי אביהם. מאי טעמא, מפני ש'יקום על שם אחיו המת'
אמר רחמנא [אמרה תורה (שם)], ותר' כבר ייבם וקם לו חלק אחיו
ליטלו, ונמצא שהשביחו הנכסים ברשותו.

רבא אמר, אפילו בשבח שהשביחו הנכסים בזמן דבין היבום
לחלוקה, נמי לא שקיל – גם בשבח זה אין היבם נוטל את חלק אחיו.
מאי טעמא, שכיון שנאמר (שם) 'והיה הבכור אשר תלד יקום על
שם אחיו', משמע שהתורה החשיבה את היבם כבכור, ועל כן יש
ללמוד ולומר, מה בכור אין לו חלק בשבח שהשביחו נכסי הירושה
קודם חלוקה, אף יבם נמי אין לו חלק בשבח שהשביחו הנכסים
קודם חלוקה, ואפילו כבר ייבם את אשת אחיו.

שנינו במשנה: ובולים – הבכור, היבם, האשה בכתובתה, והבנות
במוזנותיהן, אין נזמלין בשבח.

ולא האשה בכתובתה — לא בשבח שהשיבחו. אם אינם שוין הנכסים בשעת מיתת בעלה כדי שיעור כתובה, ואחר כך השיבחו — אינה נוטלת אלא כמה שהיו שוין, ולא בראוי כבמחזק. ולא הכנות — שהיה מקבל עליו לזון את בתה שהיה לה מאיש אחר חמש שנים — אינה נזונת לאחר מיתתו אלא לפי מה שהנכסים שוין, לא בשבח ולא בראוי. ולא

היבם — שנטל פי שנים, חלקו חלק המת. שייבם את אשתו — אינו נוטל [בחלק] אחיו לא בשבח ולא בראוי. וכולן אין נוטלים כו' — מפרש בגמרא אמאי נקט ליה. גמרא כי הוא ראשית אינו ולו משפט הכבורה — משמע דאדידיה קאי. כלומר, בבכור משפט הכבורה ולא בכנסית אשתו. לו — לאב בשעת מיתתו. בעל חוב — שהלוח לחבירו מעות ומכר לזה הנכסים והשיבחו לקוחות — טורף בעל חוב הגוף והשבח. ודף אשה נמי בעלת חוב היא. מקולי כתובה — זה אחד מקולי כתובה. בכור קרייה רחמנא — והיה הכבור אשר תלד' ומוקמין ביבמות (כד, א) דביבם מיירי, וקאמר רחמנא דמצוה לייבם בגדול. יקום על שם אחיו — והיינו לנחלה, כדאמר ביבמות (כד, ב): בכור קרייה רחמנא. ודינו כבכור, דלא יטלו בראוי, ובשבח בין מיתת אביהם לייבום. והרי קם — משמע שנשא אשת אחיו (כמו) וקמו פי שנים בבכסו בברשותו. וכי אשבח — בברשותו אשבח ונטל פי שנים אף בשבח. שרשא

נתן אף כאן. דהא מילתיה דרבי טרפון דאמר יתנו לכושל שבהם, ורבי עקיבא נמי היה מודה ליה — אי לאו טעמא דכולן צריכין שבעה, ואין הירושין צריכין שבעה. ומסתבר דאתיא אפילו כרבנן דפליגי ארבי נתן. והיינו טעמא דלא שייכא דרבי נתן — לפי שלא היה ממון זה ביד היתומים מעולם, אלא עבשיו באין ליטול מכח ירושה ועדיין לא בא לידם. להכי מודו ביה רבנן לרבי נתן שניתן לבעל חוב ולכתובה אשה. אף על גב דלא סבירא להו כרב נתנן במחיי דמלוא, שאז יאמרו שאין מוציאין מלוא שיש לו ביד אחרים לבעל חוב ולכתובה גרושתו, לפי שיש לו כח גדול בממון זה [ויש] ביד אחר, [ויתר] ממנה שיש ליתומים במה שהניח אביהם ביד אחרים, שלא היה מעולם בידם ולא בא מידם ליד אותן אחרים. והניח פירות תלושין דקמינא נמי היתם: כל הקודם בהם זכה, ואפילו בה רבי טרפון ורבי עקיבא בריש המשנה, במלוא ופקדון ביד אחרים (כתובות פד, א) — ההיא נמי בפירות שאינם ביד היתומים מיירי, כדקתני כל הקודם בהם זכה, דמשמע בין יורשים בין אשה בין בעל חוב, כל הקודם בהם זכה, לפי שאינם ליתומים בהם כח מהאשה ובעל חוב יותר משאר מטלטלי דיתמי. והשתא דתקון רבותינו הגאונים שינוי אשה ובעל חוב ממטלטלי דיתמי — גובה אשה אפילו ממלוא אביהם של יתומים, בין גבו קרקע בין גבו מעות. דמלוא לא חשיבא ראוי לגבי כתובה, אלא מחזק הוי, כדפרישית. וכלאו האי דהיתומות ד"הכתוב" (כתובות פד, א) שהוכחתי ממנה דמלוא מחזקת לגבי כתובה, גובה אשה כתובתה

ממלוא יתומים בזמן הזה, אפילו גבו מעות מכח תקנת הגאונים. רמיה דעשו מטלטלי במקרקעי — הוה ליה מטלטלי שגבו יתומים בחוב אביהם משועבדים לבעל חוב דאביהם מדריבין נתן, דמהאי טעמא חשבינן ליה לקרקע שגבו יתומים (חשובין) משועבדים מהאי טעמא כאילו אביהם גבאן מחיים. ולהכי ליכא למימר דליתוי ראי לנענן כתובה כמו לשאר דברים. מיהו קשה: מכל מקום הוה תרי חומרי בכתובה, שתקנת הגאונים שהתגבה אשה ממטלטלי דיתמי, (ואי טעון) ותקנת נמין שהתגבה אפילו ממלוא הבעל כבגבו היתומים מעות מדריבין נתן יש לומר: לגמרי עשו הגאונים במקרקעי. ועוד: שרבינו תם שאומר שתקנת הגאונים דארייתא — אינם תרי חומרי כלל, ואף על פי שאמרת כי גם בלא מלוא יתמי מכח תקנת הגאונים אין להוכיח כל כך שיהיו מטלטלי שגבו יתומים בחובות אביהם משועבדים לבעל חוב ולכתובה אשה מטעם דרבי נתן כמו קרקע, כשגבו קרקע, כיון דאלין שיעבוד קרקע לענן טריפה מלקוחות טפי משיעבוד מטלטלי, אף יש להוכיח דאשה גובה ממלוא מהדאי ד"הכתוב" כמו שפירשתי. וכן עמא דבר להגבות לנשים ממלוא של בעליהן. ולא דאשה בכתובתה ולא הכנות במזונותיהן ולא היבם — דא דלא חשיב (בעלים) ובעל, דאמר רב פפא ב"ש נחלין" (בבא בתרא קה, ב). הלכא: אין הבעל נוטל בראוי כבמחזק — משום דשבח נוטל, כדפירש רבינו שמואל התם. דכיון דאין יורש אלא הוא — זוכה בכנסים מיד, (ובירשותו באו לשבח) וברשותו בא השבח. ונראה דכיון שאין הבעל נוטל בראוי — כמו כן אינו נוטל ממלוא אשתו, אפילו מה שהלוחות מנכסי מלוג שלה כשהיא תחתיו כדמוכח ב"שור שנגח ארבעה וחמשה" (בבא קמא מב, ב) שאינו יורש נזקי אשתו (לרבנן) משום דהוה כמלוא, דמדמי ראי בכבור ראי דגבי בעל, דמייתי התם גבי בעל פלוגתא דרבי ורבנן דגבי בעל ב"ש נחלין" (בבא בתרא קד, א). ולרבי צריך להאמרה בגירשה, משום דלא חשיב מלוג ראי בכבור ראי דהוי חזק באשה. אף על גב דבבכור יש פסוקא, דילפינן מהדרי. ורבנן חשבי לה ראי, אף על גב שאם נזקין שלה באים ליה בחיים — היה עליהם תורת נכסי מלוג, כדמוכח מתניתין ד"מציעא האשה" (כתובות סה, ב). והאי דשבח ב"ש נחלין" (בבא בתרא קד, ב) בעל דאריי ביה, ונקט בכור שאינו נוטל פי שנים במלוא — לאו משום דסבירא ליה דבעל שקיל במלוא, דהא ודאי לא שקיל, כדפרישית. אלא להכי נקט גבי בכור פסקא דמלוא — משום דלגבי בכור פליגי בה אמוראי התם בהדיא שמועתא, ולהכי שקביה לבעל נקט בכור. והא ליכא לאקשויי אמאי לא תני להו בחזי הדרי הא (אין) ודאין הבעל ובכור נוטל בראוי כבמחזק, ואין נוטל ממלוא — משום דלגבי בכור משה שלימה היא, כדתנן הכא: דאין נוטל בראוי כבמחזק. אבל בעל דאין נוטל בראוי לא אשכח לא משנה ולא ברייתא, אלא מימרא היא בפרק "יש נחלין" (שם קיג, א). דאמר רב אבהו אמר רבי ינאי, ומטו בה משמיה דרבי יהושע: מנין לבעל שאינו נוטל בראוי כבמחזק — שנאמר: "הוליד את יאיר" וגו'. והאמר שמואל בעל חוב גובה את השבח מקולי כתובה שנו כאן — ב"יתומים איירי הכא. דמיא דבנות במזונותיהן. דמזון האשה והבנות אין גובין מנכסים משועבדים, כדתנן ב"הנושא" (כתובות קא, א). ובקונטרס פירש: מוזן הבנות — כגון נשא אשה ופסק לזון בתה. ולפירשו אין ראייה, דמצי איירי שפיר בשבח לקוחות. ואין לשון "בנות" משמע כן, דמה ליה בנות יותר מבין דחכי נמי בבן אם פסק עם אשתו, כי ההיא דקתני גבי חמשה גובין מן המחזקין: והמקבל עליו לזון בת אשתו וכן אשתו. ולא הוה ליה נמי למינקט "בנות" לשון רבים, אלא הוה ליה למינקט: "ולא בת אשתו במזונותיה". דלשון "בנות" משמע מוזן הבנות, דתנן ב"הנושא" (גישין מו, א) שאוכלת בתנאי בית דין, כדתנן בפרק "נערה שנתפתה" (כתובות נב, ב). לא כתב לה "בנות" נוקבן דהיתאן ליכי מינאי" כו' — חייב, מפני שהיא תנאי בית דין, ועוד: דפריך הכא טעמא משום דתנאי כתובה (כתנאי בית דין) ובכתובה. ובתה הניזונית בפסק פסק עם אשתו לזון את בתה חמש שנים — לא מקרי תנאי כתובה, דאינה ניזונית מכח שהיא בתה, דאפילו בת אחרים היתה ניזונית אם פסק עליה עם אשתו, שהיא כבעל חוב! אלא במזון הבת, שהיא תנאי בית דין איירי. והנהו לא גבי ממשעבדי, כדתנן בגיטין ב"הניזוקין" (מח, ב) בכתובות פרק "הנושא" (א, א). ואם כן הא ודאי לא דקאמרי הכא דאין נוטל שבח כי אף קרן — היינו מימתי, ואין מלקוחות. ודומיא דהכא איירי בכתובה דלא גביא משום דמקולי כתובה שנו כאן, כדאמר שמואל. משמע אבל בעל חוב גובה שבח דאמר שמואל, ואפילו מימתי. כדפרישית דביתמי עסקין. ואף על גב דאמר בפרק קמא דבבא מציעא (טו, א) דבעל חוב גובה שבח מלקוחות, שכן כתב לו מוכר ללוקה: "אנא איקום ואישפי ואימרוק וזבינא אלין אינן עמליתון ושכחיתון", אבל המקבל מתנה דלא כתב לה הכי — לא גבי, כיון דאין לו על מי לחזור — מהאי טעמא גופיה דלא גבי מימתי דאין להם על מי לחזור יש לחלק בין יורש למקבל מתנה. דירש כרעיה דאבהו הוי, ויש לו לבעל חוב לגבות את השבח ממנו כמו מאביו. ומשום נעילת דלת צריך לתקן שיגבה מזה את השבח יותר ממקבל מתנה, דלא שייך לאב. והא דאמרין בפרק "המקבל" (בבא מציעא קי, א) יתומים אומרים "אנו השבחנו" ובעל חוב אומר "אביכם השיבחו" כו'. משמע דאם השיבחו יתומים — לא גבי בעל חוב שבחא, היינו דוקא כשעשאה אפותיקי. דהכי נמי קאמר התם דלא גבי מלקוחות, דקאמר שמואל: שלשה שמן להם את השבח ומעלין אותם בדמים, אלו הם: בכור לפשוט, ובעל חוב ליתומים, ובעל חוב ללקוחות. ומהא דאמר שמואל מיתתיהם הוה דאי איתו ראייה דאיתו אשבחן — בדמי מטלטלין לה. משמע ששלשון ענין אחר באפותיקי. דפריך עליה: מיהו אמר שמואל בעל חוב ללוקה יחייב ליה שבחא? והאמר שמואל: בעל חוב גובה מן השבח! ומשני: הכא במאי עסקין כשעשאה אפותיקי. (כי) ופירשו: הא דאמר בעל חוב גובה שבח — כגון דאמר ליה "לא יחל לך פרעון אלא מוז", וכשהגיע זמן הויא ליה כמאן דגבי, ונשאר שדות של בעל חוב, והוי כיוור לשדה חבירו) ונטעה שלא בברשותו. וגרע כחו של בעל חוב במה שנעשית אפותיקי, דמשום דהויא כמאן דגביא — צריך לשלם דמי השבח בין ליתומים בין ללקוחות. היינו דקאמר בתחילת הסוגיא גבי יתומים: ארעא, כיון דלגבינא קיימא — כמאן דגביא דניא. גם בקונטרס פירש עלה דכשעשאה אפותיקי מוכח כדלקמן בשמעתין. ומה שתייר תלמוד תחלת הקושא דשמואל: הא דמסיק בה שיעור ארעא ושבחא הא דלא מסיק כו' — לא קאי במסקנא, דמוקמין לה כשעשאה אפותיקי. דאפילו מסיק בה שיעור ארעא ושבחא, דאם כן אפילו אביהם השיבחו לא שקיל. אלא ודאי במסיק ועוד: דעל כרחיך דף יתומים אומרים "אנו השבחנו" לא מוקמא דלא מסיק בה שיעור ארעא ושבחא, דאם כן אפילו אביהם השיבחו לא שקיל. אלא ודאי במסיק ביה

יְרוּשָׁה, אִם הִחֲלַק שְׁנוּטל הַבְּכֹר מִדִּין בְּכֹרֶה נֶחֱשֵׁב יְרוּשָׁה. וְהוּא
הַדִּין לְחַלֵּק שְׁנוּטל הַיָּבֵם בִּירוּשָׁה אֲבִיו תַּחַת אֲחִיו שְׁמָת, שֶׁנֶּחֱשֵׁב
'יְרוּשָׁה', כִּי הַתּוֹרָה קְרָאָה אֶת הַיָּבֵם 'בְּכֹר' כַּמְּבֹאֵר לְעֵיל, וְעַל כֵּן
אֵינָם חֹזְרִים בִּיּוּבֵל. וְאִם יְרוּשָׁה הִבְעֵל יְרוּשָׁה הִיא לְפִי שְׁהִיא מִן
הַתּוֹרָה. נִמְצָא שֶׁלְּדַעְתָּם אֵין חֹזֶרֶת בִּיּוּבֵל אֲלָא קִרְקַע שְׁנִיתָה
בַּמִּתְנָה, כַּאֲמֹר בַּמִּשְׁנָה.
עוֹד שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר בּוֹלָם הַזֹּהֲרִים בִּיּוּבֵל. הַגְּמָרָא
מִבְּאֵרֶת אֶת טַעְמוֹ שֶׁל רַבִּי אֱלֶעָזָר: רַבִּי אֱלֶעָזָר סָבַר לֵה פְּרֻכָּן דְּאִמְרֵי
'תְּשׁוּבוּ' לְרִבּוֹת אֶת הַמִּתְנָה שֶׁאִם הִיא חֹזֶרֶת בִּיּוּבֵל, וְכִכֵּר הוּא
חֹלֵק עֲלֵיהֶם שְׁדַעְתוֹ דְּהֵי בּוֹלָהּ הַנּוֹזְכִים בַּמִּשְׁנָה, מִתְנָה נִינְהוּ –
יֵשׁ לָהֶם דִּין מִתְנָה, וְעַל כֵּן חֹזְרִים בִּיּוּבֵל. כִּיצַד, חֵלֵק הַבְּכֹר חֹזֶר
בִּיּוּבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר בּו 'לֵתָת לוֹ פִּי שְׁנִים', הִרִי שְׁמִתָּהָ קְרִיָּה רַחֲמֵנָא,
וּמִתְנָה דִּינָה לְחֹזֶר בִּיּוּבֵל. וְהִירוּשָׁה שֶׁהִבְעֵל יוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ גַּם כֵּן
דִּינָה כַּמִּתְנָה, כִּי יְרוּשָׁה הִבְעֵל אֵינָה יְרוּשָׁה גְּמוּרָה לְפִי שֶׁתִּקְנָה דְּרַבָּנָן
הִיא, וְכִיּוֹן שֶׁכֵּן דִּינָה כַּמִּתְנָה שֶׁחֹזֶרֶת בִּיּוּבֵל. וְהַמִּיָּיִבִים אֶת אִשְׁתּוֹ
אֲחִיו, לְעֵינֵן לְקַבֵּל אֶת חֵלֶק הַמֵּת, 'בְּכֹר' קְרִיָּה רַחֲמֵנָא, וְכַשֵּׁם
שֶׁחֵלֵק הַבְּכֹר נֶחֱשֵׁב כַּמִּתְנָה אֲצֵל הַבְּכֹר, גַּם חֵלֵק הַמֵּת שְׁנוּטל הַיָּבֵם
בִּירוּשָׁה אֲבִיהֶם נֶחֱשֵׁב כַּמִּתְנָה וְחֹזֶר בִּיּוּבֵל.
הַגְּמָרָא מְבִיאָה דִּין אֲדוּת הַחֹזֶרֶת בִּיּוּבֵל שֶׁל קִרְקַעוֹת שֶׁחֲלָקוּ בָּהֶם
בִּירוּשָׁה: אָמַר רַבִּי אֱפִי אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, הָאֲחִין שֶׁחֲלָקוּ בִּינֵיהֶם אֵת
יְרוּשָׁה אֲבִיהֶם, כְּלָקוּחוֹת הֵן נֶחֱשֵׁבִים, כֹּאֲלוּ כֹל אֶחָד קָנָה מֵאֲחִיו אֶת
חֲלָקוֹ בִּירוּשָׁה, וְאֵין אֲמֹרִים שֶׁהַחֲלֻקָּה בִּירֵרָה כֹּל חֵלֶק לְמִי הוּא שִׁיךְ,
כִּיּוֹן שֶׁאֵין בִּירֵרָה, וְנֶאֱמַר שֶׁחֲלֻקָּתָם נֶחֱשֵׁבֶת כַּמְכִּירָה, מִחֻזְרִין זֶה
לְזֶה בִּיּוּבֵל, כִּדִּין לְקוּחוֹת שֶׁקֵּנוּ שְׁדוֹת בֶּאֱרֶץ יִשְׂרָאֵל שֶׁבִּיּוּבֵל חֹזֶרֶת
הַקִּרְקַע לְבַעֲלֶיהָ. עַל כֵּן בִּיּוּבֵל חֹזְרִים כֹּל הַחֲלָקִים לְבַעֲלוֹתָם
הַמִּשְׁוֹתֶפֶת כִּפִּי שֶׁהִיא קוֹדֵם הַחֲלֻקָּה, וְחֹזְרִים וְחוֹלְקִים.
הַגְּמָרָא דְּנָה בְּדַבְרֵי רַבִּי יוֹחָנָן: מוֹתִיב רַב הוֹשִׁיעִיא, שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָתָנוּ
וְאֵלּוֹ שְׁאֵין חֻזְרִין בִּיּוּבֵל, הַבְּכֹרֶה, וְלִדְבָרֵי רַבִּי אִסִּי קִשְׁיָה לְמָה לֹא
יִחְזוֹר חֲלָקוֹ בִּיּוּבֵל כַּחֲלֶק הַפְּשׁוּט, וּמוֹכַח שִׁירוּשָׁה אֵינָה חֹזֶרֶת בִּיּוּבֵל,
וְעַל כֵּן גַּם חֵלֶק בְּכֹרָה אֵינוֹ חֹזֶר. אָמַר לִיה רַבִּי אֱלֶעָזָר, מַאי אֵין
חֻזְרִין, אֵין חֻזְרִין לְבִטְלָה, לְהַפְסִיד אֶת זְכוּתָם לְקַבֵּל חֵלֶק כְּפֹל
בִּירוּשָׁה, אֲבָל מִחֻזְרִים אֶת שְׁנֵי חֲלָקֵי יְרוּשָׁתָם לְבַעֲלוֹת כֹּל הָאֲחִים,
וְחֹזְרִים וְחוֹלְקִים אֶת הִירוּשָׁה, וְשׁוֹב מְקַבְּלִים שְׁנֵי חֲלָקִים כַּבְּתֻחִילָה.
מִתְקִיף לֵה רַב שְׁשֵׁת, שְׁכִיּוֹן שֶׁאֲמַר רַבִּי אֱלֶעָזָר (וְהַאֲמֹרָא) שְׁמָה
שֶׁנֶּאֱמַר בַּמִּשְׁנָה 'אֵין חֹזֶרֶת' מִשְׁמַעוֹ שֶׁאֵין הַחֹזֶרֶת מִבְּטֵלָת אֶת זְכוּתָם
לְקַבֵּל חֵלֶק כְּפֹל בִּירוּשָׁה, מִכָּלל – וְשֶׁ לְדִיּוֹק מִכָּן דְּמֵאֵין דְּאִמְרֵי
בַּמִּשְׁנָה וְהוּא הֵנָּה רַבִּי אֱלֶעָזָר שֶׁחֵלֵק הַבְּכֹר וְהַיָּבֵם חֻזְרִין בִּיּוּבֵל,
חֻזְרִין לְבִטְלָה קְאָמַר, וְהָאֵם נִכּוֹן לֹמַר כֵּן, שֶׁלְּדַעְתּוֹ אֲחֵר הַיּוּבֵל
יֵאֵבְדוּ אֶת חֲלָקָם. קָרִי וְקָרָא רַב הֵמָּה עֲלֵיהֶן – (עֲלִיוֹ) דְּרַב שְׁשֵׁת אֶת
הַפְּסוֹק (קִהְלָת ז' יא) 'וּבֹכֶה הִכְבֵּה עִם נִחְלָה', כְּלוּמַר, טוֹבָה חֲכָמָה
חֲרִיפּוֹת הָאֲמֹרָאִים, כִּשְׁהִיא בֹאָה יָחִיד עִם הַנִּחְלָה שֶׁהִיא יָדִיעַת
הַבְּרִייתוֹת שֶׁיֵּשׁ לָרֶב שֶׁשֶׁת, וְכוּנְתוֹ לֹמַר שֶׁרֶב שֶׁשֶׁת הִקְשָׁה אֵת
קוּשִׁיתוֹ מִשּׁוֹם שִׁידַע רַק בְּרִייתוֹת, וְלֹא שְׁמִיעַ (לְהוֹ) [לִיה] – לֹא יֵדַע
הָא דְּכִי אֵתָא רַבִּין מֵאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אָמַר בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, וְאִמְרֵי לֵה
– וְיֵשׁ שֶׁאֲמָרוּ כִּי מִימְרָא ז' רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר מִשּׁוֹם רַבִּי אֱלֶעָזָר בֵּן
שְׁמוּעִי, שֶׁאֵכָן מַאי שְׁנִינוּ שְׁכוּלָם 'חֻזְרִין' הֵינּוּ שֶׁחֻזְרִין לְבִטְלָה,
שֶׁחֹזֶרֶת מִבְּטֵלָת אֶת זְכוּתָם לְקַבֵּל חֵלֶק כְּפֹל בִּירוּשָׁה. וְאֵילוֹ הִיָּה
יֹדַע זֹאת, לֹא הִיָּה תִּמְנָה עַל כֵּךְ.
שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: רַבִּי יוֹחָנָן בֵּן בְּרוּקָה אָמַר הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ יְחִזִּיר
בִּיּוּבֵל לְבָנָי וְכו', מִשְׁפָּחָה וְיִנְכָה מִזֶּה אֶת הַדְּמִים.
בְּפִשְׁטוֹת נִרְאָה שֶׁכוּוֹנְתָה לֹמַר שֶׁהִבְעֵל מַחְזִיר אֶת הַקִּרְקַע בַּעַד
תְּשׁוּמָה מוּעָט. מִקְשָׁה הַגְּמָרָא: מַאי קְסָבֵר, אֵי קְסָבֵר שִׁירוּשָׁה הִבְעֵל
הִיא דְּאִירוּיָתָא, אֵם כֵּן מַאי אָמַר שֶׁהִבְעֵל יְחִזִּיר בִּיּוּבֵל אֶת הַקִּרְקַע
שִׁירָשׁ מֵאִשְׁתּוֹ לְבָנָי מִשְׁפָּחָה, וְהִרִי לְדַעַת כּוֹלָם יְרוּשָׁה אֵינָה חֹזֶרֶת
בִּיּוּבֵל. וְאֵי קְסָבֵר שִׁירוּשָׁה הִבְעֵל הִיא מִדְּרַבָּנָן, וְעַל כֵּן הוּא מַחְזִירָה
בִּיּוּבֵל לְבָנָי מִשְׁפָּחָה הָאִשָּׁה, עֲדִיין קִשָּׁה בְּמָה שֶׁאֲמַר שֶׁמִּנְכָּה לָהֶם מִן
הַדְּמִים, דְּמִים מַאי עֲבִירָתֵיהוֹ – מִה מַעֲשִׂיהֶם כֹּאן, כְּלוּמַר, אִיזָה
חִיּוֹב דְּמִים יֵשׁ לָהֶם, וְהִרִי הַקִּרְקַע חֹזֶרֶת בִּיּוּבֵל בְּחִינָם. מִתְרַצָּת

יֵשׁ לְשֹׂאוֹל, מִדּוּעַ כִּפְלָה הַמִּשְׁנָה דִּין זֶה אַחֵר שֶׁכֵּבֵר אֲמָרָה שֶׁאֵינָם
נוֹטִילִים בְּשִׁבְתָּ. מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא: בֹּאָה הַמִּשְׁנָה לְאִיתוּי – (לְרִבּוֹת)
שֶׁבָּחָה דְּמִמִּלָּא – שֶׁכֵּבֵר הָבָא מֵאִלּוּ, חֲפֻזָּה וְהוּא שׁוֹבֵלִי – תְּבֹאָה
שֶׁהִיָּתָה שְׁחַת וְעַתָּה נַעֲשֶׂתָה לְשִׁבְלִים, שְׁלִפּוּפִי וְהוּא תִּמְכָּרִי – פִּירוֹת
שֶׁהִיוּ סִמְדָר בְּשַׁעַת מִיתָתוֹ וְעִבְשִׁיו נַעֲשׂוּ תְּמָרִים גְּדוּלִים, שֶׁלֹּא טִרְחוּ
בָּהֶם הָאֲחִים לְחִירוֹשׁ אוֹ לְנִטּוּעַ, אֲלָא גִדְלוּ מֵאִלְהֵם, וְלִלְמַד שֶׁכֵּל אֵלּוֹ
אֵינָם נוֹטִילִים אֲפִילוֹ שֶׁכֵּבֵר זֶה שֶׁלֹּא טִרְחוּ בּו שֶׁאֵר הָאֲחִים.
שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: וְלֹא פְּרָאִי בְּבִמְחֻזָּק. אִם כֹּאן יֵשׁ לְשֹׂאוֹל, מִדּוּעַ
כִּפְלָה הַמִּשְׁנָה דִּין זֶה. מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא: לְאִיתוּי נִכְסֵי דְּאִמְרֵי אֲבָא
(–הַסְבֵּא) וְלִלְמַד שֶׁגַּם הֵם נֶחֱשֵׁבִים כְּרֹאִי וְכֹל אֵלּוֹ אֵין לָהֶם חֵלֶק
בְּנִכְסִים, וְהֵינּוּ בִּאֲפֻרָּה שֶׁהִיא אֲבִי אֲבִיהֶם חִי בְּשַׁעַת מִיתָת אֲבִיהֶם, וְהִיוּ
נִכְסֵיוֹ רֹאִיִּים לִפְּלוֹל לָהֶם כְּשִׁימוֹת, שֶׁאִם עַל פִּי שֶׁהֵם וְדֹאִי עֲתִידִים
לִפְּלוֹל לָהֶם, כְּגוֹן שֶׁאֵין לוֹ בֵּן אַחֵר חוּץ מֵאֲבִיהֶם, מִכָּל מְקוֹם אֵין נִכְסֵיוֹ
נֶחֱשֵׁבִים כַּמְּחֻזָּקִים לָהֶם אֲלָא נֶחֱשֵׁבִים כְּרֹאִי, וְאֵין נוֹטִילִים בָּהֶם.

מִשְׁנָה

נֶאֱמַר בַּתּוֹרָה (וִיקְרָא כה יג) 'בְּשַׁנְתָּ הַיּוּבֵל הִזָּאת תִּשְׁבּוּ אִישׁ אֶל
אֶחָתוֹ, לְלַמַּד שֶׁכֵּל הַקִּרְקַעוֹת שֶׁנִּמְכְּרוּ חֹזֶרֶת בְּשַׁנְתָּ הַיּוּבֵל לִידִי
בְּעֵלִיהֶן הָרֵאשׁוֹנִים. הַמִּשְׁנָה מְלַמֶּדֶת אֵלּוֹ קִרְקַעוֹת אֵין חֹזֶרֶת: וְאֵלּוֹ
שְׁאֵין חֻזְרִין בִּיּוּבֵל, קִרְקַע שִׁירָשׁ בֵּן בְּכֹר כַּחֲלֶק הַבְּכֹרֶה, וְשִׁירָשׁ
בְּעַל הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, וְהַמִּיָּיִבִים אֶת אִשְׁתּוֹ אֲחִיו שִׁירָשׁ אֶת
קִרְקַעוֹתֵיו שֶׁל אֲחִיו, וְהַמִּתְנָה (מִתְנָה קִרְקַע) שֶׁקִּיבֵל מִחִבְרֵהוּ, דְּרַבִּי
רַבִּי מֵאִיר. וְהַכְּמִים אֲמֹרִים, הַמִּתְנָה בְּמִכָּר וְחֹזֶרֶת בִּיּוּבֵל לִידִי
הַנּוֹתָן. רַבִּי אֱלֶעָזָר אָמַר, בּוֹלָם חֻזְרִין בִּיּוּבֵל. רַבִּי יוֹחָנָן בֵּן בְּרוּקָה
אָמַר, (אִם) הַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, יְחִזִּיר אֶת הַקִּרְקַעוֹת שֶׁקִּיבֵל
בִּירוּשָׁתָה, לְבָנָי מִשְׁפָּחָה שֶׁל הָאִשָּׁה, וְיִנְכָּה מִזֶּה אֶת הַדְּמִים.

נִמְרָא

שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה, וְאֵלּוֹ שֶׁאֵין חֻזְרִין בִּיּוּבֵל הַבְּכֹרָה וְהִירוּשָׁה אֶת אִשְׁתּוֹ
וְהַמִּיָּיִבִים אֶת אִשְׁתּוֹ אֲחִיו וְהַמִּתְנָה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא:
מַאי מַעֲמָא דְּרַבִּי מֵאִיר, מִכָּר הוּא דְּאִמְרֵי רַחֲמֵנָא – (שֶׁאֲמָרָה תּוֹרָה)
לְיִתְדָה – (שִׁיחֻזְרִין) בִּיּוּבֵל, שֶׁנֶּאֱמַר (וִיקְרָא כה יד-טו) 'וְכִי תִמְכְּרוּ
מִמֶּכֶר לְעַמִּיתְכֶּם וגו', בְּמִסְפַּר שְׁנִים אַחֵר הַיּוּבֵל תִּקְנָה מֵאֵת עַמִּיתְכֶּם
וגו', אִךְ קִרְקַע שֶׁבֹאָה לִידִי עַל יְדֵי מִתְנָה וְיְרוּשָׁה לֹא, וְהֵיָה הַקִּרְקַעוֹת
שֶׁחֻזְכְּרוּ בַּמִּשְׁנָה שֶׁקִּבְּלוּ מִיְּרוּשָׁה, דִּינָן כִּירוּשָׁה שֶׁאֵינָה חֹזֶרֶת בִּיּוּבֵל,
וְאֵלּוֹ דְּמִבּוֹאִים בַּמִּשְׁנָה שֶׁנֶּחֱשֵׁבִים מִתְנָה, כַּמִּתְנָה הֵם שֶׁאֵינָה חֹזֶרֶת
בִּיּוּבֵל. כְּלוּמַר, יְרוּשָׁה הַבְּכֹרֶה, אֵינָה חֹזֶרֶת בִּיּוּבֵל, כִּיּוֹן שֶׁנֶּאֱמַר
(דְּבָרִים כא יז) 'לֵתָת לוֹ פִּי שְׁנִים' הִרִי שְׁמִתָּהָ קְרִיָּה רַחֲמֵנָא,
וּמִתְנָה אֵינָה חֹזֶרֶת בִּיּוּבֵל. וְהַיּוֹרֵשׁ אֶת אִשְׁתּוֹ, דִּינוּ כִּירוּשָׁה, כִּי
יְרוּשָׁה הִבְעֵל אֶת נִכְסֵי אִשְׁתּוֹ, דִּין דְּאִירוּיָתָא הוּא מִדִּינֵי יְרוּשָׁה,
שֶׁנֶּאֱמַר (בְּמִדְבָּר כז יא) 'וְדַעְתֶּם אֶת נִחְלָתוֹ לְשֹׂאוֹ הַקָּרִב אֵלָיו
מִשְׁפָּחָתוֹ וְיָרֶשׁ אֹתָהּ', וְיִרְשׁוּ שֶׁהִירוּשָׁה תְּהִיָּה נִחְלָתוֹ שֶׁל הָאִישׁ
שֶׁאִשָּׁה זֹו הִיא שֶׁאֵרָה, כְּלוּמַר שֶׁיֵּשׁ לָתֵת אֶת נִחְלָתָה הָאִשָּׁה לְבַעֲלָהּ.
וְהַמִּיָּיִבִים אֶת אִשְׁתּוֹ אֲחִיו, חֲלָקוֹ נֶחֱשֵׁב כַּמִּתְנָה, שֶׁהִרִי נֶאֱמַר (דְּבָרִים
כה ו) 'וְהִיָּה הַבְּכֹר אֲשֶׁר תֵּלֵד יִקָּם עַל שֵׁם אֲחִיו הַמֵּת', הִרִי שְׁבִכְבֹּר'
קְרִיָּה רַחֲמֵנָא – (קִרְאָתוֹ הַתּוֹרָה), וְחֲלָקוֹ כַּחֲלֶק בְּכֹרָה שֶׁנֶּחֱשֵׁב
כַּמִּתְנָה וְאֵינוֹ חֹזֶר בִּיּוּבֵל.
עוֹד שְׁנִינוּ בַּמִּשְׁנָה: וְהַכְּמִים אֲמֹרִים מִתְנָה בְּמִכָּר. מִבְּאֵרֶת הַגְּמָרָא:
מַאי מַעֲמָיָהוּ דְּרַבָּנָן, נֶאֱמַר לְבָנֵי חֹזֶרֶת קִרְקַעוֹת בִּיּוּבֵל (וִיקְרָא כה
יג) 'בְּשַׁנְתָּ הַיּוּבֵל הִזָּאת תִּשְׁבּוּ אִישׁ אֶל אֶחָתוֹ, וּפְסוֹק זֶה מִיּוֹתֵר,
שֶׁהִרִי כִבֵּר נֶאֱמַר (שִׁם כה י') 'וְשִׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אֶחָתוֹ, וְעַל כֵּן יֵשׁ
לְדַרְשׁ, 'תְּשׁוּבוּ' לְרִבּוֹת אֶת הַמִּתְנָה, שֶׁאִם הִיא חֹזֶרֶת בִּיּוּבֵל, וְהֵיָה
בּוֹלָהּ הַדִּינִים הַמְּחֻזְכְּרִים בַּמִּשְׁנָה, דִּהֵינּוּ חֵלֶק הַבְּכֹרָה וְיְרוּשָׁה אִשְׁתּוֹ
וְחֵלֶק הַיָּבֵם בְּנִכְסֵי אֲחִיו, יְרוּשָׁה נִינְהוּ, וּמוֹדִים חֲכָמִים שִׁירוּשָׁה אֵינָה
חֹזֶרֶת בִּיּוּבֵל. הַכִּיצַד, חֵלֵק הַבְּכֹר דִּינוּ כִּירוּשָׁה, מִשּׁוֹם דְּאִמְרֵי קְרָא
'לֵתָת לוֹ פִּי שְׁנִים', וּמִשְׁמַעוֹ שֶׁשְׁנֵי הַחֲלָקִים שֶׁמְקַבֵּל הַבְּכֹר שׁוֹיִם הֵם,
שֶׁמִּקְרִישׁ וּמִדְּמָה הַכְּתוּב אֶת הַחֲלָק שְׁנוּטל הַבְּכֹר מִדִּין הַבְּכֹרֶה
לְחֲלָק שְׁנוּטל כִּבֵּן פְּשׁוּט, לְדַרְשׁוֹ, מִה הַחֲלָק שְׁנוּטל כִּבֵּן פְּשׁוּט נֶחֱשֵׁב

פרק תשיעי - מעשר בהמה
מצוה להפריש אחת מעשר בהמות טהורות שנולדו לאדם בכל שנה, ולהקריבה בקרבן שלמים. פרק זה עוסק במצות מעשר בהמה, מצוה זו מפורשת בתורה בסוף חומש ויקרא (כו לב לד).

משנה

חובת הפרשת מעשר בהמה נוהג בין בארץ ישראל, ובין בחוצה לארץ, בין בפני הבית - בזמן שבית המקדש קיים, ובין שלא בפני הבית, אלא שבזמן שאין בית המקדש קיים אינו יכול לאכלו עד שיפול בו מום. ונוהג דווקא בבהמות חולין, אבל לא במקדשים - אינו נוהג בקרבנות שנתקדשו, שנאמר במעשר בהמה (ויקרא כו לב) 'יהיה קדש', ודרשו בגמרא (ע"ב) שאין חיובו חל על מי שכבר קדש. ונוהג בפקר - בהמה גסה, ובצאן - בהמה דקה, ואין מתעשרין מזה על זה - אינו יכול לעשר מבקר על צאן או מצאן על בקר, כיון שהם מינים שונים. ונוהג בפכשים ובעצים, ששניהם צאן, ומהעשרין מזה על זה - ויכול לעשר מכבשים על עזים או מעזים על כבשים, כיון שהם מין אחד.

מעשר בהמה מתעשר בכל שנה מבהמות שנולדו באותה שנה, ושנה לענין זה נחשבת מראש חודש אלול זה עד ראש חודש אלול שלאחריו. ועל כך אומרת המשנה שחיוב מעשר בהמה נוהג פחדש - בבהמות שנולדו בשנה זו, דהיינו מראש חודש אלול ואילך, ובישן - בבהמות שנולדו בשנה שעברה, דהיינו לפני ראש חודש אלול, ואין מתעשרין מזה על זה - אבל אינו יכול לעשר מאלו שנולדו בשנת מעשר אחת על אלו שנולדו בשנה אחרת.

המשנה מבארת מנין שניתן לעשר מכבשים על עזים ולהיפך: שהיה פדין - שהיה ניתן לדון קל וחומר שאי אפשר לעשר מכבשים על עזים או להיפך, שהרי יש לומר, ומה אם תחוש - הבהמות שנולדו בשנה זו והיבשות שנולדו בשנה שעברה, שאין בלאים זה בזה - שמונתם להרביע שתי בהמות אלו זו בזו כיון שהם מין אחד, אף על פי כן אינם מתעשרין מזה על זה, כבשים ועזים שהם בלאים זה בזה - שאסור להרביעם זו בזו, כיון שהם מינים שונים, אינו דין שלא יהיו מתעשרין מזה על זה. תלמוד לומר (ויקרא כו לב) 'וכל מעשר בקר וצאן, משמע כל צאן אחד' - משמעות 'צאן' כוללת כל מיני בהמה דקה, וכיון שכולם כלולים בשם אחד הם מתעשרים מזה על זה.

גמרא

שנינו במשנה, מעשר בהמה נוהג בארץ ובחוצה לארץ. דנה הגמרא: למה מתניתין סוברת דלא כרבי עקיבא שאמר שאין מעשר בהמה נוהג בחוץ לארץ, דתניא, רבי עקיבא אומר, יכול יעלה אדם מעשר בהמה מחוצה לארץ ויקריבנו, תלמוד לומר (דברים יב ו) 'והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם', ומכך שנאמר 'משמעותיכם' בלשון רבים, דרשו שבשתי מעשרות הפתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן - מעשר שני, והקישם הכתוב זה לזה, תלמוד למד מעמקם שאתה מעלה ממנו לירושלים מעשר דגן, משם אתה מעלה מעשר בהמה להקריבו לירושלים, וממקום שאי אתה מעלה מעשר דגן לירושלים, כגון מחוץ לארץ שאין הפירות הגדלים שם חייבים במעשר, אי אתה מעלה מעשר בהמה, הרי שמעשר בהמה אינו נוהג בחוץ לארץ, ושלא כמבואר במשנתנו שמעשר בהמה נוהג בחוץ לארץ.

דוחה הגמרא: אפילו תימא שמשנתנו סוברת כרבי עקיבא, יש לחלק, קאן - דברי רבי עקיבא נאמרו לגבי ליקרב - שאין מעשר בהמה שהופרש בחוץ לארץ ראוי להקרב במקדש, וקאן - דברי המשנה נשנו לגבי ליקרב, שגם בחוץ לארץ יש חיוב להפריש מעשר בהמה ולהקדישו, אף שאין בו קדושת הקרבה, ונמצא שלא נחלקו בדין מעשר בהמה בחוץ לארץ.

הגמרא מוכיחה שאכן לכך נתכוין רבי עקיבא: דיקא נמי - כך גם מדויק, דקא נסיב לה תלמודא - ממה שהבחייתא מביאה מקור לזה שאין מעילה ומקריב מחוץ לארץ את הפסוק 'והבאתם שמה עולותיכם וזבחיכם ואת מעשרותיכם', והבאה היא הקרבת הקרבן,

שמע מינה שכונת רבי עקיבא לומר שמעשר בהמה שהופרש בחוץ לארץ אינו קרב, אבל מודה שקדוש. מקשה הגמרא: אי הכי שגם לרבי עקיבא חלה קדושה, יש לתמוה, מאחר שאינו קרב, אמאי קדוש - לענין מה חלה עליו קדושת מעשר בהמה. מתרצת הגמרא: ללאכל במומו לבעלים - שאסור לבעליה לשחטו ולאכלו עד שיפול בו מום.

שנינו במשנה: מעשר בהמה נוהג בפני הבית ושלל בפני הבית. הגמרא דנה מדוע אין מפרישים מעשר בהמה בזמן הזה. שואלת הגמרא: אי הכי אפילו האידנא נמי - אם כן שמעשר בהמה נוהג גם שלא בפני הבית, גם עתה יהיה חיוב להפרישו. משיבה הגמרא: חכמים ביטלו חיובו ואסרו להפרישו, כדרך הונא (לקמן נחזי), דאמר רב הונא בענין אחר, מדוע חכמים קבעו שכאשר בא לעשר מעשר בהמה, אינו רשאי להניח ירק מחוץ לדיר כדי למשוך את הבהמות שיצאו לחוץ, אלא צריך להביא את אימותיהן שתעמודנה בחוץ והן גועות עד שבניהן יצאו, גזירה משום יתום - משום שחששו שאם יניח ירק, תצא גם בהמה שמתה אמה בשעת לידתה, והיא אינה חייבת במעשר. ומשום כך אמרו גם שלא להפריש מעשר בהמה בזמן הזה, משום שחששו שמא יצא יתום.

מקשה הגמרא: אי הכי שאין מפרישין בזמן הזה משום חשש יתום, מעיקרא נמי לא - גם בזמן שבית המקדש היה קיים היה ראוי לגזור שלא להפריש, מחמת חשש זה. אלא בהכרח שבזמן שבית המקדש קיים אפטר בהכרח - אפשר למנוע טעות זו על ידי הכרזה שלא להכניס יתום לדיר להתעשר, ואם כן קשה, הלא נמי בזמן הזה אפטר בהכרח, ומדוע גזרו שלא להפריש מעשר בהמה בזמן הזה. הגמרא מבארת טעם אחר מדוע אין מפרישים בזמן הזה: אלא אמר רבא, הטעם שלא יפרישו מעשר בהמה בזמן הזה, הוא משום שחששו שיבואו בו לידי תקלה, שכיון שאי אפשר להקריבו, משהה אותו עד שיפול בו מום, ויש לחוש שיבוא לגיזה ועבודה או לשחטו קודם שיפול בו מום.

הגמרא מביאה מקור שחכמים תקנו תקנות משום חשש תקלה: ומנא תימרא דחיישינן לתקלה, (דתנן) [דתינא], אין מקדישין שום דבר, ואין מעריבין - ואין לומר 'ערכי עלי', או 'ערך איש פלוני עלי', ולהתחייב לתת את דמי הערך להקדש, ואין מחרימין - ואין לומר על דבר 'הרי זה חרם', וסתם חרמים הם לבדק הבית, וכל דברים אלו אסור לעשותם בזמן הזה, שכיון שאין בית המקדש קיים, אין לדברים אלו תקנה, ויכול להכשל וליהנות מהם ולמעול בהקדש. ואם עבר והקדיש בזמן הזה, או עבר והעריף, או עבר והחריף, חייב לאבד את מה שהקדיש כדי שלא יבואו בהם לידי מכשול, ולכן, אם עשה כן על בהמה, תיעקר - צריך לעוקרה, ואם עשה כן על פירות ופסות וכלים, צריך להניחם עד שירקבו, מעות וכלי מתכות שהם דברים שאינם נרקבים, יוליף אותם לים המלח, שאין ספינות עוברות בו, והמשליך חפץ לשם אין חשש שיגיע לידי אדם. ואיזהו עיקור שאמרו שאם הקדיש בהמה תיעקר, מכניסה למקום שאין בו אוכל, ונוצל דלת בפניה, והיא מתה מאליה ברעב. ומבואר בזה שחכמים תקנו תקנות משום שחששו לתקלה.

מקשה הגמרא: אי הכי, שחששו לתקלה, כבוד נמי לא ליקרב - שיתקנו גם על בכור, שבזמן הזה לא תחול בו קדושה שמא יבואו בו לידי תקלה. מתרצת הגמרא: וכי כבוד בדין תליא מילתא - וכי קדושת הבכור תלויה בנו, הלא בקרבן קדוש - אף אם לא הפרישוהו הוא קדוש מעת יציאתו מרחם אמו, ולא תקנו חכמים אלא שלא יחיל אדם קדושה שיכולים לבא בה לידי מכשול, אך קדושה החלה מאליה לא הפקיעה חכמים מפני חשש תקלה. הגמרא שבה ומבארת את הקושי: הכי קאמר - כך אמר המקשה, כיון שגזרו חכמים שלא יפרישו מעשר בהמה בזמן הזה, משום שחששו שמא יבואו בו לידי תקלה, אם כן שיתקנו גם על מי שבהמתו עומדת ללדת בכור בזמן הזה, דליקניניהו לאונדיניהו - שיקנה את אוזני אימו לעוברי בוכבים, כדי דלא ליקרב מעיקרא - שלא תחול על הולד קדושת בכורה כשיצא מרחם אמו, שכן בהמה שיש בה שותפות גוי פטורה מבעורה.

אפשר כדבר יהודה – לעיל בפרק קמא (ג.ב. דבור המתחיל "דקא") פירשתי
דלדין שרי לאקנוי לגוי, כיון דלא סבירא לן כרב יהודה.
הקדש עליו – פירש בקונטרס: טובת הנאה שיש לו מקדושת מזבח – יכול
& ליתן לבדק הבית. וזו טובת הנאה – דיכול ליטול סלע מישראל אחר,
על מנת שיתננה לבן בתו כהן להקריבה.

כדאמר בפרק "עד כמה" (בכורות כו.א), עד
כאן לשון הקונטרס. ובמסכת ערכין (כח.א) מפרש בענין אחר. דתנן ב"ה המקדש שדהו: מחרים אדם את קדשיו, בין קדשי קדשים בין קדשים קלים, אם נדר – נותן דמים. פירוש: שכל דמיו שוין לו, דחייב באחריותו. ואם נדבה – נותן טובתה. "שור זה עולה" – אומדים כמה אדם רוצה בשור זה להעלותו עולה שאינו חייב. וטובת הנאה דפרק "עד כמה" (בכורות כו.א) לא שייכא אלא בדבר הנאכל כו', דגבי הני קאמר לה חתם. וכי האי גונא קתני בערכין (כח.ב) גבי בכור, דתנן: הבכור בין תם בין בעל מום מחרים אותו, ובאיה צד פדיון אותו. אומדים כמה אדם רוצה ליתן בבכור זה ליתנו לבן בתו, או לבן אחותו. אי נמי, גבי דבר שאין נידב ונידר שייכא טובת הנאה זו, אבל בדבר הנידר ונידב – שייכא אינך טובת הנאה.

תלמוד לומר עשר תעשר – הכא אתיא היקשא ומפקא מקל וחומר. ולעיל (גבי) (בפרק) "כל פסולי המוקדשין" (ל.א), אתי קל וחומר ומפיק מהיקשא. גבי פלוגתא דבית שמאי ובית הלל דשרו בית הלל אפילו לזרים. ושם (דיבור המתחיל "ובית הלל") פירשתי.

דתנן: אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בך הבית – אין משנין אותם מקדושה לקדושה, אבל מקדישין אותו הקדש עליו ומחרימין אותו. – מהו דתימא: התם דכל בהמה לאו לעולה קיימא; אבל הכא דכל בהמה למעשר קיימא, אף על גב דאקדשה – לא פקע איסורא דמעשר מינה; למאי נפקא מינה – ב"לא יגאל" וב"לא ימכר", קא משמע לן. "וגוהג בפקד ובצאן ואין מתעשרין מזה על זה בכבשים ובעזים" וכו'. ויהיו חדש וישן מתעשרין מזה על זה מןל וחומר: ומה בכבשים ועזים שהם בלאים זה בזה – מתעשרין מזה על זה, חדש וישן שאינן בלאים זה בזה – אינו דין שיתעשרו מזה על זה תלמוד לומר: "עשר תעשר" – בשתי מעשרות הפתוב מדבר, אחד מעשר בהמה ואחד מעשר דגן, ומקיש מעשר בהמה למעשר דגן: מה מעשר דגן – מחדש על הישן לא, אף מעשר בהמה – מחדש על הישן לא. אי הכי, בכבשים ועזים נמי לימא: מקיש מעשר בהמה למעשר דגן, מה מעשר דגן – מןל על שאינו מינו לא, אף מעשר בהמה – מןל על שאינו מינו לא? – רבי רחמנא צאן. – אי הכי, חדש וישן נמי! – הא בתיב "עשר תעשר". – ומה ראית אמר רבא: אמר קרא "שנה שנה" – לשנה הקשתי ולא לדבר אחר. תנן התם: אין תורמין מןל על שאינו מינו, ואם תרם – אין תורמין תרומה. מנא הני מילי אמר רבי אמי אמר רבי ינאי, ואמרי לה אמר רבי אמי אמר רבי שמעון בן לקיש: "כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן" – אמרה תורה: תן חלב לזה, וחלב לזה.

עומדות לאכילה. הלכך, כי אקדשה לבדק הבית – שפיר אקדשה, וגמר חזיילא עלה קדושת בך הבית, דתו לא לשניה לקדשי מזבח. אבל לגבי מעשר, דכל בהמה למעשר קיימא, אף על גב דאקדשה לשלמים – לא פקע תורת מעשר מינה. ולמאי נפקא מינה – אי הוה חזיילא קדושת מעשר אשלמים הא לא חמיר מעשר משלמים! למיקם עלה בלא ימכר ולא יגאל – דשלמים הוו בני פדיון. קמשמע לן: "ידיה קדש" – ולא שכבר קדש. מה מעשר דגן מחדש על הישן לא – דבתיב (דברים יד): "היצא השדה שנה שנה", היצא שנה אתה מעשר, ולא משנה זו לשנה שעברה, ולא משנה שעברה לשנה הבאה. מה מעשר דגן מןל על שאינו מינו לא – כדאמרין לקמן: תן חלב לזה ולזה. וצאן – דמשמע: כל צאן מן אחר חשוב לענין מעשר. הכתיב עשר תעשר – דאתקש למעשר דגן. לשנה הקשתי מעשר – כדאמרין למעשר דגן, של תירום משל שנה שעברה, שנוולו קודם אלו, על שנוולו לאחר אלו. ולא לדבר אחר – מןל תורמין. ומעשר דגן קמיירי. תן חלב לזה וחלב לזה – היינו תרומה ומעשר, כדכתיב (במדבר יח): "בהרימכם את חלבו ממנו", וקאמר רחמנא שיתן לכל אחד מעשרותיו בפני עצמו.

אשכחן

ומשנ: אפשר – בתקנתא אחריית כדבר יהודה. והא עדיפא מקד, כדאמרן בפירקא קמא (בכורות ג.ב) דמשום הכי כלאי חיותיה דרב מרי – דהוה מקני לאודנייהו לגוי, משום דמפקע להו אפילו מקדושת כהן. **הכא נמי** – גבי מעשר, אפשר בתקנתא דלא צריך להשווי, דלישדי ביה מומא מעיקרא; ומשנ: מי ידע הי נפיק. **בריש עשרה** – בעשירי. **לא יבקר** – משמע עשוא לא יוציאנו, אלא הוא יוצא מעצמו. **וכי תימא אפשר דשרי ביה מומא בכוליה עדריה** – קודם שיעשר, דעדין הן חולין ומותר להטיל מום. ואחר כך יעשר, דמעשר חל על בעל מום, כדכתיב (ויקרא כז): "לא יבקר בין טוב לרע". וקפרינ: **הכא נמי לנבי בכור** – דקאמרת טיול בזה מום, איתא למפרך: מהרה יבנה בית המקדש כו' **הכא נמי אפשר בלקוחין** – שהלקוחין אין צריך להטיל בהם מום, שהרי פטורין מן המעשר, דתנן במתניתין: הלקוח והניתן לו במתנה – פטור ממעשר בהמה ומשנ: כיון דאיהו שדי מומין בכולי עדריה, פטורין הנוולים – אצלו – הוו לקחים דבר מועט. ושכחו מומי טובא דפסלי בקדשים, ואפילו דוקן שבעין פסלי, הלכך לא שכחו בהמות להקריבה. משום הכי לא מפרשינן מעשר. **ואליבא דרבי יוסי הגלילי** – אצטרך לאשמועינן. לרבות קדשים קלים – שאם הפקיד אצל חבירו בהמות שלמים וכפר ונשבע עליה ואחר כך הודה – ישלם קרן וחומש ואשם, דקרינא ביה "בה" ובעמיתו, דכתיב: "ומעלה מעל בה" ונחש בעמיתו ישלם", ושלמים יש בזה לה' ובעמיתו. **הכא נמי** – דלעשרו. יהיה קדש – עשירי ידיה קדש. קדושת מעשר – מפרש לקמן, ויעבור עליהו ב"לא ימכר ולא יגאל". מקדושה לקדושה – שאין קדושת מזבח חלה על קדושת בך הבית, ואף על גב דקדושת מזבח חמורה. ולא קדושת בך הבית על קדושת מזבח, שיהא חייב ליתן דמיון לבדק הבית. אבל מקדישין קדשי מזבח לקדשי בך הבית. **הקדש עליו** – טובת הנאה שיש לו מקדושת מזבח יכול ליתן לבדק הבית. וזו טובת הנאה – דיכול ליטול סלע מישראל אחר, על מנת שיתננה לבן בתו כהן שיקריבנה, כדאמרן בפרק "עד כמה" (בכורות כו.א).

אפשר בך הבית, דאמר רב יהודה: מותר לו לאדם להטיל מום בבכור קודם שיצא לאויר העולם. – הכא נמי, אפשר דשרי ביה מומא מעיקרא! – מי ידע הי נפיק וכי תימא: דמפיק ליה בריש עשרה – "לא יבקר בין טוב לרע" אמר רחמנא! וכי תימא: אפשר דשרי ביה מומא בכוליה עדריה – מהרה יבנה בית המקדש, ובעינן בהמה להקריבה וליבא. – הכי נמי, בבכור בהמה – מהרה יבנה בית המקדש, ובעינן בהמה להקריבה וליבא. – אפשר בפשוטין. – הכא נמי, אפשר בלקוחין! – בין דאיהו שדי ביה מומא בכוליה עדריה, ושכחו מומי דפסלי בקדשים, דאפילו דוקן שבעין נמי פסלי – לא שכיחי. "בחולין אכל לא בפוקדשין". מוקדשין פשיטא, לא דידיה ניהו! – בקדשים קלים, ואליבא דרבי יוסי הגלילי, דאמר: קדשים קלים – מןל בעלים הם, דתנא: "ומעלה מעל בה" – לרבות קדשים קלים שהן מןל בעלים, דברי רבי יוסי הגלילי, סלקא דעתך אמינא לעשרו, קא משמע לן. – ואימא הכי נמי! – "יהיה קדש" אמר רחמנא, ולא שכתב קדוש. מעמא דכתיב רחמנא "יהיה קדש", הא לאו הכי הוה אמינא חיילא קדושת מעשר עליוהו השתא קדושה חמורה אקדושה קלה לא חיילא, קדושה קלה אקדושה קלה מינעיא! מאי היא –

עומדות לאכילה. הלכך, כי אקדשה לבדק הבית – שפיר אקדשה, וגמר חזיילא עלה קדושת בך הבית, דתו לא לשניה לקדשי מזבח. אבל לגבי מעשר, דכל בהמה למעשר קיימא, אף על גב דאקדשה לשלמים – לא פקע תורת מעשר מינה. ולמאי נפקא מינה – אי הוה חזיילא קדושת מעשר אשלמים הא לא חמיר מעשר משלמים! למיקם עלה בלא ימכר ולא יגאל – דשלמים הוו בני פדיון. קמשמע לן: "ידיה קדש" – ולא שכבר קדש. מה מעשר דגן מחדש על הישן לא – דבתיב (דברים יד): "היצא השדה שנה שנה", היצא שנה אתה מעשר, ולא משנה זו לשנה שעברה, ולא משנה שעברה לשנה הבאה. מה מעשר דגן מןל על שאינו מינו לא – כדאמרין לקמן: תן חלב לזה ולזה. וצאן – דמשמע: כל צאן מן אחר חשוב לענין מעשר. הכתיב עשר תעשר – דאתקש למעשר דגן. לשנה הקשתי מעשר – כדאמרין למעשר דגן, של תירום משל שנה שעברה, שנוולו קודם אלו, על שנוולו לאחר אלו. ולא לדבר אחר – מןל תורמין. ומעשר דגן קמיירי. תן חלב לזה וחלב לזה – היינו תרומה ומעשר, כדכתיב (במדבר יח): "בהרימכם את חלבו ממנו", וקאמר רחמנא שיתן לכל אחד מעשרותיו בפני עצמו.

אשכחן

על בהמה שקודם המעשר אינה קדושה, ולא על שֶׁבֶכֶר קָדוֹשׁ –
 שהיה בה קדושה קודם המעשר.
 מקשה הגמרא: מַעֲמָא דְכֶתֶב רַחֲמָנָא וְהִיא קִדְשׁ לְפִטוֹר קִדְשִׁים
 קלים ממעשר, הֲאֵל לֹא חֲכִי הוּא אֲמִינָא חִיילָא קְדוּשָׁת מַעֲשֵׁר
 עִילּוּנֵיהּ – אולם ללא מיעוט זה, היתה חלה קדושת מעשר על קדשים
 קלים, הֲשֵׁתָא קְדוּשָׁת חֲמוּרָה אֲקָדוּשָׁת קִלָּה לֹא חִיילָא – ומה אם
 קדושה חמורה אינה חלה על קדושה קלה, קְדוּשָׁת קִלָּה אֲקָדוּשָׁת
 קִלָּה מִיִּפְעֵי – וכי נצרך לומר שקדושת מעשר הקלה אינה חלה על
 קדושה קלה של שאר קדשים קלים.
 הגמרא מבארת היכן מצינו שאין קדושה חמורה חלה על קדושה
 קלה: מֵאֵי הִיא, דְתַנן (תמורה לב), אֶחָד קִדְשִׁי מִזֶּבֶח וְאֶחָד קִדְשִׁי
 בְּדֶק הַבֵּית, אֵין מִשְׁנֵין אוֹתָם מִקְדוּשָׁה לְקְדוּשָׁה – בהמה שהוקדשה
 לבדק הבית אין מקדישים אותה למזבח, אף שקדושת מזבח חמורה
 מבדק הבית. הוקדשה למזבח אין מקדישים אותה לבדק הבית,
 כלומר שיהא חייב ליתן דמיה לבדק הבית, אֲבָל מִקְדִּישִׁין אוֹתוֹ –
 את הקדוש למזבח הַקֶּדֶשׁ עִילּוֹ לְקִדְשִׁי בֶדֶק הַבֵּית, שטובת הנאה
 שיש לו מבהמה זו הקדושה למזבח, יתן לבדק הבית, וּמִחֲרִימִין אוֹתוֹ
 – וכן יכול להחרים ולתן לכהן דמי טובת הנאה שיש לו מבהמה
 הקדושה למזבח. ומבואר בזה שאין קדושת מזבח החמורה חלה על
 קדושת בדק הבית הקלה, ואם כן כל שכן שקדושת מעשר שהיא
 קדושה קלה, לא תחול על קדשים קלים, ומדוע הוצרך הכתוב לומר
 קדשים קלים ממעשר בהמה. מתרצת הגמרא: מֵהוּ דְתִימָא – שמא
 תאמר הָתָם – מה ששנינו שאין קדושת מזבח חלה על קדושת בדק
 הבית, הוא משום דְכָל בְּהֵמָה לֹא עֹלָה קְרִימָא – אין כל הבהמות
 עומדות להקרבה, שהרי רובם עומדות לאכילה, ולכן אינו יכול
 להחיל עליה קדושת מזבח. אֲבָל הָכָא – כאן לגבי מעשר בהמה, כיון
 דְכָל בְּהֵמָה לְמַעֲשֵׁר קְרִימָא – כל בהמה עומדת מתחילתה להתעשר,
 לכן, אף על גב דְאֶקְדִּישָׁה לְקֶרֶב, לֹא פָקַע אִיסוּרָא דְמַעֲשֵׁר מִינָהּ
 – לא יפקע חיוב מעשר בהמה ממנה, ולכן הוצרך הפסוק 'יהיה קדש'
 ללמדנו שבהמת קדשים קלים פטורה ממעשר בהמה.
 מקשה הגמרא: לֵמָּא נִפְקָא מִינָהּ – איזה דין היה יוצא אם קדושת
 מעשר היתה חלה על קדשים קלים, שהוצרכנו לומר שאינה חלה,
 והלא מעשר בהמה אינו יותר קדוש משאר קדשים קלים. מתרצת
 הגמרא: שאם יפול בה מום יהא אסור לפדותו ואסור למוכרו שלא
 יעבור בְּלֵא (ינאל) [יִמְכֹּר] וּבְלֵא (ימכר) [יִנְאַל] (ויקרא כז כח),
 וזו היא חומרא שיש רק במעשר ולא בשאר קדשים קלים. קָא מְשַׁמַּע
 לָן הַפְסוֹק 'יהיה קדש' שבהמת קדשים קלים פטורה ממעשר בהמה.
 שנינו במשנה: וְנוֹהֵג בְּכֶקֶר וּבַצֹּאן וְאֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה,
 בְּכֶשֶׁשׁ וּבְעֵזִים וּמִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, בַּחֲדָשׁ וּבִישָׁן וְאֵין מִתְעַשְּׂרִין
 מִזֶּה עַל זֶה.
 הגמרא מביאה ברייתא הדנה בדן חדש וישן. שנינו בברייתא: וְהָיוּ
 חֲדָשׁ וְיִשָּׁן מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, מִקָּל וְחוֹמֵר, וְיָמָּה בְּכֶשֶׁשׁ וְעֵזִים
 שָׁהָם מִיָּמִים שׁוֹנִים, וְהֵם בְּלָאִים זֶה בָּזֶה, מִכָּל מְקוֹם מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה
 עַל זֶה, חֲדָשׁ וְיִשָּׁן שְׁאֵינָן בְּלָאִים זֶה בָּזֶה, וְכִי אֵינוּ דִין שִׁתְעַשְּׂרוּ
 מִזֶּה עַל זֶה. תְּלִמּוּד לֹמֵר (דברים יד כב) 'עֶשֶׂר תַּעֲשֶׂר', בְּשֵׁתִי
 וּבְהִזְכִּיר הַכְּתוּב מְדַבֵּר, אֶחָד מַעֲשֵׁר בְּהֵמָה וְאֶחָד מַעֲשֵׁר דָּגָן,
 וּבְהִזְכִּיר הַכְּתוּב אֵת שְׁתֵּי הַמַּעֲשֻׂרוֹת יחד, וּמִקִּישׁ מַעֲשֵׁר בְּהֵמָה
 לְמַעֲשֵׁר דָּגָן, מֵה – כֵּשֶׁם שֶׁמַּעֲשֵׁר דָּגָן מִחֲדָשׁ עַל הַיֵּשֶׁן לֹא מִתְעַשֵּׁר,
 אלא צריך לעשר מפירות כל שנה על פירותיה, שהרי נאמר בו (שם)
 'עֶשֶׂר תַּעֲשֶׂר אֵת כָּל תְּבוּאָת זֶרַע הַשָּׂדֶה שְׁנָה שְׁנָה, אֵף
 מַעֲשֵׁר בְּהֵמָה שֶׁהוּקֵשׁ לְמַעֲשֵׁר דָּגָן, מִחֲדָשׁ עַל הַיֵּשֶׁן לֹא מִתְעַשֵּׁר,
 אלא צריך לעשר מבהמות שנולדו באותה שנה.
 מקשה הגמרא: אֵי חֲכִי שֶׁחֲדָשׁ וְיִשָּׁן אֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה מִפְּנֵי
 הַיֵּקֶשׁ לְמַעֲשֵׁר דָּגָן, בְּכֶשֶׁשׁ וְעֵזִים נִמְי לִימָא – גם בכבשים ועזים
 נאמר שאינם מתעשרים מזה על זה, כיון שֶׁמִּקִּישׁ הַכְּתוּב מַעֲשֵׁר
 בְּהֵמָה לְמַעֲשֵׁר דָּגָן, וְיָמָּה מַעֲשֵׁר דָּגָן מִמִּין עַל שְׁאֵינוּ מִינֵהּ לֹא
 מִתְעַשֵּׁר, אֵף מַעֲשֵׁר בְּהֵמָה מִמִּין עַל שְׁאֵינוּ מִינֵהּ לֹא מִתְעַשֵּׁר.
 מתרצת הגמרא: רַבִּי רַחֲמָנָא – ריבתה התורה ואמרה (ויקרא כז

מתרצת הגמרא: הטעם שלא תקנו למנוע קדושת בכור בזמן הזה על
 ידי מכירת אוחן אמו לגוי, משום שאֲפִשֵׁר לעשות תקנה אחרת בְּכֶרֶב
 יְהוּדָה, דְאִמֵּר רַב יְהוּדָה, מוֹתֵר לֹא לְאֶדָם לְהַמִּיל מוֹם בְּכֹר קוֹדֵם
 שִׁיצָא הַבְּכוֹר לְאִוִיר הָעוֹלָם, שמתוך כך אינו מתקדש בבכורה.
 והטעם שתקנה זו עדיפה מאשר מכירת אוחן אם הבכור לגוי, משום
 שבכור בעל מום ניתן לכהן, והמום מפקיעו רק מקדושת הקרבה.
 אבל מכירת אוחן אמו לגוי מפקיע קדושת הבכור לגמרי, ואינו ניתן
 לכהן.
 מקשה הגמרא: אם כן הֲכָא נִמְי – גם לגבי מעשר בהמה בזמן הזה,
 מדוע תיקנו שלא יפרישוהו והפקיעו בכך מצות מעשר בהמה לגמרי,
 והרי אֲפִשֵׁר דְשָׂרִי בֵּיה מוֹמָא מַעֲקִירָא – ניתן לתקן שיטילו מום
 בעשירי מתחילה, כדי שבצאתו ותחול עליו קדושת מעשר, לא
 יתקדש להקרבה, ולא יבואו בו לידי תקלה. מתרצת הגמרא: מִי יָדַע
 הִי נִפְסִי – וכי יודע איזו בהמה תצא עשירית ותתקדש ויטיל בה מום
 קודם המעשר. וְכִי תִימָא דְמַפְסִי לִיה בְּרִישׁ עֲשָׂרָה – ואם תרצה
 לומר, שיטיל מום בבהמה מסימנת ואותה יוציא עשירית, והרי לֹא
 יִבְכֹּר בִּין מוֹב לְרַע אִמֵּר רַחֲמָנָא (ויקרא כז לג), דהיינו שלא יבחר
 איזו בהמה תצא מהדיר למעשר. וְכִי תִימָא אֲפִשֵׁר דְשָׂרִי בֵּיה מוֹמָא
 בְּכֹלִי עֲדָרִיה – ואם תרצה לומר, שנתקן שיטיל מום בכל הבהמות
 שבעדרו, כדי שלא תקדש אף אחת מהן לקרבן מעשר בהמה. אי
 אפשר לתקן כן, כִּי מִתְרָה יִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְיַעֲזִיב בְּהֵמָה
 לְהַקְרִיבָה – ויהיה צורך בהמה לקרבנות, וְלִיכָא – ואם יטיל מום
 בכל בהמותיו, לא תהיינה בהמות להקרבה.
 מקשה הגמרא: אם כן, הֲכָא נִמְי – גם בְּכֹר בְּהֵמָה, לא יטיל בו מום
 קודם שיוולד, כִּי מִתְרָה יִבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, וְיַעֲזִיב בְּהֵמָה לְהַקְרִיבָה,
 וְלִיכָא – לא תהיינה בהמות להקרבה. מתרצת הגמרא: אֲפִשֵׁר
 בְּפִשְׁוִימִין, גם אם יטיל מום בכל בכורותיו, ישארו הפשוטין שאינם
 בכורות להקרבה. שבה הגמרא ומוקשה: אם כן, הֲכָא נִמְי לגבי מעשר
 בהמה בזמן הזה, מדוע חששו שלא יהיו קרבנות להקרבה, והרי
 אֲפִשֵׁר בְּלִקְוֹחִין [בהמות קניות], שחיוב מעשר בהמה חל רק על
 בהמה שנולדה אצלו ולא על קניה. מתרצת הגמרא: בִּינָן דְאִיהוּ
 שָׂרִי בֵּיה מוֹמָא בְּכֹלִי עֲדָרִיה – אם יטיל מום בכל עדרו, והלקוחין
 מועטין, וְשִׁכְחִי מוֹמִי דְפִסְלִי בְּקִדְשִׁים – וגם מצוי מומים הפוסלים
 בקדשים, דְאִפִּילוּ דְקִינִן שְׁבַעֲזִין נִמְי פִּסְלִי – שהרי אף מום בקרום דק
 שבעין פוסל, לֹא שְׁכִיחִי – לא תהיינה מצויות בהמות הראויות
 להקרבה, ולכן לא תיקנו שיטיל מום בכל הבהמות שנולדו אצלו.
 שנינו במשנה: מעשר בהמה נזהג בחולין אֲבָל לֹא בְּמוֹקְדִישִׁין.
 הגמרא דנה בפטור מוקדשין ממעשר. מקשה הגמרא: מדוע הוצרך
 התנא להשמיענו שאין חיוב הפרשת מעשר בְּמוֹקְדִישִׁין – מבהמות
 קדשים, והלא פְּשִׁטָא הוא, שהרי לֹא דִידִיה נִינְהוּ – בהמות אלו
 אינם שלו אלא של הקדש, ולמה יתחייב לעשרם. מתרצת הגמרא:
 משנתנו עוסקת בְּקִדְשִׁים קָלִים, כגון בהמת שלמים, וְאִלִּיָּא דְרַבִּי
 יוֹסִי הַגִּלְלִי, דְאִמֵּר קְדָשִׁים קָלִים מִמִּין בְּעָלִים הֵם – שייכים
 לבעליהם, דְתַנִּינָא, נאמר לגבי שבעת הפקדון (ויקרא ח כא כב)
 'נֶפֶשׁ כִּי תִחָטָא וְיַעֲלֶה מַעַל בַּה' וְכַחַשׁ בְּעַמִּיתוֹ בְּפָקְדוֹן וגו' וְנִשְׁבַּע
 עַל שֶׁקֶר', ודורשים תיבת 'וכחש' לפניה ולאחריה, וכאילו נכתב 'בה'
 וְכַחַשׁ, 'בעמיתו וכחש', כלומר שכחש גם בה' וגם בעמיתו, לְרַבּוֹת
 שוֹמֵר שֶׁכֶּר בְּפָקְדוֹן שֶׁל קְדָשִׁים קָלִים, שחייב חומש ואשם, כיון שֶׁהֵן
 נַחֲשִׁים מִמִּין בְּעָלִים, כלומר אם הפקיד בהמת שלמים אצל חבירו,
 וכפר השומר ונשבע שאינה אצלו ואחר כך הודה, משלם קרן חומש
 ומביא אשם, ואף שאין נשבעים על קדשים, על קדשים קלים שהם
 מִמִּין בְּעָלִים נִשְׁבַּעִים, ונמצא שיש כאן הכחשה בה' והכחשה
 בעמיתו, דְבִרִּי רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי. וכיון שכן, סָלְקָא דְעֵתָא אֲמִינָא
 לְעִשְׂרוֹ – היה עולה על הדעת לומר שחייבין במעשר בהמה, קָא
 מְשַׁמַּע לָן שאין מעשר נזהג בקדשים, ואפילו לא בקדשים קלים.
 שואלת הגמרא: וְאִימָא חֲכִי נִמְי – אולי נאמר שקדשים קלים חייבים
 במעשר, כיון ששייכים לבעליהם. משיבה הגמרא: הָעֲשִׂירִי יְהִיה
 קִדְשִׁי אִמֵּר רַחֲמָנָא (ויקרא כז לב), ונלמד מזה שחיוב מעשר חל רק

שואלת הגמרא: **אִשְׁכְּחִין** – מצאנו מקור בתורה שתירוש – יין, ויִצְהָר
– שמן, אינם מתעשרים מזה על זה, אולם תירוש ודגן וכן דגן ודגן
– שני מיני דגן, כגון חיטים ושעורים, מִיֵּינִי שאינם מתעשרים מזה על
זה, שהרי כשנאמר (במדבר יח יב) 'וכל חלב תירוש ודגן' אין החלב
נשוב אלא על התירוש הסמוך לו, ולא על דגן האמור אחריו. משיבה
הגמרא: דין זה נלמד בקל וְחֹמֶר, ומה תירוש ויִצְהָר וזרעי גפנים
זרעי זיתים) אף על פי שִׁאֵינָן בְּלֵאִים זֶה בָּזֶה – שמונת לזורעם ביחד,
מכל מקום אֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, כיון שהם שני מינים שונים,
אם כן תירוש ודגן ודגן ודגן שֶׁהֵם בְּלֵאִים זֶה בָּזֶה – שאסור
לזורעם ביחד, אֵינוּ דִין שֶׁלֹא יתעשרו מזה על זה.
שואלת הגמרא: וְלִרְבִּי יֵאֵשִׁיָּה דְאָמַר שֶׁהוֹרַע כֻּלְּאֵי הַכֶּרֶם אֵינוּ
לוקה עד שְׁיִזְרַע חֶמֶת וְשִׁעֻרָּה וְחִרְצָן ו–גרעין ענבים) בְּמַפְּלֹת יָד
– שיפיל שלשה מינים אלו יחד מידו ויזרעם בבת אחת, הִיכִי מִיֵּינִי
לָהּ – מדיכין הוא מביא מקור שדגן ותירוש או דגן ודגן אינם
מתעשרים מזה על זה, והרי אינו יכול ללמוד זאת בקל וחומר
מתירוש ויצהר, שהרי לפי דבריו, גם דגן ודגן ואפילו תירוש ודגן
אינם כלאים זה בזה. משיבה הגמרא: מִיֵּינִי לָהּ הִכִּי – רבי יאשיה
לומד את הקל וחומר באופן זה, ומה תירוש ויִצְהָר שִׁאֵינָן בְּלֵאִים
זֶה בָּזֶה – שמונת לזורעם ביחד אִפְּלִי עַל יְדֵי זְרִיעַת דְּבָר אֶחָד – מִיֵּין
שלישי יחד עמם, משום שאין עוברים על איסור כלאי הכרם עד
שזרע שני מיני דגן יחד עם מִיֵּין הַכֶּרֶם, ומכל מקום אֵין מִתְעַשְּׂרִין
מִזֶּה עַל זֶה, אם כן תירוש ודגן ודגן ודגן שֶׁהֵם בְּלֵאִים זֶה בָּזֶה –

שאסור לזורעם ביחד עַל יְדֵי זְרִיעַת דְּבָר אֶחָד – מִיֵּין שלישי יחד עמם,
דהיינו, תירוש ודגן אסור לזרוע עם מִיֵּין דגן נוסף, ודגן ודגן אסור
לזרוע עם תירוש, וכי אֵינוּ דִין שֶׁלֹא יתעשרו מזה על זה.
שואלת הגמרא: וְשִׁנִּי מִיֵּינִי בְּעֶלְמָא מְנַלָּן, כלומר, מצאנו מקור רק
לדגן תירוש ויצהר שאינם מתעשרים מזה על זה, ומניין שאי אפשר
לעשר מזה על זה בשני מינים אחרים שאינם דגן תירוש ויצהר, כגון
פולים ועדשים. משיבה הגמרא: הִנֵּי דְרַבְּנָן נִיָּהוּ – חיוב המעשר
במינים אלו הוא רק מדרבנן, וְכָל דְּתַקְּנִין רַבְּנָן בְּעִין דְּאִוְרִייתָא
תַּקְּנִין – וכל חיוב שתקנו חכמים, תקנוהו כעין החיוב בדאורייתא,
ואם כן יש ללמוד, מִזֶּה – כשם שדברים החייבים במעשר
מִדְּאִוְרִייתָא, דהיינו דגן תירוש ויצהר, שִׁנִּי מִיֵּינִי מִדֶּם אֵינָן
מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, דְרַבְּנָן נִמִּי – כך גם דברים שחייבים במעשר
מדרבנן, שני מינים אינם מתעשרים מזה על זה.
הגמרא חוזרת לדון על מעשר בהמה, ומקשה ממה שאמרה לגבי
מעשר דגן: אָמַר לִיה רַבָּא בַּר רַב הֲזֵן לְאַבְרָהָם, אֵלָּא מַעְתָּה – כיון
שראינו שהמקור לדון זה שאין מעשרים מעשר דגן ממין על שאינו
מינו, נלמד מיתור הכתוב שאמר 'חלב' נפרד לתירוש ו'חלב' נפרד
ליצהר, אם כן לִנְבִי מַעְשֵׁר בְּהֶמָּה דִּלָּא בְּתִיב בּו' 'וְכָל מַעְשֵׁר בְּקָר'
וּמַעְשֵׁר צֹאן', דהיינו שלא נאמר 'מעשר' בנפרד על בקר ועל צאן,
אלא נאמר 'מעשר' פעם אחת על בקר וצאן ביחד, כמו שנאמר
(ויקרא כו לב) 'וְכָל מַעְשֵׁר בְּקָר וְצֹאן,

המשך ביאור למס' בכורות ליום ראשון עמ' ב

ו. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שֶׁשְּׁתִּיתָיו עֲדִין לֹא בָּכְרוּ, וְיִלְדוּ שְׁנֵי
זָכָרִים, והתערבו הוולדות, זֶה נוֹתֵן חֶמֶשׁ סְלָעִים לְבָהּ, וְזֶה נוֹתֵן
חֶמֶשׁ סְלָעִים לְבָהּ, שהרי כל אחד מהם הוא בכור לאמו. ואם מת
אֶחָד מֵהֶם (ומהבכורים) בְּתוֹךְ שְׁלֹשִׁים יוֹם ללידתו ונפטר מפדיון,
וכבר נתנו האבות את דמי פדיונם לכהן, אִם שִׁנִּיהֶם לְבָהּ אֶחָד
נָתַן, וְיִחְוִיר לָהֶם הַכֹּהֵן לִשְׁנֵי הָאֲבוֹת יחד חֶמֶשׁ סְלָעִים ויחלקו אותם
בִּינֵיהֶם, שהרי אחד מהם פטור מפדיון. אבל אִם לִשְׁנֵי בְּתִיבֵי נָתַן,
שכל אב נתן את פדיון בנו לכהן אחר, אֵינָן יוֹבֵלִין לְהוֹצִיא מִיָּדָם שֶׁל
הכהנים את דמי פדיונו של זה שמת, משום שכל אחד משני הכהנים
יכול לומר להם שהדמים שקיבל הם דמי פדיונו של הבכור החי, ואת
דמי הבכור המת קיבל חבירו.
ז. שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁל שְׁנֵי אֲנָשִׁים שִׁילְדוּ זָכָר וְנִקְבָּה, ולא ידוע מאיזו אשה
נולד כל אחד מהולדות, הָאֲבוֹת פְּטוּרִין, שכן אין ידוע אשתו של מי
ילדה זכר, ואולם הֵבֵן חַיִּיב לְפָדוֹת אֶת עַצְמוֹ כשיגדיל.
ח. ילדו שתיים שְׁתֵּי נִקְבּוֹת וְזָכָר, או שילדו שְׁתֵּי נִקְבּוֹת וְשְׁנֵי
זָכָרִים, ולא ידוע מאיזו אשה נולד כל אחד מהולדות אלו, אֵין בָּאֵן
לְבָהּ בָּלוֹם, שכן כל אחד מהזכרים אינו אלא ספק בכור.

ט. אשה אחת שבִּכְרָה ואחת שְׁעֲדִין לֹא בָּכְרָה, והן שֶׁל שְׁנֵי
אֲנָשִׁים, וְיִלְדוּ שְׁנֵי זָכָרִים והתערבו, זֶה שֶׁלֹא בָּכְרָה אִשְׁתּוֹ נוֹתֵן
חֶמֶשׁ סְלָעִים לְבָהּ, שהרי ודאי בנו בכור. ואם ילדו זָכָר וְנִקְבָּה, אֵין
בָּאֵן לְבָהּ בָּלוֹם, שֵׁמָּה זו שלא ביכרה ילדה נקבה.

גמרא

מקשה הגמרא: מֵאֵי שְׁנֵי בְּתִיבֵי שֶׁקִּיבַל כֹּל אֶחָד מֵהֶם דְּמֵי פְדִיֹן
הבן ומת אחד מהבכורים שאינם חייבים להחזיר כלום, משום דְּאִזִּיל
לְנִבִּי הָאֵי וּמְדַחֵי לִיה – שכשבא כל אב לתבוע את אחד הכהנים
ידחוהו בטענה שמא קיבל את דמי פדיון החי, וְכֵן אִם אִזִּיל לְנִבִּי הָאֵי
–[הכהן השני] וּמְדַחֵי לִיה באותה טענה, הלא בָּהֶן אֶחָד שקיבל את
דמי פדיון שניהם נִמִּי –[גם] יכול להיפטור מסיבה זו, שהרי לְיִזִּיל
לְנִבִּי[ת] הָאֵי וְלִידְחִיָּה – כשילך אב אחד לכהן ויתבע בחזרה את
דמי פדיונו של המת ידחנה הכהן בטענה שמא בֶּן הוּא הַחַי, וְלִיזִיל
לְנִבִּי[ת] הָאֵי וְלִידְחִיָּה – וכן כשיבוא לפניו האב השני ידחוהו באותה
טענה.
מתרצת הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל,

המשך ביאור למס' בכורות ליום שישי עמ' ב

לב) 'וְכָל מַעְשֵׁר בְּקָר וְצֹאן', ומשמע שכל מיני הצאן נחשבים כמיין
אחד לענין מעשר בהמה, ולכן כבשים ועזים מתעשרים מזה על זה.
מקשה הגמרא: אֵי הִכִּי כֹל הַנִּקְרָא 'צֹאן' מַצְטָרֵף לַמַּעְשֵׁר, חֲדָשׁ וְשִׁשָּׁן
נִמִּי נַעֲשֶׂה מִזֶּה עַל זֶה, כיון ששניהם כלולים בשם 'צֹאן'. מתרצת
הגמרא: הָאֵל בְּתִיב 'עֶשֶׂר תַּעֲשֶׂר', והוקש מעשר דגן למעשר בהמה,
שכשם שאין מפרישים מעשר דגן משנה אחת על חברתה, כך גם
במעשר בהמה.
תמדה הגמרא: וְהָאֵל רִאשִׁית לַמַּעַט חֲדָשׁ וּשִׁשָּׁן וּלְרִבּוֹת עֻזִּים וכבשים,
ולא למעט עזים וכבשים ולרבות חדש וישן. מתרצת הגמרא: אָמַר
רַבָּא, אָמַר קְרָא בַּהֲמֶשֶׁךְ הַפְּסוּק 'שָׁנָה שְׁנָה', ולומדים מכך שרק
לְשָׁנָה הַקִּשְׁתִּי – מעשר בהמה הוקש למעשר דגן רק לגבי דין התלוי

בשנה, דהיינו שלא יתרום מן החדש על הישן, וְלֹא לְדְבָר אֶחָד – ולא
לגבי חובת הפרשה ממין על מינו, ולכן אפשר לעשר ממין אחד על
מין אחר, כגון מכבשים על עזים.
הגמרא מבארת דין תרומת דגן ממין על שאינו מינו: תִּנֵּן הֵתָם
(תרומות פ"ב מ"ד), אֵין תְּרֻמָּתִין מִמִּין עַל שְׁאֵינוּ מִינּוּ, וְאִם תִּרְם
אֵין תְּרֻמָּתוֹ תְּרֻמָּה. מבררת הגמרא, מִנָּא הִנֵּי מִלִּי, אָמַר רַבִּי אֲמִי
אָמַר רַבִּי יֵאֵא, וְאָמַר רַבִּי אֲמִי אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן לָקִישׁ,
כתוב (במדבר יח יב) 'כל חלב יצהר וכל חלב תירוש ודגן', וכיון
שנאמר 'חלב' בתירוש ו'חלב' ביצהר, דרשו שביתור זה אֲמָרָה תוֹרָה
תֵּן חֶלֶב לָזֶה וְחֶלֶב לָזֶה – הפרש מכל מין בפני עצמו חלק טוב
למעשר, ולא ממין על שאינו מינו.

בבורות. פרק תשיעי – מעשר בהמה דף נד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קכז

ומה תירוש ויצהר שאינם כלאים זה בזה כו' – מחדש וישן לא מצנין למדין קל חומר כי האי גזנא: ומה חדש וישן שאינם כלאים זה בזה. דהוי מצי למימר: מעשר של כבשים ועזים יוכיח, שהן כלאים זה בזה ומתעשרין זה על זה – אף אני אביא תירוש ודגן, דגן ודגן. ואם תאמר: השתא נמי דעביד קל וחומר מתירוש ויצהר, אכתי כבשים ועזים של מעשר בהמה יוכיחו יש לומר: דלא שייך, משום דלא מצנינו במעשר בהמה דברים של שנה אחת דאינם כלאים שלא יתעשרו מזה על זה, כמו שמצנינו במעשר דגן, דאיכא תירוש ויצהר של שנה אחת ואינם כלאים, ואינם מתעשרין. אבל מקל וחומר דחדש וישן שייך למימר טפי, משום דמצנינו נמי במעשר בהמה דחדש וישן שאינם כלאים (זה על זה) וכן מתעשרין מזה על זה, וכבשים ועזים שהם כלאים זה בזה – מתעשרין מזה על זה. דגן ודגן שהם כלאים זה בזה כו' – כתוב בקונטרס דכלאי זרעים של דגן ודגן דרבנן. ודומה שטעות סופר הוא. דכאן משמע שהוא דאורייתא. וכן מוכח בפרק קמא דקדושין (ט,טא) וכן בפרק "כל הבשר" (תולין קט"א). דאמר: כלאי זרעים ליתסר, דהא תיעבתי לך הוא. ואין חילוק בין כלאי הכרם לכלאי זרעים, אלא שזה מותר באכילה וזה אסור אפילו בהנאה. ואפילו רבי יאשיה נמי אית ליה כלאי זרעים, ומחייב אפילו בחטה ושעורה לחודיהו משום כלאי זרעים. והא דקאמר הכא דלרבי יאשיה תירוש ודגן דגן ודגן שהן כלאים זה בזה על ידי דבר אחר – משום תירוש ודגן נקט "על ידי דבר אחר", דלא מחייב משום כלאי הכרם אלא בשלשה מינין. אבל משום כלאי זרעים – חייב בתרי. וכן מוכח בסוף פרק "אונות ואת בנר" יתעשרו

אשכחן תירוש ויצהר; תירוש ודגן, דגן ודגן מנין – קל וחומר: ומה תירוש ויצהר שאינם כלאים זה בזה – אין מתעשרין מזה על זה; תירוש ודגן, דגן ודגן, שהם כלאים זה בזה – אינו דין שלא יתעשרו מזה על זה ולרבי יאשיה דאמר: עד שזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד, היכי מיייתי לה – מיייתי לה הכי: ומה תירוש ויצהר, שאינם כלאים זה בזה אפילו על ידי דבר אחר – אין מתעשרין מזה על זה; תירוש ודגן, דגן ודגן, שהן כלאים זה בזה על ידי דבר אחר – אינו דין שלא יתעשרו מזה על זה ושני מינין בעלמא מנלן – היני דרבנן גינהו, וכל דתקינו רבנן – כעין דאורייתא תקינו, מה דאורייתא שני מינין אינן מתעשרין מזה על זה – דרבנן נמי. אמר ליה רבא בר רב חנן לאביי: אלא מעתה, גבי מעשר בהמה, דלא כתיב "וכל מעשר בקר ומעשר צאן", יתעשרו

(חולין פ"ב), דמייית להם: חזרע כלאים לוקה. ומסקנין פלגא אנב אורחא קא משמע לן, דאיכא תרי גזני כלאים. לאפוקי מדברי יאשיה, דאמר: עד שזרע חטה ושעורה וחרצן במפולת יד, קא משמע לן דכי זרע חטה וחרצן, שעורה וחרצן נמי חזרע כלאים: כלאי זרעים וכלאי כרם. כגון: חטה ושעורה, חטה וחרצן. ובחד מודה רבי יאשיה דלקי, ובחד פליג. אבל חטה וחרצן, שעורה וחרצן – כולו חד גזנא הוא. ועוד יש ספרים שכתוב בהם בהדיא: "חטה וחרצן, או שעורה וחרצן". ואפילו (לספרים) שכתוב שם "שעורה" – פירושו "אר", כמו: או שעורה וחרצן. ולכחי לא מצי לאוקמי כלאים בבת אחת, כגון חטה ושעורה וחרצן דלקי תרתי, לאפוקי מדברי יאשיה, דהא לרבי יאשיה נמי לקי תרתי. וכן מוכח נמי בירושלמי במסכת כלאים פרק שמיני, דקאמר חתם: כתיב "לא תורע כלאי כרמך", אלא כרמך שאינו חייב שזרע שני מינין בכרם, דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר: מין אחד. על דעתיה דרבי יונתן "שדך לא תורע כלאים", לאיהא דבר נאמר "לא תורע כרמך כלאים" – להעביר עליו אפילו מין אחד. על דעתיה דרבי יאשיה כתיב "שדך לא תורע כלאים", לאיהא דבר נאמר "לא תורע כרמך כלאים"? חבירא אמר: להתראה, שאם התרו בו משום "שדך" – לוקה, משום "כרמך" – לוקה. ואי לא מחייב רבי יאשיה בכלאי זרעים בלא כרם – אי הכי מאי קבע: "כרמך" למה ל? דלא משמע לפרש דבעי למה נאמר "כרמך" בלאו שני, שהיה לו לומר בלאו אחד – דאין קושיא דרבי יונתן בענין זה. אלא לגמרי (כזה) בעי (כמשמעו) למה לי "כרמך" כלל. הלכך כולם דאי מחייבי משום כלאי זרעים בשני מינין. אלא בכלאי זרעים פליגי, דרבי יאשיה לא מחייב משום כרם עד דאיכא שני מיני בהדי חרצן, כגון חטה ושעורה וחרצן. ורבי יונתן מחייב אפילו במין אחד בודי חרצן, ואין לתמוה: לרבי יאשיה, מאי שנא דבכלאי זרעים מחייב בשני מינין, ובכלאי כרם בעי שלושה מינים? משמע ליה זרית כלאים – שני מיני זרעים, וחרצן לאו מין זרעים הוא. הלכך איכא לפרשי קרא הכי: לא תורע בודי כרמך כלאים. דהיינו שני מיני זרעים. ומיהו, רבי יהודה ורבי משמע במסכת כלאים (פרק א משנה ט) דלא מחייב נמי בכלאי זרעים עד שזרע חטה ושעורה וכוסמן, או שני חטין ושעורה, או שני זרעים וחטה, דבעי כלאי זרעים בודי "שדך". ומיהו, קרא ד"בהמתך לא תרביע כלאים" לא אפשר לו לפרושי הכי. ושני מינין בעלמא דרבנן – משמע דכל מינין דלא כתיבי בהאי קרא – דרבנן, וחכא לא כתיבי אלא דגן ותירוש ויצהר. ובפרק "כיצד מבכרין" (ברכות לו"א) נמי אמר דמעשר צלף דרבנן. וגבי ליטרא קציעית ביצה (ג"ב) נמי אמר דדבר שבמנין אפילו באלף לא בטיל דרבנן. ובפרק קמא דראש השנה (טו"ב) מעשר סתם חרובין דרבנן. אף על גב דבספרי לא פטר (לא) ואלא חרובי שיטה וצלמונה ולא סתם חרובין. וכל הנהו דרשות דספרי דמרבין אפילו קטנית ופירות האילן וירק לענין מעשר – אסמכתא בעלמא גינהו. וכי האי גזנא אשכחן כל מילי דשבות ומשום מזה בפרק "משל" (ביצה לו"ב) דייש בתורת כהנים מ"שבתך" – שבות, ואסמכתא בעלמא היא. וכן שעתה בידו נתכלא כרם על שכל בפרק "החולקין" (מסכת ט"ב), דכחן שאכלה לוקה כו' – דייש מכת מדרות. והא דאמר בסוף "הערל" (יבמות פ"א), דעגול אינו עולה – הוה רבנן בעין דאורייתא תיקון. והא דאמרין בפרק "הנודר מן הירק" (נדרים נה"א) ד"דגן" משמע כל מילי דמדיגן, אפילו קטנית – אומר רבינו תם דהיינו בנדרים, דהלך אחר לשון בני אדם. דפליגי רבי אליעזר ורבי יהושע בפרק "העור והרועב" (חולין ק"ב) בידן מינה ומינה, בידן מינה ואוקי באתרה – משכחת לה דפליגי בדאורייתא, כגון משקה היוצא מן הדגן, כגון מלילות שריסקן וסחטן, כדאמר בפרק קמא דשבת (ט"א). והא דתנן במסכת פרה (פרק א משנה ג') דבילה של תרומה שנפלה לתוך וימן חטאת כו' עד דאמר: האוכלה במיתה – לא דוקא, אלא חומר דרבנן כעין איסור מיתה, ונפקא מינה לאלוקי טפי משאר מלקיות, או לקוברי בין רשעים גמורים. אי נמי: לסימנא בעלמא נקט דבילה, שאם נפל במי חטאת דבר שתרומתו דאורייתא. ואף על גב דמה נפשוך תרומות פירות דרבנן – מכל מקום שייך לאחמורי טפי, גזירה משום דגן תירוש ויצהר דאורייתא. ובירושלמי בריש פרק מסכת מעשרות משמע קצת דקרא דרשנין מנייה חיוב מעשר בפירות וקטנית – דרשא גמורה היא. דאמר דתם: "עשר תעשר" הייתי אומר כל הדברים חייבים במעשר כו', עד: אין לי אלא תבואה, קטנית מנין? תלמוד לומר: "וכל מעשר הארץ" – לרבות שום ושחלים וגרגיר. יכול שאני מרבה אף העליץ, זרע כרשנין, זרע לפת וצננות ובעלים, ושאר זרעוני גינה שאין נאכלין? תלמוד לומר: "מזרע הארץ" – לא כל זרעו הארץ, ו"מפרי העץ" – לרבות כל פירות האילן. או יכול שאני מרבה חרובי שיטה וצלמונה וחרובי גירמה – תלמוד לומר: "מפרי העץ" – ולא כל פרי העץ. ירקות מנין? איסי בן עקיבא אומר: המעשרות לירקות מדבריהם. משמע דירקות מדבריהם, אבל קטנית ופירות דאורייתא. ויש לפרש דהכי קאמר: מדבריהם – כלומר, דאין להם אסמכתא מן הפסוק כמו שיש לקטנית ופירות. ובספרי נמי בפרשת "עשר תעשר" לא מיייתי שום קרא לירקות. דאף על גב דקתני הוה: מנין לרבות ירקות למעשרות – בשום ושלחן, ודאמר איידי, שדקתן הוה בהדיא. ובתורת כהנים בפרשת "אם בחקוקי" (אם בחקוקי) מביאה ארץ שם כמו בספרי, ושמו לא רצו להחמיר ירקות על שום פסוק, לפי שפנים שרואה להם להקל בירקות יותר מבשאר דברים. כי ההיא דקאמר בירושלמי במסכת חלה פרק "שתי נשים" אמר רבי יוחנן: רבותינו שבגולה היו מפרשין תרומות ומעשרות, עד שבאו חרובים ובטלו. מאן אינון "חרובים" – תורגמינא (אמרם). רבי זעירא ורבי יהודה בשם שמואל אמר: חלת חוצה לארץ אוכל והולך ואחר כך מפריש. רבא בשם שמואל: לא חשו אלא לתרומת דגן ותירוש ויצהר. רבי אבא בשם רבי שמואל: לא חשו אלא לתרומה גדולה, אבל לירקות – אפילו לתרומה גדולה לא חשו. דהני איסי בן עקיבא: מעשרות לירקות מדבריהם. אלא מעתה גבי מעשר בהמה דלא כתיב מעשר בקר וכו' יתעשרו מזה על זה – ואם תאמר: הא אתא למילף קל וחומר מחדש וישן שאינם כלאים זה בזה ואין מתעשרין? ויש לומר, דאיכא למימר: כבשים ועזים יוכיחו שהם כלאים ומתעשרין, כדמרבין לעיל "מצאן" כו'. ומשני: אמר קרא "העשר וישן", שבא לחלק עשירי לזה ועשירי לזה. ופרש: כבשים ועזים נמי בדשלמא אי לאו "העשר" – לא לילפין כבשים שרואה להם לחלק דרבי רומנא "צאן", כדאמר. אבל השתא דכתיב "העשר" לחלק על כל מין ומין, דאיתו כמו "ראשית" דבסמוך דגבי דגן, שבא ליתן ראשית לכל מין ומין. אמר

חייב. שמע מינה דמודה רבי יאשיה בחטה ושעורה. ועוד נראה לפרש, דקר תרי גזני כלאים: כלאי זרעים וכלאי כרם. כגון: חטה ושעורה, חטה וחרצן. ובחד מודה רבי יאשיה דלקי, ובחד פליג. אבל חטה וחרצן, שעורה וחרצן – כולו חד גזנא הוא. ועוד יש ספרים שכתוב בהם בהדיא: "חטה וחרצן, או שעורה וחרצן". ואפילו (לספרים) שכתוב שם "שעורה" – פירושו "אר", כמו: או שעורה וחרצן. ולכחי לא מצי לאוקמי כלאים בבת אחת, כגון חטה ושעורה וחרצן דלקי תרתי, לאפוקי מדברי יאשיה, דהא לרבי יאשיה נמי לקי תרתי. וכן מוכח נמי בירושלמי במסכת כלאים פרק שמיני, דקאמר חתם: כתיב "לא תורע כלאי כרמך", אלא כרמך שאינו חייב שזרע שני מינין בכרם, דברי רבי יאשיה. רבי יונתן אומר: מין אחד. על דעתיה דרבי יונתן "שדך לא תורע כלאים", לאיהא דבר נאמר "לא תורע כרמך כלאים" – להעביר עליו אפילו מין אחד. על דעתיה דרבי יאשיה כתיב "שדך לא תורע כלאים", לאיהא דבר נאמר "לא תורע כרמך כלאים"? חבירא אמר: להתראה, שאם התרו בו משום "שדך" – לוקה, משום "כרמך" – לוקה. ואי לא מחייב רבי יאשיה בכלאי זרעים בלא כרם – אי הכי מאי קבע: "כרמך" למה ל? דלא משמע לפרש דבעי למה נאמר "כרמך" בלאו שני, שהיה לו לומר בלאו אחד – דאין קושיא דרבי יונתן בענין זה. אלא לגמרי (כזה) בעי (כמשמעו) למה לי "כרמך" כלל. הלכך כולם דאי מחייבי משום כלאי זרעים בשני מינין. אלא בכלאי זרעים פליגי, דרבי יאשיה לא מחייב משום כרם עד דאיכא שני מיני בהדי חרצן, כגון חטה ושעורה וחרצן. ורבי יונתן מחייב אפילו במין אחד בודי חרצן, ואין לתמוה: לרבי יאשיה, מאי שנא דבכלאי זרעים מחייב בשני מינין, ובכלאי כרם בעי שלושה מינים? משמע ליה זרית כלאים – שני מיני זרעים, וחרצן לאו מין זרעים הוא. הלכך איכא לפרשי קרא הכי: לא תורע בודי כרמך כלאים. דהיינו שני מיני זרעים. ומיהו, רבי יהודה ורבי משמע במסכת כלאים (פרק א משנה ט) דלא מחייב נמי בכלאי זרעים עד שזרע חטה ושעורה וכוסמן, או שני חטין ושעורה, או שני זרעים וחטה, דבעי כלאי זרעים בודי "שדך". ומיהו, קרא ד"בהמתך לא תרביע כלאים" לא אפשר לו לפרושי הכי. ושני מינין בעלמא דרבנן – משמע דכל מינין דלא כתיבי בהאי קרא – דרבנן, וחכא לא כתיבי אלא דגן ותירוש ויצהר. ובפרק "כיצד מבכרין" (ברכות לו"א) נמי אמר דמעשר צלף דרבנן. וגבי ליטרא קציעית ביצה (ג"ב) נמי אמר דדבר שבמנין אפילו באלף לא בטיל דרבנן. ובפרק קמא דראש השנה (טו"ב) מעשר סתם חרובין דרבנן. אף על גב דבספרי לא פטר (לא) ואלא חרובי שיטה וצלמונה ולא סתם חרובין. וכל הנהו דרשות דספרי דמרבין אפילו קטנית ופירות האילן וירק לענין מעשר – אסמכתא בעלמא גינהו. וכי האי גזנא אשכחן כל מילי דשבות ומשום מזה בפרק "משל" (ביצה לו"ב) דייש בתורת כהנים מ"שבתך" – שבות, ואסמכתא בעלמא היא. וכן שעתה בידו נתכלא כרם על שכל בפרק "החולקין" (מסכת ט"ב), דכחן שאכלה לוקה כו' – דייש מכת מדרות. והא דאמר בסוף "הערל" (יבמות פ"א), דעגול אינו עולה – הוה רבנן בעין דאורייתא תיקון. והא דאמרין בפרק "הנודר מן הירק" (נדרים נה"א) ד"דגן" משמע כל מילי דמדיגן, אפילו קטנית – אומר רבינו תם דהיינו בנדרים, דהלך אחר לשון בני אדם. דפליגי רבי אליעזר ורבי יהושע בפרק "העור והרועב" (חולין ק"ב) בידן מינה ומינה, בידן מינה ואוקי באתרה – משכחת לה דפליגי בדאורייתא, כגון משקה היוצא מן הדגן, כגון מלילות שריסקן וסחטן, כדאמר בפרק קמא דשבת (ט"א). והא דתנן במסכת פרה (פרק א משנה ג') דבילה של תרומה שנפלה לתוך וימן חטאת כו' עד דאמר: האוכלה במיתה – לא דוקא, אלא חומר דרבנן כעין איסור מיתה, ונפקא מינה לאלוקי טפי משאר מלקיות, או לקוברי בין רשעים גמורים. אי נמי: לסימנא בעלמא נקט דבילה, שאם נפל במי חטאת דבר שתרומתו דאורייתא. ואף על גב דמה נפשוך תרומות פירות דרבנן – מכל מקום שייך לאחמורי טפי, גזירה משום דגן תירוש ויצהר דאורייתא. ובירושלמי בריש פרק מסכת מעשרות משמע קצת דקרא דרשנין מנייה חיוב מעשר בפירות וקטנית – דרשא גמורה היא. דאמר דתם: "עשר תעשר" הייתי אומר כל הדברים חייבים במעשר כו', עד: אין לי אלא תבואה, קטנית מנין? תלמוד לומר: "וכל מעשר הארץ" – לרבות שום ושחלים וגרגיר. יכול שאני מרבה אף העליץ, זרע כרשנין, זרע לפת וצננות ובעלים, ושאר זרעוני גינה שאין נאכלין? תלמוד לומר: "מזרע הארץ" – לא כל זרעו הארץ, ו"מפרי העץ" – לרבות כל פירות האילן. או יכול שאני מרבה חרובי שיטה וצלמונה וחרובי גירמה – תלמוד לומר: "מפרי העץ" – ולא כל פרי העץ. ירקות מנין? איסי בן עקיבא אומר: המעשרות לירקות מדבריהם. משמע דירקות מדבריהם, אבל קטנית ופירות דאורייתא. ויש לפרש דהכי קאמר: מדבריהם – כלומר, דאין להם אסמכתא מן הפסוק כמו שיש לקטנית ופירות. ובספרי נמי בפרשת "עשר תעשר" לא מיייתי שום קרא לירקות. דאף על גב דקתני הוה: מנין לרבות ירקות למעשרות – בשום ושלחן, ודאמר איידי, שדקתן הוה בהדיא. ובתורת כהנים בפרשת "אם בחקוקי" (אם בחקוקי) מביאה ארץ שם כמו בספרי, ושמו לא רצו להחמיר ירקות על שום פסוק, לפי שפנים שרואה להם להקל בירקות יותר מבשאר דברים. כי ההיא דקאמר בירושלמי במסכת חלה פרק "שתי נשים" אמר רבי יוחנן: רבותינו שבגולה היו מפרשין תרומות ומעשרות, עד שבאו חרובים ובטלו. מאן אינון "חרובים" – תורגמינא (אמרם). רבי זעירא ורבי יהודה בשם שמואל אמר: חלת חוצה לארץ אוכל והולך ואחר כך מפריש. רבא בשם שמואל: לא חשו אלא לתרומת דגן ותירוש ויצהר. רבי אבא בשם רבי שמואל: לא חשו אלא לתרומה גדולה, אבל לירקות – אפילו לתרומה גדולה לא חשו. דהני איסי בן עקיבא: מעשרות לירקות מדבריהם. אלא מעתה גבי מעשר בהמה דלא כתיב מעשר בקר וכו' יתעשרו מזה על זה – ואם תאמר: הא אתא למילף קל וחומר מחדש וישן שאינם כלאים זה בזה ואין מתעשרין? ויש לומר, דאיכא למימר: כבשים ועזים יוכיחו שהם כלאים ומתעשרין, כדמרבין לעיל "מצאן" כו'. ומשני: אמר קרא "העשר וישן", שבא לחלק עשירי לזה ועשירי לזה. ופרש: כבשים ועזים נמי בדשלמא אי לאו "העשר" – לא לילפין כבשים שרואה להם לחלק דרבי רומנא "צאן", כדאמר. אבל השתא דכתיב "העשר" לחלק על כל מין ומין, דאיתו כמו "ראשית" דבסמוך דגבי דגן, שבא ליתן ראשית לכל מין ומין. אמר

אמר אבי ראשיתם כו' רבא אמר בלא ראשיתם כו' – תימה: דבפרק קמא דתמורה (הא) גבי הא דאמר אביי דכל ומילתא דאמר רחמנא לא תעביד אי עביד מהני, פריך מתורת ממין על שאינו מינו, דאמר רחמנא: תן חלב לזה וחלב לזה, ותנן: דאם תרם – אין תרומתו תרומה ומשני: אמר

קרא "ראשיתם". אלמא מוקי ליה אפילו לתירוש ויצה, לאשמועינן דלא מהני. והכא מוקי לה לחלק במיני דגן, דאין תורמין מזה על זה! ורבא אמר: בלא "ראשיתם" נמי לא מצית אמרה, ור' דגן! משמע (וכל) דגן אחד, בדמיון בהדיא התם להכי. דקאמר התם: ולרבא דאמר לא מהני, אי לאו דאמר רחמנא "ראשיתם" הוה אמיתאי: תירוש ויצהו דכתיב בהו "חלב" "חלב" – שאין תורמין, תירוש ודגן דחד "חלב" כתיב בהו – (ותורמין) מהאי אהאי. כתב רחמנא "ראשית" ויש לומר: דלאביי דאי משמע דהאי "ראשית" לחלק במיני דגן, דמדסתמן ליה קרא "לדגן". ומוקי נמי לומר דלא מהני, דמשמע דקרא אכולהו מיני דכתיבי בקרא, לחלק בתירוש ויצהו לא איצטריך, אלא לומר דלא מהני. וכי היכי דלא מהני בתירוש ויצהו – לא מהני נמי במיני דגן. ורבא דקאמר הכא: לא צריך – משום דמקל חומר נפקא כדלעיל. ומן "דגן" ליכא למידרש, דמשמע (וכל) דגן אחד כדקאמר הכא. דאיצטריך לגופיה, למעוטי שאר מינים. והתם נפקא לן "מראשית" כדאשכחן בכמה דוכתי (פסחים יחב): מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא. והשתא נמי ניחא הא דמיתיה הכא "ראשית" על דגן ודגן, והתם מיתיה ליה רבא על דגן ותירוש. דהאי תרייהו נפקי מקל וחומר, בין תירוש ודגן, בין דגן ודגן, ומכל מקום כתיביה אחריויהו, כמו מילתא דאתיא בקל וחומר טרח וכתב לה קרא. ואם תאמר: ולרבא, כיון דכתיב "ראשיתם" אכולהו, "חלב" "חלב" למח לי? ויש לומר: משום דלא הוי מוקמינן "ראשיתם" אתירוש ויצהו, כיון דאינם כלאים זה בזה. ואית' בקל וחומר מחדש וישן – לא הוי מצי למימר דאתי בהיקשא ד"עשר תעשר" דלעיל, דהא אמר רבא לעיל: לשנה הקשתיו ולא לדבר אחר. **אימא** לערובי בצאן – דכתבינוהו בחד "מעשר", ולא כתב "ומעשר צאן". **חדא** מיניה רב פפא אמרה – בריש בבא קמא (דב) נמי קאמר הכי. ועל רב פפא רגיל לומר כן, שמלך אחר רבא, כדאיתא (במועד קטן) (כחב). ויש דברים כשהיה אמר דסבורים שדם בשם רבא. אמר

יתעשרו מזה על זה! **אמר** ליה: **אמר** קרא "העשירי" – **תן עשירי לזה, ותן עשירי לזה**. – אי הכי, **כבשים ועזים נמי!** – "וצאן" – משמע כל צאן אחד. – **הכא נמי לימא:** **משמע כל דגן אחד! אמר אביי:** "ראשיתם", וכן **אמר רבי אילעא:** "ראשיתם". **רבא אמר:** בלא "ראשיתם" נמי, **משמע כל דגן אחד** – לא מצית אמרת; **בשלמא התם אמרינן:** "וצאן" – משמע כל צאן אחד, **דאי סלקא דעתך כבשים ועזים נמי** – לכתוב: "וכל מעשר בהמה". וכי **תימא:** אי כתיב "כל מעשר בהמה" הוי אמיתאי אפילו כיה – "תחת" "תחת" **מקדשים גמר.** ואיתי בקל וחומר **מחדש וישן,** "בקר וצאן" **למה לי בקר וצאן הוא דאין מתעשרין מזה על זה, אבל כבשים ועזים** – מתעשרין. **אבל הכא** – מי מצינא דלא כתיב "דגן" **למעוטי שאר מינין מתקין לה רב הונא בריה דרב נחמן:** אימא לערובי לבקר **בצאן! אמר ליה מר זוטרא בריה דרב נחמן:** לרבא אית ליה נמי "העשירי". אימא דאמרי, **אמר רבא:** בלא "עשירי" נמי לא מצית אמרת בקר וצאן מתעשרין מזה על זה, דאיתקש מעשר בהמה למעשר דגן: מה מעשר דגן – ממין על שאינו מינו לא, אף מעשר בהמה – ממין על שאינו מינו לא. – **והא רבא הוא דאמר:** "שנה" – לשנה הקשתיו ולא לדבר אחר! – הדר ביה רבא מההיא. ואיכתיב אימא: **חדא מיניה רב פפא אמרה. משנה מעשר בהמה מצטרף כמלא רגל בהמה רועה.** וכמה היא **רגל בהמה רועה ששה עשר מיל.** הוי בין אלו לאלו **שלושים ושינים מיל** – אין מצטרפין. הוי לו באמצע – מיביא ומעשרין באמצע. **רבי מאיר אומר:** הירדן מפסיק למעשר בהמה. **גמרא** מנא הני מילי אמר רבה בר שילא: דאמר קרא "עוד תעברנה הצאן על ידי מונה", וקים להו לרבנן דשתקסר מיל קא שלטא ביה עינא דרועה. "הוי בין אלו לאלו שלושים ושינים מיל אין מצטרפין". וכו'. שלושים ושינים הוא דאין מצטרפין, הא בציר מהכי – מצטרפין והא קתני: ששה עשר מיל, מפי לא! – משום דקא בעי למיתנא סיפא: הוי לו באמצע – מיביא ומעשרין באמצע. וכמה אמר רב: חמש מכאן וחמש מכאן וחמש באמצע, דהני חמש חזיא להכא וחזיא להכא. ושמואל אמר: אפילו חמש מכאן וחמש מכאן ואחד באמצע, חזינן לרועה כמאן דקאי הכא, וקרינן ביה "מונה". מיתבי:

יתעשרו מזה על זה – בקר וצאן. **אמר קרא העשירי** – דסמך "מעשר" א"בקר" ו"עשירי" סמך א"צאן", דהשתא כתיב מעשר אבל חד וחד. **כבשים ועזים נמי** – לא לעשירי. כי היכי דלעיל כתיב "חלב" איצהו ו"חלב" אתירוש ודגן, ודרשין דגן דגן מקל וחומר דתירוש ויצהו. והכא נמי דרשין קל וחומר חדש וישן ומשני: "וצאן" משמע כל צאן אחד. **ראשיתם** – סמך ל"דגן" הוי "ראשיתם", לומר: תן ראשית לכל דגן ודגן, בסדר "ויקח קרח". **בשלמא התם דרשין וצאן משמע כל צאן אחד** – דמיתרי לן קרא. **דאי סלקא דעתך כבשים ועזים נמי** – לא לעשירי אהדי – לכתוב רחמנא "וכל מעשר בהמה", ואנא דיענא דמין על שאינו מינו לא, דאתי מקל וחומר מחדש וישן. וכי **תימא אי כתב בהמה הוה אמיתאי היה בכלל בהמה** – וליחייב היה במעשר, כדקיימא לן בבבא קמא (נדב). היה בכלל בהמה להרבעה – משום הכי לא הוה צריך למכתב "בקר וצאן", דאנא גמיר "וחזו" "תחת" מקדשים; כתיב הכא (ויקרא כו): "תחת השבט" וכתיב התם (ויקרא כב): "תחת אמו", והתם היה לא, דכתיב: "שור כשב ועז". הלכך לכתוב בהמה, ואיתי בקל וחומר מחדש וישן דמין בשאינו מינו לא. ולהכי כתב "בקר וצאן" – למימאר דבקר וצאן הוא דאין מתעשרין, לא צינא וצאן מתעשרין. אלא הכא גבי דגן – לא מיסתבר קרא למידרש דתירוש ודגן הוא דאין מתעשרין. הא דגן ודגן מתעשרין, דמי סגי דלא כתב "דגן" למעוטי שאר מינין דלא לייחובי במעשר מדאורחיה **אימא לערובי לבקר וצאן** – כלומר, מנא ליה לרבא דלחכי כתיב "בקר וצאן", דלא יתעשרו מזה על זה אימא להכי פרטינהו קרא בהדיא – לעריבניהו דלעשרו אהדי. דאי היה כתב בהמה – הוה מיתנין מחדש וישן, דמין בשאינו מינו לא, ולהכי אדכרינא בהדיא – למימאר דלעשרנהו אהדי! וקא סלקא דעתיה דרב הונא, דמדדבא לית ליה "ראשיתם" – "העשירי" נמי לית ליה לרבא, דלירוש: תן עשירי לזה ועשירי לזה, הואיל ולא כתב "מעשר בקר ומעשר צאן". **ממין על שאינו מינו לא** – ואם תאמר: כבשים ועזים נמי – אם כן ריבוא ד"בקר וצאן" מאי אהני. ואם תאמר: מה ראתי מסתברא, דמעוטינהו דהיקשא – לבקר וצאן אתא, דלא לעשרו אהדי, דהא לא דמו כלל אהדי. וריבוא ד"בקר וצאן" – לרבויה כבשים ועזים, דהא דמו אהדי לענין קרבן, דהאומר "הרי עלי מן הצאן" – יכול להביא בין כשב בין עז. הדר **בית רבא מההיא** – קמיתא, וסבירא ליה

נמי דלמילי אורחיה נמי איתקש למעוטי בקר וצאן. וכבשים ועזים דמתעשרי – נפקא לן מריבויא ד"בקר וצאן". וכי פרכין בריש שמעתין: אי הכי חדש וישן נמי – לאו מירכא היא. דהא בחדש וישן כתיב בקרא בהדיא דאיתקש, דהא בקרא דהיקשא כתיב: "שנה שנה". **משנה מצטרף כמלא רגל בהמה רועה** – כפי שיעור שהבהמה מתרחקת והולכת כשהיא רועה, דהיינו ששה עשר מילין. לישנא אחרניא: כפי מה שהבהמות רחוקות זו מזו ויכולות להשתמר ברועה אחד, והיינו ששה עשר מילין, כדמפרש בגמרא דהכי שלטא עינא דרועה. ואם יש לו חמשה בהמות בכפר זה וחמשה בהמות בכפר אחר רחוק מזה ששה עשר מילין – מביא לתוך דיר אחד ומעשר, ואם רחוקות יותר – פטורות. ובגמרא מפרש טעמא. **שלושים ושינים מיל** – פריך בגמרא מאי קאמר. הוה לו **באמצע** – אותן האמצעיות מצטרפות את הצדדין. והאי דקתני "מביא ומעשרין באמצע" – לא מביא ממש קאמר. הירדן **מפסיק** – שאם יש לו חמשה בהמות מכאן וחמשה מכאן, וירדן באמצע – אין מצטרפות, ופטורות. וטעמא מפרש בגמרא. **גמרא תעברנה הצאן על ידי מונה** – משמע: אם יכולות להמנות ברועה אחד – מיקור "צאן", ותעברנה תחת השבט לתעשר, ואי לא – לא. **והא קתני ששה עשר מיל** – הוא דמצטרפין, טפי לא וכמה – יהא לו בעדדן ובאמצע שיצטרפו חמש מכאן וחמש באמצע – מצטרפות, ומביאן לתוך דיר אחד ומעשרין. והחמש הנותרות בדיר – מצטרפות לגורן אחר כשילולו לו עוד טלאים. אבל אי הוי הני דצד האחת קרובות לאמצעיות בתוך ששה עשר מיל, ואותן שבצד שני רחוקות יותר משה ששה עשר מיל – אותן הרחוקות פטורות לגמרי, ואין צריכות להמתין עד שילולו לו עוד טלאים להצטרף לגורן אחר. **העשר חמש** – אמצעיות, חזיין להכא ולהכא, דכל צד דמצטרפת לזה איכא שיעור מעשר. אבל אם יש מכאן חמשה ומכאן ארבע, ובאמצע חמשה – אין הארבע מצטרפות לגורן אחר. **חמש מכאן וחמש מכאן ואחת באמצע** – אף על גב דרך חזא לא חזיא למנינא, הואיל ורועה אורחיה למייל התם ואיתיה – היא כמאן דקאי התם, וקרינא ביה "מונה". וכל שכן ארבע מכאן וחמש מכאן ואחת באמצע, דרך חזיא לצירופא דמנינא.

הגמרא מביאה נוסח אחר בזה: **אִמְרָא דְאִמְרִי, כִּי אִמְרָא רַבָּא, מַה**
שֹׁדֵרֵשׁ אֲבִי מְכַפִּילוֹת לְשׁוֹן מַעֲשֵׂר, שִׁישׁ לַתַּת עֶשְׂרִי לֹזֶה וְעֶשְׂרִי
לֹזֶה, אִינוּ, כִּי בְּלֹא עֶשְׂרִי נָמִי לֹא מִצִּית אֲמַרְתָּ שֶׁבֶקֶר וְצֹאֵן
מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, דְּהֵלֵא אִיתְקַשׁ מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה לְמַעֲשֵׂר דְּגֵן, וְזֶה
שְׁנֵי דְּבָרִים יָד בָּב) 'עֶשֶׂר תַּעֲשֶׂר' וּבִמְבוּאָר לַעֲלִי (נִגְנִי), וְזֶה
מַעֲשֵׂר דְּגֵן מִמֵּין עַל שְׁאִינוּ מִינֵו לֹא מִתַּעֲשֵׂר, אִף מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה
מִמֵּין עַל שְׁאִינוּ מִינֵו לֹא מִתַּעֲשֵׂר.
 מקשה הגמרא: איך למד כן רבא ממה שהוקש מעשר דגן למעשר
 בהמה, וְהָא רַבָּא הוּא דְאִמְרָא לַעֲלִי (שם), שמוזה שנאמר בפסוק זה
 'שְׁנֵי שָׁנָה' לַמִּדְנָה, שֶׁרָק לְשָׁנָה הִקְשָׁתִּיו – מעשר בהמה הוקש
 למעשר דגן רק לדין התלוי בשנה, והוא שלא יתרום מהחדש על
 הישן ולהיפך, וְלֹא לְדָבָר אַחֵר, שֶׁצִּירִךְ לְהַפְרִישׁ מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה דְּוֹקָא
 עַל מִינוּ. מתרצת הגמרא: הָדָר בִּיה רַבָּא מִהֵתִיא – חזר בו רבא
 מדבריו לעיל, ומסקנתו שיש ללמוד מההיקש למעשר דגן הכל, ואף
 שמעשר בהמה מתעשר דווקא מאותו מין. וְאִיבָעִית אִימָא – ואם
 תרצה תיישב את הסתירה כך, כִּי הָדָא מִינִיָּה רַב פָּפָא אֲמַרְתָּ – אחת
 משתי אמרות אלו, רב פפא אמר, ורב פפא נחלק על רבא בזה.

משנה

המשנה מבארת עד איזה מרחק מצרפים בהמותיו של אדם להיחשב
 עשרה: **מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה מִצְטָרֵף –** בהמותיו של אדם מצטרפות
 להתחייב במעשר בהמה, כאשר הם נמצאות בשלל **בְּהֵמָה**
רוֹעָה – בשטח שהבהמה יכולה להלך ולהתרחק בו בעת רעייתה.
וּבְהֵמָה הִיא רִגְלָא בְּהֵמָה רוֹעָה, מִרְחָק שֶׁל שִׁשָּׁה עֶשְׂרֵי מִיל. ואם היו
 חלקן במקום אחד וחלקן במקום אחר, והיו בין אלו לאלו **שְׁלִשִּׁים**
וּשְׁנַיִם מִיל, אֵין מִצְטָרֵפִין למנין עשרה ופטורין ממעשר, אבל אם
 היו לו **בְּהֵמָה** בהמות נוספות הרי הן מצטרפות את הבהמות שבכל
 צד, ו**מִבִּיא וּמַעֲשֵׂרֶן בְּהֵמָה** – מעשר מאלו על אלו, כי האמצע
 מצרפם. **רַבִּי מֵאִיר אָמַר** אם יש לו חמש בהמות מצד אחד של
 הירדן וחמש מצדו השני, הִירְדָן מַפְסִיק לְמַעֲשֵׂר בְּהֵמָה – מונע את
 צירופם, ופטורות ממעשר בהמה.

גמרא

שנינו במשנה שבהמות מצטרפות, כאשר הם בתוך שש עשרה מיל.
 שואלת הגמרא: מִנָּה הֵנִי מִילָּ. משיבה הגמרא: **אִמְרָא רַבָּא בְּרַ**
שִׁילָא, דְאִמְרָא קְרָא לגבי השבים מגלות בבל לירושלים (ירמיה' לג
 יג) **עוֹד תַּעֲבֹרֶנָה הַצֹּאֵן עַל יְדֵי מוֹנֶה –** הצאן יתרבה בארץ ישראל,
 'ותעבורנה הצאן' בשביל לעשרן כמו 'כל אשר יעבור תחת השבט'
 (ויקרא' כו' לב) ואמר הכתוב 'על ידי מונה' כל זמן שיכולות להמנות
 על ידי מונה (ו-רועה) אחד מצטרפות ונקראות צאן אחד, וחייבות
 במעשר, וְקִיָּם לְהוֹן לְדָבָרֵן דְּשִׁיתְקֵר מִיל קָא שְׁלֵטָא בִּיה עֵינָא
 דְּרוֹעָה – וקיבלו חכמים שעד ששה עשר מיל שולטת עין הרועה,
 ולכן כל הבהמות הנמצאות בשטח זה מצטרפות.
 שנינו במשנה: הִיוּ בֵּין אֵלוֹ לְאֵלוֹ שְׁלִשִּׁים וּשְׁנַיִם מִיל אֵין מִצְטָרֵפִין
 וכו', מקשה הגמרא: מהסיפא של המשנה משמע שדווקא אם יש
 ביניהם מרחק של **שְׁלִשִּׁים וּשְׁנַיִם מִיל** הוא דאֵין מִצְטָרֵפִין, הָא בְּצִיר
 מְהִי – אבל פחות מכך, מִצְטָרֵפִין, וקשה, וְהָא קִתְּנִי 'שִׁשָּׁה עֶשְׂרֵי
 מִיל, וּמִפִּי לֹא – ויותר מזה לא. מתרצת הגמרא: התנא נקט שיעור
 זה משום דְּקָא פְּעִי לְמִיתְנָא סִיפָא – משום הקדמה למה שכתב
 בסיפא, ומשמע שמעשר מאלו על אלו. שאם מקצתן במקום אחד
 ומקצתן במקום אחר, ורחוקים אלו מאלו שלושים ושנים מיל, וביניהן
 הִיוּ לוֹ בְּהֵמָה בהמות נוספות, מִבִּיא וּמַעֲשֵׂרֶן בְּהֵמָה, כעדר אחד
 שנמצא באמצע השטח, כי מצטרפות לעדר אחד מחמת הבהמות
 שבאמצע.
 מבררת הגמרא: וְכֵהָמָּה בהמות צריך שיהא לו בצדדים ובאמצע כדי
 שיצטרפו. **אִמְרָא רַב, חֲמֵשׁ מִכָּאָן וְחֲמֵשׁ מִכָּאָן וְחֲמֵשׁ מִכָּאָן, מִשׁוּם**
דְּהֵנִי חֲמֵשׁ שבאמצע, חֲזִיא לְהֵכָא וְחֲזִיא לְהֵכָא – ראיות להצטרף
 עם הבהמות שבכל צד, אבל אם אין די בהמות באמצע להשלים את

1 **וְתַעֲשֵׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה.** מתרצת הגמרא: **אִמְרָא לִיה אֲבִי, אִמְרָא קְרָא**
 2 **(ויקרא' כו' לב) 'זֶכֶל מַעֲשֵׂר בְּקֶר וְצֹאֵן וְגו' הָעֶשְׂרִי יִהְיֶה קֹדֶשׁ לַה',**
 3 **כֵּתֵב הַפְּסוֹק לְשׁוֹן מַעֲשֵׂר וּלְשׁוֹן עֶשְׂרִי, וְסִמֵּךְ 'מַעֲשֵׂר' לְבִקֵּר וְעֶשְׂרִי**
 4 **לְצֹאֵן, לומר לך, תֵּן עֶשְׂרִי לֹזֶה וְתֵן עֶשְׂרִי לֹזֶה – שִׁישׁ לַתַּת מַעֲשֵׂר**
 5 **מִכָּל מִין בְּפִי עֲצֻמוֹ.**
 6 **מקשה הגמרא: אִי הֵבִי כְּבָשִׂים וְעִזִּים נָמִי** לא יתעשרו מזה על זה,
 7 **שֵׁאף שֵׁלֵא נִאֲמַר 'עֶשְׂרִי' עַל כָּל אֶחָד מֵהֶם, מִכָּל מְקוֹם נִלְמַד בְּקַל**
 8 **וְחוֹמֵר מִחֲדָשׁ וְיִשָּׁן, שִׁמָּה חֲדָשׁ וְיִשָּׁן שֵׁאֵין כִּלְאִים זֶה בִּזְוָה אֵין**
 9 **מִתַּעֲשֵׂרִין מִזֶּה עַל זֶה כְּבָשִׂים וְעִזִּים שֶׁהֵם כִּלְאִים זֶה בִּזְוָה אֵינוֹ דִּין שֵׁלֵא**
 10 **יִתַּעֲשֵׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה.** שכן מצינו לגבי מעשר דגן, שֵׁאֵף שֵׁלֵא נִאֲמַר
 11 **'חֶלֶב' בְּשֵׁנֵי מִינֵי דְּגָן, מִכָּל מְקוֹם נִלְמַד בְּקַל וְחוֹמֵר מִתִּירוֹשׁ וְיִצְהָר,**
 12 **שִׁדְגָן וְדָגָן שֶׁהֵם כִּלְאִים לֹא יִתַּעֲשֵׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה.** מתרצת הגמרא:
 13 **נִאֲמַר בְּמַעֲשֵׂר בַּהֲמָה (שם) 'זֶכֶל מַעֲשֵׂר בְּקֶר וְצֹאֵן, וּמִשְׁמַע שְׁכָל מִינֵי**
 14 **הַצֹּאֵן נִחְשָׁבִים אַחֵר, וְלִכֵּן כְּבָשִׂים וְעִזִּים מִתַּעֲשֵׂרִים מִזֶּה עַל זֶה.**
 15 **מקשה הגמרא: אִם כֵּן, הֵכָא נָמִי** לגבי מעשר דגן לִימָא שְׁמַהכְתוּב
 16 **(בְּמִדְבָּר יח' יב) 'זֶכֶל חֶלֶב תִּירוֹשׁ וְדָגָן, מִשְׁמַע, שְׁכָל דְּגָן אַחֵר, וְכֵל**
 17 **מִינֵי הַדָּגָן יִתַּעֲשֵׂרוּ מִזֶּה עַל זֶה.** מתרצת הגמרא: **אִמְרָא אֲבִי, נִאֲמַר**
 18 **(שם) 'זֶדְגָן רִאשִׁיתִּים, וּמִסְמִיכוֹת תִּיבַת 'רִאשִׁיתִּים' לִ'דָּגָן' נִלְמַד שִׁישׁ**
 19 **לַתַּת 'רִאשִׁית' דְּהֵינֵו תִּירוֹמָה וּמַעֲשֵׂר כָּל דָּגָן וְדָגָן בְּפִי עֲצֻמוֹ, וְאֵין**
 20 **לַעֲשֵׂר מִדָּגָן זֶה עַל דָּגָן זֶה. וְכֵן אִמְרָא רַבִּי אִילָעָא, שְׁמִ'רִאשִׁיתִּים'**
 21 **נִלְמַד שִׁישׁ לַתַּת 'רִאשִׁית' כָּל דָּגָן וְדָגָן.**
 22 **הגמרא מביאה טעם אחר מדוע שני מיני דגן אינם מתעשרים מזה על**
 23 **זה: רַבָּא אִמְרָא, בְּלֹא הִלְיֻמוֹד מִ'רִאשִׁיתִּים, נָמִי מִשְׁמַע שֶׁצִּירִךְ לַעֲשֵׂר**
 24 **כָּל דָּגָן וְדָגָן בְּפִי עֲצֻמוֹ, כִּי לְדִרְוֵשׁ מִכָּל חֶלֶב דָּגָן שְׁכָל דְּגָן אַחֵר,**
 25 **וְאִפְשָׁר לַעֲשֵׂר מִזֶּה עַל זֶה, לֹא מִצִּית אֲמַרְתָּ, דְּבִשְׁלֵמָא הֵתֵם לִגְבִי**
 26 **מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה מִזֶּה דְּאִמְרִינֵן שְׁתִּיבַת 'וְצֹאֵן' מִשְׁמַע שְׁכָל צֹאֵן אַחֵר,**
 27 **וְכְבָשִׂים וְעִזִּים מִתַּעֲשֵׂרִים מִזֶּה עַל זֶה, דָּא סִלְקָא דְּעִתְקָא בְּכָשִׂים**
 28 **וְעִזִּים נָמִי** אינם מתעשרים מזה על זה, הִיָּה דִּי לְכַתּוּב רַק 'זֶכֶל
 29 **מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה' לֵלֵא 'וְצֹאֵן, וְהֵינֵו יוֹדְעִים שֵׁאֵי אִפְשָׁר לַעֲשֵׂר מִכְּבָשִׂים**
 30 **עַל עִזִּים שֶׁהֵם כִּלְאִים זֶה בִּזְוָה, בְּקַל וְחוֹמֵר מִחֲדָשׁ וְיִשָּׁן שֵׁאִינֵם כִּלְאִים**
 31 **וְאִינֵם מִתַּעֲשֵׂרִים מִזֶּה עַל זֶה, וְתִיבַת 'וְצֹאֵן' הַמִּיתוֹת מִלְּמִדוֹת**
 32 **שְׁכָבִשִׂים וְעִזִּים מִתַּעֲשֵׂרִים מִזֶּה עַל זֶה. וְכֵן תִּימָא אִי בְּתִיב רַק 'כָּל**
 33 **מַעֲשֵׂר בְּהֵמָה' הִיוּ אִמְיָא שֵׁאִפִּילוֹ הִיָּה חִיבַת בְּמַעֲשֵׂר, כִּי בְּכָלל**
 34 **בַּהֲמָה הִיא, אִי אַתָּה יִכּוֹל לומר כֵּן, כִּי 'תַּחַת תַּחַת' מִקְרָשִׁים נָמַר –**
 35 **נִאֲמַר בְּמַעֲשֵׂר (ויקרא' כו' לב) 'כֹּל אֲשֶׁר יַעֲבֹר תַּחַת הַשֶּׁבֶט', וְנִאֲמַר**
 36 **בְּקִדְשִׁים (שם כב' כז) 'וְהִיָּה שִׁבְעַת יָמִים תַּחַת אֲמוֹ, כֶּשֶׁם שִׁתַּחַת**
 37 **אִימוֹ' שְׁנִאֲמַר בְּקִדְשִׁים אֵין חִיָּה בְּכָלל, שֶׁהִרִי חִיָּה אִינָה רִאיוּהָ**
 38 **לְקִדְשִׁים, כִּי 'תַּחַת הַשֶּׁבֶט' אֵין חִיָּה בְּכָלל וְאִינָה חִיבַת בְּמַעֲשֵׂר. וְאִם**
 39 **כְּבָשִׂים וְעִזִּים אֵין מִתַּעֲשֵׂרִים מִזֶּה עַל זֶה, הִיָּה אִפְשָׁר לְכַתּוּב רַק 'זֶכֶל**
 40 **מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה, וְאִתִּי – וְנִלְמַד זֹאת בְּקַל וְחוֹמֵר מִחֲדָשׁ וְיִשָּׁן, כִּמוֹ**
 41 **שְׁמִבוּאָר לְמַעֲלָה, תִּיבּוֹת 'בְּקֶר וְצֹאֵן' לְמָה לִי. אֵלֵא בָּאוּ לִלְמַד**
 42 **שֶׁבֶקֶר וְצֹאֵן הֵינֵו דְאֵין מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה, אֲכָל כְּבָשִׂים וְעִזִּים**
 43 **מִתְעַשְּׂרִין מִזֶּה עַל זֶה. אֲכָל הֵכָא לִגְבִי מַעֲשֵׂר דָּגָן, מִי סִנְיָא דְּלֹא**
 44 **בְּתִיב – וְכִי אִפְשָׁר שֵׁלֵא לְכַתּוּב 'דָּגָן, וְהִרִי הוֹצֵרֵךְ לְהַכְתִּב שֶׁרָק דָּגָן**
 45 **חִיב בְּמַעֲשֵׂר מִהַתּוֹרָה, וּלְמַעוֹפִי שְׁאֵר מִינֵי, וְלִכֵּן אֵין לִלְמוֹד מִזֶּה**
 46 **שְׁכָל דָּגָן אֶחָד, וְאֵין לֵנו מְקוֹר שְׁנֵי מִינֵי דָּגָן מִתַּעֲשֵׂרִים מִזֶּה עַל זֶה.**
 47 **מקשה הגמרא: מִתְקִיף לָהּ רַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב נַחֲמָן עַל רַבָּא, מִנֵּין**
 48 **שֶׁהַכְּתוּב פִּירֵט 'זֶכֶל מַעֲשֵׂר בְּקֶר וְצֹאֵן' לִלְמַד שֵׁאֵין לַעֲשֵׂר בְּקֶר וְצֹאֵן**
 49 **מִזֶּה עַל זֶה, אִימָא לְעִרְבֵי לְבָקֶר בְּצֹאֵן – תִּאֲמַר לְהִיפָּךְ, שֵׁאִפְשָׁר**
 50 **לְעִרְבֵם וּלְעֵשֶׂר מִזֶּה עַל זֶה. וְהוֹצֵרֵךְ לְפִרְטֵם מִשׁוּם שֵׁאֵם הִיָּה כְּתוּב**
 51 **'מַעֲשֵׂר בַּהֲמָה' סָתֵם, הֵינֵו לְמַדִּים מִמָּה שֵׁאֵין מַעֲשֵׂרִים מִחֲדָשׁ עַל יִשָּׁן**
 52 **שֶׁגַם לֹא מִמֵּין עַל שֵׁאִינוּ מִינֵו, וּפִירְטֵם כִּדִּי לִלְמַד שְׁנִיתָן לַעֲשֵׂר מִכָּל**
 53 **מִין שִׁירָצָה. מִתַּרְצָת הַגְּמָרָא: אִמְרָא לִיה מָר וּזְמָרָא בְּרִיה דְּרַב נַחֲמָן**
 54 **לְרַב הוֹנָא בְּרִיה דְּרַב נַחֲמָן, לְרַבָּא אִיתִּי לִיה נָמִי 'הָעֶשְׂרִי' – עַם רַבָּא**
 55 **דּוֹרֵשׁ כִּאֲבִי מְכַפִּילוֹת לְשׁוֹן מַעֲשֵׂר בְּפִסּוֹק 'מַעֲשֵׂר בְּקֶר וְצֹאֵן וְגו'**
 56 **הָעֶשְׂרִי, שִׁישׁ לַתַּת עֶשְׂרִי לֹזֶה וְעֶשְׂרִי לֹזֶה, וְלִכֵּן אֵין מַעֲשֵׂרִים מִצֹּאֵן**
 57 **עַל בְּקֶר וְלְהִיפָּךְ, וּמִשׁוּם כֵּן אֵין לְפִרֵשׁ שֶׁהַכְּתוּב פִּירֵט 'בְּקֶר וְצֹאֵן'**
 58 **לומר שאִפְשָׁר לַעֲשֵׂר מִזֶּה עַל זֶה.**

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך - הלכות שבת

- 1 יא. ...אבל היין של קידוש אף על פי ששותהו אחר קידוש אין צריך לברך עליו כיון שזמן ברכתו הוא קודם
- 2 אמירת הקידוש ואז עדיין אין שם אמירה מפסקת ואף להאומרים שתקנת חכמים הוא בקידוש וכל דבר
- 3 הפועל כוס שייברכו עליו ברכת היין תחלה כמו שנתבאר בסימן ק"צ⁶⁰ מועלת ברכה הראשונה לקידוש כמו
- 4 שמועלת לברכת הנהנין שאין צריך לחזור ולברך הואיל ובשעה שהיא חשובה גמר וסילוק סעודה^{כח} מפני איסור
- 5 הפועל קודם קידוש לא היתה עדין אמירה המפסקת ולא נסתלקה עדיין ברכה הראשונה ובשעת אמירת הקידוש
- 6 הרי דעתו על הכוס שבידו לשתותו מיד ואמירת הקידוש היא לצורך השתייה ואינה חשובה הפסק לזה כמו
- 7 שאינה חשובה הפסק לכל מקדש על הכוס מה שאין בן בפת שאוכל לאחר שקידש על הכוס שבשעת אמירת
- 8 הקידוש הוא כקודם אמירתו שהיתה שעת גמר וסילוק סעודה.
- 9 ויש חולקין על זה ואומרים שמה שנאסר עליו האכילה משהגיע זמן הקידוש אין זה נחשב גמר הסעודה כיון
- 10 שברעתו לאכול אחר כך וגם עכשיו היה אוכל מרעתו אלא שחייב הקידוש מונע אותו וכשיסור המונע דהיינו
- 11 אחר שקידש יחזור לאכילתו לפיכך אין אמירת הקידוש מפסקת כמו שאין התפלה מפסקת ואין צריך לחזור ולברך
- 12 המוציא.
- 13 וספק ברכות להקל ומכל מקום כל בעל נפש יש לו לזהר לכתחלה שלא לבא לידי כך^{כח} ויפסיק סעודתו ויברך
- 14 ברכת המזון קודם שיגיע זמן קידוש היום:

חלק ב סימן רעא דיני קידוש שעל היין סוף טע"ף יא

הלכתא רבנא

- כח] גמר וסילוק סעודה - היינו שב' הפרטים הכלולים בהפסק (אי אפשר לו לאכול ולדבר כאחד, ונחשב כאילו גמר סעודתו) צריכים להיות בבת אחת, וקודם שמקדש על היין אף שנחשב כאילו גמר סעודתו מכל מקום אין את ההפסק שמגיע מצד דיבורו, ובשעה שמקדש אף שישנו ההפסק שמצד דיבורו - אבל אין את ההפסק שמצד גמר סעודתו - שהרי דעתו על היין,
- משא"כ בפת שבשעה שמקדש וישנו הפסק הדיבור - נחשב כמו קודם שמקדש, דהיינו שחל באותה עת עם ההפסק שמצד גמר סעודתו⁶¹.
- כז] לידי כך - כליל שבת שחל במוצאי יום-טוב, נהגו בכמה מקומות להמשיך סעודת (התועודות) יו"ט לתוך השבת - לפרוס מפה ולקדש⁶².

ציונים והוספות

- 60) סעיף ד: וי"א שכל דבר הטעון כוס . . . הוא לצורך שכן תקנו חכמים בכל שירה הנאמרת על היין שיסדרו אותה אצל ברכת היין שהוא עיקר שירה המיוחדת ליין.
- ועד"ז בסימן ערב קו"א ס"ק ב שמכאן משמע שקידוש על הכוס אינו תלוי כלל בברכת הגפן שהרי המקדש באמצע סעודתו אינו מברך על הגפן (ולא תירץ שם כפי שתירץ כאן שיוצא י"ח בברכת הגפן שלפני"ז ע"ד שיוצא י"ח מצד ברכות הנהנין, עיין הערות וביאורים כולל צ"ח ע"ז ע' ריז).
- והנפק"מ שמכאן משמע שברכת הגפן היא חלק מהקידוש, ולכן מי שלא שמע ברכת הגפן מהמקדש, או אם שח אחרי ברכת הגפן שלא מענין הקידוש - לא יצא ידי חובה, אמנם מקו"א סי' ערב משמע שיוצא ידי חובה גם אם לא שמע ברכת הגפן מהמקדש (עיין שו"ת הר צבי סי' קנו).
- 61) ע"פ הערות וביאורים (כולל צ"ח ע' רכה.
- 62) כן נהגו חסידים בכל הדורות (ראה רשימת היומין ע' קסג), וכן נהגו בהתועודות כ"ק אדמו"ר שא' פרס מפה והוציא את הקהל י"ח בקידוש, אמנם נוהג זה הפסיק בשנת תשד"ס מחמת בלבול שהיה אצל כמה מהנוכחים באמירת יעלה ויבוא וכו' בברכת המזון (תורת מנחם התשד"ס תחלת התועודות יום א' דשמח"ת, וראה עוד: ס' משבחי רבי ע' 155).
- ומכל מקום מנהג כ"ק אדמו"ר היה תמיד לברך ברכת המזון (ללא כוס) משהגיע זמן הקידוש, ולא טעם יותר מאומה (ראה תורת מנחם ע' 36 בשוה"ג), כיון שע"פ כתבי האריז"ל - לא נכון להפך הסדר כליל שבת, אלא צריך להיות תחילה קבלת שבת ותפלת ערבית ואח"כ קידוש. ולעיל על סימן רסז סעיף ג הובאו הנהגות ודברי כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב ומהרי"צ בזה (וראה עוד תורת מנחם ה'תשי"ז שיחת יום שמח"ת ס"ג).

ב טוב לפנות קורי עכביש מהבית מבעוד יום לנקות את הבית לכבוד שבת וטוב לזיזהר בסעודת הלילה שלא לזרוק דבר בבית חוץ לשלחן אם אין דרכו לכבד הבית בדבר המותר (עיין סי' של"ז) אחר סעודה זו שלא ינוול את הבית אלא יזרוק על המפה שעל השלחן ואח"כ יערה חוץ לבית וכן בסעודת שחרית אם אינו מכבדו אח"כ:

ג חייב כל אדם להשתדל שיהיו לו בגדים נאים לשבת כפי יכולתו שצריך לכבד השבת בכסות נקיה כמו שנתבאר בסי' רמ"ב ובדברי קבלה נאמר וכבדתו מעשות דרכיך ודרשו חכמים וכבדתו שלא יהא מלבושך של שבת כמלבושך של חול שיחליפנו באחר (שהוא נאה ממנו) שהמלבוש נקרא כבוד שהוא מכבד את האדם כשבא למקום שאין מכירים אותו ורואים אותו לבוש בגדי חמודות אזי הם מכבדים אותו ואם אי אפשר לו להחליף לפחות ישלשל בגדיו כלפי מטה שיראו ארוכים והוא מדרת עשירים היושבים בביתם ואינם צריכים לסלק בגדיהם מן הארץ שבביל מלאכה וכבוד שבת הוא ומי שאפשר לו טוב שיהיה לו גם טלית אחר.

ויש אנשי מעשה מדקדקים שלא ללבוש בשבת מכל מה שלבש בחול אפילו אזור ומכנסים וחלוק וטוב לילך בקצת בגדי שבת כל היום עד אחר הבדלה במוצאי שבת:

ד ילבש בגדים הנאים וישמח בביאת שבת כיוצא לקראת המלך וכיוצא לקראת חתן וכלה כמו שהיו עושים גדולי החכמים שהיו מתעטפים בבגדים נאים ואומרים באו ונצא לקראת שבת המלכה והיו אומרים בואי כלה בואי כלה ובקצת מקומות נוהגים לצאת מבית הכנסת לחצר ולומר כן ויש נוהגין לצאת השדה:

ה וטוב ללבוש בגדי שבת מיד אחר שרחץ עצמו לכן טוב לרחוץ סמוך לערב וללבוש בגדי שבת מיד כדי שילבוש אותם סמוך לכניסת השבת ויהיה ניכר שבשביל כבוד השבת הוא לובשם:

חלק ב סימן רסב לקדש השבת בשולחן ערוך ובכסות נקייה טעמים ביה

א תיקנו חכמים שיהיה לכל אדם נר דולק בשבת בכל חדר וחדר שהולך שם בשבת משום שלום בית שלא יכשל בעץ או באבן וחייב כל אדם כשאוכל סעודת הלילה לאכלה אצל אור הנר שזה בכלל עונג שבת הוא ועיקר מצות הדלקת נרות הוא נר זה שאוכל אצלו ויהא זהיר בו לעשותו יפה וכל הזהיר בו זוכה לבנים תלמידי חכמים שנאמר כי נר מצוה ותורה אור ע"י נר מצוה בא אור תורה.

ויש מכוונים לעשות ב' פתילות בנר זה אחד כנגד זכור ואחד כנגד שמור ובנרות של שעה או של חלב וכיוצא בהן מדליקין ב' נרות ויכולין ג"כ להוסיף ולהדליק ג' או ד' כי יכולין להוסיף על דבר המכוון כנגד דבר אחר רק שלא יפחות ולכן אשה ששכחה פעם אחת להדליק נוהגין שמדלקת כל ימיה ג' ואם שכחה כמה פעמים מוספת בכל פעם כדי שיהיה לה היכר וזכרון שתהא זהירה מכאן ולהבא בכבוד שבת ולא תבא לידי שכחה אבל אם נאנסה ולא הדליקה כגון שהיתה בבית האסורים וכיוצא בזה אינה צריכה להוסיף כנגד זה ויש נוהגין להדליק לעולם ז' נרות ויש נוהגים להדליק עשרה מטעם הידוע להם.

ונוהגין להדליק בבית הכנסת ב' נרות של שעה כרוכים לזכור שזכור ושמור בדבור אחד נאמרו ואף בביתו טוב לעשות כן לפי טעם זה וגם כדי להרבות האורה להידור מצוה ועל נרות של בית הכנסת אין מברכין מטעם שיתבאר:

ב מי שאין לו מעות לקנות נר לשבת חייב אפילו לחזור על הפתחים שבביל נר זה ואין זה בכלל עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות לפי שזהו בכלל עונג סעודת הלילה שכשאוכלה בלא נר אין לו עונג ממנה כל כך וסעודת הלילה היא מעיקר סעודת השבת ואינה דומה לסעודה שלישית שעליה אמרו עשה שבתך חול ואל תצטרך לבריות כמו שנתבאר בסימן רמ"ב:

ג ואפילו מי שיש בידו מעט מעות וצריך ליקח בהם מאכלים לשבת ולא יהיה לו במה לקנות נר הרי הנר קודם לכל המאכלים של שבת חוץ מפת שהפת קודמת לנר שהיא עיקר מצות הסעודה כמו שיתבאר בסי' רע"ד:

חלק ב סימן רסג מי ומי המדליקין ואם טעו ביום המעונן טעמים א"ג

תורה אור

1 [להלן יבואר ענינם של דומם וצומח בעולם
2 האצילות].

3 והדומם הוא למטה במדרגה מצומח והצומח למטה
4 מן החי בו' והעילוי שבכולם הוא בחינת המדבר.

5 ולכאורה תמוה, דא"כ מפני מה הארץ דוקא
6 תוציא צמחה, שהצומח יהי' גדל ונוולד ונמשך
7 מעפר הארץ, הלא הצומח הוא למעלה מהדומם
8 שהוא העפר.

9 תמוה שהצומח יקבל שפע יניקתו מן העפר

10 שלמטה ממנו, דמאין יש כח לעפר הארץ להצמיח כל
11 צמח תבואה ועשבים שנעלים הרבה ממנו. ועוד, שהרי
12 דומם וצומח הם הפכיים זה מזה, שצומח יש בו
13 "התפשטות וריבוי גדול" ואילו דומם "אינו מתפשט
14 כלל וכלל רק כמו שהוא כך ישאר לעולם בלי תוספת,
15 וא"כ איך יהי' להיפך, שסיבת הצמיחה תבא מן
16 הדומם".

17 ומאחר שהארץ מגדלת ומצמיחה את הצמחים,
18 מוכרח לומר שיש בה מעלה יתירה מן הצומח, מאחרי
19 שהוא גדל ומתהווה ממנה.

1 אך הענין, דלא ראי זה כראי זה, שאע"פ שהדומם
2 למטה במדרגה מן הצומח, עם כל זה יש בו מעלה
3 יתירה מצד שרשו שלמעלה מבחינת צומח וחי בו.
4 דהנה ידוע מחלוקת התנאים בנמרא, חד אמר
5 שמים קדמו לארץ כמ"ש בראשית ברא בו' את
6 השמים ואת הארץ [שמים ואח"כ ארץ], וחד אמר
7 ארץ קדמה כמ"ש ביום עשות בו' ארץ ושמים
8 [ארץ ואח"כ שמים], ואלו ואלו דברי אלקים חיים,
9 שבמחשבה ארץ קדמה לשמים, וכשנרא [בפועל]
10 ברא השמים תחלה.

11 והענין, כי סוף מעשה במחשבה תחלה.
12 פירוש הכלל "סוף מעשה במחשבה תחלה", הוא:
13 הן במעשה והן במחשבה יש תחילה וסוף (תחילת
14 העשי' (והמלאכה) וסופה (היינו גמר המלאכה), וכן -
15 מה שעלה "במחשבה תחילה", וסוף מחשבתו), ועל
16 זה אמרו, דמה שבא למעשה בסוף זו היתה תחילת
17 מחשבתו של אדם.

18 משל לדבר:

19 אדם שרוצה לבנות בית לדור בו, שבמחשבתו
20 יעלה הסוף קודם, היינו שראשית הכל מצייר
21 במחשבתו ציור הבנין כפי שיהי' בשלימות ואיך
22 שידור בו; ורק לאחר שעלה במחשבתו ציור הבנין
23 השלם, יתחיל לחשוב איך למלא את רצונו - כיצד
24 עליו להתחיל לבנות הבנין בפועל. ונמצא, שבתחילה
25 יעלה במחשבה ה"סוף מעשה" (בית בנוי בשלימותו)
26 שזוהי המטרה, וראשית מלאכת הבית בפועל (תחילת
27 המעשה) תעלה במחשבתו אחרונה.

28 [כמובן, אין הכוונה ב"תחילת וסוף" המחשבה רק בזמן
29 (שהאדם חושב תחלה על סוף מעשה, ורק אח"כ חושב על
30 תחילת המעשה), אלא הכוונה בקדימה ואיחור במדריגה.
31 ש"סוף המעשה" נעוץ במדריגה עמוקה יותר בנפש מאשר
32 תחילת המעשה, מאחר שהוא המטרה הסופית.

33 וכמו במשל הנ"ל דבניית בית, שרצון האדם הוא
34 שיהי' לו בית שלם בכל פרטיו שזוהי המטרה הסופית ואל
35 זה הוא מתאווה בכל עומק נפשו; משא"כ תחילת המעשה
36 - היינו כל פרטי עשייתו ובנין הבית מתחילתו ועד סופו -
37 אין הדבר נוגע לו כ"כ בעומק נפשו, כי אין תחילת
38 המעשה אלא אמצעי אשר על ידו תושג המטרה הסופית.

39 ונמצא, ש"סוף מעשה" מושרש בעומק הנפש הרבה
40 יותר מתחילת המעשה. וזהו עומק הפירוש ב"מחשבה
41 תחילה", שאין הכוונה רק דזה עלה תחילה במחשבתו,
42 אלא זוהי דוגא גבוהה יותר במחשבה, בחינת "תחילת
43 המחשבה".

44 פירוש, כי הארץ לפי שהיא "סוף מעשה" על כן
45 שרשה במחשבה היא בבחינת "תחלת המחשבה",
46 אבל השמים שהם "תחלת המעשה" הם אחרונים
47 במחשבה, כי זהו הכלל שהסוף מעשה עולה תחלה
48 במחשבה.

49 מאחר והארץ היא "סוף מעשה", שנבראה לבסוף,
50 מובן שזהו מה שעלה "במחשבה תחלה".

51 ועומק הענין בזה:

52 ארץ ושמים במובן הרחב - קאי על עולם הזה
53 הגשמי (ארץ) ועולמות עליונים שהם עולמות רוחניים
54 (שמים). ומאחר שהארץ היא "סוף מעשה", שהעולם
55 הזה הגשמי הוא העולם הכי תחתון, הבא ב"סוף"
56 ולאחרי כל העולמות העליונים, הרי מובן, שזהו מה
57 שעלה "במחשבה תחילה", לפי שעיקר המכוון הוא
58 בעולם הזה דוקא.

59 וכמבואר בספר התניא שתכלית ומטרת בריאת כל
60 העולמות כולם "אינו בשביל עולמות עליונים [שהם
61 עולמות רוחניים].. אלא התכלית הוא עוה"ז התחתון
62 [שהוא עולם גשמי וחומרי], שכך עלה ברצונו ית'
63 להיות נחת רוח לפניו ית'", שהאדם על ידי קיום התורה
64 והמצוות "יזכך" את גשמיות הגוף והעולם ויהפוך את
65 חשך העולם לאור, עד שאור אין סוף ב"ה יהי' בגילוי
66 בעוה"ז הגשמי. וכך יהי' לעתיד לבא שאז יקויים היעוד
67 "ונגלה כבוד ה' וראו כל בשר יחדיו כי פי ה' דיבר",
68 שיהי' גילוי אלקות ב"בשר" הגשמי של העולם.

69 ונמצא שב' הדיעות אמת, דבמחשבה קדמה ארץ
70 לשמים (מאחר שהארץ היא המטרה הסופית), ואילו
71 במעשה קדמה בריאת השמים לארץ, כי לפועל השמים
72 גבוהים במדריגה מן הארץ, ולכן בבריאתם בפועל,
73 לפי "סדר השתלשלות" ממדריגה למדריגה, קדמו
74 שמים לארץ.

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

שערי אורה

ומדת לילה כו' כי הנה יש עוד מדרגה שלישית שלמעלה
מבחי' חשך ואור הנ"ל דהנה בחי' חשך ואור הנ"ל אינו
שייך רק במה שבא בבחי' המשכה והשפעה מא"ס ב"ה
לעולמות דאבי"ע שאז א"א לבא גלוי האור למקבלים כ"א
בדרך זה שיהי' צמצום והעלם האור בתחלה שנקרא חשך
שקדם לאור כנ"ל שהוא עיקר סיבת תועלת ההשפעה וזהו
כברייתו ש"ע ברישא חשוכא והדר גלוי האור א"כ גם בחי'
ההעלם והצמצום שייך לענין ההשפעה לבדה אבל בחי'
עצמות אא"ס ממש כמו שהוא בעצם הרי הוא למעלה
מבחי' המשכה והשפעה לגמרי וכמ"ש כי עמך מקור חיים
אפילו מקור הראשון הוא טפל ובטל ונכלל בעצמותו ממש
ומה שנקרא עילת כל העילת או סדכ"ס הוא מה שבא לכלל
השפע' להיות בבחי' מקור לחיי העולמו' דאבי"ע כידוע
ע"כ ודאי שהוא ית' עצמו למעלה מבחי' העלם וגלוי
שנקרא חשך ואור כמ"ש גם חשך לא יחשיך ממך וקאי על
בחי' חשך העליון דישת חשך סתרו דלפניו ממש כחשכה
כאורה שניהן שוין ממש וכמו לע"ל דכתיב ולילה כיום
יאריר מטעם זה כמ"ש במ"א וע"כ גם לאחר הצמצום
הראשון הגם שהאיר כבר מן ההעלם לגלוי מ"מ שוין לפניו
כל בחי' משפיע ומקבל בכללות ההשתלשלות כמו אצי'
ועשי' ובפרט כמו שמים וארץ ורוחניות וגשמיות שיש בכל
פרט שנק' חומר וצורה שוין לפניו ממש בהשוואה א'
מטעם זה וכן אמר קטן וגדול שם הוא ששוה ומשוה קטן
וגדול כו' וזהו טעם מ"ד דשמים וארץ כא' נבראו לפי שאין
קדימה לזה על זה כלל מאחר שהוא למעלה מעלה מבחי'
השפעה דמשפיע ומקבל כנ"ל וד"ל:

שער החנוכה

1 (יג) וזהו מ"ש בזה דשמחה בצפרא דוקא שהוא כאור
2 הבקר שמאיר אור היום שהוא בחי' חסד דאוי"י
3 שהולך ואור מן ההעלם לגלוי מעצמו כנ"ל ולכן אז דוקא
4 שעת הכושר לבחי' העבודה בשמחה דוקא כמו שישמח
5 אדם בנפשו בהאיר אור הבקר כן יעבוד ה' בשמחה בצפרא
6 כידוע דשמחה טבעה להביא אור הנעלם לגלוי וכמו המלך
7 בשמחת לבו יבא לידי גלוי כל מצפוניו כך יתעורר למעלה
8 שמחה בהויה ע"י העבודה בשמחה דוקא להאיר אור
9 החסד יותר מן ההעלם לגלוי כמו שע"י הרנה בא סיבת
10 העלי' והתכללות מלמטה למעלה בבחי' או"ח למעלה כנ"ל
11 כך ע"י השמחה יהיה בהיפך שהוא בחי' הירידה והמשכה
12 מלמעלה למטה מן ההעלם לגלוי שנקרא או"י כי השמחה
13 והרנה הן ב' הפכים או"ח ואוי"י ע"כ הן בב' עתים הפכיים
14 צפרא ורמשא לפי שמדת יום ומדת לילה הן ב' הפכים
15 ממש וד"ל (וכמ"ש ויבדל אלקים כו' וזהו ענין שמע
16 ובשכמל"ו דשמע ישראל הוא בשם הויה דז"א הוא
17 בשמחה ובשכמל"ו הוא במל' הוא ברנה וביו"כ או' בקול
18 רם דלע"ל א"ח עט"ב) והנה מעתה יש להבין עדיין מה
19 ששינה בסדר הפ' בעבדו ה' בשמחה תחלה ואח"כ באו
20 לפניו ברנה היפך הסדר דברייתו ש"ע ברישא חשוכא כו'
21 כמ"ש ויהי ערב כו' והל"ל תחלה הרנה ואח"כ השמחה וכן
22 מ"ש בזה דשמחה בצפרא תחלה כו' (ולפי הנ"ל דמ"ש
23 לחשך קרא לילה שאחר היום לק"מ רק מצד שרש החשך
24 דלילה שהוא בחשך שקדם לאור הל"ל תחלה הרנה כו')
25 אמנם הנה מ"ש עבדו את ה' בשמחה הכוונה הוא בעצמות
26 אא"ס ב"ה ממש שלמעלה מן ההשתלשלות דמדת יום

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

מאמרי הצ"צ תרי"ד-תרט"ו – [הנחת כ"ק אדמו"ר מהר"ש]

9 בחי' משכן וכליו, ולהבין איך שייך שיש בכאו"א בחי'
10 משכן וכליו הנה כתי' וידעת היום והשבות אל לבבך, שיש
11 שני לבבות, היינו חיצוני' הלב ופנימיות הלב והם כנגד
12 שני המזבחות פנימי וחיצון, חיצוניות הלב נגד מזבח
13 החיצון, שעליו מקריבין פרי' אלי' וכבשי', וכמ"כ הוא
14 בבחי' חיצוני' הלב שמקריבין הנה"ב ומעלי' אותה למקור
15 חוצבה, ובחי' פנימיות הלב כנגד מזבח הפנימי שעליו
16 מקריבין קטורת (ביוהכ"פ).

1 ראה קראתי בשם בצלאל וגו', במד"ר פ' כי תשא פמ"א
2 איתא הראה הקב"ה למשה בספרו של אדם הראשון
3 שבצלאל יבנה המשכן ויעשה כליו יע"ש והנה בפ' תרומה
4 בציווי משה לבצלאל כתי' שיעשה הארון תחלה ואח"כ
5 הכלי' ואח"כ המשכן וארוז"ל מה השיב בצלאל למשה
6 הלא דרך האדם בונה בית ואח"כ מכניס לתוכן כלי' וכו'.
7 ולהבין כ"ז הנה כתי' ושכנתי בתוכם בתוכו לא נאמר אלא
8 בתוכם (בשם המגיד נ"ע) והיינו שיש בכאו"א מישראל

1 (ב) והנה כמו שהי' במשכן גם בחי' מקיפי' כמ"כ י"ל
2 כנפש האדם והוא מ"ש וידעת היום שהוא בחי'
3 דעת שנק' מקיף וכמשל ההתבוננות הוא במוח הדעת
4 ואח"כ נצמח מזה איזה מידה לאלקות, אמנם כ"ז

5 שההתבוננות היא במוח הדעת איך שאני הוי' לא שנית
6 הוא רק בבחי' מקיף ואח"כ באה בבחי' פנימי' וזהו וידעת
7 היום תחלה ואח"כ והשבות אל לבבך והמכוון הוא כי ה'
8 הוא האלקי' כמ"ש במ"א.

ראה קראתי בשם

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

1 **ובזה** יובן ענין טהרת המצורע, כי הנה כתי' זאת תורת
2 המצורע וארז"ל המוציא שם רע, שזהו היפך כללות
3 כל המצות כי ואהבת לרעך כמוך הוא כללות כל התורה
4 כמו שאמר הלל להגר מה דעלך סני לחברך לא כו' ואידך
5 פירושא זיל גמור, והמוציא שם רע פוגם בכללות כל
6 המצות לכן צריך לעשות תשו' עד שיגיע לקן ציפור היכל
7 קד"ק.

8 **ובזה** יובן ענין תיבת נח כי התיבה צ"ל אצל צדיקים
9 ובע"ת, ובתחלה צ"ל מהו צדיקים ובע"ת. והענין
10 דהנה אנו מברכים ברוך אתה כו' מלך העולם, ולכאורה
11 מהו הברכה ה"ה מצותיו, אך הברכה הוא כמ"ש ברוך ה'
12 גו' מן העולם ועד העולם שיוברך ויומשך מעלמא
13 דאתכסייא לעלמא דאתגלייא, ושרש הב' עולמות הוא מב'
14 שמות הוי' כמ"ש ויקרא הוי' הוי' ופסיק טעמא בגווייהו
15 ששם הוי' דלתתא הוא מקור לאתגלייא, הגם דכתיב כי
16 הוא צוה ונבראו מאיליו וממילא, כי בריאת עולמות הוא

17 משם אלקים כמ"ש בראשית ברא אלקים התלבושות כח
18 הפועל בנפעל, מ"מ הרי שם ה' הוא מלשון התהוות שהוא
19 מקור להתהוות, ושם הוי' דלעילא הוא עד שלא נבה"ע
20 הוי' הוא ושמך בלבד והוא מקור לעלמא דאתכסייא, ודרך
21 כלל הוא שני שמות דע"ק וז"א.

22 **והנה** עלמא דאתכסייא ואתגלייא הוא ים ויבשה וכל מה
23 שיש ביבשה יש בים, וההפרש ביניהם שברואים
24 שבים הם מובלעים ומכוסים בתוך הים כי דגים שבים מיד
25 שהם פורשין הם מתים, אבל ברואים שביבשה הגם שהם
26 מקבלים חיות מהארץ כמ"ש ארץ ממנה תצא לחם מ"מ לבד
27 זאת שאינם נצרכים להיות מובלע בתוך הארץ כי זהו חסרון,
28 אלא אינם צריכים לעמוד ע"ג הארץ כי יכולים לזון באויר
29 או לשוט ע"פ המים, אך אם הם רגע א' במים הרי יכולים
30 ליטבע, וכדי שיתחברו ברואים שביבשה עם הים הוא ע"י
31 ספינה שהיא ממוצעת כי הרי יכול אדם להיות כמה ימים
32 וכמה חדשים בספינה הרי שהיא מחברת יבשה עם ים.

ד"ה נעשה לך תבת נצי גופר

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

1 **וע"פ** כל הנ"ל יובן מ"ש בזה ר"פ חקת ע"פ וזאת
2 התורה אשר שם משה שהובא לעיל בתחילת הענין
3 שנאמר וזאת בוא"ו לאכללא כו' בקוב"ה כו' (יעויין שם
4 כל המאמר) דהנה זאת היא בחי' מל' אשר בנינה
5 מהגבורות ועמ"ש בלקו"ת בהביאור דזאת חקת התורה
6 פ"ג בענין פרה דקבילת משמאלא דפרה היא בחי' נוקבא
7 דנוגה שמקבלת מפני שור מהשמאל כו'. וע"ז באה מצות
8 פרה אדומה לתקן זה כו'. ולהיות שמהגבורות יכול להיות
9 יניקת החיצונים (וזהו כמשנת"ל בענין תורה שבע"פ
10 שהוא בחי' מל' שמתלבשת בלבושים דטו"ר ויכול להיות
11 בזה ירידה ח"ו כו' כנ"ל) ולזאת צריכים לחברה בוא"ו
12 בחי' אילנא דחיי ועי"ז מתמתקים הגבורות ומתהפך
13 ממרירא למיתקא ונעשים חיים וטוב כו' כנ"ל וזהו וזאת
14 התורה אשר שם משה וזאת דוקא בוא"ו לחבר עה"ד

15 בעה"ח וזהו ג"כ מה שדרשו ע"פ זה זכה נעשה לו סם
16 חיים, זכה לחבר את התורה בעה"ח והיינו שעסק התורה
17 שלו היא באהוי"ר ולשמה שזהו ע"י העסק בפנימיות
18 התורה כנ"ל פ"ג נעשה לו סם חיים, לא זכה שאינו
19 מחברה בעה"ח שאינו עוסק בפנימיות התורה וממילא אין
20 לו אהוי"ר ולומד תורה סתם בלי אהוי"ר ולא לשמה נעשה
21 לו סם מות ר"ל כי יורד ונופל עי"ז שנעשה יש ודבר גדול
22 ומתגשם ביותר כו' כנ"ל באורך. ובפרט כשלומד בפגם
23 הברית ר"ל ה"ה יורדת בתוך עמקי הקליפ' ומתדבק
24 באילנא דמותא ממש ר"ל:
25 **קיצור**. יבאר מרז"ל (א) וזאת התורה וזאת בוא"ו (ב) זכה
26 נעשית לו סם חיים, שהוא חיבור מל' בז"א,
27 עה"ד בעה"ח, עסק התורה באהוי"ר ולשמה, שהוא ע"י
28 פנימיות התורה.

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים ה'תרפ"ו

הפרסא המפסקת היא יותר הסתר מהכלים. משל ממחשבה ודיבור. ההעלם הוא בשביל הגילוי.

וְהָיָה דְּמַבְחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת הַכָּלִים נַעֲשֶׂה בְּחִינַת הַפְּרָסָאוֹת, וְכִמּוֹ הַפְּרָסָא הַמְּפַסְקָת בֵּין אַצִּילוֹת לְכְרִיָּאָה יִצְיָרָה עֲשִׂיָּה, שֶׁהוּא בְּחִינַת הָעֵלֶם וְהַסֵּתֶר יוֹתֵר מִכִּמּוֹ הַכָּלִים, דְּהַפְּרָסָאוֹת הֵם אוֹתִיּוֹת בְּלָתִי מְסֻדָּרִים, דְּהִנֵּה הַכָּלִים עִם הַיּוֹתֵם שֶׁהֵם מַעֲלִימִים עַל עֵצֶם הָאוֹר אֲשֶׁר בְּזֶה הֵם מַגְבִּילִים אוֹתוֹ וְהוּא כְּדִגְמַת הָאוֹתִיּוֹת שֶׁמַּעֲלִימִים עַל עֵצֶם הַשֶּׁכֶל, אֲבָל מְקַל מְקוֹם הָרִי הָאוֹתִיּוֹת מַגְלִים אֶת הַשֶּׁכֶל, וְכִמְאֹמֶר "אוֹתִיּוֹת מַחְכִּימוֹת", אֲמַנֵּם זֶה בְּאוֹתִיּוֹת מְסֻדָּרִים, אֲבָל אוֹתִיּוֹת הַבְּלָתִי מְסֻדָּרִים, וְכִמּוֹ הָאוֹתִיּוֹת שֶׁל קִמְיַע שֶׁהֵם מְסִתִּירִים וּמְכַסִּים עַל הָאוֹר הַכְּמוֹס בָּהֶם, וְכֵן הוּא בְּהַפְּרָסָאוֹת שֶׁהֵם מְסִתִּירִים יוֹתֵר מִכִּמּוֹ הַכָּלִים, וְיֵשׁ רַבּוֹי פְּרָסָאוֹת הַמַּעֲלִימִים וּמְסִתִּירִים, וְכָל סֵדֶר הַשְּׁתִּלְשּׁלוֹת הַפְּרָסָאוֹת הוּא מַבְחִינַת שֵׁם אֱלֹקִים, וְהֵגֶם דְּבִאֲמַת הַהִסְתָּר אֵינוֹ הַסֵּתֶר אֲמָתִי חֹס וְשָׁלוֹם כִּי אִם שֶׁהַהִסְתָּר הוּא בְּשִׁבְלֵי הַגְּלוּי, וְיֻזְכַּר זֶה מִלְּבוּשֵׁי הַנֶּפֶשׁ מִחֻשְׁבָּה וְדַבּוּר, דְּהַדְּבּוּר שֶׁהוּא גְלוּי אֶל הַזּוּלָּת הוּא תְּכֵלִית וְעֶקֶר הַפְּנוּגָה שֶׁל הַמַּשְׁפִּיעַ, וְכִמְאֹמֶר רַבִּי עֲקִיבָא "יוֹתֵר מִשֶּׁהַעֲגֹל רוּצָה לִינֵק

הַפְּרָה רוּצָה לְהִנִּיק", וְהֵינּוּ דְּכָל כְּוִנַּת הַמַּשְׁפִּיעַ הוּא שֶׁהַתְּלִמִּיד יִבִּין אֲמָתִית הָעֵנִין כְּמוֹ שֶׁהוּא, וְיִדּוּעַ דְּאֲמַתַּת הָעֵנִין הוּא רַק בְּמַחֲשָׁבָה, שֶׁבְּמַחֲשָׁבָה שֶׁהוּא מַחֲשָׁבַת הַשֶּׁכֶל, אֲמַנֵּם בְּכַדִּי אֲשֶׁר מַחֲשָׁבַת הַשֶּׁכֶל יָכוֹל לִיָּדִי גְלוּי הוּא עַל יְדֵי סֵדֶר וְהַדְּרָגָה דְּדַבּוּר שֶׁבְּמַחֲשָׁבָה, וּמַחֲשָׁבָה שֶׁבְּדַבּוּר, וְאִזּוּ בָּא הַמַּחֲשָׁבָה שֶׁבְּמַחֲשָׁבָה בְּגְלוּי אֶל הַמַּקְבֵּל, אִם כֵּן מוּכָן שֶׁהַהִסְתָּר הוּא סִבָּת הַגְּלוּי. וְהַדְּגָמָא מְזִה יוֹכֵן בְּבְחִינַת הַכָּלִים דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת שֶׁהֵם מַעֲלִימִים עַל הָאוֹר שֶׁזָּהוּ בְּשִׁבְלֵי הַגְּלוּי, וְכִשֵּׁם שֶׁהוּא בְּהַכָּלִים דְּעֵשֶׂר סְפִירוֹת דְּאֲצִילוֹת, שֶׁהַפְּנוּגָה בָּהֶם הוּא הַגְּלוּי אוֹר, הִנֵּה כְּמוֹ כֵּן הוּא בְּאֲמַת גַּם בְּכָל הַפְּרָסָאוֹת וְהַהֲעֵלְמוֹת הַנִּמְשָׁכִים מִשֵּׁם אֱלֹקִים, שֶׁהַפְּנוּגָה הוּא רַק בְּכַדִּי שִׁינּוּכָל לְהִיטֵר הָאוֹר גַּם לְמִטָּה, דִּגְמָה בְּמָה שֶׁהוּא תַּחְתּוֹן בְּמַדְרָגָה יָאִיר בּוֹ גְלוּי אוֹר, וְהֵינּוּ דְּהָאוֹר שֶׁלְּפָנָי הַפְּרָסָא שֶׁמֵּאִיר וְנִמְשָׁךְ עַל יְדֵי הַפְּרָסָא לְמִטָּה מְמַנָּה, וְכִמּוֹ שֶׁמֵּבָאֵר בְּ"תוֹרַת אוֹר" פְּרָשַׁת וַיֵּרָא בְּנִמְאָמֶר דְּבּוּר הַמִּתְחִיל "פֶּתַח אֱלֹהִיו" בְּסוּפּוֹ.

שבת חנוכה, תרפ"ו

לקוטי דיבורים

ד.

אנשים ונשים – נקראים נרות, הם בבחינת נרות העולם, ככתוב³ "נר הוי' נשמת אדם", נשמת האדם היא נרו של הקב"ה, וכתוב⁴ "כי נר מצוה ותורה אור", כל מצוה היא נר והתורה היא אורה.

רואים אנו שאים יעמידו אלפי נרות בשטח קטן, הרי בכך עדיין לא יהיה אור. ורק כשמדליקים את הנרות – אז נהיה אור. בגפרור אחד או בנר דלוק אחד אפשר להדליק אלפי נרות, צריכים אבל שהגפרור יהיה ביד, בלעדיו אין הנרות מאירים, יש להדליקם.

סדר הפרשה ותוכנה, שני הדברים האמורים, נותנים לנו להבין מהו בית כנסת ובית מדרש. בהעלותך את הנרות, להדליק את הנרות, נרות אלו ישראל, שבני ובנות ישראל יאירו בנר מצוה.

הנרות צריכים להעיר לפנינו, כלומר להאיר כל בית יהודי, האנשים צריכים לשמור על המצוות שלהם, כמו תפילין, ציצית וכו' והנשים – המצוות שלהן, כמו מקוה,

(3) משלי כ, כז.
(4) שם ו, כג.

(ה' תמוז, בית הכנסת ליאדי)

כל בית כנסת וכל בית מדרש בעולם נקרא "מקדש מעט", כלומר, כל בית כנסת או בית מדרש או בית מקדש מעט.

אחרי מה שכתוב בתורה הקדושה על הקמת המשכן וכליו, על ידי משה רבנו ומשיחתם בשמן הקודש, ועל הבאת הקרבנות על ידי הנשיאים, כתוב שמשה רבנו נכנס לאוהל מועד לדבר עם הקב"ה ושמע את הקול הקדוש בדברו אליו: "דבר אל אהרן ואמרת אליו, בהעלותך את הנרות אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות¹".

הפרשה אומרת לנו שני דברים: (א) שיש להדליק את הנרות. (ב) שאל מול פני המנורה יאירו הנרות, לא רק לחוץ אלא לפנינו.

במדרש² נאמר: נרות אלו ישראל. בני ישראל –

(1) במדבר ח, כ.
(2) ראה תדא"ז כד.

1 כשרות וכו'. על ההורים להקדיש כוחות גדולים ביותר
2 לחנך את ילדיהם אצל מלמדים יראי אלקים.
3 כל בן יהודי וכל בת יהודית, הם בבחינת נר המכיל
4 בקרבו את "נר הוי" נשמת אדם". ברם, יש לחבר את הנר
5 של הלב היהודי עם נר מצוה, שאברכי ישראל יניחו
6 תפילין, ישמרו שבת, יאכלו כשר וכו' ונשי ישראל ישמרו
7 על טהרת המשפחה, כשרות וכו'.
8 בתי הכנסת ובתי המדרש הם מקורי האור והחיים.
9 בכל בית כנסת ובית מדרש צריכים להתקיים שיעורים
10 בלימוד משניות, גמרא, שולחן ערוך, עין יעקב, מדרש
11 ופרקי אבות.
12 על גבאי בתי הכנסת ובתי המדרש לדאוג לקיום
13 שיעורים אלה, שיהיו מגידי שיעור ללמוד עם הקהל,
14 שלא יחסרו ספרים ועל השמשים לדאוג למשך מה

15 שיותר אנשים לשיעורים.
16 יהודים! אנשים ונשים, עוררו לבותיכם לנר המצוה,
17 אמהות! זכרו שגורל ילדיכן בידיכן, שמרו על טהרת
18 המשפחה במקוה כשרה ויתן לכן השי"ת ילדים בריאים,
19 אברכים! הניחו תפילין, שמרו שבת, ויתן לכם השי"ת
20 פרנסה,
21 גבאים! מנהיגי בתי הכנסת ובתי המדרש! שמרו על
22 ה"בהעלותך את הנרות", מלאו חובתכם ותהיו ממזכי
23 הרבים,
24 יהודים! בואו לבתי הכנסת ובתי המדרש לשמוע את
25 הלימודים, יביא כל אחד לביתו את הנר מצוה ותורה
26 אור, מסרו את ילדיכם ללמוד אצל מלמדים כשרים
27 ויצליח לכם השי"ת בבריאות ובפרנסה טובה ויקויים
28 דברי הכתוב⁵, "ולכל בני ישראל היה אור במושבותם".

הביקור בגלובאקע

(5 שמות י', כג.)

רשימת כבוד קדושת אדמו"ר הריי"צ – תרנ"ב

1 א', עשרה בטבת, תרנ"ב.

2 (הערה: ביום זה נכתבו כמה ענינים אבל לא ניתן להעתיק).

3 אחרי חזרת המשניות סדר נשים ומועד, כפי אשר ציווני כ"ק אדמו"ר הרה"ק, הנה חופשה ניתן
4 לי כל הלילה עד חצי העשירית, והי' לי זמן לרשום ככל המסופר לעיל.

5 ב' י"ד טבת¹³, תרנ"ב.

6 היום הוא יום ראשון שהוטב למורי בחליו. הרופא אמר, כי הלילה העבר הי' הקריזיס, ומהיום
7 והלאה יוטב לו, אבל עוד שני שבועות או שלשה לא יוכל ללמוד עם תלמידיו, וכ"ק אדמו"ר הרה"ק
8 אינו חפץ ליקח מלמד אחר מפני חלישות דעתו של מורי. ה' ישלח דברו וירפאהו.

(13) התאריך מתאים לשנת תרנ"ג (וכ"ה באחת ההעתיקות שת"י). בשנת תרנ"ב חל יד טבת ביום ה'.

אגרות קודש

בי"ה א' סיון תרצ"ו

אטואצק

אל ידידי ווי"ח אי"א מוהר"ר

יהודא שי' שמוטקין

1 שלום וברכה.

2 נהניתי לקרא מכתבו פ"ש מאנ"ש שי' ואת אשר פעל ועשה
3 בדבר הנהגת אמירת תהלים ואת אשר דבר עם התלמיד . . .
4 ובטח יבא אתו עמו בחליפות מכתבים בעניני התעוררות
5 וחיוזק בלימוד ובפועל אשר זהו יסוד אהבת רעים באמת
6 הגמור ומביא תועלת בלתי משוער.

7 בדבר התיסדות אגודת נשי התמימים תי' הוא נכון במאד
8 מאד והשי"ת יעזר כי יביא מהכח אל הפועל טוב בגו"ר.
9 השי"ת יחזק בריאותו ובריאות זוגי' תי' ויזמין לו פרנסתו
10 בריוח ובמנוחה בגו"ר.

11 הסידור של רש"ש ז"ל אין אצלי ושאר הסידורים ישלח
12 רשימה ואז אודיעו.

13 בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

14 יחזקאל פייגין

אג"ק מוהריי"צ כרך ג

פרשת ויחי

מז ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה ויהי ימי יעקב שני חזיו שבע שנים וארבעים ומאת שנה: ^{כא} ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא ^א לבנו ליוסף ויאמר לו אם-נא מצאתי חן בעיניך שים-נא ידך תחת רכי ועשית עמדי חסד ואמת אל-נא תקברני במצרים: ^ב ושכבתי עם-אבותי ונשאתני ממצרים וקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך: ^ג ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על-ראש המטה: ^{ד(כז)} ^ה ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויקח את-שני בניו עמו את-מנשה ואת-אפרים: ^ו ויגיד ליעקב ויאמר הנה בנך יוסף בא אליך ויתחזק ישראל וישב על-המטה: ^ז ויאמר יעקב אל-יוסף אל שדי נראה-אלי בלזו בארץ פנעו ויברך אתי: ^{ח(ישראל)} ויאמר אלי הנני מפרך והרביתך ונתתך לקהל עמים ונתתי את-הארץ הזאת לזרעך אחריך אחזת עולם: ^ט ועתה שני בנך הנולדים לך בארץ מצרים עד-באי אליך מצרימה ליהם אפרים ומנשה בראובן ושמעון יהודה-לוי: ^י ומולדתך אשר-הולדת אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם: ^{יא} ואני ^א בבאי מפזן מתה עלי רחל בארץ פנעו בדרך בעוד כברת-ארץ לבא אפרתה ואקברה שם בדרך אפרת הוא בית לחם: ^ב וירא ישראל את-בני יוסף ויאמר מיראלה: ^ג ויאמר יוסף אל-אביו בני הם אשר-נתן-לי אלהים בזה ויאמר קחם-נא אלי ואברכם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (270 קוטי שיחות כה עמ' 270)

ויאמר השבעה לי וישבע לו (מז, לא) הקשו המפרשים, מדוע לא הסתפק יעקב בהבטחה ודרש שבועה. ויש לומר, שיעקב חשש שיוסף ישאיר את ארזו במצרים וידחה את קיום הבטחתו, וזאת - כדי שישאר עם בני ישראל במצרים, וזכותו תגן עליהם במשך שנות הגלות. והרי מטעם זה לא בקש יוסף עצמו מאחיו להעלות את ארזו לארץ ישראל מיד, אלא רק עם בוא הגאולה. לכן דרש מננו שבועה, שהיא למעלה מטעם ודעת ולמעלה מחשבונות וסקולים.

שני ויעני ישראל כבדו מזקן לא ויכל לראות ויגש אתם אליו וישק להם ויחבק להם: ^א ויאמר ישראל אל-יוסף ראה פניך לא פללתי והנה הראה אתי אלהים גם את-זרעך: ^ב ויוצא יוסף אתם מעם ברביו וישתחו לאפיו ארצה: ^ג ויקח יוסף את-שניהם את-אפרים בימינו משמאל ישראל ואת-מנשה בשמאלו מימין ישראל ויגש אליו: ^ד וישלח ישראל את-ימינו וישת על-ראש אפרים והוא הצעיר ואת-שמאלו על-ראש מנשה שכל את-ידיו כי מנשה הבכור: ^ה ויברך את-יוסף ויאמר האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק האלהים הרעה אתי מעודי עד-היום הזה: ^ו המלאך הגאל אתי מכל-דע יברך את-הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ:

~ נקודות משיחות קודש ~ (270 קוטי שיחות כה עמ' 11)

וידגו לרב בקרב הארץ (מח, טז) מה דגים שבים מים מכסין עליהם ואין עין הרע שולטת בהם, אף זרעו של יוסף אין עין הרע שולטת בהם (ברכות כ, א) דגים בטלים למקור חיותם, שהרי הם עצמם אינם נראים, ורואים רק את המים. וכתוצאה מכך, הם בלים ראויים לכרפת ה' ברבוי גדול. שכן, כל עוד הנבאר מרגיש את ה'אני' שלו, המגבל, הוא יכול לקבל רק השפעה מגבלת בלבד; ואלו בטול ה'אני' מכשירו לקבל השפעה באופן שלמעלה ממדידה והגבלה.

שלישי ^א וירא יוסף כי-ישית אביו יד-ימינו על-ראש אפרים וירע בעיניו ויתמך יד-אביו להסיר אתה מעל ראש-אפרים על-ראש מנשה: ^ב ויאמר יוסף אל-אביו לא-כן אבי פריה הבכר שים ימינו על-ראשו: ^ג וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי גם-הוא יהיה-לעם וגם-הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהיה מלא-תגוים: ^ד ויברכם ביום ההוא לאמור בך יברך ישראל לאמור ישמך אלהים באפרים וכמנשה ושם את-אפרים לפני מנשה: ^ה ויאמר ישראל אל-יוסף הנה אנכי מת והיה אלהים עמכם והשיב אתכם אל-ארץ אבותיכם: ^ו ואני נתתי לך שכר אחד על-אחיך אשר לקחתני מיד האמרי בחרבי ובקשתי: ^ז פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות טו עמ' 432)

וַיֵּשֶׁם אֶת אֶפְרַיִם לִפְנֵי מִנְשָׁה (מח, כ) מִנְשָׁה – על שם "כי נשני", מורה שיהודי צריך להזהר מפני הגלות, המשיכה את העבדה שמקומו האמתי הוא ב'בית אבי'. אפרים – על שם "כי הפרני", מורה שעליו להאיר את הגלות על ידי הוספת אור וקדושה, ובכך להוסיף גם בדרגת הקדושה שלו עצמו. יוסף סבר שמנשה קודם לאפרים, משום שזהו סדר העבודה; ויעקב הקדים את אפרים, המסמל את משרת העבודה (העליה שבאה באמצעות ה'ירדה, 'הפרני').

מט * וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל-בָּנָיו וַיֹּאמֶר הֲאִסְפוּ וְאֶגְדֶּה לָכֶם אֶת אֲשֶׁר-יִקְרָא אֲתֶכֶם בְּאַחֲרִית הַיָּמִים: * הַקְבִּצוּ וְשִׁמְעוּ בְנֵי יַעֲקֹב וְשִׁמְעוּ אֶל-יִשְׂרָאֵל אֲבִיכֶם: * רְאוּבֵן בְּכִיר אֹתָהּ כָּחִי וְרֹאשִׁית אוֹנִי יִתֵּר שְׂאֵת וַיִּתֵּר עָזִי: * פָּחַז כַּמִּים אֶל-תּוֹתֵר כִּי עָלִית מִשִּׁפְכִּי אֲבִיךָ אוֹ חִלְלֵת יְצוּעֵי עֲלֶה: * פ * שִׁמְעוּ וְלוֹי אֲחִים כָּלִי חָמֵם מִכְרִיתִיהֶם: * בְּסֻדָּם אֶל-תִּבְא נַפְשִׁי בְּקֹהֶלֶם אֶל-תִּתְחַד כְּבֹדִי כִּי בְּאִפְסִי הִרְגוּ אִישׁ וּבְרִצָנָם עָקְרוּ-שׁוֹר: * אָרוּר אִפְסִי כִּי עָזִי וְעִבְרָתָם כִּי קִשְׁתָּהּ אֲחִלְקֶם בַּיַּעֲקֹב וְאֶפְיָצִם בְּיִשְׂרָאֵל: * פ * יְהוּדָה אֹתָהּ יוֹדוּךָ אֲחִיךָ יְדֹךָ בַּעֲרַף אֲבִיךָ יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אֲבִיךָ: * גִּיּוֹר אֲרִיֶּה יְהוּדָה מִטָּרֶף בְּנֵי עָלִית פָּרַע רֶבֶץ פֶּאֲרִיֶּה וּכְלָבִיא מִי יִקְיָמוּנוּ: * לֹא-יִסּוּר שִׁבְט מִיהוּדָה וּמִחֶקֶק מִבֵּין רִגְלָיו עַד כִּי-יָבֹא שִׁילָה וְלוֹ יִקְהַת עַמִּים: * א * אֶסְרִי לְגִפְן כְּתִיב עִירָה קִרִּי עִירוֹ וְלִשְׂרָקָה בְּנֵי אֲתָנוּ כַּבֵּם בִּיָּין לְבָשׁוּ וּבְדָם-עֲנָכִים כְּתִיב סוּתָה קִרִּי סוּתָה: * ב * חֲכָלִילִי עֵינַיִם מֵיָּין וּלְכֹן-שָׁנִים מִחֻלְבִּי: * פ * זְבוּלָן לְחוּף יָמִים יִשְׁפֹּן וְהוּא לְחוּף אֲנִית וַיִּרְכָּתוּ עַל-צִידָן: * פ * יִשְׁשַׁכַּר חֲמֹר גָּרָם רֶבֶץ בֵּין הַמִּשְׁפָּתִים: * ט * וַיִּרְא מִנְחָה כִּי טוֹב וְאֶת-הָאָרֶץ כִּי נַעֲמָה וַיֵּט שִׁכְמוֹ לְסֹפֶל וַיְהִי לְמַס־עֲבֹד: * ס * דָּן יָדִין עַמּוֹ בְּאַחַד שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל: * ז * יְהִידָן נָחֵשׁ עַל-יָדֶךָ שְׁפִיפֹן עַל-יֶאֱרֹחַ הַנֶּשֶׁף עֲקֵב־סוּם וַיִּפֹּל רָכָבוֹ אַחֲוֹר: * ח * לִישׁוּעָתָךְ קִוִּיתִי יְהוָה: * ס

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יא עמ' 8)

עד כי יבא שילה (מט, י) יבא שילה בגימטריא משיח. שילה בגימטריא משה (פעל הטורים) יבא שילה – היינו ביאת המשיח

בפעל. שילה – היינו הנתינת כח על ביאתו, שהרי "שילה" קדם עוד לפני ה"יבא". במתן תורה, שהיה על ידי משה, נתן לבני ישראל הכח להביא את הגאולה, היינו לבקר ולזכך את העולם ולעשות ממנו דירה לו יתברך.

חמישי יגד גִּדּוֹד יְגוֹדְנוּ וְהוּא יִגְד עֲקֵב: * ס * מֵאֲשֶׁר שִׁמְנָה לְחֻמוֹ וְהוּא יִתֵּן מַעֲדָנֵי-מֶלֶךְ: * ס * נִפְתָּלִי אִילָה שְׁלַחָה הִנָּתֵן אֲמִרֵי-שָׁפֶר: * ס * בֶּן פָּרֵת יוֹסֵף בֶּן פָּרֵת עַל-יָעִין בָּנוֹת צַעֲדָה עַל-יִשׁוּר: * ט * וַיִּמְרָרוּ וְרָבוּ וַיִּשְׁטֹמְהוּ בַּעֲלֵי חֲצִים: * ט * וַתֵּשֶׁב בְּאִיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפּוּזוּ זְרַעִי יְדִיו מִיְּדֵי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשֵּׁם רָעָה אֲבִן יִשְׂרָאֵל: * ט * מֵאֵל אֲבִיךָ וַיַּעֲזוּךָ וְאֵת שְׂדֵי וַיִּבְרַכְךָ בְּרֶכֶת שָׁמַיִם מַעַל בְּרֶכֶת תְּהוֹם רִבְצַת תַּחַת בְּרֶכֶת שָׁדִים וְרַחֵם: * ט * בְּרֶכֶת אֲבִיךָ גָּבְרוּ עַל-בְּרֶכֶת הוֹרֵי עַד-תָּאוֹת גִּבְעַת עוֹלָם תְּהִיֵּין לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקֹדֶקֶד נֹזֵר אֲחִיו: * פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כה עמ' 452)

נזיר אחיו (מט, כו) זְהִיר בִּיקְרָא דְאֲחוֹי (תרגום יונתן בן עזאל) לא זו בלבד שיוסף לא השיב לאחיו בגמולם, ולא זו בלבד שלא פגע בכבודם, אלא היה זהיר בכבודם! ויש לומר, שהיה "זהיר טפי" בהנהגה זו והיא היתה ה'שער' לכל שאר עניני עבודתו. ומכאן למדים הוראה נפלאה, עד כמה צריך אדם להתנהג באהבת ישראל אפילו כלפי יהודי שחרע לו. ובמשך ספר התנ"א: שלא לשלם לו כפעלו ח"ו, אלא, אדרבה, לגמל לחיבים טובות, כמו שכתוב בזהר ללמד מיוסף עם אחיו.

ששי כו בְּנִימִין זָאב יִטָּרֵף בְּפִקֹּר יָאכֵל עַד וְלַעֲרֵב יִחַלֵּק שָׁלָל: * כ * כָּל-אֵלָה שְׁבָטֵי יִשְׂרָאֵל שָׁנִים עֶשְׂרִי וְזֹאת אֲשֶׁר-דָּבַר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיִּבְרַךְ אוֹתָם אִישׁ אִשֶּׁר בְּבִרְכָּתוֹ בְּרַךְ אֹתָם: * כ * וַיָּצֵו אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲנִי גִאֲסָף אֶל-עַמִּי קָבְרוּ אֹתִי אֶל-אֲבֹתִי אֶל-הַמַּעֲרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה עֶפְרוֹן הַחֲתִי: * ז * בַּמַּעֲרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה הַמְּכֻפָּלָה אֲשֶׁר-עַל-פְּנֵי מִמְּרָא בְּאֶרֶץ בְּנֵעַן אֲשֶׁר קָנָה אֲבֹרָהִם אֶת-הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרוֹן הַחֲתִי לְאַחֲזֵת-קִבְרִי: * ח * שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת-אֲבֹרָהִם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ שָׁמָּה קָבְרוּ אֶת-יִצְחָק וְאֵת רַבֵּקָה אִשְׁתּוֹ וְשָׁמָּה קָבְרָתִי אֶת-לֵאָה: * ט * מִקְנֶה הַשָּׂדֶה וְהַמַּעֲרָה אֲשֶׁר-בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי-חֵת: * י * וַיָּכֹל יַעֲקֹב לְצוֹת אֶת-בָּנָיו וַיֹּאסֶף רִגְלָיו אֶל-הַמַּטָּה

וַיָּגַע וַיֹּאמֶר אֶל־עַמּוּיָו: ^א וַיִּפֹּל יוֹסֵף עַל־פָּנָיו
אָבְיו וַיִּבֶךְ עָלָיו וַיִּשְׁקֹלוּ: ^ב וַיֵּצֵאוּ יוֹסֵף אֶת־עַבְדָּיו
אֶת־הַרְפָּאִים לַחֲנֹט אֶת־אָבְיו וַיַּחֲנֹטוּ הַרְפָּאִים
אֶת־יִשְׂרָאֵל: ^ג וַיִּמָּלְאוּ־לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵן יִמָּלֵאוּ
יְמֵי הַחַנּוּטִים וַיִּכְפוּ אֹתוֹ מִצָּרִים שִׁבְעִים יוֹם:
^ד וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי בְכִיתוֹ וַיְדַבֵּר יוֹסֵף אֶל־בֵּית פַּרְעֹה
לֵאמֹר אִם־נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֵיכֶם דַּבְּרוּ־נָא בְּאָזְנִי
פַּרְעֹה לֵאמֹר: ^ה אֲבִי הִשְׁפִּיעָנִי לֵאמֹר הִנֵּה אֲנִי מֵת
בְּקֶבְרִי אֲשֶׁר פָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן שְׁמָה תִקְבְּרֵנִי
וְעַתָּה אֶעֱלֶה־נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת־אָבִי וְאָשׁוּבָה:
וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה עֲלֶה וְקִבֵּר אֶת־אָבִידְּ כַּאֲשֶׁר
הִשְׁפִּיעָד: וַיַּעַל יוֹסֵף לְקַבֵּר אֶת־אָבְיו וַיַּעַל אֹתוֹ
כָּל־עַבְדָּיו פַּרְעֹה זָקְנֵי בֵיתוֹ וְכָל זָקְנֵי אֶרֶץ־מִצְרָיִם:
^ו וְכָל בֵּית יוֹסֵף וְאָחָיו וְכֵית אָבְיו וְכָּם מִפֶּסֶל וְצֹאנָם
וּבָקָרָם עֲזֹבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁשׁ: ^ז וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם־רַכֵּב
גַּם־פָּרָשִׁים וְהִי הַמַּחֲנֶה כְּכֹד מָאֹד: וַיָּבֹאוּ עַד־גִּרְנָן
הָאָמֹד אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם מִסְפַּד גָּדוֹל
וַיִּכְבֵּד מָאֹד וַיַּעַשׂ לָאָבִיו אָבֶל שִׁבְעַת יָמִים: ^ח וַיֵּרָא
יֹשֵׁב הָאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אֶת־הָאָבֶל בְּגִרְנָן הָאָמֹד וַיֹּאמְרוּ
אָבֶל־כְּכֹד זֶה לְמִצְרָיִם עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָה אָבֶל
מִצְרָיִם אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן: ^ט וַיַּעֲשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן
כַּאֲשֶׁר צִוָּם: ^י וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אֶרֶצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ
אֹתוֹ בְּמַעֲרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֵּלָה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם
אֶת־הַשְּׂדֵה לְאַחֲזַת־קֹבֶר מֵאֵת עַפְרָן הַחֲתָן עַל־פְּנֵי
מִמְרָא: ^{יא} וַיָּשָׁב יוֹסֵף מִצְרַיִמָּה הוּא וְאָחָיו וְכָל־
הָעָלִים אֹתוֹ לְקַבֵּר אֶת־אָבְיו אַחֲרֵי קִבְרוֹ אֶת־אָבְיו:
^{יב} וַיֵּרָאוּ אַחֲרֵי־יוֹסֵף כִּי־מֵת אָבִיהֶם וַיֹּאמְרוּ לוֹ
יִשְׁתַּמְנוּ יוֹסֵף וְהִשָּׁב יֹשִׁיב לָנוּ אֵת כָּל־הָרָעָה אֲשֶׁר
גָּמְלָנוּ אֹתוֹ: ^{יג} וַיֵּצֵאוּ אֶל־יוֹסֵף לֵאמֹר אָבִידְּ צִוָּה לָפָנֵינוּ
מוֹתוֹ לֵאמֹר: ^{יד} כִּה־תָאמְרוּ לְיוֹסֵף אֲנָא שָׂא נָא פֶשַׁע
אֲחִיד וַחֲטֹאתֶם כִּי־רָעָה גָמְלוּדָּ וְעַתָּה שָׂא נָא
לְפֶשַׁע עַבְדִּי אֱלֹהֵי אָבִידְּ וַיִּבֶךְ יוֹסֵף בְּדַבְרָם אֵלָיו:
^{טו} וַיִּלְכְּדוּ גַם־אָחָיו וַיִּפְּלוּ לִפְנָיו וַיֹּאמְרוּ הִנֵּנוּ לְךָ
לְעַבְדִּים: ^{טז} וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם יוֹסֵף אֶל־תִּירָאוּ כִּי
הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי: ^{יז} וְאַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם עָלַי רָעָה

מִפֶּסֶד מִיֵּי־אֵל לְאֶפְרַיִם בְּנֵי שְׁלֹשִׁים וָשֶׁשׁ בְּנֵי
מִכַּיִל בֶּן־מְנַשֶּׁה יָלְדוּ עַל־בְּרָכִי יוֹסֵף: כד וַיֹּאמֶר
יוֹסֵף אֶל־אֶחָיו אֲנֹכִי מֵת וָאֱלֹהִים פָּקֵד וַיִּפְקֹד
אֹתְכֶם וְהָעֵלָה אֶתְכֶם מִן־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶל־הָאָרֶץ

אֲשֶׁר נִשְׁפַּע לְאַבְרָהָם לְיִצְחָק וְלִיעֲקֹב: כה וַיִּשְׁפַּע
 יוֹסֵף אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֹמֹר פֶּקֶד יִפְקֹד אֱלֹהִים
 אֶתְכֶם וְהִעֲלֵתֶם אֶת־עַצְמוֹתַי מִזֶּה: כו וַיָּמָת יוֹסֵף
 בְּמִצְרַיִם:

פ"ה פסוקים פ"ה אל פה סימן

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֵינַיִים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶּיהָ מֵאֲשֶׁר. דְּרָכֶיהָ דְּרַב־נִעָם, וְכָל־נְתִיבֶיהָ שָׁלוֹם. אַרְבָּ יָמִים בִּימִינָהּ, בְּשִׁמְאֻלָּהּ עֶשֶׂר וְכַבּוּד. יֵי חֶפֶץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר פָּחַל בְּנִבְיָאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם
 הַנִּאֲמָרִים בְּאֵמַת בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ
 וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצִדְקָה:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת ויחי לקריאה בציבור ולשמו"ת במלכים א פרק ב

ב א וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דָוִד לָמוּת וַיֵּצֵא אֶת־שְׁלֹמֹה בְנוֹ לֵאמֹר: ב אֲנֹכִי הֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ
 וְחִזְקָתָהּ וְהִיִּיתָ לְאִישׁ: ג וַשְּׁמֵרָתָהּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָלֶכֶת בְּדַרְכּוֹ לְשֹׁמֵר חֻקֶּיהָ
 מִצֻּתָּיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעֲדוּתָיו כִּפְתּוֹב בַּתּוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן תִּשְׁפִּיל אֶת כָּל־אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת
 כָּל־אֲשֶׁר תִּפְנֶה שָׁם: ד לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת־דְּבָרֹוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלַי לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בְנֵיךָ
 אֶת־דִּרְפֶּם לָלֶכֶת לִפְנֵי בְּאֵמַת בְּכָל־לִבְבָם וּבְכָל־נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִפְרָת לָךְ אִישׁ מֵעַל
 כִּפּא יִשְׂרָאֵל: ה וְגַם אַתָּה יִדְעָתָה אֶת־אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן־צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְשֹׁנֵי־שָׂרֵי
 צְבָאוֹת יִשְׂרָאֵל לְאַבְנֵר בֶּן־נֹר וְלַעֲמָשָׂא בֶן־יִתְרֵל וַיַּהַרְגֵם וַיִּשֶׁם דְּמִי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם וַיִּתֵּן
 דְּמִי מִלְחָמָה בַּחֲגֻרְתּוֹ אֲשֶׁר בְּמַתָּנוֹ וּבְנַעֲלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו: ו וַעֲשִׂיתָ כַּחֲכָמְךָ וְלֹא־תוֹרַד
 שִׁיבְתוּ בְּשָׁלֹם שְׂאֵל: ז וְלִבִּי בְרוּזִי הִגְלַעְדִּי תַעֲשֶׂה־חֶסֶד וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שְׁלַחְנֶךָ כִּי־כֵן קָרְבוּ
 אֵלַי בְּבִרְחֵי מִפְּנֵי אֲבִשָׁלוֹם אַחִיךָ: ח וְהִנֵּה עֹמְדִי שְׁמִעִי בִן־גִּירָא בֶן־הִימִינִי מִבְּחָרִים וְהוּא

קמא

קָלָלְנִי קָלָלָה נִמְרָצַת בַּיּוֹם לְכַתִּי מַחֲנִים וְהוֹאֲרִיד לְקִרְאָתִי הִירְדֵּן וְאַשְׁבַּע לוֹ בִּיהוָה לֵאמֹר
אִם־אֲמִיתָךְ בַּחֲרֹב: ט וְעַתָּה אֶל־תִּנָּקְהוּ כִּי אִישׁ חָכָם אַתָּה וַיִּדְעַתְּ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לוֹ
וְהוֹרִדְתָּ אֶת־שִׁיבְתּוֹ בָּדָם שְׂאוֹל: י וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבָתָיו וַיִּקְבֹּר בְּעִיר דָּוִד: יא וְהַיְמִים
אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּחֲבֵרֹן מָלַךְ שִׁבְעַת שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם מָלַךְ
שְׁלֹשִׁים וְשָׁלֹשׁ שָׁנִים: יב וּשְׁלֹמֹה יָשָׁב עַל־כִּסֵּא דָוִד אָבִיו וַתִּכֶּן מַלְכָּתוֹ מְאֹד:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, אֱלֹהֵינוּ מָלַךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צַדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל
הַנָּאֵמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שְׁכָל דְּבָרָיו אֱמֶת וְצֶדֶק: נֶאֱמָן, אַתָּה
הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ אַחֲזֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל
מָלַךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אַתָּה. בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל הַנָּאֵמָן בְּכָל דְּבָרָיו:
רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפְשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ.
בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחְנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחְךָ, בְּמַהֲרָה
יָבוֹא וַיִּגַּל לִבְנוֹ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זֶר, וְלֹא יִנָּחְלוּ עוֹד אֲחֵרִים אֶת כְּבוֹדוֹ.
כִּי בִשְׁם קִדְשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֶה נֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:
עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוֹדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתְּתָ לָנוּ יְיָ
אֱלֹהֵינוּ לְקִדְשָׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפְאֶרֶת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ אֲנַחְנוּ
מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרַךְ שְׁמֹךְ בְּפִי כָּל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: בָּרוּךְ
אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

תחילת זמן קידוש לבנה באה"ק:
תחילת ליל ראשון, ו' טבת

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	6:36	6:37	8:36	8:38	9:08	9:10	10:00	10:02	16:52	16:57	17:18	17:22	16:36	17:32
חיפה (ח)	6:39	6:40	8:37	8:39	9:09	9:11	10:00	10:03	16:48	16:52	17:14	17:19	16:22	17:29
ירושלים (ח)	6:34	6:35	8:35	8:37	9:06	9:08	9:58	10:00	16:51	16:56	17:17	17:21	16:15	17:30
תל אביב (ח)	6:39	6:40	8:37	8:39	9:10	9:11	10:01	10:03	16:49	16:54	17:16	17:20	16:33	17:31
אוסטריה וינה (ח)	7:41	7:40	9:16	9:17	9:47	9:48	10:31	10:32	16:15	16:21	16:49	16:55	16:02	17:10
אוסטרליה מלבורן (ק)	5:57	6:02	9:06	9:10	9:38	9:42	10:53	10:57	20:49	20:49	21:19	21:19	20:31	21:32
אוקראינה אודסה (ח)	7:38	7:37	9:15	9:16	9:47	9:48	10:31	10:33	16:23	16:29	16:55	17:01	16:10	17:05
אוקראינה דונייצק (ח)	7:15	7:14	8:50	8:51	9:21	9:22	10:05	10:06	15:49	15:56	16:23	16:29	15:37	16:33
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	7:28	7:27	9:02	9:03	9:34	9:35	10:17	10:18	15:58	16:04	16:32	16:38	15:45	16:42
אוק. ז'יטומיר (ח)	8:02	8:01	9:31	9:32	10:03	10:04	10:45	10:47	16:15	16:21	16:50	16:57	16:02	17:01
אוקראינה קייב (ח)	7:55	7:53	9:24	9:25	9:56	9:57	10:38	10:39	16:08	16:14	16:43	16:50	15:55	16:54
איטליה מילאנו (ח)	8:00	7:59	9:39	9:40	10:11	10:12	10:56	10:58	16:53	16:59	17:25	17:31	16:40	17:45
אקוואדור קיטו (ח)	6:05	6:08	8:39	8:42	9:09	9:12	10:12	10:15	18:29	18:32	18:52	18:54	18:14	18:58
ארגנטינה ב. איירס (ח)	5:41	5:46	8:44	8:48	9:17	9:21	10:30	10:34	20:12	20:13	20:40	20:40	19:55	20:54
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	6:09	6:15	9:26	9:30	9:57	10:01	11:14	11:17	21:27	21:27	21:59	21:58	21:09	22:02
ארה"ב בולטימור (ח)	7:24	7:24	9:12	9:14	9:45	9:46	10:33	10:35	16:56	17:01	17:25	17:30	16:42	17:34
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	7:16	7:16	9:04	9:05	9:36	9:37	10:24	10:25	16:43	16:48	17:12	17:17	16:29	17:29
ארה"ב ג'רסי (ח)	7:17	7:17	9:04	9:06	9:36	9:38	10:24	10:26	16:42	16:48	17:11	17:17	16:29	17:29
ארה"ב דטרויט (ח)	7:57	7:57	9:43	9:44	10:14	10:16	11:01	11:03	17:14	17:20	17:44	17:50	17:01	18:02
ארה"ב היוסטן (ח)	7:13	7:15	9:15	9:17	9:47	9:49	10:40	10:42	17:36	17:41	18:02	18:06	17:22	18:16
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	6:54	6:55	8:52	8:53	9:23	9:25	10:14	10:16	16:58	17:03	17:25	17:30	16:44	17:40
ארה"ב מיאמי (ח)	7:05	7:06	9:10	9:12	9:43	9:45	10:36	10:39	17:44	17:48	18:08	18:12	17:29	18:22
ארה"ב ניו הייבן (ח)	7:15	7:15	9:01	9:02	9:33	9:35	10:20	10:22	16:35	16:40	17:05	17:10	16:21	17:24
ארה"ב שיקאגו (ח)	7:13	7:13	9:00	9:02	9:31	9:33	10:19	10:21	16:35	16:41	17:05	17:10	16:22	17:21
בוליביה לה פאס (ח)	5:53	5:57	8:44	8:47	9:12	9:16	10:20	10:23	19:19	19:21	19:42	19:44	19:02	19:48
בלגיה אנטוורפן (ח)	8:44	8:43	10:10	10:11	10:43	10:43	11:24	11:25	16:47	16:54	17:24	17:30	16:35	17:49
בלגיה בריסל (ח)	8:41	8:40	10:10	10:11	10:41	10:42	11:23	11:24	16:51	16:57	17:27	17:33	16:38	17:50
בלרוס ליובאוויטש (ח)	8:16	8:13	9:34	9:34	10:05	10:06	10:43	10:44	15:43	15:51	16:24	16:31	15:31	16:35
ברזיל ס.פאולו (ק)	6:18	6:22	9:11	9:14	9:42	9:45	10:51	10:54	20:02	20:03	20:26	20:28	19:45	20:36
ברזיל ריו דה ז'נירו (ק)	6:05	6:09	8:58	9:01	9:29	9:32	10:38	10:41	19:47	19:48	20:12	20:13	19:30	20:20
בריטניה לונדון (ח)	8:01	8:00	9:29	9:30	10:01	10:01	10:42	10:43	16:06	16:13	16:43	16:49	15:53	17:06
בריטניה מנצ'סטר (ח)	8:21	8:19	9:43	9:44	10:15	10:15	10:54	10:55	16:04	16:11	16:43	16:49	15:52	17:08
גרמניה ברלין (ח)	8:14	8:12	9:38	9:38	10:10	10:10	10:50	10:51	16:06	16:13	16:44	16:50	15:54	16:54
גרמניה פרנקפורט (ח)	8:19	8:18	9:51	9:52	10:22	10:23	11:04	11:06	16:38	16:44	17:13	17:19	16:25	17:23
דרום אפריקה יוהנסבורג (ח)	5:11	5:15	8:09	8:12	8:39	8:42	10:01	10:03	19:11	19:12	19:37	19:38	18:54	19:42
הודו בומביי (ח)	7:09	7:11	9:21	9:23	9:54	9:56	10:50	10:52	18:14	18:18	18:38	18:42	17:59	18:46
הודו פונה (ח)	7:03	7:05	9:16	9:19	9:48	9:51	10:45	10:47	18:13	18:17	18:36	18:40	17:58	18:44
הונגריה בודפשט (ח)	7:28	7:28	9:04	9:05	9:36	9:37	10:19	10:21	16:06	16:12	16:39	16:45	15:53	16:49
טורקיה איסטנבול (ח)	7:26	7:26	9:12	9:14	9:45	9:46	10:32	10:34	16:49	16:54	17:18	17:23	16:35	17:27
יוון אתונה (ח)	7:38	7:38	9:29	9:31	10:01	10:03	10:50	10:52	17:19	17:24	17:47	17:52	17:05	17:56

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה הנראית		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מולדובה קישינב (ח)	7:48	7:48	9:24	9:25	9:56	9:57	10:40	10:42	16:28	16:34	17:01	17:06	16:15	17:10
מקסיקו מ. סיטי (ח)	7:02	7:04	9:19	9:22	9:49	9:51	10:46	10:49	18:18	18:21	18:41	18:45	18:03	18:49
ניו זילנד קרייסטצ'רץ' (ק)	5:49	5:55	9:06	9:10	9:39	9:43	10:57	11:00	21:15	21:15	21:48	21:48	20:57	21:52
נפאל קטמנדו (ח)	6:48	6:49	8:55	8:57	9:25	9:27	10:19	10:22	17:26	17:30	17:51	17:55	17:11	17:59
סינגפור סינגפור (ח)	7:04	7:06	9:31	9:34	10:04	10:06	11:05	11:08	19:12	19:15	19:34	19:37	18:56	19:41
פולין ורשא (ח)	7:40	7:39	9:07	9:07	9:38	9:38	10:18	10:20	15:38	15:45	16:15	16:22	15:26	16:26
פרו לימה (ח)	5:45	5:48	8:23	8:26	8:56	8:59	10:01	10:04	18:38	18:40	19:01	19:03	18:22	19:07
צרפת לאיון (ח)	8:17	8:17	9:57	9:58	10:29	10:30	11:14	11:15	17:11	17:17	17:43	17:48	16:57	18:02
צרפת פריז (ח)	8:40	8:39	10:13	10:14	10:45	10:46	11:28	11:29	17:08	17:15	17:42	17:49	16:55	18:04
קולומביה בוגוטה (ח)	5:55	5:58	8:26	8:28	8:55	8:58	9:57	10:00	18:04	18:07	18:27	18:29	17:49	18:33
קנדה טורונטו (ח)	7:47	7:47	9:30	9:32	10:02	10:03	10:48	10:50	16:55	17:01	17:26	17:31	16:42	17:44
קנדה מונטריאול (ח)	7:30	7:30	9:10	9:11	9:42	9:43	10:27	10:29	16:25	16:31	16:57	17:02	16:12	17:17
קפריסין לרנקה (ח)	6:52	6:53	8:45	8:47	9:18	9:20	10:08	10:11	16:45	16:50	17:12	17:17	16:31	17:21
רוסיה מוסקבה (ח)	9:53	9:50	11:10	11:11	11:41	11:41	12:18	12:19	17:13	17:21	17:55	18:02	17:01	18:21
רוסיה רוסטוב נא דונו (ח)	9:05	9:04	10:40	10:42	11:13	11:14	11:57	11:58	17:44	17:50	18:17	18:23	17:31	18:27
שווייץ ציריך (ח)	8:08	8:07	9:45	9:46	10:16	10:17	11:01	11:02	16:51	16:57	17:24	17:30	16:38	17:43
תאילנד בנגקוק (ח)	6:38	6:41	8:55	8:58	9:28	9:30	10:26	10:28	18:04	18:07	18:27	18:30	17:48	18:34

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [= לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בָּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שִׁשְׁתַּת קֳדָשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאיב ואורב ולסמים וחיית רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוראל

אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחי

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

פקס: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל - P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il